General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU

CONTRIBUȚII LA CERCETAREA CONCEPTULUI DE PUTERE ARMATĂ LA ROMÂNI

EDITURA MILITARĂ

459
Emy. C
Autochtone

General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU

CONTRIBUȚII LA CERCETAREA CONCEPTULUI DE PUTERE ARMATĂ LA ROMÂNI

EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI, 1979

Scanned with OKEN Scanner

Istoria poporului nostru, istoria armatei noastre demonstrează cu putere că niciodată poporul român, armata sa nu şi-au propus ţeluri agresive. Secole de-a rîndul armata noastră a luptat pentru a apăra independenţa ţării, pentru a asigura înfăptuirea unităţii naţionale, pentru afirmarea independentă a naţiunii noastre.

NICOLAE CEAUŞESCU

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

Volumul pe care generalul-maior dr. Constantin Olteanu, prin intermediul Editurii militare, îl pune la îndemîna publicului cititor sub titlul „Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români" abordează unul dintre cele mai semnificative subiecte din istoria militară a patriei. El încununează, putem spune, preocupările de mai mulți ani ale autorului materializate în lucrări privitoare la studierea diverselor laturi și aspecte ale acestui domeniu, remarcîndu-se, în același timp, ca o importantă contribuție la efortul general al istoricilor din țara noastră de a reliefa, pe baza materialismului dialectic și istoric, idei și teze cu valoare de permanență ale existenței noastre milenare în spațiul carpato-dunăreano-pontic.*

---

* Dintre aceste studii și lucrări menționăm: *Conceptul de armată la români; Considerații cu privire la geneza armatei permanente în țara noastră; Principalii factori care definesc capacitatea de luptă a armatei; Arta militară românească în războiul pentru independență 1877—1878; Opinii în legătură cu funcția socială a armatei române în perioada 1919—1944; Din tradițiile de luptă ale gărzilor patriotice; Evoluția forțelor armate române în procesul transformărilor revoluționar-democratice; 1947 — un an de transformări revoluționare în România; Evoluția conceptului de putere armată în anii revoluției și construcției socialiste; Evoluția poziției mișcării muncitorești din România față de armată; Politica militară a României în perioada premergătoare războiului pentru independență din 1877—1878; Conceptul de putere armată în gîndirea pașoptiștilor români etc.*; de asemenea opinii în legătură cu conceptul de putere armată sînt prezentate în capitolele elaborate de autor în lucrări întocmite de colective de cercetare ca: *România în războiul de independență 1877—1878, Activitatea Partidului Comunist Român în armată 1921—1944* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Cum e și firesc, volumul începe prin a da expresie opțiunii autorului cu privire la conținutul și coordonatele conceptului de putere armată, definit ca o reflectare în gîndire a problemelor complexe referitoare la geneza și evoluția sistemului militar, la schimbările organizatorice, cantitative și calitative, înregistrate de componentele acesteia în decursul vremii. Cu temeinicie se scoate în relief că, integrîndu-se în dinamica vieții economice și social-politice a orînduirii date, conceptul de putere armată se caracterizează printr-o sensibilă mobilitate, cunoscînd mutații de la o orînduire la alta, precum și în cadrul aceleiași orînduiri.

Unul din elementele de substanță ale cărții îl constituie lupta de idei în diferite perioade istorice, mai cu seamă în epocile modernă și contemporană, în legătură cu înțelegerea de către diferite clase sociale a locului și rolului armatei, a celorlalte componente ale sistemului militar național. Confruntarea în cîmpul gîndirii a concepțiilor privitoare la organismul militar s-a intensificat, căpătînd noi dimensiuni, după apariția proletariatului și a partidului său, îndeosebi după înființarea Partidului Comunist Român, care emite aprecieri și judecăți de valoare asupra existenței istorice, fizionomiei și funcțiilor sociale ale acestui instrument de forță al puterii politice pe baza principiilor și metodelor proprii socialismului științific, aplicate la condițiile de loc și de timp, specifice devenirii națiunii noastre.

Pornind de la faptul că în cadrul componentelor puterii militare elementul cel mai important și cel mai statornic îl constituie armata, în lucrare sînt subliniate, adesea în mod amănunțit, și considerăm justificat, dezvoltarea și rolul oștirii române, participarea activă a maselor largi populare în lupta îndîrjită și necurmată a poporului român pentru a-și păstra ființa, pentru libertate națională și socială, pentru independență și unitate, precum și contribuția diferitelor personalități — voievozi și comandanți de oști — în domeniul organizării militare, în purtarea războaielor, în dezvoltarea artei militare. Ideea de fond, definitorie, în care sînt tratate toate acestea se circumscrie într-o realitate istorică ce dă existenței oștirii române un înțeles aparte, aceasta cu atît mai mult cu cît, de-a lungul milenarei sale istorii, poporul român și armata sa nu și-au propus țeluri agresive, ci întreaga lor exis-

Scanned with OKEN Scanner

tență s-a întrupat în lupta pentru apărarea independenței și suveranității țării, pentru înfăptuirea unității naționale, pentru apărarea liberă și independentă a națiunii române.

Pe baza aprecierilor și concluziilor cuprinse în documentele Partidului Comunist Român, în operele tovarășului Nicolae Ceaușescu, volumul de față realizează o amplă oglindire a evoluției conceptului de putere armată în activitatea teoretică și practică a P.C.R. În acest sens se demonstrează că încă de la nașterea sa, partidul nostru comunist și-a elaborat o gîndire militară proprie, pe care a îmbogățit-o neîncetat cu teze și concluzii noi, izvorîte din realitățile concrete, din confruntarea cu practica social-istorică. Aplicată în mod creator în viață în condițiile pregătirii și desfășurării revoluției din august 1944, gîndirea militară a Partidului Comunist Român a fost dezvoltată în perioada care a urmat. Astfel, în timpul revoluției din august 1944, al războiului antihitlerist, în fizionomia oștirii și implicit în evoluția conceptului de putere armată s-au produs mutații de o mare profunzime. Acest proces înnoitor, organic integrat și puternic propulsat de transformările revoluționare ce au avut loc în viața poporului și a țării, sub directa conducere a partidului comunist, a continuat cu perseverență, neîntrerupt, conferind armatei înfățișarea social-politică corespunzătoare orînduirii noastre socialiste.

Continuatoare pe o treaptă superioară a glorioaselor tradiții de luptă ale generațiilor precedente, armata zilelor noastre este o armată revoluționară, formată din fii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți prin înalta responsabilitate și devotamentul nețărmurit față de cauza patriei, a poporului, a Partidului Comunist Român. Această comunitate își găsește o puternică expresie în misiunea încredințată armatei, de a fi apărătoare de nădejde a cuceririlor socialiste, a independenței și suveranității naționale. Îndeplinirea cu succes a acestei misiuni de onoare își are garanția sigură în conducerea fermă de către partid a armatei — factorul ei politic fundamental, în legătură indisolubilă cu poporul — izvorul inepuizabil al forței și trăiniciei sale. Prin conținutul și menirea sa, prin pregătirea sa de luptă și politică, prin modul cum participă la dezvoltarea economiei, la

Scanned with OKEN Scanner

viața social-politică și culturală, armata reflectă trăsăturile esențiale ale noii noastre orînduiri, coeziunea de monolit a întregii națiuni în jurul nucleului ei vital — Partidul Comunist Român, caracterul profund democratic al societății noastre socialiste, posibilitățile largi de afirmare a personalității umane, spiritul dreptății, eticii și echității, al patriotismului și solidarității internaționale în care este format și educat omul nou, constructor înflăcărat și apărător neînfricat al socialismului și comunismului pe pămîntul străbun al României.

Un merit de seamă al lucrării îl constituie, fără îndoială, prezentarea într-o tratare adecvată a transformărilor calitative survenite în gîndirea și politica militară a partidului și statului nostru, în structurarea sistemului național de apărare, în organizarea, dotarea și pregătirea armatei după cel de-al nouălea Congres al Partidului Comunist Român. Ca și în celelalte sfere ale vieții sociale, și în domeniul asigurării apărării naționale, perioada cea mai fecundă este aceea inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, dominată de prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului și statului. Personalitate proeminentă a timpurilor noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întruchipînd în cel mai înalt grad calitățile nobile ale partidului, ale clasei muncitoare, ale poporului român, și-a pus pecetea pe această epocă prin excepționala contribuție la clarificarea teoretică și soluționarea practică a problemelor cardinale ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră, la analiza fenomenelor și evoluției situației internaționale, ceea ce i-au adus imensa dragoste și recunoștință a poporului român, prețuirea opiniei publice mondiale. Arhitect al României socialiste pe calea înfloririi ei multilaterale, tovarășul Nicolae Ceaușescu este în același timp făuritorul scutului de apărare a acesteia.

În opera și activitatea secretarului general al Partidului Comunist Român, președinte al Republicii și comandant suprem al forțelor armate, problemele apărării ocupă un loc central, într-o abordare largă, cuprinzătoare, care îmbină armonios cunoașterea nemijlocită a fenomenului militar — începînd din anii cînd, din însărcinarea partidului, a făcut parte din conducerea armatei — cu spiritul revoluționar, novator în etapa pe care o străbatem, spirit refractar oricărui dogmatism, închistării, osificării.

Scanned with OKEN Scanner

Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul nepieritor de a fi elaborat și fundamentat, într-o concepție cutezătoare, creatoare, doctrina militară națională, care definește scopul, stabilește forțele, mijloacele și modalitățile apărării noastre naționale. Subliniind țelul fundamental al apărării naționale a Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „...România socialistă nu urmărește și nu va urmări niciodată țeluri agresive, împotriva vreunui stat [...], în orice împrejurări, întotdeauna, patria noastră, poporul român va lupta numai și numai pentru apărarea independenței și suveranității sale, împotriva oricăror încercări de dominație și asuprire, pentru a asigura națiunii noastre dreptul de a-și făuri societatea socialistă și comunistă în mod liber, în conlucrare cu celelalte țări socialiste" [1]. *Această vocație nonagresivă determină și modalitatea de ripostă împotriva agresiunii armate, concepută în doctrina noastră militară drept apărare armată integrală, război popular generalizat.*

Pornind de la principiul că apărarea patriei socialiste este cauza și opera întregului popor, în lucrarea de față se subliniază pe larg faptul că partidul nostru comunist a pus în aplicare un ansamblu de măsuri menite să asigure pregătirea și înarmarea generală a poporului, astfel ca, în cazul unei agresiuni, întregul popor să lupte, împreună cu armata, pentru înfrîngerea dușmanului invadator.

Sistemul nostru militar, de apărare — expresie a indivizibilității operei de edificare și de salvgardare armată a patriei socialiste — asigură un cadru organizatoric perfecționat pentru materializarea principiilor doctrinare care oglindesc plenar conceptul actual de putere armată în statul nostru. În acest sistem, armata reprezintă — prin organizarea, înzestrarea și pregătirea ei, prin marea sa disponibilitate operațională — principala forță de înfruntare a agresorului; ea este osatura, elementul de stabilitate și tărie a sistemului militar, rezolvînd importante misiuni de pregătire a celorlalte componente, a întregii populații în vederea angajării unitare a întregului popor, sub conducerea partidului comunist, în lupta armată împotriva oricui ar atenta la cuceririle revoluționare,

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 450.

Scanned with OKEN Scanner

la independența și suveranitatea patriei, la integritatea teritorială a țării. Atribuțiile ce revin armatei în cadrul sistemului militar sînt cuprinse în Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale, care exprimă sintetic experiența istorică a poporului român, concepția partidului nostru comunist referitoare la apărarea patriei.

Manifestînd o grijă permanentă pentru întărirea armatei, partidul se ocupă, totodată, de pregătirea corespunzătoare a celorlalte elemente ale sistemului național de apărare în vederea creșterii continue a potențialului de apărare a țării. Subliniind acest fapt, comandantul suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că „în preocupările noastre de a întări capacitatea de apărare și de pregătire a maselor populare pentru a putea în orice moment să facă față sarcinilor de apărare a cuceririlor revoluționare și a independenței patriei, un loc important îl ocupă gărzile patriotice, unitățile de pregătire militară a tineretului, care, în strînsă colaborare cu unitățile militare, obțin și ele o serie de rezultate în ridicarea cunoștințelor militare. Este necesar ca, în continuare, în fața armatei, a unităților militare să stea această preocupare de a asigura ridicarea nivelului de pregătire militară a gărzilor patriotice, de a contribui la desfășurarea în mai bune condiții a pregătirii militare a tineretului, avînd în vedere că o eventuală confruntare armată ar necesita participarea generală a poporului la această luptă. Tocmai de aceea trebuie să facem totul pentru a asigura ca fiecare cetățean să poată în orice moment să fie în stare — așa cum astăzi înfăptuiește politica partidului de edificare a socialismului — să apere cuceririle socialiste, independența și suveranitatea patriei noastre“ [1].

Gama largă de probleme asupra cărora autorul a considerat necesar să accentueze în această ultimă parte a lucrării sînt tot atîtea argumente care au menirea să evidențieze că în etapa actuală conceptul de putere armată a căpătat noi valențe, corespunzătoare, firește, etapei istorice pe care o parcurge poporul nostru sub conducerea încercată și clarvăzătoare a Partidului Comunist Român.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8. Editura politică, București, 1973, p. 527—528.

Scanned with OKEN Scanner

Bogăția de material edit și inedit — studiat și interpretat — a oferit generalului-maior Constantin Olteanu, istoric militar bine cunoscut, posibilitatea să surprindă în coordonatele principale evoluția conceptului de armată la români, ca și semnificațiile acestei evoluții. Fiind o primă întreprindere de o asemenea anvergură privind tratarea unitară a acestui concept, sîntem convinși că lucrarea pe care o recomandă cu căldură rîndurile de față, atît prin conținut, cît și prin unghiurile și modalitățile de abordare, va stimula preocupările frontului nostru istoric pentru a pune în lumină aspecte noi ale acestei generoase teme, se va înscrie ca o contribuție de seamă la îmbogățirea culturii militare a cititorilor.

General-colonel *ION COMAN*

Scanned with OKEN Scanner

CONSIDERAȚII GENERALE ÎN LEGĂTURĂ CU ORIGINEA, ORGANIZAREA, LOCUL ȘI ROLUL ARMATEI ÎN SOCIETATEA ÎMPĂRȚITĂ ÎN CLASE ANTAGONISTE

Fenomenul militar sau elementele componente ale acestuia luate în parte, în cazul nostru conceptul de putere armată, pot fi înțelese în toată amploarea și diversitatea dacă studierea lor se face în strînsă conexiune cu apariția și evoluția statului din antichitate pînă în epoca contemporană, în lumina materialismului dialectic și istoric.

Statul, instrumentele sale de forță, în rîndul cărora un loc principal îl ocupă armata, au un caracter istoric. Au apărut pe o anumită treaptă a dezvoltării societății, după cum pe treapta cea mai avansată a acestei dezvoltări vor dispare.

În zorii istoriei, în orînduirea gentilică, a comunei primitive, timp îndelungat omenirea n-a cunoscut statul și nici armata. Pe atunci oamenii, organizați în triburi, viețuiau și munceau în comun, bucurindu-se fiecare de aceleași drepturi și îndatoriri, fără o categorie specială de cetățeni care să guverneze, fără aparat de constrîngere. Existența fiecărei comunități era garantată de înțelegerea stabilită între membrii ei, violența nefiind proprie convietuirii interne tribale. Conflictele și ciocnirile ce se produceau între diferite triburi, în comuna primitivă, nu aveau un scop politic, de supunere sau înrobire, ci vizau procurarea de hrană sub diferite forme, care apoi era folosită de către întreaga comunitate. În asemenea condiții, organizarea din punct de vedere militar nu o constituia armata, ci ridicarea întregii comunități care se găsea în conflict cu o altă comunitate. Ca atare, nu se poate vorbi despre război în adevăratul sens — cercetările și descoperirile arheologice confirmă aceasta — și nici despre armată.

Procesul evolutiv îndelungat al societății omenești, diferit de la o populație la alta în raport cu stadiul forțelor de producție, a determinat pînă la urmă descompunerea orînduirii gentilice, a dus la apariția proprietății private, a claselor antagoniste, a orînduirii sclavagiste — bazată pe exploatarea omului de către om —, la apariția statului, a războiului și, odată cu el, a armatei.

Scanned with OKEN Scanner

Pornind de la faptul că, așa cum a demonstrat Karl Marx, „modul de producție al vieții materiale determină în genere procesul vieții sociale, politice și spirituale“ [1], Friedrich Engels sublinia că statul s-a constituit „în parte prin transformarea organelor orînduirii gentilice, în parte prin înlăturarea lor datorită înființării unor organe noi și, în cele din urmă, prin completa lor înlocuire cu organe autentice ale puterii de stat, în timp ce în locul adevăratului «popor înarmat», care-și organiza singur apărarea în ginți, fratrii și triburi, s-a ivit o «forță publică» înarmată, subordonată acestor organe ale puterii de stat“ [2].

De la apariția sa, statul s-a constituit în organizația politică a claselor dominante, ca instrument al voinței și intereselor acestora opus — prin aparatul său de constrîngere — maselor populare. El promova și impunea interesele claselor dominante atît în interior, cît și în relațiile cu alte state. „Politica — scrie Maurice Duverger — nu tinde să distrugă mijloacele de violență, armele militare, ci să le concentreze în mîinile puterii și să oprească folosirea lor de către cetățeni. Statul este în mod precis caracterizat prin acel monopol al constrîngerii care conferă o putere redutabilă clasei, partidului, fracțiunii ce exercită guvernarea. O singură putere înarmată în mijlocul unui popor dezarmat: aceasta face ca cel de-al doilea să fie la discreția celor dintîi“ [3].

Întrucît „statul este un produs al împărțirii societății în clase antagoniste“ [4], el, ca fenomen social-istoric, corespunde ca tip de organizare fiecărei epoci în raport de nivelul de dezvoltare social-economică, de particularitățile, de condițiile și resursele interne și de raportul de forțe, proprii unei sau altei comunități. Dar, oricare ar fi forma organizatorică pe care ar îmbrăca-o statul în societatea împărțită pe clase, el își păstrează caracteristica de bază, caracterul de clasă, impunînd și menținînd dominația clasei exploatatoare respective. Ca urmare, și evoluția armatei se află în raport direct cu evoluția statului, își are determinarea în modul de producție, în dezvoltarea economică și socială.

Analizînd armata în raport cu destinația ei principală, aceea de instrument de putere, al luptei armate, Engels o definește drept „un corp organizat, alcătuit din oameni înarmați, întreținut de stat în vederea unui război ofensiv sau de apărare“ [5]. Definiția evidențiază funcția esențială a oștirii, dar trebuie adăugat că aceasta nu este singurul atribut al organismului militar în societatea împărțită în clase antagoniste și mai ales în epoca modernă. Ca instituție de stat, armatei îi revin și

---

[1] K. Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, Editura politică, București, 1960, p. 9.

[2] Friedrich Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, în Marx, Engels, *Opere*, vol. 21, Editura politică, București, 1965, p. 107.

[3] M. Duverger, *Introduction á la politique*, Gallimard, Paris, 1964, p. 210; Colonel Corneliu Soare, *Determinismul social și izvoarele tăriei forțelor armate*, Editura militară, București, 1970, p. 147.

[4] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 118.

[5] Fr. Engels, *Opere militare alese*, vol. I, Editura militară, București, 1962, p. 155.

Scanned with OKEN Scanner

alte funcţii. Într-o orînduire sau alta, cu precădere în cea capitalistă, armata îşi perfectează, ce-i drept, o profesiune — profesiunea militară — pe care şi-o exercită în funcţie de cerinţele politicii statului atît pe plan intern, cît şi extern. Dar aceasta nu trebuie privită în mod exclusivist, întrucît armata este legată, prin diferite relaţii şi influenţe, şi de celelalte domenii de activitate ale societăţii respective, ceea ce îi conferă şi un rol în sectoarele economic, politic, ideologic, cultural etc. Armata, ca atare, legată de apariţia statului bazat pe clase antagoniste, a fost şi a rămas încă pînă în zilele noastre o parte componentă a acestuia, un instrument de forţă în mîna claselor dominante pentru ducerea războaielor de jaf şi cotropire sau pentru înăbuşirea mişcărilor de eliberare naţională şi socială a maselor oprimate.

Vorbind despre armată în societatea împărţită în clase antagoniste ne referim la *armata permanentă*, cu toate elementele ei constitutive, în cadrul *sistemului militar* *, în afara aparatului de represiune al statului, format în diferite epoci istorice de o serie de organisme, de formaţiunile militare auxiliare ale statului sau ale unor grupări politice, care se deosebesc radical de armata permanentă atît prin organizare, prin misiunile şi funcţiile care li se atribuie de stat în timp de pace şi război, cît şi prin raportul şi relaţiile ce se stabilesc, într-o epocă istorică dată, între armata permanentă şi populaţie, determinate de caracterul de clasă al statului.

Deşi cercetarea încă nu ne oferă date şi concluzii certe cu privire la modalităţile de constituire a primelor armate din lume, indiferent de căile pe care s-a format, armata, ca instrument în mîna clasei dominante, a avut de la început un puternic caracter de clasă. Acesta rezultă, în primul rînd, din esenţa de clasă a statului, reflectată în fizionomia tuturor organelor şi instituţiilor care participă la aplicarea politicii clasei aflate la putere, deci şi a armatei. De asemenea, la întregirea caracterului de clasă al organismului militar în societatea împărţită în clase antagoniste mai concură şi alţi factori ca : ideologia clasei dominante, compoziţia socială a armatei, mai ales a corpului de comandă, mijloacele prin care se influenţează conştiinţa maselor de soldaţi etc. Abordarea dialectică a caracterului de clasă al armatei în orînduirile

---

* Prin *sistemul militar* înţelegem „totalitatea forţelor militare de care dispune un stat, a formelor, procedeelor şi metodelor de organizare, întreţinere şi folosire a acestor forţe în timp de pace şi în timp de război" (Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *Teorie şi doctrină militară*, Editura militară, Bucureşti, 1971, p. 130). Autorii lucrării citate consideră că sistemul militar „poate cuprinde, în linii esenţiale, următoarele elemente : 1. forţe armate permanente sau regulate [...] ; 2. forţe armate nepermanente sau neregulate [...] ; 3. formaţiuni de ordine interioară [...] ; 4. formaţiuni paramilitare [...] ; 5. instituţii economico-sociale cu destinaţie militară [...] ; 6. modalităţi de recrutare, completare şi mobilizare a forţelor armate şi formele de organizare corespunzătoare ; 7. forme şi organe de conducere superioară politico-militară a forţelor armate". Desigur că această sarcină organizatorică a sistemului militar corespunde îndeosebi statului modern. Este clar că în orînduirile sociale anterioare unele elemente componente ale sistemului militar au lipsit în mod obiectiv ca urmare a nivelului de dezvoltare social-economică a unui stat sau altul.

Scanned with OKEN Scanner

bazate pe exploatare pune în evidență necesitatea de a trata nuanțat, concret istoric rolul armatei în diferite războaie. Astfel, într-un război nedrept, se înțelege, armata joacă un rol reacționar. Dar în condițiile cînd un stat se găsește în situația de a duce un război drept, de apărare a integrității și independenței naționale sau de unificare națională, armata joacă un rol progresist, depășește, pentru un timp, limitele caracterului restrîns de instrument de clasă și ia parte la realizarea obiectivelor politice generale și vitale ale poporului.

Nici în ceea ce privește momentul de început al armatelor permanente sursele științifice nu sînt unanime și nici precise. Fr. Engels menționează că prima dintre armatele lumii antice despre care există unele date cît de cît certe este aceea a Egiptului, epoca ei de glorie coincizînd cu domnia lui Ramses al II-lea [1] (adică anii 1290—1224 î.e.n.), iar într-un tratat de istorie universală se arată că prima armată permanentă a fost creată în Mesopotamia de către Sargon, regele Akkadului, în mileniul III î.e.n., în alte state, armatele permanente fiind create mult mai tîrziu [2]. Alte lucrări sau tratate emit și alte păreri. Făcînd o analiză comparată a diferitelor opinii în această problemă și pornind de la teza lui Engels că statul s-a dezvoltat în parte prin transformarea organelor orînduirii gentilice, în parte prin înlăturarea lor datorită înființării unor organe noi, și avînd în vedere nivelul de dezvoltare a forțelor de producție pe care îl atinseseră o serie de popoare antice, credem că punctul de vedere al celor care situează începutul armatei permanente în urmă cu aproape cinci milenii este mult mai apropiat în realitate.

Vorbind despre conceptul de armată în general, trebuie subliniat că în cadrul unei societăți, chiar și în cele precapitaliste, ajunse la un anumit stadiu de dezvoltare, armata, ca instrument de ducere a războiului, se constituie într-o structură *, cu o activitate, reguli și norme generate de specificul vieții militare, ceea ce îi conferă o oarecare independență în raport cu întreaga viață economico-socială și cu populația. Dintre structurile militare proprii unei societăți, într-o etapă istorică dată, cea care se situează la un nivel mai înalt de organizare, pregătire și specializare este armata permanentă sau regulată. Ea are cîteva trăsături caracteristice care o deosebesc de celelalte structuri militare, conferindu-i tocmai calitatea de organism specializat în ducerea războiului.

---

[1] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 155.

[2] *Istoria Universală*, vol. I, Editura științifică, București, 1959, p. 204.

* „Prin *structură militară* înțelegem modul de organizare internă a forței armate și a altor elemente ale sistemului militar, relațiile ce se stabilesc între aceste elemente" (Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *Op. cit.*, p. 132). Autorii lucrării citate amintesc și alte structuri militare, după cum urmează: armata de masă, armatele de mercenari și armata națională, precizînd că o importantă latură a structurilor militare o reprezintă organizarea armatei pe categorii de forțe armate, genuri de arme, specialități militare, subunități, unități și mari unități eșalonate ierarhic și relațiile dintre toate elementele, evidențiind apoi cîteva din principiile generale în organizarea forțelor armate.

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la raportul dintre armată și populație, trebuie spus că el îmbracă diferite aspecte — politic, social, economic, cultural, psihologic, demografic etc. — și este determinat, în ultimă instanță, de condițiile social-economice și stadiul de dezvoltare al unui stat sau altul într-o etapă istorică dată. Interesează în mod deosebit aspectele politic și social, deși și celelalte își au însemnătatea lor, deoarece acestea două sînt cele care determină poziția armatei față de populație. O dată cu apariția armatei, instituție de stat investită cu funcția de ducere a războiului, s-a produs, așa cum arată Engels, fenomenul ruperii acestei părți de marea masă a populației, constituindu-se ca instrument de forță în mîna clasei dominante pentru asigurarea dominației politice și economice a acesteia. Ca urmare, armata începe să se deosebească esențial, prin caracteristicile sale, de masa populației din care s-a desprins și să se situeze în opoziție față de aceasta, interesele poporului și interesele slujite de armată fiind de regulă antagoniste. Deci, din punct de vedere politic, între armata permanentă și populație, în societățile presocialiste, în anumite condiții istorice, ruptura devine de neînlăturat, ca o consecință directă a caracterului de clasă al statului și al armatei. Istoria omenirii, respectiv și a patriei noastre, a înregistrat perioade cînd antagonismul dintre armată și marea masă a populației a marcat diminuări importante sau momente cînd ruptura creată dispărea pentru un timp, și anume atunci cînd armata lupta pentru apărarea idealurilor și intereselor întregului popor, a libertății, independenței și integrității țării. Apelînd la istoria poporului nostru — problemă la care vom mai reveni —, constatăm că după formarea statului dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, timp de peste două milenii, oastea a fost prezentă cu rol pozitiv în marile evenimente istorice. Dînd o înaltă apreciere acestui rol progresist, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta: „Viteaza armată a neînfricatului Decebal — conducătorul legendar al dacilor; dîrjii oșteni ai vestiților noștri voievozi și mari comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, exprimînd nestinsa dragoste de libertate a poporului, au apărat cu eroism și bărbăție glia străbună, și-au vărsat generos sîngele pentru ea, au ales la nevoie moartea vitejească, dar nu s-au lăsat îngenuncheați de dușmani, n-au trădat niciodată cauza poporului“ [1].

În legătură cu aspectul social al raportului dintre armată și populație în societățile bazate pe exploatare este de remarcat, de asemenea, că nu se poate vorbi de o ruptură totală, absolută între armată și populație, întrucît populația este sursa de bază de formare a armatei, forța care produce cele necesare armatei.

Referitor la rolul armatei se mai cere menționat că, indiferent de o societate sau alta, anterioare societății socialiste, acesta nu rămîne întotdeauna constant, neschimbat, ci asupra lui își pun amprenta, pe lîngă trăsăturile societății respective, și nivelul de dezvoltare generală

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 359—360.

Scanned with OKEN Scanner

a statului, influențe ale transformărilor ce au loc pe plan mondial, precum și importanța poziției strategice a statului respectiv, evoluția situației internaționale, legăturile economice, politice și militare cu alte state și cu alți factori de ordin internațional.

Deși în paginile anterioare am amintit de unele probleme din domeniul organizatoric al armatei, credem că este necesar să mai evidențiem cîteva din aspectele organizatorice și de structură, cu valabilitate de ordin general pentru toate armatele, tocmai pentru a se înțelege mai clar și a se ține seama, prin comparație, de organizarea, structura și celelalte elemente constitutive ale organismului militar la românii din cele mai vechi timpuri. În această idee ne vom ocupa, cu precădere, de factorii obiectivi care determină structura și evoluția organizatorică a armatei, deoarece, cum este cunoscut, în fiecare etapă istorică oștirea unui stat sintetizează, pe de o parte, propria experiență a trecutului, iar pe de alta, experiența și influența altor țări și armate.

Dintre factorii obiectivi și subiectivi care stau la baza organizării și funcționării organismului militar ne oprim în primul rînd la cei de ordin intern, care și în acest domeniu au rol hotărîtor. Pornind de la adevărul că nivelul de dezvoltare economică și socială al unui stat este dependent de gradul de dezvoltare a forțelor de producție, se poate conchide că și puterea unei armate depinde de gradul de dotare cu armament și tehnică de luptă, de aprovizionare cu mijloace de subzistență, dintre acestea armamentul constituind elementul esențial, mijlocul material, pentru ca armata să-și poată îndeplini menirea.

Armamentul și tehnica de luptă, în măsura rolului ce le revin în ducerea acțiunilor, impun forme de organizare care să le asigure folosirea cu toată eficacitatea, după cum și o structură militară poate influența folosirea armamentului în raport de organizarea adoptată în timpul desfășurării acțiunilor de luptă. În același timp, schimbările calitative care se produc în general în domeniul armamentului și tehnicii militare în timp de pace, dar mai ales în timpul desfășurării războiului, atrag o serie de modificări în formele și procedeele de ducere a luptei. Fr. Engels spunea că, „de îndată ce deveneau utilizabile și erau efectiv utilizate pentru țeluri militare", progresele tehnicii „produceau imediat, aproape în mod violent și adesea chiar împotriva voinței conducerii militare, schimbări, ba chiar revoluționări în modul de a duce lupta" [1]. De asemenea, necesitatea înzestrării cu armament și tehnică militară influențează forțele de producție, modul de producție în ansamblu, întrucît, îndeosebi în timp de război, industria, mai ales, își adaptează producția pe profilul celor mai noi descoperiri în domeniul construcției de armament și tehnică militară. „Introducerea prafului de pușcă și a armelor de foc — observa Fr. Engels referindu-se la revoluția creată de acestea în ducerea războiului — nu a fost însă nicidecum un act de violență, ci un progres industrial, deci economic. Industria rămîne industrie, indiferent dacă este îndreptată spre producerea sau distrugerea de obiecte. Iar introducerea armelor de foc a acționat în chip revolu-

[1] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

ţionar nu numai asupra ducerii războiului însuşi, dar şi asupra relaţiilor politice de dominaţie şi supunere“ [1].

La rîndul lor, armamentul şi tehnica de luptă suferă, de obicei, influenţa altor factori, obiectivi sau subiectivi, care pot să schimbe, pozitiv sau negativ, înrîurirea lor asupra organismului militar.

Deşi nu ne propunem să tratăm problemele legate de relaţia om-tehnică în domeniul militar, totuşi, vorbind despre armament şi tehnică militară, trebuie să spunem că abordarea acestei relaţii, a evoluţiei şi particularităţilor sale în fiecare etapă istorică este absolut necesară pentru a sesiza măsura reală a dimensiunilor sociale ce le prezintă problema rolului armamentului şi tehnicii de luptă ca izvor de forţă al armatei. În acelaşi timp, trebuie observat că, concomitent cu ridicarea nivelului de dezvoltare a forţelor de producţie, care dă posibilitatea creării unor mijloace perfecţionate de luptă, omul este angrenat tot mai mult în procesul productiv — cu inteligenţa şi forţa sa de creaţie —, ceea ce conturează clar raportul dintre om şi tehnică, ambele laturi devenind factori fundamentali ai organismului militar, între ele stabilindu-se raporturi bine definite. Numai ţinînd seamă de aceste raporturi se poate găsi o rezolvare justă multora din problemele organizării şi funcţionării armatei atît în timp de pace, dar mai cu seamă în timp de război, în diferite epoci istorice. „Este un adevăr incontestabil — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — că, oricît de perfecţionată ar fi tehnica, cel care hotărăşte în ultimă instanţă victoria este omul, luptătorul conştient, pătruns de justeţea cauzei pe care o slujeşte, bine pregătit, stăpîn pe tehnica modernă, hotărît să facă totul pentru a obţine victoria în luptă“ [2].

Un alt element care influenţează asupra organizării şi dotării unei armate îl constituie situaţia din celelalte armate, mai cu seamă din acelea ale statelor potenţial adversare sau cu care se află deja în luptă. De-a lungul istoriei metodele şi mijloacele de informare asupra altor armate au evoluat dînd posibilitatea să se aducă corective, uneori esenţiale, asupra propriului organism militar, în raport atît de structura şi dotarea tehnică a armatei respective, cît şi în ceea ce priveşte scopul politic urmărit şi planurile militare de campanie. Aceasta şi explică faptul că în timpul unor războaie, chiar şi în epocile precapitaliste, s-a ajuns ca anumite forme de organizare şi dotare, metode şi procedee de luptă să fie identice în armatele beligerante sau foarte apropiate. Aşa, de pildă, începînd cu epoca capitalistă, cu mici diferenţe, mai în toate armatele existau eşaloanele companie, batalion, regiment, divizie iar apoi corp, armată etc. Deosebirile organizatorice şi în dotare, cît şi ca întrebuinţare în luptă, dintre eşaloanele respective, de la o armată la alta, erau condiţionate de o serie de factori obiectivi şi subiectivi : din prima categorie citäm, în primul rînd, condiţiile şi nivelul mijloacelor de producţie din care derivă posibilităţile de dotare a armatei respective la un

[1] *Ibidem*, p. 12—13.

[2] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 3, p. 364.

Scanned with OKEN Scanner

anumit nivel tehnic ; doctrina militară a fiecărui stat ; orientarea pregătirii și organizarea comandamentelor, precum și a cadrelor de comandă etc. Desigur că apar o serie de deosebiri și în ceea ce privește calitatea armamentului și tehnicii, nivelul de pregătire al luptătorilor, calitățile lor morale și de luptă, mai ales în timpul ciocnirilor armate.

Organizarea și funcționarea organismului militar sînt influențate și de particularitățile fiecărui stat din punct de vedere istoric și mai ales de importanța poziției lui geografice în raport cu interesele politice și strategice militare ce se urmăresc.

Învățămintele istoriei învederează că problema organizării se cere să stea permanent în atenție și să fie astfel soluționată încît să permită adaptarea operativă la noi structuri, mai ales în timp de război. Sub acest aspect este de o mare însemnătate ca armata să fie privită în dubla ei ipostază — în timp de pace și în timp de război — ținînd seama că în cea de a doua, fenomenul militar are o desfășurare dinamică, des schimbătoare, sub toate aspectele.

Istoria militară a poporului nostru ne oferă numeroase exemple de deosebiri calitative, dar mai ales cantitative, pe care oștirea a trebuit să le depășească, în cele mai dese cazuri, prin suplinirea acestora cu iscusința comandanților și calitățile luptătorilor. În acest mod s-au obținut strălucite biruințe asupra unor forțe agresoare mult superioare. Așezarea țării noastre la confluența intereselor unor mari imperii cu tendințe de cotropire a impus oștirii române, de-a lungul vremii, să poarte bătălii, mai cu seamă împotriva otomanilor, în condițiile unor raporturi de forțe cu totul în defavoarea ei. Măiestria și abilitatea militară a marilor noștri comandanți, dragostea de glia străbună, caracterul just al războaielor, folosirea judicioasă a terenului, adoptarea unor forme ingenioase de luptă, ca manevra, surprinderea, au compensat balanța de forțe defavorabilă armatelor pămîntene române.

Experiența universală, ca și cea a armatei noastre, a demonstrat rolul important ce revine, în organizarea și funcționarea armatei, conducerii — comandamentelor de la cel mai mic eșalon pînă la cel suprem. Oricît de bine ar fi organizată, dotată și structurată o armată, ea nu se poate ridica la valoarea cerută de stadiul de dezvoltare a societății, la exigențele impuse de ducerea războiului, dacă nu are un corp de comandă, capabil să asigure o instrucție corespunzătoare trupelor în timp de pace și o conducere competentă în campanie. Se cunosc, în istorie, mari conducători de oști care, înțelegînd perfect desfășurarea acțiunilor, și-au putut asigura succesul în luptă, precum și comandamente și comandanți care, lipsiți de o pregătire temeinică militară,. sub toate aspectele, chiar dacă raportul de forțe și tehnică militară le era favorabil, au trebuit să guste amarul înfrîngerilor.

O problemă deosebit de importantă care își pune amprenta pe organizarea și funcționarea organismului militar constă în compoziția de clasă a armatei și în structura pe arme și specialități. În armatele aflate în slujba claselor dominante exploatatoare, elementul esențial îl reprezintă corpul de comandă, recrutat din rîndul acestor clase, și care,

Scanned with OKEN Scanner

prin actul de comandă, la nivelul tuturor eşaloanelor, asigură realizarea politicii militare a clasei dominante respective. Întrucît şi în aceste armate masa ostaşilor provine în covîrşitoarea ei majoritate din rîndul claselor dominate, între corpul de comandă şi trupă există interese opuse, antagoniste. Sînt multe exemple în istorie cînd antagonismul a îmbrăcat forme concrete, manifestate prin nesupunerea ostaşilor faţă de executarea unor ordine ce contraveneau intereselor maselor largi populare, sau prin alăturarea lor unor acţiuni revoluţionare îndreptate împotriva claselor exploatatoare.

În evoluţia ei, armata a trecut prin diferite stadii organizatorice şi de pregătire cu o vădită tendinţă de diversificare a specialităţilor, a genurilor de arme, ca, în ultimă instanţă, în societatea modernă organismul militar să primească o organizare mult diversificată, pe genuri de arme şi specialităţi, pe diferite eşaloane de instrucţie şi pregătire, pe comandamente, în raport de dezvoltarea socială, de nivelul ştiinţei, artei şi tehnicii militare.

În orice orînduire socială, organizarea armatei, rolul şi misiunea ei sînt determinate şi de doctrina militară în baza căreia se înfăptuieşte tot programul de alcătuire, de instruire şi întrebuinţare a armatei, de dezvoltarea ştiinţei militare şi nivelul pregătirii de luptă al militarilor, fiecare parte dintre acestea, cu ponderea sa specifică, acţionînd într-o strînsă legătură. „O doctrină militară bine fundamentată trebuie să îndeplinească două condiţii de bază : 1) să oglindească cît mai just cerinţele obiective şi realizările ştiinţei militare în etapa dată ; 2) să pună în valoare cît mai complet specificul naţional al armatei, în strînsă legătură cu situaţia internaţională, cu sarcinile şi posibilităţile reale ale statului respectiv“ [1]. De asemenea, vorbind despre ştiinţa militară, aceasta are menirea de a asigura o cunoaştere temeinică a fenomenului militar în ansamblu, dar nu numai atît. Aprofundarea caracteristicilor, a elementelor lor componente, cît şi a direcţiilor de dezvoltare a acestora în viitor, este o cerinţă esenţială pentru ca ştiinţa militară să-şi păstreze rolul de izvor al tăriei unei armate. În ceea ce priveşte pregătirea militarilor, ne rezumăm a reaminti ceea ce spunea Lenin în legătură cu aceasta : „este neraţională şi chiar criminală comportarea unei armate care nu se pregăteşte să mînuiască toate genurile de arme, toate mijloacele şi toate metodele de luptă pe care le posedă sau poate să le posede inamicul“ [2].

Desigur, pe lîngă factorii enumeraţi pînă acum, organizarea şi funcţionarea unei armate suferă şi influenţa altora — caracteristicile teatrelor de acţiuni militare, ponderea şi proporţia diferitelor arme din componenţa unei armate, învăţămintele deduse din diferite acţiuni militare, apartenenţa la diferite alianţe militare etc. Ar mai fi de adăugat faptul că în afara factorilor amintiţi, organizarea armatei mai depinde

[1] Colonel Corneliu Soare, *Op. cit.*, p. 359.
[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 81.

Scanned with OKEN Scanner

de o serie de principii generale determinate de practica îndelungatei istorii generale militare și fără de care o armată, mai ales în epoca contemporană, nu ar putea întruni caracteristicile unei armate moderne. Sistemele și structurile militare — așa cum am mai spus-o — nu au fost și nu au rămas neschimbate, rigide, statice, ci s-au dezvoltat în raport direct cu orînduirea socială respectivă, cu evoluția economico-socială a unui stat sau altul. În legătură cu aceasta Engels arăta : „emanciparea ambelor clase [burghezia și țărănimea — n.a.] de cătușele feudale și ale sistemului breslelor este o condiție necesară pentru apariția actualelor armate colosale ; în aceeași măsură nivelul de bogăție și de cultură, legat de această treaptă a dezvoltării sociale, este și el o condiție necesară pentru asigurarea armatelor moderne cu cantitățile necesare de armament, muniție, alimente etc., pentru crearea cadrelor necesare de ofițeri instruiți și pentru dezvoltarea intelectuală a soldaților“ [1].

Problemele generale, factorii, principiile și celelalte trăsături în legătură cu originea, locul și rolul armatei în societățile împărțite pe clase antagoniste le regăsim și în istoria armatei noastre, al cărui început se pierde în negura timpurilor. În afară de cele menționate ar fi de subliniat un fapt important pentru istoria armatei române, și anume asemănările și deosebirile în organizarea armatei în cele trei provincii române — Muntenia, Transilvania și Moldova în îndelungata perioadă cînd s-au aflat despărțite.

Marele nostru istoric și revoluționar Nicolae Bălcescu, vorbind despre cunoașterea istoriei armatei noastre pînă în vremea cînd trăia el, despre rolul armatei în apărarea existenței țărilor române de-a lungul secolelor, aprecia : „Am preferat a lucra instituțiile ostășești înaintea oricăror altora, căci aceste instituții sînt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărimea și puterea țării în vreme de patru veacuri, în sfîrșit, căci sînt convins că țara românilor, de își va lua vreodată rangul ce i se cuvine între popoarele Europei, aceasta va fi ea datoare mai mult regenerației vechilor ei instituții ostășești“ [2].

Este de reținut că atît N. Bălcescu, cît și N. Iorga, A. D. Xenopol și alți istorici au pornit în analiza organismului militar din țara noastră cu perioada formării statelor feudale. După cum se știe, însă, armata s-a constituit și la noi, așa cum s-a întîmplat în general, o dată cu apariția statului, a proprietății private și a claselor sociale antagoniste. Istoriografia marxistă a elucidat acest fenomen în mod cuprinzător, științific, scoțînd la lumină noi aspecte, dînd oștirii înțelesul ei în fiecare epocă istorică. Dar trebuie menționat că în acest cadru întîlnim studii și lucrări semnate de diferiți autori care au aplicat mecanic procese și fenomene petrecute la alte popoare, au preluat nejustificat unele idei în legătură cu originea, locul și rolul armatei din alte state, încercînd să le transplanteze în istoria patriei noastre, fără să țină seamă

[1] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. II, p. 299.
[2] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, Editura militară, București, 1957, p. 70.

Scanned with OKEN Scanner

de particularităţile, specificul şi condiţiile interne ale dezvoltării istorice a poporului român.

Mai înainte de a aborda problema conceptului de putere armată la români, considerăm că, pentru a înţelege mai clar evoluţia lui, mai ales în epoca veche, pînă la constituirea statelor feudale româneşti de-sine-stătătoare, este bine să trecem în revistă drumul parcurs, în general, de alte armate — cele mai vechi din istoria universală — de la formarea lor pînă în epoca noastră.

Cunoaşterea evoluţiei unor structuri militare, începînd cu cele din antichitate, ne va ajuta să înţelegem mai bine însăşi evoluţia propriului nostru organism militar, cu atît mai mult cu cît unele armate şi unii mari comandanţi militari ai timpului ca Darius, Alexandru cel Mare Traian şi alţii, de atunci ori de mai tîrziu, au fost adversari direcţi ai înaintaşilor noştri.

*
* *

Apariţia şi evoluţia armatei au constituit subiecte de analiză şi de reflectare pentru mulţi istorici în decursul anilor, folosind pentru elucidarea problemelor izvoare şi informaţii de cele mai diferite feluri şi nuanţe, dar pînă astăzi nimeni nu a putut stabili cu certitudine cînd, cum şi unde a apărut prima armată, elementele componente exacte ale structurii sale. Totuşi, ipotezele şi punctele de vedere emise pînă acum constituie concluzii preţioase pentru analiza apariţiei şi evoluţiei forţei militare.

După cum am arătat mai înainte, Fr. Engels consideră că cea dintîi armată ar fi fost a Egiptului antic, subliniind că forţa ei o constituia infanteria, în special arcaşii, în afara căreia existau şi detaşamente de pedestraşi înarmaţi în chip diferit şi organizaţi pe subunităţi, potrivit armamentului respectiv : suliţaşi, oşteni înarmaţi cu spade, oşteni înarmaţi cu ghioage, prăştiaşi etc. În ceea ce priveşte cavaleria, Fr. Engels presupune că folosirea calului la călărie şi întrebuinţarea cavaleriei au devenit cunoscute egiptenilor numai datorită contactului cu vecinii lor din Asia. Infanteria era sprijinită de numeroase care de luptă, avînd fiecare cîte doi oşteni, unul mîna caii, iar celălalt trăgea cu arcul. În afară de armele ofensive, egiptenii dispuneau şi de numeroase arme de protecţie — scuturi, coifuri, platoşe sau cămăşi de zale etc.[1]. Cu toate acestea, cel mai vechi model de armată, dar din Asia antică este — spune tot Fr. Engels — cel din Asiria *.

---

[1] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 156—158.

* Din punctul de vedere al organizării şi al dotării cu armament armata asiriană se asemăna — în linii generale — cu cea a Egiptului, cu diferenţa că „armele de protecţie şi de atac erau în general mai bine lucrate şi aveau un aspect mai atrăgător". De asemenea, asirienii aveau un armament de atac mai variat decît egiptenii — suliţa, arcul, spada şi pumnalul, iar ca mijloace de protecţie — cămăşi de zale, cămaşă de protecţie din pîslă sau din piele, coif, scut. La asirieni, se apreciază, a apărut prima dată cavaleria. Armata asiriană dispunea

Unul din statele antice care a dispus de o puternică armată a fost Persia. În timpul domniei lui Darius, pe lîngă o serie de perfecţionări aduse organizării statale, a fost realizată o structură militară — armată permanentă —, care, în esenţă, era folosită pentru a ţine în supunere provinciile cucerite şi pentru a preveni desele rebeliuni ale satrapilor (guvernatorii civili). De aceea, fiecare provincie avea o garnizoană proprie pusă sub comanda unui şef de-sine-stătător ; în afară de aceasta, în oraşele întărite erau dispuse detaşamente de trupe. Din armata permanentă făcea parte şi garda regelui, compusă din 10 000 de pedestraşi de elită [1]. Pentru expediţii mari, se considera că aceste forţe erau insuficiente şi de aceea se proceda la o recrutare generală în toate provinciile imperiului. Cu toate acestea, armata persană nu s-a ridicat la nivelul celorlalte armate antice, deoarece „gloatele greoaie şi dezordonate ale acestei infanterii nu erau în stare să opună decît o rezistenţă pasivă împotriva falangei, care tocmai atunci luase fiinţă la Sparta şi Atena [...]. Cel mai mic obstacol le făcea să se oprească. În timpul bătăliei, caii se speriau şi, luînd-o razna, călcau sub copite infanteria proprie“ [2].

După cum se cunoaşte, în afară de unele state orientale, cum au fost Egiptul, Asiria, Fenicia, Persia etc., societatea sclavagistă, în forma ei clasică, a atins forme înalte de organizare, sub toate aspectele, în Grecia antică şi în Roma antică. Nivelul organizării economice, al structurii sociale şi organizării statale s-a reflectat şi în organizarea, compunerea armatelor şi în funcţia lor socială. Grecia antică a dus la perfecţiune, pentru acele vremuri, organizarea statală şi implicit structura militară, contribuind în mod substanţial la dezvoltarea artei militare. „Armatele greceşti — spune Engels — sînt primele armate despre a căror organizare, în toate detaliile ei, posedăm date ample şi precise. Se poate spune că istoria tacticii şi îndeosebi aceea a tacticii infanteriei, începe o dată cu ele“ [3]. Nu întîmplător arta militară era, în Grecia, disciplină de studiu în învăţămîntul public [4]. Pregătirea militară la grecii antici era privită ca o datorie faţă de păstrarea libertăţii şi independenţei. În războaiele de apărare împotriva invaziilor persane, care le puneau în joc libertatea, grecii antici mergeau la luptă însufleţiţi de o puternică dragoste faţă de pămîntul patriei, hotărîţi să învingă sau să moară. Ei aveau adînc imprimată în conştiinţă convingerea că „dacă ei se pot apăra, luptînd eroic cu duşmanul, atunci în viitor vor deveni de temut în ochii aceluia [duşmanului — n.n.] ca unii care cu greu pot

---

şi folosea în timpul asaltului berbecul şi turnul mobil şi imobil. În tactica de luptă se pare că asirienii progresaseră mai mult, întrucît ei foloseau mişcări regulate (dirijate) în formaţii, pe rînduri şi şiruri. Armata asiriană dispunea şi de o cavalerie uşoară, folosea pe scară largă carul de luptă cu doi luptători, precum şi diferite mijloace de forţare a cursurilor de apă. (Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 156—157).

[1] *Ibidem*, p. 158.

[2] *Ibidem*, p. 159.

[3] *Ibidem*, p. 160.

[4] General-maior Constantin Antip, *Războiul popular în istoria universală. De la comuna antică la Comuna din Paris*, Editura militară, Bucureşti, 1976, p. 8.

Scanned with OKEN Scanner

fi atacaţi ; dacă însă vor lupta prost, nu le rămîne nici o speranţă. Cei ce îşi asumă misiunea de a lupta pentru o astfel de cauză măreaţă n-au dreptul să neglijeze nimic privind pregătirea şi eforturile lor, ci trebuie să se gîndească la toate, ca măcar nu din proprie vină să fie înfrînţi“ [1]. Credem că nu exagerăm considerînd această convingere a grecilor antici ca pe o trăsătură esenţială a doctrinei lor militare, ceea ce a dat posibilitatea unor mari comandanţi ai statelor greceşti să găsească soluţii viabile, forme şi metode tactice de luptă, care să asigure unor armate inferioare numericeşte şi ca dotare cu armament faţă de forţele cotropitorilor, victoria pe cîmpul de luptă. Marii strategi greci au revoluţionat arta purtării războiului prin adoptarea unor dispozitive şi metode de luptă simple şi eficace. De exemplu, Pelopida, datorită „deosebitului său talent militar, fusese beotarh de treisprezece ori, reuşi să transforme «batalionul sacru» într-un puternic detaşament de şoc, menit să acţioneze în orice ocazie ca un tot unitar şi bine închegat, în cele mai periculoase sectoare ale liniei de bătaie“ [2] ; de asemenea, Epaminonda, bun prieten cu Pelopida (fusese şi el beotarh timp de 20 de ani consecutiv), a introdus o nouă formaţie de luptă — ordinea oblică, „care puse capăt sistemului obişnuit de luptă — falanga compactă ; noua tactică provoacă o adevărată revoluţie în ştiinţa militară greacă. Epaminonda transformă «batalionul sacru» într-un fel de unitate de şoc a unor importante mase pedestre, pe care le concentra într-un anumit punct al operaţiilor şi cu ajutorul cărora spărgea frontul inamicului“ [3].

O deosebită înflorire a cunoscut armata în Macedonia antică. Astfel, Filip al II-lea, înzestrat cu un talent militar neobişnuit, a luat măsuri energice pentru organizarea armatei şi întărirea ei, realizînd în curs de numai doi ani o sporire de cîteva ori a capacităţii ei de luptă [4]. De asemenea, în Macedonia s-a practicat, pentru prima oară în istoria artei militare, o tactică „ce se întemeia pe folosirea tuturor genurilor de arme...“ [5]. Urmaşul lui Filip al II-lea, fiul său, Alexandru, s-a impus de tînăr ca un talentat comandant de oşti. El a ştiut să valorifice, din toate punctele de vedere, moştenirea militară lăsată de tatăl său, ridicînd-o pe noi culmi în campaniile militare întreprinse îndeosebi împotriva Persiei.

Pe lîngă aportul ei la civilizaţia universală, Roma antică, ca şi Grecia, a avut o importantă contribuţie şi în domeniul militar. Deşi armata antică romană, ca şi cea greacă, a evoluat în organizare, pregătire şi ştiinţă militară atingînd cele mai înalte trepte, sub toate aspectele, oferindu-ne, după cum constata Engels, „cel mai perfect sistem de tactică a infanteriei din vremurile în care nu era cunoscută folosirea prafului de puşcă“ [6], nu ne vom opri la o analiză amănunţită a structu-

---

[1] *Ibidem*, p. 11—12.
[2] *Grecia antică*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1958, p. 521.
[3] *Ibidem*, p. 571.
[4] *Ibidem*, p. 571.
[5] *Ibidem*.
[6] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 170.

Scanned with OKEN Scanner

rilor și a științei sale militare și nici nu vom trece în revistă toate schimbările înregistrate în evoluția ei, ci vom încerca să punctăm numai unele aspecte. În armata romană precumpăneau infanteria grea și corpurile de trupă compacte. Acestora li se adăugau mici corpuri de trupă independente, cu posibilitatea de a lupta în teren accidentat, care, de regulă, erau dispuse pe cîteva linii, una în spatele celeilalte, în parte pentru sprijin și înlocuire, în parte ca rezervă și, în sfîrșit, un sistem de instruire a fiecărui oștean mai judicios decît cel atenian sau spartan. Datorită acestei organizări, „romanii au fost în stare să învingă orice forțe armate care s-au ridicat împotriva lor, atît falanga macedoneană, cît și călărimea numidă“ [1]. Armata în Imperiul roman era formată din cetățeni liberi începînd de la vîrsta de 17 pînă la 45 sau 50 de ani, obligați de a participa la pregătirea militară. Totuși, au fost cazuri cînd, în fața unor situații critice, s-a apelat și la sclavi. Așa s-a întîmplat în anul 216 î.e.n., cînd, după victoriile obținute asupra romanilor, Hanibal amenința Roma. Senatul a recurs atunci la un mijloc extrem, acela de a forma două legiuni din sclavii cumpărați de stat [2]. În general pentru armată se recrutau numai oamenii tineri, care erau supuși unei instrucții foarte severe, ce urmărea să le dezvolte, prin toate mijloacele posibile, forța fizică. Paralel cu instrucția regulată, în cadrul căreia luptătorul învăța să mînuiască armele și să execute diferite mișcări, erau practicate pe scară largă alergările, săriturile, saltul cu prăjina, cățăratul pe stînci, lupta, înotul, la început fără echipament și arme, iar apoi cu acestea. Se executau marșuri lungi cu tot echipamentul de campanie. În cadrul instrucției militare se învăța, de asemenea, mînuirea uneltelor de săpat și de amenajare rapidă a unei tabere întărite [3]. Armata romană a cunoscut modificări calitative mai importante în vremea lui Cezar, „primul care a pus în fruntea fiecărei legiuni un legat special în calitate de comandant permanent“ [4]; de asemenea, împăratul Augustus „a desăvîrșit transformarea forțelor armate romane într-o armată regulată permanentă“ [5], iar lui Traian, adversarul dacilor la începutul secolului II e.n., „Roma datorează în mare parte succesele armatei sale puternice și disciplinate“ [6].

Începutul invaziei populațiilor migratoare, plecate din Asia și ajunse în Europa, pune capăt epocii antice, măreției civilizațiilor create de Grecia și Roma antică, structurilor militare care se înfruntaseră și care atinseseră în unele state un înalt nivel de dezvoltare. „Apărarea împotriva năvălitorilor a devenit obiectivul fundamental al popoarelor și statelor continentului amenințat“ [7]. În atare împrejurări problema esențială pentru conducătorii popoarelor atacate și pentru comandanții de oști consta în găsirea unor noi forme și metode de luptă, în elaborarea altor

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Istoria Romei antice*, Editura de stat, București, 1951, p. 111.
[3] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 171.
[4] *Ibidem*, p. 176.
[5] *Ibidem*, p. 177.
[6] *Istoria Romei antice*, p. 94.
[7] General-maior Constantin Antip, *Op. cit.*, p. 22—23.

Scanned with OKEN Scanner

principii de organizare și pregătire a armatei, care să corespundă situațiilor create de invadatori. Ca urmare, învățămintele din campaniile anterioare au fost reactualizate, la care s-a adăugat experiența din primele ciocniri cu năvălitorii. S-a ajuns la un principiu unic al războiului în noile condiții, care consta în : „să acționezi în așa mod încît inamicul să nu priceapă ce ar trebui să întreprindă, să nu-ți poată rezista, să nu te poată învinge“ [1], strategia devenind „calea prin care un conducător de oști își apără țara și-i înfrînge pe dușmani“ [2].

În a doua parte a evului mediu *, dar mai cu seamă în epoca modernă, datorită condițiilor istorice schimbate, dezvoltării forțelor de producție în raport cu stadiul atins de statele Europei în domeniul social-economic, precum și celorlalți factori interni și externi care își pun amprenta și pe organismul militar, armata, ca de fapt întregul aparat de stat, a evoluat, înregistrînd modificări structurale, de dotare și funcționale. De asemenea, știința militară, doctrina militară a statelor au sintetizat experiența acumulată de-a lungul secolelor. Au fost adoptate și completate, în noile condiții istorice, concepte și idei corespunzătoare timpului. În evul mediu, cu precădere în perioada și în etapele în care orînduirea socială îmbrăca trăsăturile feudalismului clasic, mai ales în Europa occidentală, dispăruse armata permanentă, fusese exclus din practica statelor respective războiul care antrena mase, întrucît „clasa feudală considera meseria armelor drept un monopol nobiliar, ceea ce a dus la formarea unei adevărate aristocrații a purtării războiului“ [3]. Ca urmare, în concordanță cu specificul și nivelul de dezvoltare a fiecărui stat, sistemele militare au fost organizate și diversificate în raport de interesele și posibilitățile materiale ale castelor de nobili, de politica dusă de aceștia. Structurile militare, evoluînd în diferite forme organizatorice, au ajuns, pînă la urmă, datorită progreselor înregistrate în domeniul economic și al intereselor statale, din nou, la armata permanentă, la rezistența populară, în final la armata națională, la armatele revoluționare, mai ales atunci cînd burghezia, în ascensiunea ei spre putere, își consolida pozițiile cucerite din mîinile nobilimii feudale, organizînd, în același timp, apărarea statului împotriva pericolului extern, pe o bază socială de masă.

Întreaga evoluție a sistemului militar în evul mediu și apoi în epoca modernă este strîns legată de condițiile istorice generale social-economice proprii fiecărei etape. „Nimic nu depinde atît de mult de condițiile economice, — precizează Fr. Engels — decît tocmai armata și flota. Înzestrarea cu armament, efectivele, organizarea, tactica și strategia depind înainte de toate de treapta la care a ajuns în momentul

---

[1] *Ibidem*, p. 23.

[2] Mauricius, *Arta militară*, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, p. 11.

* Despre prima parte a evului mediu menționăm doar aprecierea lui Engels că, din punct de vedere militar, „singurele operații mai însemnate au fost expedițiile împăraților germani împotriva Italiei și cruciadele, și unele și celelalte deopotrivă de lipsite de orice rezultat“ (Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 179).

[3] General-maior Constantin Antip, *Op. cit.*, p. 25.

Scanned with OKEN Scanner

respectiv producția și de mijloacele de comunicație“ [1]. Această teză apare într-o formă și mai explicită atunci cînd Engels arată că „întreaga organizare și întregul mod de luptă al armatelor, și o dată cu aceasta victoria și înfrîngerea, se dovedesc a fi dependente de condițiile materiale, adică economice ; de materialul uman și de armament, deci de calitatea și numărul populației și de tehnică“ [2]. Din punct de vedere teoretic, teza, ca atare, a însemnat o cotitură în gîndirea militară, o puternică lovitură dată filozofiei idealiste, care rupea organismul militar de contextul situației social-economice. Cu argumente de necontestat, Fr. Engels demonstrează că nu creațiile libere ale minții unor comandanți de oști au acționat în chip revoluționar, ci inventarea unor arme mai bune și schimbarea materialului uman, a soldaților ; influența comandanților de oști se mărginește, în cel mai bun caz, la adaptarea metodelor de luptă la noile arme și la noii luptători [3]. Astfel, el subliniază că la începutul secolului al XVI-lea, praful de pușcă, trecînd de la arabi la popoarele vest-europene, a produs o întreagă revoluție în ducerea războiului, întrucît „introducerea armelor de foc a acționat în chip revoluționar nu numai asupra ducerii războiului însuși, dar și asupra relațiilor politice de dominație și supunere. Pentru procurarea prafului de pușcă și a armelor de foc — scria Fr. Engels — era nevoie de industrie și de bani, și pe amîndouă le aveau orășenii. Armele de foc au fost de aceea de la început arme ale orașelor și ale monarhiei în ascensiune, care se sprijinea pe orașe împotriva nobilimii feudale“ [4].

Un alt aspect al dependenței înzestrării armatei de economie, de dezvoltarea forțelor de producție, în perioada analizată, constă în aceea că unele genuri de armament, și în general de echipament militar, după ce au fost inventate și introduse în dotare, s-au perfecționat în timp îndelungat, într-un ritm lent datorită nivelului scăzut al tehnicii medievale. „Tunul rămînea greoi, iar puștile, în ciuda unui mare număr de inovații izolate, erau grosolane. Au trecut peste trei sute de ani pînă s-a realizat o pușcă potrivită pentru înarmarea întregii infanterii. Abia la începutul secolului al XVIII-lea, pușca cu cremene, prevăzută cu baionetă, a luat definitiv locul lăncii în armamentul pedestrimii“ [5]. V. I. Lenin, subliniind relația dintre orînduirea socială, război și armată în perioada modernă, arăta că „legătura dintre organizarea militară a țării și întreaga ei orînduire economică și culturală nu a fost niciodată atît de strînsă ca în prezent“ [6]. Deși aceste principii reprezintă o sinteză a problemei, trebuie ținut seama că dezvoltarea forțelor de producție era foarte diversă, că ea diferea foarte mult de la o țară la alta, fapt care și-a pus amprenta și asupra organismului militar. Întrucît abia în orînduirea capitalistă și în epoca contemporană se folosea pe scară largă

---

[1] Fr. Engels, *Op. cit.*, vol. I, p. 12.
[2] *Ibidem*, p. 17.
[3] *Ibidem*, p. 12.
[4] *Ibidem*, p. 12—13.
[5] *Ibidem*, p. 13.
[6] V. I. Lenin, *Despre război, armată și știința militară*, vol. I, Editura militară, București, 1957, p. 64.

Scanned with OKEN Scanner

exportul și respectiv importul de armament și muniție, acele țări și popoare care dispuneau de posibilități economice mai limitate aveau, cum era și firesc, și o dotare mai slabă. Aici sînt de remarcat și alte aspecte, cum ar fi acela, mai cu seamă în epoca modernă și contemporană, al coaliților militare, organizate din timp de pace, care, printre altele, acționează și pentru standardizarea armamentelor, prin export de armament, de tehnologie, de tehnică militară de către statele care dispun de resurse economice și financiare, influențînd în felul acesta nivelul de înzestrare și dotare a armatelor aliate, deși unele state ale coaliției se găsesc la un nivel general de dezvoltare economico-socială pe trepte inferioare. De asemenea, unele state, deși cu un nivel de dezvoltare economic-social mai scăzut, însă dispunînd de importante rezerve de materii prime, folosesc posibilitățile financiare pentru achiziționarea de tehnică militară.

Concomitent cu perfecționarea armamentului de toate felurile, ca urmare a progresului cunoscut de forțele de producție, inclusiv de știință, parte integrantă a lor, cu schimbările cunoscute de materialul uman, au loc însemnate mutații în organizarea unităților, în tactica armatei, în formele de ducere a acțiunilor de luptă și în dispozitivele adoptate.

Marile evenimente militare din istoria universală au determinat însemnate transformări în structura organismului militar în toate orînduirile sociale, iar în epoca contemporană, dimensiunile și dinamica acestor prefaceri au crescut fără precedent, marcate fiind de apariția armamentului automat, a unor mijloace noi de luptă, ca tancul, avionul, racheta, de perfecționări în înzestrarea și dotarea marinei și, îndeosebi, de folosirea electronicii, de apariția armamentului racheto-nuclear, ceea ce a atras după sine mutații esențiale în știința și arta militară, în doctrina militară și tehnica de luptă. Referindu-se la această problemă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la 1 octombrie 1976 în fața activului de comandă și de partid de bază din armată arăta: „După cum vedeți, nu vorbesc de obiective strategice, pentru că obiectivul nostru strategic este apărarea patriei și nu ne propunem să ieșim în afara granițelor, deci nu avem altă strategie decît să asigurăm ca pămîntul românesc să nu fie victima vreunei agresiuni imperialiste, a politicii de forță [...]. Strategia noastră — continua secretarul general al P.C.R. — este legată de asigurarea independenței țării, de asigurarea păcii pentru poporul nostru. Tehnica de luptă, tot ceea ce facem trebuie să pornească de la aceasta“ [1]. Orientările date de secretarul general al partidului nostru au în mod evident, nu numai o importanță teoretică, ci, în primul rînd, una practică.

După această succintă trecere în revistă a evoluției organismului militar de-a lungul istoriei, a locului și rolului armatei în orînduirile sociale presocialiste, în cele ce urmează ne vom referi cu precădere la conceptul de putere armată la români din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 452.

Scanned with OKEN Scanner

CU PRIVIRE LA ORGANIZAREA MILITARĂ PE TERITORIUL DACIEI ÎN EPOCA STRĂVECHE ȘI VECHE

Perioada dintre secolul VI î.e.n. și secolul III e.n., în care populația autohtonă de pe teritoriul vechii Dacii ajunsese la un înalt grad al nivelului de organizare economică, socială și politică, la o cultură și civilizație înfloritoare și omogenă, în același timp, perioadă de grele lupte purtate de geto-daci pentru apărarea independenței împotriva unor mari puteri ale timpului cum au fost Imperiul persan, Macedonia, Imperiul roman etc., a constituit obiectul cercetării multor istorici și lingviști de-a lungul anilor *. În anii ce au urmat după victoria revoluției de eliberare socială și națională din august 1944, cercetării istorice din țara noastră i s-au creat largi posibilități de investigație asupra vremurilor îndepărtate ale geto-dacilor despre a căror organizare militară s-au cunoscut foarte puține elemente certe, și, în consecință, au apărut o serie de lucrări și studii care pun în lumină noi date în legătură cu fenomenul militar al istoriei noastre antice.

---

* În afară de lucrările fondatorilor socialismului științific, în care se amintește despre începuturile de viață organizată, statală a poporului român, de tratatele și compendiile de istorie apărute în țara noastră pînă astăzi, problemele despre geneza poporului nostru și a armatei, despre continuitatea și permanența poporului nostru în spațiul carpato-danubiano-pontic, despre evoluția organismului militar au mai fost tratate și în multe alte lucrări și studii, dintre care reținem atenția cititorilor asupra următoarelor: General-maior Constantin Antip, *Războiul popular în istoria universală. De la comuna antică la Comuna din Paris*. Editura militară, București, 1976; Andrei Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, Editura militară, București, 1977; D. Berciu, D. M. Pippidi, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1965; D. Berciu, *Arta traco-getică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969; D. Berciu, *De la Burebista la Decebal*, Editura politică, București, 1976; Gh. Bichir, *Cultura Carpică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973; V. Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*, București, 1937; Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977; C. Daicoviciu, *Așezările dacice din Munții*

Avînd în vedere faptul că în cercetarea istoriei politice a geto-dacilor s-au formulat multe concluzii care argumentează existența lor din cele mai vechi timpuri, existența unui stat centralizat independent în timpul domniei lui Burebista (70—44 î.e.n.) și că moartea acestuia nu a însemnat dispariția statului, ci numai fărîmițarea lui pentru un timp[1], ne-am propus ca în cele ce urmează să ne referim numai la acele laturi care definesc esența și aria problematicii abordate, domeniul militar, probleme mai puțin elucidate pînă acum. Și în această epocă, ca în toată zbuciumata noastră istorie, afirmarea unor iluștri conducători de stat și a unor talentați comandanți militari, menționați în

---

Orăștiei. Studiul topografic al așezărilor, București, 1951 ; Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972 ; Iosif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii, istoria multimilenară a neamului românesc*, vol. I, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1976 ; Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973 ; Colonel Mihai Inoan, colonel Tudor Tamaș, *Armata, parte componentă a statului. Funcțiile ei în etapa actuală*, Editura militară, București, 1975 ; M. Macrea, *Viața în Dacia Romană*, Editura științifică, București, 1969 ; Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția II, Editura Dacia, Cluj, 1972 ; D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, Editura științifică, București, 1967 ; V. Pîrvan, *Getica*, București, 1926 ; V. Pîrvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ediția a patra revăzută și adăugită, Editura științifică, București, 1967 ; D. Protase, *Un cimitir dacic din epoca romană la Soporu de Cîmpie. Contribuție la problema continuității în Dacia*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976 ; Colonel Corneliu Soare, *Determinismul social și izvoarele tăriei forțelor armate*, Editura militară, București, 1970 ; Corneliu Soare, Romul Duma, Ioan Muntoi, *Teorie și doctrină militară*, Editura militară, București, 1971 ; D. Tudor, *Traian — împărat al Romei*, Editura științifică, București, 1966 ; D. Tudor, *Romanii în Dacia*, Editura enciclopedică română, București, 1969 ; D. Tudor, *Figuri de împărați romani*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975 ; D. Tudor, *Oltenia romană*, ediția a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968 ; R. Vulpe, *Necropola hallstatiană de la Ferigile, Monografie arheologică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967 ; Radu Vulpe, *Vechi focare de civilizație — Istria, Tomis, Callatis*, Editura științifică, București, 1966 ; Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968 ; Maior I. Iliescu-Zănoagă, *Istoria militară*, Tipografia „Gloria", Timișoara ; Locotenent-colonel Paul Abrudan, *Trăsăturile caracteristice ale orînduirii comunei primitive și ale orînduirii sclavagiste pe teritoriul patriei noastre. Statul dac sub Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane*, în *Istoria Patriei și a Partidului Comunist Român*, Editura militară, București, 1977 ; Locotenent-colonel Paul Abrudan, *Transformarea Daciei în provincie romană. Continuitatea populației daco-romane și migrația popoarelor pe teritoriul României. Formarea poporului român și a limbii române*, în *Istoria Patriei și a Partidului Comunist Român*, Editura militară, București, 1977 ; Colonel dr. Constantin Olteanu, *Conceptul de armată la români din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, Editura militară, București, 1974 ; Colonel Gheorghe Romanescu, *Organizarea militară și fortificațiile dacice. Războaiele dintre daci și romani*, în *Istoria militară românească*, Editura militară, București, 1973 ; Mihail Zahariade, *Elemente de organizare militară pe teritoriul României în epoca geto-dacă și romană pînă în secolul III e.n.* în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, Editura militară, București, 1977.

[1] Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 8—112 ; *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, Editura militară, București, 1977, p. 9—12.

lucrările diferiților istorici și scriitori ai lumii antice, și de mai tîrziu, constituie punctul de plecare pentru a demonstra existența puterii armate pe teritoriul țării noastre din vremuri străvechi, componentele și particularitățile ei. Problema, deosebit de importantă, privită în contextul condițiilor economico-sociale, s-a aflat și în atenția unor istorici de marcă, cum au fost Vasile Pîrvan, Nicolae Iorga, A. D. Xenopol, Constantin Daicoviciu, și se află în atenția celor contemporani nouă, care, sprijinindu-se îndeosebi pe izvoarele arheologice, au adus contribuții noi la cunoașterea mai amănunțită a organizării militare a geto-dacilor, a acțiunilor întreprinse de aceștia, efectivelor existente la un moment dat, a armamentului și metodelor de luptă folosite în timpul campaniilor purtate.

Răspunzînd întrebării dacă geto-dacii dinaintea lui Burebista au dispus de o organizare militară, trebuie să pornim de la faptul că rezistența împotriva încercărilor de încălcare de către forțe străine a pămînturilor stăpînite de ei nu putea fi întîmplătoare. Se cunoaște că în fața pericolelor din afară oamenii acestor meleaguri, organizați în triburi și în uniuni de triburi, întăreau așezările lor cu valuri de pămînt și șanțuri — ca cele de la Mediaș, Teleac (județul Alba). Acest sistem de fortificații avea să evolueze rapid, ajungîndu-se prin secolele VII—VI î.e.n. la adevărate cetăți din lemn și pămînt, construite de obicei pe forme mai înalte de teren pentru ca acestea să le amplifice eficacitatea și tăria, și chiar cetăți de piatră înconjurate cu șanțuri și valuri. La Bodoc (județul Covasna), o asemenea cetate a fost ridicată la o altitudine de circa 1 000 m. Pentru lupta propriu-zisă cu adversarul — fie că venea din afară sau era un alt trib (istoricul grec Herodot menționează că „Tracii trăiau în triburi care se războiau între ele"), se organizau cete de luptători. Aristocrația tribală, diferențiindu-se tot mai mult de masa oamenilor de rînd, determină alegerea, dintre luptătorii de vază, care erau egali în drepturi, a celui mai viteaz, mai respectat și, de regulă, mai vîrstnic ca *primus inter pares* (primul între egali). Acestuia îi revenea îndatorirea de a organiza cetele de luptători și a le conduce în luptă. Toporul cu două tăișuri — specific, se pare, triburilor tracice și apoi geto-dacice — și sabia erau armele principale. Alte mijloace de luptă, ca lăncile, pumnalele, vîrfurile de săgeată etc., erau aduse, pe calea schimbului intertribal, din centrele producătoare din Ilyria. Ca tactică de luptă este menționată „ordinea de bătaie în unghi ascuțit, pentru a străpunge frontul dușman" [1].

Încă din prima epocă a fierului, cînd apar anumite tendințe de unificare, de creare a unor uniuni tribale mari, capabile, în caz de primejdie, să arunce în luptă un număr destul de însemnat de oameni, geto-dacii se vor încumeta să înfrunte forțe armate ale unor imperii și regate vecine sau mai îndepărtate ce vor încerca să-și extindă înrîu-

[1] Vasile Pîrvan, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ediția a patra revăzută și adnotată, Editura științifică, București, 1967, p. 75.

Scanned with OKEN Scanner

rirea sau să cucerească bogatele pămînturi de la Dunăre şi Carpaţi. Şi pentru a sublinia existenţa unei concepţii clare de rezistenţă, a unei organizări militare specifice, este suficient să amintim că în asemenea situaţii comanda unei uniuni tribale se atribuia, de obicei, celui mai în vîrstă şi mai reputat şef de trib, dar, în cadrul uniunii, fiecare trib îşi păstra independenţa. O primă şi amplă rezistenţă au opus geţii marii armate persane, condusă de regele Darius, în jurul anului 513 î.e.n. Urmărind să pună stăpînire pe stepele de la nord de Marea Neagră şi, totodată, printr-o demonstraţie de forţă, să-şi atragă de partea sa bogatele cetăţi greceşti de pe litoralul vestic şi nordic al Pontului Euxin, printre care Callatis, Tomis şi Histria, Darius a pornit marea expediţie împotriva sciţilor. O puternică flotă a traversat Marea Neagră, înaintînd spre gurile Dunării, în timp ce forţele terestre, pe care Jordanes le aprecia, desigur exagerat, ca avînd un efectiv de „şapte sute de mii de soldaţi“ [1] au mărşăluit prin estul Traciei, peste culmile estice ale munţilor Haemus (Balcani), urmărind să traverseze Dobrogea de la sud spre nord, să treacă *Istrul* (Dunărea) pe un pod de vase realizat de flotă, după care să invadeze ţinuturile nord-pontice locuite de sciţi. Dar geţii nu se puteau împăca cu încălcarea pămînturilor lor de către o forţă militară străină şi, ca urmare, după cum ne informează „părintele istoriei“ — Herodot din Halicarnas, ei, „care se cred nemuritori“ [...] „ca cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci“, „au luat hotărîrea nesăbuită de a-l înfrunta pe Darius“ [2]. Conflictul militar geto-persan, desfăşurat probabil undeva în părţile sudice ale Dobrogei sau poate prin nord-estul Bulgariei, necesită cîteva consideraţii. În primul rînd faptul că geţii au dovedit curajul de a se opune unei asemenea armate, superioară pe toate planurile — numeric, armament, tactic, experienţă de război, conducere — nu se poate pune numai pe seama virtuţilor lor războinice, ci şi pe situaţia că ei erau, probabil, destul de numeroşi şi organizaţi temeinic milităreşte în cadrul unor mari uniuni tribale. De asemenea, izvoarele antice ne informează că geţii erau „toţi arcaşi călări“ [3], deci putem presupune că tactica adoptată a fost în principal aceea a ducerii unor acţiuni de hărţuială.

După cum este cunoscut, marea campanie persană s-a încheiat cu un semi-eşec. Hărţuiala permanentă exercitată de detaşamente de călăreţi sciţi şi geţi, climatul nefavorabil şi mai ales greutăţile privind aprovizionarea cu subzistenţe a marii sale armate l-au determinat pe Darius să abandoneze planul său strategic şi să ordone reîntoarcerea în ţară. Referitor la acestea, istoricul roman Orosius spune că „deoarece [duşmanii] nu-i dădeau posibilitatea unei lupte adevărate şi pe deasupra îi mai şi hărţuiau şi ariergărzile prin incursiuni neaşteptate, Darius

---

[1] Jordanes, *Getica*, 63, în *Izvoarele istoriei României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970, p. 415.

[2] Herodot, *Istorii*, IV, 93, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1964, p. 47—49.

[3] Tucidide, *Istorii*, *II*, 96, 1, în *Izvoarele privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, p. 75.

s-a temut să nu-i fie luată posibilitatea de reîntoarcere, în caz că s-ar distruge podul de peste fluviul Istru, a fugit înapoi [...] tremurînd de frică“ [1].

Începînd cu sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n. și pînă la începutul secolului al II-lea î.e.n., datorită progreselor înregistrate în producția materială, schimbărilor de ordin social-politic intervenite, sporului demografic, precum și lărgirii schimburilor cu alte popoare, mai ales unei întinse circulații monetare, care au avut loc pe teritoriul locuit de geto-daci și care au determinat o dezvoltare aproape egală pe pămîntul Daciei [2], în societatea geto-dacă s-a înregistrat saltul calitativ spre organizarea de-sine-stătătoare a unor întinse uniuni de triburi, prefigurînd sfîrșitul orînduirii primitive și treapta de început a societății împărțite în clase. Astfel, în ultimele decenii ale secolului al IV-lea î.e.n., în sudul Munteniei s-a format o puternică uniune tribală geto-dacă, condusă de Dromichaites, iar la începutul secolului al II-lea î.e.n., în zona gurilor Dunării, a apărut o altă uniune de triburi, condusă de Zalmodegikos și Rhemaxos. Spre sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n. în Transilvania și-au făcut apariția cîteva uniuni tribale, mai importante fiind cele conduse de Oroles, care au luptat cu bastarnii și, respectiv, de Rubobostes [3]. Prefacerile intervenite în societatea geto-dacă în perioada dată, mai ales în domeniul economic (se înregistrează o generalizare a folosirii fierului), au influențat și organizarea militară, care începea să-și pună tot mai mult pecetea pe viața populației autohtone a Daciei.

Un moment important, care vine să ateste că geto-dacii dispuneau de o forță militară capabilă să facă față pericolelor externe ce îi amenințau, îl constituie rezistența opusă expansiunii macedonene din secolul al IV-lea î.e.n., în vremea lui Filip al II-lea și, mai cu seamă, împotriva celei întreprinse de urmașul acestuia, Alexandru cel Mare.

La mijlocul secolului al IV-lea î.e.n. cadrul etnico-politic era dominat la Dunărea de Jos de prezența sciților. În aceste condiții s-a desfășurat conflictul dintre uniunea scitică condusă de Atheas și regatul macedonean de sub conducerea lui Filip al II-lea, ale cărui intenții de a-și fixa hotarul nordic pe Dunăre erau tot mai evidente. Înainte însă de declanșarea luptelor dintre macedoneni și sciți, aceștia din urmă au trebuit să facă față unor anume *„istrieni“*, probabil geții de pe ambele maluri ale Istrului (Dunării) care se opuneau tendințelor de extindere a dominației sciților pe teritoriul Dobrogei. Din scrierile lui Trogus Pompeius și din studiile lui Vasile Pîrvan se poate deduce că rezistența geților a fost destul de înverșunată de vreme ce Atheas „era strîmtorat de războiul cu istrienii“ [4], iar sciții manifestau o adevărată teamă față

---

[1] Orosius, *Istorii împotriva păgînilor în șapte cărți*, II, 8, 4—6, în *Izvoarele istoriei României*, vol. II, p. 191.

[2] D. Berciu, *Zorile istoriei la Carpați și la Dunăre*, Editura științifică, București, 1966, p. 250—255 ; *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 11.

[3] *Istoria Patriei și a Partidului Comunist Român*, Editura militară, București, 1977, p. 17—18.

[4] Trogus Pompeius, *Istoria lui Filip*, IX, 2, 1, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 353.

Scanned with OKEN Scanner

de aceştia. În bătălia dintre macedoneni şi sciţi (anul 339 î.e.n.) victoria a fost de partea vestitei falange a lui Filip, caracterizată prin disciplina soldaţilor, tactica superioară folosită, superioritatea conducerii ei. Teritoriul Dobrogei, inclusiv cetăţile pontice, cădeau acum sub stăpînirea regatului macedonean. Dar dorinţa de libertate, organizarea militară şi calităţile războinice ale geto-dacilor vor demonstra noi valenţe în timpul campaniei organizate şi conduse de Alexandru cel Mare (Macedon), fiul regelui Filip al II-lea, cu scopul fixării definitive a hotarului nordic al regatului său pe puternicul aliniament natural al Dunării, obiectiv strategic deosebit de important de atins înaintea declanşării campaniei antipersane. După ce a înfrînt rezistenţa triburilor tracice şi ilirice în trecătorile munţilor Haemus, în anul 335 î.e.n., Alexandru a ajuns la Dunăre în fruntea unei armate de 30 000 de oameni. Urmărind să înfrîngă rezistenţa geţilor nord-dunăreni, care se afirmaseră ca o puternică forţă militară, vestitul general antic a hotărît să forţeze Dunărea. Într-un ostrov al fluviului — probabil între gurile Jiului şi Oltului — se retrăsese, după ducerea unor acţiuni de hărţuială, o grupare getică în frunte cu Syrmos, căpetenie a tribalilor. Curentul mare al apelor bătrînului Danubiu, ca şi ajutoarele pe care Syrmos le primea de la geţii de pe malul stîng au făcut să eşueze încercarea macedonenilor de a debarca pe insulă. Ca urmare. Alexandru a forţat noaptea, prin surprindere, Dunărea, folosind corăbii, mijloace improvizate de trecere (burdufe umplute cu paie, trunchiuri de copaci) şi bărci ale localnicilor. În fruntea „ca la vreo mie şi cinci sute de călăreţi şi vreo patru de pedestraşi“ [1], el a început înaintarea prin holdele de grîu. Geţii, ale căror forţe sînt evaluate la „vreo patru mii de călăreţi, iar pedestraşii peste zece mii“ [2], surprinşi de performanţa realizată de regele macedonean în trecerea peste Dunăre a unor forţe însemnate numai într-o singură noapte, nu au putut angaja o bătălie hotărîtoare şi s-au retras, hărţuind continuu pe adversar. O încercare a geţilor de a executa o manevră cu forţele de cavalerie în lungul Dunării pentru a tăia retragerea armatei macedonene a fost dejucată de geniul lui Alexandru. Ca urmare, „geţii părăsiră şi oraşul [probabil capitala, neidentificată încă] care nu era bine întărit. Îşi luară copiii şi femeile pe cai, cît puteau duce caii. Ei se retraseră cît putură mai departe de fluviu prin locuri singuratice. Alexandru cuceri oraşul şi luă toată prada pe care o lăsaseră geţii“ [3].

Deşi învinşi de cea mai mare forţă militară a timpului, geto-dacii au demonstrat că sînt în stare să se opună oricăror tentative de cucerire a ţinuturilor stăpînite de ei, că puteau mobiliza în acest scop efective numeroase şi destul de bine structurate din punct de vedere militar.

Un alt moment important al prezenţei macedonene la Dunărea de Jos în perioada imediat următoare expediţiei lui Alexandru îl consti-

---

[1] Arrian, *Expediţia lui Alexandru I*, 5, 6, în *Izvoarele istoriei României*, vol. I, p. 585.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, I, 4, 1, p. 585—586.

Scanned with OKEN Scanner

tuie acțiunea eșuată a strategului Traciei, Zopyrion. În timp ce Alexandru desfășura glorios ofensiva în Asia, Zopyrion, în fruntea unei armate de „treizeci de mii de soldați“ [1] — după cum ne informează Trogus Pompeius — a pătruns în ținuturile de la nord de gurile Dunării și de la nord de Marea Neagră, urmărind să asigure stăpînirea Pontului Euxin și asigurarea unor căi de legătură cu Orientul Mijlociu și îndepărtat pentru regatul macedonean. Armata sa a fost însă învinsă în fața cetății Olbia (la gurile Bugului) și silită să se retragă. Undeva, la nord de gurile Dunării, în timpul „unor furtuni mari și puternice, iscate pe neașteptate“ [2], forțele macedonene au fost atacate prin surprindere de către daco-geți, împreună cu olbienii, și nimicite complet, însuși comandantul lor fiind ucis în luptă. Această gravă înfrîngere a unei armate macedonene l-a afectat mult pe Alexandru cel Mare care, dîndu-și seama de existența unui centru puternic economic, social și militar la nord de Dunăre, a proiectat o nouă expediție în țara geto-dacilor. Dar moartea sa prematură, la 13 iunie 323 î.e.n., la Babilon, i-a zădărnicit acest plan.

Lisimach, unul din urmașii marelui Alexandru, devenit curînd rege al Traciei, a încercat și el să inițieze campanii în stînga Dunării, pentru a fixa pe fluviu o linie de control macedonean. După o primă campanie nereușită împotriva geților (299 î.e.n.), soldată și cu luarea în prizonierat a lui Agathocles, fiul lui Lisimach, și a unui mare număr de ostași macedoneni, o altă expediție, începută pe la anul 292 î.e.n., s-a terminat din nou cu înfrîngerea catastrofală a armatei macedonene, pe care izvoarele antice o evaluează la 100 0000 de oameni. După o scurtă rezistență la Dunăre, forțele regelui get Dromichaites s-au retras în interiorul teritoriului lor, pustiind totul pe direcția de înaintare a adversarului. Hărțuită de detașamente de călăreți geți, istovită în scurtă vreme de sete și de lipsa hranei, armata lui Lisimach a fost atrasă în locuri neprielnice, încercuită și silită să capituleze [3]. Pentru a doua oară armata macedoneană, temută și neînvinsă de alte popoare, s-a găsit în fața dezastrului din care Lisimach „n-a scăpat decît mulțumită înțelepciunii regelui get, care, unei răzbunări cu efect trecător [adunarea bărbaților apți de a purta arme ceruse pedepsirea prizonierilor] i-a preferat încheierea unei păci avantajoase și trainice“ [4]. În adevăr, pacea care s-a încheiat a consfințit reluarea punctelor întărite din dreapta Dunării de către geți și abținerea pe viitor de la orice acțiune militară de o parte și de alta.

---

[1] Trogus Pompeius, *Op. cit.*, XII, 2, 16, p. 355 ; Orosius, *Op. cit.*, III, 18, 1, p. 191.

[2] Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare Macedoneanul*, X, 1, 44, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 365.

[3] Iosif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii, istoria multimilenară a neamului românesc*, vol. I, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1976, p. 245—248.

[4] Radu Vulpe, *Vechi focare de civilizație : Istria, Tomis, Callatis*, Editura științifică, București, 1966, p. 37.

Scanned with OKEN Scanner

Trecînd în revistă aceste cîteva evenimente militare desfășurate de-a lungul a două secole în spațiul carpato-danubiano-pontic se poate concluziona că populația geto-dacă, fie ea organizată în triburi sau în uniuni tribale, fie în cadrul entității politice conduse de Dromichaites, a dispus de o organizare militară corespunzătoare fiecărei etape istorice, care a evoluat sub toate aspectele, ceea ce explică succesele înregistrate în înfruntările directe cu armate mult mai numeroase, mai bine înzestrate cu armament și cu o mai mare experiență de război. Chiar dacă lipsesc izvoarele despre modul cum geto-dacii — fie cei din Dobrogea, fie cei din cîmpia muntеană sau de pe alte arii ale ținutului carpato-dunărean — și-au apărat pămîntul în fața invaziilor străine, se poate deduce că ei nu au dispus numai de o structură ostășească și de cele necesare împotrivirii față de dușman, ci și-au cristalizat o concepție militară, materializată, în timpul ciocnirilor, printr-o tactică și o strategie adecvate timpului, terenului, situației create etc. Așa se explică că „în timp ce triburile și regatele din sudul Dunării, din pricina eroziunii puterii și a destrămării imperiului traco-macedonean, precum și a decăderii cetăților grecești, intrau una după alta sub stăpînirea romană, în secolele III, II și I anterioare, în cetatea Carpaților și la Dunăre se întărea statul Dacilor, în frunte cu regi înțelepți“ [1].

După perioada lui Dromichaites, în timpul căruia societatea geto-dacă a continuat să se afirme și mai puternic din punct de vedere social, economic și mai ales militar, a urmat în istoria politică a dacilor o epocă de grele încercări, „de scădere și de tulburare“ [2], determinată de penetrația celților * și, chiar dacă pînă la intrarea lui Burebista pe scena istoriei Daciei cercetările și descoperirile arheologice n-au reușit să elucideze întru totul viața daco-geților, din toate punctele de vedere, rămîne însă stabilit că poporul daco-get a continuat să se dezvolte în noile condiții, între daco-geți și celți producîndu-se acea simbioză care a avut ca rezultat asimilarea celor din urmă de către populația băștinașă [3].

Înainte de a analiza fenomenul militar în cadrul statului centralizat creat de Burebista, se cuvine a sublinia ideea că dacă armata, ca structură organizată, este o consecință a apariției statului în societatea

---

[1] Iosif Constantin Drăgan, *Op. cit.*, p. 257.

[2] Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973, p. 30.

* În ceea ce privește penetrația celților sursele sînt, cu unele mici deosebiri, în consens că aceștia au pornit, spre sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n., din cîmpia Panonică și s-au infiltrat în spațiul carpato-danubian, folosind două direcții : de-a lungul Dunării și în lungul Carpaților, și stabilindu-se în genere, la extremități, dar și în interiorul Daciei, unde diferite seminții ale celților au întemeiat cîteva așezări. În secolul al II-lea î.e.n. a început și înaintarea puterii romane în Peninsula Balcanică, mai ales după anul 168 î.e.n. cînd fostul imperiu macedonean, după ce a fost împărțit în patru părți, sub supraveghere romană, în urma luptei de la Pydna, a fost desființat și mai apoi (în 148 î.e.n.) transformat în provincie romană. Odată cu aceasta au avut loc ciocnirile dintre celții și tracii de la Dunăre și armata romană, conflicte militare la care au participat și luptători geto-daci (V. Pîrvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Editura Cultura națională, București, 1926, p. 731—732).

[3] D. Berciu, *Op. cit.*, p. 287—310.

Scanned with OKEN Scanner

împărțită în clase antagoniste, tot atît de adevărat este că existența unei structuri militare într-o orînduire anterioară prefigurează condițiile, chiar într-o formă incipientă, apariției societății împărțite în clase. Aceasta a fost trăsătura caracteristică și a formării statului dac, dacă ținem seama că la preluarea conducerii de către Burebista geto-dacii se aflau pe o treaptă de dezvoltare superioară, că societatea era deja împărțită în clase și că populația exploatată era asemănătoare cu plebea romană, fiind solicitată ca, pe lîngă munca de zi cu zi, să suporte și obligațiile ce-i reveneau în timp de război sub comanda șefilor militari [1].

În legătură cu faza incipientă a organizării statale dacice, trebuie arătat de la început că este vorba de un proces complex și îndelungat. Cercetătorii și arheologii români contemporani apreciază că geto-dacii nu au cunoscut sclavia clasică, ci pe cea patriarhală. Iar o adîncire a cercetării, pornind de la existența obștei țărănești, care va persista în organizarea socială a dacilor și după cucerirea romană, ar duce la ipoteze interesante privind prezența pe teritoriul patriei noastre a modului de producție tribal, ceea ce ar constitui o explicație în plus pentru caracterul de masă pe care le aveau forțele militare dacice în confruntările cu armatele străine invadatoare. „Este evident că apariția statului în Dacia e de neconceput într-o perioadă istorică anterioară celei de-a doua vîrste a fierului. În acest sens se poate afirma, rămînînd însă pe un plan cu totul general, că trecerea societății daco-getice la perioada Latène reprezintă premisa fundamentală a formării claselor sociale antagoniste și, implicit, a statului“ [2]. Întemeierea statului dac centralizat și independent, în secolul I î.e.n., este rezultatul, pe de o parte, al dezvoltării economice și sociale în toate compartimentele — dezvoltare care evoluează, începînd chiar din secolul al II-lea î.e.n., cu unele nuanțe particulare, uniform pe întreg spațiul carpato-danubiano-pontic —, al adîncirii diferențierii sociale, iar, pe de altă parte, al apariției personalității politice și militare care a fost Burebista, unul dintre cei mai mari cîrmuitori și talentați comandanți pe care i-au avut dacii.

Paralel cu înaintarea romană spre Dunăre, statul dac făcea progrese însemnate în domeniul economic, politic și militar, ajungînd către începutul secolului I î.e.n., să reprezinte, alături de Imperiul roman, una din marile puteri ale antichității. Ivirea unei personalități politice și militare remarcabile, de talia regelui Burebista, a contribuit în mare măsură la întărirea internă și la creșterea puterii statului dac pe plan extern. „O importanță deosebită — se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român* — a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal“ [3].

---

[1] *Istoria României*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România București, 1960, p. 280—281.

[2] Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 110.

[3] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 27.

Scanned with OKEN Scanner

* * *

Creşterea nivelului economic a dat noi potenţe statului dac îndeosebi în ceea ce priveşte puterea sa militară. Despre Burebista (70—44 î.e.n.), care s-a aflat în fruntea tuturor acţiunilor pe plan intern şi extern, istoricul şi geograful antic grec Strabon scrie : „Ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălţat atît de mult prin exerciţii, abţinere de la vin şi ascultare de porunci [legi], încît, în cîţiva ani a făurit un stat puternic şi a supus geţilor cea mai mare parte din populaţiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut şi de romani. Căci trecînd plin de îndrăzneală Dunărea şi jefuind Tracia — pînă în Macedonia şi Iliria —, a pustiit pe celţii care erau amestecaţi cu tracii şi cu ilirii, şi a nimicit pe de-a întregul pe boii aflaţi sub conducerea lui Critasiros şi pe taurisci“ [1]. Tot atît de importantă pentru reconstituirea personalităţii lui Burebista este şi inscripţia greacă pusă de locuitorii din Dionysopolis (azi Balcic), în prima jumătate a anului 48 î.e.n., în cinstea lui Acornion, fiul lui Dionysos, care adusese mari servicii oraşului natal. După ce arată că personajul fusese pe vremuri trimis ca sol la tatăl lui Burebista spre a cere protecţia acestuia asupra oraşului, inscripţia mai consemnează : „În timpul din urmă regele Burebista, ajungînd cel dintîi şi cel mai mare dintre regii din Tracia şi stăpînitor al tuturor ţinuturilor de dincolo şi de dincoace de Dunăre, Acornion a fost şi pe lîngă acesta în cea dintîi şi cea mai mare apropiere şi a obţinut cele mai bune rezultate pentru patria sa“ [2].

În vremea acestei mari personalităţi politice şi militare care a fost Burebista, statul dac a cunoscut cea mai mare înflorire de pînă atunci. O problemă mult comentată, care face şi obiectul preocupărilor noastre în capitolul de faţă, o constituie armata în vremea lui Burebista.

În genere asupra efectivului acesteia s-a pornit de la informaţia dată de Strabon, care spune despre geţi şi daci că „numărul lor crescuse neînchipuit de mult, într-atît încît puteau să trimită la luptă pînă la două sute de mii de oameni“ [3]. Punctul de plecare în ceea ce priveşte stabilirea efectivului oastei îmbracă două laturi : întinderea teritorială a Daciei sub Burebista, după terminarea unificării geto-dacilor şi, a doua, numărul populaţiei cuprinse între hotarele regatului. Ambele laturi au făcut obiectul multor discuţii ale oamenilor de ştiinţă, părerile fiind împărţite [4].

În principiu, privind prima latură a problemei, istoricii sînt unanim de acord că în acest timp spaţiul geto-dacilor cuprindea un teritoriu vast, dar ceea ce a creat diferite puncte de vedere a fost delimi-

---

[1] Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11, în *Izvoarele privind istoria României*, vol. I, p. 237—239.

[2] V. Pîrvan, *Getica*, p. 78—79.

[3] Strabon, *Op. cit.*, VII, 3, 11, p. 241.

[4] V. Pîrvan, *Getica*, p. 80 ; C. Daicoviciu, în *Istoria României*, vol. I, p. 285—316 ; Ion Horaţiu Crişan, *Op. cit.*, p. 273—285 ; Iosif Constantin Drăgan, *Op. cit.*, p. 262—266 etc.

Scanned with OKEN Scanner

tarea lui. „Teritoriul unde supremația etnică daco-getică a fost permanentă și continuă, a fost numit de C. Daicoviciu «vatra permanentă» a daco-geților și corespunde, aproximativ, cu răspîndirea românilor din zilele noastre. Burebista însă a cuprins între hotarele statului său întregul teritoriu daco-getic, chiar și pe acela unde locuirea majoritară o dețineau alte seminții pe care le-a supus daco-geților“ [1]. Hotarele stăpînirii lui Burebista se întindeau la vest pînă în Slovacia de astăzi și Panonia de est, la sud pînă la Munții Haemus (Balcani), la est litoralul Mării Negre, de la Apollonia la Olbia [2].

Îmbrățișînd punctele de vedere ale istoricului Ion Horațiu Crișan, chiar dacă unele dintre ele mai necesită încă anumite justificări științifice, se poate concluziona „că oricît de întinsă a fost stăpînirea lui Burebista ea nu depășește niciunde aria de locuire a geto-dacilor, și, în consecință, nu poate fi vorba de cucerirea unor teritorii străine. Burebista a supus pe acele neamuri ce se infiltraseră în anumite zone ale Daciei“ [3].

În privința numărului populației, părerile istoricilor sînt diferențiate, dar și în această problemă s-a ajuns la un punct de vedere, pornindu-se de la cifra dată de Vasile Pîrvan. Reputatul om de știință prezintă puterea armată din vremea lui Burebista la dimensiuni mari, subliniind că „tradiția literară antică acordă regatului geto-dacic al lui Burebista o forță ofensivă de 200 000 de soldați, ceea ce face — după sistemul de mobilizare barbar — cam a cincea parte a populației totale care astfel s-ar ridica la circa un milion de locuitori“ [4]. Avînd în vedere desimea așezărilor preistorice din regiunea carpato-danubiană — susține savantul român — „această cifră nu este exagerată în plus, ci mai degrabă modestă“ [5], armata fiind formată din pedestrime, călărași, arcași. Ca atare, întinderea teritorială a Daciei lui Burebista și numărul populației sînt argumente care vin să ateste existența unei armate cu un efectiv deosebit de mare pentru acele vremuri. Ceea ce încă izvoarele antice și cercetările ulterioare nu au lămurit decît într-o măsură

---

[1] Ion Horațiu Crișan, *Op. cit.*, p. 273.

[2] *Ibidem*, p. 273—283.

[3] *Ibidem*, p. 285.

[4] Nicolae Iorga evaluează populația daco-getă la 100 000 de oameni, P. P. Panaitescu la 2 500 000, Constantin Daicoviciu la 500 000 (Ion Horațiu Crișan, *Op. cit.*, p. 182—183); în *Istoria României*, vol. I, p. 287, se consideră că cifra dată de V. Pîrvan este „desigur exagerată“. Reiese că exceptînd pe P. P. Panaitescu, după ceilalți nu se putea ajunge la o armată așa de mare, și deci, informația lui Strabon nu este luată în considerație nici măcar aproximativ. Scrieri mai recente susțin părerea exprimată de V. Pîrvan. În acest sens, Ion Horațiu Crișan arată că „socotim mai verosimilă cifra de aproximativ 1 milion la care se oprise V. Pîrvan. Iată care este temeiul care ne-a determinat să îmbrățișăm această ipoteză. Descoperirile făcute, mai cu seamă în ultimele două decenii pe cuprinsul întregii arii daco-getice Carpato-Dunărene demonstrează cu prisosință existența unui mare număr de așezări [...]. Or, la o asemenea masă este firesc să admitem că Burebista a putut strînge 200 000 de oameni, cît ne informează Strabon“ (*Op. cit.*, p. 183).

[5] V. Pîrvan, *Getica*, p. 91.

Scanned with OKEN Scanner

foarte mică (sînt enunțate doar ipoteze, păreri), se referă la structura organismului militar, dotarea, armamentul și instruirea oastei, calitatea luptătorilor, metodele și procedeele folosite în luptă, dislocarea trupelor pe teritoriu, compoziția socială a oastei etc. Analizîndu-se însă cu atenție campaniile oastei burebistane, victoriile obținute, capacitatea militară a conducătorului ei și vasta activitate desfășurată pe planul politicii interne, cît și în domeniul relațiilor cu vecinii, și îndeosebi cu Imperiul roman, se pot desprinde unele trăsături și caracteristici pentru elucidarea măcar în parte a acestor probleme.

Ceea ce se poate spune însă cu certitudine este faptul că armata în statul daco-get, în timpul marelui conducător, își exercita funcția ei socială atît internă, cît și externă. O primă întrebare care se pune este aceea dacă armata avea aceleași efective în timp de pace și de război și, dacă nu, atunci în timp de pace pe ce forță militară se baza Burebista în acțiunile sale ? Pornind de la spusele lui Strabon că dacogeții „puteau să trimită la luptă pînă la două sute de mii de oameni" avem un prim indiciu că efectivele armatei nu erau aceleași în timp de pace și război și că după fiecare acțiune militară luptătorii erau lăsați la vetre. Dar și în timp de pace, Burebista nu-și putea realiza politica internă și nici să facă siguranța întinsului teritoriu fără o forță militară. Ca atare, chiar dacă nici un izvor nu oferă date precise asupra structurii armatei dacice, se poate presupune că Burebista avea un nucleu de oaste cu caracter mai mult sau mai puțin permanent, după obiceiul altor mari conducători ai timpului, pe care îl folosea în materializarea politicii sale interne, dar și de oastea adusă, în caz de nevoie, de diferite căpetenii locale, aceasta predominînd din punct de vedere numeric. Ambele categorii, mobilizate sub comanda supremă a regelui, puteau duce la cifra furnizată de Strabon, deși este puțin probabil ca o asemenea mobilizare să fi fost vreodată decretată.

Se poate, de asemenea, aprecia că și pe timpul expedițiilor militare o parte din armată era repartizată pentru paza cetăților din zona centrală a statului dac, în fruntea cărora Burebista a numit comandanți dintre oamenii săi de încredere. Nu este exclus ca triburile periferice și cetățile de pe litoralul pontic aflate sub autoritatea marelui rege, pe lîngă obligația de a plăti un tribut și de a nu duce o politică diferită de a sa, să o aibă și pe aceea de a-i furniza luptători în vreme de război. Atît știrile mai vechi, de exemplu cele referitoare la expediția din 335 î.e.n. a lui Alexandru Macedon, cît și imaginile Columnei Traiane permit aprecierea că armata daco-getică era formată din cavalerie (evident, mai puțin numeroasă) și din pedestrime. S-ar putea să fi existat și cete (unități) „specializate" în mînuirea lăncilor (lăncieri), suliților (sulițași), arcurilor cu săgeți (arcași), praștiilor (prăștieri) etc. Masa luptătorilor forma grosul oastei ; cetele (unitățile) erau comandate de *tarabostes* și *pilleati*, care reprezentau clasa dominantă, iar subîmpărțirile de către *comati* sau *capillati*, aleși din rîndul oamenilor liberi, adică din rîndul clasei care, într-o formă sau alta, era exploatată. I. H. Crișan

Scanned with OKEN Scanner

susține, nu fără temei, că „armata disciplinată și bine instruită a alcătuit una dintre cheile de boltă ale stăpînirii marelui rege“ [1]. Reținem de aici două elemente: „disciplinată“ și „bine instruită“, doi factori de bază care concură, pe lîngă alți factori, la determinarea forței și calității unei armate, fie ea plasată chiar în perioada de început a statului geto-dac. Fiind comandantul ei suprem, „Burebista a fost cu siguranță acela care a impus o severă disciplină oastei sale pe care a purtat-o din victorie în victorie“ [2]. Afirmația istoricului Horațiu Crișan nu este nici pe departe exagerată dacă avem în vedere că realizarea politicii sale interne și mai ales externe Burebista nu o putea face decît avînd un organism militar închegat și adecvat, iar dacă el n-a ajuns să-și măsoare forțele cu un dușman foarte puternic, a reușit, în schimb, după formarea statului centralizat și independent, să-l apere și să-l păstreze pînă la moartea sa. Că armata lui Burebista era disciplinată nu sînt îndoieli, dar cum a ajuns să fie „bine instruită“, pe cei căi, cu ce mijloace? Aceste întrebări continuă să preocupe pe cercetători. Avînd în vedere faptul că luptele purtate de Burebista s-au soldat cu victorii, se poate trage concluzia că se acorda o mare atenție instruirii și nu oricum, ci pe specialități, a trupelor, că existau instructori cu o bună pregătire militară, care, făcînd parte din clasele avute, își procurau cai buni și armele cele mai „moderne“.

În ceea ce privește campaniile militare duse de oastea condusă de Burebista, două elemente esențiale — caracterul războaielor purtate și cronologia lor — s-au impus în preocupările cercetătorilor și ale istoricilor, deși izvoarele sînt sărace, lacunare. În privința caracterului războaielor purtate se impune a face o delimitare: cele purtate pentru realizarea politicii sale de unificare a tuturor geto-dacilor într-un singur stat centralizat și independent și celelalte care depășeau limitele granițelor întinsului teritoriu al Daciei și care vizau și supunerea altor seminții. În primul caz, în perioada de unificare a geto-dacilor, care a consumat mai bine de o jumătate din domnia lui Burebista, problema caracterului acțiunilor militare desfășurate este clară, acestea avînd un caracter drept. Războiul care, cum am văzut din Strabon, a „șters de pe fața pămîntului boii“, infiltrați în părțile sudice ale Slovaciei de azi, și, desigur, pe aliații lor — tauriscii din Panonia, a avut loc în jurul anului 60 î.e.n., undeva în regiunea Dunării mijlocii. Deși învingător și cu posibilități de a continua acțiunea spre inima și spre vestul Europei, conducătorul Daciei s-a oprit la hotarele vestice ale „imperiului“ său și a revenit la Dunărea de Jos unde alte evenimente îi solicitau prezența. Pentru a înfrînge pe scordisci, care își aveau așezările, încă de pe la începutul secolului al III-lea î.e.n., undeva pe teritoriul Iugoslaviei de astăzi, între rîurile Morava și Drina, Burebista a desfășurat o cam-

[1] Ion Horațiu Crișan, *Op. cit.*, p. 81.
[2] *Ibidem*, p. 184.

Scanned with OKEN Scanner

panie rapidă în afara Daciei, încălcînd, în felul acesta, o secțiune din hotarul nordic al Imperiului roman și producînd o anumită teamă la Roma, „căci trecînd plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia — pînă în Macedonia și Iliria a pustiit pe celții care erau amestecați cu tracii și cu ilirii“ [1]. Dar marele și cutezătorul rege al Daciei nu s-a oprit aici. Urmărind realizarea scopurilor politicii de unificare a geto-dacilor, Burebista a hotărît să integreze țărmul vestic al Pontului Euxin, cu toate așezările de aici, în statul creat de el. În fruntea armatei sale, a întreprins acțiuni care trebuie să fi fost fulgerătoare de vreme ce într-un timp relativ scurt și-a impus autoritatea asupra teritoriului Dobrogei, inclusiv asupra cetăților de pe litoralul vestic și nordic al Mării Negre — de la Apolonia (azi Sozopol, în Republica Populară Bulgaria) și pînă la Olbia, la vărsarea Bugului în mare. Izvoarele vremii confirmă că, pe la anul 50 sau 48 î.e.n., cetățile Olbia și Tyras (Cetatea Albă) au fost asediate și distruse de trupele geto-dacice. Callatis, Tomis și Histria au fost asediate, o mare parte din locuitorii lor refugiindu-se, și doar Dionysopolis a fost cruțată, întrucît se afla sub protecția lui Burebista din motivele arătate mai înainte.

Deși ne găsim în fața a puține mărturii documentare cu privire la organizarea și desfășurarea, precum și la cronologia acțiunilor pentru supunerea cetăților grecești, se impun totuși unele concluzii de ordin militar.

Prima se referă la faptul că nu este vorba de o singură campanie, de cucerire concomitentă a tuturor cetăților, chiar dacă Burebista dispunea de o armată mare, pentru motivul, credem noi, că în situația dată rezistența ar fi fost mult mai puternică. Atacînd pe rînd cetățile, pe fiecare din mai multe direcții, Burebista a reușit să creeze surprinderea, ceea ce a determinat ca unele orașe-cetăți să se predea fără luptă. Asemenea acțiuni militare, duse pe spații întinse și, desigur, în ritm rapid, ni-l prezintă pe Burebista ca pe un strateg capabil să organizeze și să conducă campanii de mare amploare pentru vremea aceea.

Concomitent cu acțiunile militare, Burebista a desfășurat o intensă activitate diplomatică, urmărind apărarea intereselor statului său și, folosindu-se și de diferiți ambasadori, cum a fost cazul lui Acornion din Dionysopolis, pentru a-și asigura și pe această cale puterea și autoritatea atît în cadrul intern, dar mai ales în fața vecinilor, vizînd în mod deosebit expansiunea romană. Tocmai în acest sens, după ce a încheiat campaniile de unificare a daco-geților și a dus victorios războaiele împotriva semințiilor celtice, sesizînd pericolul pe care îl reprezenta progresiunea romană către Dunăre, el a intervenit fățiș în conflictul dintre Pompeius și Cezar pentru putere la Roma, promițînd primului ajutor armat. Dar după o victorie nedecisivă obținută de trupele lui Pompeius la Dyrrachium, aliatul regelui geto-dac a fost zdrobit de forțele credincioase lui Cezar, în anul 48 î.e.n., în celebra bătălie de la Farsale (Pharsalus) mai înainte ca o grupare trimisă în ajutor de Burebista să ajungă pe cîmpul de luptă. Conștient de pericolul nord-

[1] Strabon, *Op. cit.*, VII, 3, 11, p. 239.

Scanned with OKEN Scanner

dunărean, Cezar, imediat după ce a preluat puterea la Roma, a început pregătirile pentru ducerea unei uriașe campanii împotriva Daciei, obiectivul politico-strategic fixat urmărind înfrîngerea armatei lui Burebista și consolidarea definitivă a frontierei nordice a imperiului său nu pe linia Dunării, ci pe reduitul Carpaților. Acest vast plan nu și-a găsit însă împlinirea. La 15 martie 44 î.e.n. Cezar a fost asasinat. O dată cu moartea lui Cezar, teama de o expediție burebistană a cuprins opinia publică din Roma. Îngrijorarea n-a durat însă mult, întrucît, în același an, a căzut, răpus de pumnalul unor dușmani, și marele rege geto-dac. Astfel, după ce timp de cîteva decenii statul incipient închegat de Burebista constituise un factor politic și militar de primă însemnătate în această parte a Europei, acesta a început să se destrame, ceea ce nu a însemnat însă și dispariția statului, care va cunoaște o nouă perioadă de înflorire sub Decebal, unul dintre cei mai viteji și mai capabili urmași ai „celui dintîi și mai puternic dintre toți regii care au domnit vreodată peste Tracia" — Burebista.

Pînă la preluarea puterii de către Decebal (87 e.n.) sînt menționați în izvoare cîțiva regi în partea centrală a statului dac, avînd reședința în Munții Orăștiei ; de asemenea, în regiunile extra-carpatice — pe malul drept al Dunării și în Dobrogea — sînt localizate cîteva nume de regi care aveau sub autoritatea lor mai multe triburi sau uniuni tribale de daco-geți. Astfel, în ceea ce privește Transilvania, Iordanes lasă să se înțeleagă că primul urmaș al lui Burebista a fost marele preot Deceneu, iar după moartea lui menționează pe Comosicus, Corilus (Scorylo), Duras-Diurpaneus, ultimul domnind între anii 68/69 și 87 e.n. Pentru regiunile subcarpatice și Dobrogea izvoarele menționează pe Coson (Cotiso), Dicomes, Rholes, Dapyx și Zyraxes. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu subliniază că „pe vremea cînd împăratul roman Octavianus Augustus trimite o expediție împotriva dacilor, erau, în stînga Dunării, cinci regate dacice, în locul celui unitar din vremea lui Burebista. Iar în Dobrogea, cam în aceeași vreme, erau alte trei. Bineînțeles că și puterea militară a dacilor, în asemenea împrejurări, scăzuse mult. Strabon ne spune că nu mai puteau ridica acum o armată mai mare de 40 000 de oameni" [1]. Deși regatul lui Burebista se dezmembrase, chiar dacă formațiunile politice formate în Transilvania, Banat, Oltenia, Muntenia și Dobrogea nu întruneau toate trăsăturile caracteristice organizării statale, sînt de subliniat două aspecte esențiale și anume : a) statul dac nu a pierit, el continuînd să fie prezent prin cîteva formațiuni statale de-sine-stătătoare ; b) existența entităților politice pe întregul perimetru al Daciei presupune, credem, păstrarea în cadrul lor a cîte unui nucleu de armată personală a conducătorului (regelui) în jurul căreia se forma armata de masă pentru apărarea teritoriului formațiunii respective, cît și pentru participarea la diferite in-

[1] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești*, vol. I, Editura științifică, București, 1974, p. 44.

Scanned with OKEN Scanner

cursiuni, îndreptate, mai ales, împotriva armatelor romane, peste Dunăre, pe cont propriu sau în alianță cu alte populații. Două argumente ni se par că întregesc această idee. Primul vizează acțiunile militare întreprinse în această perioadă în afara granițelor, motivate politic și militar de existența pericolului potențial al invadării pămîntului dacic de către romani, iar al doilea se referă la faptul că, reușind să reunifice o parte însemnată a poporului dac, Decebal a izbutit să-și creeze, într-un timp relativ scurt, o armată destul de mare, bine pregătită și instruită pe care a opus-o invaziei romane, ceea ce ne face să considerăm că el a pornit în organizarea structurii sale militare de la elementele și organizarea militară a regatelor existente înainte de reunificare. Dacă statul dac nu a pierit, el continuînd să rămînă o realitate istorică și să se dezvolte pînă la Decebal sub forma unor formațiuni politice în continuu progres economic și social, este de la sine înțeles că armata, indiferent de forma organizatorică și de structura ei, păstrîndu-și funcțiile corespunzătoare, a continuat și ea să existe, evoluînd în raport de condițiile economice și sociale și slujind politica internă și externă a conducătorilor formațiunilor respective.

În perioada premergătoare domniei lui Decebal conflictele dintre romani și daci s-au înmulțit. Urmărind să limiteze sau măcar să neliniștească puterea amenințătoare a Romei, dacii au întreprins deseori acțiuni peste Dunăre. Mai ales Cotiso obișnuia să-și treacă detașamente peste fluviu, pe gheață, în timpul iernii, să calce regiuni întregi aflate sub dominația romană, să alarmeze legiunile din castrele sud-dunărene. „Deodată, se răspîndi vestea — scrie Apian — că geții, care aflaseră de moartea lui Cezar, pustiesc prin incursiuni Macedonia“ [1]. Conducătorii dacilor au făcut și tentative de a se amesteca în afacerile interne ale Romei. Cotiso, spre exemplu, a încercat să dea ajutor lui Brutus împotriva lui Octavian, iar după ce Brutus a fost înfrînt, regele dac a încercat o apropiere de Octavian, preconizînd să se căsătorească cu fiica acestuia, Iulia, iar Octavian urmînd să se căsătorească cu fiica lui Cotiso. Pînă la urmă aceste căsătorii nu au avut loc și relațiile dintre dacii nord-dunăreni și romani s-au înăsprit. Ca urmare, împăratul Octavian a luat hotărîrea să treacă la realizarea planului tatălui său adoptiv, Cezar, de a cuceri Dacia. Mai trebuie subliniat faptul că generalul Crassus a reușit să înfrîngă rezistența triburilor bastarnilor germanici, undeva în sudul Dobrogei, cu ajutorul militar primit din partea regelui dac Rholes, care stăpînea ținuturile din sudul Dobrogei, fapt pentru care Octavian i-a acordat titlul de „prieten și aliat al romanilor“ [2].

Lipsa de unitate și de colaborare între cei trei regi daci din Dobrogea — Rholes, Dapys, Zyraxes — pe lîngă faptul că a facilitat apro-

[1] Apian, *Războaiele civile*, III, 25, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 575.
[2] Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 114.

Scanned with OKEN Scanner

pierea armatelor romane de granițele Daciei, a slăbit, în același timp, rezistența împotriva expansiunii romane, dînd posibilitatea armatelor generalului roman Crassus să pătrundă în Dobrogea și să o aservească Romei.

Numeroase atacuri și incursiuni au fost desfășurate de daci, între anii 13—11 î.e.n. spre sud-vest și vest, în regiunea Panoniei, ceea ce a atras riposta legiunilor romane comandate de generalul Marcus Vinicius, care i-a urmărit pe atacatori „pe Mureș în sus, pînă în inima Daciei", expediție ce inaugurează o fază nouă a relațiilor dintre daci și romani : începutul unor acțiuni sistematice de slăbire a puterii dacilor, acțiuni care aveau să ducă, în cele din urmă, la supunerea lor de către Imperiu [1].

Deși în unele perioade la granițele Daciei se instaura liniștea, împărații romani, pînă la Traian, au continuat să ia măsuri de întărire a frontierelor. Chiar dacă după moartea lui Burebista expansiunea romană a înregistrat unele succese împotriva dacilor, soldate cu ocuparea Dobrogei, stăpînirea Dunării de o mare flotă romană, controlul asupra unor zone din cîmpia Munteană și din sudul Moldovei, chiar strămutarea unei părți a populației la sud de Dunăre *, aceste acțiuni nu au putut îngenunchea poporul dac, în rîndurile căruia începuseră să fie tot mai vizibile tendințele de a se reuni într-un singur stat pentru a face față pericolului roman mereu în creștere. Momentul începerii procesului de reunificare a dacilor nu ne este precizat de izvoare, dar se crede că el se plasează în timpul domniei lui Scorilo **, proces continuat apoi de Duras-Diurpaneus și desăvîrșit sub Decebal, „cînd statul dac ajunge la cel mai înalt nivel de dezvoltare și la o considerabilă putere militară" [2].

În perioada domniei lui Scorilo (28/29—68/69) Imperiul roman a înregistrat schimbarea a cinci împărați (Tiberius, Caligula, Claudius, Nero și Vespasian), fiecare dintre ei propunîndu-și ducerea la bun sfîrșit a planului de cucerire a Daciei ; din această cauză presiunea romană asupra frontierelor Daciei în tot acest timp a rămas constantă. Totuși și în perioada domniei lui Scorilo dacii au atacat de mai multe ori la sud de Dunăre, nu pentru jaf, ci pentru a zădărnici pregătirile de

---

[1] *Ibidem*, p. 116.

* Așa s-a întîmplat între anii 62—66, cînd guvernatorul Moesiei, Plautius Silvanus Aelianus „strămută din zona de la nord de gurile Dunării peste 100 000 de transdanubieni" (H. Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 120), ceea ce nu a dus la pieirea neamului dac și nici a organizațiilor sale statale.

** Tratînd despre creșterea pericolului expansiunii romane și cerințele ei asupra reunificării poporului dac, istoricul roman Sextus Iulius Frontinus spune că „Scorylo, conducătorul dacilor, știind că poporul roman era dezbinat din pricina războaielor civile și socotind că nu-i nimerit să-i atace deoarece datorită unui război cu un dușman din afară s-ar putea restabili înțelegerea între cetățeni, a pus în fața compatrioților săi doi cîini și, pe cînd se luptau între ei cu îndîrjire, le-a arătat un lup. Imediat cîinii s-au aruncat asupra acestuia, uitînd de cearta lor. Prin această pildă i-a oprit pe barbari [daci] de la un atac care ar fi adus foloase romanilor" (Sextus Iulius Frontinus, *Stratagemele, I, 10,4*, în *Izvoarele privind istoria României*, vol. I, p. 431.

[2] Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 123.

Scanned with OKEN Scanner

invazie ale romanilor, înțelegînd în același timp, că „a sosit momentul" reunificării neamului dac, prin unirea tuturor micilor regate într-un stat puternic [1].

Se cere subliniat faptul că în perioada de după moartea lui Burebista pînă la Decebal (44 î.e.n. — 87 e.n.) viața dacilor nu a însemnat numai lupte ; au fost și ani de liniște, cînd activitatea economică și socială și-a urmat cursul ei ascendent, această perioadă fiind caracterizată de un intens negoț cu vecinii și mai ales cu romanii. În acest timp se înregistrează o „masivă pătrundere a produselor italice și a monedei romane în Dacia", poporul dac preluînd, în același timp, „elemente ale culturii materiale și spirituale romane care vor îmbogăți civilizația dacică" [2].

Revenind la problemele de ordin militar, subliniem faptul că pe măsură ce procesul de reunificare a statului dac creștea în intensitate, ajungînd în timpul domniei lui Duras-Diurpaneus (68/69—87) într-un stadiu avansat, forța militară a dacilor se face tot mai simțită, fapt consemnat și de Iordanes cînd arată că „După un interval de timp îndelungat, sub domnia împăratului Domițian [fiul lui Vespasian], *goții* *, de teama sgîrceniei ** sale desfăcură tratatul ce-l încheiaseră odinioară cu alți împărați și începură să devasteze, împreună cu șefii lor, malurile Dunării care erau de mult în stăpînirea Imperiului roman, distrugîndu-le armatele împreună cu comandanții lor. În fruntea acestor provincii se găsea pe atunci ca guvernator, după Agrippa, Oppius Sabinus, iar la goți [daci] conducerea o avea Durpaneus" [3]. Deci, predecesorului lui Decebal, Duras-Diurpaneus, „i-a fost dat să redeschidă, printr-un prolog, marea epopee a războiului daco-roman" [4].

Campania lui Duras-Diurpaneus din anii 85/86, care ar fi fost condusă de nepotul acestuia, Decebal, a surprins legiunile romane. „Dîndu-se lupta, consemnează Iordanes, romanii au fost învinși, iar lui Oppius Sabinus i s-a tăiat capul și goții [dacii], năvălind asupra mai multor castele și cetăți, au prădat regiunile care țineau de imperiu" [5], zdruncinînd sistemul defensiv roman al Moesiei. Atacul și vitejia dacilor la sud de Dunăre releva pentru romani că aveau în față o forță

---

[1] *Istoria Românilor*, vol. I, p. 318—319.

[2] Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 123.

* Istoricul Iordanes, got romanizat, originar din Moesia, cînd vorbește de geto-daci confundă pe get cu got, mîndrindu-se cu trecutul daco-get. „Iordanes, scriitor preocupat mai ales de mărirea poporului său [gotic], de cîte ori este vorba de arătarea stăpînirii lui, va fi dispus la exagerare" (A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, vol. II, Editura Cartea Românească, București, p. 26).

** Majoritatea istoricilor noștri sînt de acord că *„sgîrcenia"* la care se referă Iordanes trebuie văzută prin prisma opririi plății de către Roma a subsidiilor pe care dacii le primeau de la romani în baza unui tratat încheiat, se crede, pe timpul împăratului Vespasian. Ori datorită greutăților financiare ale imperiului, ori pentru a crea un motiv de a porni războiul împotriva dacilor, Domițian a suspendat plata sumelor datorate dacilor.

[3] Iordanes, *Op. cit.*, 76, p. 419.

[4] Dumitru Almaș, *Decebal*, Editura Meridiane, București, 1972, p. 61.

[5] Iordanes, *Op. cit.*, 76, p. 419.

Scanned with OKEN Scanner

de temut. Ca atare, însuşi împăratul Domiţian „a plecat cu toate forţele sale în Ilyria şi încredinţînd conducerea aproape întregii armate generalului său Fuscus şi cîtorva bărbaţi aleşi, i-a obligat să treacă peste Dunăre împotriva armatei lui Durpaneus, pe un pod din corăbii legate între ele“ [1]. Dar mai înainte de a trece Dunărea, împăratul Domiţian a luat o serie de măsuri pregătitoare şi numai după ce Cornelius Fuscus a reuşit să-i respingă pe daci peste Dunăre, pentru a preveni un nou atac al acestora, el a preluat iniţiativa ofensivei şi a ordonat generalului să treacă fluviul. Pregătirea expediţiei romane peste Dunăre nu a scăpat vigilenţei dacilor, care, la rîndul lor, au trecut la o intensă activitate pentru a riposta aşa cum se cuvine legiunilor romane. Se aştepta o încleştare pe viaţă şi pe moarte *. În aceste momente grele, de încordare, Duras-Diurpaneus, aflat la o vîrstă destul de înaintată, dîndu-şi seama de marele pericol ce îl prezenta înaintarea romană sub conducerea unui general atît de vestit cum era Fuscus, a urcat pe tron pe Decebal, fiul lui Scorilo **, în dorinţa de a păstra unitatea poporului dac şi considerînd că forţele dacilor aveau nevoie de o conducere energică şi pricepută. Cea mai interesantă şi mai aproape de adevăr prezentare a personalităţii lui Decebal ne-a oferit-o istoricul roman Dio Cassius, contemporan cu războaiele daco-romane, care arată că marele rege dac „era priceput în ale războiului şi iscusit la faptă ; ştiind cînd să năvălească şi cînd să se retragă la timp, meşter a întinde curse, viteaz în luptă, ştiind a se folosi cu dibăcie de o victorie şi a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere ; pentru care lucruri el a fost mult timp pentru romani un potrivnic de temut“ [2].

Trăgînd concluziile necesare din situaţia creată la malul Dunării, Decebal a luat măsuri energice pentru întărirea sistemului de apărare a teritoriului Daciei, construind unele cetăţi noi pe lîngă cele existente ; altele au fost consolidate prin lucrări suplimentare. În acelaşi timp, Decebal a numit în fruntea fiecărei cetăţi cîte un comandant ales dintre fruntaşii cei mai credincioşi [3]. Despre sistemul de apărare, început încă

---

[1] *Ibidem*, 77, p. 419.

* Referindu-se la perioada pregătirilor şi a aşteptării din toamna anului 86, citîndu-l pe marele istoric Vasile Pîrvan, Dumitru Almaş scrie : „Ruginea codrii. Ca nişte păseri obosite coborau legănat către pămînt frunzele aprinse de cea de pe urmă sărutare a soarelui de toamnă. Prin satele Daciei mergeau svonuri de răzbunări romane. Negustorii din miazăzii se făceau tot mai rari. Şi cei care mai îndrăzneau să se afunde în adîncimile Daciei păduroase priveau sfioşi împrejur, vindeau repede şi plecau pe furiş. Ostatecii şi fugarii romani, slujitorii regelui dac, lucrau cu zor la întărituri, închideau văile către Dunăre, ridicau burguri, dregeau cetăţile, construiau maşini de asalt, turnau arme. Femeile erau posomorîte. Bărbaţii erau tăcuţi. Era linişte aspră în toţi şi poruncile regelui erau grabnic şi cu prisos împlinite. Cînd începură a cădea fulgii, ştia fiecare că în primăvară va putea muri“ (Dumitru Almaş, *Op. cit.*, p. 70).

** Faptul că Decebal a fost fiul lui Scorilo este demonstrat de academicianul Daicoviciu, care a descoperit în aşezarea civilă de la Sarmizegetusa un vas de cult cu inscripţia DECEBALUS PER SCORILO pe care a interpretat-o ca fiind : „Decebal, fiul lui Scorilo“ (Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 99—100).

[2] Ion Horaţiu Crişan, *Op. cit.*, p. 80.

[3] *Istoria României*, vol. I, p. 297.

Scanned with OKEN Scanner

sub Burebista și definitivat de Decebal, despre armamentul folosit de daci în luptă, precum și despre strategia și tactica adoptate de marii comandanți ai dacilor ne vom ocupa ceva mai tîrziu. Deocamdată cîteva cuvinte despre teatrul de operații pe care urma să se desfășoare teribila ciocnire de forțe, pe de o parte, romanii, conduși de Fuscus, iar pe de altă parte, dacii, sub conducerea lui Decebal. În acest context ni se pare potrivit să ne referim la o observație pe care Vasile Pîrvan o face cu privire la teatrele de operații militare din acel timp din spațiul statului dac. El sublinia că „învățații nu au dat pînă acum o atenție îndestulătoare acestei probleme istorice a importanței cîmpiei muntene în luptele dintre Daci și Romani pe vremea împăraților Domițian și Traian. Și cu toate că Traian însuși, prin ridicarea monumentului triumfal din Dobrogea, în fața chiar a marii Cîmpii Muntene, indică foarte limpede care fusese principalul cîștig roman prin cucerirea burgului dacic, anume tocmai roditoarea cîmpie a Dunării getice, atenția istoricilor s-a îndreptat în chip aproape exclusiv asupra luptelor din munții Daciei și asupra organizării provinciei Dacia în cadrilaterul transilvănean“ [1]. După ce face această apreciere, autorul *Geticei* simte nevoia să afirme că „în adevăr, nu mai este azi îndoială, că atît Domițian cît și Traian au avut de luptat cu Decebal atît în Banat și Ardeal, cît și în Oltenia, Muntenia și Dobrogea“ [2]. Sigur, remarca istoricului V. Pîrvan cu privire la rolul cîmpiei muntene o avem în vedere așa cum chiar el o afirmă în altă parte, atunci cînd vorbește despre luptele din sud, inclusiv din Dobrogea. Marele nostru istoric omite însă faptul că conducătorii daci, care ajunseseră să-și însușească principiile generale ale artei militare a timpului și să le aplice, în perioada pregătirii lor pentru apărare, în vederea respingerii unei agresiuni de proporții, au ales, potrivit regulilor militare după care s-au ghidat înaintașii lor, zonele pentru luptă cele mai greu accesibile. Așa se explică că și Decebal, recunoscut strateg și tactician militar, a ales zona cu cele mai multe obstacole care limitau, datorită configurației terenului, manevrele adversarului, precum și posibilitatea folosirii unor dispozitive convenabile unei armate numeroase, puse la punct, cum era armata romană.

În perioada de tensiune, cînd cele două oști se aflau față în față, Decebal, care s-a dovedit și un abil diplomat, a continuat cu asiduitate pregătirile pentru stăvilirea ofensivei romane. După prima ciocnire, cea din anul 86, cînd dacii victorioși s-au reîntors pe malul stîng al Dunării, Decebal, poate mînat de dorința de a instaura pacea, în condițiile în care dacii nu pierdeau nimic, și poate pentru a sonda intențiile lui Domițian, i-a trimis împăratului roman o solie prin care cerea pace, dar acesta a refuzat propunerea.

Primăvara anului 87. Trupele romane, sub conducerea lui Cornelius Fuscus, trec Dunărea pe un pod de vase și se angajează spre inima Daciei. Drumul parcurs de legiunile romane nu este încă nici astăzi determinat cu precizie, dar se consideră că ar fi fost pe Valea

[1] V. Pîrvan, *Op. cit.*, p. 109.
[2] Ibidem, p. 110.

Scanned with OKEN Scanner

Oltului în sus. Decebal a lăsat armata romană să se afunde în defileul Oltului pînă, se crede, la Turnu Roşu *. Aici, dacii, în frunte cu Decebal, „care n-au fost luaţi pe neaşteptate, au pus mîna pe arme — ne spune Iordanes — şi chiar la prima ciocnire au învins pe romani, omorînd şi pe comandantul acestora, Fuscus, şi au jefuit bogăţiile din lagărul soldaţilor“ [1], „iar drapelul unei legiuni (a V-a Alaudae) cade în mîna biruitorului, împreună cu o mulţime de captivi şi material de război“ [2].

Deci, Decebal, în fruntea vitejilor săi daci înregistra o a doua victorie împotriva lui Domiţian, care nu se putea împăca cu înfrîngerea şi nici nu se putea întoarce la Roma fără laurii victoriei. Ca urmare, pregătirile pentru o nouă ciocnire au fost reluate cu şi mai multă intensitate. Decebal, profitînd de răgazul oferit de pregătirile romane şi, folosindu-se de toate mijloacele posibile, şi-a reorganizat unităţile de luptători, şi-a completat armamentul. El a pus un accent deosebit pe întărirea fortificaţiilor şi închiderea căilor de acces spre capitala Daciei. La rîndul său, Domiţian a luat măsuri pentru pregătirea celei de-a doua expediţii. Comandant al armatei care urma să atace din nou Dacia a fost numit Tettius Iulianus, unul dintre cei mai buni şi mai energici generali, cu multă experienţă militară, care a propus modificarea planului de campanie în ceea ce priveşte direcţia de înaintare şi modalităţile execuţiei atacului decisiv. După încheierea pregătirilor, în anul 88, Tettius Iulianus a pătruns în Dacia, dar nu prin Oltenia, ca Fuscus, ci prin Banat. Decebal, informat asupra intenţiilor şi direcţiei de înaintare a forţelor romane, şi-a grupat grosul oştirii sale în zona Tapae (undeva în Poarta de Fier a Transilvaniei). Lupta care s-a dat aici a fost de o înverşunare extremă şi cu toată vitejia dacilor, trupele romane, mai bine înarmate, echipate şi organizate, cu o mai mare experienţă de război, comandate de Iulianus, au ieşit învingătoare.

În situaţia dată, Decebal, folosindu-se cu dibăcie de diplomaţia sa, fie pentru a opri înaintarea romanilor spre Sarmizegetusa şi a-şi salva astfel capitala, fie pentru a cîştiga timp în vederea reorganizării forţelor, a trimis lui Domiţian soli prin care propunea împăratului pacea, dar acesta refuză categoric şi de această dată, în intenţia sa de a îngenunchea Dacia. Cert este că, din prudenţă, temîndu-se de o cursă întinsă de Decebal, Tettius Iulianus nu a exploatat succesul şi nu a continuat înaintarea spre Sarmizegetusa. Dar mai înainte de a-şi încheia socotelile cu dacii, Domiţian şi-a îndreptat legiunile spre cîmpia

---

* Justificînd presupunerea că drumul urmat de legiunile comandate de Fuscus a fost cel al Văii Oltului şi că ciocnirea s-a produs la Turnu Roşu, Dumitru Berciu arată : „Faptul că la Ocniţa-Buridava dacică s-a descoperit o monedă de la Domiţian şi încă nici una de la Traian, s-ar putea pune în legătură atît cu împrejurarea că trupele romane n-au întîlnit nici o rezistenţă pînă în trecătorile Carpaţilor, cît şi cu aceea că pe atunci era aici o zonă de acoperire romană, deci romanii se aflau deja în regiunea respectivă“ (Dumitru Berciu, *De la Burebista la Decebal*, p. 70).

[1] Iordanes, *Op. cit.*, 78, 419—421.

[2] *Istoria României*, vol. I, p. 299.

Scanned with OKEN Scanner

Panoniei, pentru a pedepsi pe cvazii și pe marcomanii de neam germanic, care refuzaseră să acorde ajutor Romei în războiul cu Dacia[1] și care, desigur, constituiau un real pericol pentru flancul stîng și spatele armatei sale. „Învins de marcomani și pus pe fugă — povestește Dio Cassius —, Domițian trimite în grabă soli la Decebal, regele Dacilor, și-l înduplecă a încheia un tratat, pe care mai înainte nu-l încuviințase, cu toate că Decebal i-l ceruse de mai multe ori" *. Astfel, în anul 89 s-a încheiat pacea între Dacia și Imperiul Roman, pace — după cum spune Dio Cassius — rușinoasă pentru romani, dar care, după părerea istoricilor, era o pace de compromis, întrucît Decebal a trebuit să se recunoască, cel puțin formal, client al Romei, și nu tributar. La aceasta se mai adăuga și prezența trupelor romane în Dacia, precum și dreptul acordat lui Domițian de a folosi unele capete de pod în Oltenia și în Banat împotriva marcomanilor din Panonia. Că Decebal nu se voia client al Romei, reiese și din faptul că el nici nu a vrut să participe la tratativele de pace, iar după încheierea tratatului nu a înapoiat lui Domițian prizonierii capturați în timpul luptelor. Din contra, în baza prevederilor tratatului, Decebal a primit bani și meșteșugari de tot felul cu care avea să-și organizeze armata, să-și întărească sistemul de apărare și să-și completeze armamentul, urmărind crearea condițiilor favorabile pentru a reîncepe, mai tîrziu, lupta împotriva romanilor. „Și, diplomat abil, el izbutește să-l înșele pe Domițian asupra intențiilor sale și să-și realizeze planurile antiromane chiar cu ajutorul roman **. Împăratul cîștigase războiul, dar pierduse pacea" [2].

---

[1] Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 281—282; Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român...*, p. 35; Iosif Constantin Drăgan, *Op. cit.*, p. 292—239.

* Mai departe Dio Cassius povestește că Decebal „primi învoiala căci era la mare strîmtoare, dar nu voi să vină el însuși ca să steie de vorbă cu dînsul, ci trimise pe Diegis [fratele său] cu cîțiva bărbați, ca să-i dea înapoi armele și cîțiva captivi, ca și cum i-ar fi avut numai pe aceia la dînsul. Făcîndu-se aceasta, Domițian puse diadema pe capul lui Diegis, ca și cînd el ar fi fost în adevăr învingătorul și ar fi putut da un rege dacilor; el împărți soldaților și onoruri și bani, și trimise la Roma, ca învingător, între alte solii și o scrisoare, zicea el, de la Decebal, dar pe care se spunea că o plăsmuise chiar el. El împodobi sărbătoarea triumfului său cu o mulțime de lucruri pe care le luase nu de la dușmani (cu totul dimpotrivă: el cheltui cu tratatul, dînd lui Decebal și atunci și bani mulți și meșteșugari de tot felul, și pentru timp de pace și pentru război, și promițîndu-i să-i dea mulți și în viitor), ci din zestrea împărătească: de aceasta el se folosea întotdeauna ca și cum ar fi fost o pradă de război, o dată ce adusese în stare de sclavie împărăția însăși" (Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 282).

** Domițian s-a reîntors la Roma, împodobindu-și „carul de triumf cu propriile tezaure". În anul 96 el murea asasinat într-o conjurație de palat. „Senatul i-a osîndit memoria: nevrednic a figura printre gloriile romane. A avut o domnie despotică, încărcată de fapte reprobabile". El a lăsat o pace cu dacii și o victorie care au umbrit gloria imperiului. Roma, care încasa de la multe popoare impozite și biruri, era nevoită acum să plătească, la rîndul ei, Daciei subsidii destul de mari. „Rușinoasă pentru romani, pacea din anul 89 n-a fost niciodată. Dar din favorabilă lor, ea s-a transformat, pe nesimțite, într-o înțelegere nefavorabilă, pe care avea s-o rupă sabia lui Traian" (Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 284; Dumitru Almaș, *Op. cit.*, p. 88; Iosif Constantin Drăgan, *Op. cit.*, p. 294—295).

[2] Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 284.

Scanned with OKEN Scanner

Părăsind puțin domeniul militar, ne vom ocupa, succint, de cîteva trăsături și coordonate ale statului dac sub conducerea unuia dintre cei mai înțelepți și viteji regi — Decebal.

Procesul de reunificare a dacilor, în momentul preluării domniei de către Decebal, se poate considera, în lumina descoperirilor arheologice, mai ales ale acelora din zona Munților Orăștiei, ca încheiat. Desigur că, pe lîngă condițiile economice și sociale interne stimulative și determinante, o alta, de ordin extern, o constituia pericolul continuu al expansiunii romane, care a contribuit la unirea dacilor în vederea rezistenței în fața iminentei invazii. Statul dac reunificat al lui Decebal nu mai avea întinderea teritoriului pe care o avusese Burebista. Trebuie subliniat că dacă pe timpul lui Burebista teritoriul cuprindea și regiuni ale unor seminții supuse de rege, statul dac de sub Decebal cuprindea numai teritoriul dacilor pe care „secolele de dezvoltare comună îi aduseseră acum la o unitate fără precedent în trecut“ [1]. De asemenea, în noile condiții economice și social-istorice, statul dac se prezintă mult dezvoltat și mult mai puternic din punct de vedere militar decît statul lui Burebista. Chiar dacă nu cunoaștem bine structura statului lui Decebal, este de presupus că regele își avea o curte a sa de sfetnici și militari de care se servea atît în rezolvarea treburilor interne, cît și pentru pregătirea și instruirea armatei, precum și în relațiile externe.

În ceea ce privește orînduirea socială în statul lui Decebal părerile nu sînt întrutotul unanime. În timpul trecut de la dispariția lui Burebista (aproape 150 de ani), în perioada dezmembrării statului și în condițiile grele create de invazii și lupte, dezvoltarea economică și socială nu a stagnat, aceasta înregistrînd progrese simțitoare pînă la Decebal, deci, producîndu-se unele schimbări și în caracterul relațiilor de producție. Și dacă statul dac de sub Decebal nu întrunea condițiile unui sclavagism clasic, totuși existau sclavi în Dacia — izvoarele confirmă —, dar ei „nu reprezentau principala forță de muncă. Aceasta era constituită din oameni liberi, plugari, crescători de vite, meșteșugari și negustori“ [2]. Stratificarea socială se accentuase, avem deci de-a face cu statul împărțit în clase antagoniste, tarabostes și comati, nobili și oameni de rînd, la care se mai adăugau sclavii, robii. În urma unei analize, istoricul Dumitru Berciu conchide că „forma politică a dacilor din epoca lui Decebal continua să fie aceea a unui stat în cadrul modului de producție tributal“ [3].

Din păcate, scrierile și izvoarele nu ne-au lăsat prea multe date pentru a ne face o părere cît de cît apropiată de realitate în ceea ce privește armata, structura ei, sistemul de recrutare, instruirea și pregătirea acesteia sub Decebal. Totuși, folosind informațiile de care dis-

[1] Hadrian Daicoviciu, *Op. cit.*, p. 285.
[2] Dumitru Berciu, *Op cit.*, p. 71.
[3] *Ibidem*, p. 73.

Scanned with OKEN Scanner

punem, putem afirma că armata lui Decebal cîştigase mult atît în ceea ce priveşte efectivele, dar mai ales în calitatea luptătorilor, în structura ei, pe specialităţi, faţă de perioada anterioară. În privinţa efectivelor e greu să putem conta pe o cifră, dar, dacă avem în vedere că după dezmembrarea statului lui Burebista, în timpul împăratului roman Augustus, după informaţia lui Strabon, numărul luptătorilor daco-geţi nu trecea de 40 000, considerăm că nu greşim afirmînd că în noile condiţii ale statului unificat sub Decebal efectivul armatei crescuse foarte mult, dacă ţinem seama şi de faptul că prin forţa armată Decebal şi-a asigurat trăinicia statului şi prestigiul în faţa celorlalte popoare şi mai ales în faţa Imperiului roman. În ceea ce priveşte structura armatei dacice, baza o constituia infanteria (arcaşii, suliţaşii şi luptătorii cu sabia curbă). Armata dacă — scrie A. D. Xenopol — astfel cel puţin cum ea apare în luptele cu romanii, era „mai toată pedestră“ [1]. Deşi izvoarele nu vorbesc de o cavalerie, ca armă de-sine-stătătoare, totuşi, pornind de la ideea că nobilii lui Decebal „erau luptători călări şi erau comandanţi de oaste şi de cete“ [2], desigur că aceste „oşti“ şi „cete“ erau formate din trupe călări, folosite mai ales în ţinuturile de şes sau pentru incursiuni. Cetele, întrunite la porunca regelui, constituiau armata. Avînd în vedere unele mărturii documentare, dacii foloseau, ca şi romanii, şi anumite arme tehnice ale timpului — *catapulta* (manubalistae), *berbecul de asediu* —, iar ca „maşină de luptă“, *carul cu trei roţi*, deci în structura armatei îşi aveau locul şi aşa-zisele arme speciale [3]. De asemenea, este de presupus că armata lui Decebal dispunea şi de un corp tehnic, format din ingineri şi arhitecţi, care, împreună cu cei primiţi de la Roma în baza tratatului încheiat, prizonieri sau cei veniţi să lucreze cu plată, se ocupau de proiectarea şi construcţia cetăţilor, iar în timp de război şi cu conducerea apărării lor. Ca bun organizator şi militar desăvîrşit, Decebal şi-a creat detaşamente de informare, de hărţuială şi de asalt, care erau folosite îndeosebi pe timpul înaintării inamicului sau în organizarea de ambuscade, de unde putem deduce că din structura armatei făceau parte şi aceste detaşamente de cercetare şi asalt. În ceea ce priveşte pregătirea de luptă şi instruirea luptătorilor, acestea cădeau în grija acelor tarabostes (nobili), care aveau şi comanda unităţilor şi subunităţilor, şi chiar a unor comati (cavaleri după unii autori), care aveau comanda unor subunităţi sau cete.

Analiza sistemului de apărare al dacilor impune luarea în considerare a fortificaţiilor, armamentului, tacticii, procedeelor de luptă, strategiei şi gîndirii militare. Pe primul loc se situează în acest sistem fortificaţiile (cetăţi de pămînt sau cu ziduri de piatră, valuri din pă-

---

[1] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Tipo-litografia H. Goldner, Iaşi, 1888, p. 224.

[2] Dumitru Berciu, *Op. cit.*, p. 72.

[3] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 14 ; *Istorie militară românească*, Editura militară, Bucureşti, 1973, p. 32—33.

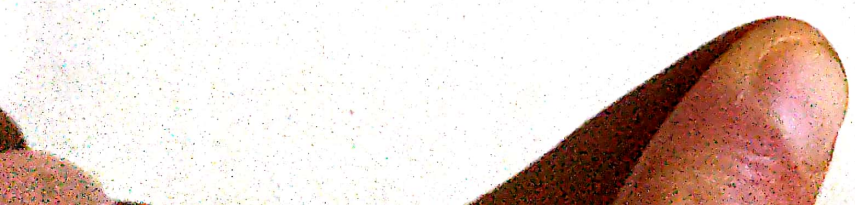

Scanned with OKEN Scanner

mînt întărit cu bîrne, ziduri de piatră, șanțuri etc.) cu lucrările auxiliare și adiacente respective, sistem care a început să fie realizat încă din timpul lui Burebista (unele fortificații datează cu mult înainte de Burebista) și fiind desăvîrșit în timpul lui Decebal. Nu este în intenția noastră de a face o descriere a sistemului de apărare și a componentelor lui, ci numai de a puncta cîteva caracteristici ale acestui sistem și unele elemente de bază. Se impune constatarea că izvoarele și scrierile vechi nu ne semnalează nici un fel de cetate la granițele statului dac, așa cum se întîlnesc la alte popoare, nici pe timpul lui Burebista și nici în perioada lui Decebal, pentru simplul motiv că n-au existat, sau dacă a fost totuși ceva, chiar și mai înainte de Burebista, acestea se rezumau la unele orașe-cetăți mai dezvoltate din punct de vedere economic, care dispuneau și de unele întăriri, de obicei ziduri [1]. Una din caracteristicile sistemului de fortificații al dacilor constă în alegerea locului de construcție a cetăților, care era stabilit pe direcțiile probabile de atac ale inamicului, dispuse pe înălțimi pentru a avea o rază de observație asupra defileelor și depresiunilor unde s-ar fi putut concentra adversarul [2]; componentele sistemului de fortificații nu erau ridicate la întîmplare, ci într-o îmbinare armonioasă cu obstacolele naturale, într-o concepție strategică unică, pentru a mări la maximum capacitatea de apărare a ansamblului fortificat; în raport de obiectivul de apărat și de particularitățile căilor de acces spre el se stabilea și natura construcției în așa fel încît, pe ansamblu, să se asigure o rezistență uniformă a sistemului; fiecare cetate, indiferent de natura construcției, nu putea fi atacată direct la zidurile exterioare, sau la șanțuri, întrucît ea dispunea, pe direcția principală probabilă de atac a inamicului, de o serie de rezistențe succesive (terase) apărate de arcași și care trebuiau cucerite pe rînd pînă atacatorii ajungeau la ultima terasă sau la turnuri, ceea ce provoca inamicului multe pierderi în oameni și întîrziere, favorizînd, în același timp, acțiuni de contracarare a atacului. Organizarea sistemului de fortificații într-o concepție unică, la care se mai adăuga și întărirea cu ziduri și alte mijloace (șanțuri, valuri de pămînt și bîrne etc.) a unor localități mai mari, a dat posibilitatea dacilor să reziste multor invazii, mai ales în timpul războaielor cu romanii, cînd sistemul de fortificații și-a demonstrat eficacitatea, oștile romane fiind nevoite să lupte și să cucerească munte cu munte, cetate cu cetate pentru a ajunge în capitala lui Decebal — Sarmizegetusa.

În cadrul sistemului de fortificații al Daciei *, o importanță deosebită prezintă complexul fortificat din Munții Orăștiei. Ingenioasa

---

[1] Ion Horațiu Crișan, *Op. cit.*, p. 290.

[2] *Istorie militară românească*, p. 34.

* Ion Horațiu Crișan descrie numeroase cetăți și așezări geto-dace întărite descoperite pînă în prezent, printre care: *Arden* (com. Balșa, județul Hunedoara); *Arpașul de Sus* (Cîrțișoara, județul Sibiu); *Barboși* (municipiul Galați); *Bănița* — Petroșani (județul Hunedoara); *Berindia* (com. Buteni, județul Arad); *Bernadea* (com. Bahnea, județul Mureș); *Bizad* (com. Malnaș, județul Covasna); *Bîtca*

Scanned with OKEN Scanner

concepție a fortificării unei regiuni întregi și punerea în aplicare a unui plan atît de grandios nu putea fi opera decît a unei autorități centrale, stăpînă pe vaste resurse de oameni și materiale, a unei personalități politice și militare remarcabile, așa cum a fost Burebista, în prima jumătate a sec. I î.e.n., operă a sa, a poporului său, pe care Decebal a extins-o și a completat-o, mărindu-i valoarea strategică.

În legătură cu armamentul folosit de daci în luptă, Vasile Pârvan, referindu-se la prima perioadă a vîrstei fierului, deci mult anterioară lui Burebista, spune : „Toate spadele pe care le cunoaștem pînă acum din Dacia hallstattiană în afară de cele scitice sînt de bronz. Ele alcătuiesc, atît prin forma mînerului, cît și a lamei (cu două tăișuri), o simplă continuare din bronzul mai vechi". Marele istoric ajunge la concluzia „că Geții nu au simțit nevoia să aducă la ei noul tip, superior din punct de vedere combativ, al săbiei mari de fier halstattiene, care se fabrica în Alpi, în mari cantități și se răspîndea pe o mare suprafață a Europei" [1]. Atunci, în condițiile unei activități de schimburi economice reduse, fiecare trib dacic își confecționa cele necesare atît traiului, cît și pentru luptă, cu forțele proprii.

Începînd din secolul I î.e.n., generalizarea folosirii fierului, pe lîngă impulsul dat creșterii forțelor de producție, dezvoltării economiei Daciei, a contribuit foarte mult și la evoluția armamentului și a celorlalte mijloace cu destinație militară. Istoricii presupun, și nu fără temei,

---

Doamnei (Piatra Neamț, județul Neamț) ; *Blidaru* (Orăștioara de Sus, județul Hunedoara) ; *Brad* (com. Negri, județul Bacău), *Breaza* (com. Lisa, județul Brașov) ; *Bretea Mureșană* (com. Ilia, județul Hunedoara) ; *Cașinul Mic* (com. Sînzieni, județul Covasna) ; *Căpîlna* (Săsciori, județul Alba) ; *Cernat* (județul Covasna) ; *Cetățeni* (județul Argeș) ; *Cîmpuri-Surduc* (com. Gurasada, județul Hunedoara) ; *Cîndești* (com. Dumbrăveni, județul Vrancea) ; *Clit* (com. Hășmaș, județul Arad) ; *Costești* (com. Orăștioara de Sus, județul Hunedoara) ; *Covasna* (județul Covasna) ; *Cozla* (Piatra Neamț, județul Neamț) ; *Cucuiș* (com. Beriu, județul Hunedoara) ; *Cugir* (județul Alba) ; *Deva* (județul Hunedoara) ; *Gindari* (județul Mureș) ; *Grădiștea Muncelului* (com. Orăștioara de Sus, județul Hunedoara) ; *Jigodin* (Miercurea Ciuc, județul Harghita) ; *Marca* (județul Sălaj) ; *Mănăștioara* (com. Fitionești, județul Vrancea) ; *Ocnița, Cosota* (Ocnele Mari, județul Vîlcea) ; *Odorheiul Secuiesc* (județul Harghita) ; *Pecica* (județul Arad) ; *Piatra Craivii* (com. Cricău, județul Alba) ; *Piatra Roșie* (com. Boșard, județul Hunedoara) ; *Piatra Șoimului* (fost Calu, județul Neamț) ; *Piscul Crăsani* (com. Balciu, județul Ialomița) ; *Poiana* (com. Nicorești, județul Galați) ; *Polovraci* (județul Gorj) ; *Popești* (com. Mihăilești, județul Ilfov) ; *Porumbenii Mari* (com. Mugeni, județul Harghita) ; *Racu* (com. Siculeni, județul Harghita) ; *Răcătău de jos* (com. Horgești, județul Bacău) ; *Rîșnov* (jud. Brașov) ; *Săcălășău Nou* (com. Derna, județul Bihor) ; *Sărățel* (com. Șieu-Măghieruș, județul Bistrița-Năsăud) ; *Sighișoara* (județul Mureș) ; *Șeica Mică*, (județul Sibiu) ; *Șimleul Silvaniei* (județul Sălaj) ; *Tășad (com. Drăgești*, jud. Bihor) ; *Teliu (județul Brașov)* ; *Tilișca* (județul Sibiu) ; *Tinosu* (județul Prahova) ; *Tîrgu Ocna* (Tișești, județul Bacău) ; *Zetea* (județul Harghita) ; (Ion Horațiu Crișan, *Op. cit.*, p. 290—339). Cercetările arheologice adaugă an de an noi fortificații dacice descoperite.

[1] V. Pîrvan, *Op. cit.*, p. 394.

că aproape fiecare mare cetate își avea un atelier de confecționat arme, unul dintre cele mai mari fiind cel de la Sarmizegetusa. Săpăturile arheologice au scos la iveală pumnale curbe *(sicae)*, săbii curbe *(falces)*, săbii drepte, multe vîrfuri de săgeți, vîrfuri și călcîie de lănci, scuturi etc. confecționate în asemenea ateliere. O problemă mai dificil de stabilit și despre care informațiile sînt sărace, se referă la modul de dotare a luptătorilor daci, dacă avem în vedere structura diversificată a armatei. Credem că dotarea luptătorilor, mai ales în perioada lui Decebal, se făcea în raport atît de specialitatea lor, cît și de misiunea pe care o primea o ceată sau alta. Privind cîteva din scenele de pe columna lui Traian ne putem da seama că pedestrașii foloseau săbii, pumnale curbe, sulițe, arcuri. Călărețiii, desigur, foloseau lancea și cele două tipuri de săbii — drepte și curbe. Ca mijloace de protecție, luptătorii foloseau scutul rotund (umbo), coiful (îndeosebi comandanții-nobili, restul luptătorilor purtînd căciuli) și *cnemidele* (apărători pentru gambele picioarelor)*. Ca „mașini de luptă" dacii foloseau — așa cum am mai arătat — catapulta, praștia și berbecul**. Faptul că aproape toate cetățile dacilor erau prevăzute cu „mașini de luptă" a fost confirmat de descoperirile arheologice, mai ales din ultimii ani. Pe lîngă alte măsuri luate de Decebal în vederea pregătirii armatei, sporirea numărului de arme și de alte mijloace de luptă a constituit o preocupare constantă în perioada premergătoare războaielor daco-romane.

Pe un alt plan, dacă analizăm și interpretăm corect caracterizarea făcută de Dio Cassius lui Decebal — „priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp, meșter în a întinde curse [...], știind a se folosi cu dibăcie de victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere" — avem jaloanele și trăsăturile esențiale ale gîndirii militare a acestuia. Un prim exemplu este cel dat de Decebal în anul 86, cînd, folosind cu iscusință momentul, timpul și spațiul, alegîndu-și ca formă de luptă ofensiva, el trece Dunărea în fruntea cetelor sale și „dîndu-se lupta, romanii au fost învinși"[1]. Dar

---

* *Scutul* (umbo) era de formă ovală confecționat din lemn acoperit cu piele, iar unele aveau înveliș subțire de fier sau bare transversale de fier care îi sporeau rezistența. În partea centrală se aplica pe scuturi o placă bombată de metal. Scuturile de paradă aveau ornamentate pe partea centrală (umbo), motive vegetale, iar în mijloc imaginea unui taur sau a unui zimbru. *Coifurile* erau confecționate din metal, unele erau ornamentate. În ceea ce privește *cnemidele*, se pare că erau făcute tot din piele rezistentă, fiind folosite numai în timpul luptelor (C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 119—121).

** *Catapulta* (manubalistae) era folosită pentru aruncarea la distanță a bolovanilor, iar *praștia* pentru pietre mai mici. *Berbecul*, confecționat din bîrne lungi și groase, prevăzut la unul din capete cu un cap de berbec făcut din fier, era folosit la asediul cetăților pentru spargerea zidurilor și a porților, deschizînd calea asediatorilor *(Istorie militară românească*, p. 33).

[1] Iordanes, *Op. cit.*, 76, p. 419.

Scanned with OKEN Scanner

ceea ce avea să demonstreze adevăratele dimensiuni ale gîndirii militare a lui Decebal a constituit-o planul strategic pregătit cu multă minuțiozitate și în mare secret încă înainte de pătrunderea lui Traian, la 101, în Dacia, în baza căruia forțele aliate (daco-buro-sarmate), desfășurîndu-se pe largi spații prin est, urmau să atace spatele grupării principale comandate de Traian, după care, traversînd Dunărea pe gheață și distrugînd garnizoanele romane din Dobrogea, să treacă Balcanii și să intercepteze căile de acces ale grupării principale romane, care se găsea angajată în Transilvania. În vederea reușitei planului, Decebal preconizase să se păstreze contactul și să se întrețină luptele cu corpul expediționar roman angajat în zona Munților Orăștiei, dar cu o mai mică intensitate, pentru a-l induce în eroare pe împărat și astfel armata romană să fie prinsă între două fronturi și distrusă total. „Planul, demn prin însăși concepția sa de talentul celor mai iluștri strategi ai antichității, a fost îndeplinit cu exactitate în tot ce depindea de destoinicia militară și de capacitatea psihologică a regelui dac ori de valoarea forțelor pe care le conducea sau cu care colabora“ [1]. În cele din urmă, planul nu a putut fi finalizat dar nu din vreo cauză datorată lui Decebal, ci neîndeplinirea lui pînă la capăt a fost determinată de trei motive : 1) gerul nu a fost atît de puternic pentru a crea o crustă groasă pe Dunăre, din care cauză în timpul trecerii trupelor dace gheața s-a rupt și mulți dintre luptători s-au înecat, iar cei rămași în viață au ajuns la mal istoviți ; 2) împăratul Traian, care își continua ofensiva spre Sarmizegetusa, necunoscînd nimic despre acțiunea strategică întreprinsă de Decebal, după ce i s-a adus la cunoștință faptul, dîndu-și seama că armata lui e în pericol de a fi lovită din spate, a părăsit imediat zona frontului din Munții Orăștiei și cu o parte din trupe, îmbarcîndu-se la Drobeta, a plecat spre Dobrogea, acționînd rapid și prin surprindere asupra grupării daco-buro-sarmate ; 3) un eșalon din trupele coalizate, care reușise să treacă Dunărea și se găsea în nordul Dobrogei, deși mai numeros decît trupele auxiliare romane, nu a reușit să schimbe soarta luptei în favoarea forțelor aliate. Bătălia decisivă s-a dat în primăvara anului 102 pe un platou pe lîngă Adamclisi, forțele coalizate fiind total înfrînte. „La Adamclisi Traian a fost la un pas de catastrofă și s-a salvat biruitor ca prin minune. Aici s-a prăbușit definitiv planul lui Decebal, iar inițiativa a trecut în mod ireversibil de partea împăratului roman. Aici s-a hotărît soarta întregului război“ [2]. În dorința de a schimba raportul de forțe în favoarea sa, Decebal proiectează o contraofensivă în munți împotriva trupelor romane lăsate de împărat

[1] Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei, Romanii la Dunărea de Jos*, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 85—88.

[2] *Ibidem*, p. 87—91. În cinstea victoriei, Traian a hotărît ridicarea unui monument chiar pe locul luptei și construirea unei cetăți, *Tropaeum Traiani*, la circa 200 m de monument.

Scanned with OKEN Scanner

pentru a continua presiunea asupra capitalei statului dac, dar fără șanse de succes ; Traian era „pe deplin stăpînul situației“ [1].

Cînd Dio Cassius, în portretizarea lui Decebal, spune că acesta este „iscusit la faptă“ poate s-a gîndit la încercările lui Decebal de a cîștiga timp pe cale diplomatică (practica de a cere pace) pentru a-și reorganiza și împrospăta armata și a pune în aplicare un nou plan de campanie care să-i asigure succesul ; de asemenea, spunînd că regele dac este „meșter în a întinde curse“ s-ar putea să fi vizat atragerea, de către Decebal, în cursă a generalului roman Longinus, comandantul forțelor romane din Dacia, capturarea lui și apoi încercarea de a-i impune lui Traian o serie de condiții pentru a-i elibera generalul. Nereușindu-i nici această stratagemă, Decebal „luă hotărîrea de a primi lupta singur, pînă la ultima picătură de energie“ [2].

Desigur că gîndirea militară a regelui Decebal și viziunea sa strategică și-au pus amprenta și pe tactica folosită în diferite faze ale războiului, inclusiv pe procedeele sau formele de luptă adoptate. În raport de situația și valoarea adversarului, configurația terenului, starea timpului, de scopul urmărit — apărarea țării și înfrîngerea inamicului —, tactica regelui dac îmbrăca, se poate spune, două laturi : replierea în zone tari, greu accesibile armatei adverse, unde își organiza din timp apărarea și ofensiva, cu forme de luptă specifice fiecăreia dintre ele, sau, în unele situații, combinarea celor două tactici — trecerea de la apărare la ofensivă și invers, în acest caz schimbînd și procedeele de luptă.

Din studiul datelor ce le avem la dispoziție în legătură cu tactica replierii din fața adversarului, folosită de daci, reiese că desfășurarea acesteia era precedată de o serie de măsuri pregătitoare și procedee de luptă printre care : alegerea unor itinerare necunoscute de inamic, greu accesibile pentru o armată numeroasă și dotată cu tehnică grea de luptă ; blocarea drumurilor cu copaci tăiați și alte mijloace ; acțiuni de hărțuială executate de ariergărzi și flancgărzi ; organizarea de ambuscade și atragerea inamicului în diferite capcane ; pustiirea zonei în care urma să se avînte dușmanul, lipsindu-l astfel de cele necesare traiului ; ascunderea în adîncul pădurilor a avutului, a bătrînilor, femeilor și copiilor [3] ; organizarea dinainte a zonelor de apărare, care, de regulă, erau alese pe cetățile și localitățile fortificate sau în locuri strîmte, în puncte obligate de trecere pentru inamic. În afară de acestea, pentru a cunoaște ce se întîmplă în tabăra dușmană și a putea lua măsuri de contracarare, conducătorii daci, mai ales Decebal, organizau acțiuni de cercetare sau se foloseau de serviciul unor informatori. „Decebal, ca om politic, trebuia să încerce totul. Și sfatul. Și amenințarea. Și ocara. Și capcana cea mai iscusită. Și viclenia cea mai dură...

[1] *Ibidem*, p. 91.
[2] *Ibidem*, p. 94.
[3] General-maior Constantin Antip, *Op. cit.*, p. 22.

Scanned with OKEN Scanner

Apăra o țară, un popor, împotriva celor care voiau să le nimicească. De aceea orice întreprindea Decebal apărea ca legitim și îngăduit“ [1].

În ceea ce privește ofensiva, ca formă de luptă, era folosită îndeosebi în expedițiile de pedepsire a celor care încălcau granițele în scop de jaf și atunci cînd inamicul, oprit în fața unor poziții de apărare, nu mai putea relua înaintarea. De obicei, în ofensivă atacul general al pedestrimii era precedat de acțiunile cavaleriei, care, printre altele, avea și misiunea de a deschide drumul atacatorilor.

În afară de procedeele de luptă arătate mai înainte, subliniem că în practica desfășurării acțiunilor de luptă — fie ofensive sau defensive — dacii foloseau și altele, tocmai datorită structurii diversificate a armatei lor, mai ales în timpul lui Decebal, acestea fiind adoptate în raport de o serie de factori (timp, spațiu, inamic) menționați mai înainte. Existența cavaleriei, a unei pedestrimi organizate pe unele „specialități“ (arcași, sulițași, luptătorii cu săbii scurte sau curbe și cu scuturi etc.), dotarea armatei cu unele mașini de luptă (carul, berbecul, praștia și catapulta etc.) au creat posibilitatea conducătorilor militari daci să folosească cu succes procedeul încercuirii inamicului pe spații mai largi sau mai restrînse, potrivit cu efectivul trupelor atacatoare [2]. De asemenea, datorită existenței în organizarea armatei a unității de tipul cetei, în cadrul infanteriei, o formă de luptă, adoptată cu măiestrie mai ales de Decebal, a fost manevra care îi dădea posibilitatea angajării adversarului, îndeosebi atunci cînd raportul de forțe era în favoarea lui, în acțiuni pe mai multe linii sau direcții succesive, dezorganizîndu-i dispozitivul și fărîmițîndu-i efectivele, atrăgîndu-l în ambuscade și, în felul acesta, nimicindu-l. Procedeul de luptă folosit de daci cel mai des a fost, după cum ne informează mai multe izvoare, surprinderea inamicului, executată cu cavaleria de cele mai multe ori, care crea derută și care, în cele din urmă, ducea la obținerea succesului [3].

Din cele arătate pînă aici, se poate spune cu certitudine că Dacia, de la Burebista la Decebal, a dispus de o structură militară bine închegată, diversificată, că oștirea era dotată cu armament la un nivel apropiat de cel al altor armate ale vremii, că organismul militar al Daciei a evoluat, perfecționîndu-se mereu, îndeosebi în timpul domniei lui Decebal, puterea militară a statului de la Dunăre și Carpați ajungînd să fie temută de cel mai întins și puternic imperiu — cel roman. Conducătorii militari daci — mai cu seamă Burebista și Decebal — au acționat pe baza unei concepții strategice clare, pe care au folosit-o cu iscusință și chibzuială, în elaborarea unor soluții și rezolvări originale, pentru apărarea intereselor statului dac. Însușirile și trăsăturile

[1] Dumitru Almaș, *Op. cit.*, p. 117.

[2] C. Daicoviciu, *Țara lui Dromichaites*, în *Emlékkoniv Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 178—180; *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 16; Radu Vulpe, Ion Barna, *Op. cit.*, p. 84—93.

[3] D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, Editura științifică, București, 1967, p. 338—348.

caracteristice ale oastei dacilor, capacitatea și talentul comandantului ei suprem — regele Decebal — se vor afirma cu tărie în timpul celor două războaie daco-romane (101—102 și 105—106).

La 15 martie 101, împăratul Traian a declarat solemn la Roma că armata sa și el în persoană nu se vor întoarce decît după ce Dacia va fi supusă. În Moesia superior îl așteptau legiunile destinate campaniei nord-dunărene, pe al căror efectiv majoritatea izvoarelor îl estimează la 60 000—80 000 de oameni. Rezultă deci că pericolul care amenința Dacia era mare. Coloana principală a armatei romane a trecut Dunărea pe un pod de vase în dreptul localității *Lederata* (sud-vest Baziaș). În fruntea ei se găsea însuși Traian. A doua coloană, comandată de Liberius Maximus, a trecut fluviul pe la *Dierna* (Orșova de astăzi), urmînd ca joncțiunea cu forțele principale să se realizeze la *Tibiscum* (Jupa, lîngă Caransebeș). De aici, întrunită, puternica armată romană a continuat înaintarea pe valea Bistrei prin defileul acesteia, apoi prin defileul Poarta de Fier a Transilvaniei, avînd ca obiectiv zona fortificată din Munții Orăștiei, inima statului dac. Detașamente de călăreți daci, atacînd deseori prin surprindere coloanele adversarului, au făcut ca înaintarea să se facă cu prudență, trupele romane sporindu-și măsurile de siguranță a marșului și a staționării. În fruntea oastei sale, Decebal a angajat o sîngeroasă bătălie la *Tapae*, acolo unde cu 13 ani în urmă dacii îl înfruntaseră pe ambițiosul general roman Tettius Iulianus. Învingători, romanii și-au reluat înaintarea, au cucerit cetatea Costești, pe cea de la Piatra Roșie, dar iarna se apropia cu pași repezi și Traian a hotărît suspendarea temporară a operațiunilor. Acum sosise momentul ca Decebal să-și dovedească capacitatea de strateg prin elaborarea și punerea în aplicare a acelui vast plan de întoarcere strategică — prin Dobrogea și Moesia Inferior — despre care am mai amintit, cu deznodămîntul de la Adamclisi. Reîntors în Dacia, Traian a reluat ofensiva, „ocupînd cu mari primejdii colină după colină și se apropia de capitala dacilor“ [1], ne informează Dio Cassius. Dar Sarmizegetusa — capitala — era în mare pericol. Atunci Decebal s-a hotărît să ceară pace și să accepte condițiile grele impuse de Traian, sperînd într-un răgaz care să-i permită refacerea și întărirea puterii militare a statului său.

Tentativa de a realiza o coaliție cu neamurile germanice și cu parții, ca și măsurile militare luate de dîrzul rege dac, l-au pus din nou față în față cu Traian, în cel de al doilea război din anii 105—106.

În fruntea unei imense armate, se crede mult mai numeroase decît în primul război, în iulie 105, Traian, încălcînd convențiile, trece Dunărea „și a purtat război mai mult cu chibzuială decît cu înfocare“ [2], cum spune Dio Cassius, reușind să-i învingă pe daci. Marele rege dac, împreună cu o parte din apărătorii Sarmizegetusei, au luat calea munților, poate pentru a organiza un nou centru de rezistență. Dar, ajuns

[1] Dio Cassius, *Op. cit.*, LXVIII, 8, 3, p. 689.
[2] *Ibidem*, 14, 1, p. 695.

Scanned with OKEN Scanner

de urmăritorii romani, Decebal şi-a pus capăt zilelor printr-un sublim gest de eroism. Astfel s-a încheiat epopeea antiromană a dacilor.

„În decursul acestor crîncene încleştări armate — arată secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — s-a manifestat cu putere voinţa fermă a dacilor de a-şi păstra neatîrnarea şi integritatea teritorială, de a ţine piept celei mai puternice forţe militare pe care a cunoscut-o antichitatea“ [1].

În cele ce urmează, în perioada de la transformarea Daciei în provincie romană şi pînă la părăsirea ei de către romani, ne vom apleca cu precădere asupra aspectelor de ordin militar, încercînd a demonstra, pe cît este posibil, că în procesul romanizării, în acelaşi timp cu permanenţa şi continuitatea populaţiei de pe aceste meleaguri s-a menţinut şi elementul militar autohton, încorporat în structura militară romană de pe pămîntul Daciei sub diferite aspecte.

Considerăm necesar să subliniem că ocuparea Daciei de către romani depăşea sfera preocupărilor care vizau numai extinderea teritorială a imperiului, ci aceasta se înscria într-o viziune politico-strategică a Romei de mare importanţă pentru viitorul imperiului. Este drept că bogăţiile solului şi subsolului Daciei ofereau Romei mari avantaje economice, dar aceasta nu era totul. Faptul că din punct de vedere geografic „Dacia se încadra perfect cu arcul munţilor Carpaţi, spre Barbaricum şi Dunăre în sud“ [2], ea constituia pentru imperiu o bună bază în vederea ţinerii la respect a triburilor sarmate din Panonia şi a dacilor liberi de la graniţa de nord şi de nord-vest a Daciei, care s-ar fi încumetat să ameninţe frontiera Imperiului roman. Tocmai pentru a-şi asigura liniştea atît în Dacia ocupată, dar mai ales din partea veciniior ei, pentru a-şi consolida întinsele sale hotare, Imperiul roman a acordat o atenţie deosebită, pe lîngă organizarea economică şi politică a Daciei, forţei militare (legiuni de frunte şi auxiliare), care urma să staţioneze în aceste provincii şi să participe la realizarea politicii Romei.

În acest vast şi îndelungat proces armata romană a jucat, alături de populaţia autohtonă, un rol important în toate domeniile vieţii economice şi sociale. Se poate spune că de-a lungul celor aproape 170 de ani, cît a durat administraţia romană în Dacia, tot ceea ce s-a realizat, mai ales în domeniul construcţiilor civile şi militare (drumuri, apeducte, canaluri, burguri, castre, cetăţi, valuri de apărare, ziduri, diferite lucrări publice) poartă pecetea participării active a armatei. Efectivele mari ale armatei romane în Dacia (aşa-numitul *Exercitus Daciae* — armata Daciei), prezente încă imediat după încheierea celui de-al doilea război (105—106), precum şi ampla activitate la care au fost angajate ne sînt confirmate de inscripţiile lăsate pe cele mai multe dintre construcţiile executate şi descoperite ulterior de arheologi, precum şi de denumirea

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 318.

[2] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

de *Exercitus Daciae* imprimată pe o serie de monede care datează de pe timpul împăratului Hadrian (117—138) [1].

„După cucerirea Daciei de către romani — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — care, ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac —, pe baza împletirii strînse a celor două civilizații, ce au convieţuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ţinuturi a cunoscut un nou și puternic progres“ [2].

Recrutarea de elemente dacice în armata romană și constituirea chiar de formaţiuni militare autohtone care erau folosite în diferite provincii ale imperiului sînt dovezi în plus că după ocuparea romană în Dacia nu s-a produs o exterminare a populației autohtone, că aceasta a continuat să existe, să permanentizeze viața pe pămîntul Daciei.

Să poposim puţin asupra structurii, organizării și efectivelor armatei din Dacia, avînd în vedere, cu precădere, trupele din care făceau parte și dacii. Subliniem faptul că organizarea și structura armatei romane existente în imperiu și-a păstrat elementele componente și în Dacia.

În general armata romană era compusă din legiuni și trupe auxiliare.

Legiunile *(legiones)* erau formate numai din cetăţeni romani, fiecare fiind compusă din zece cohorte, avînd un efectiv de circa 5 600 oameni și fiind comandată de un *legatus*, numit de senat sau, în timpul imperiului, de însuși împăratul. Dintre legiunile romane care au staţionat pe pămîntul Daciei, după anul 106, numai una singură, legiunea a XIII-a Gemina, a rămas permanent în Dacia pînă la retragerea definitivă a armatei romane. Aceasta și-a avut garnizona la *Apulum* (Alba Iulia). După terminarea celui de-al doilea război daco-roman a mai fost adusă pe pămîntul dac și legiunea a III-a, Flavia Felix, dar ea a fost retrasă după anul 117 și stabilită în Moesia superioară. De asemenea, în Dacia au mai rămas și alte legiuni ca: I Adiutrix și a V-a Macedonica. Legiunea a V-a Macedonica a fost adusă în anii 167—168, i s-a fixat garnizoana la Potaissa (Turda) și, începînd din acești ani, a rămas și ea, împreună cu legiunea a XIII-a Gemina, pînă la retragerea administrației romane din Dacia (anul 271). Efectivul mare de trupe romane pe pămîntul Daciei (circa 40 000 de oameni) se explică și prin prezența trupelor auxiliare aduse din diferite provincii ale Imperiului roman.

Detașamentele sau trupele auxiliare, care cuprindeau un număr variabil de cohorte și erau formate din contingentele impuse provinciilor

---

[1] *Istoria României*, vol. I, p. 371—382; Radu Vulpe, Ion Barnea, *Op. cit.*, p. 117—282; *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 22—23; D. Tudor, *Oltenia Romană*, ediția a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 250—360; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, Editura științifică, București, 1969, p. 178.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 319.

Scanned with OKEN Scanner

cucerite, au fost încadrate cu mulţi cetăţeni daci, de aceea ele purtau indicaţia *Dacorum*. Steagul legiunii *(signum)* reprezenta un vultur de argint cu aripile întinse şi cu ghearele înfipte într-un mănunchi de fulgere fixate pe o lance. Alaele şi cohortele dacice îşi desfăşurau activitatea în diferite zone ale Imperiului roman. În general, ostaşii pentru trupele auxiliare erau recrutaţi din aproape toate provinciile imperiului. Aceştia, deşi nu aveau cetăţenie romană, erau organizaţi după sistemul roman, fiecare unitate (ala sau cohortă) purtînd indicaţia seminţiei din regiunea de origine. Ei erau dotaţi cu armament roman şi instruiţi după sistemul armatei imperiale. În Dacia au fost aduse trupe auxiliare din multe provincii ale imperiului, iar mai tîrziu, în rîndul trupelor staţionate în Dacia au fost recrutaţi şi daci autohtoni. *Alaele* erau formate din trupe de călăreţi şi subîmpărţite în două categorii : prima avea un efectiv de 500 (560) oameni şi 564 cai — denumită *ala quingenaria*, comandată de un *praefectus alae*, fiind la rîndul ei divizată pe 16 *turmae* fiecare din acestea avînd cîte o *decuria* cu un efectiv de 35 de oameni, comandată de un *decurio*. Cea de-a doua *ala* avea un efectiv de 1 000 de oameni şi 1 096 cai — denumită *ala miliaria*, avînd comandant tot un *praefectus alae*, fiind împărţită în 24 de *turmae*, fiecare condusă de un *decurio*. *Ala* dispunea de un stindard denumit *fllamula*, de culoare roşie. În afară de comandant, în cadrul fiecărei *ala* mai exista un număr de ofiţeri subordonaţi, precum şi subofiţeri, care îndeplineau diverse funcţii. *Cohortele* erau constituite din trupe pedestre şi se împărţeau la rîndul lor în două categorii. Prima, denumită *cohors quingenaria*, avea un efectiv de 500 de oameni pedeştri organizaţi în şase centurii şi în acest caz ea purta denumirea de *peditata*, iar în cazul cînd cohorta avea, de obicei, şi 120 de călăreţi (şase *turmae* a cîte 20 de oameni fiecare) ea se numea *equitata* şi, în această situaţie, pedestraşii erau organizaţi pe şase centurii a cîte 60 de oameni fiecare. A doua categorie purta denumirea de *cohors miliaria*, care putea să fie formată numai din pedestrime şi în acest caz se numea *peditata*, sau combinată cu cavalerie — *equitata*. În prima situaţie ea avea un efectiv de 1 000 de oameni, organizaţi pe zece centurii, care şi ele se subîmpărţeau în *conturbenia* a cîte zece oameni fiecare. Cea de-a doua era formată din zece *turmae* a cîte 24 călăreţi (240 oameni) şi 760 de luptători pedeştri organizaţi pe centurii. Cohortele erau comandate de cîte un *praefactus* şi nu aveau steag. După comandantul cohortei, un rol principal îi revenea comandantului de centurie *(centurio)*, recrutat de obicei dintre soldaţii care se distingeau în lupte şi care dovedeau *aptitudini de comandant* [1].

Referindu-ne la unităţile şi subunităţile formate numai din daci, sau în care ei formau marea majoritate, subliniem cîteva particularităţi. De exemplu, comandanţii acestor unităţi sau subunităţi erau numiţi numai dintre romani ; ostaşii daci, după terminarea serviciului (25 de

[1] *Istoria României*, vol. I., p. 370—375.

Scanned with OKEN Scanner

ani), erau trimiși acasă, eliberîndu-li-se o diplomă militară *, prin care li se dădea dreptul la cetățenie romană și la căsătorie *(connubium)*, drepturi de care se bucurau și urmașii lor ; ostașii daci lăsați la vatră și reîntorși pe pămîntul Daciei se încadrau cu drepturi depline în activitatea cotidiană, iar cei care doreau să rămînă în regiunea unde își desfășuraseră serviciul nu erau opriți de a o face.

Se consideră că, în stadiul actual al descoperirilor arheologice, din armata imperiului au făcut parte următoarele unități (alae și cohorte), cu indicația *Dacorum*, — deci formate din daci — și care au activat în diferite provincii stăpînite de romani : *ala I Ulpia Dacorum*, staționată în Capadochia ; *cohors I Ulpia Dacorum*, cu garnizoana în Siria ; *cohors I Aelia Dacorum*, staționată în Britania ; *cohors II Augusta Dacorum (equitata)*, dispersată undeva în Panonia inferioară ; *cohors III Dacorum (equitata)*, care se crede că a dat detașamente de luptători în acțiunile desfășurate de Traian împotriva parților ; *cohors Gemina Dacorum* și-a avut garnizoana pe teritoriul de azi al R. P. Bulgaria ; *cohors Dacorum* (se pare că tot Gemina), staționată tot pe teritoriul de azi al R. P. Bulgaria ; *cohors Dacorum*, identificată a fi fost staționată în Italia ; *cohors I Aurelia Nova Dacorum* a avut garnizoana undeva în Moesia superioară [1].

De remarcat că în timpul stăpînirii romane în Dacia, sistemul de recrutare teritorial introdus de Traian a suferit unele modificări. O primă schimbare s-a produs după moartea învingătorului dacilor, în timpul împăratului Hadrian (117—138), care a îngăduit recrutarea autohtonilor pentru completarea efectivelor unităților din provincia unde staționau, ceea ce a dus la pătrunderea dacilor în unitățile auxiliare romane din Dacia ; totodată, această măsură a dus și la completarea și împrospătarea efectivelor unităților cu coloniști sau cu urmașii acestora, fapt ce a contribuit atît la permanentizarea vieții populației autohtone, cît și la schimbarea fizionomiei etnice a unităților din trupele auxiliare. O altă modificare în sistemul de recrutare s-a produs prin reforma militară a împăratului Septimius Severus (193—211), care permitea completarea efectivelor cohortelor pretoriene de la Roma cu os-

---

* Diploma militară era formată din „două tăbliță de bronz dreptunghiulare, de dimensiuni egale (14—16 cm lungime și 10—12 cm lățime) [care] erau legate între ele prin două găuri la colțuri, ceea ce permitea închiderea lor în chip de carte, cu ajutorul unei sîrme sau verigi. Pe fața externă a primei tăbliță *(extrinsecus tabella I)* erau gravate numele împăratului cu întreg titlul și filiația, la cazul nominativ, unitățile din care erau lăsați la vatră soldații în ordinea *alae*, *cohortes*, uneori *numeri* sau *vexilationes*, provincia în care staționau, numele comandantului suprem (guvernatorul), durata serviciului, tabelul nominal *(quorum nomina subscripta sunt)*, cetățenia romană și *connubium*, data decretului imperial, numele unității auxiliare din care făcea parte ostașul veteran și comandantul, numele (uneori și *origo)* soldatului eliberat și formula de autentificare. Pe tăbliță II, fața externă *(extrinsecus tabella II)* se găseau numele martorilor autentificatori cu sigiliile lor personale. În interior (pe fața interioară a tăbliță I și II) e repetat textul integral în afară de numele martorilor" (*File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 26—27).

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 27—28.

Scanned with OKEN Scanner

taşi din alte legiuni, facilitîndu-se astfel pătrunderea în aceste trupe de elită ale imperiului şi a multor ostaşi daci. Dar documentul care avea să intensifice şi să generalizeze recrutarea de ostaşi daci în legiunile şi în cohortele de pe cuprinsul Daciei a fost constituţia împăratului Caracalla (211—217). Dacii erau recrutaţi în general din mediul rural, unde populaţia autohtonă era mult mai numeroasă şi mai compactă. O dovadă a existenţei acestor unităţi este şi aceea că în timpul împăratului Severus Alexander (222—235) o cohortă de daci *(cohors VI nova Cumidavensium)* făcea paza graniţei de est a Daciei. Acest sistem de recrutare, care se generalizase la nord de Dunăre, mai ales în secolul al III-lea, a contribuit din plin la întărirea organismului militar roman cu băştinaşii daci, angajaţi direct în acest fel în apărarea propriului teritoriu şi participînd, în acelaşi timp, în mod efectiv în toate domeniile de activitate care asigurau permanentizarea şi evoluţia civilizaţiei în Dacia.

După cum se ştie nu tot spaţiul locuit de daci a fost ocupat de romani, din care pricină armata romană a trebuit să facă faţă unor atacuri dinspre vest, nord-vest, nord şi nord-est, atacuri organizate îndeosebi de dacii liberi. De asemenea, şi hotarul de sud-est a fost mereu ameninţat. Această situaţie de insecuritate a determinat Roma, ca, pe lîngă efectivul mare de trupe dislocate în Dacia, să organizeze un puternic sistem defensiv, compus din variate lucrări de fortificaţii, cetăţi, castre, ridicate la graniţele provinciei, ca şi în interiorul ei. Un loc aparte îl prezintă situaţia din Dobrogea. Datorită poziţiei sale geografice, Dobrogea romană constituia un adevărat bastion, a cărui importanţă este subliniată de prezenţa a numeroase trupe, ca şi de crearea de-a lungul Dunării a unui întreg sistem de castre şi castele. Organizarea militară a Dobrogei a început chiar din momentul anexării ei (46 e.n.) şi a continuat pînă la sfîrşitul secolului I e.n.

Potrivit părerilor justificate ale unor istorici, „armata a fost cel mai important factor de romanizare mai ales la începuturile stăpînirii, cînd alte elemente romanizatoare nu existau. Ea şi-a făcut simţit acest rol prin prezenţa continuă în aceste ţinuturi, timp de şase veacuri. Începînd cu domnia lui Hadrian, romanizarea localnicilor s-a făcut şi prin înrolarea lor în unităţile militare, iar mai tîrziu, după reformele lui Diocleţian şi Constantin, deşi au pătruns numeroase elemente străine, militarizarea generală a imperiului a dus la o necesitate şi mai mare a realizării unităţii sociale şi lingvistice a autohtonilor“ [1]. De obicei, după îndeplinirea serviciului militar, veteranii se stabileau în regiunea unde au activat, constituindu-şi familii, integrîndu-se efectiv în viaţa băştinaşilor.

Pentru perioada care a urmat după retragerea administraţiei romane (anul 271) este dificil de discutat asupra caracteristicilor pe care le-a luat organizarea militară a populaţiei daco-romane, întrucît izvoa-

[1] Andrei Aricescu, *Armata în Dobrogea romană*, Editura militară, Bucureşti, 1977, p. 197.

Scanned with OKEN Scanner

rele lapidare, cît și descoperirile arheologice de pînă acum nu oferă momentan informații amănunțite asupra situației. Logica istoriei ne conduce însă la concluzia că existența neîntreruptă a populației autohtone pe acest pămînt, noua viață generată de simbioza daco-romană, nu se poate să fi fost lipsită de organizare militară, în formele determinate de particularitățile acelei perioade.

Scanned with OKEN Scanner

ELEMENTE ALE PUTERII ARMATE LA ROMÂNI PÎNĂ LA FORMAREA STATELOR FEUDALE

După retragerea administrației romane din Dacia, care a constituit și preludiul căderii întregului Imperiu roman, societatea omenească de pe teritoriul țării noastre a pășit într-o nouă perioadă de dezvoltare istorică și anume aceea de trecere treptată la feudalism, care a durat relativ mult timp (de la sfîrșitul secolului al III-lea pînă în secolul al X-lea e.n.)[1], datorită unor factori interni și externi care și-au pus pecetea asupra întregului interval de timp. Reamintim că sfîrșitul modului de producție sclavagist a dus la o serie de fenomene noi, între care și decăderea centrelor urbane, devenind așezări cu un pronunțat caracter rural. Treptat a luat naștere un nou sistem social-economic în care relațiile dintre oameni se deosebesc de cele existente în societatea sclavagistă. În condițiile formării treptate a unei economii în mare parte naturală, populația daco-romană s-a structurat, din punctul de vedere al organizării, în obști sătești, forme care le întîlnim și în perioada stăpînirii romane[2]. Aceste obștii au devenit principala formă de organizare a populației din fosta provincie romană Dacia, ca și din restul teritoriului extracarpatic, și au avut un rol important în apariția și dezvoltarea feudalismului, deoarece în sînul lor s-au constituit, într-un proces lent, este adevărat, clasele fundamentale ale orînduirii feudale românești. Pe o anumită treaptă a evoluției vieții economico-sociale, obștile și-au extins aria geografică de-a lungul văilor, au intrat în contacte continue unele cu altele, ceea ce a dus, pînă la urmă, la unificarea lor în „țări", la crearea de cînezate, apoi voievodate.

Pe această spirală istorică, „pe teritoriile de bază ale vechii Dacii — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a accentuat procesul de

---

[1] *Istoria României*, vol. I, p. 577.

[2] *Ibidem*; Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, 1965, vol. III, p. 7—8; P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească, în Țara Românească și Moldova*, București, 1964, p. 21—26.

formare și dezvoltare a poporului român, acesta continuîndu-și aici existența neclintit, muncind și creînd, pășind mereu înainte pe calea progresului și civilizației"[1]. Aflat încă în plin proces de cristalizare a fizionomiei sale etnice și spirituale, poporul nostru a trebuit să facă față singur, prin propriile-i forțe, valurilor migratorilor ce aveau să treacă peste teritoriile locuite de el. O parte din migratori s-au așezat în vecinătatea țării noastre, înjghebîndu-se între acestea și poporul român relații de întrajutorare, iar alte neamuri „cum sînt maghiarii, germanii, slavii, tătarii și alții, s-au așezat și pe teritoriile locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună"[2]. În această lungă și grea perioadă de timp, cînd dezvoltarea societății a îmbrăcat din punct de vedere economic și social noi forme, cînd s-au produs mutații esențiale în întreaga viață a populației Daciei, are loc și o organizare militară a societății românești. Chiar dacă par exagerate unele opinii ale generalului Ion I. Anastasiu, sîntem de părere că, în esență, el are dreptate atunci cînd arată că „un lucru rămîne statornicit : toate înjghebările politice de la plecarea romanilor din Dacia și pînă în secolul al XIII-lea, se fac sub sprijinul și asistența neîntreruptă a puterii militare, care este în stare să păstreze acest pămînt poporului autohton, ce l-a locuit din început și care a fost poporul român"[3]. Este lesne de înțeles că seva structurală a oștirii se trage din contopirea sistemului militar dac cu cel roman, că unele principii moștenite de la romani vor dăinui multă vreme. Ideea existenței și continuității și a elementului militar în epoca dintre retragerea romană și constituirea statelor feudale românești nu e nici pe departe exagerată dacă avem în vedere că ostașii daci, care fuseseră recrutați și făcuseră parte din unitățile auxiliare romane staționate pe pămîntul Daciei și care aproape în întregime proveneau din mediul rural, precum și colonîștii romani ce făceau parte din clasa exploatată, cărora li s-au adăugat și ostașii romani săraci care își duraseră familii în Dacia, în marea lor majoritate nu au părăsit pămîntul Daciei. Aceștia, ca experți militari, care își însușiseră meseria armelor în timpul satisfacerii serviciului militar (20—25 de ani), cu sprijinul restului locuitorilor, au opus rezistență invadatorilor în limita posibilităților. Referindu-se la această problemă, Nicolae Iorga, după ce arată că „argumentele economice se prezintă de la sine"[4], precizează că „argumentele militare, de un deosebit fond, se adaugă și ele"[5] și că „dacă trupe romane rămîn în Drubeta și Celeiu și după 271—5, alături cum vom vedea, era și încercarea unei apărări locale, prin țărani"[6]. Apoi, citîndu-l pe Mamertinus, N. Iorga

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 320.
[2] *Ibidem.*
[3] General Ion I. Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933, p. 41.
[4] N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. II, p. 11.
[5] *Ibidem*, p. 13.
[6] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

subliniază că acesta „vorbește de o oaste țărănească de «cavaleria țăranilor proști» (ignari agricolae)“ [1]. Chiar dacă situația de după retragerea romană din Dacia, sub raportul statal, „s-a resimțit în capacitatea de luptă și rezistența în fața năvălirii popoarelor migratoare“ [2], această capacitate nu a fost nulă, ea a existat datorită în primul rînd elementelor militare. În afară de aceasta, așa cum s-a arătat în studiile realizate în ultimul timp în legătură cu situația politică a Daciei, imediat după retragerea administrației și armatei romane din Dacia, locul romanilor a fost luat de *carpi*, dacii liberi, în calitate de *foederați* ai Imperiului roman, ceea ce presupune existența unei forțe militare și un aparat statal, chiar dacă acestea sînt inferioare instituțiilor romane. Este în afara oricărei îndoieli că în cadrul organizării pe obștii, care reprezentau o realitate puternică în viața social-economică a romanilor, toți bărbații în stare să poarte arme erau chemați să ia parte la luptele de apărare. Astfel, încă din faza genezei sale, poporul român a denumit cu cuvîntul latin *hostis (dușman)* armatele care-i invadau teritoriul, iar cu timpul această noțiune și-a schimbat complet sensul în acela de oaste, organizație umană constituită în vederea apărării. Iar dacă din punctul de vedere al organizării, obștile sătești își aveau conducători proprii, dintre oameni „buni și bătrîni“, juzii și cnezii, aleși de membrii comunității respective, este de presupus și existența unor grupuri de apărare pe obștii sau confederații de obștii, precum și a unor modalități de rezistență care caracterizează războiului popular.

În raport de nivelul atins de forțele de producție în etapele istorice, ce s-au succedat pînă la formarea statelor feudale, a evoluat și elementul militar autohton, încît o dată cu trecerea la o organizare administrativă superioară, sub forma voievodatelor, vom avea și formațiuni ostășești organizate. Cronica lui Anonymus, notarul regelui ungur Bela al III-lea (1172—1196), relatînd luptele pe care triburile maghiare le-au purtat la începutul secolului al X-lea cu căpeteniile formațiunilor politice băștinașe din Crișana, Banat și Transilvania propriu-zisă, îi prezintă pe acești voievozi ca pe niște feudali puternici, care aveau sub autoritatea lor o mulțime de ostași, călăreți și pedestrași [3], iar în jurul lor și în cetățile ridicate în punctele economice și strategice ale voievodatelor lor, un fel de aristocrație militară [4].

Alcătuiri statale specifice perioadei feudalismului timpuriu se întîlnesc îndeosebi în Transilvania și în Banat, unde oștile unor cunoscuți voievozi au opus o dîrză și îndelungată rezistență expansiunii triburilor maghiare. De aceea socotim îndreptățită afirmația că „teritoriul de la nordul Carpaților se arată, cu alte cuvinte, a fi fost teatrul uneia dintre principalele lupte duse la sfîrșitul veacului al X-lea pentru făurirea

---

[1] *Ibidem.*

[2] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 28.

[3] *Istoria României*, vol. 2, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 39.

[4] *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, ediția a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1963, p. 96.

Scanned with OKEN Scanner

unei organizări de stat a feudalilor români ; această luptă pare chiar una dintre expresiile cele mai înalte ale cristalizării feudalismului timpuriu în societatea românească“ [1].

Creşterea nivelului forţelor de producţie în secolele al IX-lea şi al X-lea a avut consecinţe directe în domeniul social, accentuîndu-se procesul de constituire a marii proprietăţi funciare şi de formare a celor două clase fundamentale ale societăţii din acel timp : clasa feudalilor, mari proprietari de sate, şi clasa ţărănimii dependente [2]. Tot în acest interval de timp a avut loc procesul de închegare a primelor mici state cu caracter feudal începător, proces ce a continuat în secolul următor [3] şi care urma să aibă o influenţă deosebită în revitalizarea şi în structurarea organismului militar al formaţiunilor politice respective, ce aveau să opună o rezistenţă dîrză expediţiilor şi invaziilor ultimilor migratori — pecenegi, cumani, unguri, mongoli. Informaţii interesante privitoare la situaţia politică din Transilvania primei jumătăţi a secolului al X-lea ne furnizează acelaşi Anonymus, în lucrarea sa *Gesta Hungarorum* (Faptele ungurilor). De aici aflăm că în acel timp — sfîrşitul secolului al IX-lea şi prima jumătate a secolului al X-lea —, în Transilvania se găseau întemeiate trei mici state medievale româneşti — voievodate —, care îşi aveau conducători denumiţi „duci“ sau voievozi. Unul din voievodate se găsea în zonele Crişana şi Satu Mare, situat pe cele trei Crişuri pînă la Mureş şi Tisa, cu centrul în cetatea Biharea, şi era condus de *Menumorut ;* al doilea se găsea în Banat, cuprinzînd aria geografică dintre Dunăre şi Mureş, fiind condus de *Glad,* care îşi avea reşedinţa la Cuvin (Keve), iar al treilea, în Transilvania propriu-zisă, ocupînd teritoriul de la poarta Meseşului pînă la izvoarele Someşului, condus de *Gelu,* avînd centrul în apropierea Clujului. În afara acestora, confirmate de vechile cronici, documentele din secolele de mai tîrziu şi descoperirile arheologice vorbesc şi de alte formaţiuni politice româneşti de-sine-stătătoare ca, de pildă, un voievodat în regiunea Mureşului mijlociu, Ţara Bîrsei, Ţara Haţegului, Ţara Făgăraşului, Ţara Almaşului, Ţara Oaşului, Ţara Maramureşului, împreună cu vechile cnezate pe văile Marei, Cosăului, pe Taras şi Tisa, pe Talabor, pe Vişeu şi pe cursul superior al Izei, toate întrunite într-un puternic voievodat. Aceste din urmă organizări statale nu apar în cronica lui Anonymus, întrucît „expansiunea ungară nu ajunsese încă în contact cu ele“ [4]. „Se înţelege — arată acad. Ştefan Pascu — că în acea vreme şi în acele împrejurări marginile acestor formaţiuni nu erau nici fixe şi nici statornice. Ele se puteau schimba şi se schimbau în raport cu condiţiile concrete dintr-un moment sau altul“ [5]. În celelalte regiuni ale vechii Dacii, aproximativ în aceeaşi

---

[1] Barbu Cîmpina, *Scrieri istorice,* vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1973, p. 39.

[2] *Istoria României,* vol. I, p. 803.

[3] *Ibidem,* p. 803—804.

[4] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor româneşti,* vol. I, p. 161.

[5] Ştefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei,* vol. I, ediţia II, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 31.

Scanned with OKEN Scanner

perioadă, au existat asemenea formațiuni politice de tipul cnezatelor și voievodatelor românești, semnalate tîrziu de cronicarii externi în momentul afirmării lor ca puteri mai importante pe plan diplomatic și militar. Astfel, în dreapta Oltului, deci în Oltenia, se găsea voievodatul lui *Litovoi* (atestat de diploma dată cavalerilor Ioaniți în 1247 de regele Bela al IV-lea al Ungariei — 1235—1270), și care se întindea pe valea Jiului, pe ambele versante ale Carpaților meridionali, cuprinzînd și Țara Hațegului ; apoi cnezatul lui *Farcaș*, care cuprindea aproximativ județul Vîlcea de astăzi, și cel al lui *Ioan*, care avea ca arie geografică regiunea Romanaților. Unul din cele mai mari voievodate, cel al lui *Seneslau*, se găsea în stînga Oltului și cuprindea zona dealurilor și munților Argeșului, Muscelului și Dîmboviței. Cercetările arheologice din ultima vreme afirmă existența unui cnezat sau voievodat și în răsăritul Munteniei, documentat de cetățile medievale de la Slon. Cnezatele amintite de diploma Ioaniților au fost surprinse documentar într-un moment de criză a autorității regatului maghiar care, după invazia mongolilor din 1241, încerca fără succes să se înstăpînească la sud de Carpați. Chiar dacă stipulațiile diplomei amintite nu au devenit realitate, datele pe care le conține documentul oferă o bază istorică indiscutabilă asupra gradului avansat de organizare socială, politică și militară a structurilor statale existente în zona viitorului stat Țara Românească. Maturizarea acestora s-a produs tocmai pe fondul istoric al necesității contracarării pe plan politic și militar a încercărilor regatului maghiar de a-și extinde stăpînirea la sud de Carpați.

În spațiul de la est de Carpați sînt consemnați *brodnicii*, care se găseau așezați în partea de sud a Moldovei, și *bolohovenii*, în partea de nord. Au mai existat mici formațiuni politice atestate documentar în zona de la cotul Carpaților (prin Vrancea), în regiunea Bîrladului, a Cîmpulungului Moldovenesc, în ținutul Sipenițului, în sfîrșit, în regiunea codrilor Lăpușnei și Orheiului, care „constituiau o realitate în secolul al XIII-lea“ pe care tătarii nu au putut-o desființa.

Forme de organizare similare au existat și în Dobrogea. În jurul anului 943 este semnalată prezența unei căpetenii Dumitru, potrivit inscripției descoperite în satul Mircea Vodă, în relație cu Imperiul bizantin și tot în același secol sînt menționați alți feudali locali, atît de inscripțiile de la Murfatlar, cît și de realitățile arheologice dezvelite în unele din cetățile dunărene (Capidava, Dinogeția ș.a.).

Aceste formațiuni politico-militare, cu o viață economică proprie, în strînsă legătură cu drumurile comerciale care le străbăteau teritoriul, și-au dezvoltat intens forțele de producție, înregistrînd o evoluție simțitoare, ceea ce avea să-și spună cuvîntul în dezvoltarea orînduirii sociale a populației autohtone. „Formarea voievodatelor a marcat o epocă nouă în istoria poporului român, în dezvoltarea sa economică, socială și politică“ [1].

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 28.

Scanned with OKEN Scanner

În cadrul acestui proces de dezvoltare, „oastea voievozilor români era formată din țărani obșteni, chemați să-și apere pămîntul, bunurile și modul de viață în fața tentativelor de cucerire“ [1], fiind „înarmată cu arcuri și săgeți, armele tradiționale ale românilor“ [2], și structurată pe cele două specialități de bază — pedestrașii și călărețiі — forța militară pe care conducătorii voievodatelor o foloseau pentru a-și apăra integritatea și independența. Așa se explică faptul că voievodatul bihorean, dispunînd de o oaste puternică, a rezistat cu succes mai multă vreme atacurilor forțelor maghiare, românii fiind „învinși abia la a doua încercare, cînd ungurii vin cu forțe noi, mai numeroase“ [3]. De asemenea, lupte înverșunate au purtat și ostașii voievodului Menumorut în apărarea cetății Biharea în fața atacurilor maghiarilor [4]. În aceeași ordine de idei amintim că și voievodul Glad, din Banat, concentrîndu-și pe rîul Timiș o oaste numeroasă de călărețі și pedestrași, a opus o dîrză rezistență invaziei maghiare, dar, copleșit de superioritatea în forță a inamicului, el a fost învins, dar nu a putut să fie alungat din stăpînirea sa, maghiarii mulțumindu-se cu recunoașterea de către Glad a autorității lui Arpad [5].

Pornind de la dovezile pe care le avem, se poate trage concluzia că pe teritoriul vechii Dacii, în perioada de după retragerea romană, a existat și s-a menținut, sub diferite forme, la diferite niveluri de dezvoltare socială și economică, în anumite structuri, un „organism român de apărare și de atac, acolo unde elementul românesc viețuiește în mase compacte [...]. Acest organism militar are o tactică de luptă proprie și un avînt războinic remarcat de către scriitorii vechi străini“ [6]. În același timp, organismul militar, indiferent de formele în care s-a manifestat, era un instrument subordonat autorității „de care ținea întreaga populație“ de pe teritoriul formațiunii politice statale respective. „Această autoritate regulatoare a raporturilor dintre populație și oștire, de care asculta și una și alta, era statul, indiferent de cum se chema el : ducat, cnezat, voievodat etc.“ [7]

Organismul militar existent în perioada de început a feudalismului românesc, concepțiile militare ale voievozilor, care vor determina formele și metodele de luptă, corespundeau nivelului de dezvoltare la care ajunseseră voievodatele, în condițiile istorice ale epocii de sfîrșit a migrațiilor, structurii societății românești dintre secolele al X-lea și al XIII-lea, structură care s-a menținut, cu anumite particularități, chiar și în epoca voievodatului transilvănean, în Maramureș, în Banat și în alte „țări“ românești din spațiul intercarpatic, românii păstrîndu-și forme de organizare social-economică și militară specifice, în cadrul procesului istoric evolutiv și „în care dreptatea nu poate fi în partea uzurpatorilor, ori cît ar fi fost ei formal acoperiți prin dăruiri și privilegii regești“ [8].

---

[1] Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 42.
[2] *Ibidem.*
[3] *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, p. 43.
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem*, p. 43—44.
[6] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 42.
[7] *Ibidem.*
[8] A. D. Xenopol, *Op. cit.*, p. 154.

Scanned with OKEN Scanner

Desigur, o analiză închegată a fenomenului militar din această perioadă nu este cu putință datorită puținătății izvoarelor scrise păstrate și stadiului actual al cercetărilor și descoperirilor arheologice. Beneficiind, totuși, de unele izvoare și informații, de unele concluzii ale cercetătorilor mai vechi sau contemporani, încercăm o prezentare a fenomenului militar prin prisma argumentelor și datelor avute la dispoziție. Pornind de la afirmația lui A. D. Xenopol referitoare la situația din Transilvania potrivit căreia „românii [...] numărau, în vremurile cele dintîi ale stăpînirii maghiare, o clasă bogată de militari, nu numai în straturile lor mai superioare : nobilimea, voievozii și cnezii, dar chiar și în celor de jos, în masa cea mare a țăranilor“ [1], avem un indiciu clar că voievodatele dispuneau de efective satisfăcătoare — în raport cu întinderea teritorială a acestora și cu numărul populației —, oastea avînd o structură definită atît din punctul de vedere al componenței, al folosirii în luptă, cît și privită sub aspectul corpului de comandă. Referindu-ne la componența oastei voievozilor, putem afirma că aceasta reflectă în general stadiul de dezvoltare a societății românești împărțită în clase antagoniste, era deci o armată cu un accentuat caracter de clasă, dar în cadrul căreia relația antagonistă dintre ostași și comandanți (cnezi și voievozi) era mult diminuată de scopul luptei comune pentru apărarea independenței, libertății și a pămîntului strămoșesc împotriva invaziei regilor unguri, dar și de nivelul de dezvoltare a feudalismului românesc, care păstrează încă, în această perioadă de început, o serie de elemente ale organizării obștești. De aceea, ni se pare îndreptățită afirmația lui N. Iorga că „Cea mai veche alcătuire obștească a românilor se reazimă pe datoria de a lupta a tuturora“ [2]. Ca atare, grosul oștirii îl forma masa mare a celor săraci — țăranii liberi sau aserviți, fie ei agricultori sau păstori, meșteșugari și alte categorii de locuitori ai voievodatelor, toți fiind obligați să răspundă la chemarea voievodului atunci cînd se ivea vreun pericol sau vreun atac dinafară. O a doua categorie din componența oștirii o formau cnezii, care erau „inferiorii nu numai voievozilor, dar și simplilor nobili“ [3], dar puteau „să fie înălțați la rangul de nobili [...] prin dăruirea proprietății unei moșii“ [4]. Deci și această categorie socială purta pecetea diferențierii, a eterogenității, deoarece „erau două feluri de cnezi : cei ordinari și cei înobilați“ [5], ce se deosebeau între ei atît prin puterea economică de care dispuneau, prin dările și îndatoririle față de nobil, pe domeniul căruia se găseau, sau față de voievod, prin virtuțile ostășești sau faptele de vitejie săvîrșite în luptă, cît și prin „dreptul de procedură“, care stabilea condițiile și îndatoririle fiecărei categorii. Dar, indiferent de poziția unuia sau altuia — ordinar sau înnobilat — cnezii erau chemați în oaste și folosiți, îndeosebi, pentru apărarea granițelor, atunci cînd acestea se găseau în situația de a fi

---

[1] *Ibidem*, p. 177.
[2] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, Editura militară, București, 1970, p. 25.
[3] *Ibidem*, p. 163.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 168.

Scanned with OKEN Scanner

încălcate de dușman, întrucît cnezii români „erau și ei tot atît de aprigi luptători contra străinilor, pe cît și de neascultători față de autoritățile sub care stăteau, semănînd în ambele privinți cu superiorii lor, voievozii“ [1]. Capul oștirii era voievodul. Se impune a sublinia că în secolul al XIII-lea, cînd începe să se extindă și să se întărească autoritatea maghiară, puterea voievozilor români, mulți la număr [2], chiar dacă teritoriile voievodatelor nu se mai păstrau în limitele teritoriale cunoscute în secolul al X-lea, era recunoscută de regii unguri, ca și a nobilimii române dealtfel, dispunînd de ranguri înalte, păstrîndu-și atribuțiile militare, conducînd în luptă „trupele ridicate în teritoriile lor, și altele chiar, la caz de trebuință“ [3]. Ca atare, voievozii români, în timpul stăpînirii maghiare, „în afară de marele voievod al Transilvaniei“, erau „numiți adeseori cu titluri foarte pompoase, precum cele de *comiți* și *palatini* și cu epitete de magnifici bărbați nobili, voinici ai regelui și altele ; unii din ei apar în calitatea de comandanți ai unor grupări militare, iar alții ca judecători la curtea regească“ [4].

În ceea ce privește structura organizării militare pe care o întîlnim pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea, structură care s-a menținut și în continuare, avea ca elemente componente : călărașii, care acționau, de regulă, grupat, formînd o specialitate militară aparte ; apoi unitățile și subunitățile de pedestrași, formate, în general, din țărani care nu stăpîneau pămînt, legați însă de clasa proprietară de pămînt. „Boierii erau deci conducătorii oștenilor de pe proprietățile lor ; iar boieria dregătorească era unitate militară“ [5] și așa avea să rămînă încă multe secole ale evului mediu românesc, îmbrăcînd însă forme organizatorice corespunzătoare unei etape sau alta istorice. În baza analizei documentelor și informațiilor folosite de istoricul I. Bogdan, rezultă că la sfîrșitul secolului al XIV-lea structura militară ar fi avut următoarea schemă generală : cetele boierilor, care ocupau funcțiuni la curtea domnească atît ale celor mari, cît și ale celor mici ; ostașii de curte ai voievodului ; cetele boierilor de țară, ale mănăstirilor și episcopiilor ; cetele pîrcălabilor și staroștilor, compuse din săteni, așezați pe teritoriile cetăților ; cetele tîrgurilor și orașelor fără cetăți ; cetele de mercenari [6]. Considerăm că o parte din aceste puncte de vedere sînt exagerate, întrucît unele din formele de organizare ostășească amintite au existat numai în stare embrionară, definindu-se mult mai tîrziu. În sprijinul afirmației existenței organismului militar, bine definit organizatoric și structural, în perioada dată vine și aprecierea unor istorici, potrivit căreia oastea voievodatelor „a fost organizație militară și încă bună, întrucît niciodată n-au învins cei dezorganizați pe cei organizați [...] ; cînd însă românii se luptară cu oștiri regulate, cum sînt mai toate cazurile din acel secol și istoria vorbește și de biruințe românești, atunci

---

[1] *Ibidem*, p. 164.
[2] *Ibidem*, p. 159—163.
[3] *Ibidem*, p. 161.
[4] *Ibidem*, p. 160—161.
[5] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 50.
[6] *Ibidem*, p. 61—62.

Scanned with OKEN Scanner

înseamnă că a fost o organizare ostășească la români și care prin urmare era superioară celei a oștilor pe care le biruia". Toate acestea reprezintă argumente logice, chiar dacă nu pot fi acoperite în întregime cu documente concrete. Esențial însă rămîne pentru organizarea militară a românilor în secolul al XIII-lea existența celor două corpuri distincte de oșteni : pedestrașii și călăreții, iar ca armament, în afara armelor obișnuite care se întîlnesc și în dotarea altor oști medievale, este folosirea arcului aproape de către toți luptătorii [1].

În această perioadă de feudalism începător, forme statale mai distincte și complexe, inclusiv din punct de vedere militar, se constată în Transilvania, dar și „în afara arcului carpatic, în alte condiții exterioare vieții structurii militare" [2]. Existînd „o identitate a organizării între regiuni diferite aflate sub aceleași împrejurări istorice" [3], desigur că a fost posibilă și o identitate în ceea ce privește organizarea militară a voievodatelor. Așa se explică și faptul că voievodatele angajate în lupta cu maghiarii își aveau forța lor militară, constituită organic în momentul apariției unui pericol extern [4].

Gîndirea militară a voievozilor deriva, în condițiile istorice ale timpului, din orientarea generală a doctrinei, care se materializa prin concepția strategică și care, în esență, însemna „calea prin care un conducător de oști își apără țara și-i înfrînge pe dușmani" [5]. În baza acestei concepții au fost alese și diferite variante ale modalităților de a duce lupta. Chiar dacă nu avem prea multe informații și documente asupra formelor și metodelor de ducere a luptelor, analizînd modul cum s-au desfășurat acțiunile militare întreprinse de forțele ungare pentru supunerea voievodatelor, ne apare limpede că forma principală de luptă adoptată în general de toate voievodatele a fost apărarea, în care accentul deosebit a fost pus pe alegerea terenului. Deci o apărare nu oricum și oriunde, ci acolo unde terenul oferea luptătorilor români posibilitatea de a opune forțelor ungare mult superioare oastea mică a voievodatelor, dar vitează și cunoscătoare a pămîntului pe care-l apăra. În general, apărarea era organizată pe cursul unor rîuri, în defileuri, unde inamicul nu-și putea desfășura forțele, unde era atacat prin surprindere și silit să se retragă. „Gesta Hungarorum", a lui Anonymus, ne oferă multe exemple, mai ales din prima perioadă a invaziei ungare, sub Arpad, cînd ostașii voievodatelor românești au învins oastea vrăjmașă [6]. Astfel, în timpul luptelor se ciocneau două concepții diametral opuse : aceea a voievozilor români, care se baza pe o apărare eficace folosind terenul accidentat, cursurile de apă și în unele situații punctele fortificate (despre care vom mai vorbi) și cea ungară, care seconta pe

---

[1] *Ibidem*, p. 99.
[2] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 46.
[3] *Ibidem*, p. 48.
[4] *Ibidem*.
[5] Mauricius, *Op. cit.*, p. 11.
[6] Anonymus, *Gesta Hungarorum*, în *Scriptores Rerum Hungaricarum*, Ediție Szentpétery, vol. I, Budapesta, 1937, p. 64—105.

Scanned with OKEN Scanner

obținerea succeselor numai „în întîlnirile directe, în cîmp deschis și numai în planul al doilea procedează, în mod silit, la asedierea punctelor fortificate“ [1]. S-ar mai putea adăuga că, deși apărarea rămînea forma principală de luptă, voievozii s-au folosit cu succes și de unele procedee cu caracter ofensiv în raport de teren, timp și forța inamicului, ca hărțuirea trupelor invadatoare, atacuri prin surprindere, ambuscade etc., care contribuiau la reducerea potențialului de luptă al invadatorului. Situația analizată nu este însă proprie numai Transilvaniei, ci și în cel al teritoriilor extracarpatice, locuitorii acestora fiind constrînși să se apere și apoi să ducă lupta de eliberare de sub stăpînirea popoarelor de neam turco-mongol care au venit în contact cu românii în secolele X—XIV.

În concepția generală de apărare a voievodatelor se integra și sistemul defensiv „organizat prin cetăți de pămînt în punctele obligate de trecere dintr-o «țară» în alta sau pe căile principale de acces în interiorul aceluiași voievodat“ [2], sistem care se baza atît pe unele întăriri ridicate cu mult timp mai înainte, cît și pe o rețea de fortificații construită în perioada voievodatelor.

Și dacă istoria confirmă, prin izvoare, scrieri, descoperiri arheologice etc. că „formarea poporului român și persistența sa în spațiul carpato-dunărean unde locuiseră strămoșii săi, daco-geții, nu este nici o «enigmă» și nici un «miracol» așa cum s-a afirmat“ [3] și încă se mai afirmă de către unii istorici insuficient documentați, care încearcă să nege formarea și continuitatea poporului român pe pămîntul vechii Dacii, tot atît de adevărat este, și tot faptele istorice ne confirmă, că la români a existat „armată înainte de data înființării statelor române [este vorba de formarea statelor feudale românești], întrucît sînt semnalate oști, căpetenii și însemnate fapte militare în acele timpuri“ [4]. Ca și în perioada de început a feudalismului sau mai tîrziu în epoca feudalismului dezvoltat, nivelul organizării militare a reflectat stadiul organizării și dezvoltării economico-sociale în general. De asemenea, putem afirma că în organizarea militară a românilor a existat o anumită continuitate și că de la retragerea romană și pînă la formarea statelor feudale românești a existat o structură militară specifică populației dacoromane și apoi celei românești. Deci, niciodată nu s-a creat un vid politico-militar, așa cum au încercat să demonstreze unii istorici tendențioși, neinformați, ignoranți sau de rea-credință.

Pe măsura dezvoltării lor economico-sociale tot mai puternice, formațiunile voievodale românești s-au unit în state feudale puternice centralizate, de-sine-stătătoare. În perioada care a urmat, o dată cu dezvoltarea feudalismului, organismul militar românesc s-a perfecționat continuu, devenind o forță puternică de apărare a independenței, libertății poporului român, a integrității pămîntului strămoșesc, în fața nenumăratelor încercări la care l-a supus istoria.

---

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 49.
[2] *Ibidem*, p. 48.
[3] Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, p. 146.
[4] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 66.

Scanned with OKEN Scanner

STRUCTURA ŞI EVOLUŢIA PUTERII ARMATE ÎN ŢĂRILE ROMÂNE ÎN EVUL MEDIU

Structura şi evoluţia organismului militar în ansamblu, a laturilor sale componente a urmat în evul mediu cursul general al dezvoltării societăţii româneşti purtînd pecetea particularităţilor determinate de condiţiile concrete social-economice existente în aria teritorială a ţării noastre. În procesul formării şi dezvoltării statelor feudale româneşti desine-stătătoare, şi la români „necesitatea creării armatei a fost determinată, pe de o parte, de interesul clasei dominante, care-şi organizase puterea într-un sistem statal, de a avea în mîna ei un instrument de reprimare a oricărei împotriviri în interior, iar pe de altă parte, din nevoia existenţei unei forţe de apărare împotriva pericolelor din exterior“ [1].

Pentru înţelegerea particularităţilor genezei, organizării şi evoluţiei oştirii româneşti feudale socotim necesar să ne oprim la cîteva consideraţii, în legătură cu aceste probleme, pe plan general european.

O analiză multilaterală a societăţii feudale îl conducea pe Fr. Engels la aprecierea că „sistemul feudal, deşi la originea sa era o organizaţie militară, a fost totuşi, în fond, ostil oricărei discipline“ [2] şi ca urmare „întregul ev mediu este sub raportul dezvoltării tacticii, o perioadă tot atît de sterilă cum a fost pentru orice altă ştiinţă“ [3]. În acest context, referindu-se la structura socială, de clasă, a armatei în principalele state din Europa occidentală, Engels arăta că „infanteria medievală, recrutată din rîndurile slujitorimii feudale şi, în parte, din acelea ale ţărănimii, era formată mai ales din suliţaşi şi în cele mai multe cazuri nu era bună de nimic“ [4]. Apoi, el subliniază că o altă specialitate importantă, componentă a armatei din acel timp, era cavaleria, care s-a impus din ce în ce mai mult în dauna infanteriei, înregistrînd

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, Editura militară, Bucureşti, 1974, p. 148.
[2] Fr. Engels, *Opere militare alese*, vol. 1, p. 179.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 180.

Scanned with OKEN Scanner

permanente îmbunătățiri, pentru ca, pînă la urmă, pe baza experienței, să se ajungă la unele modificări încît „în secolul al XIV-lea a fost introdusă o categorie de cavalerie mai ușoară, iar o parte din arcași, pentru a li se înlesni deplasarea, au fost urcați pe cai ; însă aceste schimbări și altele s-au dovedit curînd inutile și au fost abandonate ori au căpătat o altă semnificație, datorită introducerii unui element nou, care avea să schimbe întregul sistem de ducere a războiului ; acest element nou era praful de pușcă“ [1].

Organizarea armatei în evul mediu nu este unitară pe cuprinsul întregului continent european, iar Engels, în aprecierile sale se referă mai cu seamă la structura oștilor feudale din Europa Apuseană. În ceea ce privește structura oștilor românești trebuie subliniat că ea a fost influențată de moștenirea militară din perioadele precedente ; apoi, odată închegată, organizarea militară s-a perfecționat, evoluînd într-o strînsă interdependență cu întreaga societate, în raport cu evoluția funcției sociale, a necesităților de apărare și pe baza experienței dobîndite în succesiunea secolelor.

În linii mari se poate spune că de la o organizare militară dominată de infanterie, cum era armata romană, s-a ajuns, treptat, sub influența migrațiilor, la o organizare dominată de cavalerie, termenul de cavaler identificîndu-se, la un moment dat, cu acela de luptător. În epoca extremei fărîmițări feudale — secolele X—XII, nobilimea, a cărei singură obligație era aceea de a-l sluji pe suzeran cu armele, domină cîmpul de luptă, țăranii sînt excluși, iar orașele care se nasc, spre sfîrșitul perioadei, căpăta scutiri în urma vărsării unei sume de bani. Cavalerul, militarul de profesie, greu înarmat, este simbolul evului mediu și numai apariția armelor de foc va determina modificări profunde în organizarea militară și în gîndirea militară.

Orînduirea feudală în țara noastră a avut particularitățile ei, față de felul în care s-a manifestat în țările Europei occidentale și, ca atare, organizarea statală, inclusiv cea militară au purtat amprenta acestor particularități, mai ales dacă avem în vedere că organizarea militară, indiferent de etapa istorică, trebuie să reflecte și să răspundă funcției interne și celei externe a statului. Acest lucru trebuie înțeles însă în coordonatele sale generale, întrucît această organizare militară în unele perioade poate să fie influențată mai mult de una din cele două funcții în raport de cerințele și problemele prioritare ale statului [2].

Însăși autonomiilor rurale — obștile, țările — le-au fost proprii grupuri de apărare, după care găsim oști ale voivodatelor, formațiuni politice a căror consolidare se datora „unei mai bune organizări a armatei, iar această organizare era posibilă ca urmare a întăririi puterii formațiunilor respective“ [3]. Izvoare arheologice și unele documente atestă că voievozi ca Menumorut, Glad, Gelu, Ahtum, Litovoi, Seneslau și alții aveau oști țărănești importante, compuse din călăreți și pedestrași, înar-

[1] *Ibidem*, p. 181.
[2] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 44.
[3] *Oastea cea mare*, Editura militară, București, 1972, p. 30.

Scanned with OKEN Scanner

mate cu arcuri și săgeți și alte arme ale timpului, care au opus o rezistență hotărîtă triburilor maghiare în expansiunea lor spre răsărit, celor tătaro-mongole și altora în iureșul lor spre apus [1]. În raport cu dominantele preocupărilor lor constructiv-pașnice, în evul mediu timpuriu, așa cum am mai subliniat, românii au numit cu cuvîntul latin hostis (dușman) armatele celor care le încălcau pămîntul, noțiune care cu timpul și-a transformat radical sensul, *oastea* devenind o componentă a societății românești destinată apărării.

Problema organizării armatei în țările române, a rolului și funcției sociale a acesteia este pusă în evidență mai clar și mai complet începînd cu secolul al XIV-lea, corespunzînd în timp cu formarea statelor feudale de-sine-stătătoare. În secolele următoare organizarea militară și gîndirea militară românească au atins cote mereu mai înalte, ce pot fi surprinse cu mare claritate din documentele timpului.

Un moment deosebit de important în evoluția social-politică și militară a patriei noastre l-a reprezentat constituirea statului feudal Țara Românească, în primele decenii ale secolului al XIV-lea, și închegarea Moldovei, la sfîrșitul deceniului al șaselea al aceluiași secol. După formarea statelor feudale, forțele de producție și relațiile de producție au cunoscut un puternic avînt, societatea românească a căpătat organizarea și structura socială caracteristice orînduirii feudale. Pe acest fundal s-a cristalizat suprastructura corespunzătoare, aparatul de stat, în cadrul căruia instituția armatei deținea un rol de seamă.

Fixată în timp în procesul formării statelor feudale, geneza armatei feudale este confirmată de izvoarele care menționează că Basarab — comandant de oaste și domn —, care avea un rol activ în evenimentele ce se desfășurau în această parte a Europei, a participat la luptele dintre unii nobili și regele Ungariei pentru stăpînirea cetății Mehadia în anul 1317. De asemenea, oastea „valahilor" (a românilor din Țara Românească) este pomenită în anul 1323 participînd la luptă între bulgari și bizantini [2]. Nu peste mult timp, un eveniment militar, avînd un rol decisiv în afirmarea Țării Românești ca stat independent, l-a constituit biruința oastei, conduse de domnitorul Basarab I, la Posada în anul 1330, asupra puternicei armate a regelui Ungariei, Carol Robert de Anjou. Nicolae Iorga aprecia bătălia de la Posada ca pe „o biruință mare și întreagă, rodnică în urmări, fiindcă lupta se dădea în direcția naturală a dezvoltării noastre și pe pămîntul nostru, ocrotitor pentru ai săi" [3]. Această bătălie de amploare atestă că pe atunci Țara Românească dispunea de o oaste puternică, însăși regele înfrînt al Ungariei mărturisea că „Basarab folosise în luptă «tota sua potentia»" [4]. Nu încape îndoială că victoria de la Posada a fost asigurată de o armată constituită într-o formă organizatorică corespunzătoare structurilor economice

---

[1] *Armata Republicii Socialiste România, tradiții și contemporaneitate*, Editura militară, București, 1975, p. 21.

[2] *Istoria medie a României*, partea I, Editura didactică și pedagogică, București, 1966, p. 86.

[3] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, p. 43.

[4] *Oastea cea mare*, p. 34.

și sociale ale Țării Românești din prima jumătate a secolului al XIV-lea, care s-au dovedit capabile să asigure existența unei armate puternice, în măsură să chezășuiască, sub conducerea unui mare comandant de oști, cum s-a dovedit Basarab I, independența Țării Românești, în momentul în care această independență era amenințată de unul din marile state feudale ale timpului.

Acest aspect, al unei organizări militare deosebite, a fost remarcat de cei mai mulți istorici militari, începînd cu Nicolae Bălcescu. Făcînd o apreciere generală a armatei din acea perioadă și, în același timp, o comparație între organizarea militară din alte țări europene și cea românească, Bălcescu arăta că „încă din veacul al XIV-lea, Europa militară era lipsită de orice organizare ; pedestrimea ei [...] se alcătuia de niște orășeni proști, fără organizare, fără disciplină, adunați numai în momentul războiului, schimbîndu-se în fiecare campanie, abia îndatorîndu-se la o slujbă de trei pînă la șase luni, și adesea părăsind steagul în puterea războiului, atunci cînd putea și trebuia a se face vreo mișcare sau a se împresura vreo cetate, nefiind mai cu seamă de nici o treabă în bătălii. Puterea armatelor sta atuncea numai în călărime [...]. Astfel era pe acel timp starea ostășească în Europa ; nimeni nu se gîndea cum s-ar putea dobîndi o mai bună organizare, cînd românii deteră o dezlegare acelei vestite probleme militare care stă în a dobîndi rezultatele cele mai bune cu cheltuiala cea mai puțină ; dezlegare la care de-abia după cinci veacuri a putut ajunge Europa“ [1].

Analizînd condițiile și timpul în care își găsește începutul armata feudală în țara noastră, N. Iorga considera că „oastea munteană și moldovenească s-a alcătuit pe o îndoită bază : aceea a străvechii datine de apărare națională și aceea a împrumuturilor de la vecini“ [2]. Desigur, ilustrul istoric exagerează punînd pe același plan cei doi factori, cel intern — concretizat numai prin „apărarea națională“, dar oricum intern — și factorul extern, al „împrumuturilor de la vecini“, care, considerăm că nu a avut și nu putea să aibă un rol determinant, ci numai unul secundar. În concluzia sa N. Iorga și alți istorici nu au ținut seama că în toate epocile organizarea militară, dotarea armatei și concepția militară cu diversele ei laturi sînt nemijlocit legate de dezvoltarea economică și socială, se află într-o strînsă dependență față de aceasta și de necesitățile de apărare a statului propriu și numai în limita posibilităților de informare și de colaborare cu alte oștiri o armată poate suferi unele modificări, în nici un caz însă determinante în alcătuirea și evoluția ei.

Ceea ce merită însă să fie subliniat este faptul că marii noștri istorici și-au dat seama că organizarea militară medievală românească nu este identică cu aceea a oștilor feudale din alte state europene.

În strînsă legătură cu geneza oștirii feudale românești se află și un alt element esențial al conceptului de armată — funcția ei. Și în

---

[1] Nicolae Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 71—72.
[2] N. Iorga, *Op. cit.*, p. 21.

Scanned with OKEN Scanner

această problemă, unii istorici români de seamă ca N. Bălcescu, A. D. Xenopol, N. Iorga, deşi au apreciat just momentul apariţiei armatei de tip feudal, au considerat că aceasta a fost determinată exclusiv de nevoia apărării ţării, omiţînd sau subapreciind caracterul de clasă şi al funcţiei ei interne. Constatarea că vicisitudinile istoriei au silit de nenumărate ori poporul român să-şi apere cu arma în mînă ţara, existenţa, libertatea şi independenţa în faţa a tot felul de cotropitori străini, strălucirea acţiunilor militare ale unor vestiţi căpitani de oşti, precum şi limitele concepţiei lor despre fenomenele sociale şi ale metodelor de cercetare i-au făcut pe aceşti istorici ca, în tratarea problemelor de istorie militară, să ignore unii factori interni esenţiali, care au determinat apariţia şi organizarea oastei feudale româneşti, deşi era ştiut că armata a fost folosită de domnitori sau mari boieri în multiple scopuri : ca instrument al dominaţiei de clasă, pentru acapararea puterii, pentru întărirea autorităţii centrale şi, desigur, nu în ultimul rînd, ca forţă de apărare a ţării.

Organismul militar nu poate fi conceput şi analizat decît numai prin prisma celor două funcţii ale sale — internă şi externă —, dar în anumite momente una din funcţiile armatei poate fi dominantă, poate trece pe primul plan, în raport de necesitatea apărării în faţa vreunui pericol extern sau alte interese ale clasei dominante. Raportul dintre funcţia internă şi externă a armatei poate fi mai bine înţeles dacă se are în vedere, în fiecare etapă istorică, care dintre aceste funcţii a jucat rolul preponderent. Apreciind din acest punct de vedere importanţa oastei se poate spune că rolul pozitiv pe care armata îl joacă în anumite împrejurări este exprimat de gradul în care activitatea ei, acţiunile desfăşurate s-au aflat în consonanţă cu aspiraţiile vitale ale poporului, depăşind obiectiv cadrul de manifestare fixat de clasa dominantă.

Este ştiut că spaţiul geografic şi condiţiile concret-istorice în care a trăit şi s-a dezvoltat poporul român i-au impus o luptă dîrză şi permanentă împotriva nenumăraţilor duşmani care urmăreau să-l supună. Această situaţie şi-a pus amprenta şi asupra conceptului de apărare a ţării, care s-a reflectat, între altele, şi în faptul că organizarea şi înzestrarea oastei, concepţia întrebuinţării ei în luptă, formele şi procedeele de acţiune preconizate etc. au avut în vedere cu preponderenţă şi s-au materializat în apărarea libertăţii, independenţei şi suveranităţii ţării. „Românii — scria N. Bălcescu, referindu-se la această problemă — n-au iubit războiul de coprinderi [...]. Ei s-au războit mai mult în ţara lor [...]. Războiul defensiv, socotindu-l ca o parte a strategiei sau a politicei războiului, s-a adus la cea mai mare perfecţie de români“ [1].

Sub conducerea unor domnitori patrioţi şi iscusiţi comandanţi, oastea românească, fără a-şi pierde funcţia de instrument al claselor dominante, a înscris nepieritoare fapte de arme în lupta pentru apărarea fiinţei poporului, pentru libertate şi independenţă. Dînd o apreciere generală a rolului jucat de oştire în apărarea ţării, tovarăşul Nicolae

[1] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1953, p. 26—27.

Scanned with OKEN Scanner

Ceaușescu — așa cum am mai subliniat — spunea : „dîrjii oșteni ai vestiților noștri voievozi și mari comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, exprimînd nestinsa dragoste de libertate a poporului, au apărat cu eroism și bărbăție glia străbună, și-au vărsat generos sîngele pentru ea, au ales la nevoie moartea vitejească, dar nu s-au lăsat îngenuncheați de dușmani, n-au trădat niciodată cauza poporului“ [1].

Instituția armatei în țara noastră poartă pregnant trăsăturile originale izvorîte din condițiile concrete și particularitățile dezvoltării statelor românești. Elementele specifice, autohtone, din domeniul militar, în afară de cele de natură organizatorică, de dotare, înzestrare și de ordin instructiv, s-au făcut simțite atît în organizare, cît mai ales în concepția militară, care, în ultimă instanță, s-au materializat în strategia militară a timpului, în tactica, în formele și metodele de luptă folosite. De exemplu, în timp ce armatele din diferite țări apusene, angajate în general în războaie ofensive, de expansiune, dispunînd de efective puțin numeroase comparativ cu numărul locuitorilor, erau mai greoaie datorită organizării, cît și modului de echipare și înzestrare, și ca atare preferau lupta în cîmp deschis, țările române aveau oștiri ușoare, mobile, proprii pentru războaiele de mișcare, capabile să ducă acțiuni de apărare și să treacă repede la contraatacuri fulgerătoare, avînd posibilitatea să-și aleagă metodele și procedeele de luptă în funcție de situația creată, precum și de armamentul, tactica și psihologia adversarului. Este de subliniat ideea, confirmată de istoria militară a poporului român, că domnitorii noștri, manifestînd o ingeniozitate remarcabilă în organizarea și conducerea bătăliilor, ca iscusiți comandanți de oști, au adoptat soluții adecvate în raport de efectivul și natura oastei angajată în luptă, de timp și condițiile terenului, totul fiind subordonat deziderатului major — apărarea independenței și suveranității țării.

Înainte însă de a ne ocupa de gîndirea militară proprie țărilor române în diferite etape ale evului mediu, de modul în care a fost concepută și materializată această gîndire în diferite situații, este necesar ca în ordinea cronologică pe care ne-am propus-o, să ne referim la structura generală a puterii militare medievale a țărilor române, la componentele ei în anumite momente, la forța de luptă, la funcțiile ei — internă și externă. Încă din epoca statului dac — după cum remarca istoricul V. Pîrvan —, oastea românească s-a constituit într-o „periodică ridicare în masă a populației țărănești“ [2]. După retragerea armatei și administrației romane din Dacia și în urma procesului de ruralizare a fostelor provincii imperiale, obștea țărănească cîștigă teren, constituind modalitatea de organizare social-economică în măsură să asigure continuitatea elementului etnic daco-roman și mai apoi a celui românesc, pînă la apariția elementelor de diferențiere socială care mar-

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 359—360.
[2] V. Pîrvan, *Getica*, p. 150.

Scanned with OKEN Scanner

cheză începuturile societății feudale pe pămîntul țării noastre[1]. În lungul răstimp dintre a doua jumătate a secolului al III-lea — secolul X, în cadrul „Romaniilor populare", cum numește N. Iorga formațiunile social-economice românești în perioada migrațiilor, a existat obligația pentru toți locuitorii de a participa la apărarea obștească.

În luptele pe care le duce pentru cucerirea ducatelor lui Menumorut, Glad și Gelu, regatul maghiar se lovește de o dîrză rezistență a românilor și după cum lasă să se înțeleagă cronica notarului anonim al regelui Bela, în oastea lui Gelu luptau și țăranii înarmați cu arcuri și săgeți[2]. În Diploma Ioaniților, în anul 1247, se vorbește de o oaste a cnejilor și voievozilor români, fără să ni se dea și alte informații referitoare la alcătuirea acesteia, menționîndu-se însă prezența unor diferențieri pe plan social: existența unor *maiores terrae*, mai mari ai pămîntului[3], care nu sînt altceva decît stăpînii feudali ai unor domenii, despre care vom afla amănunte abia după „întemeierea" statelor feudale românești.

Există, așadar, organizarea militară a românilor înainte de întemeierea statelor feudale, care moștenește unele trăsături caracteristice obștei și anume, îndatorirea tuturor de a participa la luptele pentru apărarea cnezatului sau voievodatului. Acest lucru reiese și din confruntarea dintre voievodul Litovoi, cel care stăpînea, la nord de Carpați, Țara Hațegului și, la sud de munți, cea mai mare parte a Olteniei, și oastea feudală ungurească. Faptul că acest voievod a avut cutezanța să se ridice cu armele împotriva acțiunilor expansioniste ale regatului maghiar ne dovedește că el dispunea de o putere militară apreciabilă. Dacă ținem seama de întinderea voievodatului său, presupunem că acest voievod nu ar fi recurs la lupta deschisă dacă nu s-ar fi sprijinit pe un număr mare de luptători și el nu avea cum să strîngă un efectiv impunător dacă nu ar fi chemat la arme pe toți locuitorii în stare să poarte o armă. Este o concluzie logică, justificată într-o anumită măsură de ceea ce avea să se petreacă peste mai multe decenii, la Posada, în anul 1330. Basarab I îl învinge pe Carol Robert de Anjou și dacă documentele nu ne spun nimic în legătură cu alcătuirea oastei domnului român, miniaturile din *Chronicon Pictum Vindobonense*, în care se păstrează descrierea campaniei din 1330, sînt foarte sugestive. De pe stînci, țărani îmbrăcați în cojoace aruncă în oastea regală cu pietre și trag cu arcul, dovadă că la această luptă participau alături de boieri, țăranii. Aceasta înseamnă că se perpetuează obiceiul de a chema la oaste și pe țărani, cel puțin în momentele de mare primejdie, ceea ce constituie, totuși, o trăsătură originală a organizării noastre militare medievale. Iar această organizare era determinată, așa cum au arătat mai mulți istorici, de modul de stăpînire a pămîntului. De exemplu, într-o ampla

[1] P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală*, București, 1964, p. 17 și urm.

[2] G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor, volumul XI, Cronica pictată de la Viena*, București, 1937, planșele de la p. 105, 108—112, 233—236.

[3] *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, vol. I (1247—1500), București, 1966, p. 3—11.

Scanned with OKEN Scanner

lucrare despre armata românească se arată că „principiul de bază de la care pornea alcătuirea armatelor românești era acela al îndatoririi obștești a serviciului înarmat, îndatorire pornită [...] din faptul folosirii gliei“ [1]. Referindu-se la aceeași problemă, A. D. Xenopol spunea că „oștirea țărilor române în vremurile celei mai vechii existenței lor, alcătuită din elemente care toate aveau un interes propriu [...] fiecare oștean, moșnean, sau chiar țăran supus se împărtășea la proprietatea ei“ [2].

După concepția mai veche a istoricilor care s-au referit la armata noastră feudală, proprietarii de pămînt erau obligați să îndeplinească slujba cu armele, ei fiind datori să-l slujească pe domn pentru faptul că acesta le întărea stăpînirea asupra pămîntului, dar și pentru că ei înșiși erau interesați în apărarea moșiei lor. Moșteniri din vechea organizare socială românească, adică îndatorirea obștească a tuturor de a apăra „țara“, cnezatul sau voievodatul, ca și noua realitate pe planul relațiilor sociale, stăpînirea pămîntului, determină în mare măsură structura medievală a oștilor românești. Studii mai vechi și mai noi referitoare la țărănime au demonstrat existența unui număr foarte însemnat de sate libere în cadrul societății feudale românești, sate care nu au cunoscut regimul feudal, în sensul că ele n-au avut un stăpîn direct, ci numai obligații față de domnie *, cea mai însemnată dintre acestea fiind îndatorirea ostășească a locuitorilor lor. Persistența satelor libere constituie o particularitate a societății feudale românești ce explică prezența masivă a țăranilor în armatele noastre din evul mediu.

Ținînd seama că în timpul primilor domni ai statelor feudale nu s-au produs schimbări esențiale în structura societății (existența pe mai departe a obștilor și a marilor domenii feudale), este de presupus că nu s-au putut opera modificări deosebite nici în structura militară de pînă atunci. Însă, odată cu consolidarea statului și a domniei feudale, în cadrul procesului dezvoltării societății feudale românești apare ca o necesitate formarea „unui aparat permanent care să asigure administrarea

---

[1] R. Rosetti, *Istoria oastei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, Editura Monitorului Oficial și Imprimeria Statului, București, 1947, p. 76.

[2] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. IV, ediția a III-a, p. 155—156.

* În acest sens pot fi consultate lucrările mai vechi despre situația țărănimii în evul mediu: Radu Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpînii în Moldova*, București, 1907; N. Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București, 1908; C. Giurescu, *Studii de istorie socială*, București, 1943; I. C. Filitti, *Proprietatea solului în principatele române pînă la 1864*, București, 1935. În studiile mai noi s-au afirmat noi ipoteze și s-a adîncit studierea situației țărănimii în evul mediu. Dintre acestea menționăm numai cîteva: C. Cihodaru, *Forme de proprietate feudală în Moldova*, în *Studii și cercetări științifice*, Istorie, Iași, an V (1955), nr. 3—4; *Contribuții la cunoașterea obștii țărănești în Moldova*, ibidem, VII, 1956, nr. 1, p. 1—34; V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, Editura științifică, București 1957, p. 77—108; H. H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, vol. I—III, 1958—1961; P. Poni, *Statistica răzeșilor*, București, 1921 și V. Tufescu, *Răspîndirea satelor de răzeși*, 1934.

Scanned with OKEN Scanner

țării în timp de pace, strîngerea dărilor, paza hotarelor și, totodată, să facă față unor amenințări externe neprevăzute, deoarece ridicarea întregii țări la arme cerea timp și se realiza destul de greu“ [1].

De aceea, în organizarea militară medievală românească vom întîlni două instituții : *„oastea mare“* și *„oastea mică“*.

După părerea lui N. Iorga „«oastea cea mică» erau boierii, pe cînd «cea mare» cuprindea în sine și rîndurile de țărani chemați de la căminele lor pentru mîntuirea țării primejduite“ [2]. Potrivit opiniei marelui savant, *oastea mică* era formată din boieri, care erau obligați să vină „cu calul, dulama și armele lor“ [3]. Referindu-se la această afirmație a lui N. Iorga, istoricul Manole Neagoe arată că „în considerațiile pe care le face asupra vechilor instituții militare românești, Iorga se bazează în mare măsură pe documentele care privesc satele făgărășene intrate în stăpînirea voievozilor români“ [4]. Ca atare, fiind de acord cu sublinierea lui Manole Neagoe, remarcăm că concluzia lui N. Iorga nu se baza pe o analiză a organizării militare care să cuprindă întregul teritoriu românesc, ci se rezuma numai la o zonă a acestuia. Istoriografia românească mai nouă este de părere că *oastea cea mică* era alcătuită din cetele boierilor și din oastea domnului care asculta direct de voievod [5].

După I. C. Filitti, curtenii erau proprietarii și călărașii [6], iar după Constantin C. Giurescu toți subalternii marilor dregători formau, „miezul armatelor lui Ștefan cel Mare, și pe lîngă paza voievodului, pe care o făceau cu rîndul la curte, îndeplineau și alte servicii din care pricină li s-au spus și slujitori“ [7].

Potrivit acestei opinii, *oastea mică* era alcătuită din oastea domnului, „formată din recrutarea țăranilor liberi, a nemeșilor și a micilor stăpîni de pămînt“, și din oastea feudală a marilor boieri, deci din cetele boierești, „care depindea de domn în chip direct, pe temeiul jurămîntului de credință feudal“ [8]. După o altă opinie, *oastea mică* era alcătuită din cetele boierești și din curteni, aceștia din urmă fiind oameni liberi care îndeplineau o slujbă la curtea domnească sau trimiși de la curtea domnească pentru organizarea administrației țării [9]. Există și a treia părere potrivit căreia *oastea mică* cuprindea toți stăpînii de pămînt, indiferent că este vorba de boierii mici sau de boierii mari, fiind socotiți curteni toți cei ce îndeplineau o mare dregătorie sau o slujbă cît

---

[1] *Oastea cea mare*, p. 32—33.
[2] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. I, Editura Ministerului de Război, București, 1929, p. 56.
[3] *Ibidem*, p. 31.
[4] Manole Neagoe, *Studiu introductiv*, la N. Iorga, *Istoria armatei românești*, Editura militară, București, 1970, p. 10.
[5] Manole Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1977, p. 100.
[6] I. C. Filitti, *Clasele sociale în trecutul românesc*, București, 1925, p. 61.
[7] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, partea a doua, București, 1943, p. 504—506.
[8] V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Op. cit.*, p. 395—396.
[9] N. Stoicescu, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*, Editura militară, București, 1968, p. 16—23.

Scanned with OKEN Scanner

de neînsemnată, după cum se numeau *curteni* toți cei care se bucurau de o scutire domnească, erau stăpîni de pămînt și puteau oricînd să primească o slujbă din partea domnului. O asemenea părere se sprijină, pe lîngă alte documente, și pe afirmația lui Ștefan cel Mare în care se arată că la Valea Albă, domnul a luptat numai cu curtea lui („io cum la mia corte"). Efectivul oastei lui Ștefan cel Mare la Valea Albă este estimat „la 12 000 de luptători" [1], deci, conchide autorul acestei opinii, că la Valea Albă a luptat *oastea mică*. Aceasta ar însemna că *oastea mică* se identifică cu oastea de călăreți, fiind compusă din toți marii boieri și cetele lor și din ceilalți stăpînitori de pămînt care împlineau sau nu o slujbă domnească.

O latură componentă a vechii noastre organizări militare, în strînsă legătură cu componența *oastei mici*, o constituie *cetele boierești*. Cetele boierești au existat înainte de formarea statului feudal și ele sînt prezente în alcătuirea oștilor țărilor românești și după întemeiere. Deci, „ele apar odată cu relațiile feudale și boierii, marii feudali din Moldova și Țara Românească, au avut fiecare ceata lui" [2], ceea ce înseamnă că și în țările române „marii feudali, ca și în Rusia, în Ungaria și în apus, aveau cetele, oștile lor proprii, formate din «slugile boierești», oameni de oaste călări de pe moșiile lor, care în schimbul unor scutiri de concedare de pămînt din domeniul boieresc, slujeau alături de stăpînii lor la război" [3]. La aceasta am putea adăuga, pornind de la informațiile cuprinse în cronicile și documentele vremii, că boierii mari luptau și cu familia lor, coconii, și cu slugile lor înarmate, constituindu-și în felul acesta oastea feudală boierească. În asemenea condiții este ușor de înțeles că „boierii aveau la îndemînă un instrument de luptă cu care se puteau împotrivi chiar domnului" [4]; istoria poporului nostru oferă destule situații de acest fel cînd un boier sau mai mulți, asociindu-se și folosindu-se de propria oaste, s-au opus politicii domnești, uneori trecînd la comploturi și chiar determinînd schimbări în conducerea statului. Unii istorici minimalizează importanța pe care au avut-o cetele boierești în secolele XIV—XV, motivînd că nu există documente care să ateste existența lor decît cu începere din secolul al XVI-lea [5]. Dar, avînd în vedere afirmația că „boierii formau în concepția voievodului temeiul oastei și este logic să fie așa, din moment ce prima lor îndatorire față de domn era aceea de a-l sluji cu armele ori de cîte ori acesta îi cheamă" [6], chiar dacă ne lipsesc documente scrise care să ateste existența lor în secolul al XIV-lea considerăm că ele făceau parte din organizarea militară românească în perioada respectivă. Datorită acestei situații, între domn și boieri a existat o permanentă confruntare, voievodul urmărind centralizarea puterii politice în stat, iar boierii, apărarea privilegiilor lor feudale, confruntare care, în cele din urmă, se încheie în favoarea puterii centrale.

---

[1] *Istoria României*, vol. II, p. 499.
[2] Manole Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească*, p. 61.
[3] V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Op. cit.*, p. 396.
[4] *Ibidem*, p. 396—397.
[5] Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 60.
[6] N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 110.

Scanned with OKEN Scanner

Această rivalitate dintre domn și boieri a fost posibilă datorită existenței cetelor boierești. Ea trebuie văzută însă în cadrul unor limite, întrucît situația și stadiul dezvoltării economice și sociale impuneau un consens între domn și boierime, deoarece aveau aceleași interese de clasă, domnul nefiind altceva decît un mare feudal. De fapt, în procesul apariției statelor feudale românești s-a petrecut, ceea ce se întîmplase și în alte țări, „recunoașterea unuia din marii feudali care-și extinsese stăpînirea și asupra altor organizații politice drept căpetenie a statului în plin proces de constituire". După cum se știe, în Țara Românească „acest feudal a fost Basarab... Prin recunoașterea sa, acesta devine mare voievod, adică comandantul oștirii, și domn, adică stăpînul pămîntului, al țării, suzeranul celorlalți feudali" [1] și, ca atare, lupta pentru centralizarea puterii în mîinile voievodului se desfășura în cadrul și pentru întărirea relațiilor de producție feudale. Recunoașterea și respectiv impunerea ca voievod a lui Basarab a avut loc în anul 1324, adică cu șase ani înainte de marea izbîndă de la Posada, eveniment care a pecetluit definitiv actul formării statului feudal de-sine-stătător — Țara Românească — și a consolidat tot mai mult poziția acesteia, iar „solidaritatea majorității feudalilor munteni în jurul lui Basarab" a devenit „tot mai trainică" [2].

Un proces asemănător s-a petrecut și la est de Carpați. În 1359, Bogdan I a înscris un moment decisiv în încheierea procesului de formare a statului feudal independent românesc de la răsărit de Carpați.

Caracterizînd însemnătatea istorică a acestor două momente deosebite din trecutul poporului nostru, în Programul Partidului Comunist Român se arată că „Organizarea statelor feudale românești a creat condițiile ridicării vieții economico-sociale pe o treaptă superioară, a înscris în istorie epoci de puternică înflorire a civilizației materiale și spirituale pe teritoriul țării noastre, marcate și de personalitatea unor mari domnitori patrioți" [3].

În Transilvania, unde statul feudal de-sine-stătător s-a format mai înainte decît în Țara Românească și Moldova, s-a petrecut un proces similar. Lupta puterii feudale maghiare împotriva autohtonilor a durat un timp relativ îndelungat, iar formarea voievodatului, „care se consolidează treptat" [4], este apreciată că s-a realizat la 1176. „Apariția Voievodatului Transilvaniei de-abia în ultima treime a veacului al XII-lea dovedește două lucruri : mai întîi că numai la această dată Transilvania fusese cucerită de regii arpadieni, iar în al doilea rînd, că puterea centrală a fost nevoită să recunoască trăinicia vechilor instituții băștinașe" [5]. Subliniem faptul că Transilvania, păstrîndu-și particularitățile sale în

[1] *Istoria României*, vol. 2, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1962, p. 150.
[2] *Ibidem*, p. 154.
[3] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 28.
[4] Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 147.
[5] *Istoria Transilvaniei*, vol. I, ediția a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1963, p. 122.

Scanned with OKEN Scanner

organizarea politico-administrativă, „nu s-a contopit niciodată deplin cu regatul Ungariei [...] nu a format o singură țară cu aceasta“ [1], fapt constatat și recunoscut și de istoricii maghiari, printre care și Szilágyi, Kővári etc. [2].

În Transilvania, voievodul, pe lîngă alte atribuții, avea și pe aceea „de comandant militar de căpetenie ; el conducea în oastea regală [...] trupele strînse din comitatele supuse jurisdicției sale. În calitate de mare feudal și înalt dregător al regatului, voievodul își avea «steagul» sau «banderiul» propriu, compus din cetele de «familiari»“ [3]. În acest sens, documentele vorbesc despre steagul voievodului Nicolae, în anul 1268, și al voievodului Ladislau, în 1270 [4]. Ca și în Țara Românească și Moldova, și în Transilvania, în afară de domn (voievod) ceilalți mari nobili laici, inclusiv cei de origine românească, precum și episcopii, în virtutea imunităților de care se bucurau, își aveau steagurile lor „pe care le conduceau la luptă“ [5]. Nobilii cu ranguri mai mici, maghiari sau români, erau obligați, potrivit privilegiilor pe care le primiseră, „la serviciul militar personal în războaiele de apărare a hotarelor regatului, fără a fi datori să participe la expedițiile conduse de rege în afara regatului, decît pe cheltuiala acestuia“ [6].

În cadrul autonomiei Transilvaniei din secolele XIV—XV s-au afirmat și alte instituții specifice, ca de pildă districtele românești, scaunele săsești și secuiești, dar trebuie reținut că districtele românești, cu modificările cunoscute în timp, reprezentau o formă de supraviețuire a fostelor voievodate, întîlnite mai ales în „țările“ Făgărașului, Hațegului, Zărandului, Maramureșului.

Faptul că în Transilvania, mai ales la finele secolului al XIV-lea, cnejii și voievozii români și boierii făgărășeni au avut un rol militar însemnat în campaniile antiotomane [7] a făcut ca aceștia să-și mențină o oarecare autonomie față de autoritatea maghiară precum și să se păstreze și să se perpetueze anumite elemente autohtone în organizarea militară.

Formarea statelor feudale de-sine-stătătoare, deși a constituit un moment important de acumulare în procesul centralizării puterii statale, nu a pus capăt definitiv tendințelor centrifuge ale boierimii, procesul de întărire a autorității domnești continuîndu-se și în secolele următoare. Particularitățile orînduirii feudale pe teritoriul românesc au determinat o anumită structură a organizării oastei care oglindea diviziunea puterii ce exista în țările române între domn și clasa feudală.

Privitor la fizionomia cetelor boierești din structura militară medievală românească, subliniem că avem de-a face cu niște formațiuni militare care se subordonau nemijlocit marilor proprietari de pămînt, ca urmare a structurii proprietății, a structurii societății, a relațiilor

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] *Istoria României*, vol. 2, p. 275.
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*
[7] *Istoria medie a României*, p. 149—150.

Scanned with OKEN Scanner

sociale, precum și a raporturilor dintre domn și boierime. Potrivit principiilor feudale, boierii și cnejii erau obligați să slujească voievodului, dar „în afara cnejilor, boierii care stăpîneau mai multe sate aduceau cîte doi sau trei călăreți de fiecare sat... Cum în secolele XIV—XV Moldova avea două-trei mii de sate, unii boieri aveau în stăpînire pînă la 50 de sate, ei puteau ridica, după cum afirmă I. Bogdan, «banderii de cîte 50—150 de ostași». În asemenea condiții, voievozii moldoveni aveau la dispoziție pînă la 10 000 de călăreți, viteji și credincioși domnului, pentru că, spre deosebire de oștile de mercenari, armata moldovenească era «curat națională»“ [1].

I. Bogdan — după părerea noastră — exagerează atunci cînd consideră că o armată feudală poate fi considerată și „curat națională“, însă după opinia sa, esența cetelor boierești, sub raportul organizării, compoziției sociale și dotării ei, consta în aceea că era „o armată care se închega pe baza legăturilor de vasalitate, așa cum se întîmpla și la vecinii noștri, unde existau asemenea legături, în special în Polonia“ [2]. În cazul unui atac din afară, cetele boierești se adunau sub comanda domnului, cu toate că operația aceasta se executa anevoios, datorită distanțelor, căilor de comunicație și altor factori ; în timpul luptelor, domnul întîmpina dificultăți datorită diversității de structură și înarmare și diferențelor calitative dintre cetele respective *. Deși voievodul era comandantul suprem al întregii oștiri, uneori autoritatea lui era diminuată, deoarece boierii puteau refuza să-i pună cetele la dispoziție în mod necondiționat și, ca atare, „soarta războaielor depindea în mare măsură de felul în care boierii cu cetele lor rămîneau credincioși domnului țării, nu numai în timpul bătăliilor, dar și după terminarea acestora“ [3]. Așa stînd lucrurile, oastea feudală a boierimii „depindea de domn în chip indirect, pe temeiul jurămîntului de credință feudal“ [4], ceea ce crea voievodului, în vremuri de cumpănă, multe neajunsuri în privința concentrării rapide a oastei, a promptitudinii în oprirea armatelor invadatoare.

O altă instituție militară caracteristică alcătuirii oștilor feudale românești a fost reprezentată de *curțile boierești*, cărora unii istorici le-au acordat o mare importanță [5], iar alții le-au negat valoarea din punct de vedere militar.

---

[1] I. Bogdan, *Cîteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale cînejilor și boierilor moldoveni*, în *Analele Academiei Române*, Memoriile secției istorice, seria a II-a, Tom. XXX (1908), p. 11—12 ; Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 52.

[2] Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 52.

* Pe baza unor documente inedite, la timpul respectiv, istoricul Ion Bogdan este acela care a emis ideea potrivit căreia oastea românească din acel timp era oaste de tip medieval, punct de vedere căruia i s-au alăturat mai tîrziu și alți istorici.

[3] *Istoria României*, vol. 2, p. 335.

[4] Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 54.

[5] Gh. Diaconu, *Despre rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei în veacurile XIV—XV*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea I-a, București, 1954, p. 550—571 ; B. T. Câmpina, *Dezvoltarea economiei feudale și începuturile luptei pentru centralizarea statului în a doua jumătate a secolului al XV-lea în Moldova și Țara Românească*, extras din „Lucrările sesiunii științifice a Academiei R.P.R“. din 2—12 iunie 1950, p. 3—4.

Scanned with OKEN Scanner

Considerăm necesar să ne oprim și la unele considerații în legătură cu organizarea și rolul „curții" feudale, în cadrul structurilor administrative și militare din țările române. Acest lucru se impune pentru că, după cum se știe, în evul mediu, în toate țările, „curtea" sau castelul feudal a jucat un însemnat rol administrativ, judecătoresc și militar. Pentru o interpretare și înțelegere corectă a ascendenței și scăderii rolului „curții" trebuie avut în vedere permanent condițiile concrete din țara noastră, evitînd tendința de a nega complet, ori de a exagera rolul acesteia. În esență, problema se reduce la aceea că nu se făcea distincție între aparat administrativ și oaste, că în evul mediu și mai ales în perioada de fărîmițare a puterii centrale nu se dispunea de mijloace diferite pentru ducerea războiului sau pentru administrarea propriu-zisă.

După opinia acelor istorici, care teoretizează importanța curților boierești, acestea erau adevărate centre ale puterii unui mare feudal. Curțile se aflau așezate, de regulă, în centrul domeniului, iar în secolele XIV—XV, cetele boierești se adăposteau în aceste curți, de unde și concluzia că „Fiecare domeniu feudal-laic sau mănăstiresc — era astfel organizat, încît să-și poată asigura propria sa apărare în cazul unui atac prin surprindere, sau chiar în cazul unor lupte interne, de felul celor ce se purtau adesea între marii feudali" [1].

Vorbind despre rolul „curții" feudale în statele românești, istoricul Manole Neagoe susține teza potrivit căreia rolul acestora a fost mult mai mic decît s-a afirmat, „curțile" nejucînd din punct de vedere militar un rol activ în procesul de fărîmițare feudală. „Dacă este adevărat că punctele fortificate, «curțile», determină fărîmițarea feudală, este logic ca odată ce s-a înfăptuit centralizarea statului feudal ele să dispară" [2]. Subliniind în continuare că aceste curți boierești joacă un rol administrativ în secolele XIV—XVI, istoricul citat afirmă : „Este adevărat că pe lîngă boier, la curtea lui sînt slugi, care îndeplinesc sarcini privind administrarea domeniului boieresc. Aceste slugi au și sarcina de a păzi curtea, sînt înarmate și ele însoțesc pe boier la război, dar asta nu înseamnă că ele pot fi considerate garnizoane care apără un punct fortificat" [3]. Rostul curților feudale în secolele XV—XVI — arată el — „este acela de a feri pe boier și averea lui de o lovitură venită din partea hoților. Nu li se poate acorda însă rolul militar pe care l-au avut castelele feudale din Occidentul Europei" [4]. Desigur, în țările române „curtea" feudală nu a îndeplinit același rol ca în Europa apuseană, dar nici nu putem nega că ea a avut în unele perioade un rol activ, avînd în vedere faptul că slugile care alcătuiau curtea feudalului, reprezentau organul său de represiune în interiorul domeniului, făceau parte din oastea boierului și, la chemarea voievodului, din oastea țării.

---

[1] *Istoria României*, vol. 2, p. 336.
[2] Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 75.
[3] *Ibidem*, p. 76.
[4] *Ibidem*, p. 77.

Scanned with OKEN Scanner

Autorul menţionat îşi justifică ideea prin aceea că, ţinînd seama de numărul mic de sate şi de populaţie de care dispunea un boier, „curţile" boiereşti nu puteau fi prea mari — circa 100 de oameni —, de unde concluzia că forţa militară a boierilor români era totuşi mică, dacă avem în vedere că ei nu dispuneau de cetăţi ca acelea ale marilor feudali occidentali, că nu exista „o oaste boierească «tipic feudală», ci o oaste boierească, feudală totuşi cu trăsături specifice, care o deosebeşte de oştile de tip feudal" [1].

Pentru specificul evului mediu românesc aşa au stat lucrurile; istoricul are dreptate, dar aceasta nu înseamnă că „mica" oaste boierească nu şi-a avut rolul ei în societatea feudală, în determinarea fenomenului fărîmiţării feudale în evul mediu, fenomen acceptat aproape unanim pînă nu de mult de istoriografia noastră, dar în prezent pus din nou în discuţie. Sub acest aspect este interesant de remarcat că „ceea ce caracterizează organizarea statului în perioada fărîmiţării feudale este faptul că mijloacele nediferenţiate ale puterii se găsesc în posesia fiecărui stăpîn de pămînt în parte, fiind coordonate doar de domn. Statul de fărîmiţare feudală nu compoartă deci o activitate administrativă diferenţiată, controlată de un centru organizator, capabil de o intervenţie activă" [2].

Spre deosebire de acest punct de vedere, ce ia în considerare existenţa procesului de fărîmiţare feudală, întîlnim şi un altul, formulat de istoricul Constantin C. Giurescu, care, susţine că la noi, în împrejurări specifice, centralizarea statelor feudale s-a impus în secolul al XIV-lea şi că ele dispuneau „de o întreagă armătură administrativ-fiscală, capabilă să asigure executarea ordinelor domneşti pe întreg teritoriul" [3]. De aici opinia că „s-a crezut, fără dreptate, că cele două domnii, de la miazăzi şi răsărit de Carpaţi, ar fi fost lipsite de o asemenea armătură, că am fi avut o «fărîmiţare feudală», că trebuie să aşteptăm vremea lui Vlad Ţepeş în Muntenia şi a lui Ştefan cel Mare în Moldova pentru ca statele să fie centralizate. Această concepţie nu corespunde realităţii, ea este infirmată nu numai de documentele contemporane, dar şi de logica istorică. Întemeierea celor două state înseamnă tocmai un proces de centralizare, realizarea unor entităţi puternice, pe suprafeţe mai mari şi cu mijloace mai mari, în locul formaţiunilor anterioare, cnezate şi voievodate, ocupînd suprafeţe mici şi dispunînd de mijloace reduse" [4]. Argumentîndu-şi teza, C. C. Giurescu arată că „marii feudali luptă la noi pentru succesul unui pretendent domnesc, iar nu pentru a-şi constitui o formaţie proprie separată. În acest scop, ei fac apel la rudele lor, la prieteni, la cunoscuţi, alcătuind astfel o partidă care urmăreşte scaunul domnesc pentru şeful partidei şi dregătoriile domneşti pentru

[1] *Ibidem*, p. 67.
[2] *Istoria României*, vol. 2, p. 327—328.
[3] Constantin C. Giurescu, Dinu Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 17.
[4] *Ibidem*, p. 17—18.

Scanned with OKEN Scanner

partizanii lui. Pentru atingerea scopului, nu se dau în lături nici de la «ajutorul» din statele vecine, Ungaria, Polonia, Turcia" [1].

Fenomenul fărîmiţării feudale în ţările române, inclusiv a organismului militar privit prin prisma „logicii istorice" la care face apel istoricul, desigur că pare nejustificat după întemeierea statelor feudale româneşti în secolul al XIV-lea. Dar se pune firesc întrebarea : la 1330, Basarab în Ţara Românească şi la 1359 Bogdan I în Moldova au dispus oare de la început de o autoritate absolută administrativă, politică şi militară ? Au reuşit ei să supună autorităţii lor pe toţi marii feudali şi să anuleze orice tendinţă de emancipare a marilor boieri faţă de domnie ? Credem că a privi fenomenul fărîmiţării feudale în felul acesta, legat de o dată certă, este o exagerare, întrucît tendinţa de fărîmiţare ca şi de centralizare au continuat să se manifeste încă mult timp, pînă cînd condiţiile economice, sociale şi politice au creat posibilitatea consolidării autorităţii centrale. Centralizarea statală constituie un proces, care are o întindere în timp ; ea nu se poate confunda cu un moment. De fapt, istoria confirmă, cu atestate documentare, că după Basarab şi Bogdan, voievozii următori, fie în Ţara Românească, fie în Moldova, în faţa pericolelor externe, înainte de a strînge *oastea cea mare*, au apelat la „micile" oşti ale boierilor. Faptul că feudalii români n-au luptat pentru a-şi constitui formaţii proprii administrative şi că lupta se ducea în principal pentru a susţine un pretendent sau altul la scaunul domnesc, nu justifică ipoteza încheierii procesului de fărîmiţare feudală odată cu întemeierea statelor feudale româneşti. De fapt, în legătură cu succesiunea la domnie au fost într-adevăr multe momente încordate, lupte interne, chiar războaie, în care oştirea a fost implicată şi care explică momente de slăbiciune ale puterii centrale.

Sigur că în această problemă nu s-a spus ultimul cuvînt şi credem că s-au comis unele exagerări atunci cînd realităţile sociale, militare şi politice româneşti au fost puse pe picior de egalitate cu ceea ce s-a petrecut în unele ţări din Europa medievală. Dar nici nu trebuie negate anumite fenomene caracteristice societăţii feudale din moment ce recunoaştem existenţa unui mod de producţie feudal în ţările române. De aceea, considerăm că istoriografiei noastre actuale îi revine datoria aprofundării studiului instituţiilor feudale în vederea unei cunoaşteri cît mai exacte a societăţii medievale româneşti.

În afara cetelor boiereşti, există şi alte categorii de oşteni care intră în alcătuirea *oastei mici*, categorii care depind de puterea centrală şi slujesc interesele acesteia. Este vorba de *curteni* şi *slujitori* *. Întrucît în istoriografia noastră mai veche nu s-au făcut delimitări clare între aceste două categorii, ne vom referi la deosebirea dintre oastea boierilor şi cea a domnului, precum şi la unele diferenţe existente în interiorul fiecărei din aceste categorii, deoarece unii curteni erau în

[1] *Ibidem*, p. 18.

* Un studiu cuprinzător al acestor categorii de oşteni, bazat pe folosirea a numeroase izvoare, îl constituie lucrarea lui N. Stoicescu, *Curteni şi slujitori. Contribuţii la istoria armatei române*, Editura militară, Bucureşti, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

serviciul domniei, iar alţii în cel al stăpînilor feudali [1]. Curtenii sînt oameni liberi, care îndeplinesc o slujbă la curtea domnească sau bisericească, ei deosebindu-se de marii boieri feudali, iar slujitorii care apar la finele secolului al XV-lea fac parte dintr-o altă categorie de oşteni, ei înlocuindu-i pe curtenii care decăzuseră, datorită intensificării exploatării fiscale [2]. Toţi boierii, mari şi mici, indiferent dacă îndeplineau ori nu o slujbă pentru domnie, puteau deveni curteni [3].

Aşa cum se subliniază în numeroase lucrări din vechea şi mai noua istoriografie, prin „curte" domnească, în sensul general al organizării feudale, „înţelegem dregători, în orice caz pe boieri" [4], care „sînt nu numai stăpînitori de domenii ci şi slugile domneşti, adică toţi aceia care îndeplinesc o slujbă în numele domnului" [5]. În alt sens, „curtea" este definită ca fiind nu „numai punctul fortificat care constituia centrul administrativ local ; sub numele de curte sau curteni erau cuprinşi şi cei care realizau această administraţie pînă în secolul al XVI-lea" [6]. De aceea, se apreciază că ea, „curtea" domnească, „constituia în această vreme centrul de coerciţiune administrativă, locul unde se adunau slugile domneşti, care puteau fi folosite în timp de pace drept dijmari, găletari, globnici etc. după nevoi, iar în vreme de război mergeau la luptă" [7]. De aici rezultă că această categorie, curtenii, „îndeplineau toate poruncile domneşti, folosind, în caz de nevoie, mijloacele militare de represiune" [8], pentru înăbuşirea împotrivirii celor exploataţi faţă de regimul feudal, la strîngerea dărilor, aplicarea gloabelor, precum şi a altor misiuni ce reveneau aparatului de stat [9].

Potrivit părerilor unor istorici „numărul slugilor şi curtenilor aflaţi în slujba marilor stăpîni feudali era cu atît mai mare, cu cît posibilităţile domniei de a asigura administrarea întregii ţări erau mai mici, iar teritoriul care se bucura de imunitate feudală — administrat de marii stăpîni feudali — era mai întins" [10]. De asemenea, remarcăm faptul că în a doua jumătate a secolului al XV-lea, cînd are loc procesul de întărire a autorităţii centrale, numărul curtenilor aflaţi în slujba domnului a crescut, ca urmare a ridicării în rîndurile lor a ţăranilor oşteni ce îşi dovediseră vitejia pe cîmpul de luptă şi care, în timp de pace, primeau diverse atribuţii administrative. În acelaşi timp, importanţa curţilor şi a slugilor aflate sub autoritatea marilor feudali a scăzut, fără însă să se ajungă la desfiinţarea lor [11].

---

1 Manole Neagoe, *Op. cit.* p. 100—101.
2 N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 19—23.
3 Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 105.
4 N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 17.
5 *Ibidem.*
6 *Ibidem.*
7 *Ibidem.*
8 *Ibidem.*
9 *Ibidem*, p. 18.
10 *Ibidem*, p. 20.
11 *Ibidem*, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

Alături de curteni apare și categoria *vitejilor*, care, în vremea lui Ștefan cel Mare, „erau ostași călări, așa cum erau și curtenii“ [1], ceea ce înseamnă că ei nu mai sînt „nobilii cavaleri de la începutul secolului al XV-lea, ci vitejii propriu-ziși care săvîrșeau fapte de vitejie în luptă și care, îndeplinind diverse servicii administrative în timp de pace, țineau de o curte domnească, iar în timp de război veneau la luptă, sub comanda dregătorilor domniei“ [2]. În perioada la care ne referim această categorie de oșteni apare mult mai rar în Țara Românească, unde avea un rol mai mic în comparație cu Moldova. Trebuie observat că în general „numărul vitejilor a crescut în a doua jumătate a secolului al XV-lea, prin ridicarea în rîndurile lor a țăranilor care se distingeau în luptă“ [3].

Instituția curtenilor a cunoscut o dezvoltare mai mare în perioada realizării statului feudal centralizat. În Moldova, de pildă, în vremea lui Ștefan cel Mare, numărul curtenilor a crescut, întrucît participarea țării la numeroasele războaie cerea existența unei forțe militare puternice, organizate și mai ușor de condus. De aceea, măsura luată de Ștefan cel Mare de a spori numărul curtenilor din cel al vitejilor a avut la bază atît raționamente de ordin militar, cît și politic [4]. Ținînd seama de aceste considerente militare și politice, rezultă că perioada cuprinsă între jumătatea secolului al XV-lea și primele decenii ale secolului al XVI-lea constituie epoca de înflorire a curtenilor atît în Țara Românească, cît și în Moldova, cînd ei și-au adus o contribuție de seamă la luptele pe care cele două state românești le-au purtat împotriva încercărilor oștilor Imperiului otoman de a cuceri țările române [5]. Mai tîrziu, ca urmare a întăririi autorității centrale și a creșterii numărului curtenilor de care dispunea domnia, prin atribuirea acestei calități unor categorii sociale mai largi, atît în Țara Românească, cît și în Moldova, curtenii, care pînă atunci depindeau de curțile și cetățile domnești, au fost organizați mai temeinic, pe județe și ținuturi [6].

Urmărind organizarea și structura militară din secolele XV—XVI din țările române a rezultat că „principalele instrumente ale puterii de stat le-au constituit curtenii și slujitorii“ [7], dar începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea importanța instituției curtenilor decade atît în Țara Românească, cît și în Moldova, odată cu reducerea funcției externe a statului feudal, ca urmare a schimbărilor care au avut loc în situația economică, socială și politică a țărilor române și a instaurării dominației otomane. Ca atare, „prefacerile care au loc în interiorul acestei categorii sociale fac ca și principala lor funcție internă, de reprimare a rezistenței maselor exploatate, să nu se mai desfășoare în mod nor-

---

[1] *Ibidem*, p. 22.
[2] *Ibidem*, p. 23.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 24.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.
[7] *Istoria României*, vol. 2, p. 868.

Scanned with OKEN Scanner

mal“ [1]. În afară de aceasta, la sfîrşitul secolului al XVI-lea, cînd domniile se succed vertiginos şi domnii caută să strîngă averi cît mai mari, într-un timp cît mai scurt, curtenii, scutiţi pînă atunci de orice obligaţie fiscală, sînt impuşi la dări din ce în ce mai grele. Fiind înglobaţi în rîndul birnicilor, „majoritatea curtenilor, prin starea lor economică şi juridică, se apropie tot mai mult de ţărănime, devenind mai degrabă aliaţi ai acestora decît instrumente ale puterii politice“ [2].

La cele menţionate mai înainte cu privire la decăderea categoriei curtenilor s-au mai adăugat şi cauze de ordin tehnic-militar, printre care cea mai importantă a constituit-o apariţia şi introducerea armelor de foc în dotarea armatei. Întrucît „curtenii trăiau la ţară, unde se ocupau cu agricultura, fiind chemaţi la oaste doar în caz de război, ei nu aveau armament modern şi o instrucţie militară adecvată. Din această cauză, domnia a fost nevoită să apeleze la alte categorii de oşteni, mai pricepuţi în meşteşugul armelor“ [3]. Aceasta nu înseamnă că s-a renunţat la serviciile militare ale curtenilor. Ei au fost organizaţi la sfîrşitul secolului al XVI-lea în cete sau bresle militare şi fiscale. „Tot acum, curtenii din Ţara Românească — pomeniţi sub acest nume pînă către mijlocul secolului al XVI-lea — au început să fie numiţi roşii [...] sau roşii aleşi“ [4]. Decăderea curtenilor sau roşiilor a continuat şi în secolul al XVII-lea, ca urmare a impunerii lor la dări mari greu de plătit, proces început, aşa cum am văzut, în a doua jumătate a secolului precedent [5].

Decăderea curtenilor din punct de vedere economic, dar mai ales militar a determinat apariţia unei categorii noi de oşteni, *slujitorii*, considerată ca un corp de „auxiliari ai domniei“ [6], un element al structurii militare care era subordonat direct domnului şi pe care îl folosea alături de curteni şi de alte categorii militare, ce au coexistat o perioadă de timp. Momentul apariţiei slujitorilor se plasează către sfîrşitul secolului al XVI-lea, în contextul general al acţiunii de reorganizare a aparatului de stat feudal şi al organismului militar.

Slujitorii aveau, în principiu, atribuţii asemănătoare celor ale curtenilor. „Creată din elemente provenite din lumea satelor, organizaţia slujitorească beneficia de unele privilegii şi avea un regim fiscal aparte“ [7]. Potrivit împrejurărilor politice din perioada respectivă, în timp de pace slujitorii îndeplineau funcţiile unor organe locale de execuţie administrativă care constau în exercitarea rolului de poliţie a satelor, participau la strîngerea gloabelor etc., iar în timp de război, slujitorii constituiau baza oştirii ţării [8]. Rezultă că slujitorii nu mai executau serviciu la curte, ei aparţineau în primul rînd statului feudal şi se deosebeau de

---

[1] *Ibidem*, p. 868—869.
[2] *Ibidem*, p. 870.
[3] N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 35.
[4] *Ibidem*, p. 29—30.
[5] *Ibidem*, p. 30.
[6] *Ibidem*, p. 29—30.
[7] *Istoria României*, vol. 2, p. 870.
[8] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

vechii curteni atît prin baza lor socială din care proveneau, cît şi prin modul în care erau legaţi de puterea statală [1]. Ca şi curtenii, slujitorii proveneau numai din rîndul oamenilor liberi. În anumite situaţii însă erau primiţi în rîndul slujitorilor, într-o mai mică măsură în acel al curtenilor, ca fenomen de excepţie, şi ţăranii aserviţi, aceştia urmărind ca pe această cale să scape „definitiv sau temporar de rumînie" [2]. Aşadar, slujitorii reprezentau o categorie distinctă faţă de curteni ; o dovadă a existenţei lor separate este şi faptul că în secolul al XVII-lea, curtenii şi slujitorii au avut comandanţi diferiţi [3]. Deosebirea este pusă în evidenţă şi de faptul că în timp ce primii — curtenii — erau proprietari de pămînt, ceilalţi — slujitorii — erau în mare măsură „uzufructari ai pămînturilor aflate în proprietate domnească" [4]. De reţinut că, asemănător sistemului practicat şi în alte ţări, dreptul de folosire a pămîntului şi alte proprietăţi domneşti constituiau o formă de plată „a serviciilor pe care slujitorii le prestau statului feudal ; aşa cum mercenarii primeau leafă de la domnie, cum alte categorii de curteni sau dregători mărunţi aveau venituri din slujbe sau scutiri fiscale pentru serviciile prestate, slujitorii şi unii comandanţi ai lor primeau uneori în folosinţă ocine domneşti" [5]. Într-o perioadă mai tîrzie, în anumite împrejurări, „unii domni au revocat ei înşişi dreptul de folosinţă al slujitorilor asupra ocinelor domneşti, dăruindu-le unor mari stăpîni feudali şi slăbind, în felul acesta, organizaţia slujitorească, menită să sprijine şi să întărească puterea centrală" [6]. Cauzele pentru care unii domnitori au luat asemenea măsuri, care afectau atît puterea centrală, cît şi capacitatea de apărare a statului, au fost multiple, dar una, ce a dus la slăbirea instituţiei slujitorilor, este certă, anume că în a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi mai ales în secolul al XVII-lea, ca urmare a dominaţiei otomane asupra Munteniei şi Moldovei, acestora, printre altele, nu le mai era îngăduit să ţină o asemenea armată [7].

În structura organizatorică a slujitorilor au existat două categorii principale : *călăraşii* şi *dorobanţii* (dărăbanii). Cel mai însemnat corp al slujitorilor a fost acela al *călăraşilor*, format din ţărani liberi, a căror obligaţie de căpetenie era de a participa la război pe cheltuială proprie [8]. Aşa cum sînt menţionaţi în documente, în secolul al XVII-lea, călăraşii erau de mai multe feluri : cei care aveau proprietăţi (moşneni, răzeşi), cei care erau lipsiţi de pămînt, din care cauză se aflau aşezaţi pe ocinele domneşti sau erau obligaţi să cultive pămînturi străine, ale unor mari boieri sau ale mînăstirilor. Călăraşii, care erau proprietari de ocine, ca şi cei care foloseau pămînt străin (boieresc, mînăstiresc), „slujeau dom-

---

[1] N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 61.
[2] *Ibidem*, p. 96.
[3] *Ibidem*, p. 66.
[4] *Ibidem*, p. 77.
[5] *Ibidem*, p. 88.
[6] *Ibidem*, p. 90.
[7] *Ibidem*.
[8] *Ibidem*, p. 110.

Scanned with OKEN Scanner

niei pentru scutiri fiscale, nu pentru pămîntul dat în folosinţă, cum slujeau călăraşii colonizaţi pe ocine domneşti“ [1].

Din motive economice, sociale, politice şi, bineînţeles, militare, numărul călăraşilor a avut o evoluţie fluctuantă. În Ţara Românească, în vremea lui Mihai Viteazul se menţionează circa 8 000 de ostaşi călări ; urmează apoi o perioadă în care numărul acestora scade pentru ca apoi să crească din nou, încît sub Matei Basarab era apreciat că nu era mai mic de 4 000 şi mai mare de 6 000 de oameni. În timpul lui Constantin Brîncoveanu mai sînt menţionate 10 steaguri, cu circa 700 oameni, iar în 1739 mai exista un steag cu 57 de „lude“. În Moldova, se consemnează că în secolul al XVI-lea existau 11 000 de oşteni călări, în vremea lui Vasile Lupu şi a lui Dimitrie Cantemir cel puţin 4 000, iar în 1776 mai existau 13 steaguri cu aproximativ 600 de oameni [2]. De aici rezultă un principiu al concepţiei organizării oştirii — cointeresarea materială a ostaşilor în limitele posibilităţilor statului feudal şi cu metodele specifice, precum şi realizarea unei oştiri care să fie întreţinută cu mică cheltuială.

În secolul al XVII-lea călăraşii, în marea lor majoritate, erau dispuşi în oraşe-garnizoane, aflate în interiorul ţării *, precum şi la graniţe, aceştia din urmă fiind numiţi „călăraşi de margine“, avînd atribuţia principală de a face paza hotarelor ţării [3]. Pe lîngă călăraşii grupaţi în garnizoane, existau călăraşi răspîndiţi în diferite sate, care ţineau de căpităniile din oraşele apropiate [4]. Un număr de călăraşi erau folosiţi pentru legătura cu Constantinopolul (curierii). Toate aceste subîmpărţiri funcţionale şi teritoriale atestă o anumită specializare în cadrul structurii militare a timpului.

Al doilea corp de slujitori, în Muntenia şi Moldova, de origine asemănătoare cu cel al călăraşilor, a fost al *dorobanţilor*, cu deosebirea că acesta era pedestru. Din punct de vedere al organizării, el se împărţea în dorobanţi străini şi dorobanţi de ţară. În timp de pace, dorobanţii asigurau — „împreună cu celelalte categorii de slujitori ai domniei — «ordinea» internă, aveau un rol important în paza curţii domneşti şi se ocupau de păstrarea ordinii în oraşele capitală. Ei mai erau folosiţi uneori de domn pentru pedepsirea unora dintre marii boieri“ [5]. Dorobanţii nu aveau o specializare militară, aşa cum am întîlnit la călăraşi. Se dispune de puţine date precise în legătură cu evoluţia efectivelor dorobanţilor. Astfel, în vremea lui Mihai Viteazul, în Ţara Românească existau circa 6 000 de dorobanţi, iar sub Matei Basarab, circa 4 000 ; în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu existau 10 steaguri de dorobanţi. În perioada ce a urmat, numărul lor a scăzut continuu [6].

---

[1] *Ibidem*, p. 106.
[2] *Ibidem*, p. 108—109.
* Se apreciază că principalele garnizoane ale călăraşilor au fost : Bucureşti, Buzău, Ploieşti, Ruşii de Vede, Lichireşti (mai tîrziu Călăraşi), Tîrgul de Floci, Hodivoaia, Caracal, Moineşti, Gherghiţa etc.
[3] *Ibidem*, p. 110.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 130—131.
[6] *Ibidem*, p. 126—128.

Scanned with OKEN Scanner

În afară de aceste categorii de slujitori, în evul mediu românesc au mai existat și altele, purtînd diferite denumiri, în raport cu îndatoririle ce le reveneau. Încă de la începutul secolului al XV-lea ființau *plăieșii*, care s-au menținut pînă tîrziu, în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Plăieșii erau locuitorii satelor din preajma hotarelor. Principala lor îndatorire militară consta în a „păzi trecerea peste munte, prin plaiuri, sau pe valea rîurilor“ [1], obligație preluată din vechile îndatoriri ale obștilor țărănești de a participa la apărarea hotarelor și care, după formarea statelor feudale românești, a rămas împămîntenită ca o obligație ostășească față de domnie. Categoria plăieșilor era formată numai din țărani liberi, care nu aveau obligații față de stăpînul feudal și, în schimbul serviciului făcut, erau scutiți de unele dări de către domnie. Se cunosc însă cazuri cînd unele sate de margine erau scoase de către feudalii puternici din rîndul plăieșilor, țăranii devenind aserviți acestora. Nu toți țăranii, liberi sau aserviți, din satele de la graniță erau încadrați în categoria plăieșilor [2]. Iar începînd cu primele decenii ale secolului al XVIII-lea în categoria plăieșilor nu mai erau recrutați toți țăranii din satele de margine, ci numai o anumită pătură socială „nici dintre cei mai bogați, nici dintre cei mai săraci“ [3], după cum ne informează un document al timpului. Efectivele plăieșilor se ridicau sau scădeau în raport cu numărul satelor de plai angajate în paza hotarelor, număr care se schimba de la o etapă la alta, în raport atît de necesități, de interesul domniei de a asigura paza granițelor, de posibilitățile financiare ale țării, cît și de restricțiile impuse de otomani, care nu doreau întărirea oastei țărilor române. Plăieșii erau organizați în grupuri denumite vătășii, comandate de către un vătaf de plai, numit de domn, și care răspundea în fața domniei de hotarele încredințate [4]. În secolul al XVIII-lea atribuțiile vătafilor se lărgesc, astfel că ei devin „conducătorii aparatului represiv local, menit nu numai să împiedice fuga birnicilor peste hotare, dar și să asigure exploatarea feudală și să înăbușe împotrivirea celor exploatați“ [5].

Similară plăieșilor munteni, în Moldova era categoria de slujitori denumită *străjerii*, atestați de documente încă din secolul al XV-lea. Străjerii erau locuitori ai satelor ce se găseau pe hotarul Moldovei dinspre Transilvania și îndatorirea lor principală față de domnie, în schimbul unor scutiri fiscale sau plăți, consta, ca și la plăieșii din Țara Românească, în paza hotarului țării. Efectivele străjerilor, despre care nu avem date certe, erau, desigur, în raport de numărul satelor de margine și de cel al țăranilor recrutați în această categorie de slujitori. În secolul al XVIII-lea, hotarul de răsărit al Moldovei nu era păzit de străjeri, ci de călărașii de margine. Și străjerii moldoveni erau comandați tot de vătafi.

---

[1] *Ibidem*, p. 143.
[2] *Ibidem*, p. 145.
[3] C. C. Giurescu, *Op. cit.*, vol. I, p. 357.
[4] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 146—147.
[5] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

Un corp mai puțin numeros, care făcea parte din rîndul slujitorilor, fără însă a se confunda organizatoric cu aceștia, a fost cel al așa-numiților *hînsari*, care nu slujeau domnia pentru scutiri de dări, folosirea unor ocine domnești sau pentru plată ; ei formau „oastea de dobîndă", care era răsplătită din ce se captura pe cîmpul de luptă împotriva dușmanului sau în acțiunile duse în afara teritoriului românesc. Hînsarii sînt semnalați documentar începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, ca provenind din „oameni liberi și proprietari" [1] ; în anumite situații din corpul hînsarilor făceau parte și țărani aserviți. Organizarea hînsarilor se făcea tot pe vătășii, comandate de vătafi, care se bucurau de o situație privilegiată, unii din ei ajungînd să fie incluși în rîndul boierilor. Pe lîngă îndatoririle militare, hînsarii erau folosiți și în treburi administrative, paza domnească, întărirea autorității centrale, păstrarea ordinii sau urmărirea răufăcătorilor etc. Cînd a scăzut interesul pentru a se înscrie în rîndul hînsarilor, mai ales spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, „aceștia erau înscriși cu forța, cîte unul dintr-un sat" [2]. Efectivele hînsarilor nu sînt cunoscute, dar cert este că numărul lor, după cum ne spune Dimitrie Cantemir, era mult scăzut în primele decenii ale secolului al XVIII-lea și că cei rămași nu se mai îndeletniceau cu meseria armelor, ci îndeplineau diferite servicii administrative [3].

Comună celor trei țări române a fost categoria denumită *haiduci*, constituită din oameni liberi sosiți din diverse țări (Ungaria, Serbia, Polonia etc.). Uneori aceștia erau recrutați chiar și dintre români, care pentru serviciul îndeplinit în timp de război erau răsplătiți în același fel ca și hînsarii. Constituiți în detașamente, ei au luptat în oastea unor domni împotriva otomanilor. Această categorie de oșteni cu plată începe să dispară spre sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Alături de categoriile enumerate mai înainte, au mai existat și alte cete de slujitori, care au purtat denumiri în raport de armamentul cu care erau înzestrați și cu care participau la război : *arcași, sulițași* (fustași), *sînețari, pușcași, tunari*. De asemenea, sînt semnalați *aprozii, paicii, copiii de casă* etc. care îndeplineau diferite slujbe la curtea domnească sau în administrație.

În perioadele de serviciu efectiv — întrucît el nu se desfășura continuu, se făcea cu schimbul — e foarte probabil ca unii slujitori să fi primit și leafă de la domnie ca, de pildă, dorobanții recrutați din afara elementului autohton.

Un alt element al *oastei mici* în timpul evului mediu l-au reprezentat trupele de *mercenari*. La noi, acestea au avut o extindere și un rol limitat în comparație cu alte state din epocă, numărul și ponderea mercenarilor în structura generală a oștirii românești evoluînd în raport cu politica pe care au dus-o unii domni, dar mai ales în funcție de condițiile financiare. Deși mercenarii, nefiind legați de pămîntul românesc,

[1] *Ibidem*, p. 164.
[2] *Ibidem*, p. 165.
[3] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura tineretului, București, 1965, p. 89—90.

Scanned with OKEN Scanner

de tradițiile înaintașilor, ci numai de leafă, nu erau interesați în apărarea țărilor române, domnii români au fost nevoiți să recurgă la serviciile lor din mai multe motive. Ca și în alte state, principalul motiv l-a constituit faptul că odată cu inventarea unui nou instrument de război, a armei de foc, s-a modificat organizarea internă a armatei, s-au schimbat — așa cum subliniază și Marx — „raporturile în care indivizii puteau să formeze o armată și să acționeze ca armată, s-a schimbat și raportul dintre diferitele arme“ [1]. Inventarea prafului de pușcă și a armelor de foc a reclamat cu necesitate formarea unor specialiști în utilizarea lor. Aceștia au fost mercenarii. Introducerea trupelor de mercenari, a lefegiilor cum li se mai spune, în organica ostășească marchează un nou aspect în cursul istoriei noastre militare. Considerăm că o definiție completă a acestei categorii este cea emisă de Nicolae Stoicescu : „Mercenarii sau lefegiii au constituit în evul mediu o armată nouă, pricepută mai ales în mînuirea armelor de foc și care a contribuit, pe lîngă alți factori, la întărirea puterii centrale în diferite țări ale Europei“ [2], deci și în țările române. Momentul apariției mercenarilor în oștile țărilor române este plasat de cercetarea istorică în prima jumătate a secolului al XIV-lea, cînd „pe lîngă oastea de țară, încep să fie pomeniți în cele trei țări românești și oștile de mercenari“, care în secolele al XIV-lea și al XV-lea „au jucat un rol mai puțin important“, deoarece din cauza lipsei de bani puterea centrală n-a putut angaja decît un număr mic dintre aceștia [3]. De-abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, mercenarii vor deține un rol notabil în oastea țării, ajungînd ostașii de încredere ai unor domni, mai ales ai acelora care nu aveau motive să se încreadă în locuitorii săraci ai țării și care găseau în lefegii principalii lor apărători împotriva poporului pe care-l asupreau [4]. Cea mai mare parte din mercenarii acelui timp erau străini (germani, unguri, cazaci, italieni, sîrbi, bulgari, albanezi) [5], unii chiar purtînd denumiri împrumutate (cazaci, seimeni). Condițiile istorice, economico-sociale și politice, particularitățile dezvoltării țărilor române în contextul general, deci și al organismelor lor militare, au determinat ca „structura mercenariană greu adaptată realităților românești“ [6] să nu fie un element permanent al puterii armate a țărilor române și, ca atare, ea nu s-a menținut decît pînă la mijlocul secolului al XVII-lea [7].

În concluzie, se poate aprecia că organizarea, dotarea, sistemul pe care se bazau elementele componente ale *oastei mici*, îndeosebi funcția socială a acesteia au fost și au evoluat în deplină concordanță cu nivelul de dezvoltare a forțelor de producție și cu caracterul relațiilor de pro-

---

[1] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, ediția a II-a, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1955, p. 73.
[2] N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 177.
[3] *Istoria medie a României*, p. 150.
[4] N. Stoicescu, *Op. cit.*, p. 179.
[5] *Istoria României*, vol. 2, p. 872.
[6] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 56.
[7] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

ducție din cadrul societății noastre feudale. Această categorie de oaste a fost concepută, realizată și folosită în limitele impuse de orînduirea feudală ca un instrument de represiune al statului feudal pe plan intern sau în caz de pericol din afară, fiind chemată să participe la apărarea țării. *Oastea mică* s-a găsit permanent în atenția conducerii statului feudal, dar în situații deosebite s-a apelat la țăranii liberi și la tîrgoveți, iar uneori și la țăranii aserviți, la ceea ce s-a numit *oastea cea mare*.

Referindu-ne la *oastea cea mare*, trebuie subliniat mai întîi că termenul însuși nu este o invenție istoriografică, el exprimînd în primul rînd conținutul acestei categorii de oaste din care făceau parte „toți locuitorii țării în stare să poarte arme" [1], oaste care era chemată de voievod „cînd se cerea un efort militar deosebit" [2], pentru înfrîngerea dușmanului. Apariția termenului de *oastea cea mare* este plasată, pentru Țara Românească, la începutul secolului al XV-lea, în vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn ; în Transilvania, în timpul lui Iancu de Hunedoara ; în Moldova, în timpul luptelor moldovenilor cu polonii, la Crasna, în 1450 și, mai cu seamă, în vremea lui Ștefan cel Mare.

Cu privire la geneza *oastei mari*, istoricii sînt, în general, de acord că aceasta exista încă la sfîrșitul secolului al XIV-lea și că documentele, care atestă această stare, reflectau de fapt o situație, o realitate anterioară datei consemnate de ele [3]. Datorită particularităților dezvoltării orînduirii medievale românești, „îndatorirea tuturor de a merge la oaste, indiferent de starea socială, este o moștenire a organizării obștești. Datorită acestor organizări, primii voievozi au avut la îndemînă un instrument puternic, o oaste numeroasă, cu care au putut face față încercărilor de cotropire venite din afară" [4]. Numai așa se explică marile biruințe repurtate de Basarab I, Bogdan I, Vlaicu, Ștefan I și Mircea cel Bătrîn, voievozii respectivi și alții folosindu-se de atributul lor de chemare la arme a țăranilor liberi în vremuri de amenințare extremă a ființei de stat. Pentru aceeași epocă mai subliniem faptul că în perioada premergătoare domniei lui Ștefan cel Mare și la începutul acestei domnii „nu numai răzeșii și boierii trebuiau să meargă la oaste, dar și oamenii din satele aservite, de pe domeniile care se bucurau de cele mai largi scutiri domnești" [5], ceea ce constituie o dovadă în plus că obligația țăranilor de a merge la oaste era un obicei mai de mult împămîntenit. Ca atare, se impun două concluzii importante și anume : *oastea cea mare* a existat înaintea vitejilor voievozi moldoveni și munteni, care s-au afirmat în luptele pentru apărarea existenței indepentente a țărilor române, ei aducînd o serie de perfecționări în concordanță cu împrejurările istorice în care și-au desfășurat activitatea ; structura militară românească din acele vremuri are particularități care o diferențiază de cea a statelor medievale ale Europei occidentale, păstrîndu-și

---

[1] *Istoria României*. Compendiu, p. 118.
[2] *Istoria României*, vol. 2, p. 337.
[3] Manole Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești*, p. 83 și urm.
[4] *Ibidem*, p. 86—87.
[5] *Ibidem*, p. 89.

caracterul ei original, imprimat de condițiile politice, social-economice deosebite în care s-au dezvoltat țările române.

Analizînd esența structurii ostășești, Nicolae Bălcescu face remarca : „La o trebuință neapărată sau cînd patria era în primejdie, se chema «ridicarea gloatelor». Jupînii (boierii) atunci, cu feciorii lor, ca niște domni feudali, se ridicau cu banierele și slujitorii lor ca să apere moșia (patria) amenințată. Asemeni tot norodul — continuă el — era îndatorat să se ridice în arme sub comanda boierilor și a căpitanilor [...]“ [1]. Deosebit de prețioasă este și o altă constatare a lui N. Bălcescu, potrivit căreia „în nici o țară, ca în țările românești, această generală armare nu s-a întîmplat mai de multe ori. Învederat este că, cu o asemenea de minunată organizare, țara la trebuință putea pune în picioare și 100 000 oameni“ [2]. Apoi, făcînd o retrospectivă a puterii armate a românilor, gînditorul pașoptist remarca că „românii, încă din veacul al XIV-lea [...], aveau niște instituții cu care, în acele vremuri, ar fi ajuns o nație puternică în Europa, dacă unirea ar fi domnit între dînșii“ [3].

Așadar, *oastea cea mare* este direct asociată cu participarea maselor, în primul rînd a celor țărănești, la lupta pentru libertate și independență. Este incontestabil adevărul că țărănimea, așa cum se arată în Programul Partidului Comunist Român, „a constituit forța principală a armatelor multor mari conducători de oști, care au înscris pagini de înălțător eroism în lupta împotriva dominației străine. Figurile legendare ale lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și a altor domnitori, care au dobîndit mari victorii în fruntea oștilor române, vor rămîne de-a pururi în conștiința poporului nostru, în istoria patriei. Țărănimea a dus greul bătăliilor împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru închegarea statului național unitar român“ [4].

Pe lîngă creșterea considerabilă a capacității militare a statului, chemarea maselor de țărani sub arme a îmbrăcat și alte semnificații din punct de vedere politic. Fiind comandant suprem al oștirii, domnitorul își întărea puterea lui și prin folosirea *oastei mari* în unele situații cînd boierimea se împotrivea politicii sale, aceasta și pentru că „*oastea cea mare* era a domnului, reprezenta o slujbă datorată numai

---

[1] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 88—89.

[2] Continuîndu-și ideea, N. Bălcescu arată că „de cîte ori un vrăjmaș puternic năvălea în țară, toți locuitorii cîmpiilor pustiau orașele și satele și se strîngeau cu turmele și cu bucatele lor la munți, a căror intrare era apărată, atît prin natură, cît și prin fortificații. Bătrînii, muierile și copiii se odihneau în munți, iar junii lor luau armele, se formau în cete și dau harță vrăjmașilor. Armata țării sta ascunsă în păduri, ferindu-se de a se măsura în bătălie generală cu gloatele vrăjmașilor, mulțumindu-se a le hărțui, a le tăia liniile de comunicație, a le cuprinde proviziile, a le aduce prin urmare foamete și a le sili să părăsească țara fără de isprăvi sau a le (a)trage în locuri grele și necunoscute de dînsele, unde plăteau scump îndrăzneala ce au avut de a călca pămîntul românesc“ (ibidem, p. 89, 94).

[3] *Ibidem.*

[4] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 31.

Scanned with OKEN Scanner

domniei. În satele aservite, oastea nu se ridica sub conducerea boierului, ci a reprezentanților domniei, care, în cele mai multe cazuri, puteau fi comandanții cetăților"[1]. Sub aspect militar, deși *oastea cea mare* reprezenta o forță militară mult sporită a statului, datorită efectivelor, componenței și dotării sale, prezenta inconvenientul de a nu putea fi mobilizată ori de cîte ori se ivea o primejdie așa cum se întîmpla cu *oastea mică*, și, ca atare, ea nu a putut fi folosită decît în unele războaie, drepte, de apărare a independenței țărilor noastre. În nici un caz *oastea cea mare* nu a fost întrebuințată pentru reprimarea unor manifestări și acțiuni ale celor exploatați, ori în luptele pentru succesiune la tron, ea menținîndu-se deci numai în limitele exercitării funcției externe a statului. Pînă la desființarea *oastei mari*, în secolul al XVIII-lea, odată cu introducerea regimului turco-fanariot, organizarea militară românească a evoluat neîncetat, modificîndu-și treptat componența, structura organizatorică și înzestrarea. Deși existența *oastei mari* este o realitate istorică în cadrul organismului militar al țărilor române în evul mediu, documentele care atestă atît folosirea, cît și evoluția ei organizatorică și în efective sînt puține, unele poate încă nedepistate de cercetători, chiar pentru domnitorii care au apelat cel mai mult la ea în timpul invaziilor străine. De exemplu, pentru perioada lui Ștefan cel Mare „obligația de oaste" apare doar o singură dată în documentele interne[2], deși se știe că marele domnitor a folosit în timpul mai multor campanii *oastea cea mare*.

Dacă în lupta de la Baia sau în alte bătălii mai puțin însemnate el s-a folosit numai de *oastea mică* ce nu depășea 12 000 de oameni, în schimb, în campania din anul 1475, care se încheie cu marea biruință de la Vaslui, oastea viteazului domnitor a ajuns la circa 40 000 de luptători[3]. În afară de iscusința sa în organizarea militară și în conducerea războaielor, Ștefan „are meritul de a fi știut să mobilizeze și să utilizeze ca nimeni altul forțele populare în lupta pentru apărarea țării. Posibilitatea de a apela la asemenea forțe au avut-o și domnii dinaintea sa, dar nici unul dintre ei nu a folosit-o cu priceperea lui Ștefan. De asemenea, pe bună dreptate, domnia lui este considerată ca epoca de apogeu a armatei moldovene"[4]. Marele domnitor moldovean a stăpînit arta de a aduna aceste forțe într-un sistem închegat și de a le opune organizat invaziei otomane, reușind să facă un tot omogen din *oastea cea mică* și *oastea cea mare*.

Aceeași situație o întîlnim și pentru Țara Românească, unde locuitorii și-au păstrat în tot secolul al XV-lea și în primele decenii ale celui următor obligația de a participa la apărarea țării în *oastea cea mare*[5]. Dar nici aici nu dispunem de o documentare suficientă. „Nu există nici o îndoială — spune istoricul Nicolae Stoicescu — că Vlad Țepeș a utilizat în războaiele sale cu turcii forțele populare, așa cum a făcut-o și

---

[1] Manole Neagoe, *Op. cit.*, p. 79—80.
[2] *Oastea cea mare*, p. 40.
[3] *Istoria României*, vol. 2, p. 338.
[4] *Oastea cea mare*, p. 44.
[5] *Ibidem*, p. 39.

Scanned with OKEN Scanner

Ștefan cel Mare ; de aceea un izvor contemporan califica pe oștenii lui Țepeș drept «oamenii din popor»“ [1], iar un alt izvor arată că, în 1462, „Vlad Țepeș a mobilizat pe toți bărbații în stare să poarte arme „începînd de la 12 ani în sus»“ [2]. Din lipsa unor documente nu trebuie să se înțeleagă că *oastea cea mare* atît în Țara Românească, cît și în Moldova a avut un rol secundar în exercitarea de către stat a funcției sale externe. Existența și participarea ei, la chemarea domnitorilor, în diferite războaie de apărare a independenței și integrității teritoriale, constituie certitudini.

Chemarea sub arme a țăranilor, determinată îndeosebi de faptul că Imperiul otoman, principalul adversar al țărilor române, folosea forțe superioare cu care *oastea cea mică* nu se putea înfrunta cu șanse de succes, poartă în sine valoarea unei inovații în materie de organizare militară. „Această oștire formată numai din băștinași, cu un profund caracter de omogenizare, neamestecată întru nimic cu elementele străine, legată indestructibil de pămîntul și sufletul țării — scria A. D. Xenopol, referindu-se la oastea secolului al XV-lea — era tare disciplinată, capabilă de lucruri mari“ [3]. Caracteristic va rămîne pentru oastea țărilor române faptul că masa de soldați provenea din popor, din acele clase și categorii sociale interesate în cel mai înalt grad în apărarea țării, a libertății și independenței împotriva dușmanilor din afară. Oștenii veneau la război cu propriile lor arme : „pe cînd marii boieri se prezentau la luptă îmbrăcați, ca și cavalerii apuseni, cu cămăși de zale și armuri, armele pedestrimii țărănești erau confecționate în mare parte de ei înșiși sau de meșteri locali : arcul cu săgeți — întrebuințate cel mai adesea — sulița, uneori chiar coasele, topoarele etc.“ [4]. Aceasta dovedește că în multe cazuri uneltele de muncă deveneau mijloace de luptă.

Potrivit unor opinii, pe care le considerăm justificate științific, în cadrul structurii militare medievale românești, „elementul ei definitoriu este oastea cea mare“ [5], iar ceea ce a determinat folosirea acesteia de către cei mai mulți dintre domnii țărilor române l-a constituit împrejurarea că au avut permanent în față o amenințare din partea Imperiului otoman. Ca și *oastea mică, oastea cea mare* era solicitată de domn să participe la acțiuni militare de regulă vara, cînd „slujitorii militari trebuie să fie oricînd la dispoziția domnului“ [6]. Însă și în timpul iernii, deși slujitorii rămîneau acasă, ei erau „obligați să răspundă la chemări atunci cînd se produc atacuri din afară ; după respingerea atacurilor, ei se întorc acasă“ [7].

În legătură cu *oastea cea mare* și cu rolul pe care aceasta l-a jucat în primele secole de la formarea statelor feudale românești nu avem

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. 3, p. 28.
[4] *Istoria României*, vol. 2, p. 339.
[5] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 53.
[6] *Ibidem.*
[7] V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Op. cit.*, p. 402.

Scanned with OKEN Scanner

decît foarte puţine informaţii, unele dintre ele provenind din surse străine, prezenţa ţăranilor români pe cîmpul de luptă fiind considerată ca ceva care ieşea din tiparele obişnuite ale organizării oştilor feudale. De asemenea, reconstituirea exactă a organizării oştilor române, în sensul stabilirii raportului numeric dintre *oastea mică* şi *oastea cea mare,* ca şi stabilirea unităţilor care intrau în alcătuirea acestora întîmpină mari dificultăţi din lipsa de informaţii şi din imprecizia termenilor documentelor care ni s-au păstrat.

În ciuda acestor dificultăţi, socotim că este util să marcăm, pe baza documentării existente şi a lucrărilor de istorie militară, o sinteză succintă în legătură cu structura generală a oştilor româneşti în evul mediu, cu efectivele pe care le-au avut acestea.

De la începutul existenţei lor, statele feudale româneşti au fost obligate să-şi apere independenţa, ameninţată de vecinii lor, care erau state feudale cu o mare întindere, incomparabilă cu aceea a ţărilor noastre, cu o putere economică superioară şi cu o populaţie mult mai numeroasă decît a ţărilor române.

Aşa cum s-a mai menţionat, Basarab I a trebuit să înfrunte oastea feudală a regelui Carol Robert de Anjou şi a dus lupte pentru eliberarea unor teritorii din răsăritul Munteniei care se aflau sub stăpînirea tătarilor. Succesele obţinute de Basarab I s-au datorat talentului său de conducător de oşti, dar, mai ales, organizării militare speciale a oastei Ţării Româneşti. Nici un document nu ne indică efectivele oastei lui Basarab. În *Cronica pictată de la Viena* şi în documentele rămase de la Carol Robert de Anjou se arată, vag, că armata feudală ungurească a fost atacată de o mare mulţime de oameni, iar miniaturile din cronică constituie prima mărturie iconografică din care reiese că ţăranii au participat la bătălia din 1330.

Vladislav sau Vlaicu, respinge şi el o încercare a regelui Ludovic cel Mare de a ocupa Ţara Românească, dar nici de data aceasta nu avem nici o referire despre organizarea şi efectivele oastei româneşti.

În legătură cu prima confruntare dintre moldoveni şi poloni, cronica lui Dlugosz, singurul izvor în legătură cu această luptă, nu ne dă informaţii referitoare la alcătuirea oastei moldovene. Ni se relatează doar că armata polonă a fost înfrîntă într-o pădure, românii prăvălind copacii peste adversar.

Primele documente emise de cancelariile domnilor români ne dau posibilitatea să înregistrăm cîteva date foarte interesante în legătură cu îndatoririle militare ale locuitorilor acestor ţări. Este meritul lui Constantin C. Giurescu de a fi surprins sensul şi importanţa pe care o are primul document cu caracter intern care ni s-a păstrat din cancelaria Ţării Româneşti în legătură cu vechea noastră organizare militară [1]. Este vorba de documentul dat de Vlaicu mănăstirii Vodiţa, prin care i se întăresc mai multe sate, printre care şi satul Jidovştiţa „slobod de toate

[1] Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 511; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, Bucureşti, 1944, p. 129.

dările şi muncile domneşti şi de oaste“ [1], ceea ce înseamnă că pînă la această dată locuitorii satului respectiv nu fuseseră scutiţi de oaste, după cum, celelalte sate dăruite mănăstirii, continuau să îndeplinească îndatoririle militare faţă de domnie.

Aşa cum s-a arătat mai înainte, din vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn s-au păstrat documente în care se vorbeşte despre *oastea cea mare* ce ne apare ca o îndatorire a tuturor locuitorilor ţării de a participa, în momentele de mare primejdie, la apărarea ţării. Dealtfel, în vremea acestui domn au loc primele confruntări dintre români şi otomani. Imperiul otoman dispunea de o organizare militară diferită de aceea a ţărilor feudale europene, din care cauză beneficia de posibilitatea de a concentra pe un cîmp de luptă efective foarte mari pentru vremea respectivă şi o armată bine structurată, pe unităţi şi pe arme, aşa explicîndu-se succesele lor în bătăliile de la Nicopole (1396) şi de la Varna (1444) cînd se confruntă cu oşti feudale de tip occidental.

Ca să-i înfrunte cu succes pe turci, Mircea cel Bătrîn avea nevoie de o oaste numeroasă şi dacă unul dintre înaintaşii săi scutise un sat mănăstiresc de îndatoririle militare, Mircea specifică în documentele sale că toţi locuitorii ţării, indiferent de starea lor socială, sînt obligaţi să-l slujească pe domn cu armele. Primul istoric care a analizat documentele lui Mircea din punctul de vedere al însemnătăţii lor pentru vechea noastră organizare ostăşească a fost P. P. Panaitescu, acesta fiind, dealtfel, şi primul editor al acestor documente. Într-un studiu despre armata în vremea lui Mircea cel Bătrîn, studiu inclus în monografia închinată domnului, P. P. Panaitescu vorbeşte despre existenţa oastei mari. După părerea acestui istoric, „oastea cea mare însemna o sculare, o ridicare, cum se exprimă însăşi domnul. Aceasta înseamnă că în clipele de alarmă se producea o ridicare în masă, se ridica ţara în picioare, cu toţi cei în stare de a purta armele. Era o oaste fără deosebire de categorii sociale, din ea făceau parte orăşeni şi săteni, liberi şi şerbi. Oastea cea mare era a domnului, o slujbă datorită numai domniei“ [2].

Spre deosebire de unii istorici, care considerau că numai oamenii liberi erau obligaţi să-l slujească pe domn cu armele [3], documentele editate şi interpretate de P. P. Panaitescu demonstrează că toţi locuitorii ţării aveau îndatoriri militare.

Este evident că în momentele de mare pericol se concentrau şi cei care în mod obişnuit formau *oastea mică,* ceea ce ne face să presupunem că efectivele oştilor româneşti, începînd din secolul al XIV-lea, erau destul de însemnate. Nu s-a păstrat nici o informaţie în legătură cu numărul oştenilor care au stat alături de Mircea cel Bătrîn în luptele purtate de acest domn cu turcii. El trebuie să fi fost destul de însemnat pentru acea vreme şi, după unele estimări, oastea acestui domn nu putea să fie prea mică din moment ce, în timpul domniei tatălui său, se vor-

---

[1] *Documenta Romaniae Historia B. Ţara Românească*, vol. I., p. 18.
[2] P. P. Panaitescu, *Op. cit.*, p. 130.
[3] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 78.

Scanned with OKEN Scanner

beşte într-o sursă italiană de 10 000 de călăreţi îmbrăcaţi în zale [1]. Dacă socotim că această cifră este exagerată, un lucru este cert : în oastea Ţării Româneşti se afla un număr destul de mare de boieri care aveau posibilitatea să-şi procure cămăşi de zale. Pe lîngă aceştia trebuie luată în consideraţie marea masă a oamenilor simpli care nu aveau mijloacele materiale ca să-şi procure asemenea armuri scumpe.

După domnia lui Mircea cel Bătrîn, istoria poporului nostru ne oferă multe momente în care alături de *oastea mică* s-a făcut apel şi la oamenii de rînd.

Înaintea lui Ştefan cel Mare un alt destoinic voievod şi conducător militar, de data aceasta din Transilvania, Iancu de Hunedoara, a folosit o armată din oamenii de rînd cu care a dobîndit mari succese. Astfel, avînd „colaborarea cnejilor români, a micii nobilimi şi orăşenii din Transilvania, sosindu-i în ajutor din Transilvania, Ungaria, Polonia, Cehia, Germania, Iancu putu aduna o oaste de vreo 30 000 de luptători, din care lipsea aproape cu totul marea nobilime. Cu această oaste se încumetă să o înfrunte pe a lui Mahomed, de vreo 100 000 de oameni“ [2]. În urma insuccesele în faţa oştirii otomane invadatoare în 1442, „Iancu, apreciind gravitatea situaţiei, luă măsuri excepţionale de ridicare generală la oaste, adresînd chemarea la luptă maselor populare. Deşi la patru ani numai de la înăbuşirea răscoalei de la Bobîlna, masele au răspuns cu avînt chemării, fiind vorba de salvarea ţării de cotropirea otomană“ [3]. Cu aceste forţe sporite Iancu de Hunedoara va obţine răsunătoarele victorii asupra oştilor otomane în timpul campaniei lungi din 1443, despre care K. Marx va scrie peste ani : „Din vremea lui Timur Lenk nu i-a mai ameninţat pe turci o asemenea primejdie... Ienicerii şi spahiii lui Murad au fost în mare parte nimiciţi în această campanie“ [4].

De asemenea, s-a distins pe acest tărîm marele voievod al Ţării Româneşti din secolul al XV-lea, Vlad Ţepeş, care, pentru a putea duce lupta cu succes împotriva tendinţelor descentralizatoare ale marii boierimi şi a invaziei otomane, „şi-a format o oaste a domniei din slujitori şi ţărani, cu ajutorul căreia a putut pune frîu anarhiei feudale, şi-a consolidat domnia şi a ridicat steagul luptei antiotomane, continuînd politica lui Iancu de Hunedoara“ [5].

Niciodată, însă, contribuţia *oastei mari* la apărarea ţării nu s-a afirmat cu mai multă vigoare ca în timpul domniei lui Ştefan cel Mare. Este îndeobşte cunoscut că marele domn al Moldovei s-a ocupat mai mult ca oricare alt domn de perfecţionarea instituţiilor statului feudal, acordînd o atenţie deosebită oastei cu care apăra ţara şi pe care se sprijinea în domnie. Structura generală a oastei marelui domnitor se prezenta în felul următor : *garda domnului*, formată din circa 1 000 de viteji, care era introdusă în luptă în momente de mare primejdie ;

---

[1] P. P. Panaitescu, *Op. cit.*, p. 134.
[2] *Istoria României.* Compendiu, p. 130.
[3] *Istoria medie a României*, p. 202.
[4] *Ibidem*, p. 203.
[5] *Ibidem*, p. 212.

Scanned with OKEN Scanner

oastea de curteni, formată din boieri mici și mijlocii, dar și de țărani boieriți, numărînd vrea 3 000 de oameni, adunați din diferite părți ale țării ; *oastea voinicilor*, formată din țărani liberi călări, cu un efectiv de aproximativ 3 000—4 000 de ostași, care luptau pe cheltuiala lor cu arcuri, săgeți, sulițe, săbii, paloșe ; *oastea neregulată*, formată din țărani călări, avînd un efectiv de circa 30 000 de oameni, care era chemată în caz de nevoie din sate, sub conducerea vătămanilor, fiind înarmată cu măciuci, topoare, coase, arcuri, săgeți ; *oastea de țărani pedeștri*, care se ridica la circa 10 000—20 000 oameni și lupta cu lănci ascuțite la amîndouă capetele [1]. Această structură reflectă ponderea elementului țărănesc. Referitor la aceasta, în 1465, cronicarul polonez Dlugosz arăta : „Astfel sultanul porunci să se gătească oastea împotriva Moldovei, și Ștefan, strîngînd supt steag pe toți, și ostași, și țărani, așa încît numai femeile și copiii să rămîie acasă, îi ieșia înainte, gata să moară cu toți ai lui ori să învingă“ [2]. Ocupîndu-se de compoziția socială a armatei moldovene, N. Iorga arăta : „Nu numai pe ostași — vitejii, voinicii și iunacii, — și pe nobili — boierii —, ca și pe țărani, pe toți îi chema la luptă, învățîndu-i că fiecare din ei este dator să-și apere țara. Dacă prindea pe vreun țăran fără săgeți, arc și sabie, ori că n-a venit la oaste cu pinteni, fără milă-i osîndea la pierderea capului. La vestea, la poruncile grabnice țara încăleca în oaste, se strîngea de sîrg și venea la chemarea domnească“ [3]. Pentru a reliefa mai mult importanța elementului țărănesc și pentru a demonstra că victoriile lui Ștefan în bătălii se datorau, fără echivoc, *oastei mari*, N. Iorga continuă : „Cu țăranii se luptă Ștefan la Baia împotriva lui Matiaș Corvinul [...]. După datina și cu viclenia țărănească prinde el pe dușman, disprețuind marile lupte de străluciți călăreți desfășurați în cîmp liber, pe care le caută Domnii munteni. La Vaslui e iarăși o luptă de pedeștri și, între cei 40 000 de oameni ai lui Ștefan, cea mai mare parte sînt țerani. După biruință, foarte mulți țerani au fost strămutați din numărul pedeștrilor în al călărilor și nobililor, adică al vitejilor și boierilor“ [4]. Atunci însă cînd voievodul Ștefan, constrîns de împrejurări, a pornit în luptă fără *oastea cea mare* a țăranilor lucrurile au luat o întorsătură nefavorabilă lui, așa cum s-a întîmplat la Valea Albă (1476), unde Ștefan a luptat, după cum singur mărturisea, numai „cu Curtea“. În această bătălie, moldovenii au fost învinși, tocmai datorită nefolosirii *oastei mari*.

Din multitudinea de exemple pe care istoria poporului nostru ni le oferă, rezultă că *oastea cea mare* a avut un rol hotărîtor în unele momente ale luptei pentru apărarea independenței țării. De asemenea, rezultă că masele populare, care formau *oastea cea mare* „nu au acordat niciodată sprijin acelor domnitori care, prin politica și acțiunile întreprinse, nu le îndreptățeau aspirațiile“ [5].

---

[1] *Istoria României*. Compendiu, p. 133.
[2] *Ibidem*, p. 178—179.
[3] *Ibidem*, p. 179.
[4] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. I, p. 180.
[5] *Oastea cea mare*, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

Cauzele politice, economice şi sociale care au provocat, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, schimbările în cadrul vechii noastre organizări militare au influenţat şi rostul pe care-l avea *oastea cea mare*. Concomitent cu decăderea curtenilor a avut loc procesul de declin al *oastei mari*. Principalele cauze ale acestui fenomen au constat în accentuarea aservirii ţărănimii, datorită căreia boierii nu mai permiteau ţăranilor să meargă la oaste, preferînd să-i ţină să le lucreze moşiile ; instaurarea dominaţiei otomane în Ţara Românească în 1529 şi în Moldova în 1538 ; apariţia armelor de foc, care făceau ineficientă participarea ţăranilor la luptă întrucît, pe de o parte, armele lor erau rudimentare, iar pe cele de foc nu le puteau procura din lipsă de posibilităţi materiale [1].

Deşi după instaurarea dominaţiei otomane rolul oştirilor româneşti scade, trebuie relevat că interdicţia Porţii de a se forma armate numeroase în ţările române în general nu a fost respectată, încît, în diferite perioade, ţările române au dispus de efective apreciabile [2], în cadrul cărora, însă, rolul hotărîtor nu l-a mai deţinut *oastea cea mare*.

Instaurarea dominaţiei otomane în ţările române şi odată cu ea decăderea *oastei mari* marchează trecerea la o nouă structură militară, „care s-ar putea numi mercenarială“ [3] şi care „are şi un aspect general european, legat — cum au văzut — de revoluţia provocată în tactică, de introducerea masivă a armelor de foc“ [4]. Deşi în ţările române, datorită specificului şi particularităţilor dezvoltării economice şi sociale, situaţiei politice create, începînd din a doua jumătate a secolului al XVI-lea structura militară formată din mercenari nu a atins dimensiunile cunoscute în alte state europene ale timpului, totuşi ea s-a menţinut — cu unele deosebiri de la o etapă la alta şi de la un domnitor la altul — „pînă la începutul secolului al XVII-lea“ [5]. Trebuie subliniat însă că această structură militară nu a constituit niciodată elementul de bază al oştirii. Ca atare, cînd ne referim la oastea ţărilor române in această perioadă avem în vedere structurile constituite în primul rînd din elementul autohton (indiferent de categoria socială, de denumire şi specialitate), iar cînd vorbim de decăderea *oastei mari*, aceasta trebuie interpretată în cadrul unor limite, nicidecum ca o dispariţie totală a ei. În evul mediu „ţărănimea a dus greul bătăliilor împotriva cotropitorilor străini“ [6], sub conducerea marilor comandanţi de oşti şi tot ea „s-a afirmat cu putere ca o clasă socială revoluţionară în nenumăratele răscoale împotriva dominaţiei feudale“ [7]. Subliniind forţa militară din ţările române începînd cu sfîrşitul secolului al XVI-lea, vom menţiona

---

[1] *Ibidem*, p. 48—49.
[2] *Ibidem*, p. 50.
[3] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 55.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 56.
[6] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a Societăţii Socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, p. 31.
[7] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

că „avem de-a face cu o nouă organizare a armatei“ [1] ; ea se deosebește de cea anterioară și prin prisma rolului pe care oștirile române îl jucau în viața statului sub dominația otomană, perioadă în care una dintre atribuții era „participarea la războaiele Porții“ [2] ; în cadrul unor acțiuni otomane ele erau folosite ca trupe auxiliare, îndeplinind îndeosebí servicii ca : repararea podurilor și cetăților, asigurarea pazei aprovizionării etc. [3]. Era firesc ca în asemenea condiții să se mențină, în principal, elemente ale *oastei mici — curtenii*, dar mai ales *slujitorii*. În același timp efectivele călărașilor și ale dorobanților au înregistrat serioase oscilații, scăderi și reveniri. Scăderile s-au datorat îndeosebi participării la diferite răscoale ca acelea din deceniile doi și trei ale secolului al XVII-lea, precum și la răscoala din 1655. De reținut că în secolul al XVII-lea marea majoritate a „corpului“ dorobanților era alcătuită din „dorobanții de țară“ [4], un indiciu că și în acest timp oastea română se baza pe elementul autohton. Slujba de dorobanți devenise ereditară, se moștenea din tată în fiu, ceea ce explică folosirea de către unii cronicari a termenului de „neamul dorăbănțesc“.

O preocupare pentru revitalizarea instituției ostășești o găsim la Dimitrie Cantemir. Evidențiind acest aspect al activității domnitorului de a-și crea o armată nouă *, Nicolae Iorga subliniază : „Cînd e vorba însă de război, ca atunci, în 1711, altă armată trebuie făcută, cu totul din nou. O proclamație a Domnului anunța că acei ce «se vor scrie la steaguri» vor avea cinci ruble pe lună sau trei taleri («cincizeci de lei și un tuet»), iar, la început, pentru echipare, cinci galbeni. Dintre mazili, clasa, tot mai vioaie, care dăduse ostași și armatelor vecine, se vor face ofițeri, numiți, după datina ruso-polonă, polcovnici și rohmiștri, ca și subalternii lor, chenarii — după un cuvînt turcesc care înseamnă locotenent — și stegarii“ [5]. Este vorba deci de o armată de slujitori cu plată formată din categoriile existente la acea dată în Moldova și care era recrutată nu individual ca în vechiul sistem al curtenilor, ci colectiv. N. Iorga apreciază ca eficient sistemul întrucît „se adunară mulți oameni bucuroși de a se distinge, de a cîștiga“ [6]. De asemenea, cronicarul Neculce, vorbind despre același eveniment, arată : „Atunce toți se făcură oșteni : slugile lăsau pe boieri, argații lăsau pe stăpîni ; și altă

---

[1] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 60.

[2] *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 92.

[3] *Ibidem.*

[4] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 119.

* „Este considerat de istorici că sub acest domnitor se găseau : 1) corpul seimenilor, mai multe steaguri, numiți seimenii hătmănești, fiind sub hatman, acei ce se considerau ca luptători ; și seimeni agiești acei de sub haga și care se întrebuințau în serviciul administrativ și polițienesc ; 2) un corp de nemți, de 100 de oameni, împărțiți în 4 companii a cîte 25 de oameni fiecare ; 3) un corp de 160—200 de cazaci în 4 căpitănii, de cîte 40—50 oameni, una ; 4) corpul tătarilor lipcani, cam 200 ; 5) un corp de dorobanți ; 6) călărași și umblători de Hotin, Galați și Soroca, 50 de oameni fiecare“ (General Ion Anastasiu, *Op. cit.*, p. 505.

[5] Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. II, p. 206.

[6] *Ibidem*, p. 207.

Scanned with OKEN Scanner

prostime mulţi au mers de au luat bani şi s-au scris la steaguri. Mai mulţi fără de arme, că nu aveau de unde-şi cumpăra, ca şi arcaşii sfîrşise arcele, săgeţile şi săhăidacele ce au avut în dughenile lor ce îşi făceau suliţe din crengi ascuţite şi pîrlite la vîrf. Se încălăca cine cum putea“ [1]. „Acest avînt războinic — scria N. Iorga — care e însuşi o puternică notă de vitalitate, nu putea fi fără importanţă în dezvoltarea sufletului nostru naţional“ [2]. Dimitrie Cantemir — notează generalul colonel Ion Coman — „a realizat valoarea istoriei ca factor compulsiv în direcţia unei regenerări a puterii armate a poporului nostru, spre a sluji împlinirii idealului scuturării jugului străin. Adresîndu-se compatrioţilor săi, Cantemir le reamintea trecutul de glorie cu obiectivul mărturisit de a trezi virtuţi militare ce nu se pierduseră în secolele de opresiune străină ; adresîndu-se lumii civilizate a vremii, el evoca acelaşi trecut pentru a deştepta interesul contemporanilor faţă de poporul mic şi viteaz căruia i se cuvenea alt destin“ [3].

După decăderea curtenilor şi corpurilor principale de slujitori — călăraşii şi dorobanţii — în ţările române au apărut, spre sfîrşitul secolului al XVII-lea, diferite cete de luptători care s-au menţinut şi în secolul următor şi care vor purta amprenta regimului fanariot (în Moldova începînd de la 1711, iar în Ţara Românească de la 1716). Astfel, a luat fiinţă un corp de slujitori denumiţi *vînători*, oameni care după cum arată Dimitrie Cantemir — se ocupau în secolul al XVII-lea şi chiar în prima parte a secolului al XVIII-lea, în timp de pace, cu vînatul în folosul curţii domneşti, serviciu pentru care ei erau scutiţi de anumite dări [4]. Acest corp de vînători, în Moldova, pe timpul domniei lui Grigore al II-lea Ghica (1726—1733, 1739—1741), avea un efectiv de circa 100—110 oameni, organizat în două steaguri. Dar cu timpul acest efectiv a scăzut mult ; în 1776 nu mai exista decît un singur steag de vînători [5]. N. Bălcescu pomeneşte existenţa în Ţara Românească încă în secolul al XVI-lea a circa 500 de vînători, al căror număr creşte pînă la 1 000 de oameni, „din care jumătate pedestrime şi jumătate călărime“ [6]. Cercetările recente arată că „în Ţara Românească vînătorii sînt amintiţi ca o ceată de slujitori numai la 1739“ [7] (două steaguri formate din 165 de oameni).

Un alt corp de slujitori l-au constituit *roşii* (joimirii) * înfiinţat în Moldova sub domnia aceluiaşi Grigore al II-lea Ghica. Ei erau organizaţi în două steaguri, numărînd circa 120 de oameni, obligaţi „să aibă «toţi

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] General-colonel Ion Coman, *Trecutul militar al poporului român în opera lui Dimitrie Cantemir*, în *300 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1974, p. 103.
[4] Dimitrie Cantemir, *Op. cit.*, p. 158—159.
[5] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 138.
[6] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, p. 13.
[7] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 139.
* Aceştia purtau denumirea de *roşii* după culoarea roşie pe care o aveau hainele şi bonetele pe care le îmbrăcau pe timpul chemării la oaste.

Scanned with OKEN Scanner

cai buni și arme», și să se afle «gata... în toată vremea nelipsiți», la poruncile domniei“ [1].

Documentele atestă, de asemenea, pe *scutelnici*, categorie de slujitori considerată de N. Iorga ca fiind o creație a domnitorului Constantin Brîncoveanu (1688—1714) [2], deși există mențiuni despre scutelnici și în vremea domniei lui Gheorghe Duca [3] (1673—1678). Spre sfîrșitul domniei lui Constantin Brîncoveanu, existau în Țara Românească 20 de steaguri de scutelnici (dintre care șase erau formate din pedeștri), „cu un efectiv mai mare decît al călărașilor și dorobanților luați împreună“ [4]. Ca și pentru celelalte cete de slujitori, începînd cu secolul al XVIII-lea însemnătatea scutelnicilor scade continuu, astfel că în jurul anului 1739 „mai exista un singur căpitan de scutelnici, cu 7 lude“ [5]. În ceea ce privește atribuțiile lor, documentele au lăsat puține informații ; se cunoaște că în timpul campaniilor trupelor otomane, scutelnicii, trupe auxiliare, erau folosiți, pentru executarea diferitelor servicii.

O altă categorie de slujitori o forma ceata *talpoșilor*, semnalată în timpul domnitorului Șerban Cantacuzino (1678—1688), care fusese constituită din corpul dorobanților și, ca atare, se subordona marelui căpitan al dorobanților. Efectivul talpoșilor nu a fost prea mare ; în anul 1739 sînt atestate 35 lude, care își aveau garnizoana în București, unde erau întrebuințați pentru paza curții domnești. Mai tîrziu, spre sfîrșitul domniei lui Constantin Mavrocordat (1761—1763, a șasea domnie), mai existau în Țara Românească 120 de talpoși [6].

Din corpul slujitorilor mai făcea parte și ceata denumită *saragelele*. Ostașii încadrați în această categorie apar în Țara Românească tot în timpul lui Șerban Cantacuzino, „care i-a folosit pe acești călăreți iuți în diverse misiuni ce reclamau viteză“ [7]. Nu se cunosc efectivele saragelelor, dar știm că în anul 1739 „existau 8 steaguri de saragele și 12 zapcii“ [8].

Pentru paza hotarelor, în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu a fost înființat un corp de slujitori ai cărui oșteni erau denumiți *martalogi*, împărțiți în două grupuri : unii care păzeau înspre munte, în Loviștea, și alții care făceau pază la Dunăre [9]. Martalogii mai erau însă folosiți și pentru a opri fuga țăranilor din satele situate în apropierea granițelor. Numărul martalogilor nu a fost prea mare, aceasta poate și pentru că la paza hotarelor mai erau întrebuințați, în continuare, și plăieșii.

Un alt corp de slujitori l-au format *mocanii*, care apar în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și se crede că erau folosiți pentru paza

---

[1] *Ibidem.*
[2] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. 2, p. 204.
[3] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 132.
[4] *Ibidem*, p. 132—133.
[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem*, p. 134.
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem*, p. 135.
[9] *Ibidem*, p. 136.

Scanned with OKEN Scanner

hotarelor, în mod deosebit în regiunea Buzău-Rîmnicu Sărat. Aceştia erau organizaţi pe steaguri, efectivul ridicîndu-se, în jurul anului 1739, la şapte steaguri, însumînd 300 de lude.

În cele ce urmează vom trece succint în revistă sistemul organizatoric şi de comandă al corpului de slujitori în condiţiile dominaţiei otomane, al restricţiilor de tot felul impuse de Poartă dar care n-au anihilat cu totul forţa militară a românilor. Problema organizării, precum şi a comandanţilor categoriilor de slujitori amintite a fost mai puţin dezbătută şi în special aprofundată de istoriografia noastră de pînă acum un deceniu. Pentru ultimii ani este de remarcat contribuţia istoricului Nicolae Stoicescu [3], care, alături de alţi cercetători şi specialişti, prin lucrările şi studiile publicate, a pus în lumină numeroase aspecte ale organismului militar al ţărilor române în evul mediu.

Subliniem că, mai ales în timp de război, organizarea militară a avut un rol deosebit, deoarece aceasta trebuia adaptată condiţiilor impuse de o serie de factori economici, de timp, de teren, de ordin militar, sub toate aspectele. Istoria patriei ne oferă numeroase pilde de mari comandanţi de oşti, care, adaptîndu-şi organizarea oastei condiţiilor specifice desfăşurării războiului, într-o etapă sau alta, cu forţe mult mai puţine decît ale inamicului şi cu o dotare în armament mai slabă, au înregistrat victorii de răsunet european.

Cele mai mari şi mai răspîndite structuri militare în care erau adunaţi şi organizaţi oştenii în timp de război le-au constituit *ceata* şi *pîlcul*, care nu aveau efective fixe, acestea fiind stabilite înainte sau chiar în timpul luptei. În consens cu necesităţile, „după terminarea luptelor", aceste formaţiuni se dizolvau [2]. Oştenii care formau ceata mai erau numiţi şi cetaşi, mai ales în Ţara Românească. O altă unitate militară a fost *steagul*, „cea mai veche unitate militară cu caracter permanent menţionată în documente" [3], şi căreia în secolul al XVIII-lea i s-a mai spus şi *baiarac*. Nici despre efectivele steagului în timp de război nu dispunem de date certe, dar se pare că numărul luptătorilor care îl compuneau era fixat în raport de misiunile primite, un steag avînd în medie 50—70 de oameni, neatingînd cifra de 100 nici chiar atunci cînd organizarea slujitorească s-a aflat la maxima dezvoltare [4]; în secolul al XVIII-lea aceste efective erau mult mai mici.

Deşi termenul de căpitan este menţionat în documente încă de la sfîrşitul secolului al XIV-lea pentru Moldova, iar în Ţara Românească din secolul al XVI-lea, în mod deosebit în timpul domniei lui Mihai Viteazul (1593—1601), denumirea de *căpităniе* apare mult mai tîrziu, spre sfîrşitul secolului al XVII-lea, intrată în organizarea militară după gradul celui ce o comanda — căpitan. Şi efectivul unei căpităniі a fost variabil. Dimitrie Cantemir, de exemplu, referindu-se la trecutul arma-

---

1 *Ibidem*, p. 211—287.
2 *Ibidem*, p. 215.
3 *Ibidem*, p. 218.
4 *Ibidem*, p. 220—221.

Scanned with OKEN Scanner

tei moldovene, dar fără a preciza perioada, în orice caz cu mult anterioară menționării în documente a termenului de căpitănie, notează că un căpitan comanda zece centuri (circa 1 000 de oameni), arătînd, totodată, că pe vremea lui (1710—1711) aceste efective scăzuseră mult [1]. Documente din a doua jumătate a secolului al XVII-lea menționează că atît în Moldova, cît și în Muntenia, sub comanda unui căpitan nu se găseau mai mult de 400 de oameni, căpitănia fiind împărțită pe steaguri, cu o componență variabilă. Scăderea efectivelor, de care vorbește Dimitrie Cantemir, a continuat, și odată cu ea și numărul steagurilor, „pînă cînd căpitănia a ajuns să se confunde ea însăși cu steagul" [2].

Indiferent de mărimea efectivelor și numărul unităților componente ale oștirii medievale din țările române, de denumirile pe care le purtau, principalul este că românii au avut permanent o instituție militară organizată, diversificată pe specialități, dotată și pregătită în raport de stadiul dezvoltării economico-sociale, de necesitățile apărării în fața dușmanului, de gîndirea militară a marilor domnitori și comandanți de oști patrioți.

Pe lîngă structura organizatorică, prezintă interes și rangurile cu caracter militar din oastea română a evului mediu.

Încă din secolele XIV și XV, cînd curtea domnească își avea curtenii săi, *vornicul*, care avea răspunderea întregii curți a domnului, a devenit și comandantul militar al curtenilor, iar mai tîrziu, spre sfîrșitul secolului al XVI-lea, din însărcinarea domnului, el devenea și comandantul oastei. În aceeași perioadă întîlnim funcția de *pîrcălab* și *staroste*, care aveau comanda militară și administrativă. În documentele vremii, vornicului i se spunea uneori și *voievod*, comandantul oastei, iar pîrcălabul e denumit și *capitaneus* [3].

Atît pentru Moldova, cît și pentru Țara Românească documentele ne vorbesc de existența funcției de *vătaf*, pe care o întîlnim în organizarea militară a țărilor române pînă în secolul al XVIII-lea, ea rămînînd apoi în continuare în sensul de administrator sau reprezentant al curților boierești. În secolul al XVII-lea „se numea vătaf orice conducător de ceată cît de cît organizată" [4].

În ierarhia militară întîlnim, de asemenea, pe *marii vătafi*, proveniți și ei din rîndul boierilor, avînd funcția de comandanți ai curtenilor din ținuturi, în Moldova, și ai celor din județe, în Țara Românească. Aceștia sînt semnalați mai ales din a doua jumătate a secolului al XV-lea cînd categoria curtenilor era în plină înflorire și cînd s-a impus o mai bună și temeinică organizare a lor. Marii vătafi sînt semnalați, începînd din secolul al XVII-lea, ca îndeplinind, concomitent cu atribuțiile militare, și funcții administrative, fiscale, judecătorești în ținuturile respective [5]. În ultimele decenii ale secolului al XVII-lea marii

---

[1] Dimitrie Cantemir, *Op. cit.*, p. 88—89.
[2] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 229.
[3] *Ibidem*, p. 232.
[4] *Ibidem*, p. 234.
[5] *Ibidem*, p. 237.

Scanned with OKEN Scanner

vătafi au fost înlocuiți, îndeosebi în Moldova, cu *căpitanii de ținut*, care au preluat îndatoririle acestora, atît civile, cît și militare.

O altă funcție militară, comună pentru țările române, a fost aceea de *căpitan*, amintită cînd am vorbit de unitatea căpitănie ; ea a coexistat o perioadă împreună cu cea de mare vătaf, pe care, mai tîrziu, a înlocuit-o. Și căpitanii erau recrutați din marea boierime. Totuși, documentele semnalează cazuri atît în Moldova, cît și în Țara Românească, cînd rangul de căpitan era dat de voievod și unor persoane dintr-o categorie socială mai modestă, dar numai după ce acestea parcurgeau întreaga ierarhie militară pînă la rangul de căpitan. Cu timpul, datorită scăderii efectivelor pe care căpitanii le aveau sub comandă în ținuturi, în ultimele două decenii ale secolului al XVII-lea și mai cu seamă la începutul secolului următor, aceștia ajung să comande unități numai la nivelul steagului, ceea ce atrage după sine apariția rangului de *mare căpitan de ținut*, care preia comanda generală a efectivelor din ținuturi, căpitanii devenind subordonații acestora [1]. Corespunzător căpitanului de ținut din Moldova era rangul de *căpitan de margine* în Țara Românească.

În perioada în care a apărut rangul de căpitan este menționat în documente și cel de *iuzbașă*, care îndeplinea funcția de ajutor de căpitan pe linie militară, efectivul pe care îl comanda fiind de o sută de oameni. Cînd efectivele pe care iuzbașa le avea sub comandă erau mai mari, atunci era ajutat la comandă de un *ceauș* și de un *stegar*. Cînd în unele localități exista un număr mai mic de slujitori, și în acest caz neputîndu-se constitui o unitate sub comanda unui iuzbașă, atunci aceștia intrau în subordinea unui ceauș sau stegar.

Un alt grad care a existat un timp îndelungat în oastea țărilor române a fost acela de *hotnog*. Hotnogul avea sarcinile iuzbașei ; comanda aceleași efective și era subordonat căpitanului. Întîlnim deci situația, după cum confirmă și istoricii I. C. Filitti și Nicolae Stoicescu, în care într-o perioadă „termenii de sutaș, iuzbașă și hotnog sînt sinonimi, indicînd, în limbi diferite, pe comandanții unei sute de curteni sau slujbași“ [2]. Deși era unul din cele mai vechi grade în oastea română, hotnogul începe să-și piardă însemnătatea în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, ca urmare a decăderii instituției slujitorimii.

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se întîlnește gradul de *bulucbașă*, derivat din denumirea de „buluc“ atribuită unității militare care mai înainte se numea steag, aceasta mai ales în Moldova. Bulucbașii puteau fi în subordinea unui *başbulucbașă*. La începutul secolului al XVIII-lea, în Țara Românească apare gradul de *chihaia*, sinonim cu cel de ceauș din Moldova.

Se constată, deci, de-a lungul secolelor XVI—XIX, mai ales după decăderea *oastei mari*, o mare varietate atît în ceea ce privește structurile militare ale țărilor române, elementele componente ale acestora, cît și denumirile unităților, a rangurilor, gradelor și funcțiilor corpului de comandă. În pofida vicisitudinilor istoriei, a greutăților și obstaco-

[1] *Ibidem*, p. 255.
[2] *Ibidem*, p. 260.

Scanned with OKEN Scanner

lelor de tot felul, a restricțiilor supuse de otomani, țările române și-au păstrat, într-o formă sau alta, o organizare militară, ceea ce poate fi apreciat ca un fapt esențial pentru identitatea statală românească.

O altă problemă importantă a elucidării evoluției puterii armate la români se referă la *armata permanentă*.

Referindu-se la armata permanentă Fr. Engels a definit-o a fi, în esență, „un corp organizat, alcătuit din oameni înarmați, care este întreținut de stat în vederea unui război ofensiv sau de apărare“ [1]. Desigur definiția trebuie să fie înțeleasă și analizată prin prisma complexității funcției sociale a oastei, a particularităților dezvoltării statelor feudale, a cauzelor care au determinat necesitatea apariției ei, mai ales atunci cînd vorbim, în concret, despre țările române.

„Oastea permanentă la români își are originea în procesul consolidării statelor feudale românești de-sine-stătătoare, fiind un rezultat al condițiilor economice, sociale și politice în cadrul cărora evolua poporul român în secolele XIV și XV“ [2].

În general istoricii sînt de acord că organizarea *armatei permanente* a fost determinată de necesități ale statului feudal, ca : siguranța persoanei domnului ; asigurarea ordinii interne în țară ; paza granițelor și a cetăților de la frontiere etc. *Oastea permanentă* s-a constituit și într-un puternic instrument în mîna acelor domnitori care au folosit-o pentru centralizarea statului și diminuarea puterii marilor feudali. Și în țările române, ca în oricare alt stat feudal, *armata permanentă*, unul din elementele forței publice, pe lîngă menirea de a servi interesele claselor dominante, urma să slujească și interesele generale ale țării, ale poporului, apărarea împotriva pericolului extern.

Problematica *armatei permanente* a fost în atenția unora dintre cărturarii și gînditorii români ca Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, A. D. Xenopol, N. Iorga și alții, care, în lucrările lor au făcut precizări de o deosebită importanță în legătură cu originea și evoluția ei în țările române. Nu s-a putut însă cristaliza o părere unitară asupra elementelor componente ale *armatei permanente* și nici asupra încadrării în timp a procesului de formare a ei.

Dintre autorii citați mai sus, marele gînditor revoluționar N. Bălcescu are meritul incontestabil de a fi sesizat, într-o măsură mai mare decît alții, îngemănarea care există între procesul formării *armatei permanente*, al organismului militar în general, cu cel al cadrului economic și social-politic în perioada închegării și dezvoltării statelor românești feudale. „Românii — scria el — de la întemeierea principatului lor au simțit trebuința ce are un stat de o armată permanentă, armată care să fie gata în orice minut să respingă pe vrăjmaș, din orice parte s-ar ivi“ [3]. Susținînd această idee, N. Bălcescu nu excludea existența și însemnătatea celorlalte componente ale organismului militar, deci

[1] K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. XIV, Editura politică, București, 1963, p. 5.

[2] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 3, Editura militară, București, 1975, p. 7.

[3] Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. 1, p. 12.

Scanned with OKEN Scanner

necesitatea *oastei permanente* nu o vedea în mod exclusivist, ci în cadrul organizării militare generale. Ca atare, în continuare, el arată : „Ei [românii] pricepură încă şi aceasta, că o asemenea armată [armata permanentă] nu se poate privi decît ca o avangardă a norodului şi că tot bazul sistemului militar trebuie a sta într-o bună întocmire de o numeroasă rezervă naţională ; pentru aceea au organizat ei de la început armata, miliţia şi ridicarea gloatelor, încît la dînşii tot românul se năştea cu datoria de a fi soldat şi de a apăra statul la vreme de nevoie cînd vrăjmaşul călca pămîntul românesc, toată ţara trebuia să fie în arme“ [1]. Şi tot Bălcescu, referindu-se la momentul apariţiei *armatei permanente* la români, în raport cu celelalte state feudale europene, sublinia că : „Armata românească a fost cea dintîi armată permanentă în Europa“ [2]. La prima vedere această afirmaţie pare exagerată, dar dacă pornim de la analiza situaţiei existente în secolul al XIV-lea, cînd în statele europene „cele dintîi oştiri permanente au fost [...] alcătuite de Carol al VII-lea, regele Franţei, la 1445 şi 1448“ [3], nu mai avem nici o îndoială asupra precizării făcute de N. Bălcescu, întrucît astăzi istoricii sînt de acord că *oastea permanentă* în Ţara Românească îşi are începutul în vremea lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418). „Lui Mircea însă i se dă mai cu seamă cinstea de întemeietorul armatei româneşti, spune N. Bălcescu. El înalţă şi regulă edificiul început de cei de mai deînainte de el. El fu cel dintîi care se înfăţişă în Europa cu o armată permanentă regulată, care sub următorii domni se desăvîrşi mai mult şi se mai mări“ [4]. Argumentul pe care marele istoric îl aduce pentru a-şi susţine părerea este mai mult decît convingător, întrucît ce altceva poate convinge mai bine decît structura şi efectivele *armatei permanente* despre care el spune : „Numărul tuturor acestor oştiri trece peste 30 000 şi, în vreme de război, totdeauna se mai mărea. Aceste oştiri erau însă numai în România mare [Muntenia] căci în România mică [Oltenia] era o deosebită oştire a banului. Banul, cîrmuind singur banatul Craiovei şi fiind domnului numai vasal, a trebuit să aibă o oştire a sa“ [5]. Un alt argument care vine să ateste existenţa *armatei permanente* încă din acele vremuri îl constituie faptul că ostaşii angajaţi în această oştire erau retribuiţi : „Armata primea de la stăpînire leafă, hrană şi veşminte. Sub Mircea cel Bătrîn, tot soldatul primea pe zi cîte doi bani roşii care fac 13 parale“ [6].

Deşi Bălcescu a avut în vedere, mai mult decît alţi istorici, legătura obiectivă existentă între procesul creării *armatei permanente* şi cel al formării şi consolidării statelor feudale româneşti de-sine-stătătoare, datorită însă atît limitelor metodei de cercetare, cît şi stadiului informaţiilor disponibile, el nu a reuşit să fundamenteze necesitatea şi

---

[1] *Ibidem.*
[2] Nicolae Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 72, 542.
[3] *Ibidem*, p. 72.
[4] *Ibidem*, p. 73.
[5] *Ibidem*, p. 75.
[6] *Ibidem*, p. 77.

crearea armatei permanente în acele timpuri în țările române pe o analiză multilaterală a factorilor economici, sociali și politici și, în raport cu aceștia, să evalueze funcția ei socială, sub toate aspectele, și implicațiile pe care le impune o societate împărțită în clase antagoniste. Ca atare, din aprecierile lui N. Bălcescu, iar mai tîrziu ale lui N. Iorga, ca și ale altor istorici, rezultă că necesitatea creării *armatei permanente* a fost determinată în exclusivitate de apărarea patriei împotriva dușmanilor externi, minimalizîndu-se astfel factorul intern, factor deosebit de important în făurirea și dezvoltarea organismului militar în contextul procesului evolutiv al relațiilor de producție feudale în țările române.

În ceea ce privește fixarea în timp a genezei *armatei permanente* la români, mulți istorici au emis păreri asemănătoare cu ale lui N. Bălcescu. De punctul de vedere al lui N. Bălcescu, se detașează însă istoricii N. Iorga și A. D. Xenopol. Astfel, după ce evidențiază ideea lui Bălcescu, N. Iorga, arătînd că „pînă dăunăzi încă, s-a crezut, după aserțiunea mîndră a lui N. Bălcescu care măria și împodobea trecutul pentru a da încredere prezentului și a pregăti un viitor, că Mircea-Vodă ar fi dat un exemplu Europei și ar fi inovat în arta militară, întemeind în Țara Românească o oștire «permanentă»“ [1], el neagă, fără echivoc, că în timpul lui Mircea ar fi existat o *armată permanentă,* afirmînd : „din capul locului, această afirmație nu putea fi crezută. Oricînd e greu să se inoveze în această artă, și inovarea, cînd este, poate porni, numai de la un popor răzleț, cu o cultură proprie, foarte originală și deslușită, sau de la o rasă ale carii însușiri extraordinare îi îngăduie atunci a pune îndată temeliile unei mari Împărății de cucerire. Noi eram însă un popor nu prea mare la număr, împiedicat, pe lîngă aceasta, de a-și uni puterile într-un singur stat, și un popor mai rău așezat, deși pe un tărîm bogat. Așa încît, într-o vreme cînd pînă și strălucita organizare a oamenilor pornia în mare parte de la adaptări după alte neamuri, noi nu ne putem ridica mai presus de ele“ [2]. Ca urmare a acestei convingeri, N. Iorga excludea categoric posibilitatea creării *armatei permanente* în Țara Românească în acele vremuri, justificîndu-și punctul de vedere prin nivelul scăzut de dezvoltare al poporului nostru în raport cu cel al altor popoare, cît și datorită faptului că românii nu erau încă constituiți într-un singur stat. Potrivit părerii lui N. Iorga, Mircea cel Bătrîn a moștenit de la bunicul său, Vladislav I Vodă, o putere armată pe care a păstrat-o în acea formă, cu boierii proprietari de moșii, precum și cu unele contingente și corpuri întîmplătoare. „E îndoielnic — spune Iorga — dacă Mircea a avut vreodată măcar o strajă a persoanei sale domnești. De o armată permanentă în acest înțeles, singurul care se poate admite, se vorbește numai peste cîțiva ani după moartea lui, și doar ca un desiderat“ [3]. Continuînd să-și argumenteze ideea, el spune

[1] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. I, p. 55.
[2] *Ibidem*, p. 55—56.
[3] *Ibidem*, p. 56.

Scanned with OKEN Scanner

mai departe că abia „nepotul și urmașul al doilea al lui Mircea, Dan-Vodă [este vorba de Dan al II-lea (1420—1421, prima domnie) care l-a urmat la domnie pe Mihai I, fiu al lui Mircea cel Bătrîn], cere de la unguri, aliații lui, mai puternici și mai bogați decît dînsul, a i se plăti o strajă de 600 de călări și pedestri români, ori mai puțini“ [1], aceasta nu ca o *armată permanentă*, ci mai degrabă drept o gardă personală. Regele Sigismund de Luxemburg al Ungariei i-a pus la dispoziție o oaste formată din 1 000 de oameni, din care 100 călări [2]. Și tot N. Iorga, analizînd în aceleași limite și situația din Moldova, lasă să se înțeleagă că un proces de formare a unei *oștiri permanente* a început și aici într-o epocă mai tîrzie. Astfel, vorbind despre lupta de la Lipnic din 1469, N. Iorga scria că „Ștefan își avea acum o oaste statornică de curteni, și boierii care nu se mai numesc după moșii ca odinioară stăteau în cea mai mare parte, firește afară de pîrcălabi, în jurul Domnului. Îi fu ușor deci să înjghebe un corp de pedepsire [...“] [3].

A. D. Xenopol, considerînd oastea de lefegii (mercenari) identică cu *armata permanentă*, analizînd situația și oastea din epoca lui Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, scrie : „De o armată permanentă nu poate fi vorba pînă tîrziu, cînd lefegiii, ținuți în țară pentru paza domnului și în timp de pace, au luat caracterul unei armate statornice, care nu avea altă îndeletnicire decît meșteșugul armelor“ [4]. În concepția lui A. D. Xenopol existența *armatei permanente* era condiționată numai de un singur element, acela al plății ostașilor, el nereușind să vadă geneza, componența și funcția socială a acestei categorii a structurii militare într-o strînsă concordanță cu nivelul de dezvoltare al forțelor și mai ales al relațiilor de producție feudale, în raport de necesitățile și cerințele centralizării și dezvoltării statelor feudale românești în contextul general al vieții secolului al XIV-lea. Atît N. Iorga, cît și A. D. Xenopol în cercetarea și analiza acestui fenomen au exclus factorii de ordin intern. Analizînd problema în viziunea celor doi istorici, nu se mai pot urmări particularitățile fenomenului militar în contextul procesului de apariție și dezvoltare a relațiilor de producție feudale în țările române.

Însă, opiniei lui N. Bălcescu privitoare la obîrșia *armatei permanente* la români i s-au alăturat și alți istorici. Așa, de pildă, Ioan Brezoianu arată că afară de oștile de scuteală — milițiile — a căror înființare, după opinia autorului, se pierde în vechime, „creatorul oștirii permanente în Țara Românească se crede a fi Mircea cel Mare, iar în Moldova Petru Mușat, domnitorul ei, amicul lui Mircea“ [5]. În cadrul măsurilor de pregătire a rezistenței și apărării independenței împotriva pericolului otoman — arată el în continuare — „Mircea pune temelia

---

[1] *Ibidem*, p. 57.
[2] *Ibidem*
[3] *Ibidem ; Istoria românilor*, vol. IV, București, 1973, p. 153.
[4] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. IV, p. 135.
[5] Ioan Brezoianu, *Vechile instituții ale României*, București, 1882, p. 18.

acestei instituții“ [1], care era formată din oșteni scutiți și retribuiți cu leafă, oșteni scutiți de dăjdii și servind pe cheltuiala lor (ceea ce forma oștirea de scuteală), gloatele sau oastea în dobîndă, cum am văzut că se numea în Moldova [2].

Este neîndoielnic că etapa lui Mircea cel Bătrîn a constituit o importantă treaptă în organizarea oștirii cu caracter permanent. În acest sens, un argument istoric îl constituie anul 1398, cînd Mircea a trecut Dunărea, pentru a interveni în ajutorul lui Ivanco, conducătorul Dobrogei autonome, acțiune în urma căreia otomanii au fost respinși, iar vechiul pămînt strămoșesc al Dobrogei a fost readus la trupul Țării Românești după care domnul român și-a stabilit garnizoane în cetăți din efectivele care erau permanentizate la această dată [3]. Fără o *oaste permanentă* care să mențină poziția strategică a Dobrogei este greu de crezut că acest teritoriu putea fi stăpînit de Mircea cel Bătrîn în condițiile politice deosebite ale expansiunii Imperiului otoman și în fața forței militare a acestuia.

Problema *armatei permanente* la români i-a preocupat și pe o serie de istorici militari, unii din ei nereușind să se ridice la nivelul înțelegerii genezei și existența *armatei permanente*, sub toate aspectele, în contextul complex al condițiilor formării și dezvoltării statelor feudale românești, în timp ce alții s-au apropiat de concepția științifică acceptată azi de istoriografia românească. Astfel, în lucrarea sa „Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc“, D. I. Georgescu se alătură punctului de vedere exprimat de A. D. Xenopol și de N. Iorga, declarîndu-se în dezacord cu ideea exprimată de Ioan Brezoianu. El susține că din afirmația lui Brezoianu referitoare la existența unor oșteni retribuiți cu leafă nu se poate deduce că armata lui Mircea cel Bătrîn avea în compunerea sa un sîmbure permanent. „Acest lucru — scrie D. I. Georgescu — nu poate fi posibil, pe de o parte fiindcă oștiri permanente nu existau în nici o altă armată străină (?), iar pe de altă parte pentru că mijloacele și starea țării, ce abia se înfiripau, nu permiteau să se întrețină un cadru permanent“ [4]. La puțini ani după apariția acestei lucrări, ca o replică la neînțelegerea de către D. I. Georgescu a fenomenului apariției *oastei permanente*, la concepția sa, în general, privind geneza armatei române, apare lucrarea „Oastea română de-a lungul veacurilor“ în care autorul, generalul Ion Anastasiu, plasează începutul *armatei permanente* mult mai înainte chiar decît N. Bălcescu, susținînd că încă din secolul al XI-lea victoriile obținute de voivodatele române dovedesc că „toate elementele care dau astăzi oștirilor victorii erau și pe atunci ; iar imperativul de a fi gata repede pentru a înfrunta pericolul a determinat nevoia ca o parte din luptă-

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 355.
[4] D. I. Georgescu, *Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc*, ediția I, Tipografia geniului, București, 1929, p. 10.

Scanned with OKEN Scanner

tori să fie totdeauna gata, în arme, *permanent*, garda, pe care o găsesc vrăjmaşii oricînd în ţara românească cu arma în mînă"[1]. Avînd din acest secol „date precise asupra armamentului, avînd numiri de căpetenii şi dregători, cu atribut militar, care se găsesc în cazul aşezărilor ostăşeşti, avînd războaie purtate de români şi biruinţe, menţionează mai departe autorul citat, putem conchide că au existat oştiri româneşti organizate şi puternice de la începutul vieţii de-sine-stătătoare a statelor române, după plecarea romanilor din regiunea aceasta. Că faţă de precizările scriitorilor care pomenesc în acest veac de datine vechi, avem tot dreptul să afirmăm directa continuare, prin români, şi a sistemului militar roman exercitat în Dacia"[2]. Totuşi, concluzia generalului Anastasiu ni se pare oarecum exagerată, întrucît în perioada de după retragerea romană din Dacia nu poate fi vorba de o *armată permanentă*, condiţiile sociale, economice şi politice ale acelor timpuri neputînd să asigure factorii determinanţi ai apariţiei, menţinerii şi evoluţiei unei oştiri permanente pe meleagurile vechii Dacii.

Referindu-se la geneza *armatei permanente* la români, un alt istoric militar, generalul Grigore Constandache, deşi subliniază că oastea moldovenească a început să capete o formă organizată încă din veacul al XII-lea, acest istoric emite ideea că ea s-a desăvîrşit abia sub Ştefan cel Mare. „La noi — scria el — cele dintîi trupe permanente au fost, desigur, corpul puşcaşilor, al tunarilor în a doua jumătate a veacului al XV-lea. Tot ca trupe permanente se pot socoti trupele de gardă domnească, compuse din pămînteni"[3]. Autorul îşi justifică poziţia prin aprecierea că „o armată permanentă nu a existat la noi nici în Moldova, nici în Muntenia, şi nici nu putea să existe pînă ce nu a fost introdusă mai întîi la vecinii noştri (?), de la care strămoşii noştri copiau sau împrumutau aşezămintele militare"[4], precizînd apoi că „veacul al XVII-lea înseamnă organizarea armatei permanente ; la noi permanentizarea armatei a început tot în acest veac"[5]. Este limpede că generalul Constandache, ca şi istoricii A. D. Xenopol şi N. Iorga, în analiza fenomenului militar nu are în vedere întregul proces evolutiv al *oastei permanente*, neţinînd seama de treptele şi etapele istorice prin care a trecut organismul militar românesc pînă s-a constituit într-o *armată permanentă* bine definită, cu toate elementele ei componente.

În sfîrşit, reputatul istoric militar generalul Radu Rosetti — care, după cum se ştie, s-a ocupat cu precădere de studiul istoriei militare româneşti — subliniază în multe din numeroasele sale lucrări şi studii, pe o bază documentară largă, faptul că încă din secolul al VIII-lea formaţiunile politice româneşti dispuneau de forţe armate organizate, forţe

---

[1] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 43.
[2] *Ibidem.*
[3] General Grigore Constandache, *Din trecutul armatei române, Pagini de istorie*, în *Revista infanteriei*, nr. 350, aprilie 1931, p. 19.
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

ce s-au încumetat să se opună unor invazii ale ungurilor și tătarilor, forțe militare care au luat parte, alături de oștiri aliate, la mai multe războaie [1]. Autorul nu face însă, pe bună dreptate, referiri și precizări la existența vreunui nucleu permanent al acestei oștiri.

Informațiile de care dispune astăzi istoriografia noastră ne dau posibilitatea de a fixa în timp geneza nucleului timpuriu de *oaste permanentă*. Pornind de la cunoașterea existenței cetăților de apărare în „țările" românești, îndeosebi în cele transilvănene, care au avut de suportat presiunea expansiunii regatului maghiar, adăugînd la acestea informațiile și documentele care vorbesc despre obligația voievozilor români, după cucerirea maghiară, de a participa cu contingente la cererea regelui maghiar în diferite campanii, avem o imagine destul de cuprinzătoare asupra stadiului la care se găsea procesul de definitivare a *organismului militar românesc permanent* în acea vreme. Astfel, Diploma Ioaniților, emisă de cancelaria regelui Béla al IV-lea, ne oferă indicii pentru cunoașterea stărilor și faptelor în acest sens. În Diplomă se stipula ca nu mai puțin de o cincime din oastea voievodului Litovoi să participe la apărarea țării în oastea suzeranului său ungur. Pînă la formarea statelor feudale românești, inclusiv a voievodatului Transilvaniei, istoria ne oferă multe exemple de participare a oștilor românești ale voievozilor sau cnejilor atît alături de armata ungară în diferite acțiuni militare, dar în același timp încercînd să se opună dominației maghiare. Este, credem, clar că în secolul al XIII-lea găsim primele *începuturi ale formării oastei permanente*, întrucît atunci „efectivele militare nu se mărgineau numai la marii și micii feudali. În afară de aceștia, ca și boierii mari feudali, domnii aveau și ei o clientelă militară" [2]. Spre deosebire însă de marii boieri feudali, slujitorii voievodului erau echipați, înarmați și hrăniți pe socoteala lui, aceștia formînd oastea care oricînd era numai la dispoziția voievodului, deci într-un *serviciu permanent*. A trebuit apoi să treacă mai mult de un secol pentru ca *oastea permanentă* să capete o structură bine definită, să devină forța militară de bază a voievodului, așa cum se va întîmpla în prima jumătate a secolului al XIV-lea. De aceea, cînd ne referim la începuturile *armatei permanente*, trebuie să pornim de la elementele ei embrionare în contextul nivelului de dezvoltare la care ajunsese societatea românească pe toate planurile. Este o greșeală să se creadă și să vedem, atunci cînd vorbim de geneza *oastei permanente*, un organism militar bine definit și structurat din toate punctele de vedere. Trebuie avut în vedere că pe măsură ce țările române s-au dezvoltat din punct de vedere economic, social și politic, pe măsură ce organizarea statală s-a perfecționat, se înregistrează progrese simțitoare și în perfecționarea *armatei permanente*, elementele ei componente conturîndu-se clar, pentru a

[1] General Radu Rosetti, *Istoria oastei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, p. 56.

[2] V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Op. cit.*, p. 406.

Scanned with OKEN Scanner

ajunge, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și mai ales la începutul secolului al XV-lea, la organismul militar în viziunea pe care o avem astăzi despre această structură militară, cu rolul și funcția ei socială bine determinate, cu o pondere mult mai însemnată în structura generală a oastei țării și în gîndirea militară a domnitorilor.

Revenind la structurile militare din componența generală a oastei țării — de care ne-am ocupat mai înainte putem conchide că, după opinia noastră, cu excepția steagurilor de ținut, care, așa cum arată Constantin C. Giurescu, „se adunau în caz de război, pe ținuturi, sub comanda pîrcălabului respectiv [...] la locul de concentrare fixat de domn“ [1], *oastea cea mică*, care, „cuprindea pe cei ce înconjurau, de obicei, pe domn sau depindeau direct de dînsul, fie prin concesiunea unei moșii, fie prin plata unei lefi“ [2], avea un caracter *permanent*.

Este util, credem, să ne oprim succint, fie și numai pentru a exemplifica cele arătate pînă acum, asupra compunerii și efectivelor oștirilor organizate și conduse de unii din marii domnitori și iscusiți conducători militari români, în timpul cărora organizarea militară avea o fizionomie distinctă și cînd, pe lîngă *armata permanentă* în fața unor pericole externe, domnitorul „poruncește ridicarea gloatelor“ [3], adică chemarea *oastei mari*.

Perfecționarea organismului militar s-a găsit întotdeauna într-o strînsă legătură nu numai cu condițiile și particularitățile dezvoltării economice și sociale, ci și cu necesitățile și cerințele impuse de apărarea libertății și independenței, concepție permanent vie în activitatea marilor domnitori și comandanți de oști. Începînd cu secolul al XIV-lea, istoria poporului nostru ne oferă multe momente în acest sens. Astfel, în anul 1442, cînd Transilvania a fost invadată de armatele otomane, Iancu de Hunedoara „a adunat ostași din sate și orașe, a poruncit să ia armele și tuturor, săteni și orășeni, le-a impus, prin decret public, să slujească în oaste“. Întrucît marea nobilime, care nu se împăca cu politica de centralizare a puterii, invocînd limitele obligațiilor ei militare, nu a vrut să participe la campania din anul 1448, Iancu de Hunedoara s-a văzut nevoit să se bizuie numai pe trupe de mercenari și slujitori, ultimii subordonați direct voievodului, în ordinea ierarhiei vasalice ; dealtfel, cu un an mai înainte, la 6 noiembrie 1447, Iancu de Hunedoara scria regelui Aragonului și Siciliei, Alfons al V-lea, că, în afară de o oaste de 18 000 de mercenari — care, după părerea noastră, forma armata permanentă — el poate angaja contra turcilor o oaste de 10 000 de oameni din Valahia [4]. De fapt, nucleul de bază al oastei permanente a lui Iancu de Hunedoara, și aici intervine o primă particularitate a organismului militar transilvan în acea perioadă, era constituit

---

[1] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea a II-a, 1943, p. 507.
[2] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 19.
[3] Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 503.
[4] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 83.

Scanned with OKEN Scanner

din trupele de mercenari (unguri, poloni, germani), dar în fața pericolelor externe, aceasta era completată cu ostașii fără plată care luptau în speranța prăzii pe care voievodul o lăsa la dispoziția soldaților săi, așa cum s-a întîmplat după victoria de pe Ialomița din septembrie 1442 [1]. Constituindu-și o armată, în mare parte din elemente neomogenizate, cu obiceiuri și forme de luptă diferite, Iancu de Hunedoara a avut ca preocupare sistematică pregătirea oastei printr-o intensă muncă de organizare și instruire, ceea ce explică într-o largă măsură cheia succeselor sale militare. El și-a obișnuit oastea cu modul de luptă al turcilor, a luat din tactica husită întrebuințarea căruțelor ca stavilă împotriva atacurilor cavaleriei etc. Bun cunoscător al artei militare, bine informat asupra stadiului de dezvoltare a celor mai puternice armate, el s-a adaptat la cerințele luptei contemporane și la tehnica de luptă cea mai înaintată, „întărindu-și considerabil artileria, datorită sprijinului activ al orășenimii, al meșteșugarilor din orașele transilvănene îndeosebi, cărora le adresează numeroase și urgente comenzi de tunuri, ghiulele, pulbere etc." [2], reușind ca în scurt timp oastea lui să se transforme într-un admirabil organism militar, capabil să facă față celui mai redutabil adversar. Prin succesele înregistrate în lupta antiotomană, Iancu de Hunedoara și-a înscris numele în rîndul marilor comandanți de oști, fiind, în același timp, „primul conducător de stat care, pentru a face față primejdiei otomane, a încercat să creeze un sistem politic bazat pe strîngerea legăturilor dintre cele trei țări române, determinate de dezvoltarea relațiilor lor economice și de interesele comune ale apărării lor împotriva turcilor" [3].

Un moment revelator al structurilor organismului militar românesc a fost marcat de domnia (prima) a lui Vlad Țepeș, care, „prin vitejia și înțelepciunea sa și beneficiind uneori și de colaborarea în luptă a lui Iancu de Hunedoara", „a reușit să asigure independența Țării Românești, grav amenințată în acea vreme de Imperiul Otoman" [4]. Vlad Țepeș și-a organizat unele „formațiuni militare speciale, compuse din slujitori și țărani, prezente în permanent pe lîngă domn și care i-au servit drept sprijin în lupta sa împotriva marii boierimi" [5], deci o *armată permanentă* ce se găsea tot timpul la dispoziția domnitorului, la care se mai adăuga și garda domnească reorganizată și bine dotată, „pentru că Vlad Țepeș nu ținea seama de privilegiile boierimii, tratînd pe boieri ca și pe ceilalți locuitori ai țării" [6].

Cercetarea istorică încă nu a reușit să stabilească efectivul trupelor de mercenari angajat de Vlad Țepeș. Se apreciază că „lipsit de mij-

---

[1] C. Mureșan, *Rolul lui Iancu de Hunedoara în mobilizarea maselor populare*, în *Studii*, IX, 1956, nr. 4, p. 67.
[2] *Ibidem ; Istoria României*, vol. 2, p. 443.
[3] *Istoria României*, vol. 2, p. 446.
[4] Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 11.
[5] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 470.
[6] Nicolae Stoicescu, *Op. cit.*, p. 45.

Scanned with OKEN Scanner

loacele materiale, Ţepeş nu şi-a putut organiza deci un corp de mercenari prea numeros, forţele principale ale oastei sale rămînînd «slugile», legate de domn prin relaţii vasaliere şi care constituiau în acea vreme principalul mijloc de asigurare a administraţiei ţării“ [1]. Cu toate acestea, Vlad Ţepeş, prin eforturi susţinute, a dispus la un moment dat de o armată de 10 000 călăraşi şi 30 000 pedestraşi [2], aceasta, constituind, credem, *oastea cea mare*. De asemenea, el a angajat lefegii de la Matei Corvin care intrau în compunerea părţii permanente a oştirii, cu un statut asemănător celui al slujitorilor săi : „domnia mea îi voi milui şi-i voi hrăni ca şi pe slugile domniei mele, însă leafă n-am de unde să le dau“ [3]. Concomitent cu preocuparea pentru mărirea efectivului oastei sale, Vlad Ţepeş a acordat o atenţie deosebită introducerii unei discipline de fier în rîndurile ei.

Printr-o intensă activitate de întărire a oştirii şi a nucleului ei permanent s-a remarcat, de asemenea, marele domn şi comandant de oşti Ştefan cel Mare. În acest scop, el „se apropia tot mai mult de elementele ţărăneşti şi orăşeneşti, statornic ataşate ţelurilor sale ; el s-a convins că alianţa cu asemenea forţe populare, îmbinată cu lupta deschisă împotriva instituţiilor fărîmiţării, reprezintă singura soluţie aptă să-i asigure puterea şi progresul ţării“ [4] şi, ca atare, elementul principal al oastei moldovene în timpul său, pe care „Letopiseţul de la Bistriţa“ o numea „oastea cea bună şi viteză“, îl constituiau ţăranii. „Ştefan [...] nu chema la arme numai pe viteji şi pe boieri, ci şi pe ţărani, învăţînd pe fiecare să apere ţara“ [5]. Preocuparea lui Ştefan de a-şi întări elementul permanent al oştirii şi în acelaşi timp, de a se baza în acţiunile sale politice, dar mai ales militare, pe *oastea cea mare* formată din ţărani, pornea de la necesitatea de a-şi consolida poziţia de domn, de a fi mai puţin dependent de puterea militară a marilor boieri. „Acţiunea lui Ştefan cel Mare de înmulţire a efectivelor curtenilor tindea să întărească puterea centrală, prin sporirea numărului acelora care urmau să slujească domnului“ [6]. Referindu-se la oastea lui Ştefan cel Mare, Nicolae Iorga arată că aceasta corespundea în condiţii mai bune scopului pentru care fusese creată, subliniind că „românii, cu corpurile lor militare mobile, se puteau împotrivi osmanlîilor mai bine decît alte popoare“ [7]. De asemenea, marele savant arată că domnul Moldovei, „care avea organizaţia noastră militară în forma ei cea mai deplină, dispunea de boieri şi ţară dar mai ales de curtenii săi. Dintre ei erau,

---

[1] *Ibidem*, p. 54.
[2] Ioan Brezoianu, *Op. cit.*, p. 52.
[3] *534 documente istorice slavo-române din Ţara Românească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346—1603*, ediţie Gr. G. Tocilescu, Bucureşti, 1931, p. 100.
[4] Barbu T. Cîmpina, *Ideile călăuzitoare ale politicii lui Ştefan cel Mare*, în *Studii. Revistă de istorie*, X., nr. 4, 1975, p. 62.
[5] I. Ursu, *Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1925, p. 349.
[6] N. Stoicescu, *Curteni şi slujitori*, p. 24.
[7] Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, p. 196.

Scanned with OKEN Scanner

după cît se pare numai călări vitejii * (cavalerii), iar pedeștrii, voinicii și iunacii, oaste permanentă“ [1].

În secolele XIV—XVI războaiele erau purtate, de regulă, de *oastea cea mică*, formată din cetele boierilor și din curtenii domnului, deci, *armata permanentă* a domnitorului, iar *oastea cea mare* a țării, la care participau și țăranii și tîrgoveții, era chemată numai în cazul unor mari primejdii, anume atunci cînd era amenințată independența și integritatea țării. Categoriile de trupe, dacă putem să le numim așa, care formau *oastea permanentă* a lui Ștefan cel Mare, de pildă, erau îndeobște cele componente ale unei armate permanente din acele timpuri și anume : garda lui personală, alcătuită numai din elementul autohton ; trupele de bază ale cetăților ; acei locuitori care aveau rolul de a asigura paza graniței, „mărginașii“ [2]. În timp de război, majoritatea *oștirii permanente* moldovene era formată din călăreți, corp de oaste care s-a dezvoltat și s-a întărit neîncetat, ajungînd în prima jumătate a secolului al XV-lea la un efectiv de 10 000 de luptători și pe care s-a sprijinit și Ștefan cel Mare la începutul domniei sale. Cu timpul însă domnitorul a ridicat forța numerică a acestui corp de oaste pînă la 15 000 de luptători, ceea ce pentru acele timpuri însemna destul de mult. În afară de cei 15 000 de luptători, care formau oastea domnului, armata lui Ștefan înregistra, în unele momente, atunci cînd era chemată sub arme *oastea cea mare*, cifra de 40 000 de luptători [3], cum a fost în 1475 în bătălia de la Vaslui (Podul Înalt). Cifra este preluată și de N. Bălcescu, care, referindu-se la această perioadă, arată că „armata Moldovei, în zilele măririi sale, se urca la patruzeci mii moldoveni și patrusprezece mii străini : nemți, cazaci, sîrbi, bulgari, albanezi și greci“ [4].

Ștefan cel Mare s-a preocupat permanent nu numai de mărirea efectivului oastei, ci și de calitatea ei. Așa se explică că oastea moldoveană din timpul său atinsese un înalt grad de pregătire și de dotare. Diversificată pe specialități, oastea lui Ștefan, deși mult inferioară numeric și chiar în ce privește armamentul față de armatele principalilor adversari ai Moldovei, ea nu a fost cu nimic mai prejos acestora.

---

* În ceea ce privește pe ostașii numiți „viteji“ în vremea lui Ștefan cel Mare, aceștia „erau conduși de dregătorul ce se intitulează «portar de Suceava». El alcătuia principala forță de represiune pe care se întemeia noua autoritate a statului. Prin intermediul lor s-a impus puterea lui Ștefan cel Mare, împotriva încercărilor de răzvrătire ale marii boierimi“. În ceea ce privește retribuirea lor pentru serviciile aduse domniei, „în contrast cu ceea ce este caracteristic pentru vechii curteni folosiți de statul fărîmițării feudale, «vitejilor» nu li se dăruiau sate sau părți de sate ; ei rămîneau simpli răzeși, care continuau să-și muncească pămîntul, deosebindu-se de restul țăranilor numai prin scutirile de dări și alte prestații, la acestea adăugîndu-se unele taxe pe care le primeau de la țăranii din satele de pe marile domenii unde erau trimiși pentru îndeplinirea unor servicii în folosul justiției“ (Barbu T. Cîmpina, *Op. cit.*, p. 63).

[1] *Ibidem.*

[2] Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 508.

[3] *Istoria României*, vol. 2, p. 514.

[4] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 132.

Scanned with OKEN Scanner

Amintirea luminoasă pe care poporul român o păstrează viteazului domn al Moldovei, Ştefan cel Mare, ca dealtfel multora dintre marii conducători şi comandanţi de oşti ai evului mediu, se înscrie în omagiul pe care Grigore Ureche ni l-a lăsat şi în care spunea că „nu pentru suflet [...] că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejeşti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după aceia l-au ajunsu“ [1].

Asupra evoluţiei efectivelor oştirii moldovene a făcut unele aprecieri şi Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae“ unde arată că ele ajunseseră la culme sub Ştefan cel Mare şi că, pînă la vremea Movileştilor, oastea n-a fost niciodată mai mică de 40 000 de oameni. Cantemir scrie că în perioada următoare, această oaste a scăzut la circa 6 000—8 000 de oameni. „Ori aceştia se împart în oşteni cu înţelesul cel adevărat, adică care slujesc pentru o leafă ştiută şi oşteni de scuteală care pentru slobozenie de dări, slujesc pe cheltuiala lor“ [2]. Descriind compunerea oastei moldovene, marele cărturar arată că „acestea sînt, aşadar, oştile pe care trebuie să le ţină ţara cu cheltuiala sa, pentru domn. Iar dacă domnul vrea să ţină pe punga sa mai multe oşti, nimeni nu-l împiedică s-o facă“ [3]. De reţinut că şi Dimitrie Cantemir face o distincţie clară între *oastea mică* şi *oastea mare*, remarcînd *elementul permanent* în oaste sub forma ostaşilor „care slujesc pentru o leafă ştiută“. Şi pentru a sublinia că oştirea Moldovei, referindu-se de data aceasta la *oastea cea mare*, era pregătită şi deprinsă şi cu meşteşugul armelor, arată că ostaşii ei, exemplificat în cazul hînsarilor, „se străduiesc cu lucrarea pămîntului, de unde proverbul despre ei printre moldoveni : De la arme la sapă“ [4].

Desigur, este cunoscut faptul că dezvoltarea economico-socială a ţărilor române în evul mediu a îmbrăcat, pe lîngă trăsăturile fundamentale ale feudalismului, şi unele forme specifice, principala dintre acestea constînd în „împletirea relaţiilor de exploatare feudală cu relaţiile de proprietate ţărănească individuală şi de obşte, în existenţa unor categorii de ţărani liberi — răzeşi şi moşneni — stăpîni pe pămînt, care se bucurau de anumite drepturi economice şi sociale“ [5]. Aşa se explică de ce ţărănimea română pe lîngă faptul că reprezenta forţa socială principală a dezvoltării pe toate planurile, ea constituia, în acelaşi timp, „factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul a trebuit să le ducă pentru apărarea entităţii naţionale, a integrităţii patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber“ [6].

Cifrele au diferit de la o etapă la alta atît în ceea ce priveşte *oastea permanentă*, cît şi *oastea mare*, acestea fiind determinate de o serie de factori interni şi externi. Istoricul Manole Neagoe, care a con-

---

[1] Barbu T. Cîmpina, *Op. cit.*, p. 66.
[2] Dimitrie Cantemir, *Op. cit.*, p. 16.
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem*, p. 172.
[5] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, p. 29.
[6] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

sacrat un studiu acestei teme pentru secolele al XIV-lea—al XVI-lea [1], are dreptate cînd spune că „rezistența țărilor române timp de două secole, față de încercările de cucerire venite din afară, constituie ea însăși o dovadă a unei forțe militare impresionante, a unei concepții originale în ceea ce privește strategia și tactica" [2].

Instrument în mîna clasei dominante atît pentru apărarea și menținerea propriilor interese, dar și în lupta pentru apărarea independenței țării, produsul unor condiții economice și social-politice specifice țării noastre, *armata permanentă* la români — în accepția argumentării de mai înainte — își are, așadar, geneza în procesul organizării și dezvoltării statelor feudale românești, este o creație militară conformă cu particularitățile apariției și evoluției organismului militar de-a lungul secolelor.

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea apare un element nou al organizării militare — *voluntarii* —, categorie de oșteni, după expresia lui Iorga „din poporul însuși" [3], care, în numele idealului de libertate și independență al românilor, iau parte la războaiele antiotomane ale vremii *. Instituția voluntarilor a evoluat atît numeric, cît și organizatoric relativ repede, ajungînd în Țara Românească, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, la un efectiv de 4 000 de oameni. Aceste formațiuni au pus bazele tradiției voluntariatului în armata română,

---

[1] Manole Neagoe, *Efectivele oștilor românești în secolul al XIV-lea — prima jumătate a secolului al XVI-lea*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, tom. 9. București, 1976.

[2] *Ibidem*, p. 46.

[3] N. Iorga, *Op. cit.*, p. 226. Despre apariția și dezvoltarea instituției voluntarilor, vezi Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, Editura militară, București, 1962, p. 16; S. Vianu, *Din lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței*, în *Studii*, VI, nr. 2, 1953.

* În prima fază a războiului ruso-otoman din 1768—1774, înainte ca armata rusă să pătrundă pe teritoriul țărilor române, numeroși voluntari români s-au alăturat armatei ruse. Astfel la asaltul Galaților au participat 800 de voluntari români, iar la atacul de la București, se afla colonelul Ilie Lăpușneanu „în fruntea a 700 de voluntari și a 24 de cazaci"; 750 de voluntari români, sub comanda lui Pîrvu Cantacuzino, au participat la asediul mănăstirii Comana, unde se baricadaseră forțe otomane (S. Vianu, *Op. cit.*, p. 68). În războiul antiotoman din 1787—1792, voluntarii români au luptat atît împreună cu armata rusă, cît și cu cea austriacă. După ce în primăvara anului 1788, un detașament de 600 voluntari români călări, sub comanda lui Răducanu Rosetti, participă, împreună cu armata austriacă, la luptele din împrejurimile Iașului, care duc la eliberarea capitalei Moldovei (Generalul Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, București, vol. I, 1938, p. 143), voluntarii își continuă acțiunile și în lupta din 20 iulie 1789, participă la forțarea rîului Putna, respingînd pe turci, acțiune în care cuceresc zece tunuri și 16 steaguri otomane (Al. Vianu, *Note privitoare la participarea voluntarilor români la războiul ruso-austro-turc (1787—1792)*, în *Analele româno-sovietice, istorie*, nr. 3, 1956, p. 103). Cei mai mulți voluntari (1 600 de oameni) participă la luptă în cadrul Diviziei 3 rusă, sub comanda lui Suvorov, care în luptele de la Rîmnic au cucerit cinci steaguri otomane, dovedind în același timp. vitejie și spirit de sacrificiu (*Ibidem*, p. 105—107). Se poate spune că primele detașamente au constituit „o școală pentru voluntarii și pandurii războiului ruso-turc din 1806—1812 la care au participat, acoperindu-se de glorie. (Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Op. cit.*, p. 18).

Scanned with OKEN Scanner

tradiţie ce va fi ridicată pe noi trepte, mereu îmbogăţite în războaiele drepte, de eliberare, pentru libertate şi independenţă purtate ulterior de poporul român.

O altă instituţie nouă a organismului militar românesc au constituit-o *pandurii*. Deşi documentele atestă apariţia termenului de pandur încă de la începutul secolului al XVII-lea [1], totuşi, aceşti „oameni viteji, cutezători şi sigur mai deprinşi decît ceilalţi întru a purta şi mînui armele“ [2], încep să fie „organizaţi în Oltenia abia în secolul al XVIII-lea“ [3].

În prima perioadă a existenţei lor, pandurii aveau atribuţii în cadrul poliţiei interne, paza hotarelor şi alte îndatoriri administrative. Numai din timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti (1774—1782), care, reorganizînd efectivele slujitorilor, face din panduri „o categorie militară“ [4] aparte, rolul pandurilor, ca element component al structurii militare, începe să crească, ajungînd în primele decenii ale secolului al XIX-lea „un corp de oaste separat în care a fost încadrat şi un însemnat număr de ţărani clăcaşi olteni“ [5]. Războiul ruso-turc din 1806—1812, în care pandurii români au avut un rol însemnat, a scos în evidenţă forţa acestei noi categorii militare a societăţii româneşti, care s-a afirmat cu tărie în lupta împotriva dominaţiei otomane, pentru libertate şi independenţă naţională. În această perioadă efectivele pandurilor au înregistrat o creştere apreciabilă. Dacă spre sfîrşitul anului 1807, numărul pandurilor angajaţi alături de armata rusă ajunsese la 2 000 de oameni, în martie 1811 corpul de panduri, de sub comanda lui Tudor Vladimirescu, însuma 6 000 de luptători [6].

Din punctul de vedere al structurii, corpul pandurilor era organizat pe batalioane, iar batalioanele pe căpitănii (companii) [7]; comandanţii tuturor eşaloanelor erau recrutaţi exclusiv din rîndul pandurilor [8], printre ei găsindu-se „nu puţini aceia la care slujba militară devenise o tradiţie de familie“ [9], ceea ce avea să contribuie „la ridicarea valorii cadrelor de comandă“ [10] ale pandurilor şi, totodată, la sporirea capacităţii de luptă a unităţilor şi subunităţilor. Instruirea pentru luptă a pandurilor se desfăşura în tabere militare, timp de şase luni. În asemenea tabere s-au format mulţi din viitorii comandanţi ai pandurilor de mai tîrziu, din revoluţia de la 1821.

---

[1] *Documente privind istoria României, Veacul XVII. B. Ţara Românească*, vol. I, Bucureşti, 1951, p. 243.

[2] Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu şi Alexandru Ipsilanti în revoluţia din anul 1821, supranumită Zovera*, Bucureşti, 1874, p. 12.

[3] I. Neacşu, *Oastea pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu în răscoala din 1821*, în *Studii şi referate privind istoria României*, Bucureşti, 1954, p. 1005.

[4] Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Op. cit.*, p. 21.

[5] *Ibidem.*

[6] *Ibidem*, p. 24.

[7] I. Neacşu, *Op. cit.*, p. 1006.

[8] E. Vîrtosu, *Mărturii noi din viaţa lui Tudor Vladimirescu*, Bucureşti, 1941, p. 17—18.

[9] Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Op. cit.*, p. 25.

[10] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Ideea constituirii unor unităţi militare proprii a reprezentat, în secolul al XVIII-lea, şi o parte integrantă a programului mişcării de emancipare a românilor din Transilvania, idee „susţinută atît prin lupta spontană a maselor populare, cît şi prin acţiunile conştiente, memoriile, petiţiile păturii conducătoare româneşti“ [1]. De aceea, nu este întîmplător că numeroşi reprezentanţi ai iluminismului din Transilvania, intelectuali, oameni de cultură, clerici s-au declarat de acord şi au sprijinit organizarea regimentelor româneşti, în cadrul acţiunii curţii imperiale de la Viena de înfiinţare de noi unităţi militare.

În proiectul întocmit în acest sens de guvernatorul Transilvaniei, la cererea Vienei, se prevedea şi înfiinţarea a „două regimente româneşti de infanterie şi unul de dragoni (cavalerie), regimentele de infanterie trebuind să aibă cîte 3 000 de soldaţi, cele de cavalerie cîte 1 000“ *. Regimentele româneşti urmau să fie formate din „oameni liberi, de religie greco-catolică, scutiţi de dări şi contribuţii în schimbul obligaţiilor militare“ [2]; în cazul cînd în regiunile unde se formau aceste unităţi nu se puteau realiza efectivele scontate, acestea trebuiau să fie completate cu români din alte părţi ale Transilvaniei, „răscumpărîndu-i, dacă sînt iobagi, de la stăpînii lor feudali“ [3]. Întrucît înfiinţarea celor două regimente româneşti de infanterie se făcea fără prea multe cheltuieli din partea coroanei, ele urmînd să se întreţină cu mijloace proprii, proiectul menţionat a fost aprobat; la 15 aprilie 1762, împărăteasa Maria Tereza (1741—1780) a semnat „decretul pentru înfiinţarea «miliţiei naţionale grănicereşti»“ [4] în Transilvania. Astfel, s-au înfiinţat Regimentul 1 de graniţă, cu sediul la Orlat, şi Regimentul 2 cu sediul la Năsăud, precum şi Regimentul româno-iliric din Banat cu sediul la Biserica Albă [5].

Dacă pentru reprezentanţii păturii superioare a populaţiei româneşti noua organizare militară prezenta unele avantaje, în rîndul maselor de jos s-au manifestat reţineri, întrucît, în afară de promovarea unirii religioase, care nu era agreată de români, a abuzurilor săvîrşite de cei însărcinaţi cu organizarea unităţilor, cei săraci, care urmau să se înroleze, constatau că decretul imperial era foarte confuz în ceea ce priveşte garanţiile în problema esenţială: eliberarea de iobăgie şi scutirea de obligaţiile fiscale faţă de stăpînire şi de marii feudali. Aşa se face că, în 10 mai 1763, cînd regimul grăniceresc din Năsăud tre-

---

[1] Ladislau Gyemánt, *Aspecte militare ale luptei sociale şi naţionale a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Oastea cea mare*, p. 85.

* Proiectul guvernatorului Transilvaniei, generalul Buccow, mai prevedea constituirea de-a lungul frontierei Transilvaniei, din Banat şi pînă în Bucovina, a patru regimente secuieşti (trei de infanterie şi unul de cavalerie), în afară de regimentele româneşti (*Istoria României*, vol. III, p. 514).

[2] Ladislau Gyemánt, *Op. cit.*, p. 86.

[3] *Istoria României*, vol. III, p. 514.

[4] *Ibidem*, p. 516.

[5] Ladislau Gyemánt, *Op. cit.*, p. 88; Coriolan Buracu, *Din istoria Banatului Severin*, Caransebeş, 1932, p. 12—13.

Scanned with OKEN Scanner

buia să depună jurămîntul în fața reprezentantului curții împărătești, generalul Buccow, la îndemnul bătrînului Tănase Todoran, „batalioanele aruncară armele la pămînt“ [1], refuzînd să depună jurămîntul, considerînd că au fost înșelați de către curtea imperială [2]; își ridicară apoi armele și alungară cu ele pe generalul Buccow, împreună cu toată suita lui [3]. În regiunea din sudul Transilvaniei, unde trebuia să se formeze Regimentul 1 grăniceresc, nesupunerea față de decretul imperial, pornind de la aceleași cauze care au determinat rezistența năsăudenilor, s-a manifestat prin fuga românilor, ceea ce a dus la depopularea multor sate din zonă [4]. Aceeași situație și aceleași forme de luptă au fost folosite și de masele bănățene din zona Jupalnic—Mehadia—Caransebeș—Marga, incluse, în 1768, în unitățile românești de graniță [5].

În fața acestor nemulțumiri, frămîntări și mișcări sociale, autorităților habsburgice au trecut inițial la aplicarea unor măsuri severe împotriva populației românești *, dar, în cele din urmă, curtea imperială a fost nevoită să emită, la 16 martie 1764, o patentă, care „stabilea nu numai obligațiile, dar și drepturile și privilegiile grănicerilor români declarați «liberi»“ [6]. Prin statutul grăniceresc, aplicat din noiembrie 1766, s-a consfințit eliberarea grănicerilor din iobăgie și de dijmă, scutirea de o bună parte din obligațiile fiscale și alte contribuții în timp de pace și de orice îndatoriri publice în timp de război, „trecerea sub jurisdicția militară mai severă, dar în același timp mult mai strict reglementată în raport cu abuziva jurisdicție feudală a stăpînilor de pămînt“ [7]. De asemenea, grănicerilor li s-au recunoscut dreptul de a rămîne în sînul bisericii „în care se aflau în momentul conscripției“ [8].

În cadrul mișcării generale de emancipare a populației românești din Transilvania, regimentele grănicerești au ocupat un loc distinct, ele devenind însemnate centre ale acestei mișcări, care și-au adus o reală contribuție la „ridicarea nivelului cultural al locuitorilor din regiunile grănicerești și la apariția unei ofițerimi române care s-a afirmat în curînd ca o forță importantă în cadrul mișcării de emancipare românească“ [9].

---

[1] *Istoria României*, vol. III, p. 517.

[2] Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene, 1762*, în *Arhiva Someșeană*, nr. 24, 1938, p. 58—70.

[3] *Istoria României*, vol. III, p. 517.

[4] Emil Micu, *Contribuțiuni la istoricul regimentului grăniceresc întîi valah*, București, 1943, p. 8—10.

[5] Ladislau Gyemánt, *Op. cit.*, p. 87.

* Deși la început generalul Buccow ar fi dorit să răspundă rezistenței grănicerilor români printr-un „masacru în masă“, în cele din urmă ordonă o anchetă care s-a soldat cu condamnarea a 19 grăniceri la moarte. „Bătrînul Todoran fu frînt cu roata“, alți trei au fost condamnați la spînzurătoare, iar „celorlalți 15 însă li se comută pedeapsa : să treacă de zece ori în sus și în jos «printre loviturile de vergi a trei sute de soldați»“ (*Istoria României*, vol. III, p. 517).

[6] *Istoria României*, vol. III, p. 517.

[7] Ladislau Gyemánt, *Op. cit.*, p. 88.

[8] *Ibidem.*

[9] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Faptul că mulţi istorici apreciază că detaşamentele de voluntari de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea „pot fi considerate ca începuturi de organizare ale armatei naţionale în ţara noastră“ [1], vom face cîteva consideraţii asupra conceptului de armată la români în primele decenii ale secolului trecut.

În acest sens se impune atenţiei un proiect de organizare a oastei pămîntene intitulat „Bazele de organizaţie a miliţiilor şi a gărzilor orăşeneşti din Ţara Românească“ [2], trimis Divanului de la Bucureşti *, în iulie 1812. Proiectul prevedea constituirea, în fapt, a unei armate de 20 000 de oameni, structurată astfel : 1. *miliţia,* formată din locuitorii satelor, organizată pe două corpuri separate — Corpul pandurilor — ai cărui oameni se recrutau numai din Oltenia, şi cel al catanelor, cu efective recrutate numai din Muntenia ; articolul 6 din proiectul de organizare prevedea ca „cei 3 000 de panduri ce există actualmente se urcă dacă aceasta este posibil, fără prea mare prejudiciu pentru finanţe, la un număr mai mare [3], iar articolul 7 preciza că „vechea organizaţie a pandurilor se menţine [4] ; 2. *garda orăşenească,* formată din locuitorii oraşelor.

Cu toate limitele atît din punctul de vedere al sistemului de organizare a oştirii, cît şi al sistemului de recrutare, acest proiect ar fi creat posibilitatea reorganizării armatei permanente în ţările române. El nu s-a putut concretiza, întrucît după părăsirea teritoriului ţărilor române de către armata rusă, Poarta otomană, reluîndu-şi prerogativele de putere suzerană, a cerut noilor domni — Ioan Caragea (1812—1818) din Ţara Românească şi Scarlat Calimachi (1812—1819) din Moldova, să anuleze măsurile vizînd organizarea unor oştiri române.

Mai mult, Poarta otomană a acţionat şi pentru desfiinţarea instituţiilor militare deja existente şi anume : anularea unor scutiri de care beneficiau pandurii în timpul şi după războiul ruso-otoman din 1806—1812 şi pînă la urmă desfiinţarea însăşi a corpului pandurilor, ceea ce s-a soldat cu o răscoală a acestora la sfîrşitul anului 1814 şi începutul anului 1815 [5], care a cuprins cîteva mii de oameni, dar care a fost înăbuşită de domnitori cu sprijinul forţelor puterii suzerane.

Samavolniciile autorităţilor interne şi ale trupelor otomane n-au putut însă opri creşterea tensiunii şi împotrivirii în rîndul maselor, care

---

[1] Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Op. cit.*, p. 14.

[2] *Ibidem,* p. 33. Acest proiect a avut ca iniţiator pe amiralul Ciceagov, comandantul trupelor ruse staţionate în Ţara Românească, care vedea într-o forţă militară locală o garanţie că, după evacuarea Moldovei şi Ţării Româneşti de trupele ruse, aşa cum prevedea tratatul de pace din 28 mai 1812, armatele otomane şi austriece nu vor urma să ocupe cele două principate. Pe lîngă aceasta, erau luate în considerare şi necesităţile asigurării ordinii interne.

* Un proiect asemănător, adaptat pentru situaţia din Moldova, a fost trimis şi Divanului de la Iaşi, în care efectivele, cu unele deosebiri, erau apropiate de cele din Ţara Românească.

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem.*

[5] I. Neacşu, *Revoluţia pandurilor din decembrie 1814—februarie 1815,* în *Studii,* nr. 1, X, 1957.

Scanned with OKEN Scanner

aveau să se exteriorizeze cu putere în revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, care „marchează — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — un moment de cotitură în istoria luptelor poporului nostru împotriva dominației imperiului otoman, pentru cucerirea independenței naționale, pentru dreptate socială“ [1].

Marea mișcare din 1821 „n-a fost numai o răscoală țărănească“ [2], ea a cuprins „toate categoriile sociale interesate în abolirea feudalismului“ [3]. Pe bună dreptate N. Bălcescu scria că „atunci în țară se manifestă una din acele mișcări energice, care arată junețea popoarelor și dorința lor de propășire“ [4].

Pe acest fond, apar concepte militare demne de toată atenția, deoarece vizau organizarea și conducerea unor forțe armate revoluționare. În acest context se cer subliniate două laturi ale activității lui Tudor Vladimirescu pe tărîm militar. Prima se referă la sistemul larg, cuprinzător, de recrutare a oștenilor, îndeosebi din rîndul foștilor panduri care luptaseră sub comanda sa, apoi din rîndurile celorlalte categorii sociale, mai ales din sînul țărănimii nevoiașe ; a doua privește organizarea propriu-zisă a armatei revoluționare și efectivele ei. Cu experiența căpătată în lupte, cu capacitatea sa organizatorică, pornind de la importanța și dimensiunile pe care urma să le cuprindă revoluția, de la obiectivele programului politic, Tudor Vladimirescu și-a organizat armata pe patru elemente principale : *pedestrimea* (infanteria), constituită pe polcovnicii (regimente), fiecare avînd un efectiv de 1 000 de oameni, împărțit pe zece căpitănii (companii), a cîte 100 de oameni ; *cavaleria*, organizată pe căpitănii ; *artileria* — două tunuri ; *elementul de asigurare materială*, format din căruțe cu muniții, cu alimente, cu mijloace de geniu etc. În ceea ce privește efectivele, inițial Tudor dispunea de circa 4 500 de oameni, dar numărul lor a crescut, astfel că în marșul spre București, cînd a ajuns la Slatina, el avea 8 000 de oameni, dintre care 6 000 pedestrime și 2 000 călăreți, la care se mai adăugau cei ce deserveau tunurile. Armamentul oastei lui Tudor, în afara puținelor sale tunuri, era format din puști, pistoale, săbii, lănci, sulițe, coase, ghioage, furci de fier, securi, topoare etc. „Priceperea, energia și intervenția lui Tudor în toate problemele i-au întărit considerabil autoritatea, iar grija față de nevoile pandurilor l-au făcut iubit și apreciat“ [5].

Referitor la conceptul de armată în momentul revoluționar 1821 se impun cîteva concluzii. Una dintre ele se referă la compoziția oastei lui Tudor Vladimirescu. Efectivul acesteia era format, în proporție de circa trei sferturi, de panduri, „sîmburele puternic“ al întregii oștiri angajate în revoluție, restul fiind alcătuit din diferite categorii de ță-

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 345.
[2] *Istoria României*, vol. III, p. 850.
[3] *Ibidem*.
[4] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 35.
[5] *Istorie militară românească*, p. 161.

Scanned with OKEN Scanner

rani — plăieşi, poteraşi şi haiduci —, inclusiv unii boieri de ţară [1]. Forţele militare ale revoluţiei au fost structurate pe unităţi şi subunităţi, pe specialităţi, fiecare din ele fiind asigurate cu comandanţi cu o bună pregătire militară ; alături de o strategie şi o tactică politică, revoluţia, datorită pregătirii şi însuşirilor de bun organizator şi comandant dovedite de conducătorul ei, Tudor Vladimirescu, a dispus de o strategie şi o tactică militară, care au permis forţelor să acţioneze organizat, pe etape, să se desfăşoare pe o largă arie, să execute un marş de proporţii şi să ocupe Capitala, apoi să se replieze pe o linie de rezistenţă. Ca urmare, forţele revoluţionare au reuşit să preia şi să deţină puterea politică timp de circa două luni [2] ; de asemenea, din punctul de vedere al conducerii acţiunilor militare, Tudor a ales cu mult discernămînt tabăra pandurilor (locul de concentrare a trupelor) în zona localităţii Ţînţăreni, situată la confluenţa a cinci văi, o regiune cu populaţie densă, cu surse de aprovizionare cu apă şi alimente, avînd bune căi de comunicaţii şi aflată destul de departe de garnizoanele militare ale stăpînirii. Şi tabăra de la Cotroceni a fost astfel organizată „încît să poată rezista o vreme îndelungată“ [3], în cazul unui atac ; concomitent, prin organizarea cîtorva puncte întărite (mînăstirea Cotroceni, mitropolia, mînăstirile Mihai Vodă, Radu Vodă şi Antim), Tudor şi-o creat „un sistem de fortificaţii capabil să disperseze forţele turceşti şi să reziste la încercuire“ [4] ; structura şi pregătirea pentru luptă a trupelor, preocupări principale ale conducătorului revoluţiei, se executau „după un program bine stabilit“ [5] ; în taberele amintite sau în diferite locuri de staţionare s-a dat o atenţie deosebită completării şi îmbunătăţirii armamentului. Numai în tabăra de la Cotroceni meşterii adunaţi din Capitală au confecţionat „peste 3 000 de baionete, precum şi pumnale şi suliţe“ [6].

„Revoluţia din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu — se subliniază în Programul Partidului Comunist — marchează începutul istoriei moderne a României, un moment de cotitură în lupta pentru libertate şi dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominaţiei străine şi afirmarea drepturilor naţionale ale poporului român. Deşi înfrîntă, ea a zdruncinat puternic vechea orînduire, vestind transformările revoluţionare viitoare“ [7].

---

[1] I. Neacşu, *Participarea locuitorilor satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în *Studii*, nr. 2, XI, 1958, p. 90—114 ; Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Op. cit.*, p. 60.

[2] Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Op. cit.*, p. 50—197 ; *Istoria României, Compendiu*, p. 277.

[3] *Istoria militară românească*, p. 162.

[4] *Ibidem.*

[5] *Ibidem*, p. 161.

[6] *Ibidem*, p. 162.

[7] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, p. 31.

Scanned with OKEN Scanner

PROBLEME PRIVIND CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN PERIOADA 1821—1848

În situaţia creată după înfrîngerea revoluţiei din 1821, situaţie caracterizată prin instaurarea de către Poartă a unui regim militar tiranic, abuziv, la adăpostul căruia se intensifica exploatarea internă, asuprirea şi jefuirea poporului, timp de aproape un deceniu în ţările române forţa armată autohtonă a fost practic desfiinţată *.

În condiţiile efervescenţei generate de opera de renaştere naţională din perioada care a urmat şi ale noului statut intern şi extern al Ţării Româneşti şi Moldovei ca urmare a încetării războiului ruso-otoman ** şi a încheierii păcii de la Adrianopol din 1829 ***, dintre Imperiul

---

* Încercarea făcută în Moldova, în 1824, în Adunarea obştească, de către mica boierime de a pune problema înfiinţării unei oşti formate din 4 000—5 000 de oameni, în cadrul unui proiect mai larg de reforme, nu a dus la nici un rezultat ; acelaşi lucru se poate spune şi despre încercările din Ţara Românească. Nici Convenţia de la Akkerman, din octombrie 1826, semnată de Rusia şi Turcia, care conţinea premise privind o nouă organizare internă a Ţării Româneşti şi a Moldovei, nu a determinat măsuri privind organismul militar al ţărilor române.

** Menţionăm că la luptele din zonele localităţilor Cioroiu, Calafat, Goleni, Catanele, Crucea, Izvoarele, Cerneţi, Şimian etc. desfăşurate în anul 1828, au participat şi detaşamente de panduri sub comanda colonelului Solomon. Printre comandanţii pandurilor, documentele îi menţionează şi pe Gheorghe Magheru şi Cristian Tell, cei care, în revoluţia de la 1848, se vor găsi printre conducătorii ei. În anul 1829, generalul rus Kiselev a iniţiat un corp de panduri cu un efectiv de circa 1 600 oameni, care a primit misiunea de a apăra localitatea Zimnicea şi gurile Argeşului. Pandurii au dovedit vitejie şi spirit de sacrificiu în luptele purtate împotriva otomanilor (*Istoria României*, vol. III, p. 926).

*** Tratatul de la Adrianopol, care cuprindea 16 articole, în „Actul osăbit pentru prinţipaturile Moldovei şi Ţara Românească", în afară de o serie de prevederi de ordin economic, social şi politic, în ceea ce priveşte organizarea militară, în clauzele adiţionale de la art. 5 se stipula : „Guvernele celor două principate bucurîndu-se de toate privilegiile unei administraţiuni interioare independente, vor putea în deplină libertate să stabilească cordoane sanitare şi carantine în lungul Dunării şi aiurea înlăuntru ţării, unde va fi trebuinţă, fără ca străinii ce vor intra, musulmani sau creştini, să poată fi scutiţi de observa-

rus și Imperiul otoman, ce se aflaseră în război, se pune la ordinea zilei și problema refacerii instituției ostășești în țările române. Așa cum subliniază N. Iorga, „alcătuirea unei oștiri românești nu a fost o simplă măsură administrativă sau politică. Ea a ieșit din însăși cerințele [...] sufletului românesc [...]. Armata noastră e un act de voință al întregului popor și marea ei valoare morală vine de aici“ [1].

Realizarea armatei române moderne a fost luată în considerare în legiuirile care reglementau noua stare a principatelor. Astfel, Regulamentul organic, intrat în vigoare în iulie 1831 în Muntenia și în ianuarie 1832 în Moldova, prevedea că *miliția* sau *straja pămînteană* — ca instituție militară — urma „să fie națională și să fie întocmită pe bazele vechi“ [2]. Ea comporta două elemente constitutive : *trupele permanente* — cu atribuții limitate la păstrarea ordinii interioare, „pentru respectarea legilor și pentru paza granițelor“ [3], a căror întreținere intra în grija statului, și *trupele nepermanente* (regionale), denumite dorobanți, cărora le era destinată apărarea ordinii teritoriale, întreținerea lor revenind locuitorilor localităților „în schimbul unor privilegii sau scutiri pentru cei chemați“ [4]. Armata permanentă și cea nepermanentă cuprindeau trupe pedestre (infanterie) și trupe călări. În ceea ce privește efectivele, pentru Moldova „straja pămîntească“ era stabilită la 1 096 de oameni, iar pentru Țara Românească la 4 587 de oameni.

Pentru început, armata română modernă avea următoarea structură : în Țara Românească, „miliția națională“ permanentă a fost organizată pe trei regimente (1, 2 și 3) de infanterie (de linie) *, fiecare regiment avînd cîte două batalioane de infanterie (fiecare batalion „a 586 ofițeri și trupă“) [5], și două escadroane de călărași. La rîndul lor, batalioanele erau împărțite fiecare pe cîte patru companii (roate), compania în două plutoane, iar plutonul în șase grupe (despărțiri). Escadronul (fiecare escadron „a 190 ofițeri și trupă“) [6] era divizat pe patru plutoane, iar plutonul pe patru grupe (despărțiri). Miliția nepermanentă (trupele de dorobanți) a fost organizată pe județe (ocîrmuiri), fiecare dispunînd de cîte 30 de oameni, care urmau să fie împărțiți pe plăși (subocîrmuiri), dar numărul acesta putea fi întreit ca „fiecare ceată să

---

rea strictă a regulamentelor sanitare. Pentru serviciul carantinelor, pentru paza siguranței frontierelor, pentru ținerea bunei ordine la orașe și la sate, pentru observarea legilor și regulamentelor, pentru toate aceste scopuri, fiecare principat putea întreține un număr de paznici necesari. Numărul și întreținerea acestei miliții va fi hotărîtă de hospodarii în unire cu divanurile lor respective, observîndu-se vechile exemple“. *(Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, partea a II-a, București, 1900, p. 318—325, 326—328).

[1] *Revista infanteriei*, nr. 30, XXXV, aprilie 1930, p. 1—2.

[2] Maior I. D. Georgescu, *Op. cit.*, p. 93.

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem.*

* Regimentul 1 infanterie, căruia i se stabilise ca garnizoană orașul Craiova, a fost format numai din panduri care luptaseră sub comanda lui Tudor Vladimirescu.

[5] General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul 1877—1878*, Cultura Națională, București, 1926, p. 98, nota 26.

[6] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

slujească cu rîndul cîte 10 zile pe lună“ [1]. În Moldova, „straja pămînteasc㓠permanentă a fost constituită dintr-un singur regiment, compus dintr-un batalion de infanterie („907 ofițeri și oameni de trupă“) [2] și un escadron de cavalerie („212 ofițeri și oameni de trupă“) [3], iar trupele nepermanente (slujitorii) se găseau la dispoziția autorităților regionale, fiind folosite în raport de necesități [4].

Infanteria a fost înzestrată cu puști cu cremene, iar cavaleria a rămas pentru început la săbii.

Recrutarea oștenilor se făcea în Țara Românească prin tragere la sorți, iar în Moldova prin obligarea satelor ca la 70 de familii să dea un om. Serviciul militar era fixat la șase ani, după care cei lăsați la vatră erau scutiți de orice chemare sub arme. Cadrele de comandă, în ansamblu, se recrutau din clasa boierească ; mai tîrziu cei ce intrau în armată trebuiau să-și înceapă cariera cu gradul de iuncăr, în Muntenia, sau de cadet, în Moldova [5].

Regimul protectoratului țarist și al suzeranității otomane a impus, prin Regulamentul organic, ca numărul unităților să nu se poată mări, „ci cel mult al șirurilor în unități, și aceasta într-o proporție restrînsă“ [6], a mărginit instrucția „la ceea ce era strict necesar unei jandarmerii“ [7], iar pentru a se preveni orice posibilitate ca oștirea, chiar așa redusă, să fie folosită compact s-a dispus „împrăștierea forțelor“ [8]. Aceasta reprezenta o condamnare la imobilism și stagnare. Dar armata țărilor române, în deosebi cea pămînteană, nu putea să rămînă, și nu a rămas în limitele impuse de puterile străine, susținute și de cercuri reacționare interne. Ea trebuia să devină, și a devenit cu timpul, prin efortul susținut al unor oameni politici patrioți care s-au bucurat de consensul poporului, „brațul înarmat capabil să susțină efortul general de emancipare națională și socială întreprins de forțele novatoare ale societății“ [9]. Ca urmare, în perioada care a urmat, evoluția oștirii românești a fost marcată de inițiative și încercări de a ridica milițiile la nivelul unei armate moderne, capabile să răspundă misiunii de a apăra țara. Între acești bărbați progresiști ai vremii se numărau patrioți și tineri entuziaști ca Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Cîrlova, frații Golești, Grigore Alexandrescu, Iancu Alecsandri și mulți alții, care s-au înrolat în armată animați de „convingerea că libertatea și independența poporului român aveau să depindă în mare măsură de eroismul și capacitatea de luptă a oștirii românești“ [10].

---

[1] Maior D. I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 94.
[2] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 98, nota 26.
[3] *Ibidem.*
[4] Maior D. I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 94.
[5] General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 9, 98, notele 27, 28 și 29.
[6] *Ibidem*, p. 9—10.
[7] *Ibidem*, p. 10.
[8] *Ibidem.*
[9] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 63.
[10] *Ibidem*, vol. 1, p. 48.

Scanned with OKEN Scanner

Între 1820—1848, dacă în privința numărului unităților și subunităților de infanterie și cavalerie și a efectivelor lor nu s-au înregistrat modificări notabile, trebuie menționate mutații importante în domeniul diversificării și specializării. Sub acest aspect, un progres calitativ l-a constituit introducerea artileriei. În ziua de 10 noiembrie 1843 *, în Țara Românească a fost constituită prima baterie de artilerie, ceea ce „reprezintă data înființării artileriei ca armă de-sine-stătătoare în cadrul armatei naționale a țărilor române" **. În armata Moldovei, artileria a fost introdusă mai tîrziu, în 1849, tot la nivelul unei baterii ***.

Preocuparea pentru modernizarea armatei s-a reflectat și în înființarea flotilei. Moldova dispunea de o navă armată cu tunuri de bronz încă din anul 1835, dar care fusese scoasă din folosință pentru un timp. Începînd, însă, din anul 1845, în Țara Românească, și din 1847, în Moldova, oștirea română dispunea de cîte trei șalupe canoniere deservite la început de infanteriști ****.

Se înregistrează și o primă încercare de a pregăti cadre specializate în arma geniului, cînd, în 1845, în Moldova, a luat ființă „pe lîngă regimentul de la Iași, o școală de geniu, frecventată de 10 ofițeri" ; dar ea nu a reușit să creeze o bază temeinică pentru constituirea armei geniului de-sine-stătătoare. Totuși, lipsa unor unități sau subunități de geniu a fost suplinită prin obișnuirea și învățarea unor detașamente de ostași să efectueze diferite activități în construcția și amenajarea de cazărmi, drumuri și șosele etc.

Concomitent cu dezvoltarea, diversificarea și mărirea efectivelor armatei încep să se contureze serviciile armatei. În 1831 au luat ființă, la Iași și Galați, spitale militare ; începînd din 1846, în armata din Muntenia s-a introdus pentru ostași, printr-o dispoziție, alocația de hrană.

---

* Încercări de a introduce arma artileriei se făcuseră și mai înainte. În 1836, inspectorul miliției din Moldova, Teodor Balș, propunea domnitorului Mihail Sturdza să ceară rușilor praf de pușcă „pentru vreo 7 tunuri mici" care existau, dar nu puteau fi introdu-se în organică și folosite din lipsa materialelor necesare *(Revista militară*, nr. 3, p. 88). De asemenea, în 1838, în Adunarea obștească din Țara Românească s-a propus introducerea în organica armatei a cîtorva piese de artilerie, „pentru desăvîrșirea și împodobirea organizației regulatei oștirii ce aveam, cum și spre cuviința serbărilor solemne pentru un stat ca acesta, care și mai înainte nu era lipsit de acea podoabă" (Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic*, București, 1925, p. 32). În 1841, în Țara Românească s-a propus chiar un proiect pentru formarea unei baterii de artilerie, dar care nu a fost aplicat *(File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 65).

** Prima baterie era constituită din patru tunuri, dar numai după un an, în 1844, ea a fost înzestrată cu încă patru tunuri de bronz, iar primii ei instructori au fost căpitanul Scarlat Ciocîrlan și locotenentul Nicolae Haralambie, viitorul general, comandantul Corpului de vest în războiul de independență.

*** Pentru amănunte privind înființarea și dezvoltarea artileriei, vezi lucrarea : *Istoria artileriei române*, Editura militară, București, 1977.

**** Pentru dezvoltarea și evoluția marinei române, vezi : Locotenent-comandor C. Ciuchi, *Istoria marinei române în curs de 18 secole*, Constanța, 1906.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru diversificarea procesului de pregătire a cadrelor și a ostașilor, al instruirii pe specialități și în ideea de a scoate cît mai mult armata română din „dependența acesteia față de armatele altor state“ [1], a fost inițiat și apoi îmbunătățit învățămîntul militar, prin înființarea școlilor militare de ofițeri. Prima școală românească de ofițeri și-a deschis porțile în 1847, la București *. Înființarea învățămîntului militar românesc nu trebuie privită doar prin prisma creării de cadre în școlile militare proprii (ceea ce va da, desigur, posibilitate completării corpului de comandă și măririi efectivelor unităților, cît și asigurării procesului de instruire cu ofițeri români bine pregătiți), ci, ceea ce va fi esențial pentru armata română, și prin înlăturarea sistemului vechi al acordării gradelor militare în raport de rangul boieresc. O serie de ofițeri au fost trimiși la diferite școli și cursuri în străinătate (Austria, Franța, Rusia etc.). Începînd din anul 1846, aproape anual erau trimiși în străinătate ofițeri, fii de boieri, care, pe cheltuială personală sau a statului își desăvîrșeau cunoștințele de specialitate.

În procesul de instruire, al formării unor deprinderi practice la ostași și asimilarea cunoștințelor de bază, se iveau multe greutăți din cauza nivelului cultural scăzut al soldaților și subofițerilor, care proveneau din rîndul țărănimii și care în majoritate erau analfabeți. Pentru a reduce cît mai mult efectele acestei situații, în 1838 a luat ființă, pe lîngă regimentul din București, o școală în care ostașii învățau „după modelul lancasterian cetirea, scrierea, aritmetica“ [2] și în care o contribuție de seamă și-a adus-o tînărul iuncăr Nicolae Bălcescu. De asemenea, în mai 1841, s-a deschis și în Moldova o „școală de arte și meșteșuguri“, în care învățau și militari. S-au creat apoi, școli „începătoare“ pentru ostași, funcționînd una la Iași, cu 80 de militari cursanți, și alta la Galați cu 30. În vederea formării unor instructori din rîndul soldaților, în 1844, la Iași, a luat ființă o „școală de gimnastică“, în care au fost trimiși „30 de soldați din infanterie și 40 din cavalerie pentru a urma învățăturile acesteia în curs de 6 luni“ [3], iar după un an o asemenea școală își deschide porțile și la Galați.

Concomitent cu preocupările pentru dezvoltarea și modernizarea oștirii celor două țări române, pentru crearea bazei materiale a procesului de instruire a trupelor, pentru pregătirea și specializarea cadrelor și ridicarea nivelului cultural al ostașilor, s-a manifestat și grija de a se asigura școlilor și cursurilor militare, cadrelor îndeosebi, materialele necesare (regulamente, instrucțiuni, lucrări de specialitate, îndrumare — originale sau traduceri). Astfel, în 1831 s-a tradus primul capitol din „Regulamentul ostășesc“ rusesc, în care erau prevăzute atribuțiile și răspunderile comandanților de la diferite eșaloane cu privire

---

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 68.

* Preocuparea pentru pregătirea cadrelor a existat și mai înainte. Astfel, încă în 1838, la Iași, s-a înființat un curs (sală de arme) pentru a da „tinerilor ofițeri prilejul de a se gimnăsi în meșteșugul de scrimă, care apoi a fost extins și pentru gradele mici și ostași (*Albina Românească* din 24 martie 1838).

[2] *Albina Românească* din 30 octombrie 1838.

[3] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 38.

Scanned with OKEN Scanner

la instrucţia militară. În anii următori au apărut regulamente originale şi instrucţiuni, printre care semnalăm : *Regulă de mînuirea părţilor puştei* (1843), *Regulamentul ostăşesc pentru slujba de garnizoană* (Iaşi, 1845), *Regulamentul militar pentru slujba frontului de infanterie* (Iaşi, 1845—1847), *Teoria dării la semn* (Bucureşti, 1845), lucrare datorată maiorului I. E. Florescu, viitorul general şi ministru de război etc. Pe lîngă acestea, în oştile ţărilor române au mai fost introduse regulamente, instrucţiuni şi diferite îndreptare străine, mai ales privitoare la folosirea armamentului şi materialelor importate.

În legătură cu introducerea regulamentelor în armata română, prin care se „urmărea, printre altele, tocmai organizarea şi ordonarea întregii activităţi militare“ [1], se cer subliniate cîteva probleme, astfel : a) în afară poate de primul capitol al regulamentului tradus din limba rusă în 1831, celelalte regulamente străine nu erau simple traduceri, ci ele se adaptau, se completau şi se prelucrau la specificul armatei române, în spiritul tradiţiei şi al necesităţilor instruirii ostaşilor români ; b) regulamentele originale româneşti erau întocmite pornindu-se de la spiritul concepţiilor doctrinare autohtone, de a pregăti armata nu pentru războaie nedrepte, anexioniste, ci pentru apărarea libertăţii şi independenţei patriei şi poporului ; c) prin conţinutul prevederilor regulamentelor originale se urmărea, pe de o parte, eliminarea din instruirea ofiţerilor şi ostaşilor a unor deprinderi şi obişnuinţe vechi, rămase din timpul dominaţiilor străine, iar pe de altă parte, atingerea unor parametri care să asigure ridicarea capacităţii de luptă a trupelor pentru a face faţă, în viitor, oricăror situaţii, pentru a deveni forţa de bază în realizarea marilor deziderate — unirea şi apoi cîştigarea deplinei independenţe ; d) introducerea regulamentelor militare, aproape în acelaşi timp, în oştirile ţărilor române, cu acelaşi conţinut, ca dealtfel şi înfiinţarea unor organisme şi instituţii similare au avut darul de a crea posibilitatea pregătirii asemănătoare a acestora, de a le forma o fizionomie comună, de a le apropia, ca, în caz de nevoie, ele să-şi unească eforturile, fără prea multe greutăţi, împotriva duşmanului comun, aşa cum avea să se întîmple, de fapt, într-un viitor apropiat, în 1859 şi apoi în 1877.

În privinţa instruirii trupelor, subliniem cîteva din problemele mai deosebite, ce s-au înscris în efortul general de modernizare a armatei, depăşind prevederile Regulamentului organic, care limita instruirea oştilor române la însuşirea celor cinci prescripţiuni ale capitolului din „Regulamentul ostăşesc“ tradus în 1831. În primii ani de după 1830, desigur că instruirea ostaşilor s-a rezumat la acel minimum menţionat de Regulamentul organic, pregătire îngreunată şi de baza materială foarte redusă pe care trupele o aveau la dispoziţie. De aceea, rezultatele obţinute de primele contingente ale oştirii renăscute nu au fost spectaculoase, dar ele erau cu atît mai valoroase, cu cît se obţineau în condiţii grele, într-o înfruntare continuă cu lipsurile şi neajunsurile şi

[1] *Ibidem*, vol. 4, p. 74.

Scanned with OKEN Scanner

care, an de an, au fost depășite. Trăsătura caracteristică a pregătirii oștirilor în acest greu început „constă în faptul că tinerii ostași s-au instruit concomitent cu pregătirea și autopregătirea corpului de instructori — ofițeri, subofițeri și gradați“ [1]. Mai trebuie subliniat că atît rezultatele obținute în instruire, cît și efortul pentru depășirea greutăților în acești primi ani erau rezultatul dîrzeniei, perseverenței, ale dorinței de cunoaștere a ostașilor, izvorîte din conștiința datoriei față de țară. Pe bună dreptate, un martor al evenimentelor nota că „generalii și instructorii ruși erau uimiți de a-i vedea [pe ostașii români], la sfîrșitul a 6, 7 luni de instrucție, mișcîndu-se la fel de bine ca regimentele ruse și chiar cu mai multă ușurință“ [2].

Pe măsură ce problemele organizatorice, ale promovării și pregătirii cadrelor de instructori, diversificării structurilor organismului militar, asigurării învățămîntului militar cu mijloace de documentare necesare etc. își găseau rezolvarea practică, concomitent cu îmbunătățirea condițiilor materiale, procesul instructiv și de pregătire de luptă, ieșit și din chingile Regulamentului organic, a căpătat noi valențe, iar rezultatele obținute de oștirea moldoveană și munteană au fost apreciate ca bune, ca deosebite, de către domnitorii țărilor și de șefii celor două armate *. S-ar mai cere adăugat că programul de instruire în care erau prevăzute sarcini pornind de la pregătirea individului pînă la exerciții cu subunitățile, unitățile sau cu cele trei arme de bază (infanteria, cavaleria și artileria) întrunite, executate atît ziua, cît și noaptea, era adaptat la cerințele fiecărei etape, modificat, în raport de tot ceea ce știința și tehnica militară a timpului ofereau ca nou în modernizarea armatei. În perfecționarea continuă a procesului de pregătire a trupelor, un rol însemnat l-au avut manevrele“ **, fiind socotite ca un „element puternic de propășire în contra rutinei“ [3], și taberele de concentrare și instrucție, care erau organizate în scopul de a obișnui ostașii și ofițerii cît mai mult cu condițiile cîmpului de luptă, deci de a da ostașilor o „gătire de război“ [4], aceasta executîndu-se în așa fel „a nu atrage atenția ochiului vigilent al puterii străine“ [5].

---

[1] *Ibidem*, vol. 1, p. 32.

[2] Felix Colson, *L'etat présent et l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839, p. 19—21.

* Inspectînd Regimentul 3, în iulie 1838, la o ședință de instrucția focului, domnitorul Gheorghe Bibescu și-a manifestat satisfacția pentru „potrivitele mișcări ale pușcașilor, iuțimea focurilor, acuratețea evoluțiilor“ (*File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 34). De asemenea, șeful oștirii din Moldova, Costachi Lățescu, inspectînd trupele din garnizoana Iași și asistînd la o ședință de tragere aprecia că „trupele s-au exercitat în foc, dezvăluind o dibăcie cu atît mai mult vrednică de laudă, cu cît cea mai mare parte a acelor ostași se afla în slujbă numai de cîteva luni“ (*Albina românească* din 5 septembrie 1846).

** Prima manevră a trupelor române (patru batalioane de infanterie și patru escadroane de cavalerie) a fost făcută combinat cu trupe ruse și desfășurată în august 1831, la marginea Bucureștiului.

[3] General Herkt, *Cîteva pagini din istoricul armatei noastre*, București, 1903, p. 17—18.

[4] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 727.

[5] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 73.

Scanned with OKEN Scanner

Fără îndoială că întregul proces de modernizare a oștirilor țărilor române, în perioada de care ne ocupăm, nu a fost lipsit de amestecul și influența puterilor străine — Turcia, Rusia, Austria, Prusia, Franța etc. [1]; nici nu se putea altfel în condițiile interne și mai ales externe în care evolua viața politică și socială a Moldovei și Țării Românești și în cadrul căreia reorganizarea armatelor ocupa un loc deosebit, în condițiile luptei dintre marile puteri pentru a-și asigura întîietatea. Se cere reținut faptul că, pe lîngă ceilalți factori de ordin intern, esențiali în stimularea procesului de formare a unei armate moderne, de care am amintit mai înainte, înfruntarea continuă dintre marile puteri a dat posibilitatea țărilor române să iasă din legiuirea Regulamentului organic și „să-și refacă — la dimensiuni modeste inițial — potențialul militar" [2], asigurîndu-i în continuare armatei un pregnant specific românesc, un profil care era în concordanță cu misiunea sa principală: „apărare a țării și sprijinitoare a realizării programului național de unitate și neatîrnare" [3].

În ceea ce privește formațiunile teritoriale (nepermanente), întrucît Regulamentul organic nu preciza efectivele acestora și nici nu restrîngea în vreun fel sistemul lor organizatoric, țările române au avut posibilitatea să sporească simțitor numărul oamenilor ce le formau, urmărind astfel crearea unei armate mixte (trupe permanente și teritoriale). Această acțiune s-a desfășurat gradat, pe etape, și pînă la urmă efectivul trupelor teritoriale a depășit pe cel permanent, ajungîndu-se în timp a se imprima „un caracter popular armatei române moderne" [4]. Creșterea menționată a fost stimulată de o serie de legiuiri emise de țările române. Astfel, o lege adoptată în 1834 stipula că recrutarea dorobanților trebuia să se facă asemănător ca pentru armata permanentă și să se admită chiar primirea în cadrul formațiunilor teritoriale a ostașilor „liberați din oștire" [5].

Cei recrutați pentru formațiunile teritoriale (dorobanți de județe, poliție, grăniceri, slujitori și jandarmi), în momentul cînd intrau „în slujbă" depuneau jurămîntul „ca și militarii oștirii" permanente, ceea ce, în scurt timp, concomitent cu mărirea efectivelor, se va reflecta în întărirea ordinii și disciplinei militare din cadrul formațiunilor, în obișnuirea efectivelor cu viața militară, cu greutățile și privațiunile ei.

Recrutarea dorobanților nu se făcea la întîmplare, ci se alegeau din lumea satelor „cei mai vrednici, curagioși, cu vîrsta între 20—30 ani" [6], iar, prin lege, „serviciul lor a fost fixat la 3 ani" [7]. La ridicarea capacității organizatorice și de luptă și la întărirea disciplinei în

---

[1] *Ibidem*, p. 76—80.
[2] *Ibidem*, p. 80.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 71.
[5] Maior Ioan Popovici, *Organizarea armatei române*, partea I, Roman, 1900, p. 76; Maior D. I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 96.
[6] Maior D. I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 96.
[7] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

cadrul formațiunilor teritoriale a mai contribuit și faptul că ostașii din armata permanentă, după ce erau lăsați la vatră, erau obligați ca pe timp de un an să facă serviciul în trupele de dorobanți din județul de origine [1].

Concomitent cu reorganizarea trupelor teritoriale a avut loc un proces asemănător și cu alte elemente — semimilitare — formate din pompieri. În Țara Românească se organizează, în 1844, la București — pe principii militare — o companie de pompieri, cu un efectiv de șapte ofițeri, 23 subofițeri și 256 de ostași *. În Moldova, pompierii sînt înființați cîțiva ani mai tîrziu, în 1849, la Iași organizîndu-se două companii, dar cu efective mai mici. Pompierii aveau o dublă subordonare și, ca atare, o dublă instruire : din punctul de vedere al misiunii lor principale — stingerea incendiilor — ei se subordonau organelor locale, iar în ceea ce privește instrucția militară ei aparțineau de șefii oștirilor — de spătar, în Moldova, și de hatman, în Țara Românească. Deși efectivele pompierilor au fost și au rămas încă mult timp reduse, faptul că ei erau socotiți militari, întrucît făceau permanent instrucție, companiile de pompieri au fost ulterior încadrate în armata permanentă și, astfel, și pe această cale, se realiza sporirea forței militare permanente a țărilor române [2].

Noua organizare a trupelor teritoriale, sporirea efectivelor acestora, simbioza creată între armata permanentă și cea nepermanentă, precum și strădania forurilor politice și militare de a perfecționa continuu cadrul organizatoric și procesul de instruire, asigurarea unei tot mai consistente baze materiale, erau indici clari ai creării unei armate capabile să îndeplinească misiuni de răspundere.

Pe linia modernizării oștirilor se înscrie și evoluția organelor de comandament și administrative din Moldova și Țara Românească. La începutul perioadei de care ne ocupăm, forul superior al armatei era, în ambele țări române, „Ștabul oștirii", format din șeful oastei — spătarul, în Moldova, și hatmanul, în Țara Românească ; o „cancelarie" (care pentru o vreme o găsim intitulată „Dejurstva" — Centrala lucrare a tuturor trebilor ostășești) formată din trei secții ** și alte cîteva elemente. Contrar unor păreri, Ștabul oștirii nu se ocupa numai de problemele administrative, ci preocupările sale vizau, pe lîngă problemele de

---

[1] *Ibidem.*

* Aceasta este compania care, în 1848, în timpul revoluției, sub comanda căpitanului Pavel Zăgănescu, a înscris o pagină de vitejie în analele istoriei patriei în lupta dusă, în ziua de 13 septembrie pe Dealul Spirei, împotriva trupelor otomane sosite să înăbușe revoluția din Țara Românească.

[2] *Ibidem.*

** Secția 1 avea printre atribuții : efectivele armatei, inspecțiile la trupe, avansările militarilor, demiterea cadrelor, concediile și cazurile de judecată ale militarilor ; Secția a 2-a se ocupa de dislocarea trupelor, paza frontierelor, corespondența și legăturile cu autoritățile civile ; Secția a 3-a răspundea de echiparea trupelor, aprovizionarea și întreținerea militarilor și de visteria armatei (Maior D. I. Georgescu, *Op. cit.*, p. 95—96).

Scanned with OKEN Scanner

gospodărie, pregătirea trupelor pe toate planurile. Socotim că nu greșim dacă vedem în Ștabul domnesc originea Marelui stat major și a Departamentului ostășesc (Ministerul de Război) de mai tîrziu [1].

Desigur că organismele militare ale țărilor române, la stadiul de organizare și modernizare la care ajunseseră în preajma anului 1848, prezentau încă serioase carențe, sub toate aspectele, bine sesizate de către marele revoluționar Nicolae Bălcescu, care concluziona că, în general, așa cum se prezenta, armata „nu poate aduce isprava dorită" [2].

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 68.
[2] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 106.

Scanned with OKEN Scanner

PUTEREA ARMATĂ ÎN GÎNDIREA PAȘOPTIȘTILOR ROMÂNI

Marele moment istoric 1848, în care idealurile de libertate, independență, unitate și progres ale poporului român și-au găsit o ilustrare pregnantă în programele revoluționare și în mijloacele de expresie ale pașoptiștilor, a constituit și pentru organismele militare ale țărilor române un prilej de afirmare în susținerea, chiar și cu arma în mînă, a deziderateloi naționale. „Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești" „fiind expresia acelorași cerințe obiective ale dezvoltării societății românești, a idealurilor care animau pe toții fiii acestui popor" [1]. Deși a fost organizată și s-a desfășurat în aceeași idee a revoluției europene, identificîndu-se cu cauza eliberării naționale a popoarelor — revoluția română de la 1848, ale cărei cauze, cum spunea Nicolae Bălcescu, se aflau în „18 veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși" [2], a constituit „un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației" [3].

Revoluția din 1848 în țările române a fost precedată și însoțită de o susținută activitate ideologică și politică desfășurată de reprezentanții ei cei mai de seamă ca Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Avram Iancu, C. A. Rosetti, Simion Bărnuțiu, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac,

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 392, 590.

[2] Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, p. 143.

[3] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 32.

Scanned with OKEN Scanner

I. Eliade Rădulescu, Alecu Russo și alții, care, înțelegînd realitățile sociale și naționale, problemele majore ale vremii, s-au situat în fruntea mișcărilor și frămîntărilor ce cuprinseseră toate clasele sociale interesate direct de reușita ei. În contextul general al preocupărilor politico-sociale ale revoluționarilor români atît în perioada de pregătire ideologică, politică și organizatorică, cît și în timpul desfășurării revoluției, un loc de seamă l-au ocupat problemele referitoare la armată, sub două aspecte : pe de o parte era vorba de antrenarea oștirii existente atunci pe făgașul revoluției și, pe de altă parte, de crearea și organizarea unor forțe înarmate proprii, de factură populară, care, împreună cu armata permanentă, să asigure apărarea regimului revoluționar.

Militanții progresiști români priveau problema armatei pămîntene, renăscută la 1830, nu ca pe o instituție ce urma să-și intre în drepturi în raport de noile condiții istorice determinate de revoluție, ca oricare altă instituție, ci într-o directă legătură cu menirea pe care aceasta a avut-o în istoria românilor de-a lungul secolelor, adică armată angajată efectiv în apărarea intereselor naționale ale poporului român. „Românismul — va scrie mai tîrziu Nicolae Bălcescu prietenului său Ion Ghica — nu se va putea dezvolta, scăpa de atîți vrăjmași ce-l apasă, pînă cînd ambele principate nu vor fi libere și nu vor organiza puterea lor armată [...] cu care să-și tragă cu sabia hotarele sale naturale, [...] căci numai cu dînsa se vor mîntui și vor fi mari și puternici“ [1]. Și nu este întîmplător că, încă în 1838, Partida națională din Țara Românească, condusă de colonelul Ion Cîmpineanu, înscria în programul ei necesitatea creării, „deosebit de armia cea statornică“ permanentă, a „gărzii naționale“ [2], a unui sistem militar capabil să asigure pregătirea tuturor locuitorilor pentru apărarea țării, subliniind în felul acesta cerința ca tot românul în stare de a purta arme să devină apărător al patriei, întrucît „toți românii sînt deopotrivă înaintea pravilii, toți primiți în posturile civile și militare și toți contribuiesc la trebuințele statului, precum se va hotărî de către Adunarea nației“ [3]. Dealtfel, și în celelalte provincii românești programele revoluționare de la 1848 aveau înscrisă „ca una din primele măsuri, și cerința reînnoirii oștirii și creării unor noi tipuri de formațiuni de apărare, legate nemijlocit de revoluție“ [4]. Indiferent de denumirea cu care armata era prefigurată în documentele programatice sau în alte declarații, fruntașii revoluționari o concepeau nu numai ca un element efectiv în asigurarea reușitei revoluției, dar și ca forța ce avea să participe la consolidarea cuceririlor revoluționare. De asemenea, preocupările revoluționarilor pașoptiști erau îndreptate și spre „înfățișarea pe care avea să o capete armata după victoria revoluției, de locul pe care avea să-l ocupe în sistemul de apărare al țării“ [5].

---

[1] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 584.
[2] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 222.
[3] *Ibidem*, p. 220.
[4] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, p. 154.
[5] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

În Moldova, de exemplu, programul revoluționar prevedea „întemeierea unei garde urbane și rurale [...] pentru păzirea țării și a fericirii publice“ [1], ridicarea țărănimii la luptă și organizarea, în colaborare cu revoluționarii din celelalte țări române, a unui centru de rezistență în zona muntoasă. Cît de mult își puneau revoluționarii pașoptiști speranța în armată pentru reușita și apărarea cuceririlor revoluționare reiese și din mesajul fruntașului revoluționar bănățean Eftimie Murgu, care, în iunie 1848, prevenindu-i pe munteni asupra pericolului unei riposte contrarevoluționare, îi scria lui Nicolae Bălcescu : „Cea dintîi grijă să fie, fraților, arma ! Armată cît mai în grabă să aveți, ca să puteți cel puțin cea dintîi năvală să o întîmpinați cu bună ispravă“ [2]. Ca atare, organismul militar era conceput atît ca apărător al țării împotriva dușmanilor externi, cît și al cuceririlor revoluției burghezo-democratice, treaptă superioară în concepția militară a revoluționarilor de la 1848 față de epocile anterioare.

O analiză științifică, critică, folosind și metoda comparației, a oștirii românești în perioada ce s-a întins pe distanța unui deceniu și jumătate (1830—1844), a realizat-o Nicolae Bălcescu în scrierile elaborate în acel timp, scrieri care-l înfățișează ca teoretician de marcă, un temeinic și fin cunoscător al trecutului istoric al poporului nostru și al istoriei militare a altor națiuni. Avînd în vedere multiplele influențe ale armatei în viața social-politică a unui stat, rolul și funcția ei socială, Nicolae Bălcescu mărturisea și, în același timp, justifica de ce a acordat importanță majoră acesteia, subliniind, în lucrarea „Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei și pînă acum“, publicată în 1844, că „am preferat a lucra instituțiile ostășești înaintea oricăror altora, căci aceste instituții sînt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărirea și puterea țării, în vreme de patru veacuri, în sfîrșit, căci sînt convins că țara românilor, de își va lua vreodată rangul ce i se cuvine între popoarele Europei, aceasta va fi datoare mai mult regenerației vechilor ei instituții ostășești“ [3]. Cu înflăcărarea și patosu-i cunoscut, tot el spunea : „Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au făcut atîtea jertfe în veacurile trecute, fie ca suvenirea acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțămîntul datoriei ce avem de a mări și de a păstra pentru viitorime această moștenire părintească“ [4].

Nicolae Bălcescu considera ca un cîștig însemnat faptul că reglementările de natură militară din Țara Românească și Moldova, după anul 1830, recunoșteau „cele trei părți alcătuitoare unei bune organizări ostășești : armata, miliția și ridicarea gloatelor“ [5], dar, în același timp,

---

[1] M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 146—147.

[2] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1918*, Editura militară, București, 1969, p. 45.

[3] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 70.

[4] *Ibidem*, p. 157.

[5] *Ibidem*, p. 106.

Scanned with OKEN Scanner

analizînd această organizare prin prisma perspectivelor istorice, el preciza că aplicarea lor, așa cum s-a făcut, avea și neajunsuri. Apreciind în sinteză deficiențele structurale ale armatei regulate în ceea ce privea modul de recrutare, instruirea trupei și pregătirea cadrelor, ordinea și disciplina, dislocarea trupelor, marele gînditor militar spunea : „Am văzut organizarea ostășească cea veche ; noi am văzut și pe cea nouă. Este învederat că aceasta nu poate împlini țelul ei, ce este de a ne da o bună apărare națională ; că oștirea, care mai niciodată nu e completă, răspîndită în toată țara, nu ar putea întîmpina o izbire iute și fără veste ; că dorobanții, astfel cum sînt, nu pot sluji de rezervă națională ; [...] că instituția cordonașilor și potecașilor este pierdută și nu se mai poate îndrepta și aduce vreun folos [...]. Este dar de neapărată trebuință — încheia Bălcescu — a purcede cît mai degrabă spre o reformă a organizării noastre ostășești, o reformă care să ne chezășuiască mai bune temeiuri de apărare“ [1].

Pașoptiștii, îndeosebi Nicolae Bălcescu, preconizau o serie de măsuri menite să aducă instituției armatei substanțiale schimbări calitative. O primă idee pe care a enunțat-o N. Bălcescu se referă la necesitatea unei armate regulate, dar nu organizată oricum, ci în așa fel dimensionată încît să fie cît mai ușor de întreținut, să coste cît mai puțin. „Mărirea oștirii — arăta el — nu numai că nu ne-ar putea folosi nimic, ci încă ar fi o nenorocire pentru stat. Oștirile permanente au îndoitul defect de a fi prea costisitoare și de a răpi fără folos atîtea brațe agriculturii și industriei. Pe lîngă aceasta, mijloacele noastre nu ne-ar ierta a ține în picioare o oștire atît de numeroasă pe cît am avea de trebuință. Toată speranța noastră este dar în organizarea rezervelor naționale“ [2]. Aprecierea lui N. Bălcescu era neîntemeiată, pentru că armata celor două principate, în preajma anului 1848, nu era numeroasă, iar fără o armată permanentă, bine instruită și pregătită, cu cadre de comandă calificate la nivelul cerințelor timpului, nu era posibilă apărarea țării. Ceea ce trebuie reținut din teza lui Bălcescu sînt ideile privitoare la raportul dintre armata permanentă și „rezervele naționale“, precum și cele dintre armată și celelalte componente ale organismului militar, pe baza faptului că „condițiile geografice și istorice au silit pe români a avea chiar de la întemeierea statelor o armată — și încă o armată permanentă — că această armată era o «avangardă a norodului», că sistemul militar românesc s-ar fi bazat pe o numeroasă rezervă națională și de aceea românii au organizat încă de la primele lor armate «miliția și ridicarea gloatelor». Armata întruchipa astfel poporul, acțiunile ei o idee a poporului, vitejia ei și a conducătorilor — virtuțile poporului“ [3].

Tocmai pornind de la ideea rezervelor naționale, N. Bălcescu a stăruit în chip deosebit asupra situației și posibilităților pe care le aveau gloatele, considerîndu-le ca cea de-a treia mare componentă a puterii armate a țării. În ceea ce privește vîrsta pînă la care toți cetățenii erau

---

[1] *Ibidem*, p. 110—111.
[2] *Ibidem*.
[3] G. Zane, *N. Bălcescu, Opera, omul, epoca*, Editura Eminescu, 1975, p. 55.

Scanned with OKEN Scanner

datori să îndeplinească o misiune în domeniul apărării, el sublinia că „tot românul, fără excepție, se naște cu datoria de a fi soldat al patriei, de la 20—60 ani“ [1]. El propunea ca gloatele să fie împărțite în trei categorii. O primă categorie să fie formată din oameni în vîrstă de 20—30 ani, care, în timp de pace, „ar face în orașe slujba de gardă națională, adică ar împărți cu oștirea străjile deosebitelor posturi. Cei de margini — continuă el — ar împărți, de asemenea, cu oștirea străjuirea hotarelor. La trebuință extraordinară, ea ar putea fi purtată în tot întinsul țării, în toate punctele amenințate“ [2]; cea de a doua categorie el o preconiza să fie formată din oameni în vîrstă de la 30 la 45 de ani, pentru a căror pregătire ei urmau să fie convocați periodic și în caz de necesitate să fie folosiți numai în limitele județului respectiv, deci în formațiunile teritoriale; a treia categorie urma să cuprindă cetățenii de la 45 la 60 de ani, „care nu vor putea a se mișca din satul lor în lipsa celorlalți“ [3] și care urmau să primească însărcinarea de a apăra localitățile în care domiciliau, îndeplinind misiunile încredințate de autoritățile locale sau poruncile stăpînirii. Și această categorie se înscria în cadrul forțelor teritoriale, dar cu o arie mai restrînsă decît cele arătate anterior. Pornind de la tradițiile lăsate de strămoși în organizarea militară, militantul revoluționar propunea ca masele luptătoare — gloatele — să fie constituite în legiuni și cohorte, după nomenclatura romană. Referitor la pregătirea lor, Bălcescu preconiza: „În toți anii, s-ar face în fiecare județ exerciții; primăvara o săptămînă și toamna două. Oștirea va da, în ocolul ce ocupă, ofițeri și subofițeri învățători [instructori]; aceștia, unindu-se cu subofițerii și soldații ieșiți din slujbă, din care se află în toate satele, ar face ca învățătura să fie cu înlesnire și grabnică“ [4].

Concluziile pe care le trage din studiul istoriei și teoriei militare, din realitatea națională contemporană lui, principiile și propunerile privind organizarea militară a principatelor române îl situează pe N. Bălcescu ca un eminent gînditor, care s-a ridicat pînă la înțelegerea legăturii strînse dintre puterea armată și nivelul de dezvoltare a societății, a rolului înarmării poporului în lupta de eliberare.

În anii premergători revoluției, personalitățile conducătoare ale mișcării de emancipare au acționat cu hotărîre în vederea atragerii armatei de partea luptei antifeudale, a participării ei active la realizarea deziderateloor sociale ale revoluției burghezo-democratice care se anunța. O serie de ofițeri ai vremii, printre care maiorul Ioan Voinescu II, căpitanul Nicolae Pleșoianu, locotenenții Ion Deivos, Alexandru Christofi au fost atrași în societatea politică secretă „Frăția“, inițiată în 1843 de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și căpitanul Christian Tell [5]. De asemenea, pașoptiștii au desfășurat în rîndurile armatei o susținută propagandă în vederea ridicării conștiinței și sentimentelor patriotice ale ostașilor

---

[1] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 113.
[2] *Ibidem*, p. 113—114.
[3] *Ibidem*, p. 114.
[4] *Ibidem*.
[5] C. Căzănișteanu, M. Cucu, E. Popescu, *Aspecte militare ale revoluției din 1848 în Țara Românească*, Editura militară, București, 1968, p. 13.

pentru înțelegerea ideilor cuprinse în programele revoluționare. Numeroase sînt mărturiile care atestă că anterior declanșării revoluției armata era puternic marcată de o stare de spirit revoluționară. Referindu-se la acest aspect, mai tîrziu, N. Bălcescu, într-o scrisoare, îi comunica lui Ion Ghica, printre altele, că în orașul Turnu Severin ofițerii „vorbeau slobod și înfocat" și că „erau siguri de izbînda revoluției" [1]. Un document al vremii consemna că în armata Moldovei „toți ofițerii sînt luminați și buni patrioți", că ei „așteaptă baterea ceasului și a unui clopot de unire spre îndreptare". Aceeași stare de spirit a fost remarcată și de generalul Duhamel, trimis special al țarului în Principate, care, în zilele premergătoare revoluției din 1848 menționa într-un raport că „ofițerii [români] erau contaminați de spiritul revoluționar" [2].

Spiritul revoluționar care cuprinsese masele de militari, dintre care mulți ofițeri, a constituit unul din elementele principale luate în calcul cu prilejul elaborării planului politico-militar în vederea desfășurării și asigurării victoriei revoluției. În toate zonele în care a izbucnit revoluția, unitățile și subunitățile militare, comandate de ofițeri patrioți, animați de spiritul revoluționar al epocii, s-au alăturat acesteia. Guvernul provizoriu, după constituirea sa, s-a îndreptat de la Islaz spre Craiova și apoi spre București însoțit de mai multe subunități militare. În București, atît la cazarma cavaleriei, cît și la cea a infanteriei, domnitorul George Bibescu, care încerca oprirea armatei de a participa la revoluție, cerînd în acest scop reînnoirea jurămîntului, a fost întîmpinat cu răspunsul că militarii „sînt gata a-și vărsa sîngele în contra vrăjmașilor patriei, dar sînge de român, sînge patriotic nu vor vărsa niciodată" [3]. Exceptînd unele momente contradictorii survenite în Capitală în zilele de început ale revoluției, determinate de atitudinea unor ofițeri reacționari, armata, în totalitatea ei, a aderat la revoluție. În acest sens, ziarul „Pruncul român", condus de pașoptistul C. A. Rosetti, scria în numărul său din 12 iunie 1848 : „Bravii noștri ofițeri [...], armia întreagă a declarat toți într-o glăsuire că sînt frați cu tot românul și că nici unul nu va da într-un frate al său, ci că toți sînt gata să-și verse cea din urmă picătură de sînge pentru patria lor" [4]. O realitate istorică confirmată de faptul că pînă la sfîrșitul lunii iunie 1848 toată armata Țării Românești a depus jurămîntul în fața puterii revoluționare prin legămîntul : „Jur că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire ; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor nației și că voi ține și voi apăra acele douăzeci și unu de puncturi decretate de popor, conlucrînd după putîn-

---

[1] Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea dezlănțuirii revoluției de la 1848*, în *Studii*, nr. 1, 1956 ; C. Căzănișteanu, M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 14.

[2] Gh. C. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 387.

[3] *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. I, București, p. 542.

[4] C. Căzănișteanu, M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 33.

Scanned with OKEN Scanner

ţă-mi şi jertfind viaţa mea chiar pentru dînsele şi pentru naţie“ [1]. Ridicarea revoluţionară din iunie 1848, care ilustra şi legătura ce se înfăptuise între masele poporului şi oştire, avea să fie caracterizată de înflăcăratul N. Bălcescu drept „cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată în viaţa unui popor“ [2].

În afară de preocuparea pentru organizarea militară a forţelor revoluţionare, activitatea militară a paşoptiştilor şi-a găsit expresia concentrată şi în documentele programatice ale revoluţiei. Astfel, în Proclamaţia de la Islaz se spunea : „Fraţi români ! Soldaţi, care sînteţi fiii şi fraţii noştri, privegheaţi a ţine bună rînduială, pentru că datoria voastră aceasta este. Nu ascultaţi însă cînd voitorii noştri şi ai voştri de rău vă vor porunci a da în fraţii voştri şi a vă întina mîinile în cei ce se scoală pentru binele vostru şi al părinţilor voştri [...]. Ofiţeri români ! [...] Scoateţi săbiile, faceţi-le să lucească înaintea soarelui dreptăţii şi al libertăţii patriei. Iată, calea cea mai glorioasă în analele patriei vi se deschide vouă [...]. Iar dacă capii voştri vă vor comanda asupra fraţilor voştri, n-aveţi să ascultaţi decît glasul poporului suveran : frîngeţi-vă săbiile înaintea oricărei comenzi vărsătoare de sînge“ [3].

Desfăşurarea evenimentelor în anii 1848—1849 l-au determinat pe N. Bălcescu să revină de mai multe ori asupra diferitelor aspecte ale problemei militare. Marele democrat-revoluţionar nu concepea existenţa statului reorganizat de revoluţie fără o armată puternică, capabilă să-l apere de duşmani, care, potrivit viziunii lui, nu putea fi formată din clăcaşi, ci din oameni liberi. Aşadar, compoziţia socială a oştirii constituia pentru N. Bălcescu „un argument în plus, menit să justifice necesitatea desfiinţării iobăgiei şi apoi împroprietărirea ţăranilor. Alcătuită pe o astfel de bază socială trainică, armata română, arăta N. Bălcescu, va fi o armată a naţiunii unite, puternică, iubită de prieteni şi temută de duşmani“ [4]. În „Manualul bunului român“, la întrebarea „Care sînt datoriile mai de căpetenie la care legea poate supune pe un cetăţean“, N. Bălcescu formula răspunsul : „Cea dintîi este de a se arma pentru apărarea republicii sau la hotar, sau în oraşe şi la ţară şi de a se supune disciplinei, fără care cei mai viteji nu pot birui pe duşmani“ [5]. El nu contenea a cere fermitate, împotriva forţelor reacţionare, organizarea rezistenţei împotriva invaziei străine, mobilizarea ţării, poporul în apărarea revoluţiei, convins că o naţiune unită „oricît de mică ar fi, n-a fost niciodată biruită şi nici că va fi“ [6]. Într-o scrisoare către Alexandru G. Golescu, din 4 martie 1850, N. Bălcescu spunea că „misiunea unui guvern revoluţionar este foarte simplă : să răspîndească şi înarmeze revoluţia, iată misiunea lui. Adică să toarne revoluţia ca o convingere în sufletul poporului şi după aceasta să-i pună arma în mînă şi să-i spună :

---

[1] *Ibidem*, p. 51.
[2] *Anul revoluţionar 1848 în Principatele Române*, vol. II, p. 544.
[3] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. 33—34.
[4] *Ibidem*, p. XI—XII.
[5] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 211.
[6] N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, p. 41.

Scanned with OKEN Scanner

acum cînd ai o credință, fii gata să mori pentru ea“ [1]. În aceste aprecieri este cuprinsă ideea înaintată, deosebit de prețioasă a înarmării maselor, ceea ce însemna o concepție doctrinară nouă în domeniul militar.

Concepția despre forța armată, în contextul revoluționar al pașoptiștilor români, înscrie gîndirea lor militară pe orizontul cel mai avansat al gîndirii militare a forțelor progresiste din Europa acelei vremi : ideea înarmării populare, după cum este cunoscut, a dominat momentul 1848, fiind concretizată în principal în „mișcarea revoluționară a voluntarilor, crearea de gărzi naționale peste tot și de armate revoluționare în unele țări“ [2], ceea ce a reprezentat o însemnată experiență istorică, care a pus în relief concluzia că „mișcarea revoluționară trebuie să acorde cea mai mare atenție organizării forțelor ei înarmate“, pregătirii lor pentru toate formele de luptă ce se impuneau [3]. Spiritele cele mai înaintate din epocă legau organic victoria revoluțiilor sociale și naționale de înarmarea maselor, a claselor purtătoare ale progresului istoric. „Înarmarea întregului proletariat cu puști, carabine, tunuri și muniții trebuie înfăptuită imediat“ [4] — se cerea în Adresa Organului Central către Liga comuniștilor germani, elaborată de Marx și Engels, în lumina învățămintelor evenimentelor de la 1848 ; „în revoluție, ca și în război, este absolut necesar ca în momentul hotărîtor să pui totul în joc, indiferent de șansele pe care le-ai avea“ [5], apreciau fondatorii socialismului științific. Urmărind această linie în tot cursul desfășurării revoluției, militanții pașoptiști din cele trei țări române au avut contacte strînse, au colaborat și s-au într-ajutorat îndeaproape, ideologiei politice unitare subordonîndu-i o concepție militară adecvată, unitară în ceea ce privește necesitatea atragerii și folosirii oștirii pentru cauza victoriei revoluției, pentru înfrîngerea reacțiunii interne sau a intervenției din afară. Conducătorii revoluției se bazau pe existența unor bogate tradiții a participării militarilor la luptele naționale și sociale de pînă acum, pe faptul că trupa era alcătuită, în imensa ei majoritate, din fii de țărani, iar în corpul de comandă existau mulți ofițeri proveniți din rîndurile boierimii liberale și ale burgheziei, interesate în reînnoirea economică și socială politică a țării. Totodată, aveau în vedere faptul că ideile novatoare din țările române cuprinseseră și conștiința militarilor, cadre ale armatei participînd la elaborarea planului politico-militar al revoluției. Iată de ce atragerea armatei de partea revoluției a fost un obiectiv principal în toate planurile de acțiune din cele trei țări române.

Existența unor factori obiectivi și activitatea neobosită a revoluționarilor în rîndurile oștirii au făcut ca armata să fie de partea revoluției chiar din faza ei inițială.

În Moldova, unde revoluția a fost înăbușită în primele zile, deci domnitorul Mihai Sturdza avea armata în mînă, prin faptul că unul din

---

[1] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 590.
[2] General-maior Constantin Antip, *Op. cit.*, p. 117.
[3] *Ibidem.*
[4] K. Marx, F. Engels, *Opere alese*, vol. I, ediția a II-a, p. 98.
[5] Fr. Engels, *Opere militare alese*, vol. I, p. 54.

Scanned with OKEN Scanner

fiii săi era hatman, iar altul comandantul miliției, totuși „armata nu a intervenit deloc“ [1]. Mai mult, atunci cînd domnitorul s-a refugiat în cazarmă pentru a se pune sub paza armatei și a ordonat „trupei să pornească contra poporului și conducătorilor lui, ofițerii îi declară solemn că nu pot face uz de arme contra fraților lor“ [2].

Cu totul alta a fost situația în Țara Românească, unde a existat atît un plan politico-militar temeinic elaborat, sub conducerea lui Nicolae Bălcescu, cît și condiții specifice de declanșare și desfășurare a revoluției. Aici, o serie de elemente ale armatei au fost din primul moment alături de revoluție. La Islaz, unde s-a declanșat mișcarea, la 9 iunie, au fost prezenți nu numai capi ai revoluției — Ion Eliade Rădulescu și Ștefan Golescu —, dar și militari : maiorul Christian Tell — avansat aici la gradul de colonel —, comandantul batalionului 1 din Regimentul 2 infanterie, dislocat la Giurgiu ; căpitanul Nicolae Pleșoianu, cu compania 5 din Regimentul 1 infanterie, cu sediul la Islaz ; căpitanul Alexandru Racotă și locotenentul Hariton Racotă, comandanții escadroanelor 5 și respectiv 6 din divizionul de cavalerie de la Zimnicea ; locotenentul Gheorghe Zalic cu o parte din compania 6 din Regimentul 1 infanterie, de la Celei ; locotenentul Gr. Serurie de la Giurgiu ; locotenentul George Paraschivescu și alți militari atașați revoluției. Aici, trupelor participante la actul solemn al proclamării libertății li s-a înmînat drapelul tricolor, ceea ce a contribuit la înflăcărarea lor, la mobilizarea pentru susținerea revoluției și apărarea ei [3]. În primul guvern provizoriu al revoluției constituit la Islaz au intrat alături de I. E. Rădulescu, Șt. Golescu și Radu Șapcă și doi ofițeri, colonelul Christian Tell și căpitanul Nicolae Pleșoianu, aceasta constituind o expresie a participării și adeziunii armatei la revoluție.

În marșul său victorios de la Islaz spre Caracal, unde la 11 iunie Christian Tell a fost avansat la gradul de general, Nicolae Pleșoianu la cel de maior, locotenenții Gr. Serurie și Gh. Zalic căpitani [4], efectivele militare ale coloanei revoluționare au sporit cu încă 200 de dorobanți strînși sub comanda lui Gheorghe Magheru, care pe atunci era prefectul județului Romanați [5]. Încercarea maiorului Ștefan Vlădoianu, comandantul batalionului din garnizoana Craiova, de a opri coloana revoluționarilor să intre în oraș, așa cum îi ceruse prefectul județului, boierul Iancu Bibescu, s-a soldat cu un eșec datorită acțiunii hotărîte a maselor care sprijineau revoluția [6]. De la Craiova spre București fruntașii revoluționari au fost însoțiți de companiile 5 și 6 din Regimentul 1 infanterie, escadronul 2 cavalerie și 600 dorobanți al căror număr a crescut mult pe parcurs.

---

[1] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 702.
[2] *Ibidem.*
[3] C. Golescu-Vartic, *1848, Zile revoluționare*, București, 1898, p. 141 ; Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, vol. II, București, 1894, p. 367.
[4] *Anul 1848*, vol. I, p. 502.
[5] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 27.
[6] *Anul 1848*, vol. 1, p. 571, 633—634.

Scanned with OKEN Scanner

De partea revoluției au acționat din primul moment și alte cadre militare. Astfel, Nicolae Bălcescu, care avea sarcina de a declanșa revoluția la Telega, a fost sprijinit de locotenentul Alexandru Christofi, membru al societății „Frăția", comandantul gărzii închisorii, și de locotenentul I. Racoviceanu, comandantul unui cordon de pază de la granița dinspre munți [1].

În Capitală, unde revoluția a fost declanșată la 11 iunie, starea de spirit a trupelor era favorabilă acesteia. Trupele de cavalerie, cărora domnitorul Gheorghe Bibescu le-a cerut să-și reînnoiască jurămîntul de credință și să reprime „niște tulburări care vor să strice liniștea", i-au răspuns că ele „sînt gata a-și vărsa sîngele în contra vrăjmașilor patriei, dar sînge român, sînge patriotic nu vor vărsa niciodată" [2]. La cazarma din Dealul Spirii, în numele militarilor, a vorbit maiorul Polizu, care a declarat : „Sîntem gata să reînnoim jurămîntul de credință, dacă alteța voastră ni-l cere, pentru combaterea dusmanilor țării. În contra fraților noștri nu vom lupta" [3]. Cu același prilej, căpitanul D. Fărcășanu i-a raportat lui Bibescu că, „în caz cînd străinii, inamicii Măriei Voastre și ai patriei noastre, vor veni din afară, atunci jurăm pe credința noastră, d-a ne face datoria pîn-la o picătură de sînge ; iar altfel, contra românilor, în contra fraților noștri, vie ei cum or veni, mai ales cerînd ei îmbunătățiri patriei, noi nu putem a le fi ostili" [4]. Apoi el l-a rugat pe domn să primească „Constituția care au decretat-o poporul român" [5]. Înspăimîntat de răspunsul primit din partea trupelor garnizoanei București, domnitorul a transmis ordine urgente pentru a veni în Capitală trupele din garnizoanele Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Cocargeaua și Gura Ialomiței [6], dar și în aceste garnizoane militarii se declaraseră pentru revoluție, pentru apărarea ei, așa că Bibescu nu a putut primi ajutorul armatei.

În ziua declanșării revoluției, cadetul I. Măgheru, nepotul generalului Gheorghe Magheru, împreună cu alți camarazi [7], s-a deplasat în strada Lipscani unde a citit în fața maselor proclamația. Apoi, cînd coloana locuitorilor Capitalei s-a îndreptat spre palat pentru a cere domnitorului să semneze Constituția de la Islaz, escadronul de cavalerie, comandat de căpitanul Mavrocordat, și compania 2 din Regimentul 2 infanterie, comandată de căpitanul Bălănescu, aflate de pază la palat, n-au încercat să oprească mulțimea, iar delegația, în frunte cu N. Golescu și I. Brătianu, a mers la Gh. Bibescu, care a semnat „Constituția" și a acceptat formarea unui nou guvern. Ca șef al oștirii a fost numit însă colonelul Ioan Odobescu, deși revoluționarii îl propuseseră pe Christian

---

[1] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 29—30.
[2] *Anul 1848*, vol. 1, p. 542.
[3] C. Golescu-Vartic, *Op. cit.*, p. 147.
[4] A. Pelimon, *Op. cit.*, p. 87.
[5] *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, București, 1935, p. 115.
[6] Arhivele Statului București [în continuare sursa se va cita prin sigla : Arh. St. București], Ministerul de Război, Departamentul ostășesc, dosarul nr. 19/1848, f. 206 ; dosarul nr. 96/1848, f. 55—75.
[7] A. Pelimon, *Op. cit.*, p. 103.

Scanned with OKEN Scanner

Tell: La 19 iulie, colonelul Odobescu, cu sprijinul colonelului I. Solomon, comandantul Regimentului 3 infanterie, și încă al cîtorva ofițeri reacționari, a organizat un complot urmărind răsturnarea guvernului, complot care s-a soldat cu eșec datorită poziției ferme a maselor, sprijinite activ și de armată [1]. În urma acestui eveniment, la conducerea Ministerului de Război a fost instalat generalul Christian Tell, iar la comanda unităților și subunităților au fost numite cadre devotate revoluției, care au fost avansate în grad [2], fiind îndepărtați din cadrele active ale armatei o serie de ofițeri ostili revoluției. Zeci de ostași „cu purtări bune" au fost avansați subofițeri, iar mulți dintre aceștia din urmă la gradul de sublocotenent.

Aceste măsuri, care aveau darul de a consolida influența guvernului provizoriu în rîndurile armatei și a lua posibilitatea reacțiunii de a manevra, nu au fost suficient de ferme. Nu au fost înlăturați toți ofițerii care erau, sub diferite forme, împotriva revoluției. Mai mult, au fost avansați în grad chiar unii ofițeri care, așa cum spune N. Bălcescu, „ne legaseră fedeleș" și care „comandaseră să se deschidă foc asupra poporului" [3].

Consecințele unor măsuri insuficient de radicale în curățirea armatei de elemente reacționare și compromisul în procesul intentat coloneilor Odobescu și Solomon au ieșit în evidență cu prilejul celui de-al doilea complot contrarevoluționar din 28/29 iunie 1848, cînd cei doi, împreună cu maiorul Grigore Lăcusteanu, au fost eliberați și, împreună cu alți ofițeri înlăturați de revoluție, au fost reintegrați în funcțiile lor [4]. Dar, și de această dată, masele populare s-au ridicat ferm în apărarea revoluției, iar alături de ele s-a aflat și o parte a armatei. Prețuind aportul acestora în momentul istoric cînd a fost salvată „libertatea română", la 19 și 29 iunie, guvernul provizoriu declara că „simte de a sa datorie în numele patriei a arăta a sa recunoștință companiilor a 5-a și a 6-a din Regimentul 1-iu ce au ridicat stindardul libertății pentru întîia oară și au jurat subt dînsul. Diviziunii a treia de călărime și tuturor dorobanților din România, cum și tuturor voluntarilor ce urmează cu atîta devotament tabăra regenerației [...] Companiei de pompieri ce, de la început și pînă în cele din urmă fură apărătorii libertății" [5].

Desfășurarea evenimentelor revoluționare în prima lună, iunie, a permis desprinderea unor concluzii prețioase privind necesitatea orientării pe baze noi a armatei permanente și întăririi ei, cît și a constituirii unor structuri militare noi, de esență popular-revoluționară — „Garda națională" și „armata nepermanentă a dorobanților și volintirilor" — capabile să consolideze revoluția și să preîntîmpine atît loviturile din partea reacțiunii interne, cît și o eventuală intervenție din afară.

---

[1] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 35—38.
[2] *Anul 1848*, vol. 1, p. 687—688 ; vol. 2, p. 25—26, 46.
[3] N. Bălcescu, *Opere*, vol. 1, p. 591.
[4] *Anul 1848*, vol. 2, p. 133, 173—174 ; N. Bălcescu, *Op. cit.*, p. 558—559 ; *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, p. 148.
[5] *Anul 1848*, vol. 2, p. 434.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a face din armata regulată un sprijin de nădejde al revoluției s-a acționat, mai tîrziu, în două direcții : scoaterea armatei de sub influența elementelor contrarevoluționare și încadrarea acesteia cu elemente devotate ; organizarea, dotarea, instruirea și educarea ei în raport cu noile cerințe. Astfel, au fost înlăturate din armată, într-o primă fază, prin „demisii" sau prin trecerea în rezervă, cadrele care ocupaseră funcții de răspundere și participaseră la acțiuni contrarevoluționare, iar, în a doua fază, restul elementelor, pînă la cele care purtau grade mici [1]. Pentru completarea locurilor celor plecați au fost avansați în grad și în funcții soldați, subofițeri și ofițeri care își dovediseră capacitatea militară și atașamentul față de revoluție, adică acele cadre care „în tot cursul lor și-au îndeplinit datoriile cu multă știință, activitate și capacitate" și au probat în toate împrejurările „adevăratele lor sentimente și credința cu care au îmbrățișat și vor sprijini sfînta noastră constituție ca militar și patriot" [2], după cum sublinia generalul Christian Tell într-un ordin de avansare a unor cadre militare.

Concomitent, s-a acționat pe linia reorganizării și dotării armatei permanente, fără însă a se reuși prea mult, datorită opoziției imperiilor otoman și rus, care nu admiteau mărirea și întărirea armatei române, la care se mai adăuga concepția unor conducători ai revoluției care puneau pe prim plan dezvoltarea unităților de factură populară ; pe lîngă acestea mai trebuie să se aibă în vedere timpul scurt al guvernării revoluționare, lipsa mijloacelor materiale, lipsa de inițiativă a unor cadre militare din conducere [3]. Astfel, structura armatei permanente în Țara Românească a rămas cea dinainte, formată din trei regimente de infanterie, trei divizioane de cavalerie, o baterie de artilerie, trei șalupe canoniere și o companie de pompieri [4]. Totuși, au fost întreprinse măsuri pentru echiparea și aprovizionarea armatei și sporirea rezervei de pulbere [5]. Perfecționarea instrucției trupelor s-a făcut prin concentrările și manevrele din lunile iunie și septembrie 1848 [6].

Totodată, conducătorii pașoptiști au desfășurat în armată o intensă activitate de educare în spiritul ideilor revoluției ; în luna iunie, după cum am mai amintit, ostașii au depus noul jurămînt, de data aceasta față de națiune, acțiune care, împreună cu înmînarea, la 13 și 14 septembrie, a drapelelor tricolore la toate unitățile militare [7], cu măsurile luate pentru interzicerea bătăii [8] și acordarea la timp a drepturilor ma-

---

[1] Arh. St. București, Ministerul de Război, dosarul nr. 8/1848, f. 67, 68 ; dosarul nr. 69/1848, f. 74, 81, 86, 98, 100, 108 ; dosarul nr. 131/1848, f. 29, 154 ; dosarul nr. 140/1848, f. 131 ; *Anul 1848*, vol. 1, p. 616.

[2] *Ibidem*, dosarul nr. 61/1848, f. 137.

[3] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 47.

[4] Arh. St. București, Ministerul de Război, dosarul nr. 98/1848, f. 93, 98.

[5] Ibidem, dosarul nr. 94/1848, f. 85—86.

[6] *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, p. 25.

[7] General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 708.

[8] *Buletin ofițial al Prințipatului Țării Românești*, din 15 iunie 1848, nr. 31, p. 123.

Scanned with OKEN Scanner

teriale cuvenite militarilor [1], au avut o puternică înrîurire asupra stării morale a trupelor.

Astfel, măsurile întreprinse de puterea revoluționară, cu toate inconsecvențele și greutățile întîmpinate, au determinat armata permanentă să se alăture revoluției, să fie gata de sacrificiu pentru apărarea „constituției", făcînd pentru aceasta orice [2]. Dar, datorită factorilor arătați mai înainte, armata permanentă, cu toate că era favorabilă guvernului revoluționar și se atașase revoluției, nu era suficientă pentru apărarea revoluției împotriva unei intervenții din afară a marilor imperii sau a contrarevoluției interne. Se impunea crearea unor forțe armate de masă, aplicarea în practică a conceptului înarmării populare, prin crearea gărzilor naționale și formarea armatei nepermanente.

Cînd au înscris în documentele programatice un asemenea element conceptual din punct de vedere militar, conducătorii revoluției de la 1848 din Muntenia și Moldova au avut, de la început, în vedere faptul că apărarea revoluției reclama o forță armată mult mai mare și mai puternică decît o reprezenta oștirea regulată a vremii. Pe de altă parte, ei n-au putut „să pună problema constituirii unei armate naționale, care să fie un scut al revoluției" [3], pentru a nu crea suspiciuni la Poartă ; în schimb, „crearea gărzilor naționale părea realizabilă chiar în condițiile în care dependența de Imperiul otoman mai era menținută" [4]. „Poporul român — se arăta în Proclamația de la Islaz — voiește pace, voiește tărie, voiește garanția averilor sale materiale, morale și politice ; decretă dar garda națională, în care tot românul e un gardian al fericirii publice, un garant al libertăților publice" [5]. În același sens, programul revoluționarilor din Moldova preconiza — așa cum s-a mai arătat — „întemeierea unei garde urbane și rurale [...] pentru păzirea țării și a fericirii publice", iar Adunarea națională de la Blaj din 4 (16) mai 1848, arăta : „Națiunea română cere înarmarea poporului său, gardă națională spre apărarea țării înlăuntru și în afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români" [6]. De asemenea, la adunarea de la Lugoj, din 15 (27) iunie 1848, se hotăra „înarmarea poporului în timp de șase zile" [7].

În vederea atragerii cetățenilor în gărzile naționale s-a desfășurat o intensă activitate de propagandă, de explicare a rostului acestor formațiuni cetățenești înarmate, care concretizau ideea lui N. Bălcescu cu privire la „rezervele naționale". „Sînteți chemați, fraților, concetățeni —, se arăta într-un apel din iunie 1848 — a vă pătrunde de sfînta misie

---

[1] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 155.
[2] *Anul 1848*, vol. 3, p. 297.
[3] Apostol Stan, *Gărzile naționale în revoluția din 1848 din Țara Românească*, în *Studii*, nr. 4, 1965, p. 879.
[4] *Ibidem*, p. 879—880.
[5] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese*, p. 547.
[6] Victor Cheresteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, Editura politică, București, 1966, p. 462.
[7] Vasile Maciu, *Caracterul unitar al revoluției din 1848 în țările române*, în *Studii*, nr. 5, 1968, p. 837.

a dumneavoastră, de marea importanță a acestei întocmiri și s-alergați toți cu toată inima a vă înscrie în rîndurile acestei gardii [...] ea face puterea și ea poate să ne asigure în toată vremea acele articole pe care am jurat pe Cîmpul Libertății" [1].

Misiunea gărzii naționale, organizată pe tot teritoriul Țării Românești era, pe de o parte, „păstrarea liniștei și a bunei orînduieli" [2] interne, iar pe de altă parte, pregătirea cetățenilor să fie gata „toți în unire, ca fiii unei aceleiași mume, să-și apere patria de vrăjmaș, al liniștii comune și al libertății noastre" [3]. Funcția externă a gărzii naționale era bine definită și într-o lucrare din epocă în sensul că atunci cînd inamicii ar da „năvală asupra patriei noastre, asupra caselor noastre și asupra persoanei noastre și ar vrea să ne jefuiască, să ne necinstească, numai atunci, zic, să fim cu toții înarmați, să ne luptăm cu vrăjmașii noștri și să-i învingem" [4]. Decretul din 14 iunie 1848 prevedea : „Fiindcă națiia română prin revoluția de la 11 a manifestat dorința de a avea o gvardie națională și guvernul vremelnicesc găsind că o astfel de instituție este de neapărată trebuință, de a se întocmi numai îndată, decretă formarea acestor gvărdii în toată țara" [5].

Cu toate greutățile interne, cu toată opoziția avută de Poarta otomană față de crearea gărzii naționale, revoluționarii români au acționat în sensul traducerii în viață a conceptului lor privind înarmarea maselor. Presa vremii, venind în sprijinul acestui deziderat, cerea ca garda să fie compusă „din oameni neatîrnați, cinstiți și înțelegători de toate stările, oameni în care publicul să poată avea încredere, oameni cu căpătîi [...] căci aceștia au să fie răspunzători pentru toate faptele lor" [6].

La 15 iunie, cu ocazia depunerii jurămîntului pe Cîmpia Filaretului, devenită Cîmpia Libertății, gărzilor naționale din București li s-au înmînat drapelele tricolore.

Proiectul de organizare a gărzii naționale în Capitală, supus spre aprobare Guvernului provizoriu, prevedea că în rîndurile acestora să intre toți cetățenii valizi în vîrstă de la 18 la 50 de ani, fapt ce evidențiază caracterul de masă al gărzilor. Acestea se organizau pe criterii teritoriale, pe „comisii" sau „văpsele" (roșu, negru, verde, galben, albastru — denumirea sectoarelor administrative în care era împărțită Capitala), detașamentele urmînd să fie comandate de ofițeri din armata

---

[1] Anastasie Iordache, Constantin Vlăduț, *Christian Tell*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1976, p. 39.

[2] *Anul 1848*, vol. 1, p. 547.

[3] *Ibidem*, vol. 2, p. 72—214.

[4] *Ibidem*, vol. 4, p. 263.

[5] *Ibidem*, vol. 1, p. 568. În Capitală garda națională a luat ființă imediat după revoluție. La 12 iunie era numit la comanda acesteia, în mod provizoriu, căpitanul Drăghiceanu Fărcășan. Acesta, împreună cu Constantin Crețulescu, președintele Sfatului orășenesc din București, a trecut la organizarea și înarmarea primelor formațiuni ale gărzii.

[6] Dr. Maria Totu, *Garda civică din România, 1848—1884*, Editura militară, București, 1976, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

regulată [1]. Proiectul a fost adoptat prin decretul din 21 iunie, iar prin grija Ministerului de Interne au fost elaborate și trimise instrucțiuni organelor subordonate din orașe și sate privind organizarea gărzilor naționale pe tot teritoriul Țării Românești [2]. În decret, care stabilea precis modul de recrutare, organizare, dotare, instruire și misiunile gărzii, limita inferioară a vîrstei era ridicată la 21 de ani. La orașe urmau să se creeze batalioane ale gărzii naționale, fiecare a 10 companii, efectivul unui batalion însumînd 1000 de oameni. La sate batalioanele aveau să se constituie prin contopirea mai multor detașamente comunale. Gărzile naționale județene erau organizate pe aceleași principii, ca cele din Capitală, în legiuni compuse din batalioane, fiecare avînd un efectiv de 1 000 de oameni constituiți în zece companii a cîte 100 de gardiști. Unde efectivele erau mici se admitea constituirea de detașamente comunale, care, ulterior, puteau alcătui batalioane sau legiuni. Toți comandanții, de la gradul de colonel la caporal, erau aleși [3].

După o activitate intensă, în Capitală au fost organizate cinci legiuni, cu zece batalioane și patruzeci de companii, cu un efectiv total de 10 375 oameni [4].

Concomitent, au fost organizate gărzi naționale și în provincie : în Buzău garda națională și-a început activitatea la 18 iunie, cu 180 de oameni [5] ; la Brăila numărul celor înscriși, la 21 iunie, era de 261 persoane, iar la Rîmnicu Vîlcea de 409 persoane [6]. Spre sfîrșitul lunii iunie au luat ființă gărzi naționale la Turnu Măgurele, Ploiești, Turnu Severin, Focșani, Călărași, Tîrgoviște, Pitești, Curtea de Argeș, Vălenii de Munte, Cîmpina, Filipești, Găești, Cîmpulung Muscel, Craiova, Caracal, Cerneți [7].

Gărzile naționale, cu structură organizatorică similară celor orășenești, au fost create și la sate. În județul Muscel au fost constituite în satele Nucșoara, Corbii, Slănicul, Corbișani, Costești, Berevoești, Domnești, Bădești, Golești, Aninoasa, Schitu Golești și Albești. În județul Ialomița la Balta și Borcea. În județul Rîmnicu Sărat la Urlești, Biceștii de Sus, Lăstuni, Dănulești, Chiojdeni și Bisoca. Gărzile naționale au fost organizate, de asemenea, în satele din județele Prahova, Romanați, Vlașca, Dîmbovița, Vîlcea, Gorj, Dolj, Mehedinți. Extinse pe întreg teri-

---

[1] *Anul 1848*, vol. 1, p. 621—622. Comandantul gărzii era ajutat de șeful de stat major care îi era și locțiitor, de un ofițer însărcinat cu pregătirea de luptă, un aghiotant și cinci ofițeri instructori. Detașamentul se împărțea în două : o parte „pentru ținerea patrulelor" menite să asigure „liniștea și buna orînduială" în perimetrul „vopselei" și o altă parte destinată „învățării tacticei ostășești", care să sporească forța armatei regulate la nevoie.

[2] *Anul 1848*, vol. 2, p. 13—15.

[3] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 60—61.

[4] Dr. Maria Totu, *Op. cit.*, p. 30, 39.

[5] *Anul 1848*, vol. 1, p. 649.

[6] Arhivele Statului Rîmnicu Vîlcea, Magistratura orașului Vîlcea, dosarul nr. 106/1848, f. 6—7 și 14—21.

[7] Dr. Maria Totu, *Op. cit.*, p. 33—35 ; C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 67—70.

Scanned with OKEN Scanner

toriul Țării Românești, gărzile naționale cuprindeau efective ce se estimează la aproximativ 20 000 de oameni [1].

O intensă activitate a depus Guvernul provizoriu pentru înarmarea gărzilor naționale, folosind toate posibilitățile interne, inclusiv ajutorul primit din Transilvania. Au fost reparate armele, confecționate lănci, s-a făcut apel la mase ca toți cei care au „două pusci să-i împrumute una statului" [2]. Cu o și mai mare greutate s-a făcut înarmarea gărzilor din provincii, unde armele de bază erau sulițele, iar la nevoie uneltele agricole sau de uz gospodăresc, coase, topoare, cazmale etc. [3].

Astfel organizate și înarmate, gărzile naționale de la orașe și sate au acționat ca instrumente devotate noii orînduiri, ca pavăză a acesteia împotriva reacțiunii interne și au constituit, totodată, o rezervă sigură a armatei permanente. Gărzile naționale au adus numeroase servicii patriei în timpul revoluției, fiind o prezență activă la toate acțiunile de masă inițiate de guvernul revoluționar în Capitală și în provincie. Printre altele, ele au participat la eliberarea guvernului provizoriu arestat la 19 iunie 1848, precum și la înfrîngerea celei de-a doua încercări contrarevoluționare a reacțiunii interne, din 29 iunie.

Preocupîndu-se de întărirea armatei permanente și organizarea gărzii naționale, guvernul provizoriu a trecut la crearea armatei nepermanente. În acest sens, la 18 iunie, Gheorghe Magheru era numit „căpitan general al tuturor trupelor neregulate de dorobanți și panduri din România și inspector general al tuturor gvardiilor naționale", iar, la 28 iunie, a fost dat publicității decretul pentru „înființarea de regimente de panduri și volintiri ce s-a chibzuit că sînt de trebuință", prin care se stabilea modul de recrutare, organizare și funcționare a noului component al organismului militar. Acest tip de regimente trebuiau să fie formate, într-o proporție de două treimi, prin atragerea dorobanților de județe ca „cei mai buni și exersați la arme" [4]. Dorobanții trebuiau să aibă asupra lor armele și munițiile necesare, pentru restul efectivelor armamentul urmînd să fie asigurat prin „grija patriei". Organizarea acestor trupe urma să se facă pe regimente, regimentul avînd 2 000 de oameni, constituit pe două batalioane a patru companii fiecare, iar compania avînd cîte două plutoane a șase grupe. Pentru încadrarea unităților și subunităților cu cadre de comandă, urmau să fie folosiți ofițeri și subofițeri „dintre cei cu activitate în oștirea de linie".

Constituirea acestei armate de largă factură populară a cunoscut trei etape distincte [5]. În prima etapă, pînă la jumătatea lunii iulie, nu se reușește decît în județul Romanați să se constituie un nucleu de panduri. În a doua, cuprinsă între a doua jumătate a lunii iulie și pînă la prima decadă a lunii septembrie, generalul Gheorghe Magheru s-a deplasat în Oltenia cu misiunea de a constitui cît mai grabnic unitățile

---

[1] Dr. Maria Totu, *Op. cit.*, p. 40.
[2] *Anul 1848*, vol. 1, p. 569.
[3] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 74.
[4] *Anul 1848*, vol. 2, p. 153—155.
[5] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 86—87.

Scanned with OKEN Scanner

de dorobanți și voluntari. Pentru reușita misiunii sale Magheru a numit în fiecare district comisari împuterniciți cu documente oficiale cu sarcina de a face înrolarea de dorobanți și voluntari, de a strînge arme, precum și de a numi elemente de încredere în fiecare județ care să se ocupe de recrutarea pandurilor și voluntarilor [1]. Ca urmare a măsurilor organizatorice luate de generalul Magheru, are loc o afluire spre tabăra organizată la Cîmpul lui Traian, în special din rîndurile dorobanților. Astfel că, de la cei 500 de dorobanți adunați inițial de el, s-a ajuns, la jumătatea lunii august, la un efectiv de circa 6 000 de oameni [2]. În această etapă s-au manifestat însă și unele neajunsuri rezultate din lipsa de experiență, greutăți interne și precipitarea amenințării marilor imperii. Avem în vedere neglijarea luării unor măsuri de aprovizionare a armatei nepermanente cu alimente și furaje și nedecretarea sistemului de rechiziție ca singura soluție care putea să înlăture acest neajuns ; lipsa de fonduri și a unor dispoziții precise care să reglementeze achitarea drepturilor bănești ale dorobanților și voluntarilor ; lipsa de arme și muniții ; opoziția unor slujbași contrarevoluționari, rămași încă în posturile lor, care s-a manifestat atît în ceea ce privește recrutarea oamenilor, cît și în procurarea armamentului. A treia etapă a început din prima decadă a lunii septembrie, odată cu pătrunderea în țările române a forțelor intervenționiste otomane și țariste.

Referindu-se la hotărîrea bucureștenilor de a se apăra împotriva invaziei otomane, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Populația orașului, împreună cu ostașii din cazărmile situate în Dealul Spirii opun o rezistență eroică. Neșterse vor rămîne în amintirea poporului actele de vitejie săvîrșite de detașamentele de pompieri conduse de căpitanul Pavel Zăgănescu, de ostașii Regimentului 3, care s-au jertfit într-o înfruntare inegală, copleșiți de superioritatea invadatorului, pentru salvarea cauzei sfinte a revoluției, pentru apărarea pămîntului patriei“ [3].

După episodul eroic din Dealul Spirii, de la 13 septembrie 1848 și apoi după intrarea în țară a armatei țariste, tabăra din Cîmpul lui Traian, de la Rîureni, a rămas unicul punct de sprijin al rezistenței armate, simbolul luptei pentru apărarea revoluției, de la care masele populare așteptau salvarea țării de pericolul grav ce o amenința.

În aceste condiții grele, generalul Magheru, care a primit împuterniciri depline asupra întregii Oltenii și județelor Argeș și Muscel, a cerut administratorilor de județe și comandanților de unități de voluntari de pe aceste teritorii să strîngă „toți volintirii panduri ce s-au înscris prin plăși“ [4], și să organizeze imediat trimiterea „la tabără a tuturor

---

[1] Arhivele Statului Craiova, Prefectura județului Dolj, dosarul nr. 77/1848, f. 10.

[2] C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 90.

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 594.

[4] Arhivele Statului Rîmnicu Vîlcea, Subocîrmuirea plășii Olteț de Jos, dosarul nr. 43/1848, f. 43.

volintirilor angajaţi“ [1]. Totodată, au fost luate măsuri pentru procurarea armelor necesare efectivelor, mereu în creştere, din tabără. În sprijinul generalului Magheru, pentru a organiza tabăra, au fost trimişi ca specialişti colonelul Zablocki, de origine polonez, angajat de guvernul provizoriu, căpitanii francezi Dessain, Sabattier şi Lefrançais, sosiţi în Bucureşti la cererea unor fruntaşi revoluţionari [2], precum şi subunităţi din armata regulată. Comandant al taberei a fost numit colonelul N. Pleşoianu, comandantul Regimentului 1 infanterie.

De asemenea, au fost luate măsuri de rezistenţă, astfel : punctul de pază de la Calafat a fost dat în grija căpitanului A. Christofi, ofiţer capabil şi devotat revoluţiei ; apărarea podului fix de la Slatina a fost încredinţată unui detaşament puternic de voluntari, care trebuia să asigure şi tragerea podurilor mobile de peste Olt pe malul drept ; amplasarea unor companii la Cîmpulung Muscel şi Piteşti pentru a supraveghea comunicaţiile ce duc spre tabără. Au fost intensificate acţiunile de procurare şi reparare a armamentului, depozitarea de alimente şi furaje, executarea unor lucrări genistice din lemn în tabără. S-a conturat ideea creării unor depozite de muniţii în mănăstirile şi cetăţile din jurul taberei [3]. Aici, la Rîureni, începea să se materializeze dezideratul marelui N. Bălcescu de făurire a armatei din „rezervele naţionale“, aici se organizau, sub conducerea generalului revoluţionar Gh. Magheru, *gloatele*, „masele populare, hotărîte să lupte pentru o viaţă mai bună, liberă şi independentă, să asigure dezvoltarea ţării pe calea progresului economic şi social“ [4].

După 10 septembrie, în tabăra de la Rîureni au început să sosească ostaşi ai armatei regulate : Regimentul 1 infanterie, mai puţin compania 7 aflată la Bucureşti, care luase parte la luptele din Dealul Spirii ; Divizionul 1 cavalerie, comandat de maiorul Gh. Mavrocordat şi Bateria de artilerie comandată de maiorul Scarlat Ciocîrlan. De asemenea, au mai sosit subunităţi din regimentele 2 şi 3 infanterie, din divizioanele 2 şi 3 cavalerie, ostaşi din compania de pompieri în frunte cu locotenentul Dincă Bălşan, militari de pe şalupele dunărene [5]. La aceste trupe se adăuga o avalanşă de dorobanţi, voluntari şi ţărani. De la 6 000 de oameni, existenţi la sfîrşitul lunii august, efectivele au crescut la 10 000 în prima decadă a lunii septembrie şi la 30 000 la sfîrşitul lunii [6]. Din aceste efective, 4 000 de oameni făceau parte din armata permanentă şi ostaşi din trupele neregulate grupaţi în două regimente de voluntari şi un regiment de dorobanţi ; 8 000 de oameni reprezentau voluntarii

---

[1] Arhivele Statului Craiova, Prefectura Judeţului Dolj, dosarul nr. 77/1848, f. 112.

[2] C. Căzănişteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 111.

[3] *Ibidem*, p. 112.

[4] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, p. 33.

[5] C. Căzănişteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 114 ; *Anul 1848*, vol. 4, p. 491 ; S. Albini, *1848 în Principatele române*, Bucureşti, 1910, p. 141 ; General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 711—712.

[6] *Anul 1848*, vol. 4, p. 246 ; vol. 5, p. 491 ; General Ion I. Anastasiu, *Op. cit.*, p. 711 ; C. Căzănişteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 114—115.

Scanned with OKEN Scanner

neînregistrați și slab înarmați ; circa 20 000 de țărani sosiți aici după intervenția armatelor otomane și țariste [1]. Toate efectivele, de la comandanți la soldați, erau hotărîte să reziste cu arma în mînă împotriva oricărei invazii străine, pentru apărarea revoluției, moralul trupelor fiind „cît se poate de bun", toți arzînd „de dorul de a lupta pentru libertate".

Cînd cei din tabăra de la Rîureni erau gata pentru sacrificiul suprem, pentru susținerea drepturilor țării, pentru apărarea ei, a sosit la cartierul generalului Magheru secretarul consulului englez la București — țară ale cărei interese urmăreau menținerea integrității Imperiului otoman și a dependenței țărilor române față de acesta —, cu o scrisoare prin care consulul englez, Robert Colquhoun, îl sfătuia pe Magheru să trimită „înapoi la vetrele lor pe toți oamenii înarmați" și să se retragă „dincolo de frontierele române", deoarece orice încercare de a rezista „nu poate fi decît fatală Valahiei întregi" [2]. Totodată, Magheru a mai primit o depeșă de la I. H. Rădulescu și Christian Tell, refugiați la Sibiu după data de 13 septembrie, prin care era sfătuit să nu opună rezistență armată invadatorilor pentru ca să nu „azvîrle țara într-un război fatal" [3].

În această situație, generalul Magheru a convocat sfatul de comandă al taberei, care, după discuții și ezitări și avînd în vedere, pe de o parte, forțele superioare și bine înarmate ale trupelor invadatoare, iar pe de altă parte, lipsa de fonduri, arme și muniții, de alimente și furaje, apropierea iernii, existența unor elemente complotiste în țară etc., a hotărît desființarea taberei. La 28 septembrie 1848, trupele din tabără și masele populare ale Țării Românești erau informate de generalul Magheru, prin două proclamații, că, fiind constrîns de împrejurări, a adoptat soluția dizolvării taberei de la Rîureni. Dizolvînd tabăra în aceste condiții grele, generalul Magheru nu renunțase însă la ideea reluării luptei. La părăsirea taberei el a adresat soldaților îndemnul : „Păstrați în inimile voastre române simțămîntul de patriotism și naționalitate, de care sînteți însuflețiți și nu uitați că la orice chemare a glasului patriei sînteți datori a alerga și a muri pentru dobîndirea sfintelor noastre drepturi" [4].

Prin dizolvarea taberei de la Rîureni — tabără care constituia una din înfăptuirile de seamă pe plan militar ale revoluției —, la 28 septembrie 1848, lupta revoluționară organizată, începută la 9 iunie 1848 pe cîmpia de la Islaz, a luat sfîrșit. Tabăra militară de la Rîureni, ca și întreaga politică militară din timpul revoluției de la 1848 din Țara Românească au oferit prețioase concluzii și învățăminte pentru revoluționarii români, care aveau să le sintetizeze, să le dea noi valențe teoretice în

[1] *Ibidem*, vol. 4, p. 426—427 ; C. Căzănișteanu, col. M. Cucu, E. Popescu, *Op. cit.*, p. 115.
[2] *Ibidem*, vol. 4, p. 538.
[3] I. H. Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 250.
[4] *Anul 1848*, vol. 5, p. 659.

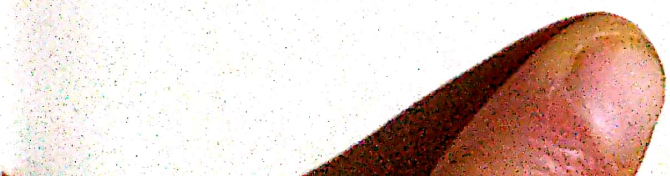

Scanned with OKEN Scanner

perioada următoare, cînd conceptul înarmării întregului popor avea să fie dezbătut cu o mare profunzime și mai ales sub multiple aspecte.

Conceptul despre putere militară a țării, fundamentat de revoluționarii pașoptiști, și-a găsit o vie materializare și în desfășurarea revoluției burghezo-democratice în Transilvania, unde conducătorii români ajunseseră la concluzia că fără o forță militară puternică, alcătuită din masele populare înarmate, nu pot fi atinse obiectivele programului elaborat. În acest scop, Avram Iancu a ținut mai multe întruniri în Munții Apuseni, unde se retrăsese, pentru a nu fi arestat, cu viitorii săi tribuni — Ioan Buteanu, Simion Balint, Mihai Andreica, Clement Aiudeanu, Nicolae Corcheș, Ioan Ciurileanu și alții, cu care prilej au fost stabilite bazele de organizare și mobilizare a oastei revoluționare [1]. După consultarea „în privința armării poporului [2], în ziua de 6 iunie 1848, satele moților au fost împărțite în zone pentru a ușura mobilizarea maselor, fiecare zonă fiind repartizată unui tribun. Tribunii țineau evidența oamenilor apți de luptă, a armelor de foc, se îngrijeau ca cei ce nu aveau puști să-și facă lănci, topoare, să aibă furci, coase etc. Programul militar a fost expus apoi de Avram Iancu în adunarea populară de la Cîmpeni, cu prilejul tîrgului din 9 iunie. Iancu a arătat atunci maselor că „toată Europa se înarmează spre a izbîndi libertatea“ și că românii trebuie și ei „să se pregătească, de asemenea, fiindcă a sosit timpul să fie și ei liberi“ îndemnînd : „Să vă faceți lănci și să vă îndreptați coasele“. Răspunsul mulțimii a fost „Să ne armăm ! Să ne armăm !“ [3]. La 17 iunie, Avram Iancu a convocat la Cîmpeni cetele înarmate ale moților, apoi la 20 iunie, în tabăra de la Gura Rîurilor, unde forțelor revoluționare li s-au dat o organizare militară. Au urmat apoi antrenamente de alarmare și mobilizare în satele moților, prin tragerea clopotelor și strigăte „La arme !“. Ca urmare a măsurilor luate, la 25 septembrie, la cea de-a doua adunare de la Blaj, Avram Iancu a sosit cu un detașament înarmat de 6 000 de oameni.

S-a trecut apoi la organizarea oastei populare. Comitetul național român a împărțit teritoriul Transilvaniei în 15 prefecturi, fiecare fiind condusă de un prefect numit de comitet. Fiecare prefectură avea sarcina să organizeze o legiune cu un efectiv de 10 000 de oameni. Modul în care era prevăzută constituirea unei legiuni era următorul : satul românesc să creeze o centurie compusă dintr-o sută de oameni înarmați cu puști, lănci și coase, sub comanda unui căpitan (centurion), ajutat de un vicecăpitan (vicecenturion). Centuria era împărțită în decurii — zece oameni fiecare — comandată de un decurion, ajutat de un vicedecurion. Zece centurii, respectiv zece sate, formau un tribunat, compus dintr-o mie de oameni, comandat de un tribun, ajutat de un

---

[1] Colonel L. Loghin, colonel C. Ucrain, *Aspecte militare ale revoluției din 1848—1849 în Transilvania*, Editura militară, București, 1970, p. 12.

[2] Ioan Ciurileanu, *Fragmente istorice din anii 1848—1849*, București, 1887, p. 8.

[3] Colonel L. Loghin, colonel C. Ucrain, *Op. cit.*, p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

vicetribun. În sfîrșit, zece tribunate, a zece sate, formau o prefectură, condusă de un prefect, ajutat de un viceprefect, adică o legiune. Centurionii aveau obligația de a ține evidența tuturor bărbaților capabili de luptă de la 18 la 38 de ani. Chemarea la oaste se făcea pe bază de voluntariat. Însă atunci cînd prin acest sistem nu se putea completa numărul necesar se trecea la tragerea la sorți a celor aflați în listele de evidență, începînd cu cei care aveau 18 ani împliniți [1]. Sistemul militar de organizare teritorială a românilor din Transilvania a fost aprobat de generalul Anton Puchner, guvernatorul acestei provincii, care urmărind să atragă forțele militare române de partea Imperiului habsburgic, promisese sprijin pentru înarmarea acestora.

Armata revoluționară română din Transilvania nu avea un caracter permanent. Exista numai un nucleu gata pregătit pentru a intra în luptă, restul efectivelor se aflau la vatră, urmînd a fi mobilizate numai în caz de nevoie. Armele infanteriei erau lancea, coasa, toporul, securea, furca, îmblăciile și armele de foc — puști și pistoale în număr redus [2].

Deși baza armatei revoluționare o forma infanteria (pedestrimea), au fost constituite totuși și cîteva subunități mobile de cavalerie : două escadroane de cavalerie la Sălișteși Rășinari, un escadron la Sebeșu Secuiesc și un detașament de 800 de călăreți la Săcele, lîngă Brașov [3]. Ca artilerie, oastea lui Avram Iancu dispunea de 10—15 tunuri din lemn întărite cu cercuri de metal, precum și cîteva piese de fontă sau de aramă [4]. George Barițiu scria despre tunurile lui Avram Iancu : „Românii în lipsă de turnătorie pentru tunuri de metal [...] veniră la ideea ca să-și sfredelească tunuri din copaci groși de brad mai elastic. Adevărat că din cîte un bucium ca acela puteau să tragă cel mult de 9—10 ori și lemnul crăpa. Dar din vreo 10 tunuri de brad tot trăgeau de vreo sută de ori și efectul moral și încurajarea la ai săi, spaima la adversar, se producea în grad de necrezut“ [5].

Pregătirea militară a trupelor se executa în locuri anumite, zisele „tabere“ sau „lagăre“, pe baza reglementărilor Comitetului național român din Sibiu, denumite „Instrucțiunile în vederea pregătirii gărzilor naționale românești“ și „Instrucțiunile pentru centurioni“. Chiar și în timpul marșurilor, „în fiecare comună unde poposesc [...] încearcă să

---

[1] Silviu Dragomir, *Studii și Documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, vol. 2, Sibiu 1944, doc. nr. 14, p. 25 ; doc. nr. 292, p. 320 ; doc. nr. 410—415, p. 423—427.

[2] V. Popescu-Rîmniceanu, *Luptele românilor din Ardeal în anii 1848 și 1849*, București, 1919, p. 97—98 ; Vasile Moldovan, *Memorii din 1848—1849*, Brașov, 1895, p. 89.

[3] General Radu Rosetti, *Un episod din anii 1848—1849 în Transilvania. Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849*, București, 1927, p. 92—93.

[4] Iosif Sterca-Suluțiu, *Biografia lui Avram Iancu*, Sibiu, 1897, p. 20 ; Barițiu Gheorghe, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. 2, Sibiu, 1890, p. 544 ; Ioan Ciurileanu, *Op. cit.*, p. 25.

[5] Barițiu Gheorghe, *Op. cit.*, p. 544.

Scanned with OKEN Scanner

se deprindă cu mînuirea armelor“ [1], iar prefectul Vasile Moldovan arăta : „în toate zilele îmi scoteam la exerciţiu armata“ [2].

Au fost luate măsuri pentru aprovizionarea cu alimente, furaje şi echipament, obligaţia căzînd în sarcina legiunilor. Comitetul naţional a autorizat pe prefecţi să hrănească oastea prin intermediul locuitorilor satelor în baza unor chitanţe sau să facă rechiziţii pe baza unor bonuri speciale [3]. Dealtfel, satele erau obligate să aibă hrană pregătită pentru 5—8 zile [4]. În pauzele de luptă oamenii erau trimişi acasă pentru aprovizionare.

Oastea revoluţionară română din Munţii Apuseni era organizată în şapte legiuni, dintre care şase cu efective cuprinse între 1 500—3 000 de oameni fiecare, iar una cu 10 000 oameni, adică un total de circa 25 000 de luptători [5].

Se impun a fi puse în evidenţă colaborarea ce a existat între Avram Iancu şi tribunii săi, iniţiativa şi curajul de care au dat dovadă comandaţii de toate gradele, despre care N. Bălcescu spunea : „generalii acestei oaste ţărăneşti erau nişte preoţi şi nişte tineri abia ieşiţi din şcolile de teologie, filozofie şi jurisprudenţă ; ei nu puseseră pînă atunci mîna pe armă, cînd nevoia îi sili a se face generali şi a cîştiga bătălii. Lipsiţi de cunoştinţe şi de principii de artă militară ei le învăţară în mijlocul luptelor“ [6].

Luptele din Transilvania au început în ultima decadă a lunii octombrie, ca urmare a refuzului guvernului de la Buda de a satisface dorinţele legitime ale românilor — eliberarea naţională, recunoaşterea naţiunii române şi înarmarea ei —, precum şi datorită hotărîrii Dietei de la Cluj, care a proclamat unirea Transilvaniei cu Ungaria, hotărîre ce a dus la dezbinarea forţelor revoluţionare române şi maghiare şi care l-a determinat pe Iancu să spună răspicat : „Nu cu argumente filozoficeşti şi umanitare vei putea convinge pe aceşti tirani, ci cu lancea, ca Horea“. La acestea s-a adăugat proclamaţia din 10 octombrie 1848 a lui Kossuth Lajos, conducătorul revoluţiei maghiare, prin care se cerea românilor din Transilvania ca, în termen de opt zile, să depună armele. Faţă de această situaţie, Comitetul naţional român de la Sibiu a aprobat, la 21 octombrie, declanşarea acţiunilor militare, care s-au desfăşurat, în mod deosebit în zonele Abrud, Baia de Arieş, Roşia, Cîmpeni, Zlatna, Aiud, Alba Iulia, Huedin etc. În Munţii Apuseni, luptele dîrze au avut loc la Mărişel, Cacova Ierii, Ocolişel, pe Valea Arieşului, la Ponor, Rîmeţi, pe Valea Ampoiului, la Abrud şi Cîmpeni, în comitetul Zarandului etc. Referindu-se la amploarea acelor lupte, în cursul cărora ţă-

---

[1] Silviu Dragomir, *Op. cit.*, p. 184.
[2] Vasile Moldovan, *Op. cit.*, p. 87.
[3] Silviu Dragomir, *Studii şi documente*, doc. 187, p. 15 ; doc. 205, p. 245 ; doc. 277, p. 257 ; doc. 259, p. 293.
[4] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 120, 1891, p. 137.
[5] *Gheorghe Barițiu, Op. cit.*, vol. 2, p. 525.
[6] N. Bălcescu, *Corespondenţă*, vol. 4, Bucureşti, 1962, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

ranii au înlăturat vechea administrație nobiliară și au înlocuit-o cu una nouă, revoluționară, a poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu spune: „În Munții Apuseni, Avram Iancu instaurează o adevărată «republică românească». Așa cum consemnează Karl Marx, *«acest ținut al minelor deveni centrul adevăratului război național»*“ [1].

Concomitent cu luptele de apărare desfășurate în Munții Apuseni, Avram Iancu a purtat, în 1849, tratative cu Kossuth Lajos, pentru a stabili o înțelegere, dar strădaniile sale au rămas fără rezultat. În aceste condiții, intervenția străină a înfrînt, în vara anului 1849, și revoluția din Transilvania.

Luptele din Transilvania au fost izvor de concluzii atît privind modul de organizare, înzestrare și instruire a unei armate populare, cît și în ceea ce privește arta militară românească: proporționarea justă a scopului cu mijloacele; concentrarea majorității forțelor și mijloacelor în sectoarele principale; adaptarea unor forme corespunzătoare de luptă, în raport cu condițiile concrete etc. [2].

Conceptul despre puterea armată al revoluționarilor români de la 1848, în care elementul nou, calitativ superior, față de epocile anterioare, l-a constituit ideea că organismul militar trebuie să fie atît apărător al țării împotriva inamicilor externi, cît și al cuceririlor revoluției burghezo-democratice, nu a putut fi tradus plenar în viață atunci, datorită insuficientei maturizări a condițiilor interne, cît și acțiunii forțelor externe ostile. Renașterea militară națională și organizarea armatei române pe baze noi au fost posibile numai o dată cu actul istoric al Unirii de la 1859, în procesul de consolidare a statului național român [3]. O dată cu înfăptuirea Unirii Moldovei cu Țara Românească s-a trecut și la dezvoltarea armatei potrivit noilor transformări. Elementele de progres ale acestui moment, față de perioada precedentă, s-au materializat tocmai în măsurile luate pentru desăvîrșirea unificării oastei și modernizarea ei. Aceste măsuri își vădeau importanța îndeosebi în perspectiva pe care conducătorii noului stat unificat, în frunte cu domnitorul Alexandru Ioan Cuza, o confereau armatei ca una din pîrghiile menite să asigure întărirea autonomiei și să pregătească obținerea independenței naționale, în consens cu simțămintele și aspirațiile maselor populare. Luarea în considerare în chip larg a introducerii elementului popular în structura militară a statului național România a caracterizat procesul de elaborare a legii de organizare a armatei din 1864, potrivit căreia sistemul militar al țării cuprindea armata permanentă cu rezervele ei, miliția activă (dorobanți și grăniceri), garda orășenească, miliția neactivă, gloatele, ceea ce trebuia să asigure pregătirea militară a maselor. Justețea acestei orientări avea să fie strălucit confirmată de războiul pentru neatîrnarea României din 1877—1878, război național-eliberator, popular, eroic, susținut cu dăruire de întregul popor român. Viabilitatea

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 458.

[2] Colonel L. Loghin, colonel C. Ucrain, *Op. cit.*, p. 112.

[3] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. XV.

Scanned with OKEN Scanner

acestui concept de putere armată fusese verificată în mod practic, atît cît perioada scurtă a permis, în timpul revoluției burghezo-democratice din țările române.

Chiar dacă revoluția de la 1848 a fost înfrîntă, „ea n-a rămas fără importante urmări. Ea a ascuțit spiritul revoluționar al maselor care au luptat cu și mai mult avînt pentru sfărîmarea exploatării feudale și pentru înfăptuirea unității și independenței naționale“ [1]. Factorii care determină victoria într-o revoluție socială, în înfruntarea cu reacțiunea internă și cu forțele externe invadatoare, ca elemente de bază ale conceptului de armată, au fost sintetizați de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, în cuvîntarea de la Adunarea populară din București consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția de la 1848, sublinia : „evenimentele de acum cinci pătrare de veac au demonstrat că pentru triumful revoluției este nevoie de unitate, disciplină de fier, spirit de sacrificiu ; că este nevoie de o organizare fermă, de un conducător politic încercat care să știe să unească și să conducă masele populare în luptă, este nevoie de crearea forțelor armate proprii, care să asigure apărarea revoluției, a cuceririlor ei și a independenței naționale“ [2].

---

[1] *Istoria României*, vol. IV, p. 174.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 595—596 ; vezi și p. 400, 470—471.

Scanned with OKEN Scanner

PRINCIPALELE TRĂSĂTURI CARACTERISTICE ALE PUTERII ARMATE ÎN PERIOADA 1859—1866

Formarea statului național român, prin unirea Moldovei cu Țara Românească în anul 1859, a constituit un moment de adîncă rezonanță în istoria patriei noastre. Rod al luptei maselor populare, Unirea a creat condițiile înfăptuirii unor importante transformări în domeniul economic, politic, social și militar. Unirea de la 1859, se arată în Programul Partidului Comunist Român, „a marcat intrarea țării noastre în noua etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale“ [1].

În cadrul reformelor înfăptuite sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, pe plan economic, social și administrativ, crearea unei armate moderne capabile să răspundă intereselor și idealurilor naționale, — apărarea Unirii, iar apoi cucerirea independenței — a constituit una din preocupările fundamentale nu numai ale conducerii statului român, ale cadrelor militare, ci și ale opiniei publice.

Moștenirea preluată de Alexandru Ioan Cuza în momentul Unirii celor două principate era destul de grea. Chiar dacă în preajma anului Unirii, 1859, oștirea română nu mai era cea a anului 1830, ci devenise o armată în a cărei organică intrau aproape toate genurile de arme prezente în armatele timpului, efectivele, raportate la numărul populației, erau reduse *, organizarea și structura nu erau încă cele mai bune, unele

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 33.

* După revoluția de la 1848, armatele celor două principate au suferit diverse oscilații privind efectivele și organizarea, în funcție de împrejurările interne și mai ales externe. Dacă în privința trupelor permanente situația a fost în general staționară, o serie de măsuri luate în Țara Românească și Moldova, după 1850, au urmărit militarizarea tuturor formațiunilor teritoriale (dorobanți, jandarmi, grăniceri, pompieri) și sporirea numărului acestora. Astfel, în 1858, cînd armata permanentă avea sub arme 11 061 de oameni, trupele teritoriale numărau 14 000 de oameni (*File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 69).

Scanned with OKEN Scanner

principii și forme preluate din alte țări necorespunzînd specificului și tradițiilor noastre militare, iar dotarea cu armament și muniții era slabă. De asemenea, cadrele ofițerești erau puține, unele dintre ele neavînd pregătirea de specialitate necesară *.

Situarea României la interferența intereselor a trei mari imperii — otoman, habsburgic și țarist — impunea cu toată tăria reorganizarea, întărirea și așezarea armatei pe baze noi. Referindu-se la dubla alegere a lui Cuza, un martor ocular arăta în memoriile sale că aceasta „asigura promovarea unei armate naționale și stimula idealul tuturor, pentru ridicarea oștirii la nivelul armatelor celor mai bune din Europa“ [1]. Dealtfel, concepția domnitorului Alexandru Ioan Cuza privind rolul și locul armatei în condițiile istorice de după Unire începuse să se materializeze, încă din primele luni de domnie, cu sprijinul unor sfetnici apropiați ca Mihail Kogălniceanu, generalii I. Em. Florescu, Savel Manu și alții, în măsuri care, pentru consolidarea, desăvîrșirea și apărarea Unirii, prevedeau armatei rolul „de a ridica națiunea din stoicismul în care au adus-o guvernele corupte, deșteptînd fibra națională și dezvoltînd încrederea în noi înșine“ [2], pentru că „interesele patriei noastre — spunea M. Kogălniceanu — reclamă dar ca să avem o armată în stare de a ne apăra hotarele și autonomia“ [3].

Pentru domnitorul Cuza, pentru toate personalitățile progresiste ale timpului, printre care se aflau și cadre militare de răspundere, era clară ideea locului și rolului armatei statului național român și, de aceea, în dezbaterile care au avut loc, ei au militat pentru luarea în considerare în mod creator a stadiului de dezvoltare al științei și artei militare din acea perioadă pentru a da o organizare rațională forțelor armate, în concordanță cu condițiile și posibilitățile economice, cu realitățile și specificul țării și poporului român, cu tradițiile noastre militare. Ca atare, în rezolvarea problemei se pornea de la necesitatea întăririi și dezvoltării armatei permanente, concomitent cu adoptarea unor măsuri și forme organizatorice prin care întreaga națiune să fie pregătită

---

* Sînt de notat însă preocupările care au existat anterior anului 1859 în domeniul învățămîntului militar. Astfel, în 1849 și-a reluat cursurile școala militară din Țara Românească, cu un program de cinci ani, în 1856 prima promoție de ofițeri fiind trimisă la unități ; în 1857, în pofida opoziției elementelor conservatoare, a luat ființă și în Moldova o școală militară de ofițeri, care avea să dea primii absolvenți în 1861 (*Contribuții la istoria învățămîntului militar din România*, Editura militară, București, 1976, p. 18—27). În ceea ce privește procesul de instruire, subliniem atenția acordată taberelor de concentrare și instrucție, organizate în scopul de a obișnui pe ostași și ofițeri cît mai mult cu condițiile cîmpului de luptă, precum și manevrelor, socotite „un element puternic de propășire contra rutinei“ (General Herkt, *Cîteva pagini din istoricul armatei noastre*, București, 1903, p. 17—18).

[1] General Herkt, *Cîteva pagini din Istoria Armatei române*, București, 1902, p. 58.

[2] *Românul* din 27 ianuarie 1859.

[3] M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 230.

Scanned with OKEN Scanner

în vederea apărării patriei [1]. Într-un amplu studiu publicat în 1864 în revista „România militară", de către ofițerul Grigore Borănescu, se susținea necesitatea existenței unei armate puternice, deoarece „fiecare popor nu poate și nu trebuie să se rezeme decît pe sine însuși pentru a-și păstra independența", și se sublinia : „Trista stare în care ajunsese România de la pierderea vechilor sale instituții militare, cînd țara părea că nu este decît grînarul cel mare al armatelor de invazie, a demonstrat românilor că numai prin armată putem să ne garantăm existența viitoare ; prin armată numai dobîndim dreptul de a ne prenumăra printre celelalte națiuni libere, independente ; prin libertate și independență se pot dezvolta comerțul și industria, artele, în fine tot ce face înflorirea unui stat" [2]. Pornind de aici, el cerea : „Guvern și Cameră, dați-ne viață, dați-ne armată ! Faceți ca tot românul în stare de a purta armele să jertfească la caz de trebuință partea sa de datorie pe altarul patriei ! Faceți ca apărarea patriei să fie primită de toți ca datoria fiecăruia ! Faceți ca această datorie s-o contracteze tot românul odată cu nașterea sa" [3]. Făcînd apel la numeroase exemple ale istoriei noastre, autorul concluziona : „Da ! A venit timpul în care nu ne mai este permis de a amîna instituirea unui sistem serios de organizare militară", pentru că „nici un sacrificiu nu poate fi mai presus de chestiunea de viață a națiunii. Pînă cînd vom aștepta mila străinului și intervenirea lui în chestiunile noastre ? Sîntem aproape 5 milioane de români ; națiunea este inteligentă și prin urmare cată să voim a trăi numai prin noi înșine" [4].

Din învățămintele istoriei și din analiza relațiilor contemporane din statele europene în care sistemul militar se rezema pe armata permanentă, cu rezervă sau fără rezervă, și garda națională, gînditorii militari români puneau în evidență necesitatea armatei permanente, a întăririi și dezvoltării ei, concomitent cu înarmarea întregului popor. „Este de prisos — se argumenta într-un alt studiu — de a arăta într-un chip detaliat avantajele unei armate permanente într-o țară ca a noastră unde poporul organizat numai în miliție, cu toată bravura caracteristică a gintei noastre și aptitudinea sa militară, n-ar putea prezenta destulă consistență (din lipsă îndelungată de acțiuni militare într-un decurs de mai mult de un secol), fără a fi susținut de o armată permanentă, care, prin disciplina, instrucția și perfecta ei organizare. să poată cuprinde în rîndurile sale miliția cu care să combată împreună ; este destul numai a spune că trebuințele instrucției militare moderne necesită mai mulți ani spre a forma soldați și ofițeri subalterni, și chiar o viață întreagă spre a forma generali [...] ; e neapărat de a avea o armată permanentă în timp de pace dacă voim a avea o adevărată forță militară gata și

---

[1] Detalii în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 69—84 ; *Oastea cea mare*, p. 135—168.

[2] G. Borănescu, *Necesitatea unei armate*, în *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. 51.

[3] *Ibidem*.

[4] *Ibidem*, p. 54.

Scanned with OKEN Scanner

instruită în timp de război“ [1]. Mai departe, studiul susținea că în timp de pace armata permanentă servea „drept școală practică pentru masa populației, școală de moralitate, școală intelectuală și de perfecțiune fizică“ [2]. Se emiteau ideile ca acest element component al organismului militar — armata permanentă — „să nu cuprindă decît cadrele unei armate mari care în timp de război, ajutată de milițiile locale, să poată apăra partea frontierei atacate ; totodată ea trebuie să cuprindă în sine armele speciale precum artileria, geniul și un stat major, într-un chip mult mai larg ca să poată împrumuta miliților, ce nu le pot avea la o perfecție, cum le au armatele permanente prin necontenita lor concentrare și instrucție de toate zilele“ [3].

Arătînd că miliția „nu este în principiu altceva decît populația validă a țării, armată și eșalonată dindărătul armatei permanente, căreia îi servă de rezervă spre a o susține în luptă“ [4], studiul citat aprecia că aceasta are următoarele avantaje : „1. Puțin costisitoare, căci oamenii sînt pe la casele lor și nu se adună decît periodic pentru exerciții sau la caz de război, necostînd decît armătura și întreținerea stat majorelor lor. 2. Foarte numeroasă, căci afară de armata permanentă cu rezerva ei, și cazurile de scutiri ce guvernul admite atît în interesul său cît și al familiilor, poate cuprinde toată populația validă a țării, de la 20 pînă la 50 de ani“ [5].

Ocupîndu-se de principiile ce trebuiau să stea la baza sistemului militar românesc, studiul sublinia că „aceste forțe militare, necesitînd un material foarte numeros, precum arsenale, fonderii, manufacture, care constituie adevărata bogăție militară a unui stat, ele trebuie puse la locuri sigure de unde să nu poată cădea în mîinile inamicului“ [6] și, ca atare, se considera drept o „neapărată trebuință de a fortifica oarecari puncte strategice [...] lucrînd din vreme și necontenit, ceea ce necesită o prevedere, o silință și o stăruință mai mare într-o țară mică decît într-una mare“ [7].

În cadrul discuțiilor privind viitorul organismului militar românesc, care se duceau în general prin presa militară a timpului, într-un alt studiu, publicat tot în revista „România militară“ din ianuarie 1864 [8], dîndu-se un răspuns la întrebarea „De ce o armată permanentă ? Pentru ce numai cu armata permanentă nu e deajuns ?“ [9], după ce se arată că „o națiune spre a fi curat independentă în exercitarea drepturilor ei are trebuință de o putere publică capabilă a-i face să i se respecte naționa-

---

[1] Cpt. E. I. Boteanu, *Despre un sistem militar la noi*, în *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. 56—57.
[2] *Ibidem*, p. 57.
[3] *Ibidem*, p. 57—58.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*, p. 62.
[7] *Ibidem*.
[8] Cpt. George Anghelescu, *Organizarea sistemului militar al României*, în *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. 72—83.
[9] *Ibidem*, p. 75.

Scanned with OKEN Scanner

litatea în afară şi ordinea în interior“ [1], se afirmă conceptul că armata permanentă şi rezervele naţionale create prin înarmarea poporului formează cele două elemente din care trebuie să se compună puterea armată română, unul fără celălalt „neputînd aduce nici un rezultat mulţumitor“ [2]; această putere publică — armata permanentă şi miliţiile — trebuie „să reprezinte spiritul naţional în elementele ce o compun, adică să fie recrutată, extrasă din naţiune“ [3].

Argumentînd necesitatea armatei permanente pentru apărarea patriei, studiul menţionat arată că „armata nu poate şi nu trebuie să fie decît centrul către care toate elementele de putere ale unei naţiuni să se concentreze la trebuinţă, şcoala deprinderii la arme a populaţiei ei într-un cuvînt. Cînd ţara va fi în pericol, cînd independenţa ei va fi ameninţată, atunci tot cetăţeanul în stare de a purta arma e dator a o apăra şi numai acest sprijin al populaţiei poate da unei armate toată tăria şi toată puterea morală cuvenită. Soldatul înfruntă voios pericolul, căci cauza lui e cauza naţiunii“ [4], subliniind că „un sistem militar trebuie dar să cuprindă armata permanentă şi naţiunea înarmată“, autorul arăta că „şi proporţia lor una către alta trebuie să fie în raport cu poziţia geografică, politică şi cu caracterul naţional [...]. Din dreapta combinaţie a acestor două elemente rezultă puterea publică a unui stat“ [5].

În general, autorii militari, pledînd pentru organizarea armatei române permanente, concomitent cu aplicarea principiului înarmării întregului popor, folosind în acest scop în mod creator tradiţiile noastre militare, preconizau ca prin acest sistem să se poată ridica, cînd ţara ar fi fost ameninţată, o armată cam de 200 000 de oameni. În acest context, plecînd de la structura şi formaţiunile militare existente în acel moment, se înscrie planul din anul 1859 de reorganizare a grănicerilor şi cele din 1860 şi 1861 privind reorganizarea dorobanţilor [6].

Problema organizării militare a statului pe baza principiului înarmării întregului popor a constituit o preocupare activă nu numai a unor cadre militare, ci a fost larg dezbătută în presa vremii, prin paginile cărora şi-au spus cuvîntul personalităţi marcante ca C. A. Rosetti, Cezar Bolliac şi mulţi alţii.

Încă din primele luni după Unirea Principatelor, în presă au fost publicate articole prin care se cerea înarmarea ţării pentru a se putea garanta actul înfăptuit la 24 ianuarie 1859. Astfel, la 5 aprilie 1859, Cezar Bolliac, în articolul *Armare înainte de toate*, cerea sporirea forţelor armate şi elaborarea unui proiect de recrutare echitabil [7]. După o

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem*, p. 78—79.
[6] Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România [în continuare sursa se va cita prin sigla : B.A.R.S.R.], Arhiva Cuza, mapa X, f. 21—28 ; Arh. St. Bucureşti, fond Ministerul de Război, partea ostăşească, Divizia I, dosarul nr. 177/1861, f. 16—19 ; 25—36.
[7] *Naţionalul* din 5 aprilie 1859.

Scanned with OKEN Scanner

suită de articole pe această temă, Cezar Bolliac a lansat un program de pregătire militară a țării în care stipula : „1. Exercițiul armelor să intre îndată obligatoriu în instrucțiunea publică obligatorie. 2. Temnițele noastre să se transforme în fabrici de arme precum au fost în vechime pe cînd națiunea era liberă. 3. Să se dea fiecărui sat o cîtime proporțională de puști spre paza satului cu caraule de noapte armate și spre exercițiul junilor duminica. 4. Să se completeze fiecare armă din oștire și miliție în cadrurile actuale și să se mărească îndată fiecare c-o a treia parte potrivit Convențiunii. 5. Termenul serviciului militar să se facă în număr de trei ani. 6. Să se combine o legiune de pontonieri pe toată țara pentru lucrarea șoselelor cu o comandă centrală. 7. Să se organizeze o legiune a telegrafului. 8. Să se organizeze vătășei cîte doi de suta de case în două legiuni, una de țara de sus, alta de țara de jos cu două comenzi centrale. 9. Să se organizeze o legiune de pădurari sub vechea denumire de panduri cu o administrație centrală. 10. Să se aducă ofițeri francezi și italieni pentru armată cît mai curînd“ [1]. De asemenea, ziarul „Dîmbovița“, condus de poetul D. Bolintineanu, pleda pentru organizarea și întărirea armatei permanente care să fie completată, în ideea de rezervă națională, cu o miliție formată din bărbați între 20—46 ani, ceea ce, la nevoie, ar spori efectivele înarmate la circa 300 000 de oameni [2], precum și pentru crearea unor trupe speciale care să acționeze în spatele inamicului ca partizani [3].

Numeroase publicații au pus accentul asupra misiunii armatei române. Astfel, ziarul „Reforma“ sublinia că „nu ne armăm ca să facem cuprinderi, ne armăm ca sîrbii, ca muntenegrenii, ca strămoșii noștri să ne întărim, să ne facem respectați, să nu mai intre străinii în țările române ca în țări de sclavie și oameni morți ; să vază piepturi armate, iar nu brațe deschise, să calce pe cadavre [...] nu pe flori“ [4], iar „Monitorul Oastei“ afirma că „n-avem a declara război, nici a ataca pe nimeni ; e vorba de apărarea a tot ce omul are mai sacru — naționalitatea“ [5].

Amplu dezbătută a fost și problema modului în care trebuiau preluate tradițiile militare românești. De pildă, într-un studiu publicat în „Monitorul Oastei“, combătîndu-se tendințele de transpunere rigidă, în noile condiții, a moștenirii noastre militare se arăta : „Să căutăm dar în patriotismul nostru mijloacele de a ajunge la organizarea armatei noastre pe bazele solide ale artei militare moderne, fără prejudicii și fără preferințe și să nu ne atribuim lucruri care nu le avem, să luăm de la strămunii noștri, nu armele cu care ei cîștigau pe atunci victorii, și care nu ar avea astăzi aceeași putere, ci virtuțile și curajul lor, pe care adaptîndu-le sistemelor și armatelor moderne, vom putea avea dreptul d-a spera să facem ceva demn de dînșii“ [6]. Pornind de la posibilitățile

---

[1] *Românul* din 5 noiembrie 1860.
[2] *Dîmbovița* din 13 iunie 1859.
[3] *Ibidem*, din 20 aprilie 1859.
[4] *Reforma* din 13 august 1860.
[5] *Monitorul Oastei* din 1860, p. 124.
[6] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

materiale şi specificul poporului nostru, studiul cerea : „Mijloacele materiale ale ţării noastre nepermiţîndu-ne a avea o oştire numeroasă, vom căuta ca prin şcoli regimentare, prin exerciţii fizice, printr-o disciplină severă şi printr-o armătură mai bună să se suplinească numărul de care sîntem lipsiţi. Vom căuta dar ca soldatul nostru să nu fie o automată, o maşină trasă de sfoară, ci o fiinţă inteligentă, convinsă de datorie şi de frumoasa şi nobila misie ce implică numele de soldat“ [1].

Presa adresa apeluri emoţionante tineretului ţării, chemîndu-l să nu precupeţească nimic pentru a se pregăti în vederea întăririi capacităţii de apărare a ţării. În „Tribuna română“ găsim îndemnul : „puneţi-vă pe studiu serios şi daţi ţării bărbaţi. Se deschide un cîmp de arme ; alergaţi în el şi învăţaţi armele, căci mîine, poimîine, poate, va fi nevoie de această ştiinţă ; învăţaţi de timpuriu a apăra patria, ca viind timpul greu să nu ne găsească în neştiinţă şi molătate ; atunci vor fi de prisos căinţele şi orice reflecţii“ [2].

Conceptul de putere armată nu se rezuma, cum era şi firesc, numai la partea organizatorică, ci în cadrul dezbaterilor teoretice un loc important îl ocupa problema pregătirii cadrelor, a formării unui corp de ofiţeri competent, precum şi a unui sistem de instruire a trupelor, de ridicarea gradului de cultură al ostaşilor etc. „Ţara are mai mult decît oricare altă trebuinţă de ofiţeri învăţaţi — sublinia „Monitorul Oastei“ —, căci aspirînd să iasă din poziţia [în] care s-a aflat pînă acum, niciodată n-o să poată opune un număr mai mare de ostaşi puterii inamice. Ea va alerga dară la poziţii şi la artă. Pentru aceasta îi trebuieşte ofiţeri care să poată profita de bulevardele ce natura i-a dat, oameni care să găsească şi să construieze la fiecare pas un Termopile. Aceşti ofiţeri, care trebuie să aibă o adîncă cunoştinţă de artă militară, cată să facă studiuri sistematice în această parte, studiuri ce nu se pot face în şcoli [...]. Să supleăm prin învăţătura noastră lipsa unui mare număr de soldaţi“ [3]. „Observatorul militar“ scria : „Şefii sînt datori să fie totdeauna în contact cu dînsul [cu soldatul], să-i insufle amorul propriu, cunoştinţa ce este onoarea, amorul de patrie şi necontenita temere de-o invazie străină. Orele de exerciţiu să fie alese astfel ca soldatul să nu sufere peste măsură arşiţa soarelui, umezeala şi asprimea frigului ; zilele de serviciu să fie fixate astfel ca să le poată purta fără a-şi vătăma sănătatea. Să fie bine hrănit, bine investat, bine căutat la boală şi într-o desăvîrşită curăţenie... Să se întocmească prin companii mici şcoli lancasteriane ca să li se predea învăţătura citirii, scrierii şi socotelii. În lungile seri de iarnă să li se facă lecturi de către acei care ştiu citi, mai întîi de toate ordinele pe oştire, de toate dispoziţiile guvernului ce privesc oştirea, apoi de toate legile ostăşeşti în general, ca să le cunoască bine, soldatul să se familiarizeze cu dînsele, să le respecte, şi, în fine, niscareva povestiri rezbelnice care să le aducă plăcere. Nişte asemenea soldaţi ieşiţi din serviciu

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Tribuna română* din 14 iunie 1859.
[3] *Monitorul Oastei* din 1860, p. 13—14.

Scanned with OKEN Scanner

după îndeplinirea termenului, duc cu sine în sînul familiilor lor ordinea, curăţenia, respectul şi supunerea la legi, ştiinţa de carte, se fac adevăraţi cetăţeni ai unui stat civilizat ; şi cînd patria va avea trebuinţa de braţele lor, va alerga sub stindard cu entuziasm la cel dintîi apel ce li se va face“ [1].

Discuţiile teoretice angajate privitoare la viitorul organism militar al României, la locul şi rolul său în viaţa ţării şi a poporului român, la principiile sale organizatorice şi elementele sale componente, discuţii duse la diferite niveluri prin organele de presă — militare sau civile — şi prin alte scrieri, au avut darul de a antrena, pe de o parte, opinia publică la susţinerea ideii organizării unei armate naţionale puternice, corespunzătoare specificului, posibilităţilor şi condiţiilor ţării, iar pe de altă parte, la antrenarea atît a unor cadre militare, cît şi a forurilor conducătoare în elaborarea unor proiecte concrete în acest sens.

Astfel, în 1861, căpitanul Petre Crăiescu a avansat ideea constituirii unei forţe armate din gărzi naţionale, cuprinzînd pe toţi cetăţenii români între 20 şi 60 de ani. Companiile şi batalioanele ce trebuiau înfiinţate la oraşe şi comune urmau să fie comandate de cadre neretribuite, iar efectivele, în afară de perioada concentrărilor executate în afara comunei şi judeţului, cînd hrana şi solda urmau să se dea de la stat, trebuiau să fie întreţinute prin mijloace proprii. Îmbrăcămintea, muniţiile şi armamentul să fie procurate de organele locale — comune, municipii ; pregătirea militară să se facă duminica, în zilele de sărbătoare legală şi în zile fixate special, cîte 2—3 ore. Se preconiza ca această gardă să fie „unica bază de apărare“ a ţării, iar în caz de nevoie să participe alături de armata permanentă, pentru a respinge orice „agresiune străină“. Totodată, referindu-se la funcţia socială a armatei, autorul, situîndu-se pe poziţia claselor exploatatoare, arăta că armata, „garanţia cea mai solidă a unui stat constituţional“, trebuia să fie un instrument înarmat al puterii clasei dominante, avînd misiunea de a restabili „ordinul şi pacea publică“ [2]. În acelaşi an, 1861, I. Missail s-a pronunţat pentru introducerea imediată a unei instrucţii militare în toate clasele societăţii, deoarece — arăta el — armata permanentă nu reprezenta decît avangarda unei puteri armate reale pe care o putea înfăptui numai „masa poporului“. Întrucît, în caz de pericol toţi cetăţenii erau datori a-şi apăra patria cu arma în mînă, autorul cerea generalizarea supunerii la serviciul militar a tuturor cetăţenilor, exerciţiul armelor şi ridicarea gloatelor în caz de nevoie. Pe această linie se înscria şi propunerea lui Cezar Bolliac de a se trece la „armarea generală a ţării prin armie regulată şi permanentă, prin miliţie şi prin armarea satelor“ [3]. De asemenea, colonelul P. Skeletti propunea un sistem de organizare militară avansat care

---

[1] *Observatorul militar* din 20 august 1859.

[2] Căpitan Petre Crăiescu, *Gardele naţionale şi independenţa României*, Iaşi, 1861, p. 9—14.

[3] *Românul* din 6 octombrie 1861.

să cuprindă : armata permanentă, rezerva ei „corpul de apărare“ format din „gardele frontiere, dorobanți, grăniceri, gardele orășenești de I ban“ și „gardele comunale rurale“ [1]. În afară de aceste proiecte, în anii care au urmat au mai fost făcute și discutate și altele. Unul din acestea aparține lui Tobias Gherghel ; un „comitet consultativ“ condus de generalul Ion Ghica, de asemenea, a întocmit un proiect de organizare a armatei naționale [2] ; un altul a fost propus de căpitanul A. Berindei [3] și maiorul D. Pappazoglu [4].

Dezbaterile care au avut loc au conturat tot mai clar ideea constituirii unui organism militar mixt, care să cuprindă, alături de armata permanentă, diverse formațiuni nepermanente, ca milițiile, garda națională și gloatele. Principiul avea să-și găsească materializarea în legile de organizare a armatei din 1864 [5], 1868 [6] și 1872 [7].

Crearea organismului militar unic național după Unirea din 1859, realizarea unora din principiile organizatorice, prevăzute în diferite proiecte întocmite, au fost posibile și datorită faptului că problemele apărării naționale, ale reorganizării, modernizării și întăririi armatei au reprezentat, de la început, o constantă, o latură fundamentală a politicii domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Aplicarea politicii militare a lui Cuza s-a realizat în două etape. Prima este cuprinsă între anii 1859—1861 și corespunde activității duse pe plan politic și diplomatic pentru recunoașterea și înfăptuirea Unirii depline, etapă în care s-a realizat contopirea celor două armate într-una unică, urmată și de unele măsuri pentru creșterea puterii militare a României. În a doua etapă, corespunzătoare anilor 1862—1866, are loc consolidarea pe plan politic a Unirii, caracterizată și prin măsuri care au dus la dezvoltarea și modernizarea armatei, la întărirea capacității de apărare a statului.

Transformările și înnoirile pe care le-a înregistrat armata unică națională în cele două etape sînt cu atît mai valoroase, cu cît ele s-au înfăptuit în condițiile restricțiilor impuse de marile puteri, ele fiind rodul unei activități desfășurate cu multă subtilitate pentru a nu trezi suspiciunea puterii suzerane, Poarta otomană, și a puterilor garante, și a nu da posibilitatea acestora de a acuza România că a încălcat hotărîrile Congresului de pace de la Paris din februarie — martie 1856 și ale Conferinței Marilor puteri din mai — august 1858.

---

[1] Colonel P. Skeletti, *Puterea armată în România*, Iași, 1866, p. 7—51 ; *Oastea cea mare*, p. 151.

[2] *Luptătorul* din 13, 20 martie și 15 mai 1867 ; *Independența Română* din 16 decembrie 1866.

[3] *Ibidem* din 22 august 1866.

[4] Maior D. Pappazoglu, *Înmulțirea și organizarea oștirii românești fără mari cheltuieli*, București, 1870.

[5] *Dezbaterile Adunării legislative a României. Sesiunea 1863—1864*, p. 806—818 ; *Monitorul Oficial*, nr. 346 din 12/24 februarie 1864 și nr. 273 din 6/18 decembrie 1864.

[6] *Monitorul Oficial*, nr. 162 din 1868.

[7] *Monitorul Oastei* din 1872, p. 354—355 ; *Monitorul Oficial*, nr. 79 din 7/19 aprilie 1872 ; *Monitorul Oficial*, nr. 162 din 17 iulie 1868.

Scanned with OKEN Scanner

Luînd ca punct de plecare nivelul de dezvoltare al celor două oștiri române, domnitorul Cuza, cu sprijinul colaboratorilor săi cei mai apropiați, a întreprins acțiuni pentru : contopirea oștilor moldovene și muntene într-un organism militar unic ; introducerea unui sistem nou de recrutare și de completare a efectivelor militare ; dotarea, echiparea și instruirea armatei, corespunzător cerințelor epocii ; formarea în ritm intens a cadrelor necesare pentru întreaga ierarhie militară etc.

Opera de unificare a armatei a început în martie 1859, cînd au fost dislocate la București două batalioane din regimentul din Iași și o baterie de artilerie. „Trupele moldovenești — nota unul din ofițeri, martor ocular — care au călcat pentru prima oară pe pămîntul țării surori [Țara Românească] au fost primite cu o bucurie de nedescris, ca vestitoare ale Unirii așteptate de veacuri“ [1]. În același timp, Regimentul 3 infanterie din Țara Românească a fost dislocat la Iași și care în timpul trecerii sale prin Bîrlad, Vaslui și la ajungerea în Iași s-a bucurat de o primire entuziastă din partea populației [2]. Trecerea de trupe moldovenești în Muntenia și sosirea primului regiment de infanterie muntenesc la Iași „au dat naștere la serbări și iluminații ce nu se mai sfîrșeau. Lumea nu se mai putea sătura, admirînd armata pămînteană“ [3].

În activitatea de unificare a forțelor armate, un rol important l-a jucat concentrarea trupelor în tabăra de la Florești, lîngă Ploiești, în perioada aprilie-septembrie 1859, zonă „din cele mai nimerite, căci îndeplinește toate condițiile sănătoase și strategice“ [4]. Acțiune ce se înscria printre măsurile de prim ordin în desăvîrșirea Unirii ; s-a creat posibilitatea cunoașterii reciproce a militarilor, realizării unei coeziuni sufletești a noii armate născute după actul Unirii, unificării întregului proces de pregătire de luptă și de educație a trupelor etc.

Tabăra a fost constituită într-un moment destul de dificil, al precipitării evenimentelor pe plan internațional, al creșterii pericolului din partea factorului extern ostil Unirii. Imperiul otoman concentrase deja o parte din armată în zona Sumla-Varna, gata să intervină în nordul Dunării. Austria, la rîndul său, exercita presiuni asupra României [5]. Dar conducerea politică și militară a României, sprijinită de întregul popor român, era hotărîtă să apere cu arma în mînă Unirea, dreptul sacru la libertate și o viață demnă ; ca atare, programul de desăvîrșire a Unirii, în mod deosebit, realizarea noului organism militar, a fost continuat cu toată fermitatea. În acest sens, în ordinul de zi din 14/26 aprilie 1859, dat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, se arăta : „După propunerea inspectorilor generali ai ambelor armii din Moldova și Țara Românească Noi, pe motivul articolului 43 din Convenția încheiată la Paris la 7/19

---

[1] General Herkt, *Op. cit.*, p. 57—58.

[2] Lt. Colonel V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române (1830—1930)*, Iași, 1930, p. 103.

[3] *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura politică, București, 1966, p. 296.

[4] *Tribuna română* din 16 august 1859.

[5] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 104.

Scanned with OKEN Scanner

august 1858 *, ordon concentrarea ziselor armate la un punct [...] unde va exista loc priincios pentru așezarea taberei și manevre. Această concentrare se va executa negreșit pînă la sfîrșitul lunii mai viitor, cînd va și urma a fi trupele inspectate și manevrate“ [1].

Decizia factorilor de conducere statală a fost salutată cu bucurie și sprijinită cu tărie de opinia publică. Astfel, gazeta „Tribuna română“ scria : „În interesul instrucției, al disciplinei, al spiritului armatei noastre, înființarea acestei tabere era neapărată. Numai într-o tabără care este icoana rezbelului, o oaste poate căpăta ceea ce se numesc virtuțile militare“ [2]. La rîndul său, „Curierul Principatelor Unite“ se adresa ostașilor cu înflăcărata chemare : „La lagăr [tabără] dar, fii ai Patriei ! Această întîie școală vă va pregăti pentru alta mai mare ; apărători ai unirii, fiți uniți între voi și veți fi tari ! «Onoare și Patrie» fie deviza voastră. Puțini sînteți la număr, dar sînteți seminția bravilor ! Salutare vouă !“ [3]. Marșul de concentrare a unităților spre tabără a prilejuit o caldă manifestare a sentimentelor de simpatie ale populației față de armată. În istoricul unui regiment se consemnează că în timpul marșului „mai mulți voluntari, de prin orașele pe unde treceam și staționa regimentul, alergau și se înscriau în rîndurile lui“ [4]. Unul dintre acești voluntari a notat apoi în memoriile lui : „Cînd ne duceam spre a forma acest lagăr, aveam entuziasmul unei armate care mergea la război pentru o cauză sfîntă națională [...]. Mi-aduc aminte cîtă mîndrie acoperea fruntea noastră ; credeam că s-au reîntors timpurile de vitejie ale neamului românesc de sub glorioșii domnitori“ [5].

În tabăra de la Florești au fost concentrate : zece batalioane de infanterie de linie, fiecare cu cîte un efectiv de 750 de militari ; șase escadroane de cavalerie, cu cîte 170 de ostași ; șase escadroane de dorobanți, cu cîte 180 de oameni ; un batalion de grăniceri cu 800 de ostași ; două baterii de artilerie, totalizînd 14 piese și 25 de militari ; 84 de elevi ai școlii de medicină și farmacie și elevi ai școlii militare. Aceste trupe, împreună cu personalul unor formațiuni și detașamente de lucru, totalizau aproape 12 000 de oameni [6].

---

* Articolul 43 din Convenție prevedea că „Milițiile vor trebui să fie întrunite ori de cîte ori siguranța internă sau cea a hotarelor va fi amenințată [...]. Hospodarii [domnii] la propunerea inspectorilor vor putea de asemenea concentra oștirile, în întregime sau în parte, pentru manevre sau pentru a le trece în revistă“ (Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 100).

[1] *Monitorul Oficial al Țării Românești*, nr. 43 din 20 aprilie 1859, p. 169.

[2] *Tribuna română* din 7 iunie 1859.

[3] *Curierul Principatelor Unite* din 14 mai 1859.

[4] *Istoricul Regimentului al 5-lea de linie. De la crearea lui sub denumirea de „Regimentul de vînători“, pînă în anul 1869, finele lui decembrie*, Iași, 1869, p. 11.

[5] M. Dimitrescu, *Amintiri și episoade din Resbelul pentru independență, cu o privire retrospectivă asupra dezvoltării armatei române de la 1859*, București, 1893, p. 2.

[6] *Monitorul Oficial al Țării Românești* din 1 septembrie 1859, p. 418 ; Lt. Col. V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 105 ; *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 49—68.

Scanned with OKEN Scanner

Trupele au executat instrucția focului și exerciții de luptă, marșuri și trecerea de la o formație la alta, realizarea diferitelor dispozitive și unificarea comenzilor, iar, în final, o manevră desfășurată în 23 august 1859, în partidă dublă, și defilarea unităților participante prin fața domnitorului Alexandru Ioan Cuza și a oficialităților politice și militare române.

Tabăra de la Florești s-a înscris ca un moment important în istoricul formării armatei române moderne, oștirea „formînd de aici înainte una și nedespărțită Armata Română“ [1]. Ea a fost o bună școală pentru ostași și pentru cadre din toate punctele de vedere. Manevrele executate au constituit pentru unități o ocazie de a pune în practică cele învățate la instrucție, pentru comandanți un mijloc de îmbogățire a experienței de conducere a unităților și subunităților. Pentru prima dată în viața armatei române, în tabăra de la Florești, s-au organizat și și-au desfășurat activitatea într-o strictă unitate de vederi un comandament militar unic, un stat major comun pentru toate trupele din tabără, un serviciu sanitar pe întreaga armată. De asemenea, tot aici s-a realizat numerotarea tuturor regimentelor de infanterie după un sistem unitar. Întreaga activitate de pregătire s-a desfășurat după un plan unic pentru toate categoriile de trupe. Pe de altă parte, contactul nemijlocit care s-a realizat între ostașii din trupele permanente și din cele nepermanente, cît și între cadrele de comandă ale celor două oști, precum și prezența domnitorului în tabără și conducerea efectivă pe care el a exercitat-o, au avut o influență pozitivă asupra tuturor militarilor. „Printre ofițerii ambelor oștiri se stabilise o camaraderie din ce în ce mai cordială — notează un participant — a cărei întărire o recomanda călduros și domnitorul în toate ocaziile“ [2]. Referindu-se la același aspect, la rîndul său, D. Bolintineanu arăta : „Ostașii, văzîndu-se adunați, pentru prima oară mulți, începură a se recunoaște și a-și da valoarea lor ostășească. Poporul român vedea cu bucurie pe ai săi sub arme, adunați și pe picior de a lupta [...]. Asupra acestei tabere, pe stindarde, pe arme, pe vîrfurile corturilor planau cugetările de vitejie și de putere“ [3]. Dealtfel, însuși domnitorul Cuza, satisfăcut de realizările obținute pe linia creării organismului militar unic, național, sublinia într-un ordin de zi : „Ostași români ! Cît am fost între voi la tabăra de la Florești, ne-am încredințat de spiritul de disciplină și de simțul onorului militar ce vă insuflă. Prin asemenea virtuți o armie se face tare, respectată și folositoare țării“ [4].

Experiența acumulată a fost fructificată în opera de desăvîrșire a unificării celor două armate și la organizare de noi tabere de instrucție în perioada următoare : la Floreasca, în anul 1861, pentru trupele din

---

[1] General Herkt, *Op. cit.*, p. 66.
[2] *Ibidem.*
[3] D. Bolintineanu, *Viața lui Cuza Vodă. Memoriu istoric*, ediția a V-a, București, 1873, p. 44—45.
[4] Arh. St. București, fond Ministerul de Război al Țării Românești, Divizia III, dosarul nr. 263/1859, f. 714.

Scanned with OKEN Scanner

București [1], la Colentina, în 1862 [2], și apoi la Cotroceni, în 1863, unde au luat parte două brigăzi de infanterie și una de cavalerie și cu care prilej, la 13 septembrie 1863, unităților li s-au înmînat noile drapele de luptă [3].

Înmînarea drapelelor de luptă a constituit și un moment în care domnitorul Cuza, prin cuvîntarea ținută, și-a expus public concepția sa despre armată, despre locul și rolul ei în viața statului, despre patriotism. Adresîndu-se participanților, Cuza a spus :

„Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați !

Astăzi va fi una din cele mai însemnate în datinile noastre.

Steagurile cele vechi aduceau aminte suvenire triste, de vreme ce ele înfățișau țările despărțite. Astăzi voi primiți din mînile noastre steagul ce întrunește culuoarele [culorile] țărilor surori, așa precum voința unanimă a românilor a unit pe capul Nostru coroanele ambelor Țări. Steagurile voastre totuși au fost martore la întîmplări care doresc a fi păstrate ; ele vor împodobi dar arsenalul român.

Primind steagurile cele noi, aduceți-vă pururea aminte că vă încredințez onoarea Țării.

Steagul e România ! Acest pămînt binecuvîntat al Patriei stropit cu sîngele strămbunilor noștri și îmbelșugat cu sudoarea muncitorului. El este familia, ogorul fiecăruia, casa în care s-au născut părinții, unde se vor naște copiii voștri !

Steagul este încă simbolul devotamentului, credinței, ordinei și al disciplinei ce reprezintă oastea !

Steagul e totodată trecutul, prezentul și viitorul Țării, întreaga istorie a României.

Într-un cuvînt, steagul reprezintă toate datoriile și toate virtuțile militare care se cuprind în cele două cuvinte săpate pe vulturii români, ONOARE ȘI PATRIE !

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați !

Jurați să păstrați cu onoare și fără pată steagurile voastre și astfel veți corespunde încrederii și așteptării ce am pus, cu Țara întreagă, în voi.

Jurați a le păstra în orice întîmplare ca un sfînt deposit ce încredințez bravurei și patriotismului vostru !“ [4].

Continuînd opera de omogenizare a armatei, pentru a fi în măsură să respingă orice atac dinafară, s-a acordat o deosebită atenție unificării conducerii centrale a celor două armate prin crearea unui singur Minister de Război. O primă rezolvare pe această linie s-a obținut în noiembrie 1859, cînd domnitorul Cuza a preluat comanda ambelor armate, dar

[1] *Monitorul Oastei*, 1862, p. 707—712.
[2] *Ibidem*, p. 707—711.
[3] *Ibidem*, 1863, p. 706—707.
[4] *Ibidem*, p. 755—756 ; Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, Editura militară, București, 1973, p. 102—103.

Scanned with OKEN Scanner

menținîndu-se însă, cele două ministere de război, din Moldova și Țara Românească, pentru a nu crea și a nu intensifica suspiciunile marilor puteri garante. Ceva mai tîrziu, s-a trecut și la unificarea celor două ministere de război, printr-un procedeu asemănător cu cel folosit pe plan politico-administrativ, în sensul că, la 14 iulie 1860, generalul Ioan Em. Florescu a fost numit ministru de război în Moldova, iar la 30 august, același an, ministru de război în Țara Românească cu misiunea de a „gira și Ministerul de la Iași" [1]. Se realiza astfel unirea ministerelor de război pentru început, prin numirea aceleiași persoane în ambele funcții și prin centralizarea unei părți a administrației lor la București. Era o reeditare a procedeului folosit, pe plan politico-administrativ, prin alegerea aceluiași domn în cele două țări. Noul ministru trebuia să pregătească cît mai curînd un regulament administrativ pentru serviciul intendenței și administrației militare unite.

Un element cu semnificații profunde în activitatea de desăvîrșire a unificării celor două oștiri l-a constituit și crearea „Statului major general" [2] al armatei unite, la 12 noiembrie 1859, care avea menirea „de a da norme pentru instrucția în armată, de a pregăti lucrările necesare operațiilor militare, de a ridica harta cadastrală și a supraveghea executarea construcțiilor și lucrărilor militare" [3]. Ministerele de război din Iași și București erau obligate, prin decret, să adreseze șefului Statului major general toate ordonanțele și normele elaborate pentru ca acesta, după ce le va aviza, să le supună spre aprobare domnitorului, după care urmau să fie publicate în „Monitorul Oastei" din București, care devenise, de la această dată, organ comun al presei militare, sub titlul de „Monitorul Oastei Principatelor Unite". Conducerea politică și militară a României era preocupată tot timpul de a găsi formele pentru continuarea cu succes a operei de dezvoltare și de întărire a armatei, metode de generalizare a măsurilor pe întreaga armată. Este semnificativ faptul că, chiar înainte de unificarea celor două ministere de război, începînd din august 1859, în fruntea Statului major general și ajutor al domnitorului Cuza la comanda efectivă a ambelor armate, cu dreptul de a efectua inspecții generale asupra trupelor, a fost numit colonelul Ioan Em. Florescu, avansat la gradul de general în iulie 1860. „Domnul Cuza găsise în colonelul Florescu — se apreciază într-o lucrare — un vrednic colaborator. Ostaș luminat și de acțiune, minunat spirit organizatoric, colonelul Florescu, atît ca șef de stat major, cît și ca ministru de război, a fost mîna dreaptă a lui Cuza. Acestor doi oameni se datorește în mare parte saltul enorm pe care l-a făcut oștirea noastră în mai puțin de șapte ani, timp în care n-au lipsit greutățile de tot felul" [4]. Sub forma concepută inițial, Statul major general a funcționat pînă la 21 aprilie 1861. De la această dată secțiile sale s-au transformat în două

---

[1] Maior I. Popovici, *Organizarea armatei române*, p. 155.

[2] Arhiva Ministerului Apărării Naționale [în continuare sursa se va cita prin sigla Arh. M.A.N.], fond 333, Istoricul Ministerului de Război, 1831—1945, dosar 106, f. 108.

[3] Lt Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 107.

[4] *Ibidem*, p. 108.

Scanned with OKEN Scanner

birouri mixte : unul la București și altul la Iași, funcționînd pe lîngă ministerele de război. Începînd din 1863, din Statul major general făceau parte trei generali, fiecare din ei avînd în subordine cîte un comandament [1], din Moldova, Muntenia și Oltenia, comandamente care au început să se formeze încă din 1860.

Pînă în anul 1860, cînd s-a creat Ministerul de Război unic, s-a menținut principiul comenzii directe, fapt care îngreuna mult atît operativitatea conducerii unităților, cît și uniformizarea instruirii trupelor în cadrul unui proces unic. Continuîndu-se politica de consolidare a unirii și în domeniul militar, în 1860, în Moldova s-a creat un „comandament superior", cu un stat major avînd reședința la Iași, căruia i se subordonau toate trupele din această provincie. Subordonarea viza numai planul pregătirii și instruirii, al ordinii și disciplinei militare, iar problemele de administrație erau rezolvate direct de către Ministerul de Război de la București [2]. Întrucît efectivul trupelor din Moldova era mereu în creștere, iar noul comandament creat întîmpina greutăți în închegarea și conducerea unităților, prin bugetul din anul 1861 s-a preconizat crearea a patru comandamente de divizii, inițiativă rămasă însă numai în stare de proiect. Pe linia uniformizării organizatorice, în anul 1863 s-au creat alte două comandamente superioare ; unul pentru trupele staționate în Oltenia, cu sediul la Craiova, și altul pentru trupele din Muntenia, cu sediul la București.

Organizarea comandamentelor militare cu caracter regional-teritorial a determinat adoptarea, în 1863, a „Regulamentului pentru comandamentele militare", în care se statua că domnitorul era capul oștirii, iar ministrul de război, primul său ajutor intermediar la conducerea și administrația acesteia.

Invocîndu-se motive „de economie și utilitate generală", pentru a nu trezi noi suspiciuni din partea Marilor Puteri, în august 1860 s-a realizat „întrunirea într-o singură administrație a intendențelor și administrațiilor militare din Principatele Unite" [3], organism care a intrat sub ordinele Ministerului de Război din București.

Pe aceeași direcție, a unificării, încă din anul 1859 a fost instituită o comisie mixtă care a stabilit uniforma comună și echipamentul unic pentru ambele oștiri.

Una din preocupările centrale ale conducerii armatei a constituit-o unificarea sistemului de pregătire și instruire a trupelor. În acest sens, la 24 ianuarie 1860 s-a hotărît ca, pînă la elaborarea unor noi regulamente ostășești comune, să fie adoptate, provizoriu, pentru întreaga armată, „Condica penală ostășească a oastei din Țara Românească", care era mai completă decît cea din Moldova, și „Serviciul de garnizoană al oastei din Moldova", deoarece acest regulament era mai cuprinzător și răspundea mult mai bine cerințelor etapei respective. Se realiza astfel în fapt unificarea uneia din cele mai importante activități a comanda-

[1] *Ibidem*, p. 117 ; Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 101.
[2] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 160.
[3] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 322.

Scanned with OKEN Scanner

mentelor, instruirea trupelor [1], aceasta fiind apoi statuată prin legea din mai 1860 în care se sublinia că „Instrucțiunea, exercițiul și disciplina armatei Principatelor Unite ale României, precum și formarea statelor ei majore, modul de administrație și contabilității vor fi de acum uniforme" [2]. Pentru a se veni în sprijinul comandamentelor de unități și mai ales a subunităților, au fost constituite „detașamente model", pentru toate armele, în care se formau instructori pentru întreaga armată.

Activitatea armatei permanente și a miliției — formată din dorobanți și grăniceri — a fost reglementată printr-o serie de acte normative printre care : Legea prin care satisfacerea serviciului militar devenea o obligație a fiecărui cetățean (1860), Legea pentru Casa dotației oastei (1862), Legea pentru înaintare în oștire (1862) și Legea pentru stabilirea ierarhiei militare [3].

Măsurile luate pentru unificarea armatei au fost conjugate cu o activitate intensă pentru ridicarea capacității combative a acesteia, prin sporirea efectivelor, realizarea unei încadrări și dotări corespunzătoare, în pofida îngrădirilor impuse de Convenția de la Paris din 1858 și a posibilităților reduse ale economiei naționale, măsuri care, practic, constituiau singurul mijloc prin care i se putea asigura armatei cele necesare pentru ca ea să-și poată îndeplini misiunea.

În acest context s-a acordat o deosebită atenție dezvoltării și consolidării, înzestrării și instruirii armatei permanente, creării unor noi arme, în raport cu cerințele epocii moderne și cu dezvoltarea artei militare, a serviciilor atît de necesare funcționării optime a organismului militar în timp de pace și în campanie.

Infanteria, arma de bază a sistemului militar unic românesc, a sporit în timp atît numeric, cît și calitativ. Pe lîngă cele cinci regimente existente în 1859, au mai fost create, în 1860, alte două, respectiv regimentele 6 și 7 infanterie de linie [4]. Conform hotărîrii adoptate, numerotarea regimentelor pe întreaga țară s-a stabilit de la 1 la 7. De asemenea, s-a adoptat, în cadrul sistemului unic, numerotarea companiilor în cadrul fiecărui regiment de la 1 la 4 în batalionul 1, iar de la 4 la 8 în batalionul 2 ; companiile 1 și 5 din fiecare batalion au fost denumite companii de grenadieri ai căror ostași primeau o instrucție specială. Infanteria a fost dotată treptat cu pușca franceză, model 1861, cu cocoș și capsă, cartușul de hîrtie, încărcat cu pulbere neagră. În același timp, s-au pus bazele trupelor de vînători, prin crearea, în 1860, a Batalionului de tiraliori, denumit apoi Batalionul 1 vînători, compus din opt companii și un pluton independent [5]. Vînătorii urmau să fie dotați cu carabina franceză, model 1863.

---

[1] *Ibidem*, p. 49 ; Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 152.
[2] *Ibidem*, p. 39 și 273.
[3] *Studii și materiale de muzeografie militară* (M.M.C.), București, nr. 4—5, 1971—1972, p. 131 ; nr. 7—8, 1974—1975, p. 212—213.
[4] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 697 și 702.
[5] *Ibidem*, p. 771.

Scanned with OKEN Scanner

Concomitent cu reorganizarea și uniformizarea infanteriei, s-a trecut la dezvoltarea, numerică și calitativă, a armei *cavaleriei* care, în concepția militară a timpului, era singura armă ce prezenta o mare mobilitate în cîmpul tactic, mai ales pentru executarea misiunilor de cercetare, siguranță, executarea manevrelor de întoarcere și învăluire, precum și pentru urmărirea inamicului. În 1860, în Moldova, s-au mai creat încă două escadroane care, împreună cu divizionul de lăncieri existent, au format Regimentul 2 cavalerie [1]. În Muntenia exista deja vechiul regiment de lăncieri organizat pe patru escadroane [2], dar efectivele celor două regimente au sporit simțitor în anul 1862, prin crearea a cîte unui pluton independent pe lîngă fiecare regiment, iar din 1863 li s-au mai adăugat cîte un escadron de „depozit". Astfel, efectivul unui regiment de cavalerie ajungea la 1 712 oameni, fiind dotați cu carabina franceză pe care o aveau și vînătorii.

În acțiunea de dezvoltare și modernizare a armatei române, *artileria*, armă în plin proces de afirmare în toate armatele moderne, ocupa un loc important. În anul Uunirii, 1859, existau patru baterii de artilerie, două în Moldova și două în Muntenia. În anul 1860, bateriile au fost organizate pe divizioane, cîte unul de fiecare principat, acestea formînd împreună primul regiment de artilerie, cu 26 guri de foc [3]. În februarie 1864 au mai fost organizate încă două baterii a patru piese [4], de la această dată regimentul, cu cele șase baterii (patru pedestre și două călărețe), dispunea de un efectiv de 1 074 oameni și 702 cai. Eforturile pentru dezvoltarea și înzestrarea artileriei s-au materializat, în mai 1866, prin înființarea a încă două baterii [5], regimentul de artilerie fiind de acum organizat pe trei divizioane, primele două cu cîte trei baterii fiecare, a patru tunuri, iar al treilea, două baterii a șase tunuri [6]. Bateriile călărețe au fost desființate, regimentul avînd o structură omogenă, dispunînd de „49 de ofițeri, 1 188 de militari în termen, 744 de cai și 36 de guri de foc" [7]. Prin importarea a 48 piese de artilerie, care s-au adăugat la cele existente, împreună cu piesele de la trupele teritoriale, artileria română dispunea, în 1865, de aproximativ 100 de tunuri [8].

Atît necesitățile impuse de modernizarea armatei, cît și cele ale economiei naționale au determinat conducerea statului și a armatei să pună bazele unei noi arme, aceea a *geniului*. Prima subunitate română de geniu a luat naștere în anul 1859 în Moldova, sub denumirea de

---

[1] *Ibidem*, p. 565.
[2] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 176.
[3] Lt. Col. V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 110; *Istoria artileriei române*, Editura militară, București, 1977, p. 58—64; 69—80; *Buletinul artileriei*, număr festiv, nr. 3, 1968, p. 32.
[4] *Istoria artileriei române*, p. 74.
[5] Emil Gh. Lupașcu, *Amintiri din războiul de independență*, ediția a III-a, București, 1928, p. 132.
[6] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 177; *Istoria artileriei române*, p. 74.
[7] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 138.
[8] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 177.

Scanned with OKEN Scanner

Batalionul 1 de geniu [1], cu un efectiv de 1 000 de oameni, împărțiți în patru companii. În anul următor a fost creat al doilea batalion de geniu în Muntenia. Acestea au fost unite și au format, în anul 1860, Regimentul 1 de geniu [2]. La început trupele de geniu, sau cum i se spunea „corpul de geniu", aveau o dublă subordonare. Din punctul de vedere al instruirii și disciplinei depindeau de Ministerul de Război, dar întrucît geniștii aveau și misiunea de proiectare și executare a lucrărilor publice, sub acest aspect, batalionul din Moldova era subordonat Ministerului Lucrărilor Publice, iar batalionul de la București, Ministerului din Lăuntru al Țării Românești [3].

Tot în această primă etapă se pun bazele formațiunilor de servicii, prin crearea, în februarie 1860, a „trupelor de tren" și administrație, atît de necesare unei armate moderne, pentru aprovizionarea și asigurarea transporturilor de trupe și materiale [4]. Cele două companii de tren înființate în 1860 (una în Moldova și cealaltă în Muntenia) au fost întrunite, în 1863, în „trenul echipagiilor". De asemenea, în anul 1860, pentru a se asigura buna funcționare a tehnicii din dotare și a unei părți a armamentului s-a trecut la organizarea unor ateliere de reparații, prin transformarea chiliilor mănăstirii Mihai Vodă din București în ateliere de reparații și confecții, iar toți meseriașii prezenți în armată au fost organizați în două companii de „curieri de administrație" [5].

În cadrul aceleiași orientări se înscrie și preocuparea pentru dezvoltarea flotilei de pe Dunăre, parte componentă a sistemului militar românesc, existentă încă înainte de Unire; în octombrie 1860, aceasta a fost organizată într-un corp și comandament unic, iar trupele ei, aproximativ 400 de oameni, care dispuneau de un vapor și trei șalupe, au fost dislocate în punctele Chilia, Ismail, Galați, Brăila, Giurgiu, Calafat [6]. La 2 august 1864, Flotila a fost dotată cu nava „România", iar prin decizia Consiliului de Miniștri, din 6 iulie 1865, s-a hotărît construirea în străinătate a încă unui vapor și a patru șalupe [7].

Element component al armatei permanente, trupele de pompieri, cu bogate tradiții de luptă făurite în focul revoluției de la 1848, au cunoscut în această etapă noi prefaceri, fiind așezate mai temeinic în structura organismului militar. Ca subordonare, trupele de pompieri rămîneau mai departe la Ministerul de Război, sub aspectul administrației și al problemelor de ordin strict militar, și șefului poliției Capitalei și, respectiv, orașului Iași, „serviciului de foc", pentru problemele specifice

---

[1] Arh. St. București, Ministerul de Interne, Divizia rural-comunală, dosarul nr. 894/1859, f. 1—3, 10.

[2] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 713—718.

[3] *Ibidem*. Pentru detalii vezi lucrarea: Marin Mihalache, *Prima unitate română de geniu*, Editura militară, București, 1973.

[4] Ulyse de Marsillac, *Histoire de l'armée roumaine*, Bucarest, 1871, p. 108; general Florescu, *Expunere de îmbunătățirile cele mai însemnătoare introduse în armata Principatelor Unite de la 24 ianuarie 1859 — 1 iunie 1861*, București, 1861, p. 14—15.

[5] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 258.

[6] *Ibidem*, 1864, p. 400.

[7] *Ibidem*, 1865, p. 235.

Scanned with OKEN Scanner

— stingerea incendiilor. În anul 1861, compania de pompieri din București a fost transformată în batalion, organizat pe patru companii, cu aceeași structură ca și companiile de infanterie, dar cu o dotare specifică, în timp ce pompierii din Iași au rămas organizați mai departe într-un divizion. În urma inundațiilor din anul 1865, batalionul din București și-a sporit efectivele cu încă trei companii, din care una era „afară de rînduri" [1]. Ofițerii pompieri beneficiau de același statut ca al ofițerilor din armata permanentă.

Ca o remarcabilă realizare din aceeași perioadă se înscrie și organizarea *serviciului sanitar* al armatei, un rol important revenindu-i în această direcție doctorului Carol Davila, numit la 3 decembrie 1860, „inspector general al serviciului sanitar al întregii armate cu îndatorirea de a reglementa serviciul sanitar în tot ce privește ierarhia și administrația spitalelor ambelor principate" [2]. Printr-o muncă necontenită, dr. Carol Davila a reușit să perfecționeze și să modernizeze acest serviciu. Printre multe alte realizări, el a organizat corpul ofițerilor sanitari, compus din medici, farmaciști și veterinari. De asemenea, pentru a asigura nevoile de tratament medical ale armatei, a contribuit la crearea a două spitale militare unul la Galați și altul la Craiova. În 1861 a fost creată compania sanitară, cu un efectiv de 120 oameni (60 din trupele din Moldova și 60 din cele din Muntenia) pe lîngă Școala de medicină din București [3] și care a fost pusă direct sub ordinele dr. Carol Davila.

Încă de la început, problema ordinii interioare și a disciplinei atît în cadrul trupelor permanente, cît și a celor teritoriale s-a înscris printre preocupările prioritare ale domnitorului Cuza și ale forurilor superioare ale armatei. Armata națională, preconizată ca principala forță socială înarmată, trebuia să devină în cel mai scurt timp „pavăza autonomiei și demnității țării, mijlocul esențial de a apăra integritatea ei teritorială și, totodată, posibilitatea de a contribui, eventual, la realizarea statului național unitar românesc, idealul ultim al generației revoluționare de la 1848" [4]. Tocmai de aceea, pe lîngă toate înnoirile și prefacerile de care se bucura armata, problema unei discipline ferme, a unei ordini desăvîrșite pentru toate categoriile de trupe se situa ca o constantă în întreaga activitate desfășurată în domeniul militar. În acest sens s-a acordat o atenție sporită și *justiției militare*, sub a cărei jurisdicție intrau atît armata permanentă, cît și cea teritorială. Codul penal din Muntenia, considerat mai complet, a fost aplicat pe întreaga armată. De asemenea, s-au constituit un „consiliu de revizie" la București, cîte o „comisie de criminalistică" la Iași și București și cîte o „comisie corecțională" pe

[1] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 195.
[2] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 890.
[3] *Ibidem*, 1861, p. 183; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 120; Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 180.
[4] Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 115.

Scanned with OKEN Scanner

lîngă fiecare unitate. În 1865 a fost înființat cîte un consiliu de război pe lîngă fiecare divizie teritorială. Totodată, pentru îndreptarea celor care încălcau legile și regulamentele militare, prin săvîrșirea de abateri grave de la disciplină și ordinea interioară, a fost înființată Compania de disciplină, în cadrul căreia militarii erau folosiți la diferite lucrări utile. După expirarea termenului de pedeapsă, prin muncă, aceștia erau trimiși la o altă unitate decît cea din care proveneau, unde își continuau satisfacerea serviciului militar [1].

Măsurile de unificare, reorganizare și modernizare a armatei nu au vizat numai trupele permanente, acestea s-au răsfrînt și asupra formațiunilor teritoriale, miliției, din cele două principate, a căror compunere și atribuții se diferențiau pe unele planuri pînă la actul Unirii.

Armata teritorială, existentă și ea încă de la începuturile reorganizării armatei moderne românești, era vizată ca o parte componentă activă a organismului militar românesc și care intra în grija statului și a forurilor militare centrale și regionale. Tocmai de aceea, în februarie 1860, domnitorul Cuza hotăra că „Puterea armată a țării va fi ca în vechime împărțită în oaste regulată și miliție. Aceasta din urmă se compune din [...] corpul grănicerilor și acela al dorobanților“ [2].

Întrucît pînă la acea dată dorobanții nu se aflau exclusiv în subordinele Ministerului de Război, ci sub o autoritate mixtă, cea a Ministerului de Război și Ministerului din Lăuntru, pornind tocmai de la necesitatea unificării și perfecționării acestui element al organismului militar, a sporirii posibilităților de pregătire a acestor trupe spre a fi folosite, la nevoie, cu cît mai mare eficacitate, alături de armata permanentă, Consiliul de miniștri a aprobat cererea Ministerului de Război ca „corpul dorobanților să se pue în viitor sub autoritatea Ministerului de Război pentru tot ce privește disciplina, îmbrăcămintea și instruirea lui“ [3]. Ca atare, corpul dorobanților a fost reorganizat în 17 subunități, pe județe, cu efective variabile; subunitățile s-au constituit în două regimente, sub supravegherea unui inspector general, iar trupele urmau să primească o instrucție similară cu cea din armata permanentă [4].

Pe aceeași linie, Regimentul de jandarmi din Moldova intră, începînd din anul 1863, sub ordinele Ministerului de Război sub denumirea de „Legionarul de jandarmi“, compus din ostași pedeștri și călări organizați în 17 escadroane, avînd în total un efectiv de 1 755 oameni și 803 cai, urmînd să-și desfășoare activitatea și să se bucure de aceleași condiții ca și dorobanții din Muntenia. În vara anului 1864 au fost create trupele de dorobanți și în Moldova [5]. Urmărindu-se continua modernizare și a acestui element al trupelor teritoriale, dorobanții din întreaga

---

[1] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 121; *Studii și materiale de muzeografie militară* (M.M.C.), nr. 4—5, p. 134—135.
[2] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 80—82.
[3] *Ibidem*, p. 81.
[4] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 121.
[5] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

țară au fost reorganizați în trei „inspectorii" : prima cu reședința la București, compusă din două divizioane a cîte patru escadroane fiecare ; a doua, la Craiova, cu aceeași organizare ; a treia la Iași, formată din trei divizioane, unul organizat pe patru escadroane, iar celelalte două pe cîte șase escadroane. În urma acestei reorganizări, statul dispunea de un total de 32 de escadroane de dorobanți, organizate în șapte divizioane [1]. Escadroanele au fost puse sub autoritatea militară a inspectoratelor circumscripțiilor teritoriale din care făcea parte județul respectiv. Pînă în anul 1865, atribuțiile dorobanților au rămas aceleași ca și mai înainte — serviciul de poliție interioară și paza granițelor —, dar de la această dată se aduc noi reglementări privind atît serviciul, instrucția, cît și modul de chemare sub arme. De acum, dorobanții pedeștri sau călări se recrutau din tinerii rămași disponibili după completarea efectivelor armatei permanente. Serviciul activ se executa timp de șase ani, cîte zece zile pe lună, și 20 de ani în rezerva miliției. Celor care aveau posibilități materiale, pentru a-și procura pe cont propriu echipamentul și caii de serviciu, li se reducea termenul de serviciu activ la jumătate, respectiv la trei ani [2]. În același timp, s-a adoptat sistemul de instruire a trupelor regulate, astfel că dorobanții oricînd puteau să fie folosiți ca element efectiv al armatei, cînd țara s-ar fi găsit în pericol, atribuțiile lor, ca atare, căpătînd noi dimensiuni.

Cel de-al doilea element component al trupelor teritoriale — *grănicerii* — a cunoscut, de asemenea, înnoiri structurale, prin adoptarea sistemului unic de organizare, conducere și prestare a serviciului. Unificat pe întreaga țară în 1864, corpul grănicerilor este împărțit în „inspectorii" : prima cu reședința la Giurgiu, compusă din patru batalioane, cu misiunea de a asigura paza frontierei pe Dunăre, de la Turnu Severin și pînă la Chilia ; a doua, cu sediul la Iași, formată din două batalioane, cu misiunea de a executa paza granitei între Tatarbunar și Mamornița ; a treia, cu punctul de comandă la Piatra Neamț, formată din două batalioane, avea misiunea de a păzi frontiera între Mihăileni și Soveja ; cea de-a patra, cu reședința la Pitești, organizată pe două batalioane, asigura paza frontierei între pasul Bratocea și Vîrciorova. În total se dispunea de 38 de companii de grăniceri, organizate identic. Singura deosebire consta în aceea că fiecare „inspectorie" avea o culoare distinctă la pampon și manta, grănicerii purtînd la cocarda coifurii numărul inspectoriei. Sistemul de recrutare și timpul de satisfacere a serviciului sub arme al grănicerilor erau aceleași ca și la dorobanți, de asemenea, sistemul instruirea și pregătirea lor [3].

Abnegația și devotamentul trupelor teritoriale, hărnicia și conștiinciozitatea lor pe cîmpul de instrucție l-au determinat pe unul din membrii misiunii franceze să noteze că : „Acestea sînt instrucțiuni foarte utile încă și cu rădăcini în straturile populare, cu toate că ele sînt încă o rămășiță a vechei organizații militare a țării. După părerea noastră

[1] *Ibidem*, p. 122.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 123.

dorobanții și grănicerii, oameni viguroși, deprinși cu oboselile unei vieți aspre, sînt adevărata putere militară a țării“ [1].

În vasta activitate de transformare și modernizare a întregului organism militar, problema asigurării armatei cu cadrele necesare, bine pregătite, capabile să desfășoare în noile condiții procesul de instrucție și educație a trupelor, a ocupat un loc important. În această direcție, Cuza a dat o atenție permanentă organizării și structurării învățămîntului militar, pregătirii corpului didactic, asigurării bazei materiale a întregului învățămînt. Astfel, școlile militare din Iași și București sînt unite într-una singură în capitala patriei, sub directa conducere a Ministerului de Război. Pentru a i se asigura acesteia elevi-candidați bine pregătiți, capabili de a deveni ofițeri de nădejde ai armatei, în toamna anului 1860 s-au creat la Iași și București cîte o Școală preparatorie, din absolvenții cărora cei mai buni urmau să intre, prin concurs, la Școala militară [2]. În anul 1863 a luat ființă Școala copiilor de trupă, pentru pregătirea gradelor inferioare ; în anul următor fuzionează cu Școala normală de scrimă, gimnastică și tragere la semn, ce avea scopul de a pregăti ofițeri și subofițeri care urmau să se ocupe cu pregătirea fizică în armată [3], pentru dezvoltarea calităților fizice ale luptătorilor [4].

Concomitent cu pregătirea cadrelor prin învățămîntul militar intern, începînd chiar din anul 1859 au fost trimiși sistematic ofițeri, dintre cei mai buni, la studii în străinătate, îndeosebi în Franța, pentru specializare în diferite domenii ; alții au fost trimiși în stagiu și pentru a lua parte la manevrele armatei franceze, iar o altă parte în țările în care se desfășurau operații militare — Algeria, Italia, S.U.A. etc. — în scopul de a-și însuși cele mai moderne procedee de luptă și de a face cunoștință cu diferite sisteme de pregătire militară [5]. De asemenea, au fost trimiși ofițeri la unele „stabilimente militare“ în scopul de a studia diferite procese de fabricare a armamentului și muniției.

În același timp, s-a acordat atenție și ridicării nivelului cultural al soldaților. Ca primă măsură se înscrie înființarea unor școli de alfabetizare ; apoi introducerea școlilor de gradul I în unități în baza Ordinului de zi din 30 martie 1860, școlile fiind considerate ca institute din cele mai necesare, fiind chemate a ridica pe soldat la înălțimea poziției sale. Generalul I. Em. Florescu, ministru de război, evidențiind importanța acestei acțiuni, arăta, într-un ordin de zi pe armată, că : „A învăța pe soldat a citi și scrie înseamnă a-i da mijlocul de a se pătrunde mai ușor de drepturile și îndatoririle sale, a-i dezvolta judecata, a-i înălța sufletul și a-l face să-și dea mai ușor viața pentru patrie“ [6]. Pentru a veni în sprijinul cursanților, a fost elaborat de către Vasile Alecsandri un manual elementar care cuprindea abecedarul, cartea de lectură și

---

[1] G. Leclerc, *La Moldo-Valachie*, Paris, 1866, p. 242.
[2] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 515.
[3] *Ibidem*, 1864, p. 50—80 ; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 126.
[4] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 37—38.
[5] *România militară*, vol. 1, 1864, p. 105—106 ; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 124—125 ; Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 108—110.
[6] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 125.

Scanned with OKEN Scanner

exerciţii de matematică, din care s-a asigurat cîte 24 de exemplare fiecărei companii. Răspunzînd unei scrisori a ministrului de război în legătură cu epuizarea ediţiei a II-a a manualului, Vasile Alecsandri nota că epuizarea atît de repede a celor 20 000 de exemplare „este o fericită dovadă de răspîndire a învăţăturii în armata română şi că trebuie să nască bucurie în sufletul acelor ce ştiu a preţui foloasele instrucţiei [învăţăturii de carte]. Convingerea mea este că arma [armata] îşi înzeceşte valoarea sa prin învăţătură şi se face mai demnă de nobila misie la care este chemată“ [1].

Pentru asigurarea unei pregătiri militare care să contribuie efectiv la ridicarea nivelului combativ al trupelor, la ridicarea capacităţii de apărare a patriei, au fost elaborate noi regulamente ale căror prevederi aveau în vedere elementul naţional şi de tradiţie, specificul ţării şi armatei sale. Astfel, armatei i s-au pus la dispoziţie, printre altele, „Regulamentul pentru chemarea şi instrucţia gloatelor“, „Regulamentul pentru chemările periodice ale rezervei armatei“, „Regulamentul asupra serviciului instrucţiei dorobanţilor“, „Regulamentul pentru chemarea în serviciu a dorobanţilor pedeştri şi călări“ etc. În acelaşi timp, au fost traduse o serie de regulamente ale armatei franceze, referitoare la : serviciul interior, serviciul de garnizoană, serviciul de campanie, instrucţia batalionului, regulamentul de administraţie *.

Instrucţia armatei fiind considerată drept „cel mai principal element care poate pune o armată pe piciorul dorit“ [2], s-a dat o atenţie deosebită procedeelor şi metodelor însuşirii instrucţiei de front ; de asemenea, instrucţiei tragerii, alocîndu-se în acest scop cîte 20 de cartuşe de manevră şi 50 cu glonţ pentru trupele de linie şi de vînători la şedinţele de tragere. În acelaşi sens, se elaborează pentru prima oară instrucţiuni pentru mobilizare, urmărindu-se ca „ostaşul să fie pregătit ca la orice moment să poată face faţă tuturor eventualităţilor“ [3]. Li se cerea comandanţilor să execute continuu controale şi inspecţii pentru a cunoaşte situaţia şi a lua toate măsurile de înlăturare a neajunsurilor care apăreau în procesul de pregătire.

Urmărind cu atenţie evoluţia armatei române, mai ales participarea efectivelor la pregătire, Leclerc nota că soldatul român „are preţioase calităţi ; este ascultător, inteligent, sobru, răbdător, tare şi bun mărşăluitor. Regiunile muntoase dau oameni foarte frumoşi. Talia mijlocie a

---

[1] *Monitorul Oastei*, 1863, p. 925—926.

* În opera începută pentru reorganizarea şi modernizarea armatei, prin legea din 13 mai 1860, domnitorul Cuza a fost împuternicit să ceară sprijinul guvernului francez. Astfel, în urma demersurilor făcute de Cuza pe lîngă împăratul Napoleon al III-lea, a sosit în România, în anul 1860, o Misiune militară franceză. Şeful misiunii era locotenent-colonelul E. Lamy, ofiţer de stat major. Au mai făcut parte G. Leclerc, intendent, maiorul P. Lamy, ofiţer de vînători, căpitanii Guerin şi Bodin, artilerişti, căpitanul Rousse, genist şi alţii. Misiunea militară franceză nu exercita o autoritate directă, ci avea rolul să sfătuiască şi să îndrume pe comandanţii români ai unităţilor şi serviciilor pe lîngă care au fost repartizaţi (Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 113—115).

[2] *Monitorul Oastei*, 1860, p. 149.

[3] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 126.

Scanned with OKEN Scanner

armatei este mai mare ca talia armatei franceze. Bine comandați, acești oameni ar valora cît cei mai buni soldați europeni. Adăugăm încă că soldatul român, ca toți cei de rasa sa, este foarte perfectibil, el se acomodează la toate cu o îndemînare de minunat" [1].

Pregătirea militară generală a trupelor începe să fie perfecționată prin concentrări în tabere și executare de manevre. În anul 1862 tabăra de instrucție a fost organizată lîngă București, între Colentina și Floreasca, sub comanda generalului Ioan Em. Florescu. Aici au luat parte două regimente de infanterie de linie, un batalion de vînători, un divizion de artilerie și unul de lăncieri. În anul următor, tabăra a fost organizată la Cotroceni, sub comanda directă a domnitorului Cuza, avîndu-l ca șef de stat major pe generalul Florescu. De această dată efectivele au fost mult mai mari, peste 8 500 de oameni și 2 230 de cai *. Exprimînd mulțumiri pentru rezultatele bune obținute de trupe cu acest prilej, în ordinul de zi dat, Cuza sublinia : „În tabăra de la Cotroceni, unde ați constituit o adevărată armată, ați învățat mai bine a prețui viața în comun și acel mare principiu că dacă soldatul este dator ofițerului supunerea pasivă și respectul, ofițerul datorează soldatului instrucție, exemplul cel bun și solicitudinea unui tată de familie. Pătrundeți-vă de aceste principii sacre ; nu uitați niciodată jurămîntul ce ați făcut pe steagurile voastre ; și țara, care face așa de mari sacrificii pentru voi, va privi cu fală progresul armatei române" [2].

Reorganizarea, dezvoltarea și perfecționarea organismului militar au impus eforturi deosebite pentru dotarea unităților cu armamentul și tehnica de luptă necesare, deoarece, la alegerea ca domn a lui Cuza, „Principatele Unite — după cum se arată într-o scrisoare a domnitorului către împăratul Napoleon al III-lea — nu posedau decît 4 sau 5 mii de puști rusești din timpul împărătesei Ecaterina și vreo zece tunuri, fără valoare, de proveniență turcă, rusă și austriacă. Pulberi, proiectile, capse nu ne veneau decît din Austria : nu putem trage un singur foc de pușcă fără permisiunea ei" [3]. Pentru îmbunătățirea dotării armatei s-a acționat în două direcții : procurarea de tehnică, armament și muniții din import ; trecerea la fabricarea, cu posibilități proprii, în măsura în care economia națională permitea, a unei anumite cantități de asemenea mijloace. Această soluționare apărea ca o latură esențială a conceptului de armată în perioada dată.

---

[1] G. Leclerc, *Op. cit.*, p. 238.

* Ordinea de bătaie a trupelor a fost următoarea : Brigada 1 mixtă, comandată de colonelul Becinschi, compusă din Regimentul 4 infanterie de linie, Batalionul 1 vînători și un divizion de artilerie ; Brigada 2 mixtă, comandată de colonelul Lupașcu, formată din regimentele 6 și 7 infanterie de linie și un batalion de geniu ; Brigada de cavalerie, comandată de colonelul Păuceanu, compusă din regimentele 1 și 2 lăncieri ; un regiment de artilerie, comandat de colonelul Gherghel, cu patru baterii ; un regiment de dorobanți, comandat de colonelul Cernescu, cu patru escadroane ; un batalion de geniu.

[2] *Mesagii, proclamații, răspunsuri și scrisori oficiale ale lui Cuza Vodă*, Tipografia Neamului Românesc, Vălenii de Munte, 1910, p. 91.

[3] Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 103—104.

Scanned with OKEN Scanner

Încă din anul 1859 au fost aduse din Franța 25 000 puști neghintuite, din care 10 000 au fost donate de Napoleon al III-lea armatei române [1]. Începînd din 1860, statul român a făcut importante comenzi de armament și muniții în străinătate, cu precădere în Franța, asigurîndu-se astfel strictul necesar armatei române *. Efortul financiar al țării pentru nevoia de dotare a fost sprijinit efectiv de participarea poporului, care, prin subscripția națională din 1864, înțelegînd necesitatea dotării armatei, a răspuns cu elan patriotic la apelurile făcute de domnitor și colaboratorii săi **. Asigurarea armatei cu tehnică de luptă și muniții din import a constituit un început bun, dar domnitorul Cuza și sfetnicii săi vizau crearea și dezvoltarea unei baze proprii naționale, pentru producerea mijloacelor materiale necesare înzestrării armatei. În momentul realizării Unirii Principatelor existau la Iași o magazie pentru depozitarea prafului de pușcă, un depozit de arme pe lîngă care funcționau și unele ateliere de lăcătușărie, lemnărie și rotărie, iar în Muntenia o fabrică de praf de pușcă și un atelier pentru reparat arme și trăsuri și un depozit de arme la București [2]. Începînd din anul 1859 s-a acționat intens pentru dezvoltarea stabilimentelor care produceau bunuri pentru armată. Astfel, în 1862, a intrat în funcție Pirotehnia armatei, din Dealul Spirei, cu întreaga sa capacitate [3]. Apoi, în 1863, a fost înființat „Arsenalul Armatei", unde se produceau capse și se reparau diferitele mijloace de luptă ***. De asemenea, a mai intrat în funcțiune Pulberăria de la Cotroceni. Activitatea acestora era dirijată de Direcția stabilimentelor de materiale de artilerie din Ministerul de Război, direcție organizată în anul 1861 pe trei secții : Arsenal, Pirotehnie, Pulberărie [4].

Ca o realizare remarcabilă în acest domeniu se înscrie construirea fonteriei (turnătoriei de fontă) de tunuri de la Tîrgoviște, prin care se puneau astfel bazele unei industrii proprii de armament care își va aduce contribuția, e drept modestă, la înzestrarea armatei cu cele necesare pregătirii în vederea apărării patriei [5].

---

[1] *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. 3, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 543.

* În intervalul dintre 1859—1865 au fost importate : 55 093 puști ghintuite cu capse ; 6 298 carabine ghintuite ; 30 000 puști ghintuite cu capse ; 700 pistoale ghintuite, 4 314 săbii pentru cavalerie, 1 998 tesace pentru infanterie, 1 600 lănci, 46 tunuri de bronz, ghintuite, 16 000 ghiulele (Colonel D. I. Georgescu, *Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc*, ediția a II-a, București, p. 131 ; Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 103—106).

** Din sumele donate de populație s-au achiziționat din Franța „12 baterii, adică 48 de tunuri, și 40 000 de mii de puști" (Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 105).

[2] Maior I. Popovici, *Op. cit.*, p. 183.

[3] P. V. Năsturel, *Contribuții la istoria artileriei române*, București, 1907, p. 61.

*** Piatra fundamentală a fost pusă de domnitorul Cuza la 20 iulie 1863 (Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 106).

[4] *Monitorul Oastei*, 1861, p. 886—911.

[5] *Ibidem*, 1863, p. 176 și 666 ; 1864, p. 492.

Scanned with OKEN Scanner

Politica militară a lui Alexandru Ioan Cuza a fost strîns legată și influențată de reformele care se înfăptuiau pe plan economic, social, politic și cultural. Înfrîngînd opoziția conservatorilor reacționari, Cuza, cu sprijinul celor mai apropiați și devotați colaboratori, a înfăptuit secularizarea averilor mînăstirești, a adoptat Statutul României — prima Constituție a țării —, în iulie 1864, a realizat reforma învățămîntului și pe cea electorală, a elaborat noi codice de legi etc. Fiecare dintre reformele din timpul domniei lui Cuza își are însemnătatea ei în viața țării pe drumul progresului și civilizației. Dintre toate, însă, cea mai importantă a fost reforma agrară din vara anului 1864 prin care s-a căutat să se lege interesele maselor țărănești de soarta țării, mai ales că țărănimea constituia baza de recrutare a armatei. „Cîtă vreme țăranii, grosul poporului — spunea M. Kogălniceanu — nu vor avea interese vitale, materiale, pentru a sări să-și apere moșia în contra străinilor năvălitori, nu vom avea o țară puternică. Două mii de boieri nu fac o națiie“ [1]. Prin împroprietărirea cu suprafețe de teren agricol a țăranilor, aceștia participau cu mai mare însuflețire și interes la îndeplinirea obligațiilor față de stat, față de armată, așa cum, dealtfel, o va dovedi întreaga desfășurare a evenimentelor ulterioare.

Vasta activitate de unificare a armatei pe baze noi, moderne, s-a încheiat, sub toate aspectele, în ianuarie 1864, cînd în parlamentul țării a fost luat în dezbatere proiectul de „Lege cu privire la organizarea puterii armate a României“ [2]. Proiectul legii fusese analizat de Comisia militară a Adunării legislative *, al cărei secretar fusese numit colonelul George Adrian. Proiectul de lege propus de guvern prevedea chemarea sub drapel a tuturor românilor și împămînteniților români în vîrstă de 20 la 50 de ani, în cadrul armatei permanente, miliției și gloatelor. Proiectul propunea ca miliția să fie împărțită în „miliția activă“, formată din dorobanți și grăniceri, și „miliția neactivă“, care să cuprindă pe toți acei care n-au fost recrutați pentru armata permanentă sau pentru miliția activă, precum și pe cei între 26—40 de ani care serviseră anterior într-una din cele două categorii [3]. Gloatele urmau să primească o organizare proprie, în care să intre cetățenii valizi între 17—20 de ani și 40—50 de ani. Principiul de la care se pornea era acela că scopul organizării militare a statului era pregătirea militară a cetățenilor valizi spre a fi în măsură ca, în caz de primejdie, masele înarmate să participe activ, fie în cadrul armatei permanente, fie separat, la lupta pentru apărarea patriei.

---

[1] A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. 1, Tipografia Dacia, 1903, p. 183.

[2] *Dezbaterile Adunării legislative a României, Sesiunea 1863—1864*, p. 547—558.

* Comisia militară a adunării a declarat, la 30 ianuarie 1864, că este de acord cu proiectul propus și că i s-au adus unele amendamente care priveau : instrucția și organizarea miliției, organizarea batalioanelor pe patru companii în loc de opt, pentru a se face economie de cadre, reducerea regimentelor de artilerie de la trei la unul, organizat pe 14 baterii, pe motivul că trei regimente erau prea multe pentru bugetul țării.

[3] *Dezbaterile Adunării legislative a României, Sesiunea 1863—1864*, p. 549—552.

Scanned with OKEN Scanner

Dezbaterea în Adunarea legislativă a proiectului de lege, mai ales a amendamentului propus de către opoziția conservatoare la articolul unu, ca în elementele componente ale puterii armate să fie prevăzut și înființarea Gărzii Naționale, „a cărei comandă și-o rezerva", a fost deosebit de ascuțită, evidențiind faptul că problema înarmării maselor nu era pe placul unora din marii latifundiari. Conservatorii, exponenții marii proprietăți funciare, precum și o parte din liberali s-au ridicat împotriva proiectului, pe care-l apreciau ca „neaplicabil" și „inoportun", argumentînd că înarmarea maselor ar fi creat primejdia soluționării problemei agrare prin „mijloace violente" de către mase, că problemele „cele mari, sociale" nu pot fi luate în dezbatere sub presiunea țăranilor înarmați. „Eu — afirma conservatorul Gh. Costaforu — nu pot să votez cîtuși de puțin nici milițiile, nici Garda Națională, nici gloatele. Eu nu pot să înțeleg de a vota cestiunile cele mari ce avem a dezbate, cînd știm că țăranii pot fi înarmați și mai cu seamă astăzi pînă a nu dezbate cestiunea proprietății, și să vă spun curat, cît se va dezbate această cestiune voi să votez fără a fi sub presiunea Gardei Naționale, nici țăranilor [...]. Așadar, pînă ce nu se va desbate cestiunea proprietății, cestiunea comunelor, eu unul — a continuat deputatul citat mai sus — nu voi lua parte la votarea unui proiect de lege pentru organizarea armatei, niciodată nu voi întinde acest proiect pînă la armarea gloatei, nici pînă la Garda Națională" [1]. Ridicîndu-se împotriva înarmării maselor, alt conservator, Dimitrie Văsescu, argumenta că nu vede pericolul care amenință țara într-atît încît să necesite înarmarea gloatelor, dar că aceasta — spunea el — este un mijloc „iscusit de a deslega din cestiunile noastre din năuntru și aș zice că prin aceasta cestiunea rurală ar fi deslegată nu prin cale legală, dar violentă [...]" [2] și că proiectul de înarmare masivă ar fi putut atrage ostilitatea puterilor vecine. El își încheia intervenția arătînd că „aș fi dorit o înarmare mai moderată și prin un chip mai prudent, iar nu cum voim noi înarmarea gloatelor, înarmarea municipiilor care vin la București călare pe tunuri" [3].

Prin înființarea Gărzii Naționale se urmărea, după cum declarase D. Ghica, ca misiunea pentru apărarea fruntariilor să revină numai armatei permanente, iar Garda Națională să primească însărcinarea de a asigura ordinea și liniștea în țară [4]. Era clară tendința conservatorilor de a-și crea o forță înarmată „pe care să se poată sprijini în lupta împotriva puterii executive, adică împotriva guvernului, și, în ultimă analiză, împotriva lui Cuza" [5]. În viziunea conservatorilor „această gardă națională, recrutată în orașe și anume printre cei ce aveau stare, urma să fie, pe deasupra, și un mijloc de a combate agitațiile țărănimii, de a împiedica o rezolvare a problemei agrare pe calea ridicării satelor" [6].

---

[1] *Ibidem*, p. 614.
[2] *Ibidem*, p. 770.
[3] *Ibidem*, p. 771.
[4] *Ibidem*, p. 573.
[5] Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 111.
[6] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

În timpul dezbaterilor se conturaseră astfel două concepții privind forța militară a statului : una care reprezenta părerea guvernului, susținută de colaboratorii apropiați ai domnitorului Cuza, și care viza înarmarea generală a maselor ; cealaltă, susținută de opoziția conservatoare, care urmărea crearea, în afara armatei permanente, a unor forțe proprii, în orașe, în acest fel avînd la dispoziție un mijloc de presiune asupra guvernului, o forță care să poată fi opusă maselor țărănești care cereau împroprietărirea. În viziunea opoziției, Garda orășenească, constituită numai din cetățeni proprietari — cei care aveau o avere de minimum 5 000 lei, sau plăteau o chirie de 500 lei — ar fi reprezentat „un mijloc de apărare a libertăților contra guvernului“ [1], deosebindu-se astfel esențialmente de „înarmarea gloatelor“ care, potențial, ar fi putut deveni un mijloc „de silire pentru împroprietărirea țăranilor“ [2]. „Noi — declara unul din deputații conservatori — lăsăm armata permanentă guvernului pentru că sîntem pentru respectul puterii executive și al drepturilor ei, dar tot asemenea să nu-i fie nici o teamă de Garda Națională, de națiune, dacă voiți să respectați Constituțiunea și libertățile țării, dacă vă e frică de dînsa, atunci este dovedit că aveți intenții ascunse, că vă trebuie o forță pasivă, o forță numai pentru dumneavoastră, eu protestez“ [3].

Cu toată împotrivirea adepților guvernului, în frunte cu M. Kogălniceanu, Adunarea a adoptat, cu majoritate minimă, amendamentul privind înființarea Gărzii Naționale, astfel că, proiectul de lege, votat la 7 februarie 1864, prevedea ca elemente componente ale organismului militar următoarele : 1. Armata permanentă cu rezerva ei ; 2. Miliția activă, formată din dorobanți și grăniceri ; 3. Garda orășenească în toate orașele României ; 4. Miliția neactivă, organizată pe trei clase ; 5. Gloatele organizate tot pe trei clase [4].

Cele trei noi componente ale organismului militar — Garda orășenească, miliția neactivă și gloatele — constituiau formațiuni de rezervă, alcătuite din bărbați în vîrstă de la 17 la 50 de ani, cu excepția acelora care se aflau sub arme, avînd misiunea de a participa la apărarea țării în cazul unei eventuale agresiuni din afară. De asemenea, legea a introdus instruirea militară a absolvenților școlilor primare. Atît principiile organizatorice, cît și normele cuprinse în această lege evidențiau caracterul exclusiv de apărare al tuturor măsurilor preconizate. „Nu ne-am uitat la greutățile din afară — declara M. Kogălniceanu — [...] decît numai că voim să devenim îndestul de tari spre a ne putea împlini misiunea ce ne-a dat Europa, aceea de a ne apăra autonomia noastră“ [5]. Dar această lege, în forma adoptată de Adunare, nu a fost sancționată de Cuza și, ca atare, ea nu a fost aplicată. Atît domnitorul, cît și guvernul au avut în vedere, pe de o parte, reacția ostilă pe care prevederile legii ar fi declanșat-o în capitalele marilor puteri garante și,

---

[1] A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. 1, p. 370.
[2] *Ibidem.*
[3] *Dezbaterile Adunării legislative a României, Sesiunea 1863—1864*, p. 606.
[4] *Ibidem*, p. 806—818.
[5] *Ibidem*, p. 784.

Scanned with OKEN Scanner

îndeosebi, la Constantinopol, iar, pe de altă parte, Cuza și guvernul condus de Mihail Kogălniceanu considerau că înființarea Gărzii orășenești ar fi dat în mîna opoziției o forță armată puternică pentru a interveni în disputele politice, care ar fi dus, după aprecierea lui M. Kogălniceanu, la anarhie „nu numai între guvern și puterea legiuitoare, dar și [...] între armata de linie [permanentă] și garda națională“ [1].

Neaplicarea în practică a acestei legi nu a însemnat că problema modernizării armatei a fost abandonată. Concepția lui Cuza și a sfetnicilor săi privind apărarea patriei, privind crearea unui organism militar capabil să-și asume cu toată răspunderea această misiune sacră, la baza căreia stătea înarmarea maselor, și-a găsit materializarea, după lovitura de stat din 2/4 mai 1864, în baza „Statutului României“, într-o nouă lege, promulgată la 27 noiembrie 1864, pentru organizarea puterii armate, care se deosebea substanțial de cea adoptată în februarie. Conform prevederilor acestei noi legi, comanda supremă o avea domnitorul, ministrul de război fiind intermediarul său pentru administrarea armatei. Statul major general, format din generali, urma să asigure întregul proces de pregătire și instruire a trupelor atît din armata permanentă, cît și a celor din unitățile teritoriale. În baza noii legi, forțele armate naționale se compuneau din două elemente : 1. armata permanentă și rezerva ei ; 2. miliția, compusă din dorobanți și grăniceri, cu rezervele lor. Legea prevedea obligativitatea serviciului militar pentru toți cetățenii între 20 și 50 de ani. Cele două componente ale armatei își recrutau contingentele din tinerii în vîrstă de 20—26 de ani. Serviciul în armata permanentă era fixat la șase ani, din care patru în activitate și doi în rezervă. Pentru trupele din miliții — dorobanții și grănicerii — legea prevedea același stagiu, însă, datorită serviciului cu schimbul, cei șase ani erau împărțiți în doi ani de activitate și patru ani în rezervă. Stabilind sistemul de organizare a dorobanților și grănicerilor, legea hotăra pentru fiecare corp în parte state majore și obligația de a participa la manevre o dată pe an. Se prevedea ca dorobanții, pedeștri și călări, să fie organizați în batalioane și escadroane în fiecare district, avînd atîtea companii și plutoane cîte subprefecturi intrau în paza lor. Astfel, cele 10 batalioane de grăniceri și 33 escadroane de dorobanți reorganizate urmau să fie încadrate în timp de război în componența armatei de operații, iar în timp de pace, își păstrau atribuțiunile administrative.

Pentru armata permanentă, legea prevedea ca arme : *infanteria*, ale cărei regimente trebuiau să fie organizate pe trei batalioane, cu cîte opt companii fiecare ; *cavaleria*, avînd regimentele organizate pe cîte șase escadroane ; *artileria*, cu un stat major special, regimentele fiind formate din baterii ale căror efective variau între 100—250 oameni în caz de război ; *pompieri* — un divizion, avînd un stat major special ; *geniul*, un regiment, organizat pe două batalioane, fiecare avînd cîte opt companii ; *flotila*, care avea și ea un stat major aparte și companiile de marinari necesare ; *trupele de administrație ; trupele auxiliare* pentru fiecare armă. Conform noii legi, efectivul armatei permanente, care în-

[1] *Ibidem*, p. 788.

Scanned with OKEN Scanner

suma 19 345 de oameni și 3 459 de cai, la nevoie era completat, prin sistemul adoptat, cu un efectiv de 24 548 de oameni și 7 930 de cai [1].

De asemenea, la art. 56 din lege se mai prevedea că, în cazuri extraordinare, se pot chema sub arme, în urma unei ordonanțe domnești, toți bărbații între 17—20 de ani și 26—50 de ani, împărțiți în trei clase : I, de la 26 la 32 ani ; a II-a, de la 32 la 40 ani ; a III-a, cei între 17—20 ani și 40—50 ani. Chemările sub arme urmau să fie făcute treptat, în ordinea claselor. În situație de război, efectivele erau organizate în brigăzi, împreună cu trupe din armata permanentă și cu cele de miliție [2].

Legea din 1864, cu toate înnoirile și schimbările aduse organismului militar, nu răspundea încă pe deplin concepțiilor domnitorului Cuza, forțele progresiste ale timpului privind armata și, ca urmare, a fost completată cu noi reglementări, printre care Legea de recrutare din 5 decembrie 1864, Regulamentul pentru chemările periodice ale rezervelor și Regulamentul pentru chemarea și instrucția gloatelor din 1865. Deși Cuza nu a putut transpune în practică întreaga legislație militară creată în timpul domniei lui, măsurile preconizate au constituit cadrul juridic de organizare a forțelor armate românești în perioada imediat următoare și au stat la baza legilor de organizare a armatei din 1868 și 1872.

Prin regulamentul pentru chemările periodice ale rezervelor se prevedea chemarea la fiecare șase luni a rezerviștilor pentru revizuire la birourile de recrutare [3]. Regulamentul pentru chemarea și instrucția gloatelor, dat la 28 decembrie 1865, răspundea dezideratului de înarmare a poporului, întrucît populația țării cuprinsă între 17 și 50 de ani era adunată să învețe meșteșugul armelor, făcînd în fiecare duminică cîte trei ore exerciții, dintre care o oră era rezervată tragerii. Instrucția urma să fie asigurată, la început, pînă la crearea unor organe speciale, de instructori numiți dintre rezerviștii grăniceri sau dorobanți, de preferință ofițeri. În lipsa acestora, instructorii erau numiți din rîndul sergenților și caporalilor. De asemenea, în regulament se mai prevedea că clasa I din gloate, adică bărbații între 26—32 ani, să fie chemați de două ori pe an la reședința plășii, pentru inspecții, odată cu chemarea rezervelor [4].

Elaborarea acestui regulament statua ceea ce, de fapt, domnitorul Cuza, încă înainte de promulgarea legii de organizare a armatei și a regulamentului de instruire a gloatelor, pusese în practică pe linia înzestrării comunelor cu un număr de arme și a instruirii locuitorilor. Procesul de înarmare a satelor începuse încă din august 1863, fapt consemnat de ziarul „Buciumul", în care se spunea : „Peste puțin satele noastre [...] nu se vor mai apăra de făcătorii de rele cu ciomege, se vor

---

[1] *Oastea cea Mare*, p. 158—159.
[2] *Monitorul Oastei*, 1864, p. 456—464.
[3] *Ibidem*, vol. 1, 1865, p. 161—163.
[4] *Ibidem*, vol. 1, 1866, p. 2—3.

Scanned with OKEN Scanner

apăra cu pușce". Prin ordinul de zi nr. 10 din 8 ianuarie 1864, se dăduseră dispoziții comandanților trupelor teritoriale de a instrui populația comunală în mînuirea armelor cu care fusese înzestrate [1]. La o scrisoare de protest a Porții otomane cu privire la acțiunea de înarmare a populației satelor, domnitorul Cuza răspunde la 10/22 februarie 1864 marelui vizir Ali-pașa că a dat 8—10 arme comunelor pentru a se putea apăra de animale sălbatice [2].

În timpul scurs de la promulgarea legii și pînă la abdicarea sa, domnitorul nu a putut pune în aplicare legea de la 27 noiembrie 1864 și regulamentul din 28 decembrie 1865 cu privire la organizarea gloatelor, cu toate eforturile făcute, aceasta datorîndu-se, pe de o parte, lipsei fondurilor necesare, iar, pe de altă parte, frămîntărilor politice.

Bilanțul activității în domeniul militar din perioada 1859—1866 a fost bogat în rezultate. În cei șapte ani, o perioadă scurtă dar prosperă în istoria poporului nostru, România a fost propulsată pe calea progresului și în domeniul militar. Politica militară a domnitorului Cuza a materializat o serie de idei ale revoluționarilor de la 1848 cu privire la înarmarea populației, a adăugat la temelia organismului militar românesc noi elemente esențiale care aveau să înglobeze într-un ansamblu omogen atît structuri moderne de apărare, cît și cele specifice vechii alcătuiri ostășești autohtone. Pe acest plan, o caracteristică a constituit-o instituționalizarea cadrului funcțional capabil să permită în timp de pace pregătirea unor largi efective, de la tinerii încorporați pînă la rezerviștii vîrstnici, iar în caz de agresiune să dea posibilitatea mobilizării unor importante forțe umane instruite, tinzîndu-se ca în timp de război să poată fi angajat întregul potențial valid al țării [3].

Din cele două oști mici existente în ianuarie 1859, slab dotate și instruite, în februarie 1866 România dispunea de o armată națională care cunoscuse schimbări înnoitoare sub toate raporturile, în măsură să îndeplinească misiuni de luptă din cele mai grele. Numărul unităților a crescut, iar efectivele s-au dublat; a sporit puterea de foc a armatei, aceasta dispunînd, la începutul anului 1866, de 70 000 de puști ghintuite și 25 000 neghintuite, de 72 de tunuri din bronz, de model francez [4].

Cuza însuși, într-o scrisoare din 1 octombrie 1865, adresată lui Napoleon al III-lea, arăta: „Am găsit 3 000 de oameni [în ianuarie 1859] recrutați exclusiv din țărani, rău înarmați, rău echipați, ascultînd de porunci rusești și austriece; am astăzi 12 000 de grăniceri, 8 000 de jandarmi pedeștri și călări și o armată regulată de 20 000 de oameni, recrutată din toate clasele societății, bine înarmată, bine echipată, susceptibilă a fi sporită, prin rezervele noastre, la triplul efectivelor ei normale" [5].

---

[1] *Ibidem*, vol. II, 1864, p. 43.
[2] Ulysse de Marsillac, *Op. cit.*, p. 88—100.
[3] *România în războiul de independență. 1877—1878*, Editura militară, București, 1977, p. 63.
[4] General Radu Rosetti, *Un uitat — generalul Ion Em. Florescu*, Imprimeria națională, București, 1937, p. 13.
[5] Constantin C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, p. 99—100.

Scanned with OKEN Scanner

Evoluția și stadiul de dezvoltare a forțelor armate române pînă în preajma abdicării domnitorului Cuza o putem urmări și din tabelul comparativ de mai jos [1].

Denumirea	Anul	Batalioane	Baterii	Escadroane	Efective			Buget anual	Obs.
					oameni	cai	guri de foc		
Armata permanentă	1834	7	—	7	5792	1352	—	3.400.000	
	1857	10	4	6	12055	2205	24	11.135.021	
	1865	24	8	8	19365	3459	48	55.199.424	
Armata teritorială	1834	—	—	—	—	—	—	—	
	1857	5	—	17	12893	4676	—	1.471.960	
	1865	10	—	33	24548	7930	52	6.533.832	
Efective totale	1834	7	—	7	5792	1352	—	3.400.000	
	1857	15	4	23	24948	6681	24	12.606.981	
	1865	34	8	41	43913	11389	100	61.733.256	

Plecînd de la deviza că armata țării „este puterea, este viitorul nației noastre", domnitorul Alexandru Ioan Cuza, avînd sprijinul unor colaboratori, patrioți, progresiști, loiali și activi, și al întregului popor, a reușit să realizeze o armată omogenă, solidă din punctul de vedere al organizării, instruirii, înzestrării și educării efectivelor, o armată gata de sacrificii la chemarea patriei. Pe principiile ce au călăuzit legislația din anii domniei luminoase a lui Alexandru Ioan Cuza și pe impulsurile ce i s-au dat oștirii în acest răstimp s-au sprijinit ulterior toate structurile militare românești, fie că a fost vorba de armata permanentă sau trupele teritoriale de miliții sau garda orășenească. Și tot din această perioadă se poate vorbi de punerea bazelor unei doctrine militare românești, avînd ca un element de seamă principiul apărării patriei de către întregul popor înarmat.

[1] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 138

Scanned with OKEN Scanner

TABLOUL EVOLUȚIEI COMPONENTELOR PUTERII ARMATE ÎN PERIOADA 1866—1877

După înlăturarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza în noaptea de 11/23 februarie 1866 și aducerea, peste cîteva luni, a prințului Carol de Hohenzollern în fruntea statului român, forțele politice naționale patriotice și progresiste au continuat să acționeze pentru continua dezvoltare social-economică, politică și culturală a țării, pentru consolidarea a tot ceea ce se realizase în perioada anterioară și crearea condițiilor pentru îndeplinirea aspirațiilor seculare ale poporului român de independență și unitate națională.

De fapt, întreaga activitate desfășurată sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza în domeniul militar avea să-și demonstreze importanța chiar în primăvara anului 1866, cînd, nemulțumită de faptul că pregătirile și orientarea politică a României tindeau spre cîștigarea independenței depline, Poarta otomană a trecut la concentrarea unor forțe armate la Rusciuk, cu vădită intenție de a interveni la nordul Dunării. În situația creată, guvernul român a adresat consulilor Marilor puteri din București o circulară prin care avertiza, că, față de atitudinea agresivă a Porții otomane. România „este decisă să se opună cu energie oricărei violări a teritoriului și a drepturilor sale și că, într-o astfel de eventualitate, ea va lua măsurile de apărare dictate de împrejurări“ [1]. Pe de altă parte, guvernul a întreprins măsuri practice pntru a se face față, prin forța armelor, unei pătrunderi străine pe teritoriul românesc. În acest sens, Ministerul de Război asigura guvernul că se poate baza pe un efectiv de 40 000 de oameni (infanterie de linie, cavalerie, grăniceri și dorobanți), 100 guri de foc de artilerie, pe 32 de batalioane de miliție, formate din rezerviști și gărzile naționale [2], iar la nevoie, pe „toți românii care iubesc

[1] Ulysse de Marsillac, *Op. cit.*, p. 145.
[2] Lt. Col. V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 143.

Scanned with OKEN Scanner

țara lor și doresc să fie liberi“ [1]. Fără zăbavă, o parte din armată (21 de batalioane de infanterie, 12 escadroane de cavalerie și cinci baterii de artilerie) a fost concentrată pe rîul Sabar, la 30 km sud de București, pentru a riposta unei eventuale invazii otomane. Totodată, printr-un decret din 28 mai 1866, s-a aprobat constituirea unui corp de 10 000 de voluntari, care să ia parte la luptă alături de armata permanentă.

Primind însărcinarea de a comanda acest corp de voluntari, generalul Magheru a adresat maselor o înflăcărată chemare, în care, printre altele, spunea : „Fraților ! Cînd este vorba — cum v-a spus-o și ministrul de război — de a apăra căminele, familia și legea noastră, care dintre noi poate sta cu brațele încrucișate ? Alergați dar sub drapelul ridicat [...] Alergați ca să fim gata să apărăm țara, soțiile, copiii, proprietatea ; care dintre noi pe lîngă moșia cea mare românească nu are de apărat și moșia cea mică, proprietatea sa ? Umbrele lui Mircea, Ștefan și Mihai ne privesc [...] Bătrînii noștri părinți, ale căror brațe slabe nu mai pot purta armele, femeile și copiii așteaptă de la noi mîntuirea țării, cînd va bate ora încercării ! Fie ca dorul de țară să aprindă sufletele noastre, să încingă inimile noastre, să întărească brațele noastre... Străbunii noștri au înfruntat dușmanii și au învins în timpurile cele mai cumplite ; apoi noi, strănepoții lor, să nu putem oare mînui armele cu care ei au învins ? Ne vom păstra dară țara și o vom lăsa frumoasă, mare și românească urmașilor, precum ne-au lăsat-o și strămoșii nouă“ [2].

Acest apel și altele au avut un deosebit ecou în rîndurile poporului și „înrolările de voluntari întrec orice așteptări“ [3], concomitent cu ele desfășurîndu-se o acțiune de colectare de donații de la cetățeni, în bani și în natură, pentru satisfacerea nevoilor armatei concentrate. În același timp, a fost constituită o comisie, condusă de generalul Golescu, comandantul gărzilor naționale, care a primit misiunea de a amenaja și pregăti mijloacele de apărare a Capitalei.

În urma atitudinii ferme a României, a măsurilor militare luate, a faptului că „națiunea, ca un singur om, era în picioare“ [4], a determinat conferința marilor puteri, să decidă că Poarta otomană „nu e îndreptățită să intervină militărește în România, fără o înțelegere prealabilă cu puterile garante“ [5]. Conjunctura internațională favorabilă nouă a determinat Imperiul otoman să renunțe la planurile sale intervenționiste, să recunoască pe prințul Carol ca domn, precum și Constituția României, ceea ce reprezenta un mare succes al țării.

---

[1] Ulysse de Marsillac, *Op. cit.*, p. 129. În vederea oricărei eventualități a fost deschis un credit de opt milioane lei la dispoziția Ministerului de Război pentru a pune armata pe picior de război ; de asemenea, un reprezentant al guvernului a fost trimis în Serbia, pentru a procura pulbere și muniții.

[2] Lt. Col. V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 146—147.

[3] *Ibidem*, p. 147.

[4] *Ibidem.*

[5] *Memoriile Regelui Carol I* (de un martor ocular), vol. I, București [f.a.], p. 92.

Scanned with OKEN Scanner

În noua etapă, dezvoltarea organismului militar avea la bază prevederile Constituției, care, proclamînd că „Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumirea de România", al cărui teritoriu „este nealienabil", granițele neputîndu-i fi „schimbate sau rectificate decît în virtutea unei legi" [1], stabilea și cadrul general al puterii armate a țării. Astfel, se preciza că „Tot românul face parte sau din armata regulată sau din miliție sau din garda cetățenească conform legilor speciale" ; „Contingentul armatei se votează pe fiecare an" ; „Garda cetățenească este menținută în statul României", organizarea acesteia fiind reglementată de o lege specială, iar mobilizarea ei se poate face numai în virtutea unei legi. În sfîrșit, Constituția prevedea că „Nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el decît în puterea unei anumite legi" [2].

În general, politica militară a României s-a călăuzit în continuare de concepția care urmărea, pe de o parte, dezvoltarea unor forțe militare cît mai numeroase și cît mai bine instruite și înzestrate, fără a se consuma însă resurse peste puterile economice de care dispunea țara, iar pe de altă parte, introducerea unor structuri și forme organizatorice care să favorizeze pregătirea militară a unor mase cît mai largi ale populației, acțiuni care urmau să fie realizate în așa fel încît să nu poată fi atacate în numele reglementărilor ce decurgeau din statutul internațional impus României prin tratatul de la Paris [3].

Acestor deziderate i-a răspuns „Legea pentru organizarea puterii armate în România", votată în iulie 1868, prin care se stabilea că sistemul militar cuprinde : armata permanentă, cu rezervele ei ; corpul dorobanților și acela al grănicerilor ; milițiile ; garda orășenească și gloatele [4]. Așadar, noua lege, menținînd ca fundament al forței de apărare armata permanentă, a introdus în structura organismului militar românesc și alte elemente, care înlesneau o largă cuprindere a populației în sistemul național de apărare, ceea ce reprezenta și o valorificare a tradițiilor noastre ostășești. „Sistemul nu este nou, se arăta în expunerea de motive asupra proiectului de lege, el își găsește originea în armata noastră pînă în secolul XVII, cînd de fapt puterea armată se baza pe două elemente : armata permanentă și milițiile. Avantajul noului sistem permite în caz de rezbel chemarea sub steaguri a tuturor bărbaților (valizi) și bine deprinși cu armele, fără ca în timp de pace să fie pe seama bugetului statului (și nici) nu sînt sustrași de la locurile lor de muncă" [5]. În baza noii legi, toți locuitorii țării de la vîrsta de 20 la 50 de ani erau datori „a purta armele", astfel : de la 20 la 27 de ani în armata permanentă ; de la 20 la 36 de ani, acei care n-au fost chemați

---

[1] C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale*, vol. 1, titlul I. *Despre teritoriul României*, p. 3—22.
[2] *Ibidem*, titlul V, *Despre puterea armată*.
[3] *România în războiul de independență. 1877—1878*, p. 63.
[4] *Monitorul Oficial*, nr. 68, 1868, p. 454, 455 ; *Oastea cea mare*, p. 161.
[5] *Monitorul Oastei*, 1868, p. 144—148.

Scanned with OKEN Scanner

în armata permanentă, intrau în corpul dorobanților sau al grănicerilor ; de la 27 la 36 de ani, cei ce nu erau încadrați în armata permanentă sau în corpul dorobanților sau grănicerilor erau încadrați în miliții ; în orașe, locuitorii, între 36 și 50 de ani, erau încadrați în garda orășenească ; în sfîrșit, cei de la 17 la 20 de ani și de la 36 la 50 de ani, neîncadrați în alt element al armatei, făceau parte din gloate [1]. Așadar, toți bărbații, cetățeni români, erau încadrați într-un sistem de pregătire militară pentru apărarea patriei.

Conform principiilor cuprinse în lege, armata permanentă constituia elementul fundamental al noului organism militar românesc și ea era formată din : infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, flotila de Dunăre, trupele de administrație, jandarmii și pompierii. Ținîndu-se seama și de nevoia brațelor de muncă în economie, mai ales în agricultură, serviciul activ a fost fixat la trei ani, după care urmau patru ani în rezervă. Recrutarea tinerilor se făcea prin tragere la sorți, ca și mai înainte, operație la care erau obligați să participe toți cetățenii care împliniseră vîrsta de 20 de ani. Caracterul orînduirii sociale existente dădea însă posibilitatea autorităților de a comite abuzuri și nedreptăți în ceea ce privește respectarea principiului obligativității la recrutare. Deși, prin lege, se suprimaseră răscumpărările în bani de la satisfacerea serviciului militar, continua totuși procedeul de înlocuire a celor ieșiți la sorți.

În structura organismului militar s-au păstrat și trupele teritoriale formate din corpul dorobanților și al grănicerilor, care își menținеau organizarea de mai înainte, legea subliniind însă că, la nevoie, dorobanții și grănicerii puteau fi folosiți în sprijinul armatei permanente [2]. Dorobanții și grănicerii executau serviciul cu schimbul timp de șapte ani, dintre care 1/3 sub arme și 2/3 la vatră, sau altfel spus, o săptămînă în serviciu și două acasă.

Garda orășenească, concepută ca o forță înarmată destinată menținerii ordinii și apărării proprietății burgheze și moșierești, devenea însă și un element activ pentru apărarea localităților în cazul unei agresiuni străine.

Un rol important se acorda în legea adoptată miliției, care trebuia organizată pe batalioane, cîte unul de județ, fiecare batalion fiind organizat pe șase companii. Milițiile au fost împărțite în trei „chemări" : în chemarea întîi intrau bărbații necăsătoriți și văduvi fără copii ; în chemarea a doua, cei însurați fără copii ; în chemarea a treia, cei însurați sau văduvi cu copii. Cetățenii încadrați în miliții urmau să facă instrucție o dată pe săptămînă, cîte două ore, dar puteau fi concentrați și la manevrele anuale timp de 15 zile. De asemenea, aceștia mai puteau fi folosiți și în serviciul de pază comunal, de zi și de noapte, pe timp de cel mult 24 ore. Cadrele de comandă pentru miliții erau asigurate de trupele permanente.

În ceea ce privește gloatele, legea nu prevedea o organizare în timp de pace, însă, în caz de război, gloatele puteau fi chemate și orga-

---

[1] *Ibidem*, p. 257.
[2] *România militară*, nr. 5, vol. 1, număr jubiliar, 1906, p. 729.

Scanned with OKEN Scanner

nizate în subunităţi mici, avînd misiunea de a menţine ordinea în comunele lor.

Aplicarea în practică a cerinţelor legii privind organizarea puterii armate a generat discuţii în corpurile legiuitoare ale ţării. Astfel, cu prilejul dezbaterii în Camera Deputaţilor, la 29 mai 1869, a proiectului de lege pentru chemarea în armata permanentă a 7 000 de recruţi, Cezar Bolliac sublinia : „Cred că nu e nici unul din noi care să nu simţă trebuinţa completării cadrelor oştirii noastre. Cum se face recrutarea şi cum e legea de recrutare ar trebui să căutăm poate mai întîi dacă mai sînt şi alte instituţiuni militare la noi de care, dacă s-ar ţine socoteală, s-ar vedea că tocmai acolo este şi tributul de sînge care se dă în România“ [1]. În acelaşi sens, un alt deputat ţinea să remarce că pentru întărirea armatei nu trebuie să existe divergenţe de păreri, pentru toţi „din orice partidă am fi, voim să avem o armată puternică“, dar trebuie „să ne uităm şi la sistemul organizării puterii noastre militare... Se înţelege că armata de linie nu trebuie să fie redusă, dar iarăşi nu trebuie ca toate resursele ţării să se concentreze asupra armatei de linie ; mijloacele cari le avem trebuie să le întrebuinţăm şi în organizarea miliţiilor“ [2]. Aşadar, cerinţa era de a se trece, concomitent cu dezvoltarea armatei permanente, la organizarea, dotarea şi instruirea elementelor nepermanente ale armatei. Discuţiile asupra organizării militare au fost reluate în anul 1871, după ce s-a instalat guvernarea conservatoare, în urma căreia legea din 1868 a fost modificată prin *„Legea puterii armate“* din martie 1872.

În baza noii legi organismul militar se compune din patru elemente : 1. armata permanentă cu rezerva ei ; 2. armata teritorială, în care intrau dorobanţii şi grănicerii, cu rezerva ei, organizată acum în opt regimente de dorobanţi, care înlocuiau vechile batalioane de grăniceri, şi opt regimente de călăraşi rezultate din vechile escadroane de dorobanţi ; 3. miliţiile ; 4. garda orăşenească pentru oraşe şi gloatele pentru comune [3]. Serviciul militar obligatoriu pentru toţi cetăţenii ţării se executa între 20 de ani împliniţi şi 46 de ani, din care opt ani (de la 21 la 29 ani) în armata permanentă şi teritorială, respectiv patru în activitate şi patru în rezervă pentru armata permanentă şi şase ani în activitate şi doi ani în rezervă pentru armata teritorială ; cetăţenii încadraţi în miliţii au fost organizaţi pe două clase — în prima intrau cei între 21—29 ani, iar în cea de-a doua cei între 29 şi 37 ani, ambele clase fiind împărţite pe cele trei „chemări“, conform legii din 1868. Cetăţenii care intrau în miliţii nu făceau parte din armata permanentă sau teritorială ; de la vîrsta de 37 ani la 46 ani cetăţenii erau încadraţi în garda orăşenească sau în gloate, în funcţie de domiciliu *.

---

[1] *Dezbateri parlamentare. Camera Deputaţilor României*, 1869, p. 226.
[2] *Ibidem*.
[3] *Monitorul Oastei*, 1872, p. 221—226.

* O particularitate în satisfacerea serviciului militar consta în faptul că tinerii între 17—21 de ani care se angajau în armata permanentă „pe a lor contă pe un an, sau pe doi ani în armata teritorială, nu mai trag la sorţi“, dacă obţi-

Scanned with OKEN Scanner

Prin legile din 1868 și 1872, cu miliţiile teritoriale, devenite al treilea element al organismului militar, se urmărea a se forma, în caz de război, o armată de linia a doua, organizată ca și armata permanentă și teritorială prin detaşarea de baterii de artilerie de la armata permanentă, evidenţiind în felul acesta preocuparea organelor superioare militare de a i se da și acestui element component al armatei caracterul de permanentizare. De asemenea, prin legea din 1872 instituţia dorobanţilor și călăraşilor se extinde pe întreg teritoriul ţării, iar aceste trupe intră deja în compunerea armatei de prima linie, ceea ce înseamnă de fapt introducerea principiului poporului înarmat [1].

În perioada care a urmat, în baza celor două legi — din 1868 și 1872 — și a altor reglementări, prin care s-au adus modificări unor prevederi mai vechi, au fost operate substanţiale schimbări în structura organizatorică, efectivele și ponderea componentelor organismului militar.

Concomitent cu preocuparea și grija pentru dezvoltarea și modernizarea continuă a forţelor armate, în perioada dată s-a acordat o anumită atenţie și perfecţionării conducerii centrale a armatei și a comandamentelor. La începutul anului 1866 administraţia centrală a armatei era realizată de Ministerul de Război *, căruia, prin legea din 1868 i s-a stabilit că „administrează și dirige interesele armatei“ [2], în numele domnitorului și în conformitate cu legile statului. Pe lîngă Ministerul de Război funcţiona un Comitet consultativ general, care participa la stabilirea măsurilor necesare conducerii și administrării armatei. În aprilie 1871, acest organ central a fost denumit Comitetul consultativ permanent **, care a funcţionat pînă la 1874 cînd a fost desfiinţat, atri-

---

neau un certificat de însușire a meseriei ostășești (*Monitorul Oastei*, 1872, p. 221—226).

[1] Lt. Col. V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 155.

* Ministerul de Război avea în compunere : cabinetul ministrului și patru diviziuni (secţii) : Diviziunea 1 — personal și operaţii militare ; Diviziunea 2-a — administraţie ; Diviziunea 3-a — contabilitate ; Diviziunea 4-a — serviciul artileriei și geniului. La 16 ianuarie 1870, în baza „Regulamentului serviciului interior al Ministerului de Război“, s-au creat patru direcţii : Direcţia personal și operaţii cu trei birouri ; Direcţia administraţiei cu două birouri ; Direcţia contabilitate, cu două birouri și Direcţia material arme speciale și construcţii, cu două birouri. Sub conducerea Ministerului de Război mai intra Depozitul de război, format din două secţii : secţia 1, „Harta României“ și secţia 2-a „Lucrări istorice“ și statistică militară (*Monitorul Oastei*, 1870, p. 41—54 ; 127—152). Prin acest regulament au fost stabilite, în amănunt, atribuţiunile întregului personal care lucra în minister.

[2] *Monitorul Oastei*, nr. 22, 1868, art. 2 din lege.

** Avea în subordine un secretar și șase secţii : secţia de stat major general ; secţia de artilerie și geniu ; secţia de pedestrime, grăniceri și miliţii ; secţia de călărime și dorobanţi ; secţia flotilei ; secţia serviciului sanitar al armatei. Fiecare secţie dispunea de la trei la cinci specialiști de la gradul de căpitan în sus, selecţionaţi din întreaga armată. Pe lîngă problemele pe care le rezolvau secţiile, Comitetul consultativ permanent se ocupa, printre altele, și de întocmirea listelor de înaintare în grad a ofiţerilor pînă la cel de maior inclusiv.

Scanned with OKEN Scanner

buțiile lui urmînd să fie îndeplinite de comisii, numite ad-hoc, după natura lucrărilor ce aveau de examinat și rezolvat.

În același timp cu preocuparea pentru perfecționarea conducerii centrale a armatei, s-a manifestat și grija pentru perfecționarea activității Statului major general. În 1866 exista un Stat major general al armatei — format din Corpul statului major general care cuprindea pe cei patru generali comandanți ai diviziilor teritoriale — și Corpul de stat major format din 12 ofițeri [1] necombatanți, aflați într-un serviciu de-sine-stătător și repartizați pe lîngă cele patru divizii militare teritoriale și la Ministerul de Război. Permanent exista numai un stat major domnesc, dar care însă nu avea rolul atribuit mai tîrziu Marelui stat major.

Prin legea de organizare a armatei din 1868 s-a stabilit Statul major general al armatei, compus din : Statul major general, format din generalii de divizie și de brigadă, destinați a comanda marile unități ale armatei (corpuri de armată, divizii și brigăzi existente sau prevăzute a se crea), și Corpul de stat major, format din ofițeri de la gradul de colonel la cel de căpitan inclusiv și care urmau a fi întrebuințați în diverse misiuni militare, unde se cereau cunoștințe speciale. Deci, nici acum Statul major general încă nu era un organ de-sine-stătător. Dispozițiunile legii din 1868 au fost menținute și în legea de organizare a armatei române din 1872, pe baza căreia Statul major general și Corpul de stat major își vor desfășura activitatea pînă în anul 1877, cînd, pentru prima dată în armata română, în bugetul statului s-a prevăzut și funcția de șef al Statului major general. Generalul care deținea funcția de șef al Statului major general era și comandantul diviziei teritoriale din București. Prevederile legale au fost completate cu „Regulamentul pentru serviciul ofițerilor, Corpul de stat major“ [2], intrat în vigoare în 1870, prin care se stabileau sarcinile ofițerilor din acest for de conducere ; ca adjutanți la comandamentele teritoriale, la divizii și brigăzi și în diferite misiuni, la Depozitul de război *.

Pe plan central a luat ființă în 1870 și Consiliul permanent al instrucției oștirii, avînd ca președinte pe ministrul de război și ca membri 11 ofițeri superiori. În atribuțiile acestuia intrau întocmirea de regulamente privitoare la organizarea și desfășurarea activităților în școlile militare, inspectarea procesului de instruire în unitățile armatei (cel puțin odată pe an), participarea la examenele anuale din școlile militare ș.a.

Concomitent cu perfecționarea conducerii și administrației centrale a armatei s-a acordat o mare atenție constituirii comandamentelor de

---

[1] *România militară*, nr. 5, vol. I, număr jubiliar, 1906, p. 652.

[2] *Monitorul Oastei*, 1870, p. 127—152.

* În ceea ce privește criteriile de recrutare a ofițerilor de stat major, regulamentul preciza că aceștia urmau să fie selecționați dintre : ofițerii care absolviseră o școală militară și care făcuseră un stagiu de doi ani la trupe ; dintre ofițerii care au absolvit „cu succes“ o școală militară în străinătate ; dintre ofițerii cu gradul de locotenent sau căpitan care au luat examenul pentru ofițerii de stat major și au făcut un an sau doi ani stagiu la trupe.

Scanned with OKEN Scanner

mari unități. Astfel, la 18 martie 1866, au fost constituite diviziile teritoriale militare care „au sub autoritatea lor imediată toate trupele“ [1] de pe raza de cuprindere a acestora *. Legea de organizare a armatei din 1868 menține împărțirea teritoriului țării în patru divizii teritoriale militare, comandanții acestora avînd obligația de a supraveghea administrația, instrucția și disciplina atît la trupele permanente, cît și la cele teritoriale aflate pe raza teritorială a fiecărei divizii **. Legea prevedea că în caz de concentrări, manevre sau război, marile unități se vor reorganiza, prin decrete, după împrejurări, în brigăzi, corpuri de armată.

Legea de organizare a armatei din 1872 nu aduce modificări în ceea ce privește organizarea comandamentelor propriu-zise, ci numai în ceea ce privește numerotarea diviziilor, stabilirea sediului și în împărțirea teritoriului țării între acestea. Astfel, odată cu intrarea în vigoare a legii, *Divizia 1 teritorială militară*, cu sediul la Craiova, cuprindea șapte județe : Olt, Romanați, Dolj, Mehedinți, Gorj, Vîlcea și Argeș ; *Divizia 2 teritorială militară*, cu reședința la București, cuprindea opt județe : Teleorman, Vlașca, Ialomița, Ilfov, Dîmbovița, Muscel, Prahova și Buzău ; *Divizie 3 teritorială militară*, cu sediul la Galați, cuprindea nouă județe : Brăila, Covurlui, Ismail, Bolgrad, Tutova, Tecuci, Putna, Rîmnicu-Sărat, Cahul ; *Divizia 4 militară teritorială*, cu sediul la Iași, cuprindea nouă județe : Vaslui, Fălciu, Iași, Botoșani, Dorohoi, Suceava, Neamț, Roman, Bacău. Noua împărțire și organizare teritorială militară corespundea mult mai bine necesităților de apărare și era în mai deplină concordanță cu sistemul de recrutare și cu mijloacele de legătură și comunicație de la centru spre județe. Tot de la această dată brigăzile de miliție au fost desființate, ca urmare a contopirii miliților cu grănicerii în regimente de dorobanți, care au rămas sub dependența directă a comandanților diviziilor teritoriale respective.

Compunerea diviziilor a rămas neschimbată pînă în toamna anului 1876, cînd au fost create încă opt regimente de dorobanți pe lîngă cele opt existente, astfel că fiecare divizie era formată din cîte patru regimente ***. Odată cu mobilizarea generală, la 16 aprilie 1877, s-a pro-

---

[1] *Monitorul Oastei*, 1866, p. 67—68.

* *Divizia 1 teritorială*, cu punctul de comandă la București, avea în subordine trupele din județele Ilfov, Prahova, Buzău, Ialomița, Vlașca, Muscel și Dîmbovița ; *Divizia 2 teritorială*, cu reședința la Iași, avea în subordine trupele din județele Dorohoi, Botoșani, Suceava, Iași, Neamț, Roman, Vaslui, Fălciu și Bacău ; *Divizia 3 teritorială*, cu sediul la Craiova, avea în subordine trupele din județele Mehedinți, Dolj, Gorj, Romanați, Vîlcea, Olt, Argeș și Teleorman ; *Divizia 4 teritorială*, cu reședința la Galați, avea în subordine trupele din județele Covurlui, Cahul, Ismail, Bolgrad, Brăila, Rîmnicu-Sărat, Tecuci, Putna și Tutova. Fiecare divizie avea un comandant, colonel, și un stat major format din doi ofițeri din Corpul de stat major.

** Printr-un decret, din 18 februarie 1869, s-a hotărît înființarea a opt brigăzi de miliții, cîte două de fiecare divizie teritorială.

*** *Divizia 1* — regimentele 1, 2, 3 și 4 dorobanți ; *Divizia 2* — regimentele 5, 6, 7 și 8 dorobanți ; *Divizia 3* — regimentele 9, 10, 11 și 12 dorobanți și *Divizia 4* — regimentele 13, 14, 15 și 16 dorobanți.

Scanned with OKEN Scanner

dus o nouă reorganizare a armatei, impusă de situaţia politico-militară ce se crease atunci.

În perioada 1866—1877 s-au dezvoltat şi modernizat toate elementele componente ale armatei permanente.

Infanteria de linie a sporit cu încă un regiment, al optulea *, iar numărul batalioanelor de vînători a fost ridicat la patru **. Conform bugetului pe anul 1868, efectivele regimentelor de linie se ridicau la 14 536 militari, din care 456 ofiţeri şi 64 asimilaţi, iar ale batalioanelor de vînători la 2 428 oameni, din care 88 ofiţeri şi 16 asimilaţi [1].

Dorobanţii au cunoscut o dezvoltare spectaculoasă. În 1866, ei erau organizaţi în 31 escadroane pe judeţe, mai puţin în judeţele unde existau jandarmi. Deşi, consideraţi ca trupă călare şi organizaţi în acest sens, totuşi escadroanele aveau şi o parte din oameni pedeştri. Dorobanţii executau serviciul cu schimbul, zece zile pe lună şi duminicile pregătire militară, restul zilelor rămînînd acasă. În baza legii din 1868 ei au fost reorganizaţi în 30 de escadroane, acestea avînd un efectiv de 12 248 militari, din care 128 de ofiţeri, şi dispunînd de 12 256 de cai [2].

În anul 1872, în baza noii legi de organizare a armatei, Corpul dorobanţilor, împreună cu Corpul grănicerilor au format armata teritorială cu rezerva ei. Ca urmare, ofiţerii şi trupa batalioanelor de miliţii şi ale celor de grăniceri formau de acum efectivele permanente ale celor opt regimente de dorobanţi constituite la acea dată. În anul 1876, ca urmare a înfiinţării, aşa după cum am amintit, a încă opt regimente, efectivele generale ale dorobanţilor s-au ridicat la 426 ofiţeri şi 1 255 militari, ca elemente permanente, şi 34 314 ostaşi cu schimbul, adică un total de 35 995 oameni [3].

Prin înfiinţarea regimentelor de dorobanţi a sporit mult forţa combativă a armatei. Echiparea şi înzestrarea cu armament şi muniţii a acestora se asigura centralizat de către organele militare permanente, în sarcina judeţelor şi comunelor rămînînd doar întreţinerea şi construirea de noi cazărmi. Prin desfiinţarea trupelor de grăniceri, paza frontierelor de stat este preluată de către companiile de dorobanţi din plasele limitrofe.

Potrivit legii de organizare a armatei din 1868, *Corpul grănicerilor*, înainte de contopirea cu dorobanţii, dispunea de nouă batalioane

---

* Regimentul de infanterie de linie era organizat, conform legii din 1868, pe patru batalioane a patru companii, dintre care unul de depozit, şi o companie independentă. Efectivul unui regiment era de 69 ofiţeri, 11 asimilaţi şi 2 014 militari. Această organizare a fost modificată prin legea din 1872, cînd regimentul se organizează pe două batalioane şi o companie de depozit.

** Batalionul de vînători era organizat pe patru companii şi un pluton independent. Efectivul unui batalion era de 670 militari, din care 22 ofiţeri şi patru asimilaţi.

[1] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 731.

[2] *Ibidem*, p. 724, 731.

[3] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 160.

Scanned with OKEN Scanner

(33 de companii), puse sub ordinele directe ale diviziilor teritoriale, avînd misiunea de a asigura paza frontierelor de stat *.

În 1868, Corpul grănicerilor dispunea de două inspectorate, cu un efectiv de 21 476 militari din care 156 ofiţeri şi 80 funcţionari civili [1].

După contopirea, în 1872, a unităţilor de grăniceri cu cele de dorobanţi, paza frontierelor a fost preluată de aceste regimente **.

În preajma războiului de independenţă infanteria armatei române dispunea de 16 batalioane de infanterie de linie, patru batalioane de vînători şi 32 batalioane de dorobanţi, adică în total de 52 batalioane de infanterie. Efectivul prevăzut pentru anul 1877 era de 44 119 militari, dintre care 774 ofiţeri [2].

Cavaleria, a doua armă ca pondere în structura armatei române, se compunea din două elemente : permanentă şi cu schimbul. Cavaleria permanentă era formată din regimentele 1 şi 2 roşiori, organizate pe cîte patru escadroane, iar un escadron forma şcoala cavaleriei [3] în care se pregăteau micii comandanţi ***. Călăraşii cu schimbul, proveniţi din dorobanţi, erau organizaţi în escadroane teritoriale, cîte un escadron de judeţ. Recrutarea se făcea dintre tinerii care trăgeau primele numere la sorţi şi aveau posibilităţi materiale pentru a-şi cumpăra cai. Durata serviciului era de şapte ani din care 1/3 în serviciul activ şi 2/3 la vatră. În anul 1868 escadroanele au fost grupate în opt divizioane, cîte două de fiecare divizie militară teritorială şi puse sub autoritatea ministerelor de Război, de Interne, Justiţie şi Finanţe [4]. Odată cu apariţia „Regulamentului asupra dorobanţilor şi grănicerilor", în 1870, trupele celor 32 de escadroane, subordonate diviziilor teritoriale, au început să fie instruite după regulamentul de instrucţie al cavaleriei permanente, fapt ce a contribuit la o mai bună pregătire a acestora. Recruţii făceau pregătirea prin cîte 20 zile de concentrare, iar oamenii vechi duminicile, sărbătorile legale şi în două concentrări de cîte 15 zile pe an, precum şi prin participarea la manevre.

În octombrie 1871 dorobanţii călări au primit denumirea de călăraşi, iar prin legea de organizare a armatei din 1872 au fost create

---

* Efectivele de grăniceri se recrutau dintre tinerii în vîrstă de 20 la 27 de ani, care domiciliau în zonă pe o rază de circa 30 km de-a lungul frontierei ; serviciul se executa cu schimbul, 10 zile pe lună la paza frontierei şi 20 de zile acasă. În timp de război şi grănicerii puteau fi chemaţi în armata permanentă. Instrucţia grănicerilor, condusă de cadrele din armata permanentă, se executa în timpul serviciului la pichete, duminicile în comune, şi cu ocazia chemărilor anuale de cîte 15 zile pentru „şcoala companiei" şi manevre (*Monitorul Oastei*, 1867, p. 130 ; *Monitorul Oastei*, 1868, *Legea pentru organizarea puterii armate*).

[1] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 724, 726, 728, 730.

** De acum înainte recrutarea avea să se efectueze nu numai din zona limitrofă graniţei, ci de pe întreg teritoriul diviziei militare teritoriale de care aparţineau.

[2] Maior I. D. Georgescu, *Op. cit.*, p. 118 ; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 160 ; *România militară*, vol. 1 nr. 5, număr jubiliar 1906, p. 744.

[3] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 160—161.

*** La începutul anului 1877, efectivul unui regiment de roşiori era de 696 de militari, din care 30 de ofiţeri, dispunînd de 448 cai.

[4] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 774.

Scanned with OKEN Scanner

opt regimente de călăraşi, compuse fiecare din cîte trei la cinci escadroane, subordonate mai departe diviziilor militare teritoriale. În anul 1876, regimentele de călăraşi au fost constituite în patru brigăzi, cîte una de fiecare divizie teritorială.

În preajma războiului de independenţă cavaleria dispunea de 8 escadroane de roşiori şi 32 escadroane de călăraşi, deci 40 de escadroane, cu un efectiv de 205 ofiţeri şi asimilaţi, 1 905 militari permanenţi şi 9 216 militari cu schimbul, adică un total de 11 326 oameni [1].

Artileria — arma care, odată intrată în componenţa armatei permanente, exprima, sintetic, modernizarea organismului militar ca urmare firească a creşterii rolului focului pe cîmpul de luptă — a cunoscut şi ea continui perfecţionări. Acţionîndu-se pe linia creşterii ponderii artileriei şi a sporirii gurilor de foc proporţional cu numărul unităţilor de infanterie, prin aplicarea legii organizării armatei din 1868 şi a prevederilor bugetare, din bateriile cu soţ (2, 4, 6, 8) ale singurului regiment de artilerie existent s-a constituit al doilea regiment de artilerie, avînd o organizare identică cu a celui dintîi : două divizioane a cîte trei baterii fiecare [2]. Din anul 1872, în baza legii de organizare a armatei, a început procesul de diversificare a artileriei ; ca urmare, la fiecare regiment s-a organizat şi cîte o baterie de artilerie călăreaţă ; a luat fiinţă artileria teritorială (11 baterii independente), care au fost încadrate cu pompieri din principalele oraşe [3]. În preajma intrării României în războiul din 1877—1878, din cele două regimente de artilerie s-au format încă două, aşa încît armata română avea în compunerea sa patru regimente de artilerie *, a cîte şase baterii fiecare, în afară de bateriile teritoriale. De remarcat preocuparea factorilor de răspundere pentru dotarea treptată a artileriei cu tunuri moderne de provenienţă belgiană, franceză şi germană, mai ales sistem „Krupp", model 1870 şi 1875. Puţine armate aveau în dotare în acea vreme tunuri cu ţeavă de oţel şi proiectile cu focos percutant, cu funcţionare prin inerţie, la orice distanţă, şi cu focos fuzat, cu reglaj continuu [4].

Măsurile luate în scopul dezvoltării *armei geniului* constituie un alt element al modernizării armatei române, repunerii ei în acord cu noile cerinţe ale cîmpului de luptă. În baza legii de organizare a armatei din 1868, pe lîngă batalionul de geniu existent din timpul lui Alexandru Ioan Cuza, a luat fiinţă al 2-lea batalion de geniu. Cele două subunităţi aveau o organizare identică : patru companii de săpători şi un pluton independent. Dificultăţile financiare au determinat că în anul 1871 Ba-

---

[1] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 161—162 ; *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 77—776 ; Maior I. D. Georgescu, *Op. cit.*, p. 119. În septembrie 1877 a fost creat Regimentul 9 călăraşi, dar care va fi complet organizat în anul 1880.

[2] *Istoria artileriei române*, p. 85 ; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 162 ; *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 798.

[3] *România în războiul de independenţă, 1877—1878*, p. 65.

* În anul 1876 un regiment de artilerie avea ca efectiv 792 de militari, dintre care 40 de ofiţeri, şi dispunea de 558 de cai.

[4] *Buletinul artileriei*, nr. 3, număr festiv, 1868, p. 32, p. 56 ; *Istoricul artileriei române*, p. 88—89.

Scanned with OKEN Scanner

talionul 2 geniu să fie desființat, rămînînd unul singur, cu reședința la București. În 1875, Batalionul de geniu era organizat astfel : statul major al batalionului, cinci companii, din care patru de săpători-minari și una de pontonieri ; fiecare companie de săpători-minari era formată din o secție de telegrafie și trei secții de săpători-minari și lucrători de căi ferate. În acei ani batalionul a fost dotat cu trăsuri și material tehnic necesar în timp de război, constituindu-se astfel primul parc al geniului.

În această perioadă, pe lîngă instrucție, trupele de geniu au luat parte atît la executarea de lucrări la diferite unități militare din țară, la construirea de noi localuri — cazărmi, spitale, ateliere, depozite, grajduri, remize, la construirea de tabere pentru instruirea întrunită a trupelor, precum și la ridicarea unor obiective ale economiei naționale [1].

Marina militară a României dispunea, la începutul perioadei de care ne ocupăm, numai de vasul „România" și cîteva șalupe, de un personal de 13 ofițeri, 14 funcționari civili și 370 militari. În anul 1866, guvernul a acordat fonduri pentru cumpărarea unui nou vas, ce va fi denumit „Ștefan cel Mare", și a patru șalupe. În martie 1867 s-a constituit Corpul flotilei, cu garnizoana la Galați, compus din două companii. Comandantul flotilei, subordonat direct Ministerului de Război, conducea atît serviciul de uscat, cît și pe cel de bord. Personalul pentru serviciul în această armă se recruta de pe litoralul danubian și al Mării Negre, dintre acei tineri care erau deprinși a trăi și umbla pe apă. În 1874 a intrat în compunerea flotilei canoniera „Fulgerul", construită în Franța, la Toulon. În anul 1875, în dotarea flotilei a intrat șalupa „Rîndunica", care a fost înarmată cu torpile de școndru ; a luat, de asemenea, ființă atelierul flotilei pentru repararea vaselor și construirea unor șalupe de mic tonaj. Ca urmare, în preajma războiului de independență, Flotila română dispunea de patru nave moderne : „România" (vas cu zbaturi) de 130 t., „Ștefan cel Mare" (yacht) de 352 t., „Fulgerul" (canonieră) de 85 t. și „Rîndunica" (șalupă) de 9 t. La acestea se mai adăugau un număr de staționare, șalupe canoniere și bărci, bazate în principalele porturi de la Dunăre.

Serviciile armatei au cunoscut, de asemenea, o evoluție ascendentă [2]. În structura acestora intra în primul rînd Corpul ofițerilor de intendență, creat pe baza legii de organizare a armatei din 1868. Serviciile depindeau direct de Ministerul de Război și se ocupau cu partea administrativă a armatei, precum și cu inspectarea și controlul cheltuielilor de tot felul. Atribuțiile de detaliu au fost stabilite prin „Regulamentul organizării, atribuțiunilor și al serviciului corpului intendenței militare". Cu privire la recrutarea ofițerilor pentru acest corp, regulamentul preciza că ei urmau să fie selecționați dintre ofițerii combatanți de toate armele și dintre ofițerii de administrație, prin examen, după un program special, pînă la gradul de locotenent-colonel. De la acest grad în sus, încadrarea se făcea numai prin numiri pe baza propunerilor Inspectoratului general

[1] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 803—805, 817—818 ; Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 162 ; Marin Mihalache, *Op. cit.*, p. 35—50.
[2] *Întreținerea armatei de-a lungul timpurilor*, București, 1941, p. 159—161.

Scanned with OKEN Scanner

administrativ [1]. Cu puține modificări aduse prin legea de organizare a armatei din 1872, Corpul ofițerilor de intendență a funcționat în această structură pînă la războiul de independență.

Corpul ofițerilor de administrație, creat încă din 1862, avea sarcina îndeplinirii tuturor serviciilor administrative ale armatei. Pînă în 1869 recrutarea ofițerilor de administrație s-a făcut dintre ofițerii din celelalte arme. Începînd cu acest an s-a stabilit o programă specială, cuprinzînd condițiile de admitere a candidaților la examenul pentru a deveni ofițeri de administrație, programă îmbunătățită în 1871 prin admiterea la concurs și a elevilor de administrație clasele I și a II-a. Pînă în 1873 ofițerii de administrație erau întrebuințați în birourile de intendență și în diferite servicii administrative, dar de la această dată ei puteau fi numiți și în funcții de contabili la unități. În serviciile armatei mai intrau escadroanele de echipaje de tren, patru la număr, care aveau sarcina de a servi la transportul munițiilor și materialelor armatei, compania sanitară, care în 1875 este pusă sub ordinele Inspectoratului serviciului sanitar militar, compania de lucrători pentru serviciul îmbrăcăminte, echipament și subzistențe militare. Tot în cadrul serviciilor armatei își desfășurau activitatea și unele stabilimente ca : manutanța centrală, depozitul de subzistențe al armatei, depozitul central de echipamente etc.

Garda orășenească a fost organizată, pe baza unui decret al Locotenenței domnești din 17 martie 1866, în fiecare oraș, fiind compusă din locuitori în vîrstă de la 30 la 40 de ani, care nu făceau parte din celelalte elemente ale armatei și care aveau o proprietate urbană de cel puțin 2 000 de lei sau care plăteau o chirie anuală de cel puțin 200 lei. Ofițerii comandanți, pînă la gradul de locotenent, se alegeau de către gardiști, iar de la locotenent în sus se numeau prin decret domnesc. Garda era organizată pe companii, batalioane și legiuni, iar exercițiile militare le executau duminica sau la sărbătorile legale, cîte două ore, de 12 ori pe an [2]. Conform legii din 1868, garda orășenească a devenit al patrulea element constitutiv al puterii armate, iar la mobilizarea din 1877 i s-a dat o organizare militară [3].

Gloatele cuprindeau, conform legii din 1868, pe toți bărbații între 17—50 de ani, care nu făceau parte din nici o altă structură militară. În timp de pace pentru gloate nu se prevedea nici o organizare militară ; în timp de război, însă, acestea puteau fi chemate și organizate în subunități pentru menținerea ordinii în comunele lor.

Pregătirea cadrelor militare a constituit o preocupare permanentă a forurilor superioare ale armatei. Aceasta se făcea prin școlile militare din țară și din străinătate [4]. În iunie 1866, Școala militară din București

[1] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 862—863.
[2] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 724—725.
[3] Pentru detalii vezi lucrarea : dr. Maria Totu, *Garda civică din România 1848—1884*, Editura militară, București, 1976, p. 87—224.
[4] Pentru detalii, vezi : general-maior în rezervă inginer Dumitru Atanasiu, colonel Victor Atanasiu, colonel în rezervă Gheorghe Eftimescu, locotenent-colonel Nicolae Nicolae, *Contribuții la istoria învățământului militar din România*, vol. I, Editura militară, București, 1972, p. 51—71.

Scanned with OKEN Scanner

a fost mutată la Iași și i s-a adăugat al 5-lea an de cursuri. Începînd din anul 1872, aceasta devine Școala militară de infanterie și cavalerie, cu sediul la București, avînd scopul de a pregăti cadrele necesare armatei pentru toate specialitățile. Prin bugetul pe anul 1872 se creează pe lîngă această școală o secție specială de artilerie și geniu. De asemenea, s-a creat Școala fiilor de militari, la Iași, cu scopul de a pregăti pe cei mai merituoși elevi pentru a candida la admitere în Școala militară de ofițeri, iar cei care nu intrau în școala militară erau trimiși armatei ca sergenți bine pregătiți. Pentru perfecționarea instrucției ofițerilor și gradelor inferioare de cavalerie, în anul 1871 a luat ființă Școala de cavalerie, dar în anul următor, în locul acestei școli, s-a creat, pe lîngă fiecare regiment de cavalerie, cîte un escadron de instrucție cu denumirea de Școala specială de cavalerie. În afară de aceste școli, mai funcționau Școala regimentară de gradul întîi pe lîngă unități, pentru pregătirea soldaților în vederea obținerii gradului de caporal, și Școala divizionară, de gradul al doilea, care funcționa pe lîngă cele patru divizii teritoriale, cu durata de doi ani, cu scopul de a pregăti sergenți pentru obținerea gradului de sublocotenent [1].

Semnificativă în ceea ce privește eforturile depuse în direcția asigurării unei pregătiri superioare cadrelor militare este faptul că în anul 1872 s-a aprobat „înființarea unei academii de război cu studiu de 3 ani“ [2], măsură însă care va fi aplicată mai tîrziu.

Pregătirea de luptă a trupelor a fost caracterizată de continui căutări pentru a reflecta adevăratele interese naționale și a fi pusă de acord cu noile cuceriri în domeniul militar. Regimentele de infanterie de linie, de roșiori, de artilerie și trupele de geniu, ca elemente ale armatei permanente, dispunînd de o bună încadrare cu cadre și de un timp suficient pentru serviciul activ, între trei și patru ani, aveau posibilitatea să asigure o temeinică pregătire contingentelor. La trupele teritoriale, însă, la regimentele de dorobanți și călărași, care în fapt formau grosul armatei, dar care erau slab încadrate, timpul pentru instruire era insuficient. Cele 15 zile acordate pentru instrucția recruților, cele 15 zile de la concentrările anuale a oamenilor vechi, pentru instrucția companiei și batalionului, și cele cîteva ore de instrucție duminica nu reușeau să asigure o pregătire militară de calitate corespunzătoare.

Un loc important în pregătirea militară, în omogenizarea trupelor l-a constituit concentrările în tabere și manevrele anuale. Fie că aceste concentrări erau parțiale, pe divizii, pe mai multe divizii sau pe întreaga armată, de fiecare dată s-a putut constata gradul de pregătire a armatei și s-au putut lua apoi măsurile necesare pentru înlăturarea neajunsurilor

---

[1] Lt. Colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 164—165; *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, 1906, p. 631—632, 635, 638—639, 641—642, 645—646, 648—649, 651—652, 654, 656, 659.

[2] General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 18—23.

Scanned with OKEN Scanner

constatate. În principal, prin manevre, se urmărea verificarea gradului de pregătire militară, cooperarea armelor în luptă, învățarea practică a noilor regulamente, obișnuirea trupelor cu greutățile vieții de campanie, întărirea ordinii și disciplinei militare. În această perioadă trupele au fost concentrate : pe malurile Argeșului și Sabarului în vara anului 1866, în tabăra de la Furceni, pe malul Siretului, în 1869 și 1870 ; la Băneasa-Herăstrău în 1874 etc.

În toamna anului 1876, ca urmare a agravării situației în Balcani, unde popoarele s-au ridicat la luptă pentru scuturarea dominației otomane, pentru cîștigarea independenței, mișcare în care și România era direct interesată, s-a decretat „concentrarea trupelor permanente, cu rezervele lor, și a trupelor teritoriale pentru instrucție și manevre“ [1] și s-au luat măsuri pentru organizarea serviciilor auxiliare necesare unei armate puse pe picior de război *.

La 9 octombrie 1876, „în scopul perfecționării organizatorice a oștirii române și al asigurării ei cu cadre bine pregătite, capabile să asigure conducerea trupelor pe cîmpul de luptă“, s-a hotărît următoarea ordine de bătaie a armatei [2] : comanda supremă — domnitorul țării ; Marele cartier general format din : Șef de stat major general ; Subșef de stat major ; Secția topografică ; Secția operații militare ; Secția artilerie ; Secția geniu ; Secția administrativă ; Secția sanitară ; comandant al Cartierului general și alt personal ; patru divizii, fiecare cu statul lor major, avînd în compunere brigăzi de infanterie și de cavalerie.

ORGANIZAREA TRUPELOR ERA URMĂTOAREA:

Divizia	Brigada	Unități	Alte elemente componente
Divizia 1 infanterie comandant, generalul George Lupu	Brigada 1 infanterie	Batalionul 4 vînători Regimentul 1 dorobanți	— artilerie — două baterii și o coloană de muniții
	Brigada 2 infanterie	Regimentul 4 linie Regimentul 2 dorobanți	— un detașament de geniu — o ambulanță sanitară divizionară
	Brigada de cavalerie	Regimentul 1 călărași Regimentul 2 călărași	
Divizia 2 infanterie comandant, generalul Alexandru Zefcari	Brigada 1 infanterie	Batalionul 1 vînători Regimentul 1 linie Regimentul 6 linie Regimentul 3 dorobanți	— artilerie — cinci baterii și o coloană de muniții — un detașament de geniu — o ambulanță sanitară divizionară

[1] *Monitorul Oastei*, 1876, p. 729.

* Cele patru divizii au fost dispuse astfel : Divizia 1 la Craiova și împrejurimi ; Divizia 2 la București și împrejurimi ; Divizia 3 în zona Galați-Brăila ; Divizia 4 a fost deplasată de la Iași în zona Focșani și împrejurimi.

[2] General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență*, Editura militară, București, 1977, p. 26.

Scanned with OKEN Scanner

Divizia	Brigada	Unități	Alte elemente componente
	Brigada 2 infanterie	Batalionul 2 vînători Regimentul 3 linie Regimentul 4 dorobanți	
	Brigada de cavalerie	Regimentul 3 călărași Regimentul 4 călărași	
Divizia 3 infanterie comandant, generalul, Alexandru Radovici	Brigada 1 infanterie	Regimentul 2 linie Batalionul 3 vînători Un batalion din Regimentul 6 dorobanți	— Regimentul 1 artilerie și o coloană de muniții — o secție din Batalionul de geniu
	Brigada 2 infanterie	Regimentul 8 linie Regimentul 5 dorobanți	— o ambulanță sanitară divizionară
	Brigada de cavalerie	Două escadroane din Regimentul 5 călărași Patru escadroane din Regimentul 6 călărași	
Divizia 4 infanterie comandant, generalul Alexandru Cernat	Brigada de infanterie	Regimentul 5 linie Regimentul 7 dorobanți Regimentul 8 dorobanți	— artileria — trei bateri și o coloană de muniții — un detașament de geniu
	Brigada de cavalerie	Regimentul 7 călărași Regimentul 8 călărași	— o ambulanță sanitară divizionară

În ordinea de bătaie mai era prevăzută o rezervă de artilerie și marele parc, formate din șase baterii de artilerie și o coloană de muniții și rezerve de cavalerie : regimentele 1 și 2 roșiori [1]. Efectivele concentrate s-au ridicat la 37 730 de militari, 120 de tunuri, dispunînd de 7 046 de cai, iar celelalte elemente ale organismului militar românesc, primind misiunea de a asigura paza frontierelor și serviciilor de garnizoană, dispuneau de 10 610 oameni și 3 870 de cai. În total, în timpul concentrărilor din toamna anului 1876, armata română avea : 48 340 de oameni, 10 916 cai și 180 de tunuri (inclusiv bateriile teritoriale) [2].

Armata română era în primăvara anului 1877, în urma măsurilor luate pînă la această dată pentru perfecționarea organismului militar, o forță tînără, fără experiența unei campanii, dar cu încredere în sine și cu dorința de a face totul pentru îndeplinirea misiunii nobile de apărare a patriei, de cucerire prin luptă a independenței României.

[1] *Ibidem*, p. 26—34 ; General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 112 și nota 239.

[2] *Ibidem ; România în războiul de independență, 1877—1878*, p. 73.

STRUCTURA ȘI EVOLUȚIA ARMATEI ROMÂNE ÎN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ DIN 1877—1878

Războiul pentru independență de la 1877—1878, război drept, național — eliberator, la care a luat parte, sub diferite forme, întregul popor român, a constituit prilejul de a se verifica practic vitalitatea și forța organismului militar românesc, capacitatea organizatorică a comandamentelor în rezolvarea problemelor de ordin tactic și strategic impuse de cîmpul de luptă.

În contextul situației internaționale de la sfîrșitul anului 1876, România, concomitent cu desfășurarea unei vaste activități pe cale diplomatică pentru satisfacerea intereselor vitale ale poporului român, continua să ia toate măsurile pentru pregătirea țării de război, întrucît, în situația dată, așa cum se arăta în răspunsul Camerei la mesajul tronului, „nu e sacrificiu pe care națiunea să nu-l accepte în ziua cînd, prin imposibil, neutralitatea noastră nu ar fi de ajuns spre a ne pune la adăpostul unui atac cu mîna armată, spre a apăra în acea oră supremă, în măsura puterilor sale, căminurile și drepturile strămoșești, ca să putem în orice caz să ne afirmăm față de cei ce le-ar amenința sau nega“ [1].

Dat fiind că, începînd din noiembrie 1876, „comandamentul otoman începe să concentreze trupe de-a lungul malului drept al Dunării și să-și întărească garnizoanele de la Rusciuk și Vidin“ [2], Marele cartier general român a luat în discuție problema condițiilor necesare dotării armatei și a inițiat o serie de acțiuni de prevenire — recunoașteri în sudul și sud-estul țării ; deplasarea de trupe în zona Calafat pentru a participa la efectuarea lucrărilor de fortificare a zonei și pentru a riposta unei eventuale invazii otomane prin acest punct, precum și în zona Barboși ; în același scop au fost luate măsuri privind reorganizarea structurii diviziilor, în urma creării celor opt noi regimente de doro-

[1] General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, colonel Gheorghe Stoean, *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență*, p. 37.

[2] *Ibidem*, p. 41.

banți și a încă două regimente de artilerie (care au dat posibilitate ca fiecare divizie să primească în organica sa cîte un regiment de artilerie); numirea comandanților ș.a.

Pe aceeași linie, a sporirii capacității de luptă a armatei și a modernizării ei, se înscrie și măsura luată de uniformizare și repartizare a armamentului pe divizii și servicii atît pentru trupele permanente, cît și pentru cele teritoriale. Eforturile făcute pentru dezvoltarea și perfecționarea oștirii au fost evidente, acestea fiind clar demonstrate și de bugetul Ministerului de Război pe anul 1877 care se ridica la suma de 13 571 344 lei [1], sumă mult mărită față de anii anteriori, buget calculat pe efectivele sporite în raport cu cele din toamna anului 1876, prevăzute în ordinea de bătaie a armatei *.

Un element esențial în mărirea efectivelor armatei l-a constituit „Legea pentru contingentul anului 1877", din martie 1877, care prevedea încorporarea a 14 000 de tineri repartizați astfel: 5 000 pentru armata permanentă, 2 000 pentru trupele de călărași și 7 000 pentru trupele de dorobanți [2].

În cadrul măsurilor întreprinse de guvern și de conducerea militară în vederea dezvoltării, pregătirii, înzestrării și ridicării capacității de luptă a armatei se înscrie și numirea, la 2 aprilie 1877, la conducerea Ministerului de Război a generalului Alexandru Cernat. După instalare, acesta, adresîndu-se ofițerilor, spunea: „Activitatea și energia sînt mai necesare astăzi decît oricînd, spre a se putea da o mai mare impulsie și o mai repede dezvoltare instrucției și formării soldatului nostru, insuflîndu-i acea disciplină militară care face pe om a merge cu abnegație pînă la sacrificiul vieții sale" [3].

Convingîndu-se că România nu-și poate cuceri independența decît pe calea armelor, guvernul român a semnat, la 4 aprilie 1877, convenția militară cu Rusia, prin care guvernul rus obținea dreptul de a-și trece trupele spre Balcani pe teritoriul României, obligîndu-se a „respecta drepturile politice ale statului român astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României" [4], iar la 6 aprilie 1877 a decis mobilizarea generală a armatei **, răspunzînd astfel dorinței arzătoare a poporului român.

---

[1] *Ibidem*, p. 59.

* Efectivele avute în vedere la calcularea bugetului au fost: 61 675 militari, dintre care 1 389 ofițeri și asimilați, 60 087 trupă și 199 angajați civili.

[2] *Ibidem*, p. 62.

[3] *Ibidem*.

[4] *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, p. 112—119.

** În decret se prevedea: „Art. I. Armata permanentă și cea teritorială, cu rezervele lor, este mobilizată. Art. II. Milițiile după trebuința ce se va simți, vor fi organizate în corpuri active spre a lua parte la această mobilizare. Art. III. Gardele orășenești sînt adunate pe timpul concentrării trupelor să facă serviciile prevăzute de lege. Art. IV. Un decret special va determina compunerea unităților tactice, precum și comandamentele lor" (*Cronica participării armatei române la războiul pentru independență*, p. 70—71).

Scanned with OKEN Scanner

Efectivele mobilizate se ridicau la cifra aproximativă de 100 000 de oameni, ceea ce însemna circa 2% din populația validă a României de atunci, din care armata activă însuma 58 700 de oameni.

Situația politică și militară din primăvara anului 1877 a impus, ca obiectiv major, intrarea armatei române, concomitent cu mobilizarea sa, în dispozitiv de acoperire strategică pe malul Dunării, pentru zădărnicirea oricărei încercări otomane de a trece la nord de fluviu sau de a ocupa capete de pod pe teritoriul român, care ar fi dus la strămutarea operațiilor ruso-otomane pe teritoriul nostru, ar fi primejduit integritatea țării. Această importantă operație a comportat mai multe etape.

În prima etapă, de la începutul lunii aprilie și pînă la trecerea de către armata rusă a Prutului (la 11/12 aprilie) și ajungerea ei în punctul Barboși, armata română a acoperit, concomitent cu operația de mobilizare, întregul front de pe Dunăre, precum și frontul Focșani-Nămoloasa-Galați [1].

Odată cu trecerea frontierei de stat a României de către armata rusă și preluarea de către aceasta a punctului fortificat Barboși, începe a doua etapă a operației de acoperire strategică a armatei române pe Dunăre. În acest scop, Marele cartier general român a ordonat o nouă regrupare și dislocare a armatei în măsură să asigure acoperirea și apărarea pe malul nordic al Dunării între Călărași și Turnu Severin. Ocuparea noului dispozitiv s-a realizat complet pînă la 25 aprilie 1877.

Concomitent cu acțiunile desfășurate pentru acoperirea și asigurea marșului trupelor ruse ce se deplasau spre sud, Marele cartier general român se preocupa permanent de a da armatei o structură organizatorică corespunzătoare misiunilor pe care le executa, asigurînd, în același timp, la comanda unităților și marilor unități comandanți experimentați și capabili. Ordinea de bătaie stabilită la 27 aprilie cuprindea două corpuri de armată, — eșalon introdus atunci în oștirea română — fiecare compus din cîte două divizii.

Componența Marelui cartier general, cît și a statelor majore ale diviziilor au rămas cele stabilite în octombrie 1876 ; de asemenea, corpurile de armată dispuneau de state majore proprii. Comanda supremă a armatei o avea domnitorul.

Odată cu sosirea avangărzilor ruse în sudul și sud-vestul Munteniei, la Dunăre, spre sfîrșitul primei decade a lunii mai, în vederea forțării fluviului, zona de acoperire dintre Călărași și Olt a fost predată armatei ruse, conform înțelegerii intervenite între cele două comandamente, armata română concentrîndu-se în întregime, pînă la sfîrșitul lunii mai, la vest de Olt. După instalarea în noul dispozitiv, armata română a intrat în a treia etapă a misiunii de acoperire, în care a avut de îndeplinit două misiuni principale : apărarea, în continuare, a integrității teritoriului național, a suveranității țării și acoperirea flancului

---

[1] Colonel C. Drăgănescu, *Studiu strategic, tactic și tehnic asupra trecerilor peste Dunăre*, în *România militară*, nr. 9—10, 1940, p. 57, 58 ; *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 94.

Scanned with OKEN Scanner

drept al dispozitivului strategic rus pînă și după forțarea Dunării de către armata rusă.

Întreaga perioadă cît a durat operația strategică de acoperire și apărare a graniței pe Dunăre de către armata română, a avut un caracter activ și a constituit parte componentă și importantă a războiului nostru pentru independență. Concomitent cu realizarea și consolidarea acestui dispozitiv s-a încheiat mobilizarea generală a armatei ; s-a efectuat reorganizarea unităților și marilor unități ; s-a continuat procesul de pregătire și de instruire a trupelor, îndeosebi cu armamentul nou intrat în dotare ; s-au executat marșuri în condiții de anotimp și meteorologice din cele mai diverse. De asemenea, s-au executat exerciții de alarmare, de zi și de noapte, asigurîndu-se, în același timp, executarea misiunilor de avangardă și avanposturi pe malul stîng al Dunării, în timp ce o parte din trupe, în afara celor din Batalionul de geniu, participau efectiv la realizarea și consolidarea lucrărilor de fortificații. Tot în această perioadă, trupele române au executat asigurarea marșului strategic al armatei ruse spre Dunăre, concentrarea acesteia la sud și sud-vestul Munteniei și intrarea avangărzilor ei în dispozitivul de acoperire de pe malul nordic al fluviului, între Olt și Galați.

Referindu-se tocmai la modul cum trupele române au executat operația de acoperire, într-o lucrare de specialitate se arată că „mijloacele de apărare erau, la început, în mare disproporție cu lungimea de frontieră, însă s-a căutat a nu se pierde din vedere principiul apărării unui curs de apă, pe măsură ce trupele se mobilizau, mici detașamente erau trimise către punctele ce ofereau inamicului mai mult interes de a le stăpîni, așa că numai grație acestei măsuri prevăzătoare se datorește stăpînirea exercitată asupra turcilor de a nu fi prea agresivi și, prin urmare, salvarea teritoriului țării de nenorocirile unei încălcări. Se întreprinseseră, în același timp, două mari misiuni : a proteja mobilizarea și a apăra teritoriul, în plus armata română servea de acoperămînt marșului coloanelor rusești în valea Dunării“ [1]. Această mare operație strategică pe Dunăre a armatei române a redus la maximum libertatea de manevră a forțelor otomane concentrate la sud de fluviu, trupele ruse avînd posibilitatea de a-și ocupa și consolida dispozitivul, de a face pregătirile pentru forțarea fluviului fără a întîmpina rezistențe otomane, deci fără incidente. Apreciind importanța contribuției trupelor române în această primă fază a războiului, un organ de presă englez scria, la 23 mai 1877, că „trupele române, protejînd propria lor frontieră pe Dunăre, au făcut un mare serviciu rușilor, prin faptul că au împiedicat pe turci să ocupe și să fortifice capete de pod pe malul de nord al Dunării“ [2].

Cu aceeași vigoare și dăruire armata română a desfășurat acțiuni de luptă, ca răspuns la provocările trupelor otomane. Astfel, în urma bombardamentului executat de artileria otomană din Vidin asupra trupelor noastre din Calafat, artileria română a deschis foc, la 26 aprilie

[1] General Ion Popovici, *Strategia în campaniile din 1866, 1877 și 1904*, în *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. 357.

[2] General Radu Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză, 1877—1878*, în *Anuarul Institutului de istorie națională*, vol. IV, București, 1927, p. 369.

Scanned with OKEN Scanner

1877, asupra Vidinului, ceea ce a constituit începutul unui lung duel de artilerie, care în săptămînile ce au urmat s-a extins pe toată linia Dunării, de la Calafat la Oltenița, cînd tunarii români au răspuns, cu curaj și vitejie, încercărilor dușmanului de a crea breșe în sistemul nostru de apărare, afirmîndu-se ca luptători de nădejde ai patriei. Se poate spune că focul artileriei române de la Calafat, din 26 aprilie, a constituit preludiul cuceririi independenței noastre naționale, cu arma în mînă, în focul bătăliilor ce au urmat, independență proclamată în mod solemn și ireversibil la 9 mai 1877 prin voința unanimă a poporului român.

De asemenea, trupele române, aflate în poziții de apărare bine consolidate, au acționat cu promptitudine împotriva acțiunilor întreprinse de otomani pentru a trece pe malul românesc al Dunării. Astfel, unitățile de infanterie de linie, de dorobanți, vînători și călărași au respins cu energie și bravură incursiunile executate de trupele otomane pe teritoriul român. La rîndul lor, ostașii noștri au executat curajoase incursiuni la sud de Dunăre, fie cu scopul de a culege informații cît mai complete despre inamic, fie de a lovi și îndepărta cetele otomane, ca răspuns la repetatele chemări ale populației bulgare. Așadar, ceea ce a întreprins „armata română pe linia Dunării n-a fost o acțiune demonstrativă, ci o apărare de amploare strategică, organizată și desfășurată după toate regulile artei militare contemporane evenimentului“ [1]. Se cuvine să remarcăm, de asemenea, ca una din problemele importante ale colaborării militare româno-ruse, ale ajutorului dat de trupele române armatei imperiale, aceea că din dispozitivul de acoperire, armata română, pe lîngă realizarea siguranței flancului drept al dispozitivului strategic al trupelor ruse aflate la est de Olt, a sprijinit efectiv operația de forțare a Dunării de către armata rusă în zona Zimnicea-Sișlov, sprijin care s-a materializat atît printr-un foc intens de artilerie, începînd din ziua de 4 iunie, cît și prin participarea directă a celorlalte trupe, acțiune care s-a extins pe tot frontul dintre Calafat și Olt. În acest fel armata română a mascat sectorul real în care se executa forțarea și a fixat forțele inamice pe locurile de dislocare inițială, împiedicîndu-le să intervină în zona amenințată și acolo unde se executa real debarcarea. De asemenea, prin focul artileriei române de la Islaz și al batalioanelor de infanterie, desfășurate în trăgători la gura Oltului, s-a realizat neutralizarea inamicului din pozițiile de apărare construite la gura Osmei și prin aceasta s-a asigurat scoaterea de pe Olt a plutelor și pontoanelor armatei ruse și transportarea lor spre Zimnicea [2]. Acțiunile armatei române din zilele de 14—16 iunie asupra malului drept al Dunării și mai ales asupra Nicopolelui s-au bucurat de aprecieri elogioase din partea comandanților de mari unități ruse care au beneficiat nemijlocit de sprijinul român [3].

---

[1] *Revista de istorie*, tom 29, nr. 4, 1976, p. 566.

[2] *România în războiul de independență 1877—1878, p. 137—143; Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 146—150.

[3] Dan Berindei, colonel Leonida Loghin, locotenent-colonel Gheorghe Stoean, *Războiul pentru independență națională 1877—1878, Documente militare*, Editura militară, București, 1974, p. 275.

Scanned with OKEN Scanner

În ultima decadă a lunii iunie 1877 (între 20—23 iunie) armata română și-a prelungit dispozitivul de acoperire a Dunării spre est pînă la Turnu Măgurele inclusiv, de unde a sprijinit deosebit de eficace operația de scurgere a unui nou transport de plute și pontoane de pe Olt spre Zimnicea, în zilele de 27—30 iunie [1]. Și pînă la această dată armata română colaborase și sprijinise, sub toate aspectele, acțiunile armatei ruse, dovedindu-și abnegația și vitejia, atașamentul față de cauza întregului popor de a fi prezentă la cucerirea independenței pe cîmpurile de bătălii, dar acum ea era angajată efectiv în asaltul executat de armata rusă asupra Nicopolului, la 3 iulie 1877, care a avut drept rezultat capitularea garnizoanei otomane [2].

În perioada următoare, din dispozitivul de acoperire, trupele române au asigurat protecția flancului drept al ofensivei ruse spre Balcani, precum și trecerea treptată, începînd de la 16 iulie *, a armatei române la sud de Dunăre pentru a lupta, împreună cu armata rusă și detașamentele voluntarilor bulgari, împotriva grupării otomane de la Plevna comandată de Osman pașa.

După cea de a doua bătălie de la Plevna (30 iulie, stil nou), „întrebuințarea nemijlocită a trupelor române — arată generalul rus Curopatkin — deveni imperioasă" [3]. Răspunzînd pozitiv cunoscutei telegrame a comandantului de căpetenie al armatei ruse din Balcani, marele duce Nicolae, guvernul român și Marele cartier general au hotărît ca armata noastră să participe la marea bătălie de la Plevna, urmînd ca detaliile de cooperare să fie discutate ulterior. Ca urmare, în seara de 19 iulie Marele cartier general român a trecut noi forțe peste Dunăre, concomitent cu intensificarea bombardamentelor de artilerie asupra pozițiilor otomane.

Structura organismului militar adoptată în aprilie 1877 corespunsese pe deplin misiunilor pe care armata română le îndeplinise în perioada de acoperire a Dunării și a sprijinirii armatei ruse în acțiunile pe care le desfășurase pînă la această dată. Acum, cînd comandamentul suprem rus cerea imediata intervenție a armatei române pentru a preîntîmpina o eventuală ofensivă otomană și mai ales pentru a continua atacul asupra Plevnei — cheia întregului război din 1877—1878 —, Ma-

---

[1] *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război.* Lucrare făcută de mai mulți ofițeri, partea I, București. 1887, p. 180—181.

[2] *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 145—146; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență*, p. 156—161.

* În urma apelurilor insistente ale țarului și marelui duce Nicolae, Marele cartier general român a hotărît să trimită la Nicopole o brigadă de infanterie și una de cavalerie pentru a-l ocupa și a face în acest fel disponibile forțele ruse care se pregăteau pentru o nouă ofensivă la Plevna, în urma pierderii primei bătălii asupra acesteia, desfășurată în ziua de 8 iulie 1877. În acest scop, la 11 iulie, colonelul George Slăniceanu, șeful Statului major general al armatei, a ordonat generalului George Manu, comandantul Diviziei 4 infanterie, aflat la Turnu Măgurele, să dea întreg sprijinul armatei ruse „chiar în Bulgaria" *(Războiul pentru independență națională. 1877—1878. Documente militare*, p. 281, 282). La 16 iulie, primele unități române au început să treacă Dunărea.

[3] Curopatkin, *Critice retrospective asupra resboiului ruso-turc din 1877—1878 și cooperațiunea armatei române*, vol. I, (Viena, 1886), p. 158.

Scanned with OKEN Scanner

rele cartier general român, printre acțiunile esențiale ce le-a desfășurat în vederea angajării în luptă a armatei, a fost și aceea de a da organismului militar o nouă structură organizatorică, corespunzătoare misiunilor ce le avea de îndeplinit în desfășurarea războiului. Astfel, la 23 iulie 1877, în baza Înaltului ordin de zi nr. 38, întreaga oștire română a fost reorganizată în două armate : Armata de operații și Armata de observație (sau corpul de observație). Armata de operații, pusă sub comanda generalului Alexandru Cernat, destinată ducerii acțiunilor de luptă, dispunea de 41 de batalioane de infanterie, 32 escadroane de cavalerie, 18 baterii de artilerie (108 tunuri), însumînd un efectiv de 36—38 000 de oameni și 7 000 de cai [1]. Armata de observație, sub comanda generalului George Lupu, avînd misiunea de a face acoperirea frontierei între Calafat și Turnu Măgurele și a sprijini, în același timp, acțiunile Armatei de operații, dispunea de 10 batalioane de infanterie, opt escadroane de cavalerie, 11 baterii de artilerie (74 tunuri), în total circa 10 000 de oameni [2]. În afară de aceste două armate, în Oltenia au mai fost concentrate batalioane de milițiii și din garda națională, cu diverse misiuni de ordine și pază.

La data de 23 iulie, structura armatei române era [3] :

ARMATA DE OPERAȚII

Divizii	Brigăzi	Unități	Alte elemente componente
Divizia 3 infanterie— comandant, colonel George Angelescu	*Brigada 1 infanterie*— comandant, colonel Grigore Ipătescu	Regimentul 8 linie Regimentul 10 dorobanți Regimentul 12 dorobanți	— bateriile 1, 2 și 3 din Regimentul 3 artilerie — o ambulanță sanitară
	Brigada 2 infanterie— comandant, colonel Alexandru Gramont	Regimentul 2 linie Regimentul 9 dorobanți Un batalion din Regimentul 11 dorobanți Batalionul 3 vînători	
	Brigada 3 cavalerie— comandant, colonel Constantin Formac	Regimentul 5 călărași Regimentul 6 călărași	

[1] General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, p. 38—39 ; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 178—179 ; *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 163—164.

[2] *Ibidem.*

[3] *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 187 ; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 178—179 ; Gheorghe D. Stoean, Ion Gh. Pană, *Op. cit.* p. 160—161.

Scanned with OKEN Scanner

Divizii	Brigăzi	Unităţi	Alte elemente componente
Divizia 4 infanterie— comandant, colonel Alexandru Angelescu	*Brigada 1 infanterie*— comandant, colonel Grigore Cantili	Regimentul 7 linie Regimentul 13 dorobanţi Regimentul 14 dorobanţi Batalionul 2 vînători	— bateriile 4, 5 şi 6 din Regimentul 3 altilerie — o ambulanţă sanitară
	Brigada 2 infanterie— comandant, colonel Grigore Borănescu	Regimentul 5 linie Regimentul 16 dorobanţi Un batalion din Regimentul 15 dorobanţi	
	Brigada 4 cavalerie— comandant, colonel George Rosnoveanu	Regimentul 3 călăraşi Regimentul 7 călăraşi Regimentul 8 călăraşi	
Divizia de rezervă— comandant, colonel Mihail Cerchez (incepînd cu data de 9 septembrie 1877, această mare unitate a primit denumirea de *Divizia 2 activă*)	*Brigada 1 infanterie*— comandant, colonel Otton Sachelarie	Regimentul 1 linie Regimentul 7 dorobanţi Batalionul 4 vînători	— bateriile 1, 2 şi 6 din regimentele 1 şi 2 artilerie — o ambulanţă sanitară
	Brigada 2 infanterie— comandant, colonel Constantin Budişteanu	Regimentul 4 linie Regimentul 6 dorobanţi Regimentul 8 dorobanţi	
	Brigada 3 infanterie— comandant, colonel Matei Vlădescu	Regimentul 3 linie Regimentul 5 dorobanţi Batalionul 1 vînători	
	Brigada de cavalerie— comandant, colonel Victor Creţeanu	Regimentul 1 roşiori Regimentul 2 roşiori Regimentul 4 călăraşi	
	Batalionul de geniu— comandant, maiorul Zamfir Gheorghiu	Compania de pontonieri	

Scanned with OKEN Scanner

ARMATA DE OBSERVAȚIE

Divizii	Unități	Alte elemente componente
Divizia 1 infanterie — comandant, colonel Eustațiu Pencovici	Regimentul 1 dorobanți Regimentul 2 dorobanți Regimentul 3 dorobanți Regimentul 1 călărași	— bateriile 3, 4 și 5 din Regimentul 1 artilerie
Divizia 2 infanterie — comandant, colonel Mihail Holban	Regimentul 6 linie Regimentul 4 dorobanți Regimentul 2 călărași	— bateriile 3, 4 și 5 din Regimentul 2 artilerie

Cu această structură organizatorică armata română s-a angajat în focul luptelor de pe frontul Plevnei.

În urma discuțiilor și înțelegerilor dintre Marele cartier general român și Comandamentul suprem rus s-a hotărît ca la baza cooperării să stea, pe lîngă altele, respectarea individualității și unității de comandă a armatei române. De asemenea, s-a stabilit ca din trupele ruse și române, de pe frontul Plevnei, să se constituie o singură grupare, sub denumirea de Armata de vest, a cărei comandă să fie încredințată domnitorului Carol, avîndu-l ca șef de stat major, la început, pe generalul rus P. D. Zotov [1], iar sediul cartierului general să fie fixat în localitatea Poradim.

Pînă la 25 august, cele trei divizii române au executat marșul de apropiere și s-au concentrat în zona Plevnei, dată de la care trupele ruse și române, constituite în Armata de vest, erau gata de a trece la o acțiune hotărîtă împotriva grupării otomane de la Plevna, comandată de Osman pașa. Pentru definitivarea planului de operații, la Marele cartier general rus s-a convocat, la 25 august, un consiliu de război, care a hotărît ca cel de-al treilea asalt asupra Plevnei să fie dat în ziua de 30 august 1877.

Garnizoana otomană de la Plevna ocupa o poziție strategică deosebită, aici încrucișîndu-se cîteva căi de comunicație importante care făceau legătura între localitățile Nicopol, Rusciuc, Sofia, Tîrnovo, Filipopol. Terenul din jurul Plevnei era în parte accidentat, cu dealuri în amfiteatru, cu văi și vîlcele străbătute în toate direcțiile de pîraie cu sau fără apă în acel moment. Apreciind valoarea acestui teren pentru apărător și greutățile pe care le implica pentru atacator, Osman pașa a ordonat amenajarea și fortificarea lui cu redute, redane și alte construcții genistice de amploare.

[1] *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 209—210.

În vederea desfășurării atacului preconizat, artileriștii români și ruși au executat un foc metodic și intens în zilele premergătoare celei de-a treia bătălii pentru Plevna, asupra pozițiilor ocupate de forțele otomane. În urma unei recunoașteri, descoperindu-se o poziție înaintată a otomanilor în fața sectorului forțelor române, organizată într-un redan, în ziua de 27 august românii au executat un atac asupra acestei poziții fortificate inamice, prima încleștare românească cu forțele otomane pe frontul Plevnei, prilej în care s-a evidențiat Regimentul 13 dorobanți, al cărui drapel a fost decorat pentru faptele de vitejie săvîrșite [1].

În seara de 29 august, generalul Alexandru Cernat a dat un ordin de luptă prin care a stabilit în detaliu misiunea trupelor române, formarea coloanelor de atac și modul de desfășurare a asaltului de a doua zi [2]. În zorii zilei de 30 august 1877, pe o ceață deasă, coloanele de atac au început mișcarea spre locul de adunare, în valea Bukovului, unde, împreună cu trei batalioane rusești, care se găseau înapoia satului Grivița, așteptau ora de pornire la asaltul pozițiilor otomane de la Plevna.

Atacurile trupelor române, reluate de cîteva ori, au fost respinse cu pierderi mari. În situația creată, comandamentul român a hotărît ca la ora 18 să se facă o ultimă și supremă încercare. Pentru a patra oară ostașii noștri, care au dat probe de abnegație și devotament fără margini, s-au avîntat la asalt, executînd un puternic atac de front, combinat cu întoarcerea ambelor flancuri ale redutei Grivița 1. S-a angajat o luptă aprigă, la baionetă, care a ținut pînă la ora 19, în timpul căreia trupele otomane au fost învinse. Bătuți de românii ce pătrundeau în redută și amenințați cu tăierea retragerii de către batalioanele rusești, care au intrat în întăriturile otomane odată cu românii, turcii au părăsit reduta Grivița 1 și cele cinci tunuri aflate aici [3], retrăgîndu-se spre reduta Grivița 2, urmăriți îndeaproape de trupele noastre.

Făcînd o privire retrospectivă asupra celei de-a treia bătălii de la Plevna rezultă că singurul succes l-a constituit cucerirea de către români a redutei Grivița 1, obținut cu prețul unor însemnate pierderi. Cu toate încercările turcilor de a recuceri poziția pierdută, reduta a rămas definitiv în mîna bravilor noștri ostași. Acest succes a avut un larg ecou intern și internațional [4]. Referindu-se la această mare izbîndă a armatei române, țarul Alexandru al II-lea aprecia că trupele române „au dat dovadă în zilele de 30 și 31 august de un curaj eroic, luptînd

---

[1] *Ibidem*, p. 213—215 ; Gheorghe D. Stoean, Ion Gh. Pană, *Op. cit.*, p. 182—190.

[2] *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 202—203 ; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 218—220.

[3] Pentru detalii vezi : *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 203—225 ; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 221—227.

[4] *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 226—227.

Scanned with OKEN Scanner

sub unul dintre cele mai nimicitoare focuri ale inamicului"[1]. Aprecieri elogioase la adresa armatei române au făcut şi alţi martori oculari străini — ataşaţi militari pe lîngă armata rusă sau corespondenţi de presă.

Asaltul din 30 august, ca şi celelalte două anterioare, au demonstrat că Plevna nu putea fi cucerită decît printr-un asediu îndelungat. În legătură cu perspectiva acţiunilor ulterioare, în consiliul de război aliat, de la 1 septembrie, la care au luat parte ţarul Alexandru, domnitorul Carol, marele duce Nicolae, generalul Miliutin, ministrul de război rus, comandanţi de corpuri de armată etc., s-au confruntat în special două soluţii : prima, bazată pe propunerea unor generali ruşi, prevedea ridicarea asediului Plevnei şi retragerea forţelor aliate pe o poziţie convenabilă în aşteptarea unor masive forţe de ajutor ce urmau a sosi din Rusia ; a doua, propusă de partea română prezentă la discuţii, susţinută şi de generalul Miliutin şi alţi comandanţi ruşi, preconiza să se păstreze aliniamentul atins şi să se continue tot mai susţinut consolidarea liniei de asediu în jurul Plevnei[2]. După îndelungi dezbateri, consiliul de război s-a pronunţat în favoarea celei de-a doua soluţii, stabilind în principal următoarele : să nu se mai dea nici un atac în forţă contra Plevnei ; să se întărească poziţiile aliate din faţa Plevnei pînă la sosirea unor noi trupe din Rusia ; să se adopte măsuri pentru a împiedica aprovizionarea şi sporirea efectivelor otomane din Plevna.

În urma acestei hotăriri, care marca începutul etapei de încercuire şi asediere a Plevnei, comandamentul român şi-a îndreptat atenţia spre organizarea în cît mai bune condiţii a poziţiilor cucerite, precum şi a lucrărilor care să asigure stabilitatea poziţiilor trupelor noastre. Totodată, comandamentul român, convins de importanţa ce prezenta pentru întreaga apărare otomană reduta Griviţa 2, a încercat să pună stăpînire pe aceasta, dar fără rezultat.

Concomitent cu acţiunile desfăşurate asupra Plevnei şi cu multe altele efectuate în sprijinul forţelor ruse în operaţia de încercuire completă a poziţiilor otomane de la Plevna, au început pregătirile în vederea atacării cetăţii Rahova, care constituia un real şi permanent pericol pentru trupele române şi ruse, deoarece forţele otomane concentrate aici — circa 3 000 de militari — puteau acţiona oricînd asupra spatelui şi flancurilor trupelor de asediu. De aceea, cucerirea acestui centru fortificat devenise de stringentă necesitate.

Punerea la punct a planului de acţiune şi stabilirea măsurilor ce trebuiau să fie luate pentru ocuparea Rahovei s-au efectuat la comandamentul Armatei de operaţii, sub îndrumarea directă a generalului Cernat. S-a prevăzut ca trupele destinate atacului să acţioneze pe două

---

[1] *Pagini din lupta poporului român pentru independenţă naţională, 1877—1878 (documente şi texte social-politice)*, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 209—210.

[2] Arh. St. Bucureşti, fond general Cernat, dosar nr. 84, 1877—1878, f. 17—18 ; General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878* ; p. 61, 134 ; T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul din 1877—1878*, Editura F. Göbl Fiii, Bucureşti, 1887, p. 355—364 ; *România în războiul de independenţă 1877—1878*, p. 229—230.

Scanned with OKEN Scanner

direcții convergente. Misiunea principală a fost încredințată Detașamentului român dintre Vid și Isker, comandat de colonelul George Slăniceanu, ce urma să atace Rahova din direcția sud-est. Pentru acțiunea secundară a fost destinat un detașament mixt, româno-rus, comandat de generalul rus Meyendorf, cu misiunea de a ataca cetatea dinspre vest. Regimentul 8 călărași român asigura flancurile interioare ale celor două detașamente, iar Regimentul 2 călărași, flancul drept al coloanei principale spre Dunăre. Trupele române de pe malul de nord al Dunării urmau să sprijine cu focul artileriei atacul dat de detașamentele respective și, la nevoie, cu un desant de 500 dorobanți.

După două zile de lupte îndîrjite, începînd din dimineața de 7 noiembrie, cetatea Rahova a fost cucerită [1], victorie despre care marele duce Nicolae arăta, în scrisoarea către principele Carol, că „aparține întreagă armatelor române [...]" [2].

Paralel cu desfășurarea luptelor din zona Rahova s-a strîns tot mai mult cercul din jurul Plevnei asediate, unde forțele române, sub comanda generalului Alexandru Cernat totalizau 41 batalioane de infanterie, 28 escadroane de cavalerie și 112 tunuri, aproximativ 35 000 de militari deținînd sectorul cel mai mare, circa 13 km.

Din informațiile furnizate de dezertorii otomani sau de unii refugiați bulgari, precum și din cercetarea proprie, comandamentul Armatei de vest a dedus, către sfîrșitul lui noiembrie, că inamicul va încerca în scurt timp să iasă din Plevna în direcția Sofia. El a prevenit trupele să fie vigilente și a adoptat măsuri speciale pentru a întări dispozitivul aliat în sectoarele unde avea să se producă, probabil, tentativa trupelor otomane de a se sparge blocada. Generalul Cernat a dat, la 23 noiembrie, un ordin în care se preciza modul de acțiune pentru fiecare unitate română [3].

În cursul nopții de 27 spre 28 noiembrie, întunericul și ceața deasă din zona Plevna au favorizat acțiunile armatei comandate de Osman pașa în vederea realizării decroșării de trupele române și ruse. Totuși, manevra unei mase care număra circa 50 000 de oameni (militari și civili care doreau să se retragă din Plevna) nu a rămas, pînă la urmă, neobservată. Spre dimineață, trupele române, sesizînd părăsirea de către inamic a redutei Grivița 2, au ocupat-o cu un batalion [4]. La solicitarea cetățenilor bulgari, un batalion din Regimentul 6 linie român a fost trimis în Plevna pentru a asigura ordinea [5]. Alte unități române au cucerit redutele otomane de la Opanez, unde au capturat numeroși prizonieri și o importantă cantitate de material.

---

[1] *România în războiul de independență 1877—1878*, p. 258—276; *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 294—299.

[2] T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 474.

[3] *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 311—312.

[4] Colonel I. Manolescu, *Războiul româno-ruso-turc din 1877*, ediția I-a, București, 1921, p. 250.

[5] Căpitanul Ioan Ștefănescu, *Studii critice asupra războiului ruso-româno-turc, 1877—1878*, București, 1902, p. 209.

Scanned with OKEN Scanner

După lupte violente, trupele ruse şi române au făcut să eşueze tentativa forţelor otomane de a ieşi din încercuire. Întreaga grupare comandată de Osman paşa, formată din 10 generali, peste 130 de ofiţeri superiori, 2 000 de ofiţeri inferiori, aproximativ 40 000 de soldaţi (din care 1 200 de călăreţi) şi 77 de tunuri, a capitulat [1]. Pierderile otomanilor în ziua de 28 noiembrie s-au ridicat la aproximativ 2 500 de morţi şi răniţi. Românii au capturat „2 paşale, 225 ofiţeri, 10 227 soldaţi, 24 tunuri, 16 chesoane şi 5 000 puşti" [2].

Capitularea grupării otomane de la Plevna a constituit un prilej de adevărată sărbătoare pentru învingători, ilustrată de entuziastele manifestări ale ostaşilor români, ruşi şi ale populaţiei bulgare. Memorabila veste a fost întîmpinată de întregul popor român cu o imensă bucurie, exteriorizată în adunări şi demonstraţii de masă, în nenumărate moţiuni şi telegrame, în coloanele presei. Victoria de la Plevna a avut un larg răsunet în străinătate, armata română fiind elogiată pentru bravura şi vitejia ei.

În cadrul planului general de desfăşurare a operaţiilor militare după capitularea Plevnei, armata română a primit noi misiuni, pe care urma să le execute independent, sub comandament propriu. În principal, acestea au constat în deplasarea forţelor în zona Vidin, pentru a zdrobi gruparea de trupe inamice din nord-vestul Bulgariei, care ameninţa flancul drept al trupelor ruse şi de unde se puteau întreprinde incursiuni în teritoriul român.

Îndeplinirea misiunilor încredinţate punea din nou în faţa Marelui cartier general român problema reorganizării armatei, pentru a i se stabili o structură adecvată planului de campanie ce trebuia realizat în continuare. Astfel, în baza Înaltului ordin de zi nr. 174, din 5 decembrie 1877, în fruntea Marelui cartier general român a fost numit generalul Alexandru Cernat, avînd ca şef de stat major pe colonelul Ştefan Fălcoianu, iar armatei române i s-a stabilit următoarea structură generală: *Corpul de vest*, în care intrau diviziile 1, 4 şi Divizia de rezervă de la Calafat a fostului Corp de observaţie, restul trupelor fiind constituite într-o grupare — aşa-zisele *divizii detaşate*, în care intrau diviziile 2 şi 3 infanterie.

CORPUL DE VEST AVEA URMĂTOAREA ORGANIZARE [3]

Divizii	Brigăzi	Unităţi	Alte elemente componente
Divizia 1 infanterie — comandant, colonelul Dimitrie Lecca	*Brigada 1 infanterie* — comandant, colonelul Constantin Cruţescu	Regimentul 1 linie Regimentul 1 dorobanţi Regimentul 3 dorobanţi	— o companie de geniu

[1] *Istoricul războiului din 1877—1878*, partea a 2-a şi a 3-a, p. 756.
[2] *Ibidem*, p. 820.
[3] *Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă*, vol. VIII, p. 69—75; General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română la războiul din 1877—1878*, p. 84, 167—169, anexa 4; T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 523—526

Scanned with OKEN Scanner

Divizii	Brigăzi	Unităţi	Alte elemente componente
	Brigada 2 infanterie — comandant, colonelul Nicolae Dona	Regimentul 4 dorobanţi Regimentul 9 dorobanţi Regimentul 11 dorobanţi Regimentul 15 dorobanţi	
	Brigada 1 cavalerie — comandant, colonelul Paul Cernovodeanu	Regimentul 2 călăraşi Regimentul 8 călăraşi	
	Artilerie — comandant locotenent-colonel Alexandru Horbaschi	Regimentul 2 artilerie O baterie teritorială	
Divizia 4 infanterie— comandant, generalul George Anghelescu	*Brigada 1 infanterie* — comandant, colonelul Otton Sachelarie	Regimentul 2 linie Regimentul 12 dorobanţi Batalionul 4 vînători	— o companie de geniu
	Brigada 2 infanterie — comandant, colonelul Grigore Ipătescu	Regimentul 2 dorobanţi Regimentul 7 dorobanţi Regimentul 8 linie Batalionul 3 vînători	
	Brigada 4 cavalerie — comandant, colonelul Constantin Formac	Regimentul 6 călăraşi Regimentul 9 călăraşi	
	Artileria — comandant, colonelul Nicolae Dumitrescu Maican	— Bateriile 1, 2, 5 şi 6 din Regimentul 1 artilerie	
Divizia de rezervă— comandant, colonelul George Slăniceanu (Divizia se găsea pe malul stîng al Dunării)*	*Brigada 1 infanterie* — comandant, colonelul Mihail Holban	— Cîte un batalion din regimentele 3 şi 4 dorobanţi — Batalioanele de miliţii	— serviciile diviziei
	Cavaleria—comandant, colonelul Atanasie Dumitrescu	— Regimentul 1 călăraşi	

* În rezerva Corpului de vest se mai găseau : Brigada de roşiori (regimentele 1 şi 2 roşiori), comandată de colonelul Victor Creţeanu ; compania 3 geniu ; compania 6 telegrafie ; un escadron de jandarmi călări.

Divizii	Brigăzi	Unităţi	Alte elemente componente
	Artileria—comandant, colonelul Alexandru Anghelescu	— Bateriile 3 şi 4 din Regimentul 1 artilerie — Bateriile teritoriale — Bateriile de coastă	

DIVIZIILE DETAŞATE AVEAU URMĂTOAREA ORGANIZARE [1]:

Divizii	Brigăzi	Unităţi	Alte elemente componente
Divizia 2 infanterie— comandant, generalul Mihail Cerchez	*Brigada 1 infanterie* — comandant, colonelul Grigore Cantili	Regimentul 7 linie Regimentul 14 dorobanţi Regimentul 16 dorobanţi	— o companie de geniu
	Brigada 2 infanterie — comandant, colonelul Constantin Budişteanu	Regimentul 4 linie Regimentul 6 linie Regimentul 10 dorobanţi	
	Cavaleria — comandant, colonelul Alexandru Paraschivescu	Regimentul 5 călăraşi	
	Artileria — comandant, colonelul Henrich Herkt	Regimentul 3 artilerie	
Divizia 3 infanterie— comandant, generalul Dimitrie Racoviţă	*Brigada 1 infanterie* — comandant colonelul Matei Vlădescu	Regimentul 3 linie Regimentul 8 dorobanţi Regimentul 13 dorobanţi Batalionul 1 vînători	— serviciile diviziei
	Brigada 2 infanterie — comandant, colonelul Grigore Borănescu	Regimentul 5 linie Regimentul 5 dorobanţi Regimentul 6 dorobanţi Batalionul 2 vînători	
	Brigada 3 cavalerie — comandant, colonelul George Rosnoveanu	Regimentul 3 călăraşi Regimentul 4 călăraşi Regimentul 7 călăraşi	
	Artileria — comandant, colonelul Nicolae Dabija	Regimentul 4 artilerie	

[1] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Pentru nimicirea grupării otomane de la Vidin și cucerirea acestei cetăți au fost destinate diviziile 1, 2 și 4 infanterie. În același timp, trupele române de pe malul stîng al Dunării au primit ordin să se concentreze în Oltenia, cu forțele principale în zona Calafat, și să intervină cu artileria în sprijinul marilor unități care urmau să atace Vidinul; ele aveau, totodată, misiunea de a participa la lichidarea unor eventuale încercări otomane de forțare a fluviului în această zonă.

Analizînd în detaliu valoarea și dispunerea inamicului în zonă, comandantul Corpului de vest, generalul Nicolae Haralambie, a hotărît să încercuiască mai întîi cetatea spre a o izola de exterior, după care să execute un atac general pentru a cuceri, într-o primă etapă, puternicul sistem defensiv exterior al inamicului, iar într-o etapă următoare cetatea ca atare.

Luptele pentru Vidin au durat pînă la 22 ianuarie 1878, cînd s-a comunicat că se încheie armistițiul ruso-turc. La 12 februarie 1878, trupele române au intrat în Vidin. Odată cu înălțarea tricolorului românesc deasupra Vidinului, la 12 februarie, și asupra Belogradgikului, la 13 februarie, s-a încheiat în mod glorios participarea armatei române la războiul din 1877—1878. Revenind în țară, armata română, care jertfise pe cîmpul de onoare peste zece mii din ostașii ei, și-a făcut intrarea în capitala patriei noastre, București, încărcată de dragostea și recunoștința întregului popor român de pe ambele versante ale Carpaților [1].

Mobilizarea armatei și participarea ei la lupte, în care s-a acoperit de glorie la Grivița, Plevna, Rahova, Vidin, Belogradgik, au pus în evidență înaltele virtuți ostășești ale militarilor români, soliditatea armatei noastre în general, cît și unele neajunsuri care au constituit, la rîndul lor, probleme de concluzii, analiză și învățăminte pentru conducerea politică și militară în etapa următoare.

Pe plan organizatoric a rezultat necesitatea de a se crea din timp de pace comandamente de mari unități, corpuri de armată, divizii și brigăzi, cu state majore permanente, încadrate cu ofițeri competenți, care să învețe să lucreze unitar, să se ocupe nemijlocit de pregătirea unităților subordonate, să cunoască valoarea acestora, a cadrelor și să fie cunoscute de către acestea. Comandamentele de divizii și de brigăzi au fost create, după cum am văzut, încă din octombrie 1876, odată cu concentrarea armatei pentru instrucție și manevre, iar cele de corpuri de armată în aprilie 1877, dar perioada scurtă a existenței primei categorii de eșaloane de mari unități, chiar dacă a permis realizarea unei anumite uniformizări și întărirea principiului unității de comandă în conducerea trupelor componente, nu a dat posibilitatea acumulării unei experiențe mai consistente, mai ales că încadrarea comenzilor la unele eșaloane mai mari (brigăzi și divizii) se suplinea cu ofițeri care-și mențineau și comanda la unitățile din care proveneau și unde erau titularizați. Cît privește comandamentele de corp de armată, ele nu dispuneau de nici o experiență, fapt ce s-a resimțit mai ales în prima perioadă

[1] *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, p. 391—393.

Scanned with OKEN Scanner

de activitate a acestora și care a determinat să se păstreze, în general, divizia ca mare unitate de bază.

De asemenea, războiul a demonstrat că brigăzile mixte — formate din unități de infanterie, de dorobanți și de vînători — cu deosebiri evidente în ce privește încadrarea unităților și subunităților cu ofițeri, dotarea cu armament, programul de pregătire și instruire, nu poate asigura întotdeauna cadrul organizatoric necesar pentru o cooperare efectivă în cadrul aceleiași mari unități tactice. Totodată, deosebirea de înzestrare cu armament în cadrul aceleiași brigăzi producea neajunsuri nu numai în ceea ce privește aprovizionarea cu muniții, dar chiar și în ceea ce privește diferențierele de distanță la focul executat pe cîmpul de luptă datorită bătăii diferite a armelor. Învățăminte prețioase au fost desprinse și pe plan artileristic, îndeosebi legat de necesitatea diversificării, prin crearea unor categorii de artilerie bine distincte, în raport cu misiunile specifice ce le reveneau în cîmpul tactic.

Necesitatea existenței din timp de pace a unui corp de cadre bine pregătit pentru toate treptele și a unui corp de ofițeri de rezervă cu o pregătire corespunzătoare a rezultat chiar din momentul concentrării armatei în toamna anului 1876 și, mai ales, după mobilizarea din aprilie 1877. Încadrarea cu ofițeri bine pregătiți, capabili, a comandamentelor de corpuri de armată și divizii, a comandamentelor de brigăzi nou create, precum și a celor opt regimente noi de dorobanți și cele două de artilerie, a depozitelor, serviciilor, centrelor de instruire a recruților, subunităților pentru paza graniței, a fost făcută cu un mare număr de ofițeri luați de la regimente, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu ofițeri proveniți din rîndul miliților, sau cu elevi din Școala militară de infanterie și cavalerie și chiar a unor sergenți avansați la gradul de sublocotenent. Lipsa unui corp de ofițeri de rezervă pregătit din timp de pace, care să poată suplini imediat golurile create la comanda unor unități a dus la o mare fluctuație de cadre, la numiri de comandanți mai puțin pregătiți și fără experiență la comandă, ceea ce avea să se repercuteze asupra capacității și pregătirii unității sau subunității respective. De asemenea, golurile create prin rănirea sau moartea unui mare număr de cadre în timpul luptelor, datorită și faptului că ele trebuiau să meargă în fața liniei de atac, nu au putut fi completate tot din lipsă de cadre, decît parțial, chiar prin avansarea la gradul de ofițer a sergenților celor mai destoinici. Eterogenitatea corpului de ofițeri — proveniți din vechile „străji pămîntești", din școlile militare, din miliții, iar alții direct din rîndul trupei, fără o pregătire specială — a făcut ca acesta să nu aibă o omogenitate suficientă mai puțin la artilerie, la geniu și la serviciul medical, unde cadrele aveau o pregătire de specialitate cît de cît apropiată.

Războiul a pus în evidență concluzii prețioase și în ceea ce privește organizarea din timp de pace, pe baze noi, a sistemului de aprovizionare și hrănire a trupelor, constituirea în țară a unei industrii de apărare și înzestrarea armatei cu armament modern, elaborarea unor noi regulamente în raport cu noile cerințe ale războiului, în care să fie încorporată experiența de luptă a armatei, dezvoltarea atît ca pondere,

Scanned with OKEN Scanner

cît și ca rol și misiuni, a diferitelor arme în luptă — artileria, trupele de geniu și de transmisiuni, cavaleria. O altă suită de învățăminte a fost furnizată de pregătirea și desfășurarea luptelor, de activitatea de comandament și stat major în conducerea operațiilor, de cooperarea între toate armele, ca o condiție a succesului în luptă, de organizarea și executarea cercetării, de folosirea tuturor formelor de manevră în cîmpul tactic, întrebuințarea rezervelor, consolidarea obiectivelor cucerite și respingerea contraatacurilor, de folosirea fortificațiilor în sistemul de apărare, acțiuni deosebit de importante pentru o armată modernă.

Concluziile și învățămintele rezultate din războiul pentru independență au dat un serios impuls dezvoltării artei noastre militare atît din punctul de vedere al organizării armatei, cît și în ce privește modul de pregătire a acesteia, desfășurării și conducerii acțiunilor de luptă.

Scanned with OKEN Scanner

DINAMICA ELEMENTELOR CONSTITUTIVE ALE PUTERII ARMATE ÎN PERIOADA 1878—1914

Ca „rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare“ [1].

Cucerirea independenței a înrîurit pozitiv progresul economiei naționale în perioada ce a urmat. S-au dezvoltat forțele de producție, s-au extins relațiile de producție capitaliste și „odată cu aceasta crește numericește noua clasă socială, proletariatul, care se afirmă tot mai puternic în lupta de emancipare a țării“ [2]. Măsurile luate pentru protejarea industriei autohtone au dus la dezvoltarea ramurilor existente și la apariția altora noi. Au fost îmbunătățite și dezvoltate transporturile pe calea ferată și a celor rutiere ; au fost modernizate porturile fluviale și maritime, iar serviciul de telegraf a fost extins în principalele centre din țară. S-a dezvoltat sistemul național de investiții și credite, elemente de mare însemnătate pentru avîntul economiei naționale. A cunoscut o înviorare și agricultura, în cadrul căreia, în special pe marile domenii, au fost introduse mașini. S-a dezvoltat, de asemenea, comerțul intern și cel extern. Concomitent, s-au dezvoltat relațiile externe ale României ; au fost încheiate tratate comerciale și politice cu alte state, menite să contribuie la înzestrarea cu tehnică modernă a economiei noastre, să asigure noul statut internațional al României, ca stat independent și suveran. Cu toate acestea, „Structura economică și socială la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea arată că România

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 34.
[2] *Ibidem.*

se afla în prima fază a dezvoltării capitalismului“ [1], cu o economie predominant agrară, în care rămășițele relațiilor de producție feudale erau încă puternice ; pătrunderea rapidă a capitalului străin, a monopolurilor internaționale a determinat ca în principalele ramuri industriale puterile imperialiste să dețină cea mai mare parte a capitalului, „transformînd România într-o țară dependentă“ [2].

În același timp, a crescut tot mai mult rolul social și politic al burgheziei, care acționa pentru desfășurarea largă a activităților economice și comerciale și, implicit, pentru unele reforme democratice ce corespundeau cerințelor obiective ale progresului societății noastre în etapa respectivă. Dar interesele de clasă au determinat burghezia să intensifice exploatarea maselor și, totodată, să pactizeze pe plan politic cu moșierimea.

Unul din procesele sociale cele mai importante, care marchează și intensifică evoluția societății românești l-a constituit intrarea fermă în arena vieții politice a proletariatului industrial. Clasa cea mai înaintată a țării, proletariatul, își organizează în anul 1893 partidul său politic pe baza ideologiei socialismului științific, devenind purtătorul celor mai revoluționare idealuri ale maselor, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre propășirea patriei, spre o viață liberă și demnă, spre consolidarea independenței de stat și făurirea unității naționale.

Schimbările produse în viața economică, socială și politică a țării au determinat modificări și pe planul vieții militare, modificări caracterizate, pe de o parte, printr-un proces de întărire a armatei permanente în virtutea nevoilor de apărare a țării și în concordanță cu învățămintele rezultate din războiul pentru independență, cu dezvoltarea generală în domeniul militar, iar, pe de altă parte, prin accentuarea funcției interne a armatei, manifestată prin folosirea acesteia de către clasele exploatatoare în reprimarea răscoalelor țărănești din 1888 și 1907.

Consolidarea independenței naționale, pecetluită prin sîngele vărsat de ostașii români în luptele aprige purtate la sud de Dunăre împotriva armatelor otomane, asigurarea integrității teritoriale a țării, necesitatea obiectivă a luptei pentru făurirea statului național unitar român au determinat conducerea politico-militară a României să elaboreze și să înfăptuiască un complex de măsuri, în scopul dezvoltării sistemului militar național prin crearea de noi instituții, unități, mari unități, perfecționarea aparatului central de conducere, a comandamentelor, dezvoltarea armelor existente și crearea altora noi, îmbunătățirea organizării și activității serviciilor, dezvoltarea sistemului general de pregătire a contingentelor etc. Acțiunea de întărire a capacității de apărare a patriei, în care s-a acordat atenție sporirii puterii combative a armatei, a avut la bază nu numai factorii interni, ci și o serie de factori externi,

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 343.

[2] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 34.

Scanned with OKEN Scanner

printre care noul statut internațional al României, ca stat liber și independent recunoscut de marile puteri europene ; interesele puterilor străine față de bogățiile țării și poziția ei strategică ; nivelul atins pe plan mondial de arta militară, de organizarea, înzestrarea și pregătirea forțelor armate, de progresul tehnic în acest domeniu ; evoluția situației politice externe, știut fiind că, din 1883, marile puteri au început să se regrupeze în diferite alianțe politico-militare, îndeosebi în regiunile sud-est europene unde au apărut stări de tensiune între unele state balcanice și chiar unele pregătiri de război, care în fapt au culminat cu războiul sîrbo-bulgar din 1885.

Analizînd situația concretă a țării, învățămintele rezultate din recentul război, evoluția situației internaționale, teoreticienii militari au subliniat necesitatea ca pentru întărirea capacității de apărare a patriei, în măsură să facă față unei invazii străine, trebuie „să se găsească o organizare militară care să ridice la maximum puterile defensive ale națiunii“ [1]. Se avea totodată în vedere faptul că existența unei armate puternice, în stare să garanteze independența și integritatea țării, cerea eforturi mari financiare și materiale, domenii în care statul român întîmpinase destule greutăți și în perioada anterioară.

După războiul de independență, dezvoltarea și organizarea armatei române au evoluat în spiritul principiilor fundamentale, care fuseseră puse anterior la baza alcătuirii organismului militar al statului, îndeosebi principiul obligativității generale și personale a serviciului militar și acela de a organiza și pregăti armata în timp de pace cît mai apropiat posibil de ceea ce urma să fie ea în timp de război. Sub acest ultim aspect se remarcă căutările, opiniile exprimate și tendințele manifestate în majoritatea țărilor europene, inclusiv în România, de a se adopta principiul organizării militare sub forma armatelor de cadre *. Se sublinia ideea că o parte din oamenii apți a purta arme să fie grupați în unități permanente, care să constituie pentru toți cetățenii valizi ai națiunii școala ostășească. Această idee era analizată și argumentată și din punct de vedere economic, deoarece, în condițiile accentuării caracterului de masă al armatelor, nu mai era cu putință să se păstreze în efectivele permanente tot ceea ce era necesar la război. De aici și principiul de bază subliniat că „armata de război nu este altceva decît armata cadru, mărită prin elementele chemate de la vatră în momentul necesar“ [2].

Statul român, conducerea militară au căutat, în noua etapă, să păstreze un echilibru între ceea ce s-a transmis ca experiență a trecutului pe teren organizatoric și ceea ce perioada de pace impunea ca o consecință firească. În acest sens a fost îmbrățișată părerea că „a schimba prin organizare natura trupelor, numărul și numele, a le destina alte

---

[1] General C. N. Hîrjeu, *Pregătirea armatei pentru război*, vol. 1, București, 1905, p. 87.

* Și ca urmare a experienței războaielor franco-german din 1870—1871 și ruso-româno-otoman din 1877—1878.

[2] Locotenent-colonel Ioan Popovici, *Organizarea armatei române*, partea a III-a (1878—1892), Roman, 1903, p. 25.

Scanned with OKEN Scanner

regiuni de recrutare, a le scinda ființa, este a pierde bunuri morale de care se va resimte și oștirea și însăși națiunea“ [1].

Măsurile pentru perfecționarea organismului militar rezultate din analiza realităților și confruntările de idei de după terminarea ostilităților militare au început să fie transpuse în viață chiar din primii ani postbelici. Pînă în anul 1882 activitatea s-a desfășurat în baza legii din 1872, cu modificările aduse ulterior, ca urmare a pregătirilor și participării la război, la toate elementele componente ale armatei : infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, marină. Începînd din octombrie 1878 s-a înființat pe lîngă fiecare stat major al regimentelor de dorobanți și călărași cîte un pluton de instrucție „pentru formarea cadrelor necesare de sergenți și caporali“, selecționați din rîndurile celor „cu știință de carte și din ultimile două contingente mai noi“ [2]. În anul următor s-au făcut modificări în sistemul de repartiție a tinerilor în regimentele de dorobanți și „pentru întîia oară nu se mai limitează numărul tinerilor chemați în dorobanți ci se hotărăște a se vărsa în această trupă toți acei care prisosesc peste nevoile armatei permanente și călărași“ [3].

Modificările în organizarea și structura armatei se produc mai ales începînd din aprilie 1880 în arma infanteriei, care, pe baza experienței de război, rămîne arma de bază în structura organismului militar al țării. Ca atare, în timp ce infanteria permanentă rămîne pe mai departe organizată pe cele opt regimente de linie și patru batalioane de vînători, regimentele de dorobanți sînt reorganizate, numărul lor sporind de la 16 la 30. Astfel se asigura, în principiu, cîte un regiment de dorobanți la fiecare județ. Cele 30 regimente de dorobanți au fost organizate în cinci divizii teritoriale *, ținîndu-se seama de raioanele de recrutare de care aparțineau cei chemați sub arme. Regimentele de linie sînt organizate pe două batalioane a patru companii, iar cele de dorobanți pe două batalioane a opt companii, ceea ce determină ca infanteria să dispună de 80 de batalioane din care 60 batalioane trupe teritoriale. Serviciul de pază a frontierelor urma să fie executat cu schimbul de către dorobanții domiciliați la cel mult 30 km de frontieră.

La 1 aprilie 1881 au fost create noi unități militare și anume : 30 de regimente de rezervă, cîte unul de fiecare circumscripție (raion de recrutare) de regiment de dorobanți, organizat ca și regimentul de dorobanți respectiv, al cărui nume îl va purta cu adăugarea numelui județului și denumirea „de rezervă“ [4].

Cavaleria, care s-a dovedit o armă eficace și în condiții de campanie, a evoluat, după războiul de independență, în direcția creșterii efectivului, a unei organizări mai adecvate în raport cu necesitățile dezvoltării artei militare și cu evoluția ascendentă a infanteriei, cu ridica-

---

[1] *Ibidem*, p. 31.
[2] *România militară*, vol. 1, nr. 5, 1906, număr jubiliar, p. 746.
[3] *Ibidem*, p. 747.
* Divizia 1 teritorială militară — Craiova, Divizia 2 — București, Divizia 3 — Galați, Divizia 4 — Iași, Divizia 5 — Constanța.
[4] *Monitorul Oficial*, nr. 31 din 10/22 februarie 1881, p. 794, Decret nr. 285 din 7 februarie 1881.

Scanned with OKEN Scanner

rea gradului de înzestrare și instruire. În scopul ușurării conducerii și al întăririi ordinii interioare și administrative, regimentele de călărași au fost grupate pe brigăzi de cavalerie [1]. Avîndu-se în vedere utilitatea cavaleriei, au fost create patru regimente de călărași, numărul lor total ajungînd astfel la 12 [2]. Organizate fiecare pe cîte patru escadroane, acestea au fost încadrate, ca și regimentele de dorobanți, în cele cinci divizii militare teritoriale. Creșterea numărului de regimente a avut ca efect realizarea unei repartiții teritoriale mai judicioase a armatei, asigurîndu-se o eficiență mai mare procesului de pregătire a trupelor, o îngrijire și o aprovizionare mai operativă datorită unei mai bune organizări a serviciilor.

În 1881, s-au fixat efectivele de război la trupe, în vederea calculării din timp a necesităților de „material și echipament necesare pentru timpul de resbel" [3]. Totodată, din necesități economice, a fost redus termenul de serviciu activ cu un an atît pentru armata permanentă, cît și pentru cea teritorială, mărindu-se în schimb cu un an termenul pentru perioada cît fiecare cetățean se afla în rezervă. Ca urmare, numărul total de ani de servit în armată rămînea neschimbat : trei ani în serviciul activ în armata permanentă, cinci ani în cea teritorială. Acest termen urma să se reducă la doi ani pentru toți acei care „vor proba înaintea unei comisiuni că posedă instrucțiunea primară" [4].

Activitatea de întărire a puterii combative a armatei, prin sporirea numărului regimentelor de dorobanți la 30, stabilirea efectivelor de război pentru fiecare categorie de unități, saltul calitativ înregistrat sub toate aspectele, pun în evidență grija statului român pentru organizarea și pregătirea armatei astfel încît să fie în măsură să facă față în orice situație și împrejurare. Pe de altă parte, crearea unui număr de regimente de rezervă, egal cu cele active, cu subunități tactice și efective identice, reprezintă un principiu organizatoric și o realizare modernă în accepțiunea cuvîntului, permițînd o elastică adaptare la efortul de război, condiții de recrutare și instruire mai bune, păstrarea unei viguroase tradiții și a unui izvor permanent de forță materială și morală din spate către front. În felul acesta se realiza deziderатul de a exista în permanență o rezervă aptă pentru a face față neprevăzutului.

Pe baza experienței războiului de independență și a experienței altor armate, în perioada care a urmat războiului rolul trupelor de geniu a sporit atît în ceea ce privește misiunile pe care le aveau de îndeplinit — mult diversificate —, cît și efectivele. În noiembrie 1880, a fost înființat cel de-al doilea batalion, format din șase companii (două de căi ferate, două de săpători-minari, o companie de pontonieri și una

---

[1] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 338/104, f. 3.

[2] *Monitorul Oficial*, nr. 82 din 8/20 aprilie 1880, p. 2520—2521. Decret nr. 1164 din 5 aprilie 1880 ; general Anghelescu, *Studii asupra organizării sistemului militar*, București, 1880, p. 8. Începînd din 1881, Regimentul 12 călărași din Dobrogea s-a transformat în regiment de jandarmi.

[3] *Monitorul Oficial*, nr. 13 din 14 mai 1881, p. 215.

[4] *România militară*, vol. 1, nr. 5, 1906, p. 749.

Scanned with OKEN Scanner

de telegrafiști [1], iar la 1 aprilie 1882, prin contopirea celor două batalioane independente existente [2], a luat ființă primul regiment de geniu. Armei geniului, armă cu pronunțat caracter tehnic i se crease premisele organizatorice ale dezvoltării sale în viitor, avîndu-se în vedere utilitatea ei în caz de război, precum și contribuția pe care geniștii erau chemați să o dea în timp de pace în diferite sectoare ale economiei naționale.

O altă armă care se cerea imperios reorganizată și dezvoltată a fost artileria. Ca atare, a fost creat al 5-lea regiment de artilerie, organizat pe cinci baterii montate și una călărească, repartizat Diviziei 5 militare teritoriale. Prin același decret, s-a reorganizat artileria teritorială în 14 baterii. Complexitatea, diversitatea și amploarea crescîndă a acțiunilor și formelor de luptă au impus cu necesitate dezvoltarea și perfecționarea acestei arme atît ca pondere, cît și ca rol și misiuni în timpul războiului. Drept urmare, teoreticienii militari români și străini anticipau că lupta modernă se va caracteriza și „printr-o întrebuințare largă a artileriei de cîmp, cu bătaie lungă și cu tir curb" [3] și că „rostul artileriei nu mai este de a bate niște puncte determinate de pe cîmpul de luptă, ci spațiuri întregi. Ei nu trebuie să i se mai dea sarcini neînsemnate, ci marea sarcină, decisivă, de a acoperi, de a traversa cu focurile sale, terenul ocupat de vrăjmaș și acela pe care vrăjmașul voiește să înainteze" [4].

Măsurile luate pentru adoptarea unor structuri organizatorice adecvate și, în același timp, economicoase, au constituit cîștiguri însemnate pe linia pregătirii din timp de pace a forțelor militare corespunzătoare imperativelor războiului. Puterea militară a țării reușise să se consolideze într-atît încît a stîrnit deopotrivă surpriza și aprecierea observatorilor străini. Astfel, trimisul extraordinar și ministru plenipotențiar al Austro-Ungariei la București raporta Vienei la 28 iulie 1880 : „De la terminarea ultimului război [1877—1878] guvernul princiar se străduiește, pe baza experienței acumulate, să ridice armata română la un nivel demn de luat în seamă, atît prin sporirea forței sale de luptă, cît și prin întrebuințarea și completarea instrucției și a sistemului său de înarmare" [5]. Iar trimisul extraordinar și plenipotențiar al Franței la București, într-un raport din 20 octombrie 1882, consemna : „dacă se ține seama de timpul scurt și de fondurile modeste pe care această țară le-a putut afecta ridicării forțelor sale militare [...] armata română dispune de pe acum de efective, armament și organizare, încît puterile străine trebuie să țină seama de ea, iar de acum încolo alianța cu gu-

---

[1] *Monitorul Oficial*, nr. 248 din 4/16 noiembrie 1880, p. 7253. Decret nr. 2550 din 31 octombrie 1880.

[2] *Monitorul Oastei*, nr. 9/1882, p. 199. Decret nr. 960 din 8 aprilie 1882.

[3] General Ettore Bastico, *Evoluția artei războiului*, vol. 2, București, 1924, p. 24.

[4] General C. N. Hîrjeu, *Op. cit.*, p. 206.

[5] *Documente privind istoria militară a poporului român, iulie 1875—noiembrie 1882*, Editura militară, București, 1974, p. 187.

Scanned with OKEN Scanner

vernul de la București va trebui să fie considerată drept un factor al politicii europene în ceea ce privește Orientul" [1].

Structura organizatorică a armatei a căpătat noi parametri prin „Legea asupra organizării comandamentelor armatei", adoptată în iunie 1882. Stabilind componentele armatei active, noua lege preciza că aceasta este alcătuită din : trupe permanente (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, trupe de administrație) și trupe teritoriale (dorobanți, călărași și artilerie).

Organizarea puterii militare a statului, preciza legea, se baza pe : armata activă, cu rezerva sa, și armata de milițiI [2]. Așadar, puterea combativă a armatei urma să depindă de trei elemente : contingentele active, contingentele de rezervă și contingentele de milițiI. Deoarece, sub raport numeric, ultimele două elemente erau mai mari decît primele, rezultă că valoarea armatei în ansamblu urma să fie influențată ca pondere de rezerve și milițiI. De aici a reieșit necesitatea ca pentru o armată bine organizată și pregătită de război, încă din timp de pace, să fie luate măsurile corespunzătoare „pentru a ridica valoarea calitativă a acestor două elemente" [3]. De asemenea, legea prevedea împărțirea teritoriului țării, sub aspectul organizării militare, în patru mari regiuni, în acest sens organizîndu-se patru corpuri de armată, cu reședințele la Craiova, București, Galați și Iași. Fiecare regiune de corp de armată fiind împărțită, la rîndul său, în regiuni de divizie, de brigadă, de regiment, de batalion și companie (escadron) ; trupele din Dobrogea rămîneau constituite într-o divizie activă separată.

Corpul de armată, care existase temporar numai în condiții de război, în 1877—1878, apare acum ca o mare unitate cu caracter permanent. El se compunea din două divizii de infanterie, fiecare divizie fiind formată din patru regimente de dorobanți, un regiment de infanterie de linie și un batalion de vînători, o brigadă de călărași (trei regimente), o brigadă de artilerie, un batalion de geniu și un escadron de tren, statele majore și serviciile necesare pentru campanie. Prin această nouă organizare a diviziei de infanterie, care dispunea acum atît de trupe permanente cît și teritoriale, cu toate specialitățile, precum și prin existența unui număr mai mare de batalioane (regimentele de dorobanți avînd trei batalioane și nu două ca în perioada anterioară), se asigura o creștere simțitoare a combativității și mobilității acestei mari unități. Comandamentele corpurilor de armată aveau în subordine toate trupele de pe teritoriul regiunii respective — active, de rezervă și milițiI —, conducerea sub toate aspectele realizînd-o cu ajutorul statului major care era împărțit în două secțiuni : una activă, care însoțea trupele în caz de mobilizare, și alta permanentă, care rămînea în garnizoana de reședință. Lucrările necesare pentru cazarea trupelor terito-

[1] *Ibidem*, p. 394.
[2] *Monitorul Oficial*, nr. 59, din 11/13 iunie 1882, p. 1458—1461. Decret nr. 1677, din 8 iunie 1882.
[3] General C. N. Hîrjeu, *Din învățămintele războiului de astăzi*, vol. 2, București, 1916, p. 171.

Scanned with OKEN Scanner

riale se construiau după planurile elaborate de Ministerul de Război, dar pe cheltuiala județelor *.

Conform noii legislații, recrutarea contingentelor urma să se facă pe regiuni astfel : infanteria permanentă — regimentele de linie — își recruta oamenii de pe întreaga regiune a diviziei din care făcea parte ; cavaleria și artileria permanente, geniul și trupele de administrație se recrutau din toată regiunea corpului de armată în care își aveau garnizoanele.

În ceea ce privește regimentele de dorobanți, de călărași și artileria teritorială, acestea își recrutau oamenii din zonele respective unde își aveau garnizoanele. Pentru trupele de milițiI, în lege se sublinia că în fiecare zonă de constituire a regimentelor „de dorobanți, călărași, artilerie, geniu, tren se creează corespondentele de miliție, păstrînd același număr de ordine". Printr-un decret din mai 1884, se aprobă dispozițiile referitoare la înființarea regimentelor de rezervă cu numărul din circumscripția corespunzătoare regimentului de dorobanți (exemplu, Regimentul 1 de infanterie de miliție) [1]. În caz de mobilizare, unitățile de miliție urmau să fie întrebuințate ca garnizoane ale unor locuri întărite, ca formații auxiliare ale armatei de linie, cît și pentru siguranța unor linii sau puncte strategice. La nevoie, ele puteau fi organizate în brigăzi, divizii și corpuri de armată și destinate a participa la lupte alături de armata activă. Instruirea unităților de milițiI urma să se facă duminicile, oamenii putînd fi însă și concentrați pentru o perioadă de pînă la 30 de zile pe an [2].

În noiembrie 1882, au fost aduse modificări legii recrutării armatei adoptate în 1876, prin care se precizează că „toți locuitorii țării datoresc personal serviciul militar" și că „armata se recrutează pe regiuni de corpuri de armată, pentru corpurile de trupă permanentă, și pe districte, pentru corpurile de trupă teritoriale, dorobanți, călărași și artilerie prin

---

* Dealtfel, locuitorii județelor considerau o onoare a sluji din tată în fiu în aceleași unități militare și, ca atare, atunci cînd se punea problema mutării unor unități în alte garnizoane, autoritățile locale și cetățenii interveneau la Ministerul de Război ca unitățile din județul lor să nu fie mutate, luîndu-și obligația de a executa, prin mijloace proprii, orice construcții s-ar considera necesare, numai ca unitățile militare să rămînă pe loc. Cîteva exemple din anul 1883 : „Toate reparațiile ce ar necesita instalarea acestor companii permanente privește acest județ — arată prefectura județului Neamț —, ce se angajează a le face" ; Fălticenii cereau „a se trimite o anchetă spre a vedea că aici în Fălticeni sînt locuri suficiente pentru încazarmarea ei [companiei] și a batalionului și că în caz de neajuns județul și chiar comuna Fălticeni se obligă a pune la dispoziținea onor Ministerului încăperile necesare pentru armată" ; „Consiliul județean [Vlașca] a adus un credit de 24 000 lei pentru construirea a patru locale cazarme pentru companiile de dorobanți" (Arh. St. București, fond M.St.M., dosarul nr. 6/1883, f. 106, 109—110, 113—118, 126—127, 142—143).

[1] *Monitorul Oficial*, nr. 40 din 25 mai/6 iunie 1844, p. 777. Decret nr. 1583 din 16 mai 1884 ; *Monitorul oastei*, nr. 27 din 26 mai 1884, p. 489—490. Decret nr. 1583 din 16 mai 1884.

[2] *Ibidem*. Deși regimentele de milițiI nu au fost pînă la urmă înființate, datorită îndeosebi greutăților financiare ale statului, concepția care a stat la baza elaborării legii evidențiază o gîndire militară matură, chibzuită și judicioasă, care nu s-a depărtat de tradițiile oștirii românești, de principiul națiunii înarmate.

Scanned with OKEN Scanner

chemări și angajamente de bună voie"[1]. Durata serviciului militar a fost stabilită la trei ani pentru armata permanentă; patru ani pentru călărașii cu schimbul și cinci ani pentru dorobanți. La aceste trei categorii serviciul militar în rezervă este statuat pînă la vîrsta de 30 de ani împliniți, în trupele de miliții pînă la 36 ani, iar pentru gloate pînă la vîrsta de 46 ani împliniți. Termenul în serviciul activ se reduce la doi ani pentru armata permanentă și la trei ani în armata teritorială, „pentru toți tinerii din comunele rurale care vor dovedi înaintea consiliului de revizie că posedă cunoștințele celor patru clase primare"[2].

Noua structură organizatorică a armatei române, superioară celei anterioare, se caracteriza prin creșterea efectivelor, perfecționarea comandamentului și o mai judicioasă proporționare și repartizare a diferitelor genuri de armă. Pe baza învățămintelor rezultate din războiul pentru independență, cavaleria a trecut de la divizii la corpurile de armată, ceea ce dădea posibilitatea folosirii ei mai eficiente în misiuni specifice, iar artileria, care se dovedise insuficientă, a fost sporită mult și diversificată. De asemenea, a fost modernizată structura organizatorică a dorobanților, regimentele acestora fiind transformate în unități mai suple, cu posibilități de acțiune rapidă în cîmpul tactic și pe ansamblu[3]. În perioada următoare, în care evoluția economică și social-politică a țării cunoaște progrese evidente, armata română înregistrează noi îmbunătățiri sub multiple aspecte.

În cadrul infanteriei au suferit unele modificări regimentele existente; de asemenea, au mai fost înființate, în 1883, încă două regimente de dorobanți.

Progrese notabile cunoaște arma artileriei. Ea crește cantitativ, prin înființarea a încă trei regimente, totalul regimentelor de artilerie ridicîndu-se la opt[4], cărora în 1887 li se mai adaugă cîte o nouă baterie. Tot în 1887, primele patru regimente de artilerie sînt înzestrate cu tunuri de 75 mm, destinate să formeze artileria de corp de armată, iar celelalte patru regimente, dotate cu tunuri de 87 mm, urmau să formeze artileria divizionară. Tot acum s-a hotărît ca bateriile călărețe ale artileriei divizionare, cîte una de regiment, să se transforme în baterii montate, iar regimentele din artileria de corp de armată urmau să-și formeze, în plus, pe lîngă bateriile călărețe existente, cîte una din cele montate, pentru a avea astfel fiecare regiment cîte două baterii călărețe[5]. La baza acestei restructurări a artileriei de cîmp au stat o serie de considerente între care: gruparea bateriilor în unități de comandament deosebite în funcție de calibru; diferențierea bateriilor, din punctul de ve-

---

[1] *Ibidem*, nr. 191 din 21 noiembrie/3 decembrie 1882. Decretul nr. 2815 din 17 noiembrie 1882, p. 2777—2781.

[2] *Ibidem*.

[3] General-locotenent Ion Șuța, *Infanteria română*, vol. I, Editura militară, București, 1977, p. 245.

[4] *Monitorul Oastei*, nr. 24 din 25 aprilie 1883, p. 501—503. Decret nr. 829 din 8 aprilie 1883.

[5] *Monitorul Oficial*, nr. 161 din 23 octombrie 1887, p. 3807—3808, Decret nr. 2360 din 17 octombrie 1887.

Scanned with OKEN Scanner

dere al rolului tactic, în artilerie divizionară şi artilerie de corp de armată, atribuind celei dintîi calibrul mai mare, iar celeilalte materialul mai modern, deci cu posibilităţi de intervenţie sporite ; scoaterea artileriei de munte din compunerea bateriilor de cîmp [1].

Necesitatea ducerii acţiunilor de luptă în teren muntos, caracteristic pentru ţara noastră, a dus la crearea, în 1884, a artileriei de munte (cîte o baterie pentru fiecare corp de armată). În 1887, această categorie de artilerie a fost scoasă din compunerea bateriilor de cîmp, „urmînd a se constitui sub un comandament deosebit" [2]. Totodată, ca urmare a realizării unui sistem de fortificaţii, a luat fiinţă artileria de cetate sau de asediu, primele baterii de acest fel fiind constituite în 1885 ; ulterior, artileria de asediu s-a constituit în divizioane, iar din 1894 a intrat în compunerea trupelor de asediu organizate în regimente de cetate, care cuprindeau trupe de infanterie, artilerie, pionieri etc.

S-au produs modificări şi în organizarea unităţilor de cavalerie. Regimentul de călăraşi permanent din organica Corpului 3 armată s-a transformat în regiment de roşiori [3], măsură care semnifica preocuparea comandamentului român pentru rezolvarea nevoilor de cercetare ale corpului de armată. În anul 1887 forţa cavaleriei creşte cu încă opt escadroane permanente. După numai doi ani, regimentelor de călăraşi li s-a dat o nouă organizare, astfel : opt regimente au fost structurate pe cîte trei escadroane cu schimbul şi un escadron permanent, iar celelalte patru pe cîte două escadroane permanente şi două escadroane cu schimbul [4].

Modificări substanţiale se produc în arma geniului, care aveau să influenţeze pozitiv atît activitatea celorlalte arme, cît şi a comandamentelor de corp de armată şi divizii. În 1887 se ajunsese la două regimente de geniu, ale căror batalioane erau repartizate corpurilor de armată, ceea ce rezolva cîteva din problemele principale ale pregătirii de luptă, printre care : specializarea în cadrul armei ; pregătirea din punct de vedere genistic a trupelor din celelalte arme ; asigurarea unei conduceri corespunzătoare a companiilor de geniu, al căror număr sporise la douăzeci.

Paralel cu celelalte arme, cunoaşte o continuă dezvoltare şi marina militară, care devine un element important în organica armatei. Alcătuirea, locul şi rolul acestei arme în cadrul forţelor armate ale ţării au fost statuate prin „Legea pentru organizarea flotilei şi serviciului porturilor", promulgată în anul 1886.

Existenţa unei regiuni de litoral marin în Dobrogea şi experienţa războiului de independenţă impuneau cu necesitate dezvoltarea marinei militare nu numai ca element de apărare fluvială şi maritimă, dar şi ca

---

[1] *Filă din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 98.

[2] *Monitorul Oastei*, nr. 24, din 25 aprilie 1883, p. 501—503. Decret nr. 829, din 8 aprilie 1883.

[3] *Ibidem*, nr. 39, din 2 august 1884, p. 657. Decret nr. 2146, din 27 iulie 1884.

[4] Locotenent-colonel Ioan Popovici, *Op. cit.*, p. 205.

Scanned with OKEN Scanner

simbure și stimulent al marinei comerciale [1]. Existența în 1879 numai a Flotilei de Dunăre cu 20 bastimente nu mai corespundea necesităților atît din punct de vedere militar, cît și din cel al cerințelor crescînde ale economiei naționale. Ca atare, în anul 1881 a luat ființă Școala copiilor de marină [2], „pentru formarea cadrelor flotilei" [3]. Pentru a spori numărul navelor au fost comandate la diferite firme străine noi bastimente — un bric, șalupe, torpiloare și canoniere.

Forțele navale, constituite în Corpul flotilei, cu sediul la Galați, au fost subordonate inițial Diviziei 3 teritoriale, iar apoi Corpului 3 armată. După reorganizarea din anul 1886, flotila cuprindea depozitul, flotila, diviziunea echipajelor, școlile, inspectoratul general al navigației și arsenalul. Ca misiuni flotilei i se cerea „de a coopera la operațiile armatei în caz de război, a apăra țărmurile și a efectua transporturi militare"; de a „exersa poliția în porturile fluviale și maritime și asupra vaselor de comerț sub pavilion român" și „de a organiza serviciile dependente de aceste atribuții, cum căpităniile de porturi, tribunalele maritime, școlile, serviciul piloților și serviciul de scăpare în caz de naufragiu" [4].

Pe calea continuei modernizări și perfecționări a organismului militar, un moment important l-au constituit modificările aduse în 1891 legii de organizare a comandamentelor. În virtutea acestora s-a realizat fuzionarea celor două categorii de trupe de infanterie — unitățile de linie cu cele de dorobanți —, ceea ce permitea uniformizarea instruirii și pregătirii militarilor din această armă, precum și asigurarea cadrului unei mai bune structuri a armatei pe ansamblu.

În virtutea noilor dispoziții, corpul de armată se profilează tot mai accentuat ca o mare unitate tactic-operativă de arme întrunite, dispunînd de un stat major capabil să organizeze și să asigure conducerea marilor unități de infanterie, cavalerie și artilerie, precum și a subunităților independente subordonate. Conform noii legi, corpul de armată era format din: două divizii de infanterie; unul-două batalioane de vînători; o brigadă de călărași a trei regimente, un regiment de cavalerie permanentă-roșiori; o brigadă de artilerie; un batalion de geniu; un escadron de tren; statele majore și serviciile respective.

În baza reorganizării, arma infanteriei cunoaște un plus calitativ și din punct de vedere tactic, întrucît, pentru a răspunde mai bine noilor cerințe ale cîmpului de luptă modern — unde forma principală a luptei se considera manevra, fie strategică, fie tactică, bazată pe „sistemul de unghiuri [...] pe factorul geometric" [5], în realizarea căreia un rol principal îl avea gradul de mobilitate al unității — regimentele de infanterie au fost organizate pe cîte trei batalioane. Se aprecia, în general, că țările care dispun de forțe armate puțin numeroase „recurg la formula compensatorie pe care o poate [asigura] manevra, care se mate-

---

[1] Locotenent-colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 204.
[2] *Monitorul Oastei*, nr. 20/1886, p. 325—336. Decret nr. 1920.
[3] *Monitorul Oficial*, nr. 156 din 14/26 octombrie 1881, p. 5 339—5 340.
[4] *Ibidem*, nr. 57, din 14/26 iunie 1886, p. 1 146—1 151.
[5] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 99.

Scanned with OKEN Scanner

rializează în practică în dispozitivul de atac favorabil realizat cu cele trei batalioane în triunghi, apt să rezolve variate forme geometrice, suplu, ușor adaptabil oricăror necesități, incomparabil superior vechilor formule de organizare a regimentului pe două batalioane" [1].

În baza noii reglementări, repartizarea efectivelor pe mari unități s-a făcut mult mai judicios, asigurîndu-se trupe în toate regiunile țării ; unitățile au fost mai omogen organizate, în felul acesta realizîndu-se posibilitatea ca, la nevoie, ele să poată fi mult mai ușor constituite în cadrul unui eșalon superior.

De asemenea, în perioada următoare a sporit și numărul batalioanelor de vînători la opt, ajungîndu-se în 1900 să se dispună de cîte unul de fiecare divizie ; au fost constituite noi regimente de infanterie ; s-au căutat noi soluții pentru organizarea miliției ; în 1896 s-a preconizat crearea a 32 de batalioane de milițiii, cîte unul de fiecare regiment de infanterie ; după aproape un an, în 1897/1898, se hotărîse a fi create 32 de regimente de milițiii în locul batalioanelor, dar, din lipsă de fonduri, ele nu au putut fi constituite, astfel că, în decembrie 1900, s-a hotărît înființarea, cu data de 1 aprilie 1901, a cîte unui batalion de milițiii în circumscripția de recrutare a fiecărui regiment de infanterie, purtînd denumirea respectivului regiment fără a avea însă număr. În vederea mobilizării, pentru păstrarea echipamentului și armamentului batalioanelor de milițiii, pe lîngă fiecare regiment de infanterie s-a instituit cîte un depozit de milițiii. Trupele de milițiii urmau să fie chemate anual cîte 15—30 zile pentru instrucție, iar începînd din anul 1902 contingentele de milițiii erau chemate pentru a lua parte la manevrele de toamnă [2].

De asemenea, în vederea asigurării unei pregătiri temeinice și a uniformizării duratei stagiului, au fost aduse modificări legii recrutărilor pentru armată, în sensul că termenul de serviciu activ, pentru toate armele, se fixează la șapte ani, după care oamenii rămîneau în rezervă pînă la vîrsta de 30 de ani. Serviciul activ s-a stabilit la trei ani pentru armata permanentă, la patru ani pentru călărașii cu schimbul și la cinci ani pentru dorobanții cu schimbul ; de la vîrsta de 30 la 36 ani se făcea serviciul în milițiii, iar apoi, între 37—40 de ani, în gloate [3].

Condițiile economice, sociale și politice, noile cerințe ale dezvoltării armatei și artei militare au impus schimbări și în organizarea unităților de cavalerie. În anul 1895 numărul regimentelor de roșiori, care reprezenta cavaleria permanentă, a crescut la șase. Organizarea acestor regimente, pe cîte patru escadroane permanente, permitea o instruire mai omogenă și realiza o capacitate de luptă sporită, superioară regimentelor de călărași, care, la rîndul lor, au suferit și ele unele transformări.

---

[1] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. XXXI.
[2] *România militară*, vol. 1, nr. 5, 1906, număr special, p. 761—771.
[3] *Ibidem*, p. 757.

Scanned with OKEN Scanner

Aceleaşi cerinţe au dus la înfăptuirea unor modificări substanţiale şi în arma artileriei. Între acestea, esenţială apare noua organică a brigăzii de artilerie, care acum nu mai cuprinde două, ci trei regimente de artilerie. Două regimente constituiau artileria divizionară (cîte un regiment de artilerie pentru fiecare divizie de infanterie), iar un regiment constituia artileria de corp de armată. În acest scop au fost înfiinţate, în 1892, încă patru regimente de artilerie, cîte unul de fiecare brigadă [1].

Modificări s-au produs şi în cadrul artileriei de asediu. Dintre acestea remarcăm că, pentru a se asigura o conducere operativă şi eficace, artileria de asediu avea să depindă direct de comandamentul artileriei corpului de armată pe raza căruia se afla, pentru ca acesta (corpul de armată) să poată rezolva problemele referitoare la cooperarea ce trebuia să se realizeze în caz de necesitate între trupele de asediu din cadrul fortificaţiilor şi cele de întărire, care urmau să ducă lupte în afara fortificaţiilor.

Dezvoltarea numerică a artileriei, îmbunătăţirile structurii organizatorice şi a conducerii ei au fost impuse de o serie de factori între care necesitatea sporirii ponderii tehnice şi a puterii de foc, în ansamblu, în cadrul armatei permanente, punerea de acord a creşterii efectivelor infanteriei şi cavaleriei şi ale marilor unităţi operative cu nevoile corespunzătoare de foc. Ca o consecinţă firească, s-a impus subordonarea din timp de pace a artileriei divizionare comandanţilor de divizii de infanterie, pentru ca ei să cunoască mai îndeaproape valoarea, locul şi rolul acestei arme în sprijinirea infanteriei, să se poată îngriji din timp de pregătirea mobilizării ei, a coloanelor de muniţii de infanterie şi artilerie de care răspundeau, să cunoască corpul de cadre, pentru a-l putea folosi cu eficienţă.

La cele arătate se adaugă şi faptul că la începutul secolului nostru în tehnica artileristică au apărut schimbări şi perfecţionări de mare importanţă, care vor avea consecinţe asupra folosirii acestei arme în luptă. Astfel, în locul pulberii negre, proiectilele încep să fie încărcate cu substanţe explozive noi : iniţial cu piroxilină, apoi cu melinită şi cu trotil, mărind puterea de explozie şi distrugere a loviturilor ; de asemenea, armatele au început să fie înzestrate cu tunul cu tragere rapidă ; în aceeaşi perioadă se inventează goniometrul şi luneta şi, ca urmare, s-a creat posibilitatea ca artileriştii să-şi amplaseze piesele în poziţii de tragere acoperite, avînd putinţa, pe de o parte, să execute foc din poziţii mascate continuu şi pe o perioadă mai îndelungată, iar pe de altă parte, artileriştii să beneficieze de o protecţie mult mai mare atît pentru ei, cît şi pentru piesele pe care le deserveau, fără ca acestea să-şi piardă din forţa de lovire şi eficacitate.

Necesitatea apărării litoralului maritim şi fluvial, precum şi a zonei Deltei Dunării, a impus modificări în structura organizatorică a marinei militare. Astfel, în anul 1895 au fost înfiinţate două mari uni-

[1] *Monitorul Oficial*, nr. 9 din 1/13 aprilie 1892, p. 8. Decret nr. 1008 din 30 martie 1892.

tăți : Divizia de mare, cu sediul la Constanța, și Divizia de Dunăre, cu sediul la Galați. În anul următor, a fost constituit Comandamentul flotilei, format din : statul major ; serviciul tehnic și geniu ; serviciul torpile și artilerie cu depozitele respective ; serviciul intendență ; Divizia de mare, a cărei înființare coincidea cu începerea construirii portului maritim Constanța ; Divizia de Dunăre ; Depozitul de echipaje al flotilei ; Apărarea fixă și mobilă a porturilor, școlile, Arsenalul și Inspectoratul navigației și porturilor. În anul 1900, Divizia de mare dispunea de un crucișător, o canonieră, două șalupe canoniere, trei torpiloare clasa I și un bric-școală, iar Divizia de Dunăre avea în dotare cinci canoniere, cinci șalupe canoniere, două torpiloare clasa III-a, un vas de transport, un vas de poliție, șapte șalupe de poliție și 20 de șlepuri [1].

Nu peste mult timp, urmărindu-se continua modernizare și perfecționare a organismului militar, prin legea de organizare a forțelor armate din 29 martie 1908 se aduc noi schimbări structurii militare, tinzîndu-se tot mai mult spre permanentizarea întregii armate.

Dealtfel, acest element nou al legii, permanentizarea armatei, a suscitat discuții aprinse în parlamentul țării. Deputatul I. C. Grădișteanu aprecia că „prin permanentizarea infanteriei, care este în strînsă legătură cu reducerea serviciului la doi ani, se sporește nu numai soliditatea infanteriei, dară și numărul oamenilor complet instruiți, vărsați în fiecare an în elementul rezervei“ [2]. Dar senatorul C. C. Dissescu ținea să sublinieze efectul acestei permanentizări în legătură cu folosirea armatei ca instrument al claselor exploatatoare, de reprimare a mișcărilor sociale ale maselor. După cum se știe, senatul a aprobat folosirea armatei la reprimarea marii răscoale a țăranilor din 1907. Aceasta l-a făcut pe senatorul citat să declare textual : „eu nu am să aduc aici cea mai mică critică armatei din cauza grabei cu care a operat în acele momente tulburi prin cari trecea țara prin împărțirea țării în sectoare. Și dacă aș avea un cuvînt de zis în privința armatei, reprezentată prin d. general Averescu, prin d. general Manu, și n-aș putea aduce decît recunoștința [...]“ [3]. Așadar, aprobare deplină pentru împușcarea a 11 000 de țărani, nici un cuvînt de reprobare față de guvernanții care au ordonat represiunea, nici un regret pentru jalea și durerea satelor românești.

Conform noii legi, elementele componente ale organismului militar au fost reduse la trei : armata activă cu rezerva ei, destinată în caz de război să formeze armata de operații ; milițiile, cu destinația de a întări armata de operații, fie prin constituirea de noi unități, fie prin completarea unităților operative ; armata teritorială cu misiunea de a apăra teritoriul. Pentru a se trece pe picior de război, unitățile organizate din timp de pace, precum și cele ce se organizau pe timpul mobilizării și al desfășurării acțiunilor militare, se completau cu efective prin chemări sub arme a contingentelor aflate la vatră, în rezervă și din miliții, în ordinea lor numerică, începînd cu contingentele mai tinere.

---

[1] Lt.-colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 204.

[2] *Dezbateri parlamentare. Dezbaterile Senatului nr. 52, ședința din 24 martie 1908*, p. 891.

[3] *Ibidem. Dezbaterile Senatului, nr. 48*, p. 745.

Scanned with OKEN Scanner

Noua lege a adus modificări și în ceea ce privește durata serviciului militar, stabilindu-l între vîrsta de 21 pînă la 40 de ani : șapte ani în activitate, cinci ani în rezervă, trei ani în miliții și patru ani în armata teritorială. Ca atare, a fost sporit numărul de ani pentru categoria în rezervă, de la doi la cinci, iar pentru categoria miliții timpul a fost redus de la șase la trei ani ; s-a redus timpul de serviciu și la armata teritorială, de la zece la patru ani. Aceste modificări au fost determinate de faptul că numai două contingente de rezervă nu erau suficiente pentru a completa efectivele de război ale unităților active în mod operativ. Pentru miliții cerințele erau acoperite de trei contingente, iar pentru armata teritorială, de patru contingente. De asemenea, datorită tendinței de permanentizare a elementelor componente ale armatei, dar mai ales din motive economice, termenul de serviciu sub arme a fost redus pentru toate trupele permanente la doi ani, pentru trupele călări la trei ani, iar pentru marină la patru ani. Prin aceste noi reglementări, numărul oamenilor încorporați anual se ridica de la 22 000 la 40 000 din totalul de aproximativ 46 000 încorporabili.

Prin permanentizarea infanteriei se asigura acestei arme de bază din compunerea armatei o omogenizare, o instruire și o pregătire de război mai bună. Regimentele de rezervă, organizate la mobilizare, cîte unul de fiecare cerc de recrutare, dispuneau în timp de pace de un nucleu restrîns de cadre active, fapt ce permitea ca, la mobilizare, să se treacă rapid la constituirea și pregătirea lor. Cavaleria, datorită faptului că era o armă costisitoare, iar posibilitățile de asigurare a efectivelor complete de cai erau limitate, a rămas pe mai departe organizată în regimente de roșiori, ca trupe permanente, și în regimente de călărași, ca trupe cu schimbul. Întreaga artilerie de cîmp a fost introdusă în organica diviziilor, fără a mai menține, ca pînă în anul 1908, o treime din această artilerie la corpurile de armată ; aceasta era o măsură bine gîndită, avînd în vedere faptul că divizia, ca mare unitate tactico-operativă — pentru a neutraliza și nimici inamicul — avea nevoie de o putere de foc mult mărită în noile condiții ale cîmpului de luptă.

Îmbunătățirea gradului de înzestrare a armatei, necesitatea unei conduceri mai operative, cît și dezvoltarea pe care au cunoscut-o unele arme în deceniile anterioare au determinat modificări substanțiale și în organica unităților și marilor unități. Ca atare, brigăzile de infanterie, de cavalerie și de artilerie urmau să fie formate din două regimente, cele de infanterie dispunînd în plus de unu-două regimente de rezervă ; diviziile de infanterie se constituiau din două brigăzi de infanterie, un batalion de vînători, o brigadă de artilerie, trupe și servicii auxiliare ; corpurile de armată se formau din două la trei divizii de infanterie, una la două brigăzi de cavalerie, un batalion de pionieri, o companie de telegrafie, trupe și servicii auxiliare ; în fine, divizia de cavalerie preconizată a se organiza într-un caz de necesitate. se constituia din trei brigăzi, un divizion de artilerie călăreață și din trupe și servicii auxiliare. Principiul care stătea la baza organizării armatei în această perioadă era acela ca „compunerea unităților în timp

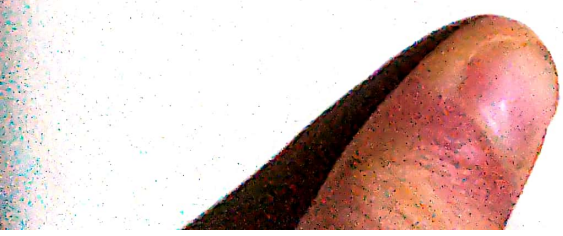

de pace să corespundă, pe cît se poate, ordinei de bătaie din timp de război, cu efective reduse“ [1].

O măsură importantă a fost aceea a repartizării tinerilor, încă înainte de încorporare, unui element din compunerea armatei, pentru a putea primi din timp cunoștințe militare necesare și specifice, pentru a se antrena la trageri și a-și forma o bună condiție fizică. Noua reglementare, aplicată în mod rațional, ușura mult instrucția recruților după încorporare, lucru deosebit de important în condițiile reducerii stagiului militar. În acest scop, legea prevedea introducerea pregătirii preregimentare (premilitară), în care tinerii între 19 și 21 de ani încorporabili trebuiau să execute, timp de doi ani, instrucție cîte 30 de duminici anual.

Noul sistem de organizare a armatei, cît și cel al satisfacerii stagiului militar prezentau avantaje evidente față de vechile reglementări. Se realiza o repartiție a anilor de serviciu mai potrivită necesităților armatei mobilizate. Sporea numărul oamenilor bine instruiți și trecuți anual în rezervă, prin reducerea termenului de serviciu sub arme la doi ani pentru trupele terestre. De asemenea, se realiza o distribuire mai rațională a cavaleriei, artileriei și a trupelor tehnice, mai apropiat de nevoile cîmpului de luptă. Totuși, încetarea, conform legii, a obligațiilor militare pentru toți cetățenii la împlinirea vîrstei de 40 de ani, adică cu șase ani mai devreme față de vechea lege, constituia un minus, deoarece forța combativă a armatei nu era în acord cu posibilitățile maxime de angajare a efectivelor în caz de război. Aceasta a determinat revenirea în scurt timp la vechiul sistem, prin modificările aduse ulterior acestei legi în anii 1910, 1911 și 1913.

Astfel, prin legea din 15 aprilie 1910, s-au stabilit ca elemente componente ale armatei : armata activă ; rezerva armatei active ; milițiile. Armata activă și rezerva ei se constituiau în caz de război în armata de operații, iar milițiile, avînd misiunea de a apăra teritoriul (frontierele, cetățile, pozițiile întărite, punctele de etapă etc.) urmau să fie formate la mobilizare în unități, în raport cu necesitățile momentului dat. Contingentele de rezervă erau întrebuințate în momentul mobilizării „la constituirea unităților de rezervă și la umplerea golurilor ivite în armata de operații“ [2]. De asemenea, durata serviciului militar, activ și în rezervă, este mărită între 21 și 42 de ani, din care șapte ani în activitate, 10 ani în rezervă, patru ani în miliții. Această nouă lege a apropiat și mai mult termenul de „armată activă“ de înțelesul armatei regulate, cu un efectiv mai redus în timp de pace și care putea să dea o pregătire corespunzătoare contingentelor anuale și să asigure o rezervă pregătită. În același timp, legea a stabilit ca o categorie distinctă rezerva armatei active, în locul trupelor teritoriale, a căror atribuții au fost transferate milițiilor.

Prin legea din 18 decembrie 1911 se aduc modificări dispozițiunilor privitoare la unitățile de rezervă în sensul că : „În fiecare cerc

---

[1] *Monitorul Oastei*, nr. 18, din 1910, p. 244.
[2] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

de recrutare se vor organiza unităţi de rezervă, a căror destinaţie se va hotărî prin ordinea de bătaie pentru mobilizare. Ele vor dispune din timp de pace de cadrele necesare pentru a se organiza la mobilizare. Unităţile de rezervă vor purta denumirea cercurilor de recrutare din care sînt recrutate, iar în caz de grupare în unităţi mai mari, acestea vor primi o numărătoare proprie, cu denumirea de rezervă“ [1].

În sfîrşit, prin legea din 6 mai 1913 [2], se menţin aceleaşi trei elemente componente ale armatei, însă durata serviciului militar activ şi în rezervă este mărită la 25 de ani, adică de la vîrsta de 21 la 46 ani şi anume : şapte ani în activitate (între 21 şi 28 ani), din care doi la patru ani (în funcţie de specialitate) sub arme, iar următorii ani în completare ; 12 ani în rezerva armatei active (între 28 şi 40 ani) şi şase ani în miliţii (între 40 şi 46 ani). Contingentele de rezervă erau împărţite în două părţi egale : chemarea întîi — urgenţa I — şi chemarea a doua — urgenţa a II-a. În ceea ce priveşte miliţiile, care prin legile anterioare erau destinate să apere teritoriul, noua lege prevedea că acestea pot fi întrebuinţate şi la unele servicii din spatele armatei de operaţii, ca paza liniilor de etape şi a teritoriului eliberat de la inamic etc. De asemenea, legea a stabilit ca tinerii dispensaţi şi cei neîncorporaţi ca prisos de contingent să fie înscrişi direct în miliţii, de unde puteau fi chemaţi la concentrări de instrucţie pe timpul cît contingentul lor se afla în activitate şi în rezervă.

Acţiunea de permanentizare a tuturor elementelor componente, pe de o parte, şi înrăutăţirea situaţiei politico-militare pe continentul european, şi în special în sud-estul Europei, pe de altă parte, au determinat statul român să facă eforturi financiare şi materiale deosebite în domeniul militar. Între 1908—1913 au fost create noi comandamente de mari unităţi (corp, divizie), noi regimente de infanterie, cavalerie şi artilerie. În 1911 s-a introdus în organica fiecărui regiment de infanterie şi de roşiori cîte o secţie de mitraliere a trei piese. În anul 1912 au fost reorganizate trupele de grăniceri în „Corpul de grăniceri“, format din companii şi plutoane după principiul infanteriei, „pentru paza şi supravegherea frontierei“ [3]. În acelaşi timp, au fost luate măsuri pentru perfecţionarea organizatorică a armei geniului, care cuprindea serviciul de geniu şi trupele de comunicaţii, în cadrul cărora găsim o mare varietate de subunităţi de specialitate : de săpători-minari, de poduri, de pontonieri, de căi ferate, de telegrafie, de aerostaţie, de automobile, secţii de porumbei. Înzestrarea armatei cu mijloace radio, motociclete, automobile şi proiectoare a dus la constituirea, în anul 1908, a unei subunităţi specializate, Compania de specialişti, transformată apoi, în anul 1913, în Batalionul de specialişti, care grupa tot ceea ce era nou în tehnica militară genistică. În 1912 s-a constituit Corpul automobiliştilor voluntari, format din proprietarii de automobile şi motociclete cu scopul de a

[1] *Ibidem*, nr. 219 din 4 ianuarie 1911.
[2] *Ibidem*, nr. 28 din 8 mai 1913.
[3] *Ibidem*, nr. 11, din 1912, p. 178—179.

Scanned with OKEN Scanner

asigura funcționarea serviciului în timpul manevrelor și al concentrărilor, cît și în timp de război.

Un element deosebit de important l-a constituit apariția și dezvoltarea aviației, ca urmare a eforturilor unor celebri pionieri români în acest domeniu ca Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă etc. La început s-a înființat aerostația, prin dotarea, în 1893, a companiei de telegrafie a Regimentului 1 geniu cu un balon captiv, importat din Franța. Era prima secție de aerostație din armata română, care avea misiunea de a efectua cercetare aeriană în folosul trupelor din forturile liniei de centură a Bucureștiului. Secția de aerostație, înzestrată apoi cu baloane de producție internă, a participat, începînd din anul 1907, la manevrele militare. Ca urmare a rezultatelor bune, secția s-a transformat în companie, primind încă trei baloane captive aduse din import, fiind introdusă în organica Batalionului de specialiști al geniului.

În anul 1911 s-au pus bazele aviației militare prin apariția primei promoții de ofițeri de aviație (șase ofițeri din arma geniului), formați și pregătiți în Școala de pilotaj de pe aerodromul Chitila, după care, în anul următor, a fost înființată o școală și un parc de aviație la București. În 1913 a fost emisă legea privind „Organizarea aeronauticii", acestei arme fixîndu-i-se ca scop „studiul, procurarea, construcția și întrebuințarea aparatelor de navigație aeriană ce s-ar putea utiliza în armată ; administrația și mobilizarea unităților destinate acestui serviciu, precum și instrucția personalului"[1]. Serviciul aeronauticii cuprindea două secții : Secția aeronautică (avioane și alte aparate de zbor) ; Secția aerostație care se ocupa cu baloanele de observare-cercetare.

Eforturile făcute timp de trei decenii și jumătate pe linie organizatorică în vederea întăririi puterii combative a armatei, pentru apărarea și consolidarea independenței și pregătirea actului de făurire a statului național unitar român au permis ca, în anul 1913, armata română să dispună de : cinci comandamente de corp de armată și 10 comandamente de divizie ; 10 batalioane de vînători, 40 de regimente de infanterie active și 40 batalioane de rezervă (cadre) ; 12 regimente de roșiori, opt de călărași și un regiment de escortă regală ; 20 regimente de artilerie de cîmp (75 mm) a șase baterii și un regiment de artilerie călărească (șase baterii) ; două regimente de artilerie de cetate și un regiment de asediu ; cinci divizioane de obuziere ușoare, 105 mm, un divizion de tunuri de munte de 75 mm ; cinci batalioane de pionieri, un batalion de pionieri cetate și un batalion pontonieri ; cinci companii de telegrafie, un batalion căi ferate, un batalion specialități și un serviciu aeronautic. În această structură organizatorică forța combativă a armatei pe timp de pace era de 122 batalioane active de infanterie (cu 180 mitraliere), 80 batalioane de rezervă (cadre) de infanterie, 83 escadroane de roșiori și călărași, 126 baterii de artilerie de cîmp, 15 baterii obuziere de 105 mm, două baterii obuziere grele,

[1] *Ibidem*, nr. 10, din 1913, p. 291.

Scanned with OKEN Scanner

150 mm, trei baterii artilerie munte de 75 mm ; efectivul total se ridica la 6 149 ofiţeri şi elevi şi 94 170 reangajaţi şi trupă [1].

Dezvoltarea, modernizarea şi perfecţionarea organismului militar au impus, în perioada de care ne ocupăm, căutări şi măsuri care să conducă şi la perfecţionarea aparatului central şi a eşaloanelor de comandament ale armatei.

La începutul perioadei, conducerea armatei o exercita Ministerul de Război, dispunînd de un secretariat general, care era organul ce rezolva problemele referitoare la pregătirea trupelor, transmiterea ordinelor şi dispoziţiunilor ministerului direct comandanţilor de mari unităţi şi asigura legătura cu celelalte ministere şi departamente. Sporirea atribuţiunilor Ministerului de Război, ca urmare, şi pe măsura dezvoltării armatei, a impus cu necesitate întărirea şi diversificarea aparatului central de conducere al armatei şi definirea cu rigurozitate a atribuţiilor fiecărui element al său. Pe această linie, în februarie 1878, pe lîngă Ministerul de Război a fost creat un Comitet consultativ permanent *, iar în iunie, acelaşi an, şi un Consiliu superior **, care avea o comisie permanentă. Scopul acestui organ era de a ajuta pe ministru „în administraţiunea armatei şi continuitatea în organizarea armatei" [2]. Consiliul superior se întrunea o dată pe an, în şedinţă ordinară, ministrul avînd latitudinea a-l convoca şi în şedinţă extraordinară, în funcţie de împrejurări. Ministrul era obligat a cere avizul consiliului în probleme de interes general ca : organizarea armatei, apărarea ţării, mobilizare, dotarea cu armament şi echipament militar, învăţămîntul militar etc. Comisia permanentă era condusă de şeful statului major al armatei, iar printre atribuţiile sale era şi aceea de a elabora toate proiectele de legi şi regulamente militare. În anul 1879 au început să se creeze premisele formării Marelui stat major, prin numirea şi prevederea în buget pe anul curent a Comisiei permanente a Consiliului superior al armatei — sîmburele viitorului Mare stat major — şi a unui general ca şef al acestuia. Căutările pe această linie continuă pînă la 29 noiembrie 1882, cînd, prin decretul nr. 2945, se înfiinţează Marele stat major al armatei, acţiune urmată de legea asupra serviciului de stat major, sancţionată la 6 martie 1883, cînd, pentru prima dată în ţara noastră, se creează, prin lege, Marele stat major [3]. Prin aceeaşi lege s-a hotărît ca serviciul de stat major să fie îndeplinit numai de ofiţeri brevetaţi ca statmajorişti, iar pentru crearea şi pregătirea cadrelor necesare s-a decis înfiinţarea

---

[1] *România în războiul mondial 1916—1919*, vol. 1, Bucureşti, 1943, p. 29—30. Anexele 1, 2 şi 3.

* Format din şapte colonei.

** Format din şeful Statului major general al armatei, comandanţii corpurilor de armată, şefii superiori ai artileriei, geniului şi flotilei, comandantul şcolilor militare, inspectorul general al serviciului sanitar al armatei, intendentul general, directorul Ministerului de Război şi patru colonei statmajorişti care făceau parte din Comisia permanentă a Consiliului superior.

[2] *România militară*, vol. 1, nr. 5, număr jubiliar, Bucureşti, 1906, p. 660.

[3] *Monitorul Oficial*, nr. 283 din 17/29 martie 1883, 4625—4627. Decret nr. 809, din 6 martie 1883.

Școlii superioare de război. S-au pus bazele celui mai important organism de pregătire, organizare și coordonare a activității armatei în timp de pace și de conducere a sa în timp de război, îndeplinindu-se un deziderat major rezultat din experiența războiului. Subordonat Ministerului de Război, Marele Stat Major se conducea după ordinele și dispozițiunile acestuia și coopera cu direcțiile și inspectoratele subordonate Ministerului de Război. Printre problemele pe care Marele stat major le rezolva în timp de pace se numărau : studiul problemelor de organizare militară ; studiul și pregătirea lucrărilor referitoare la război ca : mobilizarea, concentrarea, pregătirea etapelor și a diferitelor teatre de operații, geografia și topografia militară a țării ; organizarea și pregătirea diferitelor servicii auxiliare necesare armatei în ansamblul său și corpurilor de armată în campanie, ca și a serviciului de căi ferate, de telegraf și poștă, de informații etc ; executarea și ținerea la curent a hărții țării, studiul geografiei și topografiei țărilor străine, realizarea documentării referitoare la acestea, tipărirea hărților și planurilor necesare pentru război ; studiul forțelor militare ale diferitelor state și urmărirea permanentă a problemelor militare ale acestora. În vederea îndeplinirii în cît mai bune condiții a sarcinilor ce-i reveneau, Marele stat major a fost organizat pe trei secții, fiecare avînd ca șef un ofițer superior de stat major, cel mai vechi dintre ei îndeplinind și funcția de subșef al Marelui stat major ; Secția I se ocupa cu problemele referitoare la organizarea, mobilizarea, pregătirea teatrelor de operații și a manevrelor generale ale armatei ; Secția II-a răspundea de organizarea comunicațiilor și serviciului de informații în campanie, de studiul problemelor științifice „de interes deosebit“ și de istoria campaniilor ; Secția III-a se ocupa de ținerea la curent a hărții țării și executa studiul geografiei și topografiei țărilor străine. Activitatea de stat major, asemenea celei din întregul aparat central al armatei, a fost supusă unei permanente perfecționări. Regulamentele serviciului de stat major, apărute succesiv în anii 1884, 1891, 1908 și 1913, asigurau un cadru organizat complexei activități de stat major, stabilind atribuții concrete pentru fiecare secție, birou și ofițer din compunerea sa.

În anul 1889 a fost emis „Regulamentul asupra serviciului interior al Ministerului de Război“, prin care se restructura vechea organizare a administrației centrale, reorganizînd-o pe două direcții generale : Direcția I generală, care cuprindea patru direcții : a serviciului de stat major și a infanteriei ; a cavaleriei ; a artileriei și a flotilei ; Direcția a II-a generală, compusă din cinci direcții : administrativă ; contabilitate ; controlul în bani și materii ; sanitară ; pensii.

Noua structură nu rezolva însă în cele mai bune condiții nevoile armatei, datorită descentralizării excesive a principalelor compartimente — instrucție și administrație — și existenței unor organe de conducere inutile. Ca urmare, în anul 1891, în cadrul unei reorganizări mai ample, Ministerul de Război a fost constituit pe șapte direcții : Marele stat major ; infanteria, cavaleria și personalul ; artileria și flotila ; geniul ; administrativă ; sanitară, contabilității ; controlului și pen-

Scanned with OKEN Scanner

siilor. În anii următori, ca urmare a creşterii efectivelor armatei şi a gradului ei de înzestrare cu tehnică de luptă modernă, s-a hotărît transformarea în direcţii independente a următoarelor : a artileriei, a flotilei şi a intendenţei, pe de o parte, şi crearea unor organe specializate, pe de altă parte, pentru perfecţionarea şi modernizarea armamentului şi a materialului tehnic de artilerie, avînd în subordine cîte patru secţii, organe subordonate Direcţiei artileriei, care se ocupa cu probleme de organizare, înzestrare şi instrucţie, precum şi cu asigurarea materialului de artilerie şi a muniţiilor.

În activitatea Ministerului de Război se folosea, ca metodă de lucru, şi principiul de conducere pe baza consultării unor organisme constituite în acest scop, denumite comisii sau comitete, cum era cazul Comitetului Consultativ permanent şi a Consiliului superior al armatei cu Comisia sa permanentă. În anul 1881, prin legea de organizare a serviciului sanitar, s-a creat Consiliul medical superior permanent, iar din anul 1883 au început să fie constituite, pe lîngă Marele stat major, inspectoratele de armă — pentru infanterie şi cavalerie, pentru artileriei etc.

Perfecţionările aparatului central de conducere au continuat şi în perioada următoare. Începînd cu primii ani ai secolului al XX-lea, Ministerul de Război funcţiona în următoarea organizare : I. serviciile : Secretariatul general, Marele stat major, Personalul, Controlul contabilităţii, contencios şi pensii. II. direcţiile : infanteriei, cavaleriei, artileriei, geniului, marinei, sanitare, intendenţei [1]. În iunie 1913, odată cu decretarea mobilizării, Marele stat major, care îşi păstrase aceeaşi organizare, s-a transformat în Marele cartier general al armatei de operaţii, partea activă, care a funcţionat pe tot timpul campaniei [2]. La sfîrşitul celui de-al doilea război balcanic atît Ministerul de Război, cît şi Marele stat major au revenit la organizarea de pace, în care au funcţionat pînă la intrarea României în primul război mondial în 1916.

În concluzie, se poate afirma că în această perioadă au fost luate intense măsuri de perfecţionare a conducerii şi a eşaloanelor tactico-operative, s-a deschis calea unor noi schimbări organizatorice în structura armatei — aşa după cum am văzut şi anume : creşterea numărului unităţilor subordonate diverselor eşaloane şi, implicit, forţa fiecărui eşalon ; crearea unui regiment omogen de infanterie, prin contopirea dorobanţilor cu infanteria de linie ; constituirea de noi eşaloane pe specialităţi de arme, cum au fost : geniul, la nivel de regiment, artileria, la nivel de brigadă, cavaleria, la cel de divizie ; înfiinţarea unor ramuri noi în cadrul diferitelor arme : artileria de asediu şi artileria de munte ; fracţionarea artileriei în artilerie divizionară şi artilerie de corp de armată. În acelaşi timp, pe linia perfecţionării organismului militar remarcăm constituirea din timp de pace a unor comandamente de-sinestătătoare ca brigadă de infanterie, de cavalerie, de artilerie şi Corpul de armată.

---

[1] Locotenent-colonel Ioan Popovici, *Op. cit.*, p. 50.
[2] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 948/1041, f. 200—207.

Scanned with OKEN Scanner

Corpul de armată — cel mai mare eşalon tactic-operativ — era eşalonul intermediar între conducerea superioară a armatei şi celelalte mari unităţi şi unităţi, cu organizarea permanentă din timp de pace, cu comandanţi numiţi la toate eşaloanele subordonate, cu state majore şi servicii administrative necesare campaniei. Prin desfiinţarea diviziilor teritoriale, Corpul de armată, ca organism mai mare şi cuprinzător, prelua sarcinile acestora. Ca organe superioare corpurilor de armată şi brigăzilor de diferite arme au fost statuate, mai tîrziu, inspectoratele de arme, acestea depinzînd de Marele stat major şi de Ministerul de Război.

Inspectoratele de armă — al cavaleriei şi infanteriei, al artileriei, al geniului, al serviciului sanitar — au fost create din nevoia de a rezolva operativ problemele de specialitate. Generalul-inspector era subordonat direct Ministerului de Război. Pe timp de război, inspectoratul de armă, împreună cu personalul necesar trebuia să se constituie într-un stat major special al armei respective la Marele cartier general al armatei.

Dotarea armatei cu armamentul şi tehnica de luptă necesare instruirii şi, la nevoie, ducerii operaţiilor militare pentru apărarea patriei a constituit o problemă majoră în dezvoltarea şi perfecţionarea sistemului militar românesc.

Cu prilejul dezbaterilor în Senat, la sfîrşitul anului 1891 şi începutul anului 1892, subliniindu-se că reformele introduse în armată „se pot considera ca realiste“ şi că aceasta „este din ce în ce mai în stare de a îndeplini misiunea sa şi a răspunde încrederii ce naţiunea are în vitejia ostaşilor şi în buna direcţiune a comandamentului superior“, se atrăgea atenţia că „totuşi se mai simte trebuinţa de a arma infanteria cu puşca cea mai nouă şi cea mai perfecţionată [...], a da trupelor un cazarmament sănătos şi raţional“ [1], încheind că „Ţara nu se va da îndărăt înaintea acestor noi sacrificii pentru a desăvîrşi organizarea forţelor sale de apărare“ [2]. În şedinţa Senatului din 23 mai 1892 s-au confruntat liberalii în opoziţie cu conservatorii aflaţi la guvernare în problema creditelor necesare dotării armatei, ultimii susţinînd sumele cerute. Combătînd pe liberalul D. G. Mîrzescu, conservatorul Th. Văcărescu argumenta „că atunci cînd armatele au recunoscut necesitatea introducerii unei arme noi cu calibru mic şi cu repetiţie, ca să poată suporta progresele pulberii, credeţi că numai infanteria noastră poate să rămînă cu arma veche şi să simtă inferioritatea în faţa celorlalte arme“ [3]. Şi tot el, referindu-se la studiul pulberii fără fum şi a explozivilor arăta, adresîndu-se ministrului de război, că „ar trebui, în această privinţă, să se instituie chiar la noi un laborator special în care să se studieze această chestiune a explozibililor. Acestea sînt, d-lor, scopurile de cheltuieli cari vor fi necesitate de înfiinţarea dacă nu de o fabrică, dar de un atelier unde are să se studieze, să se facă experienţe ; căci rămînînd tributari străinătăţii,

---

[1] *Dezbateri parlamentare. Dezbaterile Senatului nr. 1, noiembrie 1891*, p. 3.
[2] *Ibidem. Dezbaterile Senatului nr. 9, 25 februarie 1892*, p. 19—20.
[3] *Ibidem. Dezbaterile Senatului din 23 mai 1892*, p. 372.

Scanned with OKEN Scanner

putem ca într-un moment dat să nu ne putem aduce materiile explozibile necesare muniţiunilor de război, atît pentru infanterie, cît şi pentru artilerie“ [1].

Greutăţile mari întîmpinate în acest domeniu de conducerea politico-militară a ţării constau în lipsa unei industrii autohtone de armament, muniţii şi tehnică de luptă, precum şi lipsa unor mijloace financiare suficiente pentru a fi puse la dispoziţia Ministerului de Război, cantităţile mari de armament şi tehnică militară reclamate de sporirea efectivelor şi permanentizarea armatei şi care trebuiau aduse din străinătate, la preţuri foarte mari, de nevoia asigurării strictului necesar pregătirii şi instruirii, precum şi în vederea creării rezervelor trebuitoare oştirii în caz de război.

Cu toate acestea, statul român a făcut eforturi financiare mari pentru achiziţionarea de armament perfecţionat, pentru dotarea trupelor, asigurarea condiţiilor de cazare a efectivelor, de depozitare a muniţiilor, echipamentului, subzistenţelor şi a celorlalte bunuri ale armatei, asigurarea unei temeinice pregătiri de luptă tuturor categoriilor de trupe. Efortul făcut de poporul român pe această direcţie este ilustrat în tabelul de mai jos [2].

Anii	Bugetul Ministerului de Război	Bugetul general	Raportul în procente al Bugetului apărării
1878	18 057 087 lei	103 317 150 lei	18%
1890/91	36 417 134 lei	164 869 000 lei	22%
1895/96	41 391 712 lei	203 170 765 lei	20%
1900/01	45 940 609 lei	425 325 400 lei	19%
1905/06	41 613 887 lei	232 620 896 lei	18%
1910/11	61 174 668 lei	461 079 942 lei	13%
1911/12	69 278 668 lei	478 395 230 lei	14%
1912/13	74 428 036 lei	505 646 930 lei	15%
1913/14	81 893 477 lei	536 307 072 lei	15%

Cu toată relativa dezvoltare industrială a României după războiul de independenţă, totuşi o industrie naţională de apărare nu exista, ci doar cîteva stabilimente industriale pentru montatul pieselor sau subansamblurilor, repararea armamentului şi tehnicii de luptă şi producţia de muniţii (Arsenalul, Pirotehnia, Pulberăria). În aceste condiţii, importul de materiale, tehnică şi armament pentru armată avea o pondere mare în cadrul bugetelor anuale. Lipsa unei industrii naţionale de armament şi tehnică de luptă, precum şi importul acestora — mărit de la an la an —, ca o consecinţă directă, au determinat mari greutăţi de ordin economic, au implicat poveri financiare, precum şi diverse impietări şi presiuni străine.

[1] *Ibidem*, p. 372.
[2] *România în războiul mondial 1916—1919*, vol. 1, anexele 1, 2 şi 3.

Scanned with OKEN Scanner

În domeniul înzestrării materiale a armatei române au prevalat cîteva tendințe de atenuare a factorilor negativi :

„a) Străduința depusă de conducători politici și militari lucizi și patrioți pentru ca achizițiile de armament și alt material să includă ultimele tipuri, cele mai perfecționate la momentul dat, preocuparea atentă față de evoluția intervenită în lume pe acest tărîm. De exemplu, în 1879—1880 în dotarea infanteriei a fost introdusă pușca Henry-Martini (mai înainte chiar ca armatele Franței, Austro-Ungariei, Italiei, Olandei să adopte în masă sisteme cu performanțe similare), iar în 1892 pușca Manlicher, prima armă cu repetiție folosită masiv de armata română, curînd după ce pe plan mondial invenția căpătase aplicare în înzestrarea în serie a armatelor. Într-un timp relativ scurt, după generalizarea, la începutul deceniului al nouălea al secolului trecut, a pieselor de oțel ghintuite, încărcate pe la culată, în dotarea artileriei a început să fie introdusă noua generație de piese, cele cu «tragere repede».

b) Forurile responsabile românești au căutat ca sursele externe de procurare a materialului militar să nu fie unice, să nu se instituie vreun monopol străin asupra înzestrării tehnice a oștirii noastre. De aceea, printre furnizori găsim firme din Franța, Anglia, Germania, Austro-Ungaria.

c) Autoritățile competente române au început să nu se mărginească la cumpărarea de material preexistent, ci cu prilejul comenzilor făcute au propus adeseori modificări și adaptări, care, de exemplu, au justificat ca pușca Mannlicher model 1892, tunurile Krupp și Schneider 1912 să capete denumirea de «model românesc»...

d) Au apărut creații românești excepționale în domenii noi ale tehnicii, din păcate inhibate de rămînerea în urmă a infrastructurii economico-industriale a țării. În acest sens a fost semnificativ că România s-a afirmat ca unul din puținele leagăne ale aviației mondiale, mai ales prin creațiile epocale ale unor inventatori ca Vuia, Vlaicu, Coandă (1906, 1910—1913, 1910).“ [1]

În perioada analizată, statul român a făcut un efort deosebit pentru înlocuirea armamentului portativ — model vechi folosit și în războiul pentru independență — cu armament nou, cu caracteristici superioare. Ca urmare, s-a reușit ca pînă la începutul primului război mondial armata română să dispună de toate categoriile de armament modern proiectat și fabricat după războiul de independență : revolvere și pistoale, carabine și puști, mitraliere pentru infanterie și cavalerie. Dacă însă sub aspectul modelelor de armament situația era satisfăcătoare, nu același lucru se poate spune despre cantitate. Astfel, în vara anului 1914 la un efectiv mobilizabil de 630 500 de oameni existau numai 518 267 puști și carabine și 65 000 pistoale și revolvere, iar cele 301 batalioane de infanterie și 99 escadroane de cavalerie aveau în dotare doar 425 mi-

[1] General-maior Constantin Antip, general-maior Eugen Bantea, *Importanța dobîndirii independenței naționale în războiul din 1877—1878 pentru dezvoltarea puterii armate a României*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, nr. 11, din 1978, p. 28—29.

Scanned with OKEN Scanner

traliere[1], deci o proporţie de numai 0,9 armă individuală pe om şi 1,06 mitraliere pe batalion (escadron). Avînd în vedere că o parte din luptători erau dotaţi cu două arme de foc (revolver şi carabină) rezultă că un număr de ostaşi nu aveau asigurate arme de foc individual din timp de pace.

Concomitent au fost făcute eforturi pentru asigurarea artileriei, în continuă dezvoltare, cu materialul modern necesar. Numai după doi ani de la terminarea războiului de independenţă, unităţile de artilerie au primit în dotare tunuri de 75 mm şi 87 mm, model 1880, şi s-a trecut la înlocuirea tunurilor vechi cu noi modele ; de asemenea, artileria de cetate a fost dotată cu tunuri de diferite calibre, între 37 mm şi 210 mm, obuziere de 120 mm şi 210 mm, precum şi mortiere de 120 mm şi 210 mm ; iar artileria de munte, cu tunul de 63 mm.

Se remarcă capacitatea creatoare a ofiţerilor români de artilerie care au adus contribuţii proprii substanţiale la modelele de tunuri şi obuziere, materializate, din lipsa unei industrii naţionale de armament, la uzinele germane Krupp (tunul uşor de 75 mm cu tragere rapidă şi obuzierul de 105 mm), materiale care, spre sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, se introduc în înzestrarea artileriei, iar mai tîrziu, în 1912, aceasta primeşte în dotare şi obuzierul „model românesc" de 150 mm.

Totuşi, cantitatea pieselor de artilerie nu era suficientă. Lipsea o rezervă pentru dotarea unităţilor nou formate la mobilizare şi mai ales pentru înlocuirea materialului pierdut sau deteriorat pe cîmpul de luptă *.

Dacă înzestrarea cu armament era legată de partenerii comerciali din străinătate, cea privind asigurarea muniţiilor era mai favorizată, deoarece, încă după războiul de independenţă, pe baza experienţei acestuia, s-a început asimilarea în ţară a fabricării muniţiei necesare la Arsenal şi la Pirotehnia armatei. Astfel, Pirotehnia armatei asigura complet muniţii de infanterie, tuburi metalice pentru proiectilele de artilerie de 53 mm şi 120 mm, săculeţi de pînză pentru tunurile de 63, 75, 87, 105, 120 şi 150 mm, stupile pentru toate tuburile de artilerie, precum şi încărcarea tuturor categoriilor de tuburi primite de la Arsenalul armatei. Pulberile se realizau la stabilimentele de la Tîrgşor, Lăculeţe, Dudeşti şi parţial la Pirotehnia armatei. Proiectilele se fabricau în cea mai mare parte la Arsenalul armatei, mai ales după 1883, cînd s-au dat în folosinţă noi ateliere pentru fabricarea proiectilelor şi focoaselor[2]. Calitatea produselor artileristice româneşti a fost deosebit de apreciată la Expoziţia internaţională de la Paris din 1900, cînd standul românesc care a prezentat produse autohtone (obuze de diferite calibre, pulberi

---

[1] *România în războiul mondial*, vol. 1, anexa nr. 13.

* Faptul că lipsea o producţie naţională în acest sens şi greutăţile întîmpinate la import după declanşarea primului război mondial au impus să se recurgă la improvizaţii, la demontarea pieselor din zonele fortificate şi folosirea acestora pentru trageri terestre sau antiaeriene.

[2] General P. Năsturel, *Op. cit.*, p. 65 ; *Revista artileriei*, nr. 11—12, 1943, p. 154—158.

Scanned with OKEN Scanner

fără fum, planuri și studii pentru diferitele materiale de artilerie) a obținut medalia de aur [1]. Capacitatea de producție a stabilimentelor militare satisfăcea mulțumitor necesitățile armatei în timp de pace, dar nu putea acoperi consumul de muniție reclamat de un eventual război.

Un efort deosebit a trebuit să fie făcut pentru înzestrarea trupelor cu mijloace de transmisiuni. Pe această linie, menționăm că în anul 1887 a fost introdus în înzestrarea armatei telefonul, fiecare companie de telegrafie avînd în dotare zece aparate telefonice sistem „Siemens" [2]; în anul 1908, intră în înzestrare mijloacele radio (trei stații de tip „Telefunken", cu scîntei, model K.P.S. (1,5 kW) și F.K. (1 kW) [3], iar peste trei ani, două stații de tip „Marconi", de 0,5 kW, 12 stații de 1,5 kW și șase stații de 0,04 kW) [4]. Tot din anul 1908, trupele de transmisiuni au fost înzestrate cu motociclete și automobile.

În activitatea desfășurată în domeniul militar s-au înscris, cum era și firesc, și măsurile luate pentru formarea cadrelor militare. Războiul de independență demonstrase cu prisosință necesitatea sporirii numărului de ofițeri activi bine pregătiți, a existenței unui corp de ofițeri de rezervă în măsură să încadreze unitățile operative în timpul mobilizării și apoi să acopere golurile create în corpul ofițerilor pe timpul luptei ; de asemenea, devenise imperios necesară diversificarea pregătirii și perfecționării cadrelor militare și constituirea de state majore din ofițeri cu studii superioare, cu înaltă calificare. Aceasta se cerea cu atît mai mult acum cînd forțele armate au sporit numericește considerabil, iar progresele realizate de știința, arta și tehnica militară au dus la creșterea gradului de complexitate a conducerii trupelor în luptă.

Pentru pregătirea cadrelor militare pe baze moderne s-a inițiat și realizat o gamă variată de forme prin care să fie selecționați candidații pentru școlile militare și au fost create școli atît pentru pregătirea, cît și pentru perfecționarea ofițerilor în raport cu specificul armelor din care făceau parte. În acest scop s-a dezvoltat rețeaua învățămîntului militar, care cuprindea școli destinate pregătirii gradelor inferioare ; școlile preparatorii ; școli militare propriu-zise ; școli de perfecționare etc., fiecare formă cuprinzînd peste 20 de profile [5].

Din categoria școlilor destinate instrucției și pregătirii cadrelor inferioare făceau parte școlile regimentare, înființate încă din perioada anterioară războiului de independență, pentru formarea caporalilor și sergenților, ca instructori pentru încadrarea lor la comanda micilor sub-

---

[1] Maior Andrei B. Miclescu, căpitan Mihail I. Focșeneanu, *Istoricul artileriei române*, Pitești, 1942, p. 193.

[2] *Monitorul Oastei*, nr. 3 din 24 ianuarie 1887, p. 26—28.

[3] George Bora, *Cum a început telegrafia fără fir la noi*, în *Revista geniului*, noiembrie 1939, p. 23—25.

[4] Arh. M.A.N., fond Ministerul de Război, Direcția 4 geniu, dosar nr. 183/1912, f. 726.

[5] Pentru detalii, vezi : general-locotenent Constantin Opriță, general-maior în rezervă inginer Dumitru Atanasiu, colonel dr. Victor Atanasiu, colonel în rezervă Constantin Petrovici, locotenent-colonel în rezervă Ion Dăscălescu, Paul Oprescu, *Contribuții la istoria învățămîntului militar din România*, vol. II, Editura militară, București, 1978, p. 10—78.

Scanned with OKEN Scanner

unități, respectiv la grupe. Durata cursurilor acestora era diversă, în raport de specialitate, de la șase luni pînă la trei ani [1]. Preocuparea Ministerului de Război pentru pregătirea gradaților constituia un pas important în ridicarea calitativă a procesului de instruire a trupelor în raport cu noile cerințe ale cîmpului de instrucție, ale tehnicii și artei militare moderne.

Printre școlile preparatorii înființate remarcăm școala de fii de militari (considerată din 1885 ca liceu militar cu patru clase); școala copiilor de marină; școala pregătitoare pentru subofițeri de orice armă, unele din acestea întinzîndu-și cursurile pînă la patru ani.

Școlile militare propriu-zise erau instituțiile de învățămînt care dădeau viitorilor ofițeri educația și instrucția militară corespunzătoare gradului de sublocotenent, comandant de subunitate. Printre școlile militare de ofițeri se numărau: Școala militară de infanterie și cavalerie, divizată ulterior pe cele două specialități, cu durata cursurilor de doi ani [2]; Școala specială de artilerie și geniu, cu o durată de doi ani [3] (începînd din 1910 acesteia i s-a adăugat și secția de marină); Școala militară de administrație, tot cu durata de doi ani, creată în 1883, pentru formarea ofițerilor de administrație [4]; Școala subofițerilor, creată cu scopul de a „pregăti pe cei mai buni subofițeri din toate armele pentru gradul de sublocotenent" [5], cu durata de doi ani. Aceasta și-a încetat activitatea în anul 1895, cînd școlile de ofițeri au început să asigure numărul de ofițeri necesar pentru încadrarea unităților și subunităților; Școala militară de guarzi de artilerie și geniu, care asigura cadrele necesare cu pregătire tehnică; Institutul medico-militar, creat în 1884, pentru formarea medicilor militari, dar care a funcționat cu întreruperi. În anul 1912 a fost creată Școala navală superioară pentru pregătirea ofițerilor de marină necesari acestei arme, care înregistra o continuă dezvoltare.

Pentru a se asigura pregătirea unui corp de ofițeri care să poată face față dezvoltării ascendente a artei militare și evoluției tehnice în domeniul militar, au fost realizate programe de învățămînt corespunzătoare, susținute de cadre de specialitate din armată.

O preocupare majoră a Ministerului de Război pe linia pregătirii tot mai temeinice a cadrelor militare a fost crearea unor forme de perfecționare a corpului de comandă, stat major și servicii. În acest scop au fost create școli de perfecționare: Școala de aplicație specială de artilerie și geniu (1881), cu durata de doi ani, prin care se urmărea dezvoltarea cunoștințelor și specializarea ofițerilor, cu gradul de sublocotenent și locotenent, în arma respectivă; Școala de tragere pentru artilerie (1901), de fapt un curs cu durata de peste o lună, cu sarcina de „a răspîndi în mod uniform aplicarea regulamentului de tragere pen-

---

[1] *Monitorul Oastei*, nr. 34, din 1895, p. 47.
[2] *România militară*, vol. 2, 1895, p. 559—580; Lt.-colonel I. Popovici, *Op. cit.*, vol. 3, p. 119; *Monitorul Oastei*, nr. 25 din 1881, p. 50.
[3] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 1422/1, f. 1.
[4] *Monitorul Oastei*, nr. 54 din 1883, p. 857.
[5] *Ibidem*, nr. 17 din 1 aprilie 1883, p. 254.

Scanned with OKEN Scanner

tru a uniformiza modul cum trebuie condusă instrucția tragerii, a dezvolta instrucția ofițerilor în materie de tragere și a executa diferite experiențe [...] absolut necesare a fi cunoscute de către ofițerii de artilerie de la corpurile de trupă" ; Școala de instrucție a cavaleriei (1883) denumită apoi Școala cavaleriei, cu durata de zece luni, pentru specializarea ofițerilor de cavalerie cu gradul de sublocotenent și locotenent ; Școala de aplicații a sublocotenenților de marină, cu durata de doi ani.

Un moment important l-a marcat înființarea învățămîntului militar superior prin crearea, în 1889, a Școlii superioare de război, cu durata de doi ani, destinată a forma ofițeri de stat major [1]. În această instituție erau admiși, prin concurs, după o selecționare riguroasă, ofițeri din toate armele, cu gradul de locotenent sau căpitan, cu cel puțin doi ani în serviciu la trupă, cu o bună conduită morală și pregătire fizică și care nu depășeau vîrsta de 35 de ani. Programa de studii cuprindea cursuri teoretice și aplicații la clasă și în teren ; călătorii de stat major pentru studierea și cunoașterea teritoriului patriei pe direcțiile operativ-strategice probabile ale teatrului de acțiuni militare ; executarea de lucrări topografice și participarea la manevrele anuale executate cu trupe ; călătorii de studii în străinătate, cu care prilej se realiza un schimb de experiență cu cadre militare din țara respectivă. În cadrul Școlii superioare de război, a cărei activitate a fost permanent perfecționată, a fost pregătit un corp de ofițeri înarmat cu solide cunoștințe ale doctrinei militare românești, capabili să-și aducă aportul la ridicarea pe un plan calitativ superior a întregii activități de organizare, instruire și dotare a trupelor. Redînd impresiile sale de la Școala superioară de război, generalul Radu Rosetti nota că „am păstrat o bună amintire despre cei doi ani petrecuți pe băncile sale" și „învățătura și experiența cîștigată acolo mi-au fost de mare folos. Acea instituție [...] a dat armatei elemente tot atît de bune ca cele mai bune instituții similare din armatele străine" [2].

În anul 1909 a fost înființat Cursul complimentar de stat major (similar unui curs postacademic de astăzi), cu durata de un an, pentru împrospătarea cunoștințelor absolvenților Școlii superioare de război. Legea serviciului de stat major preciza că scopul acestei noi forme superioare de perfecționare a cadrelor de comandament era „de a da o bază de pregătire unora din absolvenții Școlii superioare de război, în vederea recrutării ofițerilor de stat major pentru comanda unităților și a serviciului de stat major" [3]. La terminarea cursului, după susținerea unui examen deosebit de dificil în fața Comitetului de stat major și a tuturor profesorilor cursului complimentar, sub președinția șefului de

---

[1] *Monitorul Oficial*, nr. 107 din 1889, p. 2569. Crearea unei Academii de război a fost prevăzută în Legea pentru organizarea armatei din 1872. In iulie, același an, este aprobat și regulamentul de funcționare a acesteia. Din lipsă de fonduri această instituție militară strict necesară, care ar fi dat o pregătire tactico-operativă temeinică cadrelor armatei române, nu a putut fi realizată la acea dată, deschiderea ei amînîndu-se pînă în 1889.

[2] Radu Rosetti, *Mărturisiri*, vol. 1, București, 1940, p. 182.

[3] *Monitorul Oastei*, nr. 24, din 1909, p. 199—201.

Scanned with OKEN Scanner

stat major general, absolvenții erau trimiși să execute stagiul la unități prevăzut prin legea de stat major. Cursul și-a dovedit din plin valabilitatea și necesitatea, dînd armatei române ofițeri foarte bine pregătiți, capabili să conducă unitățile și marile unități atît pe cîmpul de instrucție, la manevre, cît și pe cîmpul de luptă.

Concomitent cu aceste forme, perfecționarea pregătirii militare superioare a cadrelor se completa prin trimiterea unui anumit număr de ofițeri să studieze la școlile de război din străinătate, să efectueze stagiu în cadrul unor armate străine pentru completarea pregătirii profesionale și pentru schimb de experiență. Pe măsură însă ce Școala superioară de război și Cursul complimentar de stat major trimiteau în comandamente un număr tot mai mare de ofițeri pregătiți temeinic în spiritul doctrinei militare românești, numărul ofițerilor trimiși la studii și stagiu în străinătate a fost foarte mult redus.

Tot pe linia perfecționării pregătirii cadrelor se înscriu și călătoriile (recunoașterile operativ-strategice) de stat major (statuate din anul 1903), cu durata minimă de 20 de zile pentru cele organizate pentru Marele stat major și de 15 zile pentru cele ale corpurilor de armată, menite a întreține și completa cunoștințele profesionale ale ofițerilor de stat major, a verifica cunoștințele, capacitatea de lucru și puterea lor de rezistență, studierea la fața locului a tuturor regiunilor din țară pe care eventual ar avea loc operații militare. La acestea se mai adaugă manevrele anuale de toamnă.

Ținîndu-se seamă de învățăturile războiului de independență, conducerea armatei a luat măsuri pentru pregătirea ofițerilor de rezervă rezultați din : cei care erau trecuți în această categorie din corpul ofițerilor activi ; absolvenții unor instituții de învățămînt superior ; tineri cu diploma de bacalaureat care, după efectuarea stagiului militar, conform legislației în vigoare, susțineau un examen pentru categoria ofițeri de rezervă ; și chiar tineri numai cu clasele primare absolvite, dar selecționați după criterii foarte riguroase. Absolvenții își completau cunoștințele militare de specialitate prin concentrări periodice de cîte 30 de zile.

Prin felul cum a fost organizat învățămîntul militar, acesta s-a menținut permanent în deplină concordanță cu dezvoltarea și evoluția conceptului de armată românesc, cu organizarea, creșterea efectivelor, cu înzestrarea, instruirea și educarea trupelor, cu dezvoltarea artei militare.

În ceea ce privește pregătirea trupelor, s-a avut în vedere ca procesul instructiv-educativ să se desfășoare în spiritul doctrinei militare românești, pe baza celor mai noi principii și procedee de desfășurare a acțiunilor de luptă rezultate atît din propria experiență, cît și din cea existentă pe plan mondial. Această pregătire s-a desfășurat complex, de la nivel individ, subunități, unități pînă la marile unități, încheiată cu manevre de toamnă, prin care se urmărea verificarea practică a gradului de pregătire a armatei, și desprinderea unor învățăminte și concluzii pentru viitor. Este de subliniat faptul că, de la o etapă la alta,

Scanned with OKEN Scanner

procesul de pregătire a trupelor a căpătat din ce în ce mai mult un caracter practic, apropiat de condițiile reale ale cîmpului de luptă.

Paralel cu dezvoltarea și întărirea organismului militar au fost luate măsuri de amenajare a teritoriului României pentru acțiuni de apărare. Măsurile întreprinse pentru fortificarea țării după războiul de independență luau în considerare nu numai nevoile concrete impuse de zona geografică în care se găsea țara și tendințele expansioniste, sub toate aspectele, ale imperiilor vecine, ci și experiența îndelungată de întrebuințare a fortificațiilor în luptele duse de poporul român pentru apărarea ființei sale, a integrității și independenței, aceasta pentru că „oricît de perfectă ar fi organizația militară a unui stat, oricît de bună armata sa și dibaci șefii ei, nu e destul pentru a apăra o țară. O armată este prea fragilă ca să poată lupta fără reazem ; îi trebuie puncturi solide, în caz de învingere, sfărîmăturile ei să se poată reconstitui, să-și poată lua un nou avînt“ [1].

Pentru construirea unui sistem defensiv au fost constituite comisii care au elaborat studii cu propuneri concrete. Astfel, în anul 1882, o comisie militară, condusă de generalul Gheorghe Manu, pe baza recunoașterilor executate în teren, a propus realizarea unui sistem de construcții defensive pe criteriul regional, preconizîndu-se ca teritoriul țării să fie împărțit în cinci regiuni : partea vestică pînă la Olt ; de la Olt pînă la aliniamentul Focșani-Galați ; partea Moldovei dintre munți și Siret ; partea Moldovei dintre Siret și Prut ; Dobrogea.

Pentru realizarea sistemului de fortificații au fost consultate personalități militare marcante ale timpului în construcția fortificațiilor, ca generalul-locotenent ing. H. A. Brialmont din Belgia și maiorul Maximilian Schumann din Prusia, care, în urma unor studii, au propus crearea unei zone întărite în care să fie incluse orașele București, Galați, Cernavodă și Constanța, închiderea văilor Oltului și Prahovei și a porții Focșanilor. Sistemul propus a fost amplu dezbătut de o comisie formată din generalii Ștefan Fălcoianu, N. Dabija, E. Arion, coloneii Z. Gheorghiu, S. Voinescu și A. Berindei, adoptîndu-se măsuri corespunzătoare, după care proiectele de fortificare au fost supuse parlamentului. În toate discuțiile purtate, la diferite eșaloane și în toate ocaziile, s-a subliniat caracterul de apărare al sistemului de fortificații, în sensul că acestea „nu s-au făcut în vederea unei granițe sau a altei granițe“ [2], ci „pentru a pune țara pe picior de egalitate cu statele vecine, care dispun, toate de sistemul defensiv“ [3] și „să se împiedice pătrunderea în teritoriul țării a oricărei invazii, vie dînsa din orice direcțiune“ [4].

Lipsa de fonduri a determinat guvernul român să defalce planul de execuție a fortificațiilor pe urgențe, în prima fază urmînd să fie fortificată, din considerent de ordin politic și militar, capitala țării.

---

[1] Biblioteca Centrală de Stat [în continuare sursa se va cita prin sigla : B.C.S.], fond Saint Georges, pachet CLXIV, dosar nr. 3/1900, f. 3.

[2] *Dezbaterile Corpurilor legiuitoare, 1888—1889*, p. 740.

[3] Lt.-colonel D. I. Vasiliu, *Studii și documente în legătură cu fortificațiile române în secolul al 19-lea*, București, 1934, p. 2.

[4] *Ibidem*, p. 16.

Scanned with OKEN Scanner

Bucureștiul fortificat putea să asigure concentrarea armatei fie între munți și capitala țării în vederea ducerii operațiilor militare pe Carpații Meridionali, fie între București și Dunăre pentru a duce lupta de apărare de-a lungul acestui fluviu ; apoi, în cazul în care armata de operații ar fi fost înfrîntă în luptele duse în cîmpie, ea se putea retrage în cetate pentru refacere, de unde urma să reia lupta [1].

Pe baza proiectelor elaborate, fortificarea orașului București a început în anul 1882 și a durat pînă în 1889, an în care se terminase construirea a 18 forturi și 18 baterii intermediare, dispuse pe un perimetru de 72 km la o depărtare de 11—11,5 km față de centrul orașului, sistemul fiind scos astfel de sub un eventual foc al artileriei inamice. În anul 1900 cetatea București avea montate 215 cupole cu tunuri de calibru diferit și alte 364 de tunuri, de la calibrul cel mai mic pînă la obuziere de 210 mm[2]. Specialiștii au apreciat că lucrările de la București erau „cele mai mari lucrări de fortificații ce s-au executat în Europa în ultimul pătrar de secol“ [3].

Conform planului general, ulterior au fost efectuate lucrările pentru fortificarea aliniamentului Focșani-Nămoloasa-Galați *, capul de pod de la Cernavodă, sudul Dobrogei, Tîrgul Frumos.

Dacă ar fi existat mai multă preocupare din partea conducerii politico-militare a statului pentru dotarea fortificațiilor cu material de artilerie din cel mai modern și pentru analizarea multiplelor ipoteze în care ar fi putut fi pusă armata română în cazul unei agresiuni dușmane, dacă nu s-ar fi luat măsuri de dezarmare a fortificațiilor din zonele respective, pentru care s-au făcut investiții deosebit de mari, considerăm că întregul sistem de fortificații ar fi avut utilitate în desfășurarea primului război mondial.

Concomitent cu vasta preocupare de organizare și modernizare a organismului militar, sub toate aspectele lui, a fost desfășurată o activitate susținută și pe tărîmul dezvoltării doctrinei militare a statului

---

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 1, p. 115—116.
[2] B.C.S., fond Saint Georges, pachet CLXIV, dosar nr. 3/1900, tabelul „M“.
[3] Colonel C. N. Hîrjeu, *Istoria armei geniului*, București, 1902, p. 394.

* Pînă în 1893 s-au executat 648 cupole înarmate cu tunuri de diferite calibre. În preajma intrării României în primul război mondial, zona Focșani-Nămoloasa-Galați dispunea de 676 guri de foc — tunuri, obuziere și mortiere —, ceea ce concentra o cantitate mare de piese, dacă avem în vedere că întreaga armată avea atunci aproximativ 1 400 guri de foc, cu un efectiv de pace de 7 033 militari, iar la război de aproximativ 25 000 de luptători. Sistemul de fortificații Focșani-Nămoloasa-Galați nu a fost însă utilizat în primul război mondial, deoarece, la fel ca și la București, lucrările au fost dezarmate, iar o parte chiar distruse pe motivul că „erau orientate spre nord-est și nu spre sud, în contra năvălitorilor“ (Arh. M.A.N., fond M.St.M., secția a 3-a, dosarul nr. 372/1916—1917, f. 651 ; Arh. M.A.N., fond Corpul 3 armată, dosarul nr. 17/1904, nepaginat ; Ibidem, fond M.St.M., secția a 3-a, dosarul nr. 436/1914, f. 282 ; Comandamentul regiunii F.N.C., dosarul nr. 2/1911, nepaginat ; fond M.St.M., secția 3-a, dosarul nr. 279/1916, f. 120, 150 ; dosarul nr. 716/1916, f. 272 ; general C. N. Hîrjeu, *Din învățămintele războiului de astăzi*, vol. 2, București, 1916, p. 26).

Scanned with OKEN Scanner

român independent *, scopul strategic fundamental fiind apărarea țării, cu excluderea oricăror tendințe de cucerire a ceea ce nu aparținea națiunii române, și abordările de doctrină de știință și artă militară au fost subordonate acestui scop, de la nivelul soluțiilor comandamentului suprem la elaborările gînditorilor militari [1]. Au fost permanente eforturile de a găsi rezolvări științifice unor probleme privind conducerea politică și militară, conceptul de armată, de știință și artă militară, strategie și tactică, raportul dintre evoluția tehnicii militare și formele acțiunilor de luptă, corelația om-tehnică, instruirea militară și educația patriotică, dezvoltarea potențialului moral al luptătorilor etc.

Amplu a fost dezbătut conceptul de strategie, pentru a-i defini conținutul și domeniile de cuprindere. Se aprecia că strategia este „totalul regulelor și principiilor care ne indică cum să îndreptăm și să conducem armatele pe o anumită zonă de teren sau regiune, care se numește teatru de operații" [2]. Sau, definind-o, alt autor sublinia că aceasta „este pe atît artă cît și știință, după cum este vorba de concepția proiectelor sau de execuția lor" [3]. Deși nu s-a reușit elucidarea în totalitate a laturilor conținutului strategiei militare, lucrările și studiile teoreticienilor militari români în această direcție au constituit contribuții calitative la efortul general care se făcea pe planul gîndirii militare.

De asemenea, a fost dezbătut conceptul de tactică pe care unii autori o apreciau că are menirea de a se ocupa cu pregătirea, conducerea și desfășurarea nemijlocită a luptei armate. Astfel, se opina că tactică „se face și se învață în timp de pace", și că aceasta este „totalul regulilor și principiilor care ne învață cum să întrebuințăm forțele pe cîmpul de luptă pentru a obține victoria", întrucit ea „îmbrățișează partea privitoare a conducerii care are legături numai cu luptele unităților" [4]. O altă definiție sublinia că „tactica este instrumentul operativ al strategiei ; toate combinațiile strategice se bazează și au în vedere acțiunea tactică, adică bătălia" [5]. În această ultimă definiție, credem că s-a făcut o mare eroare, autorul subordonînd strategia, tacticii.

Un alt domeniu al dezbaterilor teoretice a fost acela al formelor pe care le puteau îmbrăca acțiunile de luptă, în acest sens fiind abordate conceptele de ofensivă, ofensiva-defensiva, defensiva sau apărarea, defensiva-ofensiva. Toate acestea au fost raportate la specificul doctrinei militare românești, oglindite în regulamentele militare, programe de pregătire etc. De remarcat că toți teoreticienii militari de atunci au

---

* Pentru detalii vezi lucrarea : *Istoria gîndirii militare românești*, Editura militară, București, 1974, p. 157—292.

[1] General-maior Constantin Antip, general-maior Eugen Bantea, *Op. cit.*, p. 29.

[2] Colonel N. I. Arghirescu, *Tactica*, vol. 1, București, 1909, p. 7.

[3] Maior I. Popovici, *Strategia în campaniile napoleoniene*, Roman, 1901, p. 34 ; Maior D. Cocorăscu, *Studii elementare asupra războiului, strategia*, București, 1899, p. 14.

[4] Maior N. I. Arghirescu, *Op. cit.*, p. 7.

[5] Lt. Al. Averescu, *Tactica. Teorii și aplicațiuni*, partea I, București, 1888, p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

considerat ca forme principale de luptă ofensiva și apărarea, celelalte două (ofensiva-defensiva și defensiva-ofensiva) fiind socotite ca acțiuni pregătitoare pentru una din cele două forme principale. În afară de aceste forme, precum și de cea materializată în lupta de întîlnire (apreciată ca „o bătălie ofensivă de ambele părți și care poate fi considerată ca prototipul bătăliilor moderne")[1] doctrinarii militari au abordat, e drept sporadic, și lupta în condițiile speciale : apărarea unui defileu ; lupta în localități și păduri ; ocuparea și menținerea unui cap de pod ; apărarea sau forțarea unui curs de apă ; acoperirea, lupta pe timp de noapte etc.[2]

Deși problemele privind manevra, ca formă de luptă în timpul desfășurării acțiunilor militare, au fost în general palid tratate, totuși, în puținele încercări, în acest sens, s-au făcut progrese spre elucidarea lor. Unii dintre autori au reușit să trateze temeinic formele de manevră pe plan tactic, în ideea că acestea în ofensivă se reduc la „atacul de front, atacul de flanc, învăluirea tactică și întoarcerea tactică"[3], explicînd și condițiile în care se poate folosi una sau alta din aceste forme. Studiul acestor procedee a permis perfecționarea dispozitivelor de luptă. Plecînd de la faptul că în noile condiții de dezvoltare a tehnicii militare s-a schimbat raportul dintre foc și izbire în favoarea focului, devenit tot mai puternic, se propunea înlocuirea „formațiilor strînse", atacul în coloane, prevăzute de regulamente, cu „formații risipite"[4], atacul în lanț de trăgători, pentru a reduce vulnerabilitatea luptătorilor, a folosi la maximum proprietățile terenului și efectuarea unor forme de manevră cît mai variate.

Una din problemele care s-a bucurat de un larg spațiu în dezbaterile teoretice privea conducerea politică și militară a războiului, a luptei armate și legătura organică dintre aceste două laturi. Astfel, s-a concluzionat că latura politică a războiului este aceea care constituie de fapt baza conflictului militar între state, subliniindu-se că „politica războiului este chibzuința și totalitatea acțiunilor oamenilor de stat, care, judecînd necesitatea sau inoportunitatea unui război, îl provoacă, îl primesc sau îl evită, după natura împrejurărilor în care statul lor se găsește"[5], iar conducerea războiului înseamnă totalitatea „combinațiilor și măsurilor administrative și de comandament, luate în direcția operațiilor militare pentru atingerea scopului urmărit"[6]. A fost subliniat principiul că între „politică și direcția afacerilor militare trebuie să existe o strînsă legătură, un deplin acord", deoarece un stat „nu va putea să dea afacerilor sale un mers sigur, dacă nu-și va armoniza constituția și armata cu vederile și aspirațiile sale politice"[7]. Desigur că

---

[1] Lt.-col. Al. Averescu, *Călăuza ofițerului*, București, 1904, p. 314—322.
[2] Colonel N. Arghirescu, *Probleme tactice aplicate pe hartă*, ediția a II-a, București, 1907, p. 19—333.
[3] Colonel N. Arghirescu, *Tactica*, vol. 3, București, 1910, p. 169.
[4] *Ibidem*, vol. 2, p. 68.
[5] Căpitan Al. Atanasiu, *Chestiuni de strategie*, București, 1903, p. 5—6.
[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*, p. 6.

Scanned with OKEN Scanner

acest punct de vedere era abordat de pe poziţiile claselor dominante pe care şi teoreticienii militari le reprezentau şi ale cărei interese le serveau.

S-a ajuns, pe baza experienţei rezultate din studiul războaielor şi a teoretizărilor întreprinse, să se facă o distincţie între conducerea războiului şi conducerea armatei, conchizîndu-se că „conducerea războiului nu înseamnă şi conducerea armatelor. Cea dintîi are în vedere interesele armatei, dar în ceea ce priveşte războiul ea se referă la scopul urmărit şi dă armatei caracterul de instrument al politicii. Cea de a doua, conducerea armatelor, are în vedere cerinţele artei militare şi dă operaţiunilor urzeala impusă de situaţii şi împrejurări“ [1].

Referitor la conducerea nemijlocită a trupelor pe cîmpul de luptă, doctrinarii militari au militat pentru instituirea unei conduceri sigure, suple, bazată pe o înaltă competenţă profesională, cu influenţă emulativă asupra luptătorilor. S-a emis conceptul că „o conducere sigură, încrezătoare se caracterizează prin libertatea de acţiune a comandanţilor în subordine, prin statornicirea hotărîrilor, în fine, prin ordine precise şi puţine la număr“ [2], precum şi faptul că în orice luptă „comandantul superior trebuie să-şi formuleze un plan lămurit, a cărei calitate trebuie să fie simplitatea“, că „în dependenţă cu acest plan el dă ordinele sale şi lasă comandanţilor în subordine execuţiunea. Cine vrea să facă treaba altora, o va face mediocru, iar a sa proprie va rămîne părăsită“ [3]. De asemenea, dezbaterile au subliniat ideea că „oricît de capabil ar fi un general, nu va putea conduce el singur toate firele întregului organism, a unei armate“ [4], şi de aceea, în conducerea armatei sau a marilor unităţi pe cîmpul de luptă, el trebuie să se sprijine pe statul său major [5].

În ceea ce priveşte conducerea directă a luptei, teoreticienii militari apreciau că prin aceasta trebuie să se înţeleagă îndrumarea trupelor pe cîmpul de luptă şi supravegherea executării dispoziţiunilor pentru atingerea unui ţel bine hotărît. Sensibili la elementul nou apărut, doctrinarii români au abordat cu curaj aspecte mai puţin tratate pînă la ei, cum a fost arta operativă, pe care au denumit-o „tactica mare“ sau „bătălie“, ale căror principii au fost evidenţiate în anii primului război mondial cînd armata română a desfăşurat numeroase operaţii de apărare şi ofensivă. De asemenea, tratarea acţiunilor de luptă „ofensivă-defensivă“ şi „defensivă-ofensivă“ care, deşi insuficient fundamentate din punct de vedere teoretic şi experimentate practic, au constituit, la timpul lor, noutăţi în doctrina militară românească.

Se poate conchide că la sfîrşitul perioadei de care ne ocupăm, gîndirea militară românească, rezultată din experienţa, în primul rînd a armatei noastre şi a altor armate, din studierea principiilor de bază

---

[1] *Ibidem.*
[2] Lt.-colonel Al. Averescu, *Călăuza ofiţerului*, p. 29.
[3] *Ibidem.*
[4] Lt.-colonel N. I. Arghirescu, *Tactica*, vol. 2, p. 114—115.
[5] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

ale ştiinţei militare în plină dezvoltare, ţinînd seama de cuceririle pe planul tehnicii şi artei militare, a cunoscut un progres vizibil.

Cu toate neajunsurile şi lacunele sale, gîndirea militară a făcut un pas important în domeniul fundamentării doctrinei militare româneşti, s-a înscris cu o contribuţie proprie în fluxul gîndirii militare europene şi a ţinut pasul cu aceasta, constituind o bază pentru noi abordări în perioada următoare pe temeiul experienţei primului război mondial.

Scanned with OKEN Scanner

COMPONENTELE PUTERII ARMATE A ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. ORIENTĂRI PRIVIND CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN PRIMII ANI POSTBELICI

În perioada anilor 1878—1913, statul român fusese nevoit să facă mari eforturi pentru a rezolva multitudinea de probleme ridicate de consolidarea independenței, de dezvoltarea economiei, în condițiile cînd resursele financiare ale țării erau reduse, neputîndu-se aloca pentru apărare decît un buget modest, între 13—19% din bugetul general, în timp ce țările vecine acordau fonduri mult mai mari : Rusia 25%, Bulgaria și Serbia 23% etc. [1]. Cu toate acestea, perioada la care ne referim a însemnat o etapă de continuă dezvoltare, modernizare și consolidare a armatei române, aceasta materializîndu-se în sporirea efectivelor armatei, permanentizarea infanteriei, perfecționarea comandamentelor, diversificarea structurii în general a oștirii, a unităților și marilor unități, în înzestrarea și dotarea armatei, în sistemul de instruire a trupelor de toate categoriile, în pregătirea de specialitate a cadrelor, în inițierea și realizarea unui sistem de fortificații, precum și în alte realizări. Astfel, România, prin Decretul din 23 iulie 1913, a putut mobiliza o armată compusă din cinci corpuri de armată cu 15 divizii de infanterie, două divizii de cavalerie și una de călărași. Această împrejurare arată că forța combativă a armatei se ridicase la 247 batalioane de infanterie, 93 escadroane de cavalerie, 180 baterii de artilerie, de diferite calibre, cu un efectiv total de 460 000 de ostași și 10 600 de ofițeri, ceea se reprezenta 6% din populația totală a țării din acel timp [2] ; efectivele armatei de operații se cifrau la 332 000 de oameni [3], formînd două armate : Armata de vest și Armata de est ; la acestea se adăuga rezerva generală. A fost constituit Marele cartier general.

---

[1] *Enciclopedia României*, vol. 1, Imprimeria națională, București, 1938, p. 681.

[2] *Ibidem ; România în războiul mondial 1916—1919*, vol. I, București, 1934, p. 30. În legătură cu poziția și participarea României la războaiele balcanice din 1912—1913, vezi lucrarea : Anastasie Iordache, *Viața politică în România 1910—1914*, Editura științifică, București, 1972, p. 147—263.

[3] Lt.-colonel V. Nădejde, *Op. cit.*, p. 208.

Scanned with OKEN Scanner

Deşi campania din 1913 a fost de scurtă durată şi în cursul ei nu au avut loc lupte, ea a scos la iveală o serie de carenţe de ordin organizatoric şi al dotării pentru purtarea unui război. Astfel, unele comandamente de mari unităţi şi unele unităţi (diviziile de rezervă, brigăzile de infanterie rezervă, diviziile de cavalerie, regimentele de rezervă de infanterie şi artilerie) au fost organizate abia în cursul mobilizării, „ceea ce a făcut ca aceste unităţi să aibă o slabă coeziune organică“ [1], lîngă care menţionăm slaba încadrare, din cauza lipsei de cadre ofiţereşti, lipsă resimţită chiar şi la comandamentele de mari unităţi ; brigăzile nu dispuneau de un stat major ; serviciile nu funcţionau prompt ; materialul de război, echipamentul, asigurarea sanitară erau mult sub necesităţile impuse unităţilor şi subunităţilor de o campanie.

Carenţele scoase la iveală de mobilizarea generală a armatei au constituit un semnal de alarmă pentru conducerea politică şi militară a statului, care, pornind de la rezultatele şi constatările concrete făcute imediat după punerea armatei pe picior de pace, în august 1913, a organizat o serie de dezbateri şi analize asupra situaţiei date ajungîndu-se la concluzia necesităţii luării unor noi măsuri pentru perfecţionarea organismului militar.

Aceasta se impunea cu atît mai mult cu cît situaţia politico-militară din Europa devenea tot mai încordată, iar România, găsindu-se la interferenţa marilor puteri, trebuia să fie pregătită pentru orice eventualitate.

Una din primele măsuri a constat în sporirea bugetului Ministerului de Război pe exerciţiul 1914—1915 de la 81 600 000 lei la 97 800 000 lei, completat cu două credite extraordinare, pe o durată de cinci ani, în valoare de 303 000 000 lei [2]. S-a trecut imediat la completarea efectivelor de pace, care trebuiau să crească cu 911 ofiţeri şi 11 342 oameni trupă, ceea ce însemna ajungerea la un efectiv de 7 059 ofiţeri şi elevi în şcolile militare şi 105 512 oameni trupă. Au fost create noi comandamente, unităţi şi servicii *.

Concomitent cu măsurile privind creşterea efectivelor şi reorganizarea trupelor de rezervă, Ministerul de Război a elaborat, la începutul anului 1914, un program de completarea materialelor de război care lipseau ori erau insuficiente ; s-a trecut la constituirea stocului de rezervă de hrană. Pentru completarea armamentului şi muniţiei de in-

---

[1] *Enciclopedia României*, vol. I, p. 681.

[2] *Ibidem*, p. 683.

* Au fost înfiinţate : cinci comandamente teritoriale (la eşalon de divizie) ale unităţilor de rezervă, corespunzătoare diviziilor active, măsură prin care şi diviziile de rezervă se constituiau pentru luptă încă din timp de pace ; două comandamente de divizii de cavalerie ; un comandament pentru o brigadă de călăraşi ; cele 40 batalioane de rezervă au fost transformate în regimente, fiecare fiind organizat pe trei batalioane şi o secţie de mitraliere, totodată, mărindu-se efectivele lor de pace ; pe lîngă direcţiile intendenţă şi sanitară a fost creat cîte un stat major cu misiunea de a pregăti mobilizarea formaţiunilor sanitare şi de subzistenţă şi a studia funcţionarea acestora în diferite ipoteze ; au mai fost create noi regimente şi subunităţi de diferite arme şi specialităţi.

Scanned with OKEN Scanner

fanterie și de artilerie s-au făcut masive comenzi în străinătate *, s-a dublat producția pirotehniei și pulberăriei și a Arsenalului armatei. Planul, destul de cuprinzător, pentru dotarea armatei nu a putut fi însă realizat integral, deoarece, după începerea primului război mondial, țările care trebuiau să furnizeze cea mai mare parte din material — Franța, Germania, Austria și Italia — și-au închis granițele, introducînd, în același timp, prohibiția exportului **.

În cei doi ani de neutralitate, august 1914 — august 1916, România a continuat eforturile pentru înlăturarea neajunsurilor și greutăților atît în organizarea și completarea efectivelor, cît și în ceea ce privește dotarea armatei, avînd în vedere dimensiunile războiului care începuse și la care poporul român avea să participe călăuzit nu de intenții de cotropire și anexiune teritorială, cercurile dominante hotărînd intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia, tocmai pentru că ele „promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale“ [1]. Ca urmare a efortului material și financiar, care s-a ridicat pînă în august 1916 la valoarea de 838 841 000 lei [2], efectivul armatei (de pace) a crescut la 8 575 ofițeri și 127 085 trupă [3]; de asemenea, efectivele de pace ale celor 40 regimente infanterie de rezervă au fost dublate; s-au creat noi comandamente, unități și servicii [4]. În cadrul măsurilor pentru sporirea la maximum a efectivelor armatei în caz de mobilizare s-a procedat la recrutarea anticipată a tinerilor contingentelor 1916 și 1917 (75 000 și respectiv 78 566 de oameni), revizuirea tuturor dispensaților, scutiților și reformaților aparținînd contingentelor apte pentru mobilizare (127 117 oameni), care au fost repartizați unităților pentru concentrare și instruire, încetarea operațiilor de trecere a militarilor dintr-o armă în alta, sporirea cadrelor de ofițeri [5]. S-au întreprins măsuri pentru completarea materialului de război, prin sporirea producției interne a stabilimentelor militare și mobilizarea industriei particulare pentru producția de război, precum și prin noi comenzi de armament, tehnică și muniții în străină-

---

* S-au comandat 200 000 de puști; 134 de mitraliere: 582 de puști-mitralieră; 22 000 de carabine; 450 000 pistoale; 85 000 de pumnale; s-au comandat, de asemenea, pentru artilerie, 60 baterii de cîmp, de 75 mm; 26 baterii tunuri grele de 105 mm; la muniții comanda consta în 100 milioane cartușe de infanterie; 124 000 proiectile de artilerie de 75 mm și 4 000 proiectile obuziere de 150 mm.

** Pînă la această dată, se reușise să se aducă din Germania și Austria doar 24 de mitraliere, 102 806 puști și 29 535 carabine. (*România în primul război mondial, 1916—1919*, vol. I, p. 34, 37).

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 467.

[2] *România în războiul mondial, 1916—1919*, vol. 1, anexa 1.

[3] *Ibidem*, anexele nr. 2, 4, 4 bis, 5 și 6.

[4] *Ibidem*, *Documente-anexe*, doc. nr. 6, p. 20. Printre altele, s-au înființat: Comandamentul trupelor destinate zonelor fortificate (Divizia 16); Direcția aviației din Ministerul de Război; un comandament de brigadă de artilerie grea; Corpul voluntarilor automobiliști; Corpul aviației cu patru grupuri escadrile; cinci școli pentru formarea și pregătirea ofițerilor de rezervă (cîte una pe lîngă fiecare corp de armată).

[5] *Ibidem*, anexele 3, 15, 17, 18. Datorită acestor măsuri, efectivele în trupă, pentru mobilizare, au sporit în 1916 la 1 084 000, față de 702 800.

Scanned with OKEN Scanner

tate, reuşindu-se să se completeze multe lipsuri, fără însă a se putea satisface în întregime nevoile materiale ale armatei mobilizate în august 1916.

Forţa totală a armatei de pace consta, la 15 august 1916, în 256 batalioane de infanterie (cu 413 mitraliere), 88 escadroane de cavalerie (cu 40 mitraliere) şi 236 baterii de artilerie de diferite calibre, efectivele ridicîndu-se la 8 575 ofiţeri şi elevi de şcoală militară, 127 085 reangajaţi şi trupă şi 33 112 animale [1].

După decretarea mobilizării, la 15 august 1916, cînd s-a chemat sub arme întreaga forţă vitală a ţării, întregul potenţial material fiind pus pe picior de război, structura armatei române se prezenta astfel: Marele cartier general; patru comandamente de armată * (elemente nou introduse acum în structura armatei noastre); şase comandamente de corp de armată **; două divizii de cavalerie; 23 divizii de infanterie; cinci brigăzi de călăraşi; o brigadă de grăniceri; două brigăzi de artilerie grea a cîte două regimente fiecare (32 baterii); un regiment plus un divizion de artilerie de munte (13 baterii); artileria antiaeriană (113 piese); artileria capetelor de pod fortificate din Dobrogea (26 baterii şi 62 turele); artileria de poziţie (20 baterii); un regiment de căi ferate; un regiment pontonieri; un batalion specialităţi cu o companie aerostaţie; aviaţia — dispunînd de patru escadrile (28 avioane); Corpul automobilelor; marina militară cu flotila de Dunăre (două escadre). În afară de aceste trupe au mai fost mobilizate forţele din garnizoanele aflate în raza zonelor fortificate (Bucureşti şi Zona Focşani-Nămoloasa-Galaţi), formaţiunile de etape, părţile sedentare şi alte formaţiuni pentru zona interioară ***.

Această structură a fost încadrată cu un efectiv total mobilizat de 19 843 ofiţeri şi elevi, 813 758 reangajaţi şi trupă şi 281 210 cai. Din acest efectiv, 15 949 ofiţeri şi 642 139 oameni-trupă formau Armata de operaţii, iar 3 894 ofiţeri şi 191 619 oameni-trupă erau destinaţi în zona interioară la stabilimente şi părţile sedentare ale marilor unităţi şi unităţilor. În afară de efectivul mobilizat se mai conta pe încă 420 870 oameni disponibili, care puteau fi mobilizaţi la nevoie. Ca atare, disponibilul pentru mobilizare al României se ridica la 1 254 000 oameni, ceea ce reprezenta 15% din populaţia totală a ţării şi 30% numai din partea

---

[1] *Ibidem*, p. 57, anexele 15, 17, 18, 19, 20.

* Armatele 1, 2, 3 şi Armata de Nord.

** Corpurile 1, 2, 3, 5, 6 şi 7 armată.

*** În total forţele militare mobilizate cuprindeau: 366 batalioane de infanterie, acestea avînd în dotare 574 mitraliere (dintre care 161 fixe în capete de pod fortificate); 104 escadroane de cavalerie, dispunînd de 40 mitraliere; 379 baterii de artilerie. De subliniat însă faptul că din cele 366 batalioane, 146 erau active şi 120 de rezervă, restul de 100 batalioane fiind teritoriale şi de miliţii, formate din oameni în vîrstă, cu o slabă pregătire militară şi rezistentă fizică, înzestrate cu armament de tip vechi. De asemenea, din totalul de 379 baterii de artilerie numai 233 erau dotate cu material modern, restul dispuneau de material vechi sau improvizat.

Scanned with OKEN Scanner

bărbătească [1]. Adăugînd acestui imens efectiv potențialul economic al României, pus în slujba apărării patriei, avem în față marele efort și sacrificiile făcute conștient de întregul nostru popor, în primul rînd de masele populare.

Sub aspectul organizării, cele patru armate constituite nu erau omogene, ele avînd în compunerea lor un număr diferit de corpuri de armată și de divizii, o escadrilă de aviație, o secție de telegrafie, servicii. La rîndul lui, corpul de armată era format din două-trei divizii de infanterie, o brigadă de călărași, o companie de pionieri, o secție de proiectoare, o companie poduri ușoare, o secție telegrafie, o companie de ciclișți, servicii. De asemenea, și organizarea diviziilor nu era aceeași, aceasta fiind stabilită în raport de misiunile preconizate a fi date atît lor, cît și corpurilor de armată în a căror organică intrau.

Cu toate eforturile făcute pentru asigurarea unităților și subunităților cu cadre, se constată totuși un deficit relativ mare. Pentru organizarea de război, normal era ca o divizie să aibă peste 2 000 de ofițeri, or diviziile de infanterie nu aveau mai mult de 640 ofițeri. Forța combativă a diviziilor se diferenția de la una la alta, această situație fiind determinată de numărul regimentelor de infanterie componente, care varia de la trei la șapte, acel al batalioanelor de la 11 la 25, al mitralierelor de la patru la 34, iar ca trupe teritoriale o divizie dispunea de la 1 la 17 batalioane teritoriale ; de asemenea, numărul bateriilor de artilerie varia între șase și douăzeci și unu.

Din punct de vedere al înzestrării, armata română se afla în inferioritate față de forțele Puterilor centrale. Infanteria, deși avea în dotare arme individuale moderne pentru acel timp, dispunea de un număr insuficient, mai ales după sporirea efectivelor la mobilizare. Ea era complet lipsită de puști-mitraliere, deși toate armatele beligerante le aveau în dotare la acea epocă. Multe unități, formate din rezerviști, erau înzestrate cu arme sistem vechi, avînd calități balistice inferioare și cu o cadență de tragere înceată ; batalioanele teritoriale ca și cele de miliții nu dispuneau de nici o mitralieră. De asemenea, în timp ce batalionul românesc de infanterie dispunea numai de una-două mitraliere, cel german avea în dotare șase-opt mitraliere, circa 12 puști-mitraliere (mitraliere ușoare), patru aruncătoare de mine, grenade de mînă etc. [2]. Și cavaleria avea o capacitate slabă de foc : două mitraliere de fiecare regiment și fără nici o pușcă-mitralieră. Din punctul de vedere al artileriei, pe lîngă tunurile de 75 mm și obuzierele de 105 mm cu tragere rapidă și cu bune calități balistice, moderne pentru acel timp, armata mai avea un număr apreciabil de tunuri de 53 mm, scoase din fortificații, cu afete improvizate, cu cadență mică de tragere și cu efecte la țintă reduse. Artileria grea era, de asemenea, improvizată din piesele demontate din fortificațiile orașului București.

---

[1] *Ibidem*, p. 59 ; Lt.-col. Ioanițiu Alexandru, *Războiul României* (1916—1919), vol. 1, București, [f.a.], p. 16—20 ; *Enciclopedia României*, vol. 1, p. 887.
[2] *Ibidem*, p. 65 ; Lt.-col. Alexandru Ioanițiu, *Op. cit.*, p. 26—27.

Deşi prin convenţia militară încheiată cu statele Antantei acestea se angajau să ne furnizeze diferite materiale de război, fapt este că o parte din comenzi nu au fost onorate, iar unele au fost livrate cu multă întîrziere.

După decretarea mobilizării generale, în noaptea de 14 spre 15 august 1916, la ora 21, trupele române (135 000 de oameni) aflate în acoperire pe Carpaţii Orientali şi Meridionali — de la Vatra Dornei la Orşova — au pătruns pe pămîntul Transilvaniei, prin 17 puncte şi, respingînd trupele de acoperire austro-ungare, au început înaintarea în dispozitivul inamic, zdrobind rezistenţele întîmpinate. La început, trupele din acoperire au acţionat sub ordinele corpurilor de armată, conducerea generală fiind asigurată de către Marele cartier general, apoi comandamentele de armată au luat sub comandă trupele care intrau în compunerea lor, precum şi conducerea acţiunilor militare. Succesele obţinute de trupele române în primele zile au determinat Marele cartier general român să ordone strămutarea zonei de concentrare a grosului forţelor dincolo de Carpaţi [1], unde trupele sînt primite cu mare entuziasm şi bucurie de populaţia română, însufleţită de idealul de veacuri al eliberării de sub dominaţia străină. Pînă la 20 august, forţele române au respins pe tot frontul rezistenţele inamice şi au pus stăpînire pe trecătorile Carpaţilor Răsăriteni şi Meridionali.

Astfel a început campania din 1916 a armatei române care avea să constituie o probă pentru posibilităţile militare ale României, pentru folosirea armatei sale în luptă, pentru valoarea pregătirii realizate pînă atunci a trupelor noastre. Ofensiva din Transilvania, luptele din Dobrogea, bătăliile succesive pentru apărarea Carpaţilor, luptele din zona Sibiu şi Braşov, din valea Prahovei sau de pe Jiu, bătălia Bucureştiului, cea mai însemnată acţiune de pe frontul român din această campanie, au pus în evidenţă laturile pozitive ca şi minusurile şi greutăţile semnalate mai înainte referitoare la starea armatei române privind organizarea, pregătirea cadrelor şi trupei, dotarea, precum şi consecinţele influenţei negative a factorilor externi de conjunctură din acel moment, în care frontul românesc devenise frontul principal al primului război mondial.

Armata a intrat în acţiune pe baza planului de campanie al comandamentului român, concretizarea aşa-numitei ipoteze „Z“ emise în cadrul variantelor anterioare, plan apreciat în literatura militară drept corespunzător în ansamblu condiţiilor în care urma să-şi desfăşoare operaţiile forţele române, cu excepţia dispozitivului fixat trupelor din Dobrogea [2], şi a soluţiei care prevedea ofensiva pe două fronturi, în Transilvania şi Dobrogea, ceea ce ducea la dispersarea forţelor, implicit la vulnerabilitate în faţa unor forţe inamice superioare sub raport numeric, al experienţei de război (doi ani de lupte) şi al dotării tehnice. Iar pripeala în schimbarea acestui plan la numai 10 zile de la intrarea

---

[1] *Ibidem, Documente-anexe*, doc. nr. 140, p. 302.

[2] Colonel Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916—1917*, Editura militară, Bucureşti, 1967, p. 44.

României în război, schimbare efectuată sub imperiul derutei provocate de primele înfrîngeri pe frontul de sud, nu putea să nu provoace dezorientare, consum inutil de eforturi și energie, sacrificii în plus. Această schimbare a planului de campanie nu s-a făcut fără discuții, în cadrul cărora s-au confruntat două păreri diametral opuse. În Consiliul de război ținut la 2 septembrie, generalul Alexandru Averescu, luînd cuvîntul, și-a susținut memoriul înaintat la 27 august Marelui cartier general, prin care, în esență, propunea trecerea la apărare în Transilvania și declanșarea ofensivei pe frontul de sud, prin luarea de noi forțe de la armatele de pe frontul de la nord. Nefiind de acord cu propunerea făcută, generalul Constantin Prezan a susținut continuarea cu și mai multă energie a ofensivei din Transilvania, argumentînd, în mod just, că înfrîngerea de la Turtucaia nu este de natură să ducă la schimbarea planului de campanie ; că aceasta a influențat într-adevăr moralul armatei, dar nu și capacitatea ei combativă. Continuarea ofensivei în Transilvania era justificată și de faptul că inamicul nu reușise, pînă la acea dată, să-și concentreze forțele și i s-ar fi stingherit mult această acțiune. De asemenea, prin continuarea ofensivei s-ar fi putut scurta frontul, prin realizarea legăturii între cele trei armate române, luîndu-i-se astfel inamicului posibilitatea de a le bate pe rînd, separat. În final, însă consiliul de război a admis propunerea generalului Averescu, ceea ce a constituit una din greșelile mari ale comandamentului român. Aceasta a influențat în mod negativ desfășurarea generală a operațiilor militare, a determinat, în bună parte, înfrîngerile ce au urmat.

Menținerea planului de campanie inițial ar fi dus la ceea ce avea să afirme generalul german Ludendorf : „Dacă România ar fi urmărit marșul ei înainte spre Transilvania, nu numai Grupul arhiducelui Carol ar fi fost complet învăluit, dar drumul pentru a merge către inima Ungariei și contra comunicațiilor noastre cu Peninsula Balcanică ar fi fost liber, iar noi am fi fost învinși“ [1].

Campania ca atare a realizat prețioase învățăminte pe plan strategic, operativ și tactic.

Într-o situație în care s-a luptat pe două fronturi, de întinderi peste posibilitățile forțelor române angajate, fără un sprijin militar adecvat din partea puterilor Antantei, comandamentul român s-a preocupat de materializarea unor principii ca alegerea direcției loviturii principale, asigurarea, pe timp scurt e drept, a superiorității de forțe și mijloace pe această direcție — în acest sens folosind rezervele în momentele hotărîtoare sau luînd forțe din sectoarele mai slab sau deloc atacate și deplasîndu-le în sectoarele amenințate —, respingerea inamicului, folosirea manevrei strategice în Transilvania, ca și în Dobrogea, fără însă finalizarea corespunzătoare. Apărarea a avut un caracter activ, dinamic, folosindu-se ripostele ofensive, contraatacurile viguroase pentru lichidarea inamicului din față ; în retragere opunînd rezistență organizată, îndîrjită pe poziții succesive, zădărnicind acțiunile inamicu-

[1] Lt.-col. Băldescu Radu, *Războiul național. Operațiunile din 1916*, vol. 1, Sibiu, 1933, p. 130.

lui, provocîndu-i pierderi. „Apărarea trupelor noastre a confirmat concluzia trasă din războaele anterioare că cele mai potrivite dispozitive sînt cele nuanțate, forțele fiind grupate pe diferite direcții în funcție de importanța acestora, că dispunerea forțelor în «cordon» duce la insucces“ [1]. Trupele române au acumulat o bună experiență privind executarea contraatacurilor, a manevrelor de învăluire și de întoarcere, ducerea luptei în munți, lovirea inamicului prin surprindere și folosirea la maximum a lucrărilor genistice, precum și a obstacolelor naturale, a sprijinului populației din zonă.

Campania din toamna anului 1916 în care un inamic superior numericește și tehnicește căuta să ocupe întregul teritoriu statal, iar forțele naționale române îi opuneau hotărîrea de a salvgarda cu orice sacrificii ființa, a pus în relief eroismul, dîrzenia și hotărîrea ostașilor români de a apăra pămîntul patriei, libertatea poporului. Peste tot pe unde inamicul a atacat, soldații români au format un zid puternic de care s-au sfărîmat atacurile germane și austro-ungare. Militarii români au dovedit o mare capacitate de rezistență la oboseală, la intemperii, la condițiile terenului muntos, ale căilor de comunicații anevoioase, suportînd toate privațiunile impuse de inamic.

După patru luni de lupte crîncene, cu victorii în prima fază și cu grele bătălii de apărare în a doua fază, între 10—15 decembrie 1916, trupele române și ruse s-au retras pe aliniamentul Carpaților Răsăriteni — rîul Putna — Siretul inferior — Dunărea inferioară, oprind aici definitiv ofensiva germano-austro-ungară și turco-bulgară.

Cu toate pierderile mari suferite în oameni, materiale și teritoriu în perioada august-decembrie 1916, cu tot calvarul uneia dintre cele mai grele și neobișnuite retrageri, cu toate eforturile făcute de inamic pentru a-și realiza planul de campanie propus, armata română nu a putut fi învinsă [2], iar România nu a putut fi scoasă din luptă. Mareșalul german Hidenburg avea să noteze că : „niciodată vreo putere așa de mică ca România n-avusese ocazia să joace în istoria lumii un rol hotărîtor atît de mare și într-un moment așa de favorabil“ [3].

Din campania anului 1916 au fost desprinse noi concluzii privind organizarea și pregătirea armatei române pentru a fi în măsură să susțină în continuare efortul greu de război la care era chemată.

În iarna 1916—1917, s-a trecut la reorganizarea și refacerea armatei române [4] cu sprijinul și prin efortul întregului popor. La baza acestei vaste acțiuni au fost așezate principii realiste, corespunzătoare atît scopului pentru care se trecea la realizarea acestei mari, dar grele, opere, cît și posibilităților materiale pe care România, poporul său, le mai aveau la dispoziție. Ca atare, la reorganizarea și refacerea poten-

---

[1] Colonel Ion Cupșa, *Op. cit.*, p. 184.

[2] Erich Ludendorf, *Souvenirs de guerre (1914—1918)*, Tome I, Payot, Paris, 1920, p. 331.

[3] General Feld Mareșal von Hindenburg, *Aus meinen Leben* (Ma vie), Paris, 1921, p. 175.

[4] General G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916—1918)*, vol. 4, București, 1937, p. 19—27.

Scanned with OKEN Scanner

țialului uman militar s-a avut în vedere : crearea numai a atîtor unități și mari unități cîte se vor putea dota cu armamentul și tehnica de care dispunea și asigurarea condițiilor pentru completarea permanentă a acestora cu tot ceea ce era necesar pe toată durata războiului ; diviziile să aibă o organizare și înzestrare identică, astfel încît să trăiască și să lupte independent, cu servicii de etape, iar forța lor combativă să fie comparabilă cu cea a diviziilor inamice din acea perioadă ; corpurile de armată să rămînă numai ca organe de comandament, iar în organica armatelor să intre cavalerie, artilerie grea, aviație, pontonieri și servicii ca rezerve destinate a completa serviciile diviziilor la nevoie [1].

Reorganizarea armatei s-a materializat în : crearea a două comandamente de armată (Armatele 1 și 2), formate dintr-un stat major și formațiuni de etapă, iar operativ li se repartiza artilerie grea, aviație, trupe speciale etc. ; cinci corpuri de armată, fiecare cu cîte un stat major, avînd sub comandă operativă două sau mai multe divizii ; 15 divizii de infanterie, fiecare divizie compusă din două brigăzi de infanterie * ; o brigadă de artilerie **, un divizion de cavalerie (două escadroane) ; un batalion de pionieri ***, un detașament de jandarmi pedeștri și servicii, iar diviziile numerotate de la 1 la 10, în plus mai aveau un regiment de vînători **** ; două divizii ***** și patru brigăzi de cavalerie ******, o brigadă de grăniceri *******, artileria grea ******** și aviația *********.

Efectivele în oameni (existau deja circa 300 000 de oameni care făcuseră campania din 1916) au fost completate de la părțile sedentare și din contingentele 1917 și 1918. S-au adus îmbunătățiri încadrării unităților prin completarea cadrelor existente cu altele nou pregătite, asigurîndu-se un procentaj sporit de ofițeri și subofițeri față de situația din august 1916.

Înzestrarea unităților s-a făcut cu armament și material de război primite, pe baza convențiilor încheiate anterior, din Franța și Anglia.

---

[1] Lt. Colonel Ioanițiu Alexandru, *Op. cit.*, vol. 2, p. 282—283.

* Fiecare brigadă organizată pe două regimente, regimentul pe trei batalioane, iar batalionul pe trei companii de pușcași și una de mitraliere.

** Organizată pe două regimente (unul de obuziere și altul de tunuri de cîmp), o baterie de tunuri de 53 mm și o baterie de mortiere de tranșee.

*** Batalionul dispunea de o companie de pionieri, o secție de poduri ușoare, o secție de telegrafie fără fir și o secție proiectoare.

**** Regimentul organizat pe două batalioane.

***** Divizia de cavalerie avea în compunere două brigăzi a două regimente, a cîte patru escadroane : în plus, brigada mai avea trei grupe de mitraliere, un regiment pe jos, un divizion de artilerie călăreață, o companie de ciclișți, formațiuni de servicii.

****** Cele patru brigăzi independente (două de călărași și două de roșiori) erau formate din cîte două regimente de patru escadroane.

******* Brigada de grăniceri avea două regimente a trei batalioane și o baterie de 53 mm.

******** În afară de artileria divizionară mai existau : două regimente artilerie de munte, a patru baterii fiecare, patru regimente de artilerie grea și artileria antiaeriană.

********* Existau 12 escadrile de aviație (observație, luptă și bombardament) și cinci companii aerostație, cu cîte un balon fiecare.

Scanned with OKEN Scanner

Comparînd înzestrarea unui regiment din anul 1917 cu unul de la începutul războiului, se constată îmbunătăţiri substanţiale. Astfel, numărul mitralierelor a crescut de la 2—6 la 24 ; puştile-mitraliere, inexistente în 1916, erau acum în număr de 96 ; în locul a 24 de grenadieri, toţi ostaşii au fost instruiţi să folosească grenada pe care o aveau în înzestrare ; întreg efectivul regimentului dispunea de căşti şi de măşti contra gazelor, care n-au existat în 1916 ; a sporit de la 1—2 la 17 numărul telefoanelor la regiment. Ca urmare, din punctul de vedere al organizării şi înzestrării, trupele române erau comparabile cu cele duşmane, dar mult superioare acestora din urmă prin elanul generat de misiunea pe care o aveau de a-şi apăra patria, de a împiedica cotropirea întregului teritoriu al ţării, de a elibera cît mai curînd căminele cotropite, de a veni în ajutorul fraţilor care de secole se aflau sub dominaţia străină.

La sfîrşitul perioadei de reorganizare, în iulie 1917, armata română dispunea de 207 batalioane (plus 60 batalioane de marş), 110 escadroane de cavalerie şi 245 baterii de artilerie de diferite calibre. Efectivul total al armatei ajunsese la 700 000 oameni, din care 460 000 formau armata de operaţii [1].

Concomitent cu reorganizarea armatei, s-a trecut la îmbunătăţirea procesului de instruire a trupelor [2], potrivit experienţei campaniei parcurse, scopul principal urmărit fiind însuşirea intensivă a noilor procedee de luptă, cunoaşterea şi mînuirea noului armament din dotare. Au fost elaborate noi regulamente şi instrucţiuni şi s-au înfiinţat şcoli şi centre de instrucţie pentru gradaţi şi ofiţeri. S-au executat aplicaţii în teren, pe timp de zi şi de noapte, cu toate armele, pînă la eşalon divizie inclusiv, punîndu-se un deosebit accent pe cooperarea infanteriei cu artileria, executarea lucrărilor genistice în diferite situaţii de luptă. Redînd atmosfera de pregătire a unităţilor pentru noile misiuni, un martor ocular nota : „Peste tot se lucrează cu toată inima, iar rezultatele sînt mai mult decît frumoase. Progresele se văd zilnic şi toţi străinii ne admiră şi nu le vine să creadă ochilor că într-un timp atît de scurt, cu mijloace aşa de reduse, să se obţină rezultate atît de frumoase [...]. Soldaţii noştri nu se cunoşteau că ei erau cei care luptaseră luni de zile, în condiţii mai mult decît defavorabile, cu un duşman de zeci de ori superior. Nu se mai vedea nici urmă pe faţa lor din timpul lungei şi dureroasei retrageri [...]. Voinici, veseli şi muncitori, aşa cum erau ei în mijlocul noilor tabere în perioada refacerii şi a pregătirii pentru fapte mari viitoare, tot aşa dealtfel cum fuseseră şi în luptă“ [3].

La sfîrşitul acestei etape grele, armata română, reorganizată şi instruită după noile cerinţe ale cîmpului de luptă, era mai puternică, mai suplă, cu un moral ridicat, capabilă să desfăşoare operaţii ofensive şi de apărare de mare amploare.

---

[1] General C. A. Dabija, *Op. cit.*, p. 24—25.

[2] General C. Găvănescu, *Epopeea română. Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916—aprilie 1918)*, Iaşi, 1918, p. 62—63 ; General G. A. Dabija, *Op. cit.*, p. 26—27.

[3] General C. Găvănescu, *Op. cit.*, p. 62—63.

Scanned with OKEN Scanner

Eficiența acestor măsuri avea să fie certificată în cadrul campaniei din anul 1917, în strălucitele victorii de la Mărăști, Mărășești, Oituz, înscrise la loc de cinste în salba glorioaselor bătălii din istoria națională și în rîndul celor mai mari bătălii de pe toate fronturile primului război mondial.

Bătălia de la Mărășești a durat 29 de zile, dintre care 16 cu lupte grele, de amploare, iar 13 cu acțiuni locale și pauze operative, fiind angajate în lupte din partea inamicului 11 1/2 divizii, cu un total de 102 batalioane, 10 escadroane, 146 baterii de artilerie și 460 aruncătoare de mine, iar din partea românilor 14 1/2 divizii de infanterie, 3 1/2 divizii de cavalerie (șapte divizii infanterie și o divizie de cavalerie ruse), cu un total de 193 batalioane, 90 escadroane și 147 baterii de artilerie [1]. Pierderile pentru Armata 1 română s-au ridicat la 27 410 oameni, din care 610 ofițeri (morți, răniți și dispăruți), pentru Armata 4 rusă, 650 ofițeri și 2 500 soldați, iar pentru Armata 9 germană 47 000 oameni (60—65 000 după alte date) [2].

Prin victoriile strălucite obținute în vara anului 1917, armata română a apărat pămîntul scump al patriei, a barat drumul forțelor militare ale Puterilor centrale spre est și, slăbindu-le capacitatea de luptă, a adus o contribuție esențială la obținerea victoriei finale. Cu temei remarca ziarul englez „Times“ că înfrîngerea Puterilor centrale pe frontul român, în lunile iulie-august 1917, „este lovitura cea mai importantă pe care au primit-o germanii în răsăritul Europei“ [3].

Rezistența și eroismul armatei române în vara anului 1917 s-a bucurat de aprecierea unor înalte personalități ale timpului. Lloyd George, primul ministru englez, spunea într-un discurs ținut la 9 august 1917 : „Cine ar putea să omită importanța rezistenței armate, pe care România o opune inamicului comun [...]. Fiii ei apără o mare parte a țării împotriva unei invazii dușmane [...]. În condiții descurajante, românii s-au luptat cu succes și chiar germanii s-au mirat de această rezistență eroică“ [4]. Iar în telegrama adresată, la 31 august 1917, guvernul român arăta, între altele : „doresc să exprim din partea guvernului britanic profunda noastră admirație pentru curajul eroic și avîntul ce l-a dovedit poporul român în timpul unui an de încercări aproape fără seamăn... Reconstituirea armatei române și rezistența îndîrjită — rezistență atît de prețioasă pentru cauza comună — pe care această armată o opunea dușmanului în acest moment, în condiții de o gravitate excepțională, prezintă un exemplu măreț de tărie, pe care libertatea o inspiră unui popor liber“ [5]. La rîndul său, fostul președinte al Statelor Unite ale Americii, în interviul acordat, la 27 august 1917, corespondentului de la New York al ziarului „România“ aprecia că : „În acest război soldații români au dovedit multă vitejie. Singurul punct sigur pe

---

[1] General G. A. Dabija, *Op. cit.*, p. 639.
[2] *Ibidem*, p. 639—642 ; Lt.-col. Băldescu Radu, *Op. cit.*, p. 93—104.
[3] *România* din 26 august 1917.
[4] *Mișcarea* din 30 august 1917.
[5] Arh. M.A.N., fond M.C.G., dosarul nr. 55/1917, f. 507—517.

frontul oriental e locul unde se află armata română“ [1]. Ministrul de război al Franței, Painlevé, într-o telegramă de felicitare adresată ministrului de război al României, scria că : „Armata franceză a aflat cu bucurie despre frumoasele succese ale armatei române refăcută de curînd și nerăbdătoare în dorința ei de a curăți pămîntul patriei cotropit [...]. Rog transmiteți felicitările cele mai călduroase și urările cele mai vii ale soldaților francezi către frații lor de arme“ [2]. De asemenea, generalul Cadorna, comandantul armatei italiene, în telegrama adresată misiunii italiene la Iași scria : „Vă rog să exprimați via mea admirație comandamentului suprem român, pentru proba măreață dată de către trupele române în luptele din regiunea Mărăști, Oituz și Mărășești. Spuneți că armata italiană urmărește cu frățească simpatie strălucitele acțiuni ale soldaților români, care se arată demni coborîtori ai victorioșilor cuceritori ai Plevnei. Prezentați cordialele mele urări pentru continuarea operațiilor contra dușmanului comun, care și pe frontul nostru, acum, e puternic atacat și greu încercat“ [3].

Șefii misiunilor militare aliate, care au fost prezenți tot timpul în rîndurile trupelor române, au adus elogii eroismului ostașilor români. Generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze, în interviul acordat ziarului „România“, organul de presă al Marelui Cartier General Român, arăta : „Armata românească ? După cum ați relevat, dușmanii scontau ca o certitudine inevitabilă, acum o lună, înfrîngerea României, evacuarea Moldovei. Răspunsul îl cunoaștem. Armata română a urcat splendid panta pe care coborîse fără voia și fără vina ei. Chemată la suprema încercare a ofensivei trecute și a luptelor de la sud, armata României a dat nenumărate dovezi de eroism. Soldații români luptă admirabil. Sînt la înălțimea celor mai viteji apărători. Ei sînt cei mai buni soldați ai lumii“ [4]. Șeful misiunii militare engleze, generalul Green Leoy, scria : „Voi păstra totdeauna cele mai calde sentimente de prietenie pentru România și cea mai mare admirație pentru splendida ei armată“ [5], iar generalul Pershing, șeful misiunii militare a S.U.A. în Franța, declara : „Admir splendidul eroism al armatei române, care și-a apărat cu îndîrjire pămîntul patriei“ [6].

Recunoașteri asupra eroismului, dîrzeniei și rezistenței ostașilor români au venit din partea multor cotidiene de mare tiraj și prestigiu ale lumii, precum și chiar din partea inamicului punînd și mai mult în evidență semnificația bătăliilor de la „Porțile Moldovei“ din vara anului 1917, bătălii care vor rămîne un simbol al eroismului poporului român în lupta pentru apărarea libertății și independenței sale naționale.

„Ne plecăm cu venerație în fața eroilor națiunii — spunea secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în fața celor care

---

[1] *România* din 11 noiembrie 1917.
[2] *Ibidem* din 20 iulie 1917.
[3] Arh. M.A.N., fond M.C.G., nr. 55/1917, p. 560.
[4] *România* din 23 septembrie 1917.
[5] *România militară*, nr. 2, 1935, p. 11.
[6] Arh. M.A.N., fond M.C.G., dosarul nr. 55/1917, f. 561.

nu și-au precupețit viața pentru a asigura libertatea și progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelia mărețului edificiu pe care îl înălțăm astăzi pe meleagurile României socialiste. Fie ca memoria celor ce au căzut la Mărăști, Mărășești și Oituz, oprind cu pieptul lor armatele imperialismului german, să trăiască veșnic în conștiința poporului, îmbărbătîndu-l întotdeauna în lupta pentru binele și prosperitatea Republicii Socialiste România" [1].

În cadrul lungului șir de lupte pentru afirmarea în deplină libertate a voinței de a fi a națiunii noastre, luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din vara anului 1917, rămîn în panteonul de lumină al istoriei ca o probă marcantă a patriotismului oștirii și a năzuinței fierbinți a maselor populare de a se ști stăpîne pe soartă, ca o ilustrare vie a hotărîrii neclintite a poporului român de a-și apăra cu supremul sacrificiu dreptul de a trăi în demnitate și neatîrnare.

Campania militară din anul 1917 a furnizat, ca și cea din 1916, noi și prețioase învățăminte asupra modului de organizare a comandamentelor, marilor unități și unități, dotării armatei cu noile tipuri de armament și tehnică de luptă, constituirea de noi arme moderne și dezvoltarea altora în structura forțelor armate, procedee și forme de luptă etc., care vor determina o laborioasă activitate de cercetare, concretizată în numeroase studii și proiecte de reorganizare a organismului militar românesc după încheierea războiului.

După terminarea victorioasă a bătăliilor de apărare de la Mărășești și Oituz, comandamentul român a hotărît să rămînă peste tot în defensivă, acoperind și menținînd cu orice preț Moldova, consolidînd aliniamentul pe care trupele îl ocupau și organizînd în spate încă două poziții succesive de apărare spre a se putea face față în cazul unei noi încercări ofensive inamice.

După cum se știe, la 7 noiembrie 1917 a avut loc în Rusia victoria Marii Revoluții Socialiste. Puterea sovietică a încheiat armistițiul cu Puterile Centrale la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, iar la 18 februarie 1918 pacea separată cu acestea la Brest-Litovsk.

Ca urmare a condițiilor militare noi intervenite în urma armistițiului ruso-german, a retragerii armatei ruse de pe frontul Moldovei, a puternicelor presiuni făcute de Puterile Centrale asupra României, rămasă singură și izolată, statului român i-a fost impus Tratatul de pace, semnat la București în martie 1918. Neintrînd în sfera tematică a lucrării noastre nu ne vom opri asupra acestor aspecte de istorie generală, ci vom menționa numai că acest tratat, printre alte condiții înrobitoare, conținea și clauze de ordin militar, vizînd reducerea pînă aproape la desființare a puterii noastre armate *.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 465—466.

* În clauzele militare ale acestui tratat se prevedea, printre altele: să fie demobilizată armata română; să fie desființate toate comandamentele, corpurile de trupă, serviciile și stabilimentele care nu figurau în ultimul buget de pace dinainte de război; să rămînă temporar pe picior de război numai două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie, iar cu efective de pace reduse 8 divizii de

Scanned with OKEN Scanner

Socotind că tratatul avea pentru România un caracter de provizorat, guvernul român a amînat din zi în zi ratificarea acestuia. Pe de altă parte, conducerea noastră militară a acționat, atît cît situația i-a permis, pe linia pregătirii militare în vederea reintrării României în război alături de Aliați; cu toată supravegherea Comisiei de control germane de ocupație, Marele stat major român a făcut eforturi pentru a tergiversa executarea clauzelor militare, sustrăgîndu-se pe cît a fost posibil, de la executarea lor. În acest fel s-a reușit să mențină sub arme în Moldova 164 000 oameni, precum și materiale în cantități mult mai mari decît cele prevăzute în tratat; în teritoriul ocupat a fost trimis numai materialul de artilerie a trei divizii de infanterie și un număr de arme și tunuri de modele și sistem vechi, restul armamentului și materialelor, cît și munițiile au fost depozitate în anumite locuri secrete, în Moldova, sustrase controlului. Concomitent, comandamentul român, Marele stat major au întocmit lucrările pregătitoare de mobilizare și a efectuat studiul proiectelor de operații pe diferite ipoteze în care România ar reintra în acțiune alături de aliați. De asemenea, s-a desfășurat o vastă acțiune educativă pentru fortificarea moralului maselor, al ostașilor.

Speranțele românilor sporesc în vara anului 1918, în condițiile înfrîngerilor suferite de Puterile Centrale pe fronturi, printre care scoaterea armatei bulgare și apoi a celei turcești din acțiune, ceea ce crea posibilitatea realizării legăturii dintre armatele aliate care acționau în sud-estul Europei cu România.

La sfîrșitul lui octombrie 1918, Comandamentul român apreciază că situația ne era favorabilă, și în consecință rupe legăturile cu Puterile Centrale, adresează un ultimatum lui Mackensen, prin care-l invită să evacueze teritoriul român în termen de 24 ore, ultimatum care conținea de fapt și declarația de război a României, decretează cea de a doua mobilizare a armatei. România reintră în război de partea aliaților.

Cea de a doua mobilizare a armatei române a avut unele particularități. Din cauza situației politico-militare, a repeziciunii cu care trebuia să se facă mobilizarea pentru a intra cît mai curînd în acțiune alături de armata aliată de Dunăre, precum și din cauza unor greutăți de ordin tehnic, Marele cartier general român a fost nevoit să modifice, chiar

---

infanterie, a căror efectiv total nu trebuia să treacă de 25 000 oameni — cavalerie — 3 200 oameni, artilerie — 9 000 oameni, toate în Moldova; pentru a se asigura contra unei eventuale reluări a armelor de către armata română, Puterile Centrale au impus ca armamentul, caii, trăsurile și materialul de război, rămase disponibile în urma reducerii efectivelor și desființării unora din corpurile de trupă, să fie transportate în Muntenia și păstrate sub pază de Puterile Centrale pînă la încheierea păcii generale; pentru armata din Moldova se lăsau numai cîte 250 cartușe de infanterist, 2 500 cartușe de mitralieră, 150 obuze de tun; o misiune militară germană, stabilită în Iași, avea sarcina să supravegheze și controleze dezarmarea armatei române etc.

din prima zi de mobilizare, instrucțiunile elaborate de Marele stat major, la sfîrșitul lunii iulie 1918, atît în privința unităților, cît și a serviciilor ce urmau să fie constituite. În primul rînd, din 15 divizii de infanterie și două de cavalerie, de care dispunea armata română în timp de pace, au fost mobilizate în prima urgență nouă divizii de infanterie și două de cavalerie, adică mai mult de jumătatea armatei ; regimentele de grăniceri au fost mobilizate fără însă a se mai constitui divizia de grăniceri prevăzută ; au mai fost mobilizate cinci comandamente de corp de armată, divizioanele de muniții, divizionul de artilerie antiaeriană, grupurile aeronautice, posturile de telegrafie fără fir, companiile de pontonieri, secțiile de autoturisme, autosanitare și autocamioane, detașamentele de jandarmi pedeștri și rurali.

În al doilea rînd, nu s-a mai făcut mobilizarea serviciilor divizionare, prevăzute în instrucțiunile elaborate în acest sens (coloanele de muniții, ambulanța divizionară, coloanele de subzistență) ; pentru completarea efectivelor la trupă au fost mobilizate contingentele 1916—1912 inclusiv pentru regimentele de infanterie și vînători, cîte 100—120 de companie ; contingentele 1915—1914 pentru cavalerie, cîte 100 oameni de escadron, pentru artilerie, contingentele 1915—1908, pentru aeronautică contingentele 1915—1914, pentru pionieri, trupe de comunicații, servicii și jandarmi, contingentele 1915—1912.

În al treilea rînd, pentru încadrarea unităților și serviciilor au fost mobilizați numai sublocotenenții și locotenenții cei mai tineri.

În al patrulea rînd, durata mobilizării diviziilor și serviciilor din urgența 1 a depășit cu mult timpul necesar prescris prin instrucțiunile de mobilizare atît din cauza iernii care a început de timpuriu și a greutăților de transport, dar mai ales a lipsurilor de ordin material, insuficienței mijloacelor de transport pe calea ferată.

În al cincilea rînd, mobilizarea unităților din urgența a 2-a s-a făcut treptat, pe măsură ce aceste unități erau deplasate din Moldova în garnizoanele lor din Oltenia, Muntenia și Dobrogea și în raport cu necesitățile operative.

Între timp, la 29 octombrie/11 noiembrie a fost semnat la Compiégne armistițiul dintre Puterile Aliate (Antanta) și Germania, ceea ce a marcat încetarea ostilităților în primul război mondial.

Anul 1918 a însemnat nu numai sfîrșitul primului război mondial, ci și încheierea procesului de formare a statului național unitar român, prin unirea Transilvaniei cu patria mamă, rod al luptei energice a întregului popor român. Așa cum apreciază Programul Partidului Comunist Român „Realizarea acestui deziderat istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni. Istoria demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment întîmplător, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa

Scanned with OKEN Scanner

tratativelor ; tratatul de pace n-a făcut decît să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare“ [1].

După încheierea procesului de formare a statului național unitar, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice. În fața mișcării revoluționare, a maselor populare se pun sarcini noi, legate de transformarea democratică a societății românești. În România au loc prefaceri profunde în dezvoltarea economică și socială, în avîntul forțelor de producție, în cunoașterea științifică, în progresul tehnicii, în viața culturală a poporului ; viața politică devine tot mai efervescentă, în centrul căreia un rol tot mai important îl deține clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății, în frunte cu forțele revoluționare.

Mutațiile din viața economică, socială și politică a țării se reflectă și pe plan militar, unde doctrinarii militari, sintetizînd experiența trecutului, mai ales cea rezultată din conflagrația abia încheiată, în acord cu cerințele etapei date și cele de perspectivă, conturează direcțiile de dezvoltare și perfecționare a organismului militar românesc. Avînd la bază experiența primului război mondial, s-a concluzionat de la început că „războiul modern devine din ce în ce mai științific și întrebuințează toate mijloacele tehnice, născocite de științele aplicate“ [2] și că, din „frămîntarea continuă de ani de zile a enormelor mase armate [...] popoarele au căpătat noi învățăminte pe care le vor utiliza în războiul de mîine. Acțiunea repede stabilizată a războiului de manevră, în război de poziție, puterea de foc artileristică enormă, armele automate cu care adversarii s-au înarmat pe întrecute, dezvoltarea exagerată a aviației, apariția tancurilor și a gazelor au contribuit să convingă statele majore ale țărilor că o armată modernă trebuie organizată pe baze noi“ [3]. S-a subliniat că experiența dobîndită în război impune o modificare a organizării militare a României ca o consecință firească, logică a spiritului timpului, a progresului științei, a evoluției ideilor sociale, politice, economice și a viitoarelor raporturi internaționale. Acțiunea de reașezare a organismului militar pe noi baze doctrinare și organizatorice, înzestrare, o instruire și educare trebuia să se înceapă imediat, aceasta, deoarece, nu mult după încetarea războiului, au început noi perioade de tensiune și încordare, amenințări și pregătiri militare, îndeosebi din partea statelor învinse în război și nemulțumite de rezultatele conferinței de pace de la Paris. Nici nu se uscase bine cerneala de pe documentele care aveau de scop să pună capăt războiului și să asigure pacea, că au și apărut state revizioniste care susțineau că trebuie lichidat statu-quo-ul teritorial. „Războiul, deși încetase prin tratatele de pace — sublinia un doctrinar militar —, era pregătit însă din umbră de națiunile învinse“ [4] și de aceea „dacă pentru realizarea unirii, neatîrnării, și întregirii neamului am putut aștepta împrejurări favorabile, pentru menținerea integrității și suveranității României întregite trebuie să

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 37.
[2] Arh. M.A.N., dosar nr. 195/1920, f. 1.
[3] Ibidem, dosar nr. 18/1920, f. 109.
[4] *Întreținerea Armatei române de-a lungul timpurilor*, vol. 1, p. 394.

fim întotdeauna în măsură să luptăm cu succes și mai ales atunci cînd împrejurările generale nu ne sînt favorabile" [1].

Dezvoltarea, modernizarea și perfecționarea organismului militar aveau să se desfășoare în condiții cu totul noi, deoarece factorii politici, economici, sociali, geografici și demografici generați de încheierea procesului de formare a statului național unitar român au determinat și schimbarea orientării strategice și a structurii sistemului militar românesc. Iată de ce, în anii imediat următori primului război mondial a început o fructuoasă activitate teoretică pe plan militar, la care au luat parte nu numai specialiștii dar și ofițeri de la comanda unităților și marilor unități, de la gradul de sublocotenent pînă la gradul de general. Au fost făcute numeroase propuneri și elaborate studii, mai ales pe plan organizatoric, care și-au găsit apoi reflectarea în structura militară, în ceea ce privește perfecționarea organizării și pregătirii armatei începînd de la companie și pînă la divizie, cu tendința de a spori mai ales puterea de foc și mobilitatea.

Pe linia perfecționării conducerii în toate sferele vieții militare, în aprilie 1919 a fost modificată și completată legea de organizare a Ministerului de Război, restructurîndu-se compartimente deja existente și formîndu-se altele noi, printre care serviciul aeronauticii care nu era prevăzut în vechea reglementare ; a fost perfecționată organizarea Marelui stat major și au fost înființate inspectorate de armă ; s-au creat noi comandamente de corpuri de armată, de arme, divizii, brigăzi, unități pentru a acoperi întregul teritoriu al statului național unitar ; au fost create noi comitete consultative : al armamentului, sanitar, al cavaleriei ; au fost înființate noi centre de instrucție pe arme, școli militare de ofițeri activi și de rezervă, precum și de subofițeri ș.a.

La începutul anului 1921 armata română, al cărei efectiv de pace se ridica la 200 000 de militari, era diversificată, dispunînd de infanterie, vînători de munte, cavalerie, artilerie, geniu, tancuri, aviație, marină, diferite alte specialități ; se remarcă atenția dată dezvoltării sau introducerii armelor de înaltă tehnicitate și specializate : aviația de recunoaștere, de luptă și de bombardament, hidroaviația, tancurile, tracțiunea auto. Armata se înfățișa, astfel, ca un organism complex, care întrunea forțe și mijloace relativ numeroase, dispunea de o bogată experiență de luptă, în măsură să răspundă misiunii de apărare a integrității și independenței statului național unitar român.

Făcînd o privire retrospectivă asupra evoluției *sistemului militar*, a cărui arhitectonică este deosebit de complexă, putem să concluzionăm că mutațiile ce se produc la un *element* constitutiv al acestuia provoacă, mai devreme sau mai tîrziu, direct sau indirect, schimbări și la celelalte elemente, generînd astfel procese transformatoare cu efecte diferite și condiționări multiple. Sesizarea, cunoașterea și luarea în calcul

[1] General T. Dumitrescu, *Centenarul regimentelor de infanterie :* Mehedinți (17), Caracal (19), Dîmbovița (22).

a unor astfel de mutații așa cum au ele loc — neliniar, adesea contradictorii și cu nuanțe deosebite de la o armată la alta și de la o perioadă la alta — îngăduie să se înțeleagă mai ușor particularitățile de ansamblu ale acestui sistem, trăsăturile lui definitorii într-un moment considerat, ca și tendințele ce îi sînt proprii. În cazul în care nu se va ține seama de mutațiile la care ne-am referit, atunci în domeniul sistemului militar dat vor apare dificultăți, rămîneri în urmă, involuții care, perpetuate, pot avea urmări dintre cele mai diverse.

Așa cum se cunoaște, și așa cum a confirmat practica istorică, domeniul cel mai mobil al schimbărilor pe plan militar îl constituie armamentul și tehnica de luptă. Acesta, la rîndul lui, atrage după sine modificări notabile în înzestrarea unităților și marilor unități, în organica lor, iar apoi, în strînsă legătură cu ele, se produc schimbări și în *formele de organizare*. Concomitent sau ulterior cu acestea apar mutații *și modele noi* în pregătirea și desfășurarea acțiunilor militare : se introduc reguli noi de acțiune, noi forme de luptă, se renunță la elementele depășite ; doctrina militară suferă și ea influențe și înrîuriri.

În contextul dat, experiența de război, rezultatele obținute de taberele care se înfruntă impun ca pe timpul ostilităților și după aceea să se apeleze la unele reconsiderări privind căile și modalitățile de acțiuni viitoare, provoacă remodelări și mutații în gîndirea tactică și operativă precum și în viziunea de ansamblu asupra conflictului armat. Asemenea schimbări de natură *conceptuală* și *funcțională* au, la rîndul lor, întotdeauna ecou direct, impact asupra laturii *organizaționale* a armatei și a celorlalte componente ale puterii militare. Toate acestea pun, firește, sarcini noi pentru producția de arme, de tehnică de luptă ș.a.m.d. Privind fenomenul tratat în unitatea lui dialectică, înțelegem că evoluția sistemului militar, ca sistem perpetuu (trecut, prezent și viitor) și foarte ramificat, constituie rezultatul interacțiunilor, a intercondiționărilor și interdependențelor unor numeroși și variați factori ; că schimbările se produc pe toate planurile și în toate direcțiile, ele condiționînd și fiind, la rîndul lor, condiționate în cadrul raporturilor din interiorul organismului militar, precum și dintre acesta și celelalte subsisteme specifice societății în perioada istorică la care ne referim.

Scanned with OKEN Scanner

VIZIUNEA ȘI POZIȚIA MIȘCĂRII SOCIALISTE ȘI MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA ÎN LEGĂTURĂ CU CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE CREĂRII PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Rolul și funcția socială a armatei au făcut obiectul preocupării diverselor forțe sociale și politice din toate epocile, însă numai pentru clasa muncitoare și mai cu seamă pentru partidul ei comunist acestea au căpătat un conținut nou, științific, diametral opus concepției claselor exploatatoare. De aceea, problema definirii locului și rolului armatei în cadrul mecanismului social general a reprezentat un domeniu distinct de confruntare, pe tărîmul luptei de idei, între proletariat și clasele dominate, între ideologia socialismului științific și cea burgheză.

Din punct de vedere istoric, la noi, geneza activității revoluționare în armată se află în procesul obiectiv al ascensiunii proletariatului pe scena vieții sociale și politice a României. În contextul luptei revoluționare, socialiștii români au urmărit ca, odată cu soluționarea în interesul maselor a problemelor fundamentale — economice, politice și sociale — din țara noastră, să rezolve în spirit revoluționar și problemele militare, promovînd în lupta teoretică, care se ducea în jurul fenomenului militar, principiile teoretice elaborate de Marx și Engels, aplicate la specificul și particularitățile țării noastre, în spiritul tradițiilor de luptă ale poporului român.

Fundamentîndu-și poziția față de armată, socialiștii din țara noastră aveau în vedere compoziția ei de clasă, misiunea și rolul jucat de aceasta în decursul vremii pentru apărarea țării. În această ultimă ipostază, armata a acționat în virtutea intereselor întregii națiuni. „Ca un fir roșu trec prin întreaga istorie a patriei — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — legătura strînsă a oștirii cu poporul din sînul căruia s-a născut, identificarea cu idealurile de libertate, dreptate și neatîrnare ale maselor largi populare, hotărîrea nestrămutată de a apăra pămîntul străbun, dreptul poporului de a-și făuri viața după propria sa voință“ [1].

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 484.

Scanned with OKEN Scanner

Ca atare, considerente majore au impus în mod obiectiv desfășurarea muncii revoluționare cu militarii pentru a-i ajuta să înțeleagă adevăratul sens al menirii armatei și necesitatea de a se alătura luptei maselor muncitoare, împotriva exploatării și asupririi.

Mișcarea muncitorească din țara noastră, încă din anii ei de început, a înțeles caracterul de clasă al armatei și rolul acesteia și, în consens cu părerile care circulau pe plan european în acel timp, s-a pronunțat pentru desființarea armatei permanente și înlocuirea ei cu poporul înarmat. Este semnificativ, în acest sens, ceea ce scria un ziar ieșan, în 1879, că orice armată invadatoare, oricît ar fi de puternică, nu poate să facă față unei lupte în care este angajat întregul popor. În asemenea cazuri — continua ziarul — unei bătălii organizate după reguli militare, poporul ar opune războiul de partizani [1]. Peste puțin timp, acestei idei i s-a dat o formulare de valoare programatică în studiul „Ce vor socialiștii români ?" întocmit de C. Dobrogeanu-Gherea, în care, în concordanță cu ideile dominante din mișcarea muncitorească internațională a epocii, „desființarea armatei permanente și înarmarea poporului" [2] au figurat ca punct distinct. În perioada ce a urmat s-a stăruit asupra acestei idei în documentele și presa mișcării muncitorești.

Ideea desființării armatei permanente și a înarmării maselor a constituit o preocupare de seamă a lui Marx, Engels și Lenin, care legau această problemă de însăși îndeplinirea misiunii istorice a proletariatului — făurirea orînduirii socialiste. „Social-democrații — scria V. I. Lenin în 1903 — cer ca armata permanentă să fie desființată, să fie înlocuită printr-o miliție populară, pentru ca întregul popor să fie înarmat. Armata permanentă, — continua el — este o armată străină de popor și pregătită pentru a trage în popor" [3]. În condițiile victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, deci a victoriei revoluției proletare într-o singură țară, Lenin a renunțat la teza generală a desființării armatei permanente, înlocuind-o cu teza desființării armatei burgheze și a făuririi unei armate de tip nou, socialist, apărătoare a cuceririlor revoluției. Prin aceasta, Lenin a contribuit la îmbogățirea teoriei marxiste despre război și armată cu o teză cu totul nouă — necesitatea apărării militare a patriei socialiste, a formării unei armate de tip nou, socialist, o forță militară bine înzestrată și perfect instruită.

Problematica militară a fost abordată cu regularitate în documentele programatice ale mișcării muncitorești din România de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Astfel, în programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, adoptat la Congresul din 1893, între altele se prevedea : „Prefacerea armatei permanente în națiunea armată [...]" [4]. Pînă la realizarea prefacerii armatei

---

[1] *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. 1, 1865—1900, București, Editura politică, 1964, p. 54.

[2] *Ibidem*, p. 357.

[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 7, București, Editura politică 1962, p. 168.

[4] *Documente din mișcarea muncitorească, 1872—1916*, Ediția a II-a completată, București, Editura Confederației Generale a Muncii din România, București, 1947, p. 199.

Scanned with OKEN Scanner

se cerea reducerea serviciului militar, egal pentru toți, la un an. Din această formulare se descifrează o modificare în poziția mișcării socialiste, impusă de realitatea social-politică și de experiența dobîndită, în sensul că desființarea armatei permanente era considerată ca o sarcină pentru viitor, în perspectivă. Totodată, trebuie menționat că socialiștii români asociau acest deziderat cu teza marxistă privind înfăptuirea revoluției proletare simultan în toate țările capitaliste, sau cel puțin în cele dezvoltate. Pe de altă parte, socialiștii români, subscriind la ideea desființării armatei permanente, aveau în vedere și aspectul general, vizînd, în primul rînd, desființarea armatelor țărilor imperialiste, militariste, care constituiau un pericol pentru integritatea și independența statelor mici și mijlocii, armate care erau folosite ca instrument de forță sau de amenințare cu forța. Într-un amplu și documentat studiu apărut în ziarul „Lumea nouă", în 1897, se arăta că statele Europei dispuneau în acea perioadă de peste trei milioane de militari încazarmați și în același timp se estimau posibilitățile de creștere a acestora prin mobilizarea rezerviștilor în caz de conflict armat. „Cifrele de mai sus — se arată în studiu — dau de gîndit oricui se gîndește serios la urmările militarismului. În vremea de azi, cînd toate ramurile activității omenești au luat un spor atît de considerabil, să răpești producției milioane de tineri pe care să-i vîri în cazarme e un lucru care nu mai corespunde stadiului în care a ajuns democrația [...]. Se impune, dar, o reformă care să înlăture această absurditate, să dea avînt producției și să ia de pe pieptul popoarelor stînca grea a bugetelor militare" [1]. Prezentîndu-și ferm și explicit punctul de vedere, socialiștii români începeau să vizeze, în acele condiții, necesitatea menținerii și pregătirii armatei. „O armată prost instruită ? — scria același ziar, „Lumea nouă", într-un număr din 1895. D'apoi noi nu dorim de loc așa ceva ! Desigur, idealul nostru e dezarmarea generală, nici un soldat, nici un tun, nici o sabie [...]. Pînă însă se va ajunge la acest ideal, ne mulțumim și cu mai puțin, cu condiția totuși ca să fie destul pentru o reformă, dar nu pentru un paleativ" [2].

Problema atitudinii față de armata permanentă burgheză apare într-un mod nuanțat și în programul adoptat de Congresul Partidului Social-Democrat din România din anul 1910, în care armata era concepută „numai ca un mijloc de apărare a țării, iar nu ca un mijloc de represiune a clasei muncitoare în luptele ei de emancipare" [3]. Cu toate acestea, în documente se prevedea desființarea armatei permanente și constituirea unei miliții naționale, ca un obiectiv fundamental în viitor, însă pînă la realizarea acestor deziderate se cerea desfășurarea unei intense activități revoluționare în rîndul ostașilor, pentru atragerea lor la acțiuni menite să contribuie la îmbunătățirea propriilor condiții de trai, pentru a-i ajuta să ajungă la înțelegerea adevăratului scop al folo-

[1] *Lumea nouă* din 6 mai 1897.
[2] *Ibidem* din 26 august 1895.
[3] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 34.

sirii lor împotriva muncitorilor și țăranilor, din rîndurile cărora proveneau. Documentele congresului cuprindeau o apreciere deosebit de valoroasă și semnificativă, aceea că socialiștii români, asemeni tuturor marxiștilor, considerau că atît războaiele ca fenomen social, cît și armata vor dispărea odată cu desființarea claselor exploatatoare [1]. În consecință, militanții mișcării socialiste acționau în acea etapă, și aceasta este esențial, ca să obțină ca armata să fie folosită exclusiv pentru apărarea țării [2]. Înțelegînd rolul și însemnătatea armatei în lupta pentru integritatea, suveranitatea și independența țării, presa muncitorească a stăruit în a lămuri această nouă viziune a mișcării socialiste din România. De exemplu, revista „România muncitoare" scria : „Noi nu cerem suprimarea pur și simplu a armatelor permanente, ci transformarea lor în armate cît se poate de adevărat naționale" [3]. Această nouă orientare avea și o însemnătate ideologică, fiind menită să contribuie la spulberarea speculațiilor făcute de teoreticienii claselor dominante că, cerînd desființarea armatei permanente, socialiștii ar fi fost nepăsători față de destinele țării, lăsînd-o dezarmată în fața agresorilor. „Cei care spun că noi, social-democrații români, vrem desființarea oștirii — se arată în același articol — nu cunosc programul nostru sau induc cu știință în eroare pe cititorii lor" [4].

Rezultă, așadar, că deși se înregistrează modificări evidente și adausuri teoretice importante în evoluția poziției mișcării muncitorești față de armată, unele laturi ale fenomenului respectiv nu erau încă suficient de înțelese. Ideea desființării armatei permanente, cît și cea privind înarmarea poporului nu corespundeau situației în care se afla țara noastră în acea perioadă. Înarmarea poporului constituia o cerință obiectivă și justă pentru România, țară mică, însă în condițiile orînduirii bazate pe exploatare era irealizabilă, întrucît, așa cum se știe, clasele dominante nu concep să pună armele în mîinile maselor muncitoare, de teamă să nu le folosească pentru a le doborî de la putere. În același timp, socialiștii români, ca și ceilalți de peste hotare, nu ajunseseră încă la înțelegerea ideii de principiu că înarmarea poporului, fără existența unei armate permanente, nu era viabilă. Aceste probleme, deosebit de importante, urmau să fie clarificate în procesul revoluționar ulterior.

Chiar dacă unele probleme teoretice privind conceptul de putere armată în viziunea mișcării socialiste și muncitorești din România urmau pe parcurs să-și primească răspunsul, în ceea ce privește poziția muncitorimii române în general față de război, aceasta era la nivelul înțelegerii clare, ferme, în raport de etapa istorică și caracterul ei, în raport de interesele și idealurile poporului român. Astfel, în preajma declanșării primului război mondial (august 1914), apreciind just caracterul imperialist al acestuia, mișcarea muncitorească din țara noastră s-a

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem.*
[3] *România muncitoare* din 30 ianuarie 1911.
[4] *Ibidem.*

situat ferm pe poziții de luptă împotriva războiului, organizînd numeroase greve, întruniri și demonstrații. Muncitorii români își dădeau seama că în cazul intrării României în război se intensificau la maxim condițiile grele în care trăiau masele populare, exploatarea claselor dominante. De asemenea, apreciind just primejdia în care se găsește țara, România fiind obiect de împărțire între marile puteri imperialiste, „Partidul Social-Democrat din România s-a situat în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a", iar „socialiștii români au militat pentru o politică de neutralitate" [1]. Ca urmare, Partidul social-democrat din România a demascat cu hotărîre caracterul imperialist al războiului din partea ambelor tabere, care urmăreau anexări de teritorii, extinderea dominației asupra statelor mici și înăbușirea mișcării revoluționare internaționale. Organul de presă al Partidului social-democrat „România muncitoare", care și-a schimbat titlul în „Jos războiul", apoi în „Lupta zilnică", a publicat numeroase articole în care condamna măcelul imperialist ce cuprinsese omenirea. „Popoarele [...] nu se vor lăsa tîrîte pînă la sinuciderea lor — se arăta într-un articol de fond al ziarului „Lupta zilnică" — vor apuca în mîini ceea ce trebuia să apuce încă de la 10 iulie 1914 [...] și vor chema spre salvare ultimul mijloc, singurul care n-a dat greș niciodată : revoluția și [în] anul ce-și va tîrî zdrobit ultimele-i zile, ele vor face să apară zorile socialismului triumfător" [2]. De asemenea, în manifestul intitulat *Partidul social-democrat și războiul*, difuzat în iulie 1914, se definea clar poziția partidului împotriva războiului imperialist, pentru neutralitatea țării. Manifestul se încheie cu lozinca „Jos războiul ! Vrem neutralitate ! Trăiască pacea".

Congresul extraordinar al Partidului social-democrat și al mișcării sindicale, din 23 august 1914, a adoptat o rezoluție în care preciza că interesele vitale ale țării impun „neutralitatea sinceră și definitivă", cerînd ca masele populare, clasa muncitoare să lupte cu hotărîre împotriva atragerii țării în război, evitînd în felul acesta pericolul „de a fi înghițiți de una din cele două puteri uriașe în luptă". De la tribuna congresului s-a exprimat convingerea că „numai prin desființarea societății capitaliste și înlocuirea ei cu societatea socialistă, omenirea va fi ferită de aceste catastrofe care o dezonorează, o ruinează și o învăluie în jale". Demascînd caracterul imperialist al războiului, militantul socialist Ottoi Călin, în cuvîntul său la congres, arăta : „Prin esența lui acesta este un război de cucerire, un război imperialist, un război dintre burghezi care își dispută întîietatea pe tărîmul industrial, financiar, colonial etc." [3].

Socialiștii români au folosit din plin presa și literatura muncitorească pentru a face cunoscut maselor poziția clasei muncitoare față de războiul imperialist, a explicat cui servește războiul, consecințele sale pentru popoarele țărilor mici și mijlocii. În acest sens, C. Dobrogeanu

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 349.

[2] *Lupta zilnică* din 1 ianuarie 1916.

[3] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, p. 949.

Gherea arăta : „Războiul acesta e în primul rînd urmarea politicii imperialiste pentru stăpînirea economică a lumii, pe care puterile mari capitaliste o urmează de zece ani". În cuvîntare Gherea preciza : „Războiul acesta se face, ca orice război produs de cauze imperialiste, sub semnul distrugerii și desființării independenței și integrității țărilor, în special a celor mici" [1].

Activitatea desfășurată de socialiștii români, acțiunile organizate împotriva războiului imperialist și pentru menținerea neutralității țării, precum și efortul făcut pentru a reînoda legăturile internaționaliste în mișcarea socialistă au răspuns întru totul aspirațiilor clasei muncitoare din România, toate acestea primite și susținute cu toată dăruirea de către masele largi populare. În același timp, activitatea socialiștilor români pe această linie a primit recunoașterea și elogierea socialiștilor străini. Astfel, gazeta „Mîsl", scria : „Micul partid socialist român poate să fie mîndru că în epoca dezorientării, cînd multe din marile partide socialiste nu s-au arătat la înălțimea situației, el a rămas credincios cuvîntului Internaționalei" [2]. De asemenea, militantul socialist sîrb Draghișa Lapeerici sublinia : „Putem felicita pe tovarășii români pentru cunoscuta lor atitudine socialistă în împrejurările grave de astăzi. Ați dat dovadă strălucită de pricepere și curaj în lupta pentru pace. Sforțările proletariatului român provoacă cele mai sincere urări și laudă din partea fiecărui socialist care a rămas credincios marxismului. Energia voastră de luptă ne îmbărbătează și pe noi, social-democrații sîrbi" [3].

România și-a păstrat poziția de neutralitate pînă la 14 august 1916, cînd, cedînd presiunilor marilor puteri din Antantă, conducătorii politici angajează țara în război alături de forțele Antantei, care, pe lîngă o serie de ajutoare, promitea satisfacerea idealului desăvîrșirii unității naționale a statului român. Dacă alegerea căii războiului de către guvernanții români pentru satisfacerea intereselor majore ale țării a fost bună sau rea, aceasta a creat multe discuții. Referindu-se la acest capitol, tovarășul Nicolae Ceaușescu precizează : „Evoluția evenimentelor a fost însă aceea pe care o știm, și noi trebuie să judecăm faptele așa cum au fost, analizînd în mod obiectiv contextul lor istoric, consecințele pe care le-au generat, străduindu-ne să le dăm interpretarea cea mai justă" [4].

Intrarea României în război a atras după sine o schimbare radicală și dificilă pentru mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră. Odată cu proclamarea stării de război a fost interzisă și activitatea legală a Partidului Social-Democrat și a Consiliului general al sindicatelor, fapt ce a dus, pentru un timp, la o scădere a fluxului mișcării revoluționare din România. Dar, în ciuda măsurilor represive ale autorităților, reprezentanții proletariatului, socialiștii români, înțelegînd marele imperativ al momentului istoric, „s-au încadrat fără șovăire în efortul

---

[1] C. Dobrogeanu-Gherea, *Război sau neutralitate*, București, 1914, p. 37.
[2] *Lupta zilnică* din 10 februarie 1915.
[3] *Ibidem*.
[4] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 468.

general patriotic al întregului popor, aducîndu-şi tributul de jertfă la cauza apărării patriei lor, la înfrîngerea ocupanţilor străini, la împlinirea idealului naţional al unirii pămîntului românesc“ [1], aşa după cum spunea C. Dobrogeanu-Gherea că : „socialiştii se duc acolo unde îi cheamă datoria cetăţenească, să apere independenţa, integritatea, existenţa însăşi a ţării lor“ [2]. Şi într-adevăr, în cartea vitejiei neamului, în galeriile panteonului eroilor care şi-au jertfit viaţa pentru independenţa şi libertatea poporului român, găsim multe figuri şi nume de socialişti căzuţi la datorie atît în lupta de rezistenţă împotriva cotropitorilor germani, cît şi în grelele încleştări cu armatele invadatoare ale Puterilor centrale.

Intrarea României în război (august 1916) a găsit mişcarea socialistă din ţara noastră angajată şi în desfăşurarea muncii politice în unităţile militare. Cu toate măsurile excepţionale luate de guvern, cu toate greutăţile întîmpinate, activitatea socialiştilor din rîndul soldaţilor a continuat, îndemnîndu-i să lupte vitejeşte contra invadatorilor, pentru apărarea patriei. Fideli tezei şi hotărîrii de a sprijini războaiele drepte şi de a apăra patria ameninţată de imperialişti, chemau militarii ca, alături de masele largi populare, să participe la lupta pentru apărarea ţării şi pentru democratizarea ei. „Voi trebuie să vă daţi seama — se menţiona într-un manifest — că acesta este primul pas pe care trebuie să-l facem pentru reformarea României, pentru apărarea ei teritorială, pentru reîntregirea ei, pentru progresul ei democratic [...]. Fiţi toţi : muncitori, ţărani, soldaţi, ofiţeri şi cetăţeni [...] la înălţimea misiunii pe care istoria ne-o aşează pe umeri. Fiţi făuritorii unei Românii noi, libere, paşnice, drepte şi fericite. Numai cu noi şi prin noi ea se poate înfăptui“ [3].

În momentele grele prin care trecea poporul nostru după ocuparea celei mai mari părţi a ţării de către forţele Puterilor centrale, socialiştii români, cărora li s-au alăturat mulţi militari, s-au situat în fruntea maselor populare în lupta de rezistenţă organizată şi condusă de Partidul Social-Democrat, care „făcînd dovada patriotismului fierbinte care anima proletariatul român, a adresat insistente chemări populaţiei greu încercate să-şi păstreze cumpătul, să nu se lase pradă desperării şi să acţioneze cu calm şi luciditate“ [4]. Militanţii socialişti rămaşi în teritoriul ocupat, au fost prezenţi în fruntea acţiunilor muncitorilor, ţăranilor, cărora li s-au alăturat şi unele forţe înaintate ale burgheziei, îndreptate împotriva ocupanţilor. Înfruntînd toate greutăţile luptei în ilegalitate şi teroarea invadatorilor, Partidul Social-Democrat, care ceruse maselor, printr-un apel, să rămînă pe loc „oricare ar fi urmările acestui război“, a organizat o intensă activitate, pentru coordonarea şi conducerea căreia a constituit grupuri ilegale. Asemenea nuclee au fost organizate la Bucureşti, Ploieşti, Brăila, Turnu Severin, Buzău, Cîmpina. Printre fruntaşii

---

[1] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, p. 61.
[2] *România muncitoare* din 12 septembrie 1914.
[3] A.I.S.I.S.P., dosarul nr. 15966—3129, f. 138.
[4] *Crearea Partidului Comunist Român (Mai 1921)*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 49.

socialiști aflați în conducerea lor se găseau Al. Constantinescu, I. C. Frimu, Gh. Cristescu, Ecaterina Arbore, C. Popovici, M. Bălineanu și alții [1].

Mișcarea de rezistență a maselor largi populare a fost amplificată de eroicele acțiuni ale acelor militari români, care fuseseră surprinși de invadatori în teritoriul ocupat, nemaiputînd să treacă linia frontului la unitățile de care aparțineau, și cărora li s-au alăturat ostași fugiți din prizonierat. Aceștia s-au constituit în grupuri, adăpostindu-se prin păduri sau prin sate, fiind sprijiniți de săteni, au acționat ca partizani în spatele frontului inamic, au organizat numeroase sabotaje pe calea ferată, au incendiat obiective militare ale trupelor Puterilor centrale, comandamente și centre de aprovizionare cu alimente și furaje etc. ale armatei germane. De asemenea, prin diferite mijloace, ei au cules informații despre situația, starea, organizarea și intențiile trupelor de ocupație pe care apoi le trimiteau Marelui cartier general român. Grupurile de partizani, sprijinite de țărani, au organizat evadarea multor prizonieri români din lagărele germane dispuse în județele Argeș și Prahova, pe care apoi i-au ajutat să treacă linia frontului la trupele române. Numai pe valea Putnei au trecut linia frontului în Moldova, cu sprijinul grupului condus de Vasile Chilian, peste 2 000 de ostași români. Acest erou, împreună cu alți tovarăși ai săi, printre care Dumitru Pantazică, Ștefanache Secăluș, Toma Cotea și sergentul Vasile Gălățeanu, au plătit cu moartea eroica lor acțiune. Fiind prinși de trupele germane ei au fost executați în dimineața zilei de 17 august 1917 [2]. De asemenea, un alt grup de partizani a fost organizat în nordul Olteniei, sub conducerea sublocotenentului în rezervă Victor Popescu. Acțiunile detașamentului au culminat cu eliberarea temporară a orașului Tîrgu Jiu, semănînd panică în rîndul dușmanului. Prin apelul redactat de grupul respectiv și răspîndit în satele Olteniei se chema poporul la luptă cu arma în mînă împotriva ocupanților. „Eliberarea teritoriului românesc este o datorie de cinste față de țară", se spunea în apel. Numeroase forțe germane trimise împotriva orașului Tîrgu Jiu au fost respinse de partizani și de locuitori. După retragerea grupului de partizani în munți, și trecerea liniei frontului la unitățile române, trupele de ocupație s-au răzbunat crunt, osîndind la moarte mulți din locuitorii orașului.

Multiplele manifestări ale rezistenței patriotice împotriva trupelor de ocupație germane, la care au luat parte muncitori, țărani, ofițeri și soldați și pe care masele populare le-au sprijinit cu toată dîrzenia, au dovedit hotărîrea de luptă a poporului român.

După făurirea statului național unitar român, operă susținută de socialiștii români de pe ambele versante ale Carpaților, ascuțirea contradicțiilor de clasă în perioada anilor 1918—1921, ca o consecință a dezorganizării activității economice și a înrăutățirii condițiilor de viață ale maselor muncitoare, inclusiv ale ostașilor, intensificarea exploatării capitaliste, au determinat o creștere impetuoasă a avîntului revoluționar. În aceste condiții, Partidul Socialist și-a îndreptat atenția și către sol-

[1] *Ibidem*, p. 51.
[2] Arh. M.A.N., inventar 1243/1916, dosarul nr. 15, f. 2.

dați, pentru a-i atrage în șuvoiul marilor bătălii de clasă și a-i influența să nu participe la reprimarea luptei maselor largi populare, folosind în acest scop o gamă largă de forme și metode de acțiune. Activitatea desfășurată de Partidul Socialist a contribuit la apariția și dezvoltarea procesului de radicalizare și în armată.

În pofida eforturilor făcute de cercurile guvernante pentru a ține pe militari departe de viața politică a țării, în anii 1918—1919, au avut loc unele acțiuni revoluționare în regimentele 97 infanterie, 84 infanterie, 5 roșiori, 44 infanterie, 69 infanterie, 37 infanterie, 34 obuziere, 81 infanterie, 88 infanterie, 107 infanterie, 2 căi ferate, în atelierele rezervei generale a aviației, în regimentele 4 Argeș și 30 Muscel etc. Este semnificativ că între cauzele care au determinat aceste acțiuni pe prim plan se situează „spiritul revoluționar care a trecut peste dînsa" [armată] [1]. Aceste acțiuni demonstrau faptul că ostașii nu puteau fi ținuți izolați de frămîntările revoluționare ale poporului, ei avînd conștiința că înainte de toate sînt fii de muncitori și țărani.

Cu toate măsurile luate de clasele exploatatoare și șefii militari pentru a împiedica pătrunderea ideilor revoluționare în armată — în rîndurile militarilor „propaganda comunistă și revoluționară cîștigă mereu teren". Într-o scrisoare a generalului Coandă, adresată primului ministru al României, la 22 august 1918, se arăta: „țara stă pe un vulcan, gata să izbucnească teribil. Mergem spre revoluție [...]. Oamenii care și-au expus viața și au îndurat pe front toate privațiunile și toate mizeriile, pe care le găsesc acasă mai grozave, nu mai știu de nici o frică" [2].

Pornind de la faptul că înainte de război, clasele dominante au folosit armata împotriva acțiunilor revoluționare ale maselor, în perioada de pregătire a grevei generale din 1920 elementele revoluționare din Partidul Socialist și-au intensificat activitatea în rîndul militarilor pentru a determina solidarizarea lor cu greviștii, folosind în acest scop manifestele, broșurile, ziarul central al partidului „Socialismul", cît și activitatea vie de la om la om. Într-un raport al Regimentului 18 infanterie „Gorj" — adresat la 12 martie 1920 Corpului 2 armată, se arăta: „Încă de la sosirea regimentului în garnizoana București și instalarea lui în cazărmile Regimentelor 4 și 9 roșiori am fost sesizați de o continuă propagandă socialistă bolșevică, întreprinsă de către lucrătorii civili și militari de la rezerva Corpului de aviație" [3]. Pe baza unor informări amănunțite, comandantul Regimentului 18 „Gorj" raporta că soldații de la aviație sînt „în majoritate membri declarați ai partidului socialist-comunist" [4], care, bănuind că trupele noi sînt aduse în București ca forțe de represiune, „au început o vie propagandă în broșuri și vorbe spre a cîștiga de partea lor soldații noștri. Procedeul lucrătorilor de la aviație constă în răspîndirea de broșuri cu caracter socialist revoluționar, cu

---

[1] *Ibidem*, fond M.St. M., dosarul nr. 41, f. 77—84.
[2] I. Gh. Trofin, *Studiu asupra războiului mondial, 1914—1918*, Sibiu, 1937, p. 412.
[3] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 212/229, f. 66—67.
[4] Ibidem.

recomandația de a fi citite în ascuns și date mai departe și la alții să le citească la fel. Îndeamnă pe soldați să se unească cu ei și să nu tragă asupra lor cînd li se va da comanda, iar la nevoie să facă revoluție cu ei împreună“ [1]. Ministerul de Război era informat că „persoane îmbrăcate civil și țărănește împart ziare în cazărmi, sub pretext că vizitează soldații care le sînt rude“ [2]. Despre alte mijloace mai ingenioase de introducere a presei revoluționare în cazărmi se arată că „cu ocazia primirii unei corespondențe de către Regimentul 53 infanterie, precum și de către primăria comunei Gîrleni de la Cercul de recrutare Roman s-a constatat că în plicuri erau manifeste incendiare“ [3].

La activitatea de răspîndire a ideilor revoluționare în armată au luat parte activă, așa după cum rezultă din numeroase documente, femeile muncitoare. În acest sens, Comandamentul de est, prin ordinul său din 27 aprilie 1920, atenționa eșaloanele din subordine : „De pretutindeni avem informații precise, de altfel, și personal constatate, că agenții cei frecvenți ai socialismului [...] de la noi sînt femeile, lucrătoarele de la atelierele particulare și mai ales din cele militare, care circulă neobservate și cutreeră centrele frecventate de soldați cărora le înmînează broșuri“ [4].

Despre alte forme de activitate folosite de elementele revoluționare pentru influențarea armatei pe linia solidarizării cu lupta muncitorilor și țăranilor, într-un referat din 6 februarie 1920, al secției informațiilor din Biroul 2 al Marelui cartier general, se sublinia faptul că propaganda revoluționară „se întețește zi de zi, căutînd pe toate căile să pătrundă și în rîndul armatei [...], servindu-se de soldații care se întorc din permisii, concedii, delegații etc. [...]“, relevînd faptul că muncii individuale i se adaugă cea desfășurată printr-o anumită presă, cea democrată — „Adevărul“, „Dimineața“, „Izbînda“, „Avîntul“, „Mîntuirea“ și chiar „Epoca“, „care critică totul ceea ce este rău, la tot ce [se] numește autoritate și administrație și conducerea țării“. Referatul, pledînd pentru instituirea stării de asediu, arăta că „toate acestea se poate zice că sînt numai niște anexe ale propagandei în stil mare și pe față a socialiștilor prin toate manifestările lor, prin presă («Chemarea», «Socialismul» etc.) care tinde spre culmea ce ne-o indică clar moțiunile luate în adunările recente ale secțiilor București și Craiova, prin care se cere afilierea Partidului Socialist Român la Internaționala a III-a“ [5].

Manifestele, broșurile și ziarul „Socialismul“ citite de ostași erau apoi răspîndite de către ei în rîndul oamenilor muncii din gări, în trenuri, la sate. În acest sens, într-o notă a poliției, din mai 1920, se vorbea despre arestarea unui soldat de la Arsenalul armatei din capitală pentru faptul că pe timpul permisiei a difuzat sătenilor din comuna sa, Mihăi-

---

[1] Ibidem.
[2] Ibidem, dosarul nr. 212/227, f. 225.
[3] Ibidem, dosarul nr. 1041/86, f. 25.
[4] Ibidem, dosarul nr. 22/236, f. 120.
[5] Ibidem, f. 121—123.

leştii de Jos, judeţul Olt, opt broşuri şi 20 de manifeste cu conţinut revoluţionar, precum şi ziare socialiste [1].

O altă formă de activitate larg folosită a fost atragerea militarilor şi lucrătorilor din industria de război la diferite adunări care se ţineau fie la cluburile socialiste, fie în întreprinderi. Cu aceste prilejuri, pe lîngă faptul că se realiza un contact direct, strîns între masa de soldaţi şi muncitori, militarii aveau posibilitatea să cunoască personal problemele care frămîntau proletariatul român, creîndu-se astfel o stare de spirit favorabilă solidarizării lor cu greva generală ce urma să se declanşeze. În acest sens, într-un raport al Comenduirii pieţei Bucureşti, din 7 iulie 1919, înaintat Corpului 2 armată [2], era descrisă adunarea organizată, la 6 iulie 1919, de Partidul Socialist la Bordeiul Vechi, la care au participat circa 5 000 de persoane, muncitori şi muncitoare. La această adunare au luat parte „peste 100 militari din următoarele corpuri de trupă : Regimentul 1 grăniceri, Regimentul 6 vînători, Regimentul 4 Argeş, Corpul cu tracţiune automobilă, Arsenalul Armatei, Corpul de aviaţie, Jandarmeria rurală. Mai mulţi elevi de la administraţie din Ministerul de Război. Mai erau militari şi din alte corpuri [unităţi] însă neavînd insigne şi petlite nu s-au putut afla din ce corp făceau parte“ [3].

Prezenţa unor militari la acţiuni întreprinse de socialişti a fost semnalată, deşi se luaseră măsuri severe, şi la întrunirile muncitoreşti care au avut loc în sala Clubului socialist din strada Cîmpineanu din Bucureşti în zilele de 14 şi 15 iulie 1919. Astfel, Corpul 2 armată era informat, prin raportul nr. 6957 din 15 iulie, că aici „a luat parte elevul de administraţie Simion Nicolae din Ministerul de Război [...] şi caporalul Pădureanu Vasile din compania de pompieri din Iaşi“. Totodată, se semnala că este urmărit un ofiţer de rezervă mobilizat care în ziua de 10 iulie 1919 a fost văzut „la poarta caselor socialistului Cristescu, vorbind cu un individ, altul decît Cristescu [...]. La 12 iulie orele 10, a fost din nou la locuinţa lui Cristescu“. În raport se mai menţiona că sublocotenentul Nicodinescu „este de profesie avocat şi a pledat într-un proces al socialiştilor“ [4].

Dealtfel, însuşi Marele cartier general era alarmat de creşterea influenţei socialiştilor asupra armatei, de participarea tot mai activă a unor militari la acţiunile organizate de către aceştia. În referatul nr. 4650 din 4 septembrie 1919, exprimîndu-se îngrijorare faţă de faptul că „grade inferioare mobilizate sau aflate sub arme la trupele de pe front, cît şi din acelea din zona interioară, iau parte la întrunirile socialiste ce se ţin în Bucureşti, cît şi în alte diferite centre mari ale ţării (Ploieşti, Galaţi etc“. şi pentru faptul că în Bucureşti numărul militarilor care frecventau întrunirile socialiste a crescut, se concluziona : contactul armatei „cu organizaţiile socialiste nu numai că nu a stagnat, dar că încă

---

[1] *Studii, Revista de istorie*, nr. 6, 1958, p. 131.
[2] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 1041/94, f. 398.
[3] Ibidem, dosarul nr. 1041/91, f. 385.
[4] Ibidem, dosarul nr. 212/250, f. 221.

a progresat, deoarece într-un interval numai de trei luni cifra militarilor ce au luat parte la aceste întruniri s-a încincit [...]“ [1]. La unele din aceste adunări au luat cuvîntul și militari. În „Buletinul informativ“, nr. 18 din 1920, la Corpul 7 armată se arăta că „la una din întrunirile ce au avut loc la Petroșani [...] a vorbit și un soldat [...] din Regimentul 7 vînători, atacînd pe cei care fac politică naționalistă [...]“. Acesta a fost arestat și înaintat Curții marțiale. Documentele militare semnalează și acțiunile revoluționare ale unor cadre active ale armatei. În acest sens, Corpul 3 armată raporta Marelui cartier general, la 14 mai 1919, că în trenul București—Galați, un plutonier din Regimentul 11 Siret „pe distanța Ploiești—Valea Călugărească citea civililor și militarilor din vagon ziarul «Lupta socialistă», comentînd și făcînd propagandă“ în sensul că „în Țara Românească sînt multe nedreptăți, boierii sînt tari și mari, dreptul e însă cu noi țăranii și ar fi mai bine dacă ar fi unire între noi“ [2]. În mai 1919, Marele cartier general deținea informația „că majoritatea soldaților din marina militară ar împărtăși idei sindicaliste, fiind în așteptarea unei revoluții spre a o sprijini“ [3].

Intensa activitate desfășurată de comuniști și socialiști în armată în perioada premergătoare grevei generale din 1920, a avut o anumită influență asupra ostașilor, relevată de faptul că „cea mai mare parte din militari înțeleg bine intențiile socialiștilor“ și că „soldații vorbesc că situația economică și politică nu este [...] așa cum le-o explică ofițerii“ [4].

Rezultatul muncii desfășurate de elementele revoluționare în armată s-a evidențiat în timpul grevei generale din octombrie 1920, cînd sute de soldați au refuzat să tragă în greviști sau să-i înlocuiască pe aceștia în fabrici la cererea autorităților. Alături de ceferiști și de metalurgiști au intrat în grevă muncitorii de la Arsenalul armatei, Atelierele Centrale de confecții, Arsenalul Aeronautic și de la Atelierele de reparații ale artileriei grele. La aceste întreprinderi lucrau soldați în termen și concentrați, care „s-au solidarizat cu greviștii refuzînd să intre în lucru“ [5]. Soldații Regimentului 2 căi ferate din Craiova au refuzat să lucreze în locul greviștilor [6], iar un batalion din Turda n-a executat ordinul de tragere în greviști, descărcînd armele în sus sau în caldarîm.

Concluziile, învățămintele și fundamentările teoretice rezultate în urma grevei generale privitoare la munca ce trebuia dusă în armată au stat la baza întregii activități desfășurate pînă la crearea Partidului Comunist Român. Dealtfel, documentele militare atestă activitatea desfășurată de elementele revoluționare în armată în perioada care a urmat. Astfel, Corpul 3 armată consemna în Buletinul de informații nr. 41, pe perioada de la 6—11 februarie 1921, că „în noaptea de 7 februa-

---

[1] Ibidem, fond M.C.G., 1919, dosarul nr. 411, f. 57.
[2] Ibidem, dosarul nr. 333, f. 87.
[3] Ibidem, dosarul nr. 29, f. 157.
[4] *Buletinul Academiei militare*, nr. 4, București, 1969, 1969, p. 80.
[5] *Greva generală din România, 1920*, București, Editura politică, 1960, p. 181.
[6] *Studii, Revista de istorie*, nr. 6, 1958, p. 142.

Scanned with OKEN Scanner

rie a.c. s-au lansat manifeste comuniste în oraș. S-au găsit astfel de manifeste în jurul cazărmilor Regimentelor 11 Siret și 51 infanterie"; că „în ziua de 8 februarie anul 1921 s-au descoperit de către ofițerii Depozitelor centrale ale marinei manifeste comuniste împărțite între soldații acelor depozite" [1].

În procesul luptei pentru transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist, care în primăvara anului 1921 a intrat în etapa hotărîtoare, nu o dată s-a subliniat că viitorul partid al proletariatului român „va trebui să aibă organizații în orașe, orășele, sate și armată" și că „frații noștri din armată nu pot fi decît și ei contra stăpînilor, ei trebuie să mînuiască armele alături de noi" [2].

De asemenea, se atrăgea atenția asupra elaborării soluțiilor pentru îmbunătățirea muncii în unități — „pretutindeni unde este muncitor și țăran sărac, pretutindeni unde se află un soldat, faceți să pătrundă ideea de dezrobire a comunismului" [3].

Așadar, în anii 1918—1919, în multe unități și formațiuni ale armatei au avut loc acțiuni revoluționare, demonstrînd faptul că armata nu putea să fie ținută departe de năzuințele poporului, cum în mod iluzoriu afirmau reprezentanții burgheziei [4].

Mișcarea socialistă din România și-a fixat și mai clar poziția față de armată în cadrul activizării procesului de clarificare politică și ideologică, al radicalizării și maturizării politice a maselor asuprite. De pildă, într-un manifest din 1920 se sublinia : „Burghezia se menține prin forța armatei ; la această forță va trebui să opuneți forța revoluției ! În primul rînd va trebui să căutați să atrageți armata de partea voastră ! În revoluție, un rol mare îl joacă armata. Dacă ea trece de partea clasei muncitoare, adică dacă în armată se face o bună propagandă și pregătire, atunci muncitorimea și țărănimea pot izbuti fără mare vărsare de sînge. Succesul revoluției depinde de aceste trei condiții : pregătirea muncitorimii, țărănimii și armatei [...]" [5]. Această apreciere reprezenta un nou și important moment în evoluția opiniei mișcării muncitorești față de organismul militar, avînd o dublă semnificație : ea marca abandonarea tezei desființării armatei permanente și definește cu claritate, pentru prima dată, rolul și locul armatei în dispozitivul strategic al revoluției proletare.

Transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, în mai 1921, a marcat o cotitură istorică în dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră, a ridicat pe o treaptă superioară lupta revoluționară a clasei muncitoare, a forțelor democrate, progresiste, continuînd și ducînd mai departe glorioasele tradiții de luptă ale poporului pentru eliberarea socială și națională, pentru făurirea unei Românii prospere, libere și independente. Odată cu crearea Partidului Comunist Român,

---

[1] Arh. M.A.N., fond M.St.M., dosarul nr. 1041/92, f. 130—131.
[2] *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1922*. Editura pentru literatură politică, București, 1953, p. 278.
[3] *Ibidem*, p. 313.
[4] *Greva generală din România*, p. 181.
[5] Arh. C.C. al P.C.R., cota A-IV, inventar 20/68.

Scanned with OKEN Scanner

conceptul de armată și munca politică și organizatorică desfășurată în unitățile armatei au căpătat noi dimensiuni.

Deși armata a fost creată din necesitatea, pe de o parte, de a da în mîna clasei dominante, care deținea puterea în stat, un instrument de reprimare a oricărei împotriviri din interior, exemplu în acest sens fiind reprimarea sîngeroasă a răscoalelor din 1888 și 1907, iar pe de altă parte, din nevoia existenței unei forțe de apărare împotriva pericolelor din exterior, pentru păstrarea ființei poporului român, totuși funcția de bază a armatei române de-a lungul întregii noastre istorii a fost aceea „de apărare a ființei poporului, a independenței naționale. Ea a jucat întotdeauna un rol activ în marile evenimente istorice care au dus la formarea statului național unitar" [1].

În același timp, conceptul de armată, așa cum a fost fundamentat teoretic și realizat practic la români, pune în evidență capacitatea lor de valorificare a tot ceea ce au avut mai bun înaintașii, fapt ce rezultă din preponderența elementelor originale, izvorîte și din condițiile concret istorice și din particularitățile dezvoltării țării. Totodată, românii au știut să valorifice în mod creator experiența militară din alte țări, adoptînd numai ceea ce se potrivea la condițiile autohtone. În acest sens, remarcăm prezența elementului popular în conceptul de armată, indiferent de epoca analizată, forme și metode de organizare și de luptă specifice luptei de apărare față de agresori : armată ușoară și mobilă, aptă pentru războiul de mișcare.

Experiența trecutului și mai ales cea rezultată din primul război mondial aveau să constituie subiect de analiză profundă și gîndire creatoare pentru fundamentarea liniilor directoare ce vor sta la baza dezvoltării armatei române în perioada următoare, sub toate aspectele, pentru a fi la înălțimea cerințelor apărării statului național unitar, a independenței și integrității lui, a libertății poporului român.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 263.

Scanned with OKEN Scanner

PRINCIPALELE SCHIMBĂRI INTERVENITE ÎN CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN PERIOADA 1921—1944

Întrucît conceptul de armată constituie, înainte de toate, așa cum am menționat și în capitolul precedent, o confruntare de ordin teoretic între clasele sociale reprezentînd interese diferite, în contextul social istoric interbelic s-au cristalizat o serie de idei noi cu privire la doctrina militară și la concepția despre structura oștirii românești în general. Acest lucru se explică, printre altele, și prin faptul că bătăliile purtate de armata română în primul război mondial au adus o vastă experiență, au însemnat o severă testare, un greu examen pentru oștirea română sub toate aspectele : organizare, dotare, conducere, tactică și strategie, sistem de mobilizare. Pe acest fond, în perioada de după război s-au confruntat concepții, s-a desfășurat o largă luptă de opinii între reprezentanții ideologiei burgheze, pe de o parte, și exponenții gîndirii revoluționare marxiste, al cărei purtător de cuvînt era Partidul Comunist Român, pe de altă parte. Preluînd tot ceea ce a fost pozitiv, înaintat în mișcarea muncitorească și socialistă din perioada anterioară, în programul de luptă adoptat de primul Congres al P.C.R. din mai 1921 s-a subliniat la locul potrivit importanța problemei militare.

Pentru generalizarea elementelor de noutate rezultate din desfășurarea primului război mondial și, în primul rînd, pentru valorificarea experienței armatei române, au apărut o serie de lucrări avînd ca autori personalități militare, precum și din domeniul economiei, filozofiei, sociologiei, psihologiei și din domeniul tehnic. Au avut loc numeroase confruntări pe plan teoretic și între teoreticienii burghezi, confruntări în cadrul cărora, deși în general nu s-au depășit limitele ideologice specifice pozițiilor lor de clasă, s-au emis și viziuni realiste. Considerăm potrivit să ne referim la cîteva dintre ideile în jurul cărora s-au purtat astfel de dispute, în special la cele de esență doctrinară. În principal, în acest domeniu s-au ciocnit reprezentanții a două tabere distincte : cei care preconizau „importul“ unor idei doctrinare străine și cei care susțineau necesitatea dezvoltării doctrinei autohtone, tradiționale. Colonelul Florea Țenescu, mai tîrziu general, unul dintre exponenții primei

Scanned with OKEN Scanner

tabere, vehicula, spre exemplu, ideea asimilării doctrinei franceze, cu anumite corective din cea germană. El afirma : „Cum în viitor războiul se va desfăşura cam în acelaşi fel cu cel mondial, rezultă că doctrina franceză va avea cea mai multă întrebuinţare ; aceasta neexcluzînd posibilitatea ca în războiul mobil de cîmp şi cînd împrejurările vor impune să nu fie întrebuinţată alături de ea şi doctrina germană“ [1]. Nu adoptarea, ci adaptarea doctrinei franceze — cerea colonelul Ion Cernăianu, un alt reprezentant al aceleiaşi tabere — dar nu cea din primul război mondial, cea care a fost falimentară, ci doctrina napoleoniană, a războiului manevrier, de mişcare [2]. La rîndul lor, exponenţii celei de-a doua tabere militau în scrierile lor pentru o doctrină autohtonă, bazată pe realităţile ţării şi pe tradiţie. Nici adoptarea şi nici adaptarea vreunei doctrine străine — susţineau mai ales generalii C. N. Hîrjeu, Ion Jitianu şi maiorul Mircea Tomescu — ci fundamentarea unei doctrine româneşti. Încă în anul 1905, Hîrjeu apreciase : „După noi nici germanomania, nici austromania nu pot fi bune, după cum nu a fost bună exagerarea franţuzomaniei. Armata română — continua el — are personalitatea şi tradiţiile sale“ [3]. În consens cu această opinie, maiorul Tomescu se exprima şi mai clar în favoarea unei doctrine autohtone : „Oricine caută elementele unei doctrine româneşti în sfera culturii şi filozofiei franceze, germane sau italiene, va termina sau prin a aduce rezultate false, sau prin a fi cuprins de acea tristeţe intelectuală în care se sfîrşeşte orice studiu neizbutit. Este imposibil — continua el — ca după o viaţă politică şi militară atît de zbuciumată şi atît de greu încercată, acest popor să nu fie posesorul unei înţelepciuni prin care a rezolvat atîtea probleme de război“ [4].

Cu toate că în timpul primului război mondial apăruseră genuri de arme noi, cum au fost blindatele şi aviaţia, arme preponderent ofensive, care aveau să ducă la mutaţii notabile în procedeele de desfăşurare a luptei, exponenţii doctrinei autohtone au rămas, în linii principale, pe vechile poziţii. Pe baza învăţămintelor reieşite din primul război mondial, ţinînd seama şi de realizările tehnicii militare pe plan european, de consecinţele acestora, teoreticienii militari români au participat la fecunde dezbateri pe plan intern şi chiar internaţional privind rolul armelor noi şi al celor tradiţionale în lupta armată. Teoreticienii militari germani, de pildă, exagerau elementul mobilităţii şi, o dată cu aceasta, rolul tancurilor şi aviaţiei, în timp ce majoritatea doctrinarilor români susţineau necesitatea unei dezvoltări echilibrate a armelor, în funcţie de posibilitatea fiecăreia în luptă. În concepţia lor, infanteria era considerată, în continuare, arma principală, apreciindu-se cavaleria, alături de artilerie, tancuri si aviaţie, ca armă mobilă, capabilă de acţiuni „decisive“ în războiul de mişcare (cel de-al doilea război mondial va demonstra că arma cavaleriei îşi pierduse din importanţă, că ea nu

---

[1] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, p. XXII—XXIII.
[2] *Ibidem*, p. XIII.
[3] *Ibidem*, p. XXIII—XXIV.
[4] *Ibidem*, p. XXIV.

mai putea face față transformărilor survenite în evoluția armamentului în etapa la care ne referim).

În perioada dintre cele două războaie mondiale, armele noi, îndeosebi aviația și blindatele, au evoluat foarte rapid și, odată cu aceasta, s-au elaborat și procedee corespunzătoare de întrebuințare a lor în luptă. În acești ani în numeroase armate are loc un amplu proces de motorizare, ceea ce a constituit un factor important de transformare calitativă, structurală a organismului militar și, implicit a modului de ducere a acțiunilor de luptă. Astfel, infanteria, pe lîngă dotarea ei cu armament automat perfecționat și în cantități sporite, a început să fie purtată pe mașini ; artileria cunoaște un proces de modernizare, prin înlocuirea tracțiunii hipo cu cea auto ; se dezvoltă artileria antitanc și artileria antiaeriană. Procesul modernizării armatelor nu a fost constant, ci a variat de la o armată la alta, în funcție de dezvoltarea economică și socială a țării respective, cît și de evoluția situației internaționale. Deși acest proces și-a pus direct amprenta și a influențat cadrul organizatoric al armatelor, totuși structura generală, de principiu, a unor eșaloane nu a suferit schimbări esențiale ; au avut însă loc mutații interne de ordin calitativ. De exemplu, regimentul, divizia, corpul de armată și armata, ca eșaloane, au rămas, dar ele au cunoscut însă substanțiale prefaceri mai cu seamă în ce privește dotarea și, în consecință, în procedeele de ducere a acțiunilor de luptă. În toată această perioadă, majoritatea statelor au întocmit planuri pentru ducerea acțiunilor militare într-o viitoare confruntare, au elaborat diferite variante de purtare a acțiunilor militare, subliniindu-se, totodată, principalele caracteristici ale acestora, care, în esență, constau în următoarele : se preconizau acțiuni duse pe fronturi mari ; pătrunderi adînci și masive pe spații largi ; ritmuri înalte imprimate luptei datorită în general blindatelor cu mobilitatea și puterea lor de foc mare, și aviației, lichidarea, în mare parte, datorită aviației, a diferenței dintre front și spatele frontului etc.

Interesante și utile înnoiri a cunoscut în perioada tratată și armata română, evident în raport de dimensiunile și proporțiile determinate de posibilitățile materiale ale României interbelice și de nivelul de înțelegere al forurilor politice și militare responsabile românești. După primul război mondial, aceste foruri au apreciat în general în mod lucid că pentru apărarea independenței, suveranității naționale și a integrității teritoriale sînt necesare măsuri hotărîte atît pe planul reorganizării armatei, cît și al dotării ei cu tehnică modernă. Cei mai reputați gînditori militari români ai timpului au insistat cu perseverență pentru a se asigura un raport cît mai judicios între pregătirea morală a luptătorului și dotarea lui cu mijloacele tehnice de luptă absolut necesară. Astfel, într-o lucrare de sinteză, generalul Ion Jitianu scria : „Deși românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă, deși s-a bătut și se va bate, a înaintat și va înainta cu pieptul gol sau numai în cămașă, contra focului celui mai puternic al mitralierelor vrăjmașe, datoria noastră este să-i acoperim pieptul lui de aramă și să-i economisim cele șapte vieți cu armamentul cel mai eficace și cu conducerea cea mai înțeleaptă, pentru a nu cheltui în zadar acest tezaur al forțelor morale, decît atunci

cînd este nevoie şi pentru o cauză binecuvîntată"[1]. Din păcate, numeroase propuneri constructive făcute de unii gînditori militari români privind înzestrarea armatei noastre cu tehnică modernă n-au avut audienţa necesară la forurile de decizie. Cu toate progresele ce vor fi înregistrate, în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial armata română nu dispunea de o dotare tehnico-materială corespunzătoare ; ca atare, ea se afla în urma armatelor ţărilor dezvoltate în special sub aspectul motorizării şi mecanizării, ceea ce a făcut ca în componenţa ei pedestrimea să deţină în perioada dată ponderea.

Cel de-al doilea război mondial avea să determine atît o dezvoltare fără precedent a armelor noi — trupele blindate, aviaţia, trupele aeropurtate — cît şi perfecţionarea mijloacelor de luptă aşa-zise tradiţionale. O dată cu acestea, s-au dezvoltat şi tactica, arta operativă şi strategia.

Un complex de factori şi o anumită conjunctură internă şi internaţională au determinat ca în perioada cuprinsă între 1921 şi 1944 în conceptul de armată să survină o seamă de transformări. Ele au vizat, cu prioritate, ampla problematică a funcţiei sociale a armatei.

Metoda dialectică de cercetare impune ca odată cu urmărirea evoluţiei organizării, dotării, instruirii şi în general a perfecţionărilor aduse organismului militar într-o anumită perioadă şi în concordanţă cu acestea, să se analizeze locul şi rolul pe care îl ocupă armata în viaţa social-politică a ţării în cadrul istoric dat. Pentru a se face o astfel de evaluare, se impune a se avea în vedere, încă de la început, dependenţa armatei de caracterul orînduirii sociale, pe care îl şi reflectă în constituţia sa. În acest context, ea urmează să îndeplinească misiunile principale ce-i revin ca instrument de forţă al statului în înfăptuirea anumitor obiective ale politicii interne şi externe ale acestuia.

Realizarea statului naţional unitar român în anul 1918, ca rezultat al luptei maselor largi populare din toate ţinuturile locuite de români a pus ţara noastră în faţa rezolvării unor sarcini vitale pentru destinele poporului, pentru propăşirea patriei. În principal, acestea erau : dezvoltarea economică a ţării ; menţinerea statu-quo-ului teritorial ; organizarea apărării împotriva unei eventuale agresiuni a statelor revizioniste şi apoi fasciste care se pregăteau pentru un nou război. În condiţiile istorice date, în salvgardarea independenţei naţionale, a integrităţii teritoriale a patriei era interesat, în mod obiectiv, poporul român în totalitatea sa. Instrumentul exclusiv sau aproape exclusiv pentru apărarea ţării era, conform concepţiei claselor dominante aflate la putere în perioada postbelică, oştirea. De aici rezultă, firește, şi una dintre principalele funcţii sociale ale armatei. În acea perioadă, problemele apărării ţării, a integrităţii ei teritoriale constituiau o parte organică a programului de acţiune a statului român burghez, a conducerii politice şi militare, o sarcină a partidelor care participau la guvernare.

Rolul şi misiunea ce reveneau organismului militar românesc în perioada respectivă apar şi mai evident dacă se are în vedere că la scurt

[1] I. Jitianu, *Forţele morale şi forţele materiale în război*, Bucureşti, 1928, p. 83.

Scanned with OKEN Scanner

timp după terminarea primului război mondial a avut loc o ascuțire a contradicțiilor dintre țările imperialiste. Acestea s-au accentuat și mai mult după instaurarea hitlerismului la putere în Germania. S-a produs o recrudescență a forțelor revanșarde din statele fasciste ; s-a intensificat cursa înarmărilor ; marile puteri, în primul rînd cele fasciste și revanșarde, și-au manifestat tot mai insistent tendințele de amestec în treburile interne ale altor state, recurgînd fățiș la presiuni și la amenințări de a folosi forța în atingerea scopurilor lor.

Cadrul intern și extern complex în care se dezvolta statul unitar român a determinat, evident, ca în perioada interbelică funcția de apărare a patriei și de respingere a oricărei agresiuni să se afle pe primul plan al activității organismului militar. În consens cu aceasta, se impunea cu necesitate întărirea principalei forțe combative a țării, adică a armatei. O atare orientare avea să fie stipulată și în legea fundamentală a statului. Astfel, în Constituția țării, adoptată la 29 martie 1923, în articolele 1 și 2, se sublinia, printre altele, că România „este un stat unitar și indivizibil", al cărei teritoriu „este inalienabil", prevederi ce vor fi menționate și în Constituția adoptată la 27 februarie 1938. În capitolul „Despre puterea armată", în Constituția din 1938 se stipula că „tot românul, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, face parte din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale", puterea armată compunîndu-se din „armata activă cu cadrele ei permanente, rezervele și milițiile". La rîndul lor, în acea perioadă, partidele politice burgheze și echipele guvernamentale alcătuite din reprezentanții de frunte ale acestora au înscris în programele lor și rolul ce-l atribuiau armatei. Pe lîngă funcția internă de apărare a intereselor lor de clasă pe care o rezervau armatei, funcție mai mult sau mai puțin mărturisită în mod deschis, misiunea principală ce revenea acesteia era apărarea țării. „Armata va fi astfel organizată, instruită și echipată, încît să corespundă chemării sale de a apăra integritatea teritorială a statului" [1] — se prevedea, de exemplu, în „Programul Partidului Național Țărănesc". În 1929, în momentul în care respectivul partid a venit la putere, el a dat asigurări că „guvernul va acorda o atenție deosebită armatei. Ea trebuie să devină instrumentul puternic și exclusiv al apărării naționale", ca păstrătoarea „tradiției de glorie din trecut, paznica libertății și integrității teritoriale [...]" [2]. În „Programul de guvernare" al aceluiași partid, elaborat în octombrie 1933, se prevedea expres : „întărirea armatei, față de care nu se va cruța nici o jertfă. Organizarea integrală a națiunii în vederea apărării naționale, organizarea instrucției preregimentare și a tineretului, reducerea serviciului militar sub arme [...], înzestrarea cît mai grabnică a armatei cu întreg armamentul și toate mijloacele cerute de tehnica modernă, dezvoltarea industriilor militare [...] și adaptarea industriilor private la misiunea ce ar avea de îndeplinit în caz de război, înzestrarea aviației militare, pregătirea în vederea războiului chimic — vor fi măsuri menite să sporească puterile

[1] *Adevărul* din 13 octombrie 1926.
[2] *Argus* din 30 noiembrie 1928.

armatei noastre, pavăza de totdeauna a integrității teritoriale și a independenței neamului nostru“ [1]. Prevederi cu conținut asemănător au fost stipulate și în programele de guvernare ale altor partide care în perioada analizată s-au aflat la conducerea treburilor statului român. Astfel de prevederi, ca și orientările politice ale partidelor și guvernelor ce s-au perindat la conducerea țării în perioada dată privind rolul și menirea oștirii, au fost concretizate ulterior atît în legislația referitoare la organizarea armatei și recrutarea celor ce urmau a servi sub arme, cît și în decretele, jurnalele Consiliului de Miniștri și reglementările ministeriale cu caracter militar.

Funcția principală ce revenea armatei în perioada tratată a fost înscrisă și în regulamentele militare românești apărute după terminarea primului război mondial și în care se reflecta experiența rezultată din campania abia încheiată. În unele dintre aceste regulamente se consemna că „armata este scutul țării contra pornirilor din afară [...], că este ostaș [...] oricare cetățean al țării chemat, după lege, a purta armele pentru apărarea țării și a instituțiilor ei“ [2], că acestui ostaș i-a fost încredințată cinstea „de a fi apărătorul pămîntului strămoșesc, păzitorul legilor țării și păstrătorul ordinii“ [3]. Misiunea principală ce revenea armatei în privința apărării țării o găsim formulată și în numeroase alte documente ale vremii. Astfel, într-un ordin de zi, comandantul Corpului 6 armată sublinia necesitatea de „a ne înarma brațul, a ne pregăti sufletul pentru noi jertfe și a ne căli inima și simțurile în credința patriei noastre întregite pe care vom trebui s-o apărăm oricînd și împotriva oricărui“ [4].

Funcția socială ce revenea armatei române în perioada analizată privind apărarea țării, a independenței și suveranității ei, se reflecta și în actele de politică externă ale României, în angajamentele asumate de ea pe plan extern, în luările de poziție oficiale ale statului și ale ministerului de resort. De exemplu, în 1926, I. G. Duca, pe atunci ministru de externe, declara : „Sîntem o țară care am ajuns la împlinirea idealului național, nu avem de revendicat nimic, dorim numai ca în granițele etnice să ne putem consolida“ [5]. La rîndul său, ilustrul nostru diplomat Nicolae Titulescu declara, în 1928, că „politica externă a României tinde la menținerea păcii europene în cadrele tratatelor de pace în vigoare... Facem tot ce ne stă în putință — continua diplomatul român — pentru menținerea raporturilor noastre amicale cu străinătatea“ [6]. Tot Nicolae Titulescu avea să afirme în 1934, cînd intra, ca ministru de externe, în guvernul prezidat de Gheorghe Tătărăscu, că politica externă

---

[1] *Universul* din 3 octombrie 1933.

[2] *Regulamentul asupra serviciului interior pentru toate trupele*, București, 1919, p. 5 ; *Regulamentul asupra serviciului interior pentru trupele de toate armele*, București, 1939, art. 1.

[3] *Regulamentul provizoriu asupra serviciului interior pentru trupele de toate armele*, București, 1922, p. 1, 3.

[4] *Istoricul Corpului 6 armată*, vol. I, Cluj, 1919—1926, p. 23.

[5] *Dezbateri parlamentare, ședința din 11 martie 1926*, p. 286.

[6] *Adevărul* din 14 februarie 1928.

Scanned with OKEN Scanner

a României este aceea pe care „o comandă interesul unității noastre naționale" și „va fi urmărită cu hotărîre. Ea nu va cunoaște nici schimbări, nici șovăiri" [1]. În acest cadru, România și-a afirmat în permanență hotărîrea sa de a-și respecta angajamentele asumate prin tratatele bilaterale și multilaterale încheiate cu alte state, ca de pildă cu Polonia, cu țările din Mica Înțelegere (Cehoslovacia și Iugoslavia) și din Înțelegerea Balcanică (Iugoslavia, Grecia și Turcia). În conformitate cu prevederile acestor tratate, în caz de necesitate, armata română urma să acționeze fie individual, pe plan național, contra oricărui agresor care ar fi atentat la integritatea frontierelor românești, fie pe plan mai larg, în comun cu trupele celorlalte țări față de care România își asumase unele angajamente în cazul atacării lor. Pentru îndeplinirea întocmai a unor astfel de obligații interne sau externe, se impunea, ca o cerință esențială, întărirea capacității de apărare a patriei, pregătirea corespunzătoare a armatei sub multiple aspecte.

Documentele cercetate atestă că statul român a inițiat unele acțiuni pe această linie, însă nu pe măsura necesităților și a solicitărilor celor din conducerea superioară a oștirii. Astfel, după ce forurile în drept au hotărît trecerea la efectivele de pace, armata a fost reorganizată conform noii situații ; unitățile militare au fost dislocate în garnizoanele ce „acopereau" practic tot teritoriul României întregite în scopul asigurării pazei și al apărării hotarelor țării ; s-a trecut la studierea experienței de război luîndu-se măsuri pentru încorporarea învățămintelor rezultate din anii de campanie în organizarea și în procedeele de instruire și de educare a trupelor ; pregătirea militară a contingentelor aflate în serviciul activ a fost combinată cu concentrări ale rezerviștilor, îndeosebi în timpul manevrelor de toamnă etc. Totodată, s-au inițiat unele acțiuni — nu însă la nivelul corespunzător — pentru modernizarea înzestrării armatei, pentru realizarea unor proporții judicioase între genurile de arme, pentru înlocuirea treptată a tracțiunii hipo cu cea auto, deoarece — așa cum se preciza într-un studiu — „bogata industrie petroliferă din țara noastră va permite aprovizionarea cu benzină a motoarelor fără nici o dificultate" [2] În ceea ce privește înlocuirea tracțiunii hipo cu tracțiunea auto, aceasta s-a făcut cu foarte mare încetineală. Pe linia înzestrării trupelor cu tehnică de luptă, concomitent cu repararea și punerea în stare de funcționare a armamentului existent, s-au luat măsuri pentru dotarea unităților cu armament automat. De asemenea, s-a trecut, este drept cu o oarecare încetineală, la introducerea tancurilor în armata română, la dezvoltarea aviației, a artileriei antiaeriene, a trupelor de geniu și de transmisiuni. Odată cu acestea, s-a manifestat o preocupare evidentă pentru dezvoltarea marinei militare, a unităților de infanterie marină etc. [3].

---

[1] *Universul* din 12 ianuarie 1934.
[2] Arh. M.A.N., dosar nr. 18/1920, f. 108—110.
[3] Ibidem, dosar nr. 18/1920—1921, f. 196—198, 210—211.

Scanned with OKEN Scanner

În conformitate cu politica promovată pe plan intern și cu obligațiile asumate pe plan extern, planurile de campanie ale României au avut în toată perioada interbelică un pur caracter de apărare, de acoperire și de supraveghere a frontierelor. Studiind diferitele ipoteze ale planurilor de campanie elaborate de forurile în drept chiar în primii ani de după primul război mondial, rezultă că asigurarea apărării frontierei de vest constituia — și nu fără temei — principala preocupare a conducerii politice și militare a statului. În consecință, în planurile întocmite se reflecta că în acea zonă și pe anumite direcții strategice urmau să fie dirijate și grupate majoritatea forțelor și mijloacelor de care dispunea armata [1]. Deși au acordat prioritate frontierei de vest, cercurile politice și militare române nu au neglijat stabilirea unor ipoteze de apărare și a celorlalte zone de graniță.

Începînd din anul 1930, Marele stat major a trecut la efectuarea unui studiu implicînd „organizarea defensivă a tuturor frontierelor" [2]. În acest scop, s-a întocmit un „Proiect" care a fost avizat pe scară ierarhică de cei în drept și apoi sancționat de regele Carol al II-lea. Studiul prevedea, printre altele, construirea de fortificații pentru a închide „Poarta Someșului" la vest și continuarea întăriturilor în zona Cașin-Focșani-Galați [3]. Măsurile preconizate aveau să rămînă o lungă perioadă de timp în faza de studiu-proiect.

Concomitent cu întocmirea acestor studii de fortificare a unor zone ale țării, statul român a reluat vechi proiecte de creare a unei industrii de apărare autohtone, capabile să producă tehnică de luptă și muniții în funcție de nevoile țării. În această privință, cadre militare tehnice au elaborat numeroase studii. Argumentîndu-se necesitatea creării unei industrii proprii pentru producerea celor trebuitoare organizării apărării naționale, în unele materiale de arhivă din perioada la care ne referim, se subliniază : „Existența statului român rezidă din puterea noastră de a-l apăra cu mijloacele noastre proprii". „O politică de dependență [față de alte țări — n.a.] în mijloacele de apărare nu mai poate conveni unui stat a cărui existență este amenințată din toate părțile [...] și dacă voim să trăim, va trebui să fim în stare să ne apărăm existența". „Forța unui stat — se sublinia într-un studiu publicat într-un număr al revistei „România Militară" din 1926 — stă, astăzi, în puterea lui industrială. Cel care o are va fi în stare să-și apere existența și să-și asigure dezvoltarea pașnică în viitor" [4].

Dotarea armatei cu tehnica modernă, pentru asigurarea eficienței funcției ei de apărare, era considerată de către specialiștii noștri militari o „problemă de prim ordin, care trebuie să preocupe în gradul cel mai înalt pe guvernanții noștri" [5]. În scopul realizării cît de cît a unui

---

[1] Ibidem, mapa nr. 4, 1924, f. 6—9.
[2] Ibidem, dosar nr. 1200/131, mapa nr. 17, *Memoriu în legătură cu organizarea permanentă a Frontului de vest.*
[3] *Armata Republicii Socialiste România, Tradiții și contemporaneitate*, p. 62.
[4] *România militară*, nr. 9—10, 1926, p. 895, 901.
[5] *Ibidem*, nr. 2, 1931, p. 112.

Scanned with OKEN Scanner

astfel de deziderat, organele în drept au întreprins o seamă de măsuri [1]. Între altele, pentru dezvoltarea unei producții proprii de tehnică de luptă sau pentru repararea armamentului existent s-au acordat armatei unele fonduri. Pînă în anul 1926, în raport cu nevoile estimative ale apărării naționale, bugetele militare au variat între 2,5—5 miliarde lei. Deși efectivele militare au rămas din 1926 pînă în 1930, în general, aceleași, bugetele militare au început să crească treptat : de la 5 miliarde lei în 1926, ele au sporit la 7,8 miliarde lei în 1928, apoi la 9 miliarde lei în 1930 și 10,2 miliarde lei în 1931 [2], pentru ca apoi să scadă brusc, la 5,4 miliarde lei în anul 1933.

Întrucît, cu toate măsurile luate, industria națională nu putea să producă decît o parte din tehnica și armamentul din dotare, s-a recurs la comenzi în străinătate, în principal în Cehoslovacia, Franța, Italia [3].

Încordarea care a intervenit în situația internațională începînd din ianuarie 1933 — datorită, în principal, politicii agresive a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, măsurile luate de Ungaria hortistă în scopul sporirii potențialului ei militar și intensificării acțiunilor sale provocatoare revizioniste — a determinat cercurile politice și militare din România să ia unele inițiative atît de ordin diplomatic, cît și de ordin militar. De exemplu, din partea cercurilor guvernante românești s-au exprimat deschis proteste împotriva puterilor occidentale, mai ales a Angliei, pentru a le determina să-și manifeste dezacordul față de politica Germaniei naziste de revizuire a frontierelor în dauna statelor mici și mijlocii din răsăritul Europei, să acționeze pentru menținerea sistemului tratatelor de la Paris, care consfințeau și granițele României, stabilite în 1918. În același timp, față de pericolul pe care-l prezentau Germania nazistă și statele revizioniste, guvernul român a adoptat o serie de măsuri cu scopul de a spori puterea de apărare a țării. S-au făcut unii pași înainte în direcția creării mai rapide a potențialului industrial militar propriu. În acest scop, în 1935 a fost elaborat un program special vizînd satisfacerea nevoilor de înzestrare ale trupelor ; începînd din acel an au primit comenzi mai mari pentru producerea de tehnică de luptă și muniții Uzinele Reșița, Malaxa, Copșa Mică, Cugir, Wolf etc. Datorită însă volumului de lucrări reclamat de profilarea și adaptarea acestor uzine la producția militară, pînă în anul 1938 nu s-a putut trece efectiv la executarea comenzilor militare scontate.

Aplicarea în practică a măsurilor prevăzute în programul la care ne-am referit și fortificarea frontierei de vest, au dus din nou la creșterea alocațiilor bugetare. Dacă în anul bugetar 1935—1936 alocațiile se ridicaseră la 8,6 miliarde lei, în anul bugetar 1939—1940 ele au sporit

---

[1] *Probleme de politică externă a României, 1919—1939. Culegere de studii*, Editura militară, București, 1971, p. 42—43.

[2] Arh. M.A.N., dosar nr. 38, f. 77—86, *Bugetul cheltuieli militare* ale Ministerului Armatei pe anii 1922/1933.

[3] Ibidem, dosar nr. 1041/162, f. 1, 166 ; dosar nr. 1041/162, f. 271 ; A.I.S.I.S.P., fond 10, dosar nr. 181, vol. 2, f. 65.

la peste 21 miliarde lei [1]. Totodată, s-au făcut o serie de noi comenzi de armament în străinătate [2], furnizorul principal fiind, pînă în martie 1939, Cehoslovacia. Cu toate aceste măsuri, procesul de înzestrare a armatei române s-a desfășurat destul de lent. Obiectivele ce se urmăreau a fi atinse pînă la începutul anului 1938 fuseseră realizate numai parțial. Majoritatea comenzilor de armament se găseau în curs de execuție. Reflectînd această stare de fapt, în „Memoriul asupra dotării materiale a armatei" [3], înaintat de către Marele stat major, la 15 aprilie 1938, lui Carol al II-lea, se menționa expres : „Cu toate eforturile făcute în ultimii ani, multiplele lipsuri materiale ale armatei nu au putut fi completate decît în măsură redusă" [4]. Referindu-se concret la situația armamentului, autorii studiului apreciau, printre altele, că trupele române nu dispuneau deloc de armament antitanc, că materialul de artilerie de însoțire existent nu acoperea decît necesitățile a 10 divizii ; lipsea, de asemenea, armamentul antiaerian necesar încadrării marilor unități. Toate acestea se repercutau negativ asupra puterii de rezistență a armatei române în caz de necesitate.

În situația dată se impunea, firește, stabilirea de noi măsuri care să ducă la îmbunătățirea cît de cît acceptabilă a dotării trupelor cu tehnica de luptă absolut necesară îndeplinirii misiunilor ce le reveneau.

Urmărind cu atenție evoluția evenimentelor internaționale, Marele stat major, în cadrul căruia lucrau numeroși ofițeri care cunoscuseră capacitatea de luptă a trupelor germane în primul război mondial, au trecut la îmbunătățirea structurilor organizatorice ale unităților și marilor unități pe măsura dotării lor cu noi categorii de armament și materiale și la revederea planurilor de campanie în ipoteza în care pericolul principal al unui atac venea dinspre frontiera de vest. În cercurile militare și politice românești nu s-a pus sub nici o formă problema pregătirii armatei române pentru un război împotriva vreunui stat vecin. Acestea nu au nutrit sentimente agresive față de un vecin al României. Dimpotrivă, documentele atestă că organele de stat românești au făcut eforturi susținute pentru îmbunătățirea relațiilor cu Ungaria și cu Bulgaria și se conta pe sprijinul indirect al Uniunii Sovietice în cazul că ar fi avut loc o eventuală agresiune contra României pe frontul de vest. Pe bună dreptate, la sfîrșitul anului 1933, Marele stat major aprecia că „mulțumită efortului constant depus de conducerea politicii noastre externe, un atac al Rusiei contra României se poate socoti astăzi printre ipotezele cele mai puțin probabile" [5] și că „într-un conflict european, Rusia poate interveni alături de Franța și Cehoslovacia, încît putem conta pe situația binevoitoare a Rusiei față de noi" [6]. Semnarea convenției de definire a agresorului în 1933 și de România și de către U.R.S.S.

---

[1] Arh. M.A.N., *Bugetul de cheltuieli al Ministerului Apărării Naționale pe anii 1934/1940.*
[2] Ibidem, dosar nr. 20, f. 768 ; dosar 726/50, f. 117.
[3] Ibidem, fond 948/RSS-3, dosar nr. 1594, f. 1.
[4] Ibidem, fond 948/RSS-3, dosar nr. 1594, f. 1.
[5] Ibidem, dosar nr. 1200/117, f. 12.
[6] Ibidem.

Scanned with OKEN Scanner

a constituit un factor de primă importanță care avea să fie luat în considerație atunci cînd s-au întocmit planurile ipotetice de campanie [1].

Firul călăuzitor al studiilor și planurilor elaborate de către Marele stat major român pînă în vara anului 1940 l-a constituit, deci, apărarea granițelor țării împotriva Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste. Aceasta era, de fapt, coloana vertebrală a întregului sistem militar românesc, armata avînd răspunderea principală în îndeplinirea misiunii de apărare a independenței și suveranității patriei, a integrității teritoriale a României. Referindu-se la schimbările intervenite în viața internațională o dată cu venirea fascismului la putere în Germania, Marele stat major român aprecia cu deplin temei : „Din punct de vedere al politicii externe ne putem considera într-un lung armistițiu armat, suprapus peste un tot atît război propagandistic. Într-adevăr, nemulțumiții păcii de la Trianon, par a fi în ajunul unei mari ofensive, pentru care strîng materiale și pregătesc opinia publică [...]. Asistăm azi la următorul proces : reintegrarea Germaniei pe făgașul politicii sale naturale, antislavismul care o separă iremediabil de Rusia și la mărirea considerabilă a capacității sale operative" [2].

În opoziție cu tendințele revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale altor state care i se asociau direct sau indirect, cercurile politice și militare din țara noastră au subliniat, ori de cîte ori au avut prilejul, caracterul pașnic al României, precizînd totodată că armata țării are menirea de a apăra patria, de a salvgarda independența și suveranitatea ei în fața tendințelor tot mai evidente ale cercurilor agresive și revizioniste. Exprimînd acest punct de vedere, Nicolae Titulescu spunea că „revizuirea nu este pentru România numai amputarea moșiei strămoșești. Revizuirea este amputarea atribuțiunilor istorice ale neamului nostru tocmai în clipa în care el și-a desăvîrșit unitatea. Din nedreptățile istorice suferite de poporul nostru unii, care au fost feriți de ele, voiesc să deducă privilegii pentru țara lor. Noi nu revendicăm ranguri aristocratice în viața internațională, în schimb nu vom renunța niciodată la egalitatea cu ceilalți așa de greu cîștigată" [3]. În același cadru, în documentele militare elaborate de Marele stat major se arăta că „România nu cunoaște scopuri expansioniste teritoriale. România își propune să respecte actuala organizare a Europei Centrale pe baza tratatelor existente. Cu alte cuvinte : să păstreze integritatea teritoriului național ; să împiedice îngenuncherea aliaților săi" [4]. Din aceste aprecieri, rezultă limpede concluzia că cercurile politice și militare românești aveau o atitudine antihitleristă, antirevizionistă declarată, situîndu-se, în același timp, pe o poziție pro-anglo-franceză.

În condițiile cînd agresivitatea hitleriștilor a luat proporții, iar pericolul unui atac din partea Ungariei hortiste, încurajată de Axa

---

[1] Ibidem, dosar nr. 1200/132, f. 1—2. *Memoriu asupra planului de campanie pe 1933.*

[2] Ibidem.

[3] *Armata Republicii Socialiste România. Tradiții și contemporaneitate*, p. 63—64.

[4] Arh. M.A.N., dosar nr. 1200/117, f. 12. *Planuri de campanie pe anul 1936.*

Scanned with OKEN Scanner

Roma-Berlin, s-a conturat tot mai evident, autoritățile militare românești au întreprins o reexaminare a planului de campanie. Astfel, în iunie-iulie 1934, Marele stat major, deși avea stabilite cu claritate măsurile ce se impuneau în vederea apărării frontierelor țării, a elaborat un plan special. Necesitatea și urgența elaborării acestuia sînt arătate în însuși preambulul său, în care se spune : „Tendința pentru Anschluss, manifestată din ce în ce mai accentuat în Austria, sprijinită activ de intervenția provocatoare din Germania. Revizionismul maghiar din ce în ce mai agresiv, în special prin înarmările febrile și propaganda fățișă. Constituirea blocului italo-austro-ungar. Activitatea tot mai intensă pentru restaurarea habsburgilor și în jurul a o serie de chestiuni care priveau România indirect, printre care s-ar putea enumera reînarmarea Germaniei, plebiscitul pentru provincia Saar care în situația de atunci prevedea conflicte grave între Franța și Germania. Toate aceste chestiuni, care tindeau la o răsturnare a ordinii stabilite prin tratatele de pace și prin urmare la o lezare gravă a intereselor României, au determinat luarea măsurilor speciale“ [1].

Măsurile de ordin militar care vizau apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării s-au conturat și mai clar în condițiile cînd a crescut pericolul agresiunii Germaniei hitleriste în Europa centrală și de sud-est. Acest pericol a devenit deosebit de evident la începutul anului 1936. Într-o analiză făcută de Marele stat major român în acea perioadă se arăta că dacă în anii anteriori Germania putea dispune, după estimări, de o armată de circa 60—70 divizii, acum ea putea ridica numărul lor la 120—140 [2]. Ungaria hortistă, continuînd să mențină cele mai strînse legături cu Italia fascistă, se apropia tot mai mult de Germania nazistă și își dezvolta totodată potențialul militar propriu. „Sporirea tendințelor revizioniste ale claselor dominante ale Ungariei — se consemna într-un document militar din acel timp — a readus pe primul plan posibilitatea unui conflict în Europa centrală“ [3].

Ocuparea Renaniei de către Germania, la 6 martie 1936, prin încălcarea Tratatului de la Versailles, intervenția militară a Germaniei și Italiei, începînd din iulie 1936, împotriva Republicii spaniole, au dus brusc la încordarea situației internaționale și au îngrijorat pînă la extrem factorii politici și militari de decizie din România, ca și opinia publică. Caracterizînd situația creată ca o „perioadă de tensiune politică“ [4], forurile de stat românești au trecut la stabilirea unor măsuri urgente în scopul sporirii capacității de luptă a armatei, a creșterii potențialului economic și militar al țării. Pe această linie, în iulie 1936 s-a adoptat un plan „de stocare a materialelor strategice“, de adaptare a industriei în vederea producției pentru nevoile militare, de întărire a

---

[1] Ibidem, dosar nr. 1200/93, f. 8 ; dosar nr. 1200/117, f. 12. *Plan de campanie pe anul 1936.*

[2] Ibidem.

[3] Ibidem, dosar 1200/116, f. 10—11.

[4] Ibidem, f. 8.

Scanned with OKEN Scanner

pazei obiectivelor de importanță economică, de perfecționarea sistemului apărării pasive etc. [1].

Totodată, pentru contracararea unui atac militar din partea Germaniei hitleriste și a aliaților ei, s-au luat noi măsuri de întărire a frontierei de vest. În noul studiu preconizat pentru fortificarea frontierelor țării se consemna că încă din 1936 „Marele stat major a avut în vedere exclusiv fortificarea frontului de vest" [2]. Măsurile specificate în acest studiu, aprobat în 1937, au început să fie de urgență puse în aplicare. Astfel, în anul 1938, s-au intensificat lucrările genistice de apărare a țării.

În acest an, în luna aprilie, după situația încordată creată în centrul Europei prin ocuparea Austriei de către Germania, în cadrul dezbaterilor din Consiliul superior al armatei române, șeful Marelui stat major, generalul Ștefan Ionescu, spunea : „În situația politică actuală, mai ales după alipirea Austriei de către Germania, ne-ar putea pune în situația de a duce un război în condiții foarte grele fără un ajutor eficace din partea Cehoslovaciei, care ar putea fi înăbușită de Germania și chiar fără sprijin iugoslav" [3]. Cinci luni mai tîrziu, adică în septembrie 1938, cînd relațiile dintre Germania și Cehoslovacia s-au înrăutățit brusc datorită pretențiilor hitleriste asupra regiunii sudete, Marele stat major a întocmit un nou plan de „măsuri pregătitoare pentru întărirea frontului de vest". În esență, în plan se prevedea : sistarea plecării unităților și marilor unități din garnizoană în zonele de concentrare pentru aplicații ; renunțarea la manevrele regale și aducerea în garnizoane, din zona unde se proiectaseră manevrele, a tuturor unităților și subunităților ; menținerea sub arme a ofițerilor de rezervă și a contingentelor concentrate pentru manevre ; completarea efectivelor la unitățile aflate în zona frontierei de vest ; efectuarea de concentrări pentru trupele de toate armele ; completarea „fără întîrziere" a armamentului, inclusiv al celui de artilerie, la toate unitățile ; asigurarea trupelor, în prima urgență, a celor destinate să acționeze în zona frontierei de vest, cu alimente și cu tot ceea ce era necesar în vederea îndeplinirii misiunilor de luptă [4].

Ocuparea regiunii sudete a Cehoslovaciei de către trupele hitleriste la începutul lunii octombrie 1938, a determinat și România să ia noi măsuri militare pentru a preveni expansiunea Germaniei naziste asupra țării noastre [5]. Apoi, după ocuparea completă a Cehoslovaciei de către Germania, guvernul român a declarat, în martie 1939, mobilizarea parțială. În acest context, s-au făcut concentrări și rechiziții pentru completarea unităților și a marilor unități cu cele necesare. Deși măsurile luate se repercutau asupra situației materiale a maselor, toți oamenii muncii de la orașe și sate, pătrunși de înalte sentimente

---

[1] Ibidem, f. 16. *Măsuri speciale pentru perioada de tensiune.*
[2] Ibidem, f. 46.
[3] Ibidem, dosar nr. 1200/116, f. 757.
[4] Ibidem, dosar nr. 1200/215. Mapa — *Lucrări în legătură cu tensiunea politică la sfîrșitul lunii septembrie 1938, referatul nr. 986 din 19 septembrie 1938.*
[5] Vezi detalii în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, p. 82—111.

Scanned with OKEN Scanner

patriotice, interesați în apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării, au acceptat sacrificiile care li se cereau pentru acest plan. Atașat trup și suflet cauzei poporului, apărător consecvent al integrității teritoriale, al independenței și suveranității naționale, în împrejurările istorice de atunci, Partidul Comunist Român a declarat că susține cu toată hotărîrea măsurile luate de forurile responsabile ale țării în vederea respingerii unei agresiuni hitleriste. P.C.R. a chemat întregul popor să manifeste vigilență și fermitate în lupta pentru apărarea țării [1].

Exprimînd preocuparea cercurilor politice conducătoare pentru prevenirea unei agresiuni hitleriste, în vara anului 1939 Armand Călinescu a cerut guvernului „urgentarea lucrărilor de fortificație pe frontiera de vest" [2]. Receptive la apel, forurile competente au dispus continuarea acestor lucrări. În luna iulie 1940, din totalul de 312 obiective prevăzute pentru betonare, fuseseră terminate 267, dintre care 245 erau armate. În același timp, s-au executat și alte lucrări de amenajare genistică a unor zone de importanță militară, construindu-se șanțuri antitanc, tranșee, rețele de sîrmă ghimpată ș.a. [3]. De asemenea, forurile militare de decizie au luat unele măsuri organizatorice și de altă natură — nu însă la nivelul impus de politica agresivă a statelor fasciste și revizioniste — privind : înzestrarea trupelor cu armament și alte mijloace de luptă ; organizarea de noi subunități, unități și mari unități ; dislocarea unor unități în zonele amenințate ; intensificarea instruirii trupelor pentru a fi în măsură să facă față unor situații neprevăzute etc. [4].

Funcția socială a armatei a căpătat noi dimensiuni prin adoptarea de către forurile legiuitoare românești a unor măsuri privind pregătirea întregii națiuni și a întregului teritoriu pentru apărarea patriei. Amintim în acest sens de adaptarea „Legii asupra organizării națiunii și teritoriului pentru timp de război", intrată în vigoare la 23 aprilie 1933 [5] și considerată ca „una din legile militare cele mai importante din ultimul timp" [6]. După un an și ceva, adică la 8 mai 1934, a fost promulgată „Legea nr. 83 pentru pregătirea premilitară" a tineretului. Conform prevederilor acestei legi, „pregătirea premilitară" era „obligatorie pentru toți tinerii de 18, 19 și 20 ani, fii de cetățeni români" [7]. În Legea nr. 83 se preciza că Ministerul Apărării Naționale, prin Marele stat major, „îndrumează pregătirea premilitară", iar aceasta „va fi pregătită și condusă prin Inspectoratul general al comandamentelor teritoriale și organele în subordinele acestui inspectorat" [8]. Același minister trebuie să

---

[1] A.I.S.I.S.P., cota A XXIII-22, inventar nr. 1043.
[2] Ibidem, fond 3, dosar nr. 65, f. 570.
[3] Arh. M.A.N., mapa nr. 25, f. 242.
[4] Vezi detalii în : *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 171—203.
[5] A.I.S.I.S.P., cota A.XXIII-22, inventar nr. 1043.
[6] C. Hamangiu, *Codul general al României, Legi uzuale*, vol. XXI, București, 1933, p. 447—450.
[7] Colonel M. Manafu, *Națiunea armată. Pregătirea morală și materială a națiunii pentru război*, București, 1935, p. 63.
[8] C. Hamangiu, *Op. cit.*, 1934, p. 326—332.

asigure atît cadre din corpul activ şi de rezervă, cît şi baza materială necesară instruirii tinerilor premilitari. În iulie 1934, nevoile de cadre ale Inspectoratului general al comandamentelor teritoriale se ridicau la peste 840 de ofiţeri, aproximativ 900 de subofiţeri şi peste 360 de militari în termen, gradaţi şi soldaţi [1]. Pentru asigurarea practică a instruirii premilitarilor, Ministerul Apărării Naţionale a ordonat corpurilor de armată ca duminicile şi sărbătorile, zile în care se execută pregătirea premilitară, acestea să pună la dispoziţia subcentrelor gradaţi în termen, cîte trei-patru de subcentru, socotind unul la 20—30 tineri [2]. Rolul armatei în pregătirea militară a tineretului avea să crească şi mai mult în perioada următoare. Amintim în această privinţă că la 1 noiembrie 1935, Ministerul Apărării Naţionale a aprobat ca pregătirea premilitară să se execute în 16 inspectorate regionale şi municipale, 81 subinspectorate de judeţ şi municipale, 500 centre de pregătire premilitară (cîte unul de fiecare plasă şi reşedinţă de judeţ), plus alte 300 subcentre de pregătire în comune, cuprinzînd 400 000 de tineri. Pentru conducerea instrucţiei premilitarilor, armata trebuia să asigure, pe lîngă fondul de cadre active incluse în organele de conducere, de control şi îndrumare, cîteva mii de ofiţeri de rezervă şi de instructori [3].

Sarcini importante reveneau armatei, accentuîndu-i funcţia sa socială, şi din „Legea pentru înrolarea femeilor în serviciul patriei în timp de război“ (adoptată în septembrie 1938) ca şi din „Legea pentru organizarea şi folosirea tineretului în caz de mobilizare“ (adoptată în mai 1939). Evenimentele care se vor succeda cînd se va impune ca alături de militari să acţioneze în interesul apărării înaltelor idealuri de libertate şi de independenţă ale ţării, premilitarii, tineretul, femeile şi chiar copiii, aveau să dovedească justeţea elaborării unor astfel de legi.

Un domeniu deosebit de important în care se oglindeşte funcţia socială a armatei îl constituie activitatea educativă desfăşurată în rîndul personalului oştirii. În perioada la care ne referim, cu tot conţinutul de clasă burghez al armatei şi cu toate carenţele muncii de educaţie specifice societăţii împărţite pe clase antagoniste (spirit monarhist, misticism, naţionalism etc.), în armată s-a acţionat pe planuri multiple pentru a se cultiva în rîndurile militarilor mîndria faţă de trecutul glorios al patriei, a hotărîrii de a apăra glia strămoşească, independenţa şi suveranitatea României chiar cu preţul sacrificiului suprem. În regulamentele, instrucţiunile şi programele elaborate de forurile militare superioare imediat după primul război mondial se sublinia pe larg necesitatea desfăşurării unei sistematice activităţi educative în unităţi, mari unităţi şi comandamente — latură a funcţiei sociale a armatei. Astfel de probleme au fost prevăzute, încă din anul 1919, în „Proiectul de regulament pentru exer-

---

[1] Arh. M.A.N., dosar nr. 1512, livret „J“ — *Instrucţia premilitară* — 1934, p. 4, 5.

[2] Ibidem, p. 157.

[3] Ibidem.

ciţii şi lupta infanteriei“ [1], iar apoi în „Programa călăuză pentru instrucţia morală şi educativă a ostaşului român“ [2]. Ulterior, aceste prevederi au fost detaliate, stabilindu-se măsuri concrete de acţiune. Astfel, printr-o decizie ministerială din ianuarie 1921, a fost introdusă „în programul de instrucţie şi educaţie al corpurilor de trupă muzica corală, ca parte integrantă de educaţie sufletească“ [3]. Totodată, Ministerul de Război a aprobat „să se înfiinţeze în fiecare corp de trupe cîte o bibliotecă pentru soldaţi“, sub denumirea de „Biblioteca soldatului“. În rafturile acestora trebuiau să se găsească : regulamente generale şi de serviciu, lucrări de istorie şi geografie a României, manuale şi reviste pe teme de educaţie morală, cărţi cu subiecte de literatură patriotică şi anume „poezii istorice, povestiri istorice şi de război, mici piese de teatru cu caracter naţional-patriotic“, volume în care se abordau teme cu caracter general-instructiv legate de probleme gospodăreşti, igienă etc. [4].

Importanţa acordată muncii de educaţie în armată rezultă şi din „Instrucţiunile complimentare pentru instrucţia contingentului 1920“, elaborată pe baza indicaţiilor Marelui Cartier General, din 22 noiembrie 1919. În ele se sublinia, printre altele, „caracterul permanent“ al muncii de educaţie. În acest sens, în instrucţiuni se preciza că „educaţia se va face în ore speciale. Ea se face neîntrerupt toată ziua de instrucţie, la masă, la îngrijirea animalelor, la igienă, în orele de repaus etc., iar virtuţile ostăşeşti nu se învaţă pe de rost, ci se sădesc în sufletul soldatului prin exemplul şefilor şi prin povestirea frumoaselor fapte de arme din războiul nostru. Educaţia are ca scop de a face din fiecare soldat un apărător conştient al patriei, mîndru de acest rol şi de uniforma pe care o poartă şi antrenat pentru a suporta greutăţile războiului. Instrucţia şi educaţia nu pot fi rupte una de cealaltă — asta trebuie să înţeleagă educatorul“ [5]. Într-un alt document se sublinia că trebuie folosit orice mijloc pentru a „insufla trupei îndatoririle faţă de patrie [...] şi simţămintele de camaraderie, subordonare, dragostea de şefi şi sacrificiu, povestindu-se fapte de arme săvîrşite în timpul războaielor noastre şi din care să nu lipsească cele săvîrşite de trupa şi ofiţerii regimentului în războiul trecut [1916—1918]. Se va insufla, de asemenea, cultul eroilor morţi pentru ţară [6].

În elaborarea programelor de instrucţie şi educaţie s-a ţinut seama de experienţa căpătată în timpul primului război mondial, de necesităţile ivite după terminarea acestuia şi sarcinile ce reveneau armatei române pentru apărarea fruntariilor, a independenţei şi suveranităţii ţării. „Directiva de instrucţie pentru perioada 1919—1920“, prin care se

---

[1] *Proiect de regulament pentru exerciţii şi lupta infanteriei* (pînă la batalion şi companie inclusiv), Bucureşti, 1919, p. 13.

[2] *Monitorul oastei*, nr. 1, 120, p.1.

[3] *Directiva de instrucţie pentru perioada 1919—1920*, Bucureşti, 1919, anexa nr. 8.

[4] *Monitorul oastei*, nr. 8, 1921, p. 169.

[5] *Istoricul Corpului 6 armată*, vol. 1, 1919—1926, p. 20.

[6] *Directivele generale pentru instrucţia în armată pe anul 1935—1936*, Bucureşti, 1935, p. 9.

Scanned with OKEN Scanner

trecea de la instrucţia în timp de război la cea în condiţii de pace, referindu-se le educaţia armatei, se preciza că scopul educaţiei era „dezvoltarea cultului strămoşilor [...]. Formarea şi dezvoltarea conştiinţei şi mîndriei naţionale prin conferinţe asupra originii, trecutului, suferinţelor şi menirii neamului românesc. Dezvoltarea prin pilde a sentimentului de încredere şi mîndrie pe care trebuie să-l aibă românul şi în special soldatul [...] Dezvoltarea sentimentului de ură în contra acelora care voiesc micşorarea, umilirea şi primejdia neamului nostru“ [1]. Prevederi exprese privind scopurile muncii de educaţie în armată erau stipulate şi în unele regulamente militare. De exemplu, în „Regulamentul de educaţie şi de luptă“ se sublinia că munca de educaţie trebuie făcută pe baza tradiţiilor de luptă ale poporului nostru. „Patriotismul şi credinţa către ţară [...] nu pot fi înfiltrate în mintea şi inima soldatului decît pe baza convingerii despre vrednicia poporului nostru. Scopul va fi atins nu exagerînd faptele întîmplate, ci trezind interesul soldatului prin ele“ [2].

Problema educaţiei ostăşeşti şi patriotice a militarilor a constituit o preocupare permanentă a multor cadre ale armatei române. Cu foarte mici excepţii, pentru armata noastră au fost caracteristice acele concepţii doctrinare care recunoşteau în mod just însemnătatea rolului omului în război, al factorului moral. Dealtfel, după încheierea primului război mondial, în unele publicaţii militare şi în unele lucrări s-au vehiculat numeroase propuneri interesante privind o cît mai judicioasă orientare a muncii de educaţie în oştire, considerîndu-se, pe bună dreptate, că armata este o „şcoală“ de primă importanţă în formarea cetăţenilor patrioţi. Semnificativ este, sub acest raport, articolul „Chestiuni actuale. Casa culturei poporului şi armata“, în care se arăta : „Am ieşit din războiul european cu o concepţie nouă asupra armatei [...]. Armata devine astăzi şcoala solidă a naţiunii şi datori sîntem a îngriji ca elementele ce intră în ea să fie mai bine pregătite în direcţia educaţiei fizice şi morale, pentru ca timpul petrecut în cazarmă, pe de o parte, să fie întrebuinţat în direcţiunea superioară a pregătirii elementelor pentru viaţa adevărată de muncă, de ordine şi progres. Este o greşeală a menţine armata departe de mersul evolutiv al vieţii popoarelor, într-un spirit sectar de război“ [3].

În acelaşi scop, s-au elaborat diferite studii şi sinteze consacrate reliefării contribuţiei ofiţerului la educarea fiilor patriei aflaţi sub drapel. Subliniindu-se rolul „de profesor“ al ofiţerului în armată, într-un astfel de studiu se arăta că „dacă prin celelalte şcoli nu trec decît 50 la sută din fiii poporului, prin armată trec 90 la sută“ [4]. În alte studii se sublinia că din rîndurile corpului ofiţerilor „nu se poate să fie unul care să nu înţeleagă datoria în momentul de faţă“, că pentru îndeplinirea „înaltei misiuni de a educa şi pregăti naţiunea armată nu

---

[1] *Directivele de instrucţie pentru perioada 1919—1920*, anexa nr. 1—7.
[2] *Regulamentul de educaţiune şi de luptă*, vol. 1, art. 56.
[3] *România militară*, nr. 7—8, 1921, p. 679.
[4] *Ibidem*, nr. 6, 1924, p. 659.

Scanned with OKEN Scanner

trebuie să cruțăm nimic din priceperea, energia și din puterea noastră de muncă, împinse pînă la sacrificiu ori de cîte ori va trebui, ca să putem da țării luptători conștienți și hotărîți"[1]. Popularizarea faptelor înălțătoare de vitejie săvîrșite de oștenii români în decursul veacurilor ocupa un loc central în munca de educație din unități. Un minunat prilej de a reaminti militarilor aceste fapte îl constituiau aniversările unor istorice bătălii, cum erau cele de la Sarmisegetuza și Poarta de Fier a Transilvaniei, Posada și Rovine, Vaslui și Călugăreni, Plevna, Rahova, Vidin, Smîrdan, Mărăști, Mărășești și Oituz, ca și sărbătorile declarate naționale, ca 24 ianuarie — „Ziua unirii țărilor române", „Ziua eroilor", „6 august — Bătălia de la Mărășești", 1 decembrie — „Ziua unirii Transilvaniei cu România" etc. În cadrul aceleași preocupări, pentru ca educatorii să aibă la dispoziție subiecte concrete legate de educarea patriotică a militarilor și materiale adecvate, în revistele militare care au reapărut imediat după terminarea primului război mondial au fost publicate aproape număr de număr articole, evocări, episoade eroice pe teme fie privind trecutul glorios de luptă al poporului român, fie în legătură cu eroismul fără seamăn dovedit de fiii poporului român de dincoace și de dincolo de lanțul Carpaților în campaniile din anii 1916—1918.

O serie de articole au fost legate în mod nemijlocit de demascarea expansiunii Germaniei hitleriste[2] și a revizionismului maghiar[3], altele de pregătirea națională în caz de război pentru apărarea patriei[4].

Dealtfel, educația patriotică a militarilor pe această linie a cunoscut o intensificare evidentă în anii 1936—1940, cînd trupele lui Hitler au trecut la acțiuni agresive fățișe în Europa, cînd Ungaria hortistă, sprijinită activ de Germania hitleristă și Italia fascistă, și-a întețit provocările revizioniste împotriva României. În perioada amintită s-a dat o atenție deosebită dezvoltării urii militarilor români împotriva militarismului german ca promotor al încălcării tuturor tratatelor de pace, ca încurajator al ideilor de revanșă și revizuire a granițelor, care amenința direct cu înrobirea și poporul român.

Pe lîngă această orientare justă a activității educative din unități, cercurile politice conducătoare foloseau un adevărat arsenal de forme și mijloace de înrîurire spirituală pentru a face pe militari să îndeplinească orbește și o altă „misiune" rezervată de statul burghez armatei — reprimarea oricărei încercări de revoltă a maselor populare îndreptată împotriva orînduirii sociale și politice din acea vreme. Sub acest aspect, conținutul „educației" ostășești era în totală contradicție cu năzuințele maselor populare, ale muncitorilor și țăranilor din rîndul cărora făcea parte imensa majoritate a celor chemați sub arme.

---

[1] *Ibidem*, nr. 2, 1931, p. 112.
[2] *Ibidem*, nr. 9/1931, p. 3—61 ; nr. 6/1937, p. 80—89 ; nr. 9/1937, p. 89—103.
[3] *Ibidem*, nr. 2/1938, p. 3—6 ; nr. 3/1938, p. 3—10.
[4] *Ibidem*, nr. 2/1935, p. 3—12 ; nr. 5/1939, p. 107—109 ; nr. 6/1939, p. 24—25 ; nr. 1/1935, p. 3—5 ; nr. 1/1940, p. 101—102 ; nr. 2/1940, p. 30—37.

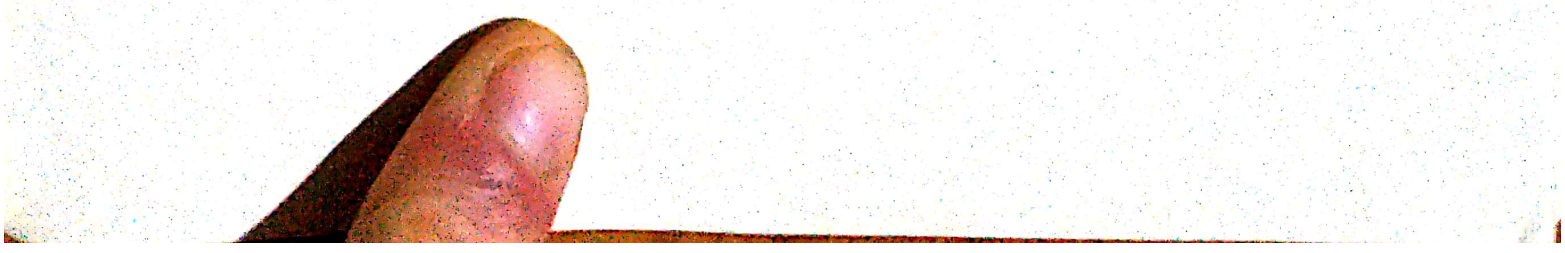

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a-şi apăra propriul regim, la nevoie chiar prin forţa armelor, clasele dominante şi partidele lor au încercat ca prin mijloacele şi formele de „educaţie“ pe care le aveau la îndemînă să tocească spiritul revoluţionar al fiilor poporului îmbrăcaţi în haină ostăşească, să-i ferească pe militari de influenţa ideilor partidelor democratice şi în special ale Partidului Comunist Român. Este edificator în această privinţă faptul că pînă şi în unele directive şi instrucţiuni orientative reieşeau la cadrul instruirii trupelor în diferite perioade, se cerea „educatorilor“ să acţioneze în aşa fel încît să-i ferească pe militari „de curentul primejdios al bolşevismului“ [1]. În ciuda unor astfel de orientări, odată cu crearea Partidului Comunist Român, ideile şi chemările P.C.R. aveau să cuprindă masele şi să străbată şi dincolo de zidurile cazărmilor, militarii de toate gradele, fii ai oamenilor muncii, înţelegînd treptat că locul lor este alături de lupta celor mulţi şi asupriţi. Atragerea maselor de militari alături de lupta revoluţionară a poporului va fi, dealtfel, unul din scopurile activităţii revoluţionare desfăşurate de partidul de tip nou în armată, începînd chiar din anul creării sale.

O reflectare directă a funcţiei sociale a armatei a fost marcată şi de participarea ei, în perioada de după primul război mondial la acţiunea de combatere a analfabetismului. Aşa cum se ştie, în timpul regimului burghezo-moşieresc, marea masă a tinerilor, îndeosebi de la sate, a fost ţinută în afara ştiinţei de carte, fapt ce avea să se răsfrîngă negativ şi în rîndurile oştirii. Mulţi dintre cei chemaţi să-şi satisfacă stagiul militar erau analfabeţi. Or, însuşirea prevederilor regulamentare, învăţarea mînuirii tehnicii din dotare cereau cu necesitate oameni care să stăpînească măcar scrisul şi cititul. Pentru a se ameliora cît de cît alfabetizarea în rîndurile celor chemaţi să-şi îndeplinească obligaţiile militare, în armată s-a manifestat o anumită preocupare în această direcţie. De exemplu, încă din anul 1919, în „Proiectul de regulament pentru exerciţii în lupta infanteriei“ se menţiona, printre altele, şi necesitatea de a se planifica ore speciale pentru „Şcoala de carte (citire şi scriere)“, ore care trebuiau să fie cuprinse în programul săptămînal al unităţii [2]. Într-o Directivă a Marelui stat major pe anul 1922, se sublinia că întrucît o mare parte a militarilor sînt neştiutori de carte, este necesar ca zilnic să se facă una la două ore „ştiinţă de carte“, pentru că „serviciul militar este cea mai bună ocazie ca instituţia noastră să contribuie la opera naţională de unificare sufletească a fiilor patriei. Pentru realizarea acestui scop, primul mijloc este cunoaşterea limbii prin scris şi citit. Urmează deci ca soldaţii de orice naţionalitate, în timpul serviciului sub drapel, să fie învăţaţi să citească şi să scrie românește“ [3]. Această ultimă prevedere avea în vedere însuşirea limbii române şi de către tinerii din rîndul naţionalităţilor conlocuitoare, deoarece comenzile, procesul de pregătire, cum era şi firesc, se făceau în

---

[1] *Directiva de instrucţie pentru perioada 1919—1920*, p. 8.

[2] *Proiect de regulament pentru exerciţii şi lupta infanteriei (pînă la batalion şi companie inclusiv)*, p. 13, 28.

[3] *Istoricul Corpului 6 armată*, vol. 1, p. 86—88.

limba română în întreaga armată. Factorii de răspundere din armată au dat chiar „ordine exprese" unităților pentru buna organizare și desfășurare a „Școlii de carte".

După anul 1922, Marele stat major a căutat să perfecționeze sistemul „școlilor de carte" din armată. Astfel, prin Directiva de instrucție din 1924, forul militar citat mai sus recomanda comandanților de diferite trepte ierarhice să folosească învățătorii din unități pentru a ține lecții cu analfabeții și cu cei care nu cunosc limba română, cîte o oră pe zi, precum și conferințe pe teme de geografie, economie și istorie, astfel încît, la lăsarea la vatră, toți militarii să știe „a scri și a citi", iar cei din rîndurile naționalităților conlocuitoare să poată vorbi și românește.

Din partea organelor superioare ale armatei a existat o anumită preocupare și pentru îmbunătățirea metodelor de organizare și desfășurare a învățămîntului de carte din unități. În acest sens, printr-un ordin al Inspectoratului general de armată se recomanda celor în drept ca școala de știință de carte să fie organizată pe trei grupe, și anume : cu analfabeți ; cu cei care știu puțină carte ; cu militarii de altă naționalitate pentru a-i învăța limba română [1]. Prin alte dispoziții s-a precizat și numărul de ore afectate anual pentru „Școala de carte". Bunăoară, printr-o directivă elaborată în anul 1929, se stabileau 50 de ore pe an pentru aceste școli. În anul 1930, „școlile de carte" se făceau pe companii, o oră pe zi, sub supravegherea unui ofițer sau subofițer. Pentru buna desfășurare a lecțiilor se recomanda a fi folosiți gradați și militari cu termen redus („teteriști") care nu erau încadrați în „școala instructorilor".

Chiar dacă în perioada la care ne referim nu a existat o politică generală de stat pentru lichidarea analfabetismului — așa cum se va petrece în anii revoluției socialiste — realitățile concrete dovedesc că armata a fost instituția care, alături de școala generală, a contribuit la luminarea unui însemnat număr de tineri din rîndurile celor săraci și oprimați, îndeplinindu-și și pe acest plan una din laturile specifice funcției sale sociale.

Totodată, în perioada interbelică, armata română, continuînd tradiții anterioare, a luat parte activă la unele lucrări din economia națională, aceasta fiind un alt aspect important al funcției ei sociale. În studiile lor, cadrele militare au remarcat rolul oștirii în viața economică și politică a țării de-a lungul timpurilor și necesitatea sporirii acestuia în perioada interbelică pentru întărirea și clădirea pe așezămînt solid al noului stat român, „oferind gratis și generos tot felul de ajutoare, oameni competenți în materie, capabili de a conduce noile organizații" [2].

Participarea militarilor la o astfel de activitate a fost reglementată prin „Decret — lege pentru întrebuințarea armatei la refacerea economică a țării (Armata constructivă)", promulgat la 24 aprilie 1920.

---

[1] *Ibidem.*
[2] *România militară*, nr. 7—8, 1921, p. 677—678.

Scanned with OKEN Scanner

În conformitate cu reglementările respective, ministrul de război, în baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri, era „autorizat să pună la dispoziția autorităților civile, a întreprinderilor și societăților al căror scop era refacerea economică a țării, combaterea speculei și mărirea producției, elemente ale armatei, fie constituite în unități, fie numai cadre, materiale etc“ [1]. În decretul-lege se sublinia că timpul întrebuințat de militari în activitatea economică va fi considerat ca stagiu de serviciu, decurgînd de aici toate drepturile și îndatoririle prescrise de legile și regulamentele militare. Instrucțiunile generale elaborate pentru aplicarea dispozițiilor „Decretului-lege pentru întrebuințarea armatei la refacerea economică a țării“ precizau domeniile în care militarii puteau participa la viața economică : refacerea comunicațiilor de tot felul (șosele, căi ferate, poduri etc.) ; exploatarea căilor ferate ; ajutorarea transporturilor pe apă ; efectuarea transportului pe șosele a produselor alimentare, a combustibilului și materialelor de construcții și reparații ; punerea de șoferi militari la dispoziția autorităților civile și stabilimentelor industriale „în scopul transportului de persoane și materiale“ ; constituirea de unități încadrate cu specialiști pentru „reconstruirea localităților distruse în total sau în parte de război, de incendii sau inundații ; tăierea pădurilor în scopul de a procura lemne de foc și de construcții, precum și pentru asanarea lor“ [2]. Cu tot caracterul de clasă al acestor reglementări, care facilitau, printre altele, și punerea la dispoziția întreprinderilor capitaliste a unor militari „pentru a înlocui pe meseriașii de la uzinele de apă, de iluminat și electricitate, în caz de grevă generală a acestora“ [3], ele au sporit, pe cale legală, aportul armatei la refacerea economică a țării în perioada grea și complexă de după primul război mondial.

În deceniile la care ne referim s-au emis și alte reglementări privitoare la participarea armatei la viața economică a țării, unele din acestea fiind rezultate chiar din greutățile cu care se confrunta oștirea datorită alocațiilor bugetare reduse. Astfel, în baza unor „instrucțiuni generale“ din februarie 1932 și din februarie 1933, elaborate de Ministerul de Război, la 21 aprilie 1933 a fost lansat un ordin circular de către „Direcția intendenței, serviciul de subzistență“, prin care, pentru „satisfacerea alocației de furaje pentru animale“ (nesatisfăcător acoperită de fondurile bugetare), s-a ordonat unităților militare să participe „într-o cît mai largă măsură la muncile agricole pe bază de contracte, angajamentul făcîndu-se numai în dijmă“, de la 1/4 la 2/3 pentru armată. Prin aceleași instrucțiuni se preciza că unitățile pot angaja oamenii pentru orice munci agricole : secerat, treierat, prășitul porumbului și leguminoaselor, săpatul și stropitul viilor, la grădini de zarzavat etc., „urmînd ca în schimbul muncii oamenilor, valorificată în bani“, proprietarul să dea grăunțe, fîn, ovăz și porumb, „după nevoile unităților“ [4].

---

[1] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. IX—X, p. 317—318.
[2] *Ibidem*, p. 318—321 ; *Monitorul oastei*, nr. 36, 1920.
[3] *Ibidem*, p. 319.
[4] *Monitoarul oastei*, nr. 4, 1933, p. 4.

Deşi reglementările lăsau la latitudinea comandanţilor de unităţi şi mari unităţi să pună la dispoziţia „proprietarilor", pe bază de contract, ostaşi pentru lucru, ceea ce crea evidente premise pentru abuzuri şi fraude, totuşi militarii întrebuinţaţi în muncile agricole au contribuit la strîngerea şi depozitarea recoltei şi astfel au suplimentat întrucîtva disponibilităţile de produse agroalimentare şi furaje. Pe această linie, se cuvine să mai fie menţionat şi faptul că, în special în perioada concentrărilor din anii 1939—1940, unele unităţi militare au ajutat la munca cîmpului familiile ale căror soţi sau fii erau încorporaţi sau mobilizaţi. De asemenea, armata a fost prezentă la combaterea unor calamităţi naturale, la înlăturarea urmărilor inundaţiilor, a viscolelor, a incendiilor etc.

După cum s-a arătat mai înainte, unul din scopurile în care guvernele intenţionau să folosească armata era acela de instrument pentru apărarea şi consolidarea orînduirii burgheze, pentru reprimarea luptei revoluţionare duse de masele populare pentru o viaţă mai bună, pentru drepturi şi libertăţi democratice. În „Regulamentul asupra serviciului interior pentru toate trupele", elaborat în 1919, se stipula că armata este scutul ţării contra „dezordinii dinăuntru" [1], iar în „Regulamentul asupra serviciului de garnizoană" se preciza ca misiune pentru „comandantul de garnizoană" să acţioneze în aşa fel încît să facă „să se respecte liniştea publică de toţi cetăţenii în genere", dînd „ajutorul cuvenit autorităţilor civile, ori de cîte ori acestea vor reclama pentru stabilirea ordinei publice" [2]. Ulterior, aceste prescripţiuni regulamentare au fost lărgite. De pildă, în ediţia din 1935 a aceluiaşi regulament se stipula că scopul serviciului militar de garnizoană este, între altele, şi acela „de a lua măsuri pentru menţinerea ordinii în caz de tulburări, greve, revolte, precum şi pe timpul stării de asediu, de mobilizare şi război, potrivit prescripţiunilor legilor şi regulamentelor respective" [3].

Prin diverse alte acte legislative, s-au detaliat prevederile vizînd intervenţia armatei în scopul apărării intereselor regimului politic al burgheziei şi moşierimii. De pildă, în decretul nr. 1826, din 30 iunie 1918, care prelungea „pe întreg teritoriul ţării" starea de asediu, introdusă la 14 august 1916, se arăta : „Toate puterile atribuite de legi şi regulamente autorităţilor civile, peste tot ce este referitor la menţinerea ordinii publice şi poliţiei, trec în totul în mîinile autorităţilor militare". Pe acelaşi plan, cu începere de la 14 iulie 1918, s-au stabilit că „atribuţiunile de poliţie şi siguranţă generală a statului se vor exercita sub ordinele ministerului de război şi ale generalilor comandanţi ai corpurilor de armată respective, de către însărcinaţii legalmente cu aceste atribuţii în întreaga ţară" [4]. În baza Decretului nr. 1826, autorităţile militare aveau dreptul : de a face „percheziţiuni oricînd şi oriunde va cere trebuinţa" ; de a „cenzura presa şi orice publicaţiune" ; de a „îm-

---

[1] *Regulamentul asupra serviciului interior pentru toate trupele*, Bucureşti, 1918, art. 10.

[2] *Regulamentul asupra serviciului de garnizoană*, Bucureşti, 1918, art. 10.

[3] *Regulamentul asupra serviciului în garnizoană pentru trupele de toate armele*, Aprobat de Înaltul decret nr. 1795 din 5.IV.1935, art. 1, aliniatul „e".

[4] *Monitorul oastei*, nr. 117, 1918, *Partea regulamentară*, p. 291.

piedica apariţiunea oricărui ziar sau publicaţiune" ; de a „controla orice corespondenţă din afară, fie dinăuntru" ; de a „opri sau dizolva orice adunări, oricare ar fi numărul participanţilor şi în orice loc s-ar întruni". Tribunalelor militare li s-a dat competenţa de a judeca „toate delictele şi crimele contra constituţiei" şi pe cele contra „siguranţei statului şi contra ordinei publice" [1]. Decretul citat a fost elaborat, aşa cum spunea Al. Marghiloman, preşedintele de atunci al Consiliului de Miniştri şi ministru de interne, „dată fiind starea actuală a spiritelor din ţară" [2], adică dezvoltarea, în adîncime şi în lărgime, a mişcării revoluţionare a proletariatului şi ţărănimii, a tuturor celor exploataţi şi asupriţi.

Concepţia claselor dominante de folosire a armatei ca instrument de apărare şi consolidare a orînduirii burgheze era materializată şi în prevederile stipulate în „instrucţiunile generale" date la 8 iulie 1920 pentru aplicarea dispoziţiunilor decretului-lege mai sus amintit. Prin ele se dădeau împuterniciri Ministrului de Război ca „pe baza unui jurnal al Consiliului de Miniştri" să se întrebuinţeze „oameni de trupă specialişti pentru a înlocui pe meseriaşii de la uzinele de apă, de iluminat şi electricitate în caz de eventuale greve a acestora" [3]. În acelaşi sens, detaşamentele militare de la întreprinderile puse sub regim militar erau obligate să aplice „Instrucţiunea militară asupra întrebuinţării armatei în caz de tulburări", aflată în vigoare încă din 1907, prescripţiile respectivelor instrucţiuni trebuind „a fi bine cunoscute de toţi ofiţerii" şi aplicate întocmai „în caz de agresiune sau încercări de sabotare a materialului şi instalaţiilor" [4]. „Reactualizată" în anul 1920, în instrucţiune se prevedea de data aceasta că „armata este datoare a interveni în caz de trebuinţă pentru menţinerea ordinei publice şi a siguranţei interne a statului atît cînd este chemată de autorităţile civile cît şi din propria sa iniţiativă" [5]. Stabilind cazurile în care armata putea fi „chemată" la intervenţii de acest gen — şi anume „revolte, dezordine, întruniri ostile, adunări zgomotoase şi ameninţătoare ; atingeri grave aduse liniştii publice ; opuneri faţă de executarea legilor, regulamentelor şi ordinelor legale" — instrucţiunile cereau celor ce răspundeau de aplicarea lor ca acţiunea armatei în asemenea situaţii „să fie întotdeauna energică şi hotărîtă". „Misiunea trupelor în acţiunea de pacificare a răscoalelor — se mai consemna în instrucţiune — trebuie să fie privită de acestea întocmai ca şi o operaţiune de război", iar în caz de nesupunere a maselor ţărăneşti se cerea să se facă „uz de arme" [6].

În anii crizei econmice din 1929—1933, cînd lupta maselor populare a luat o deosebită amploare, au fost elaborate numeroase alte

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem*, p. 293.
[3] *Ibidem*, nr. 36, 1920, p. 1790—1795. *Instrucţiuni generale pentru aplicarea Decretului-lege nr. 1641 din 1920.*
[4] *Ibidem*, p. 1791.
[5] *Instrucţiuni ministeriale asupra întrebuinţării armatei în caz de tulburări*, Bucureşti, 1907, p. 7.
[6] *Ibidem*, p. 7—10, 20, 22—23.

Scanned with OKEN Scanner

instrucțiuni pentru reprimarea, la nevoie cu forța militară, în primul rînd a acțiunilor de clasă revoluționare ale proletariatului. În acest sens, Marele stat major a elaborat instrucțiuni speciale în vederea intervenției hotărîte în cazul unor „tulburări interne". Se cera organelor chemate să execute acele instrucțiuni, ca „tulburările interne" să fie „întîmpinate de la început cu măsuri bine studiate" pentru a nu avea „urmări incalculabile", ce ar putea duce „chiar la conflicte armate" [1]. Totodată, în același document se arăta că trupele armatei de campanie vor fi întrebuințate în astfel de situații conform prevederilor Regulamentului serviciului de garnizoană, „numai pentru reprimarea dezordinelor reale și actuale : dezordinele în perspectivă necesită numai măsuri de precauție luate prin înțelegere prealabilă între autoritățile civile și militare locale. Este strict interzis a întrebuința trupele operative pentru menținerea ordinii (periclitată sau nepericlitată) ; această însărcinare revine organelor polițienești și jandarmeriei rurale" [2]. Rezultă cu claritate că „burghezia și moșierimea au căutat să folosească armata în slujba intereselor de clasă, ca instrument de apărare a regimului de exploatare, pentru asuprirea poporului și înăbușirea luptei revoluționare a maselor" [3]. Prescripțiunile regulamentare și planurile elaborate în vederea apărării cu forța armată a „ordinei" interne burgheze nu au rămas, din păcate, nici după primul război mondial, numai în domeniul teoriei. Elemente ale armatei au fost întrebuințate de către clasele exploatatoare pentru înăbușirea în sînge a luptelor revoluționare din 13 decembrie 1918, cînd au căzut sub ploaia de gloanțe peste 100 de muncitori [4], unii militari au fost apoi folosiți, nu cu întrebuințarea armei, pentru împiedicarea desfășurării grevei generale din octombrie 1920 [5], care, după propria apreciere a Ministerului de Război, făcută în Ordinul de zi pe armată din 24 octombrie 1920, „a avut răsunet în multe din stabilimentele militare în care lucrătorii au refuzat de a mai lucra [...]" [6]. Referindu-ne la perioada crizei economice din anii 1929—1933, se cuvine să precizăm că deși organele de represiune burgheze au ordonat măsura de a se folosi subunități și unități pentru înăbușirea luptelor revoluționare ale maselor populare, la apelurile comuniștilor și ale altor patrioți, la apelurile părinților și ale fraților lor, mulți militari au refuzat să recurgă la arme. Relatînd despre greva minerilor din Lupeni din august 1929, unde au fost aduse și subunități de represiune, ziarul „Viața muncitoare", organ de presă al sindicatelor unitare, sublinia că „toți muncitorii din Lupeni spun că servanții mitralierei aduși împotriva muncitorilor au refuzat să tragă și că ofițerul respectiv ar fi rănit cu revolverul pe unul din soldați ca

---

[1] Arh. M.A.N., dosar nr. 1476/1933, f. 1. *Instrucțiuni relative la tulburări interne* nr. 333/1932, f. 1.

[2] *Ibidem*, f. 2, 3.

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 484.

[4] *Greva generală din România — 1920*, București, p. 56—68.

[5] *Ibidem*, p. 225, 229—230, 246—247, 272—281, 289, 302, 330—345.

[6] *Monitorul oastei*, nr. 72, 1921, p. 207—208 ; nr. 53, 1920, p. 2381.

Scanned with OKEN Scanner

represiune. Totuși mitraliera nu a tras“ [1]. Conștiința că sînt fii de muncitori și țărani a determinat pe mulți militari ca nici în luptele duse de muncitorii ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 ei să nu poată fi folosiți ca trupe de represiune, mulți soldați fiind alături de participanții la luptele revoluționare [2]. Cu toată severitatea legilor, au fost „nenumărate cazurile cînd ostași și multe cadre de comandă ale armatei s-au solidarizat cu cei ce muncesc, s-au alăturat poporului în lupta pentru drepturi democratice, împotriva exploatării și a asupririi, a claselor stăpînitoare“ [3].

În pofida deselor dispoziții și reglementări, a presiunilor organelor locale ale puterii de stat, au fost comandanți care s-au opus folosirii armatei în acțiuni care nu se încadrau în executarea misiunii ei de bază — apărarea patriei. De exemplu, în rapoartele înaintate de unii comandanți de regimente, prin care aceștia arătau că prefecții le cer să trimită trupe prin sate în campania electorală din februarie-martie 1922, generalul Nicolae Petala, comandantul Corpului 6 armată, mare unitate dislocată în Transilvania, le răspundea cu demnitate și cu promptitudine : „Sînt contra trimiterii de trupe prin sate în această perioadă de propagandă electorală, care trebuie să fie lăsată liberă pentru toate partidele. Prezența trupelor în sate fără absolut motive de forță majoră va fi interpretată ca un mijloc de silnicie a voinței alegătorilor [...]. Comunicați domnului prefect modul meu de a vedea“ [4]. Același general, comandantul Corpului 6 teritorial, ordonă, la 4 martie 1933, să se cerceteze și să ia măsuri împotriva celor vinovați de evenimentele întîmplate la circumscripția electorală Hida, unde „jandarmii au ridicat mai mulți alegători, îndrumîndu-i la cercurile de recrutare“. Generalul Petala cerea celor în drept ca și în situația în care „chemările sînt legale, să se amîne chemarea pînă după alegeri. Dacă ele sînt ilegale, oamenii să fie lăsați imediat în libertate și să se ia măsuri contra acelora care s-au făcut vinovați“ [5]. Cu asemenea prilejuri se „recomanda“ însă ofițerilor să păstreze atitudinea cea mai demnă, fără a-și manifesta opiniile sau sentimentele cu privire la situația politică. Se ordona, în același timp, să nu se trimită ofițeri în calitate de comandanți ai gărzilor secțiilor de votare, la secțiile unde candidau rudele lor [6].

Partidul Comunist Român, pronunțîndu-se pentru luarea celor mai eficiente măsuri ca armata să-și îndeplinească întocmai și la timp principala menire care-i revenea — apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale —, a combătut cu vehemență pe toți cei care căutau să folosească oștirea în scopuri înguste de clasă, burgheze, și în special pentru reprimarea luptei revoluționare a maselor

---

[1] *Viața muncitoare* din 1 septembrie 1929.

[2] Vezi detalii în : *Activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, Editura militară, București, 1974, p. 70—74.

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 484.

[4] *Istoricul Corpului 6 armată*, vol. 1, 1919—1926, p. 85.

[5] *Ibidem*.

[6] *Ibidem*, vol. 2, 1929—1932, p. 109.

populare și pentru folosirea abuzivă a militarilor pentru îmbogățirea fabricanților și moșierilor. Intensificarea legăturilor Partidului Comunist Român cu militarii, precum și folosirea unor forme și mijloace variate pentru a-i face să înțeleagă cît mai clar misiunea reală ce revenea armatei — apărarea țării — au înrîurit notabil conștiința maselor de ostași, au avut un rol pozitiv în reducerea efectelor funcției represive rezervate armatei de burghezie și moșierime. Complexitatea de factori ce au acționat asupra armatei, în cadrul cărora activitatea Partidului Comunist Român a jucat un rol de primă importanță, a făcut ca oștirea română să înțeleagă la timpul potrivit marea și greaua răspundere ce-i revenea alături de întregul nostru popor în lupta pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă.

Participarea armatei române, în întregimea ei, la insurecția națională antifascistă și antiimperialistă și la războiul antihitlerist și încadrarea ei organică în procesul transformărilor revoluționare ce au avut loc în România în anii revoluției și construcției socialiste aveau să determine mutații esențiale, de fond și în ceea ce privește funcția socială a organismului nostru militar.

O înrîurire directă, deosebită și decisivă asupra participării armatei la actul istoric de la 23 August 1944 și la toate celelalte evenimente istorice care s-au derulat în istoria nouă a României l-a avut activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în rîndurile militarilor încă de la constituirea sa, în mai 1921. Crearea P.C.R. pe baza ideologiei marxist-leniniste a marcat o etapă nouă, superioară și în ceea ce privește înțelegerea și definirea conceptului de putere armată la români, în clarificarea rolului și misiunii ce revine oștirii în diferitele etape istorice. Partidul a dat un conținut nou, noi sensuri și dimensiuni mai ample, mai profunde, cu adevărat științifice acestui concept. Avînd la bază o gîndire militară proprie, bazată pe concepția materialismului dialectic și istoric, P.C.R. și-a elaborat cu claritate politica sa în domeniul militar ținînd seama atît de tradițiile acumulate de poporul român în decursul luptelor sale de veacuri pentru apărarea patriei, împotriva oricăror forme de dominație și asuprire străină, cît și de realitățile social-economice și politice din țara noastră, de mutațiile survenite în evoluția acestora de-a lungul deceniilor, de dinamica vieții internaționale.

Purtători de cuvînt autorizați ai partidelor burgheze sau mic-burgheze care au ființat în perioada 1921—1944 nu s-au ferit să vehiculeze deschis ideea „neutralității politice“ a armatei, neapartenența ei la nici un partid politic etc. Punctele lor de vedere referitoare la caracterul așa-zis apolitic al oștirii sau la menținerea armatei într-o totală „neutralitate“ politică și-au găsit apoi o amplă oglindire într-o seamă de lucrări, inclusiv în cele în care se abordau probleme de strictă specialitate militară. Astfel, într-un studiu dedicat analizei unor aspecte referitoare la problematica apărării naționale, se consemnează : „În chestiuni pur militare, politica nu trebuie să se amestece sub nici o formă, armata trebuind să fie cît mai departe de luptele politice. Țările unde

s-a făcut politică în armată, au ajuns la dezastru..."[1]. În numeroase alte scrieri apărute în perioada interbelică este destul de des prezentă ideea excluderii ostaşilor de la viaţa politică a ţării, ceea ce de fapt însemna frustrarea lor de la cele mai elementare drepturi politice cetăţeneşti. Partidele politice burgheze — se consemnează într-o lucrare tipărită la numai doi ani de la actul istoric de la 23 august 1944 — au menţinut în trecut armata „într-un minorat cetăţenesc, nedîndu-i drepturi politice elementare"[2]. Înainte se afirma că „armata nu face politică" — citim mai departe în lucrare. În realitate, oştirea făcea „politica de interese personale sau meschine, de grup"[3]. Perseverînd pe linia încercării de a „demonstra" necesitatea caracterului „apolitic" al oştirii, unii reprezentanţi ai partidelor burgheze sau mic-burgheze au căutat să acrediteze şi ideea menţinerii „neutralităţii" armatei în cazul conflictelor sociale. După opinia lor, în astfel de situaţii militarii ar fi urmat să rămînă pasivi. „Armata — aprecia într-o lucrare Virgil Madgearu, ideologul P.N.Ţ., — trebuie să fie, odată pentru totdeauna, ferită de a servi ca mijloc de intervenţie în conflictele sociale"[4]. Viaţa politică burgheză dintre cele două mari războaie avea să ofere destule exemple care au fost într-o flagrantă contradicţie cu astfel de afirmaţii.

Pornind de la înţelegerea caracterului de clasă al armatei şi demascînd folosirea acesteia ca instrument de forţă de către clasele dominante pentru realizarea scopurilor lor înguste, proletariatul, mişcarea sa revoluţionară organizată, iar de la crearea sa, din mai 1921, şi Partidul Comunist Român au militat activ pentru scoaterea oştirii de sub influenţa burgheziei şi moşierimii, pentru înlocuirea acesteia printr-o armată revoluţionară, subliniind, totodată, necesitatea înarmării poporului.

Continuînd cele mai bune tradiţii ale mişcării muncitoreşti şi socialiste în România, Partidul Comunist Român şi-a fixat o tactică şi o strategie adecvată privind munca în armată, urmărind atingerea unor obiective precise care să ducă, în final, la atragerea militarilor de partea luptei revoluţionare a maselor, pentru apărarea independenţei naţionale a României, la schimbarea caracterului armatei în concordanţă cu transformarea revoluţionară a societăţii. Realizarea unor astfel de deziderate majore a implicat din partea P.C.R. atît o luptă teoretică, de idei, pe tărîmul conceptului privind rolul şi menirea armatei în societatea împărţită în clase antagoniste, dar şi după aceea, odată cu victoria noii orînduiri, cît şi acţiuni practice menite să asigure transpunerea în viaţă a concepţiilor sale pe această linie. În chip firesc, între 1921—1944,

---

[1] Lt. colonel Manafu M., *Pregătirea apărării naţionale*, Bucureşti, 1929, p. 32—33.

[2] *Armata şi alegerile*, Editura inspectoratului general al armatei pentru E.C.P., Bucureşti, 1946, p. 31.

[3] *Ibidem*.

[4] Virgil N. Madgearu, *Ţărănismul*, Tipografia „Reforma socială", Bucureşti, [f.a.], p. 61.

în activitatea teoretică și practică a P.C.R. privind munca în armată aveau să intervină o seamă de mutații, în funcție de obiectivele ce se urmăreau a fi atinse, într-o etapă sau alta, corespunzător condițiilor concrete ale României, ca și evoluției situației internaționale. Folosind pe plan superior experiența pozitivă din vechea mișcare socialistă, însușindu-și creator teoria marxist-leninistă referitoare la menirea oștirii în societatea veche, capitalistă, și în noua orînduire, socialistă, Partidul Comunist Român a dovedit supletea necesară pentru a-și fixa sarcini clare și precise privind munca în armată, subordonîndu-le luptei generale a partidului pentru atingerea obiectivelor fixate.

Activitatea în armată, ideea desființării armatei permanente și a înarmării maselor a constituit o preocupare de seamă a lui Marx, Engels și Lenin, care — așa cum am menționat în capitolul precedent — legau aceste probleme de însăși îndeplinirea misiunii istorice a proletariatului de gropar al capitalismului și făuritor al orînduirii socialiste.

Înarmat cu teoria materialist-dialectică, ținînd seama de realitățile din România, P.C.R. și-a formulat o concepție proprie, originală și suplă, privind activitatea în armată, îmbogățind-o cu teze și concluzii noi, izvorîte din confruntările permanente cu viața, cu practica. Esența acestei concepții, manifestată atît pe planul luptei teoretice, cît și al muncii practice, se circumscrie, se subordonează unei idei majore a activității partidului comunist : mobilizarea proletariatului și a aliaților săi pentru sfărîmarea vechii orînduiri bazate pe inegalitate, pe exploatare și asuprire și făurirea unei societăți noi. Înfăptuirea unui astfel de deziderat nu se putea realiza fără participarea la lupta revoluționară a fiilor de muncitori, de țărani, de intelectuali îmbrăcați în haine ostășești. În acest context, P.C.R. și-a fundamentat perceptul că proletariatul și aliații lui nu pot ieși victorioși în lupta împotriva burgheziei și moșierilor, pentru instaurarea noii orînduiri, dacă nu va avea alături de el, dacă nu va atrage și armata în această grandioasă și grea bătălie. Partidul Comunist Român și-a expus atitudinea sa față de armată, sarcinile ce-i reveneau în direcția activității revoluționare printre militari, precum și căile și metodele practice ce urmau a fi folosite, în documentele programatice elaborate în perioada anilor 1921—1944 de congresele sale și plenarele Comitetului Central, în manifestele, chemările și apelurile sale, cît și prin propaganda verbală desfășurată direct în rîndurile militarilor. Astfel, încă de la primul congres partidul a precizat poziția comuniștilor față de armata existentă, subliniind, ca linie principală de conduită, „a dezarma burghezia și a înarma clasele revoluționare". Într-unul din documentele elaborate la istoricul congres, printre altele, se sublinia : „Burghezimea, pentru a trăi, recurge la toate mijloacele de violență, provocînd războaie naționale și civile ca să poată conserva astfel puterea în mîinile sale și să-și poată salva privilegiile. De aceea, una din condițiile cele mai de căpetenie ale triumfului revoluției sociale este de a dezarma burghezia și a înarma clasele revoluționare. Armele trebuie să fie puse

Scanned with OKEN Scanner

în mîinile poporului, ale lucrătorilor și claselor sărace“ [1]. În viziunea partidului, accesul poporului la arme era subordonat asigurării victoriei revoluției socialiste. „Clasele revoluționare — se sublinia la Congresul I al P.C.R. — își însușesc cu mîna înarmată puterea statului, înfrîngînd rezistența burgheziei interne și externe, consolidînd astfel stăpînirea și izbînda definitivă a socialismului.

Miliția națională este organizată pe baza următoarelor principii: înarmarea lucrătorilor și țăranilor săraci, a întregii populațiuni sărace în stare să poarte armele și crearea armatei roșii ca element activ al miliției pentru apărarea permanentă a revoluției împotriva contrarevoluției“ [2].

Punctul de vedere stabilit de partidul nostru comunist la primul său congres, privind rolul și menirea oștirii, va constitui o linie programatică ce va sta la baza orientării întregii lui activități desfășurate în armată în perioada următoare. În funcție de sarcinile concrete specifice fiecărei perioade, partidul își va preciza cu claritate direcția și modalitățile de acțiune. „Armata de azi, care este oricînd la dispoziția burgheziei — se arăta într-un manifest din 1922 al Partidului Socialist-Comunist adresat muncitorilor și țăranilor — trebuie reformată. Fiecare cetățean al țării să-și aibă arma și munițiile lui, fiecare comună să aibă partea ei de artilerie etc.“ [3]. Rezultă, deci, că la puțin timp de la înființarea sa, partidul comunist a pus expres, ca una din sarcinile sale de perspectivă, crearea unei forțe militare proprii pentru a sluji interesele revoluției proletare. Pînă la realizarea acestui deziderat, P.C.R. considera că armata trebuie să servească intereselor generale ale poporului. Pentru aceasta, așa cum se sublinia într-una din rezoluțiile C.C. al P.C.R., „Armata română trebuie democratizată, ca dintr-un instrument de oprimare a poporului, să devină apărătorul poporului. Soldaților trebuie să li se dea toate drepturile politice cetățenești (participarea la alegeri, la adunări etc.). Trebuie înlăturat sistemul odios de bătaie în armată și introdusă o purtare demnă, omenească din partea ofițerilor față de soldați. Soldaților trebuie să li se asigure mîncarea omenească, iar familiilor lor ajutor material și scutiri fiscale. Trebuie încetat cu sistemul de trimitere a soldaților la muncă pe moșiile boierești și introdus concediul soldaților pentru muncile agricole pe pămînturile proprii. Muncitorimea trebuie să apere interesele imediate economice și libertățile politice ale soldaților, gradaților și ofițerilor inferiori, mobilizînd în acest scop masele populare și organizațiile lor și făcînd astfel cu putință aducerea armatei în serviciul poporului, în serviciul păcii și al libertății“ [4].

În contextul dat, Partidul Comunist Român a susținut fără rezerve necesitatea desfășurării unei intense activități revoluționare în oștire

---

[1] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, Editura militară, București, 1974, p. 15.

[2] *Ibidem*.

[3] *Ibidem*, p. 16.

[4] *Documente din istoria P.C.R., 1934—1937*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1957, p. 443—444.

Scanned with OKEN Scanner

pentru a clarifica pe soldaţi, gradaţi şi subofiţeri, cît şi pe ofiţerii legaţi de popor, asupra caracterului de clasă al armatei, demascînd cu vigoare condiţiile grele de viaţă ale celor chemaţi să-şi satisfacă serviciul militar, teroarea din cazărmi, înjosirile şi umilirile la care erau supuse în special contingentele de soldaţi. P.C.R. socotea că încă înainte de a fi încorporat în armată tînărul fiu de muncitor sau de ţăran, trebuia să cunoască ce reprezintă „armata burgheză" precum şi „diferenţa dintre armata burgheză şi cea roşie proletară". Odată cu intrarea lui pe porţile cazărmilor, clarificarea tineretului asupra rolului şi menirii armatei în societatea burgheză, ca şi demascarea vieţii inumane din unităţi, era o sarcină de primă importanţă a activităţii de partid şi de U.T.C. în armată. Totodată, tineretul îmbrăcat în haină ostăşească trebuia atras la luptă pentru îmbunătăţirea vieţii din unităţi, pentru cîştigarea unor revendicări imediate şi necesare, legînd aceasta de lupta clasei muncitoare, a ţărănimii, a întregului popor muncitor pentru drepturi şi libertăţi democratice, pentru o viaţă mai bună. „Pentru a atinge aceste scopuri — se sublinia într-o circulară a conducerii partidului din anul 1925 — trebuie, pe de o parte, să legăm lupta pentru revendicările imediate enumerate mai jos, ale maselor soldăţeşti, cu lozincile generale de luptă împotriva militarismului, [...], iar pe de altă parte, să legăm lupta pentru cerinţele imediate ale soldaţilor cu lupta clasei muncitoare în afară de armată.

Condiţiile de viaţă ale soldatului român — continua documentul — sînt atît de rele, structura este atît de pestriţă, încît ea oferă un teren foarte favorabil pentru desfăşurarea unei activităţi intense, pe baza intereselor imediate ale soldaţilor" [1]. În mod concret, prin circulară se cerea ca în armată să se lupte pentru : „îmbunătăţirea şi mărirea hranei, a îmbrăcămintei şi pentru mărirea soldei ; pentru desfiinţarea bătăiei ; împotriva mizeriei — sistemul de a batjocora pe soldaţi ; pentru un tratament omenesc şi egal, fără deosebire de naţionalitate şi religie" [2]. P.C.R., a apreciat în mod just că pentru desfăşurarea unei munci eficiente în armată o mare importanţă o are compoziţia socială a acesteia şi că, din acest punct de vedere, în oştirea română sînt create condiţii prielnice, favorabile. „Soldaţii sînt în majoritatea lor ţărani — se subliniază în documentul la care ne-am referit. De aceea trebuie folosit tot ceea ce ei văd nou în viaţa oraşului pentru a le da o educaţie în aşa fel ca să înţeleagă că în oraş ca şi la ţară majoritatea populaţiei — clasa muncitoare — munceşte, este exploatată, iar din roadele muncii lor se folosesc fabricanţii, bancherii, în general burghezia, şi că numai prin unirea celor ce muncesc de la sate şi oraşe şi prin lupta comună sub conducerea muncitorilor din oraş, care sînt mai conştienţi, pot scăpa de mizeria în care se zbat azi păturile muncitoare" [3].

Odată fixate obiectivele teoretice ale activităţii revoluţionare în armată, în faţa P.C.R. s-a ridicat, ca o sarcină imediată şi de mare im-

---

[1] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 25.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*

portanță, stabilirea modalităților practice de muncă, a metodelor și formelor concrete de acțiune. Era, firește, o problemă destul de dificilă mai ales după ce partidul comunist a fost trecut în ilegalitate și a devenit și mai mult ținta principală a unei represiuni feroce. Bazîndu-se însă pe experiența acumulată, îmbinînd în mod organic formele de activitate ilegală cu cele legale, P.C.R. a reușit să depășească aceste greutăți, izbutind să obțină unele succese pe latura practică a muncii în armată. Astfel, P.C.R. a reușit să creeze organizații de partid și tineret în unele unități și formațiuni militare. Referitor la acest fapt, în documentele de arhivă se semnalează existența, încă din anul 1924, de celule ale P.C.R. și ale U.T.C. în unele regimente și formațiuni militare [1].

În același an, pe lîngă C.C. al P.C.R. s-a creat o comisie specială care avea ca sarcină desfășurarea activității în armată. Unul din membrii acestei comisii urma să lucreze în flota militară. Tot în anul 1925, în urma indicațiilor date de P.C.R., s-a pregătit editarea „Calendarului soldatului" și tipărirea unor manifeste, broșuri și gazete, ce urmau să fie difuzate în unitățile armatei.

Alături de aceste forme de activitate, partidul a cerut activiștilor săi și ai celor de tineret să desfășoare o muncă directă în armată pentru a lămuri pe militari asupra cauzelor și scopurilor unor greve, demonstrații muncitorești sau al unor mișcări țărănești. Pe această linie, în circulara din 1925 pe care am menționat-o, se preciza : „Trebuie utilizate toate evenimentele ca alegeri, greve, demonstrații etc., pentru a explica soldaților pe baza lor rostul adevărat a tot ceea ce se petrece și atitudinea pe care trebuie să o aibă" [2].

Ecoul și eficiența activității desfășurate de P.C.R. în armată, în special după anul 1924, avea să fie remarcat prompt de către organele de represiune ale regimului burghezo-moșieresc. „Sîntem informați — se arăta într-o telegramă pe care inspectorul de siguranță din Brașov o înainta forurilor ierarhice superioare la 29 noiembrie 1924 — că în urma instrucțiunilor date de Comitetul Central al Partidului Comunist s-a început organizarea propagandei comuniste și antimilitariste în armată" [3]. Într-un document al Corpului 2 armată, datat 25 februarie 1926, se aprecia, printre altele, că „în timpurile de față, Partidul Comunist Român trece ca cel mai tare și mai bine organizat din Balcani [...]. Acest partid are puternice ramificații în sînul armatei" [4].

Paralel cu evidențierea unor succese ale desfășurării muncii revoluționare în armată, în documentele elaborate de P.C.R. sau de U.T.C. s-au subliniat și neajunsurile existente în această privință, stabilindu-se noile sarcini pentru viitor. Astfel, în Rezoluția asupra raportului antimilitarist a Conferinței U.T.C. desfășurată în luna octombrie 1927 se

---

[1] A.I.S.I.S.P., dosarul nr. 30559/5599, f. 89, 493.
[2] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 25.
[3] *Ibidem*, p. 23.
[4] *Ibidem*, p. 28.

Scanned with OKEN Scanner

arăta că datorită unor slăbiciuni în privința activității practice, „cît și a condițiilor specifice în care s-a dezvoltat pînă acum U.T.C., agitația antimilitaristă a fost făcută individual, pe alocuri de membrii fără sistemă, fără legătură organizatorică“ [1]. Stabilind modul în care trebuia să se acționeze în perioada următoare, în documentul menționat se arăta că organizațiile U.T.C. erau chemate să facă „propaganda zilnică, individuală, în cazărmi, agitînd nevoile și nemulțumirile soldaților [...]“ și să se ocupe de „pregătirea politică ideologică a soldaților contra războiului imperialist, pentru fraternizarea și sprijinul mișcărilor muncitorești-țărănești [...]“ [2].

Un an mai tîrziu, în 1928, în Circulara nr. 21 a C.C. al U.T.C. către Comitetele regionale și Comitetele locale ale U.T.C. din România se arată, printre altele, că „deoarece sîntem în ajunul încorporării tinerilor muncitori și țărani din contingentul 1928 se impune, ca o necesitate imperioasă..., organizarea unei campanii printre membrii U.T.C. care urmează a fi încorporați în februarie curent, ca și printre tinerii muncitori și țărani simpatizanți, devotați și cu încredere ai U.T.C.“. „Scopul acestei campanii — se arăta în documentul citat — este de a pregăti aceste elemente, luminîndu-le asupra chestiunilor luptei noastre antimilitariste, ca să poată numaidecît face față situației în armată, dîndu-le baza necesară pentru conduita lor justă..., arătîndu-le căile pe care va trebui să se desfășoare activitatea lor, sarcinile lor, subliniind marea diferență fundamentală între armata burgheză și cea roșie proletară“ [3].

În rezoluțiile Congresului al IV-lea al Partidului Comunist Român din 1928, se stabilea că „Partidul și Uniunea Tineretului Comunist trebuie să depuie toate stăruințele pentru imediata desfășurare a muncii în armată și marină, de asemeni și printre recruți, demobilizați și rezerviști. Această muncă trebuie făcută plecînd de la cele mai apropiate nevoi ale soldaților ca : îmbunătățirea hranei, locuinței, îmbrăcămintei, desființarea pedepselor corporale și justiției militare, reducerea termenului de serviciu militar, prelungirea concediilor și plata cheltuielilor de transport în concedii, facerea serviciului în localitatea de origine etc. Aceste lozinci trebuie să fie legate de lozincile fundamentale ale luptei de clasă a muncitorilor și țăranilor [...]“ [4]. Pe măsură ce P.C.R. a acumulat experiență privind activitatea revoluționară în armată, în fața sa s-au ridicat sarcini noi, legate de desfășurarea unei munci eficiente și directe printre soldați, care să-i determine să lupte în mod organizat pentru drepturi și libertăți imediate în favoarea lor și a maselor muncitoare din rîndurile cărora provenea imensa lor majoritate. Pe această linie, într-un text de directivă a Partidului Comunist Român, privind munca printre soldați, se arată că „masele de soldați trebuie să fie edu-

[1] *Ibidem*, p. 31.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 32—33.
[4] *Ibidem*, p. 35.

Scanned with OKEN Scanner

cate pe exemple concrete, explicîndu-le locul lor în lupta revoluționară a muncitorilor și țăranilor (editarea broșurilor, manifestelor, neapărat cu descrierea purtării ofițerilor și soldaților), subliniind îndeosebi manifestarea de simpatie din partea soldaților față de această luptă... Activitatea în unitățile militare care sînt trimise pentru reprimare, pentru înăbușirea mișcărilor muncitorești și țărănești — continua documentul —, trebuie să poarte un caracter urgent în mobilizarea tuturor forțelor și mijloacelor pentru deservirea acestor unități“ [1]. În acest document, ca și în altele elaborate de P.C.R. se pune un mare accent pe formele și metodele de muncă, subliniindu-se că „desfășurarea activității în rîndurile armatei trebuie să ducă la acțiuni organizate ale maselor soldățești sub conducerea celulelor și a unor comuniști ; prezentarea în colectiv a revendicărilor... boicotarea meselor, acțiuni în apărarea revendicărilor muncitorilor și țăranilor“ [2]. De asemenea, în același document sînt subliniate o seamă de sarcini privind intensificarea activității P.C.R. și U.T.C. în armată și sporirea înrîuririi acesteia asupra masei de militari. „Sarcina urgentă în domeniul activității în armată — se precizează în directiva privind munca printre soldați — este organizarea aparatului militar, în primul rînd în marile orașe-garnizoană. Această activitate trebuie să fie însoțită de stabilirea, normalizarea și întărirea legăturilor cu celulele și persoanele izolate din armată.

Trebuie începută pregătirea pentru editarea unui ziar soldățesc de masă și editarea de cîteva broșuri principale (carnetul de note soldățesc și așa mai departe).

Să fie elaborat programul revendicărilor parțiale, cu variantele necesare pentru grupele de soldați de diferite naționalități. U.T.C. trebuie să înceapă imediat organizarea cercurilor de recruți și să desfășoare pregătirea în vederea unei activități de masă în mijlocul recruților. Pregătirea acestora este o sarcină nu numai a U.T.C.-ului, ci și a partidului. Trebuie folosite cu o plenitudine maximă toate posibilitățile legale (sindicatele, asociațiile sportive, de învățămînt etc.)... Întreaga activitate de agitație și propagandă a partidului trebuie să fie deosebit de flexibilă și multilaterală după formele ei“ [3].

Orientări cu un conținut de idei asemănător găsim inserate și în alte documente și materiale elaborate de P.C.R. sau de U.T.C. Astfel, într-un articol publicat în revista „Lupta de clasă“, organ teoretic al Partidului Comunist Român, se sublinia : „Pătrunderea în cazărmi și lămurirea muncitorilor și țăranilor în uniforme de soldat asupra rostului întreținerii armatei de către burghezie... este o sarcină ce nu trebuie în nici un chip amînată“ [4]. În același sens, într-o broșură editată de partid, după ce se demască pe larg și argumentat tendințele burgheziei și moșierimii de a folosi armata în apărarea intereselor lor de clasă, se

---

[1] *Ibidem*, p. 40—41.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 42.
[4] *Lupta de clasă*, nr. 8—9, septembrie 1928.

subliniază necesitatea ca comuniștii și uteciștii să pătrundă în unitățile militare, unde să acționeze pentru atragerea militarilor de partea luptei forțelor revoluționare. „Să pătrundem în armată" — citim în paginile broșurii — „să transformăm cazărmile în centre revoluționare și pe soldați în soldați ai revoluției" [1].

Pătrunderea unor astfel de materiale în unități și adeziunea militarilor la ideile încorporate în ele au alarmat în permanență organele de siguranță burgheze, determinîndu-le să ia măsuri pentru a împiedica răspîndirea acestora în rîndul soldaților. Astfel, într-o adresă a Consiliului de război al Diviziei 4 către Siguranța Generală a Statului, datată 14 noiembrie 1927, se spune : „La adresa dumneavoastră nr. 66 244/1927, am onoarea a face cunoscut că în dosarele comuniștilor se găseau mai multe broșuri antimilitariste... Vă rugăm să binevoiți a dispune să se trimită delegat cu delegație în regulă și care cunoaște chestiunea pentru a putea preda această broșură, a satisface astfel adresa dumneavoastră de mai sus" [2]. În același sens, într-o telegramă a Inspectoratului general al siguranței Iași, Brigada 3-a, adresată inspectoratelor generale de siguranță Brașov, Craiova, Constanța, Cernăuți, Chișinău, Cluj și Timișoara, datată 14 februarie 1929, se făcea următoarea constatare : „Organizația tineretului comunist clandestin, cu ocaziunea încorporării noului contingent, a scos și răspîndit în țară un manifest antimilitarist și care urmează să fie răspîndit în toată țara printre tinerii recruți, îndeosebi în apropierea cazărmilor și organelor de recrutare. Vă rugăm să luați urgente măsuri în circumscripția dumneavoastră pentru dovedirea infractorilor, confiscarea manifestelor și darea vinovaților în judecată, raportînd rezultatul la timp" [3].

În anii 1929—1933, Partidul Comunist Român a organizat și a condus ample lupte sociale împotriva exploatării și asupririi, împotriva ofensivei capitalului și monopoliștilor străini, și-a întărit legăturile cu masele de muncitori, țărani, intelectuali și cu alte categorii sociale, fără deosebire de naționalitate, inclusiv cu fiii poporului român aflați în armată. În această perioadă, în activitatea P.C.R. s-a constatat o intensificare a muncii în rîndul militarilor. Ținîndu-se seama că în țară luau avînt acțiunile revoluționare pentru apărarea intereselor economice ale maselor largi populare, partidul și-a propus ca unul din obiectivele activității sale în armată întărirea legăturilor dintre muncitori și soldați, solidarizarea acestora cu oamenii muncii care se ridicau tot mai hotărît la lupta pentru satisfacerea de revendicări economice, pentru o viață mai omenească. În perioada dată, P.C.R. a pus un accent deosebit pe formele politice de activitate în armată (munca prin viu grai, răspîndirea de manifeste, editarea de ziare dedicate în exclusivitate ostașilor, activizarea organizațiilor U.T.C., a resoartelor antimilitariste — A.M.I. etc.), urmărind pe această cale să se explice militarilor adevă-

[1] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român [în continuare sursa va fi citată prin sigla : Arh. C.C. al P.C.R.], fondul nr. 1, mapa 17/1931.
[2] Ibidem, colecția 50, dosarul nr. 3, f. 111.
[3] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 36.

Scanned with OKEN Scanner

ratele cauze ale luptelor muncitorești. Ostașii erau chemați ca în cazul în care burghezia și moșierimea ar folosi armata pentru reprimarea mișcărilor revoluționare, ei să se solidarizeze cu cei mulți, care erau asupriți și exploatați. Toate acestea marcau, evident, unele mutații în ceea ce privește atît conținutul, cît și formele de activitate ale muncii P.C.R. și a U.T.C. în armată.

Un rol important în orientarea activității partidului comunist în armată l-a avut Congresul al V-lea al P.C.R., care — așa cum se arată în Programul Partidului Comunist Român — „a marcat o etapă nouă în viața partidului, sporind rolul său în viața politică a țării, în conducerea luptelor de clasă și a mișcării antifasciste din România“ [1]. Referitor la problematica ce face obiectul tratării noastre, Congresul a analizat activitatea desfășurată de partid în perioada anterioară, generalizînd formele și metodele de muncă eficiente, care au avut o înrîurire directă asupra maselor de militari, criticînd neajunsurile constatate și direcționînd activitatea pentru viitor. În esență, sarcinile de activitate în armată pentru etapa care urma rămîneau cele stabilite de documentele de partid elaborate anterior. „Congresul — se arată în rezoluția adoptată cu acel prilej — însărcinează Comitetul Central să ia măsurile necesare pentru desfășurarea sub toate formele a muncii antimilitariste, extinzîndu-se asupra maselor de recruți, soldați și sergenți. Munca antimilitaristă trebuie să devină munca zilnică de masă a întregului partid“ [2].

În lumina sarcinilor trasate de Congresul al V-lea, ca și a hotărîrilor stabilite anterior de P.C.R., în perioada 1929—1933 s-a constatat un evident reviriment privind munca revoluționară în armată și sporirea eficienței ei. Prin manifeste, ziare, broșuri, prin contactul direct cu unele categorii de militari, în special soldați și gradați activi și rezerviști, fii de muncitori și țărani, militarii erau chemați să sprijine luptele revoluționare, iar în cazul în care guvernanții îi vor trimite să tragă în demonstranți sau greviști — părinți și frați de-ai lor — să fraternizeze cu ei. O idee centrală care străbate ca un fir roșu întreaga activitate de partid în armată în această perioadă se referă la necesitatea constituirii unui puternic front unic de luptă al maselor muncitoare, inclusiv al maselor de soldați, care să se opună activ frontului unic al burgheziei și moșierimii. Conturîndu-se o astfel de orientare, într-un manifest din anul 1929, intitulat „Către muncitori, muncitoare, țărani trudiți, către soldați și către tineretul muncitor“, după ce se sublinia pericolul ce plana asupra greviștilor, P.C.R. mai arăta : „Sîntem la începutul ridicării valului revoluționar în România. Despre asta ne vorbesc evenimentele de la Lupeni... Tovarăși muncitori și muncitoare ! organizați în toate părțile greve de protest, demonstrații și întruniri ca semn de solidaritate cu muncitorii din Lupeni... Guvernul național-țărănist... trimite soldați să tragă cu arma în frații lor muncitori și țărani.

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 41.

[2] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 58.

Scanned with OKEN Scanner

Trebuie să organizaţi înfrăţirea soldaţilor cu muncitorii şi ţăranii. Faceţi frontul unic al maselor muncitoare, contra frontului unic al burgheziei“ [1].

Aceeaşi idee a constituirii frontului unic de luptă al maselor muncitoare şi ostăşeşti, care să fie în măsură să facă faţă „asalturilor“ guvernanţilor, este consemnată în numeroase documente elaborate de P.C.R. Astfel, într-un manifest editat de partid în 1931, soldaţii erau îndemnaţi să nu participe la înăbuşirea luptelor muncitoreşti, să-şi aleagă comitete de luptă proprii, care să le coordoneze activitatea şi să se înfrăţească cu greviştii. „Refuzaţi înăbuşirea grevelor, demonstraţiilor şi revoltelor fraţilor voştri muncitori şi ţărani... înfrăţiţi-vă cu ei“ [2] — se spunea în manifest.

În anul 1932, cînd lupta muncitorimii împotriva burgheziei creşte în intensitate, partidul comunist a lansat numeroase apeluri către armată, chemînd militarii să se alăture luptei revoluţionare, să nu participe la reprimarea maselor. „Soldaţi, fii de muncitori şi ţărani nevoiaşi — se arată într-un astfel de apel publicat în „Viaţa ostăşească“ şi care avea înscris ca subtitlu „Soldaţii contingentelor 1930—1931—1932 trebuie să fie alături de clasele trudite !“ —, nu trebuie să tragă contra ţăranilor cari se revoltă împotriva perceptorilor şi jandarmilor, cari ne jupoaie din ordinul guvernului !

Soldaţii nu trebuie să tragă în muncitori şi şomeri, cari fac greve şi demonstraţii în străzi pentru a obţine salarii omeneşti şi ajutor permanent pentru şomeri [...] Pentru aceasta trebuie dusă lupta cu forţe unite.

Toţi muncitorii, unde s-ar afla, în cazărmi, în fabrici, în sate, trebuie să formeze un front unic al poporului trudit“ [3].

În consens cu sarcina creării frontului unit de luptă împotriva burgheziei, partidul comunist a cerut organizaţiilor de partid să mobilizeze toate forţele pentru a înlătura barierele care facilitau izolarea militarilor de mişcarea revoluţionară ce se afla în plin avînt. În această privinţă, în rezoluţia adoptată de C.C. al P.C.R. în aprilie 1932, se sublinia, printre altele : „Sforţările a zeci de mii de ofiţeri şi subofiţeri de a izola pe soldaţi trebuie să se împiedice de sforţările a zeci de mii de muncitori şi ţărani înaintaţi în scopul de a nimici această izolare şi de a duce conştiinţa de clasă în rîndurile soldaţilor“ [4].

În acelaşi sens, într-un articol publicat în „Buletinul“ C.C. al P.C.R., citim : „Unul din mijloacele cele mai de seamă de care se serveşte burghezia pentru a menţine armata în suspensie este izolarea ei strictă de masele populare şi în primul rînd păzirea ei de influenţa luptei maselor muncitoreşti şi ţărăneşti. Pentru obţinerea acestei izolări serveşte un întreg sistem complicat de măsuri cari creează un zid chinezesc între masa soldăţească, pe de o parte, şi masele muncitoreşti şi ţărăneşti, pe de alta. A nimici această izolare, a utiliza cea mai mică cră-

---

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist Român*, ediţia a II-a, Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953, p. 86—87.
[2] Arh. C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 8/1931 ; mapa 180/1931.
[3] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 59—60.
[4] *Ibidem*, p. 68.

Scanned with OKEN Scanner

pătură și a dezvolta în această direcție spiritul inventiv și inițiativa tuturor muncitorilor și țăranilor înaintați, a folosi cea mai mică posibilitate pentru apropierea de soldați și pentru pregătirea lor revoluționară, înconjurînd soldatul cu simpatie și atenție, informîndu-l ce se face «afară», despre fiecare manifestație a luptei revoluționare, a utiliza soldații care vin în concediu și pe cei trimiși în oraș pentru aprovizionarea armatei cu literatură etc. — iată la ce trebuie să ne sforțăm în mod perseverent și sistematic, mobilizînd pentru îndeplinirea acestei sarcini toate elementele revoluționare active“ [1].

Făcînd față unor piedici uriașe, comuniștii și utecîștii au reușit să inițieze o seamă de acțiuni care s-au înscris plenar pe linia înlăturării treptate a barierelor care separau pe ostași de frații și părinții lor din fabrici, din uzine și de pe ogoare. În această privință, vom cita unele forme și metode de activitate care s-au dovedit eficiente : în cadrul cercurilor și asociațiilor de recruți s-au dezbătut probleme legate de situația internă a țării, de condițiile grele de trai ale maselor, precum și sarcinile ce le reveneau lor, ca viitori soldați în acel context economico-social ; prin grija organizațiilor de partid și U.T.C. s-au organizat întîlniri ale muncitorilor cu viitorii militari, serbări și adunări de „bun rămas“ ; în urma indicațiilor date de P.C.R. tinerii din armată au fost invitați să participe la unele activități culturale și sportive, la excursii, prilej cu care militarii aveau posibilitatea să cunoască aspectele la zi din viața social-politică a țării, ducînd apoi cu ei, în cazărmi, suflul revoluționar ce cuprindea masele ; în cadrul celulelor de partid și U.T.C. sau prin munca de la om la om, militarii erau ținuți la curent cu evenimentele politice și economice interne și externe etc.

Un rol important în vitalizarea activității în armată, în întărirea solidarității în luptă a muncitorilor și soldaților l-a avut hotărîrea C.C. al P.C.R. din octombrie 1932 privind desfășurarea muncii revoluționare în armată. În rezoluția adoptată cu acel prilej „Asupra muncii și sarcinilor U.T.C.“, se arată că „organizațiile noastre trebuie să ridice cereri parțiale concrete economice și politice pentru recruți și în jurul acestor cereri să desfășoare lupta“. „În armată — se mai sublinia în document — trebuie dusă lupta pentru cerințele economice ale maselor soldaților și marinarilor, legînd această luptă cu lupta contra terorii etc. Uniunea [Tineretului Comunist] trebuie să ia curs hotărît pentru crearea de organizații largi la întreprinderi de război și în porturi“ [2].

Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român pentru atragerea armatei de partea luptei revoluționare a muncitorilor și țăranilor, munca intensă și stăruitoare a comuniștilor și utecîștilor din celulele organizate de partid în unitățile militare, puterea de convingere a presei de partid și de tineret care pătrundea în cazărmi, convorbirile și discuțiile organizate în cadrul cercurilor și asociațiilor de recruți, întîlnirile muncitorilor cu ostașii, toate acestea aveau să dea roade. Într-o seamă de situații, militarii se vor solidariza cu greviștii și demonstranții, iar

[1] *Ibidem*, p. 69.
[2] *Ibidem*, p. 70—71.

Scanned with OKEN Scanner

în unele localități ei se vor afla în coloanele muncitorilor ridicați la luptă pentru dobîndirea de revendicări economice, pentru drepturi și libertăți democratice. De asemenea, cînd guvernanții vor trimite subunități militare să intervină împotriva greviștilor și demonstranților, în unele cazuri ei vor refuza acest lucru. Așa s-a întîmplat la Lupeni, la București, la Ploiești, Cluj, Oradea etc. Relatînd despre acțiunile de solidarizare ale militarilor cu muncitorii care luptau pentru o viață mai bună, organul de presă al C.C. al P.C.R. nota în numărul său din 1 februarie 1933 că în timpul demonstrației făcute de muncitori în centrul orașului Ploiești, pentru a determina organele de siguranță să-i elibereze pe arestați, s-a încercat împrăștierea maselor muncitoare cu ajutorul soldaților, dar nu s-a reușit fiindcă „soldații înaintau printre muncitori fără a lovi". De asemenea, în același număr de ziar, se sublinia că „solidaritatea muncitorilor ceferiști și petroliști și, în fine, intervenția pasivă a soldaților" [1] au fost o caracteristică a luptelor muncitorilor petroliști din ianuarie-februarie 1933. Același organ de presă mai constata că solidaritatea unor militari cu muncitorii ceferiști și petroliști constituie un indiciu și un semnal „că în momentele grele burghezia nu se va putea bizui prea mult pe armată".

Și după luptele muncitorești din ianuarie-februarie 1933, P.C.R. a continuat să cheme masele de soldați să se solidarizeze cu acțiunile muncitorilor și țăranilor. Astfel, într-un manifest din martie 1933, intitulat „Către muncitorii și țăranii în haine militare", se spunea : „Frații soldați ! Lupta muncitorilor din fabrici și uzine nu s-a terminat. Lupta muncitorilor ceferiști și petroliști este numai începutul luptei contra exploatării și asupririi. Tot așa cum nu s-a terminat lupta țăranilor pentru pămînt, contra moșierilor și contra jandarmilor și dărilor.

Nu lăsați să fiți unelte oarbe în mîinile fabricanților, moșierilor, contra fraților voștri într-u exploatare și asuprire ! Nici un glonte în piept de muncitor, țăran, funcționar ! Refuzați să trageți, fraternizați cu muncitorii ! Apărați pe muncitori și țărani în lupta lor contra teroarei politice, ofițerilor, jandarmilor ! Gloanțele și pușca vor fi bune contra celor ce exploatează și asupresc poporul muncitor ! Urmați exemplul soldaților cari la Iași, Cluj, București au refuzat să tragă în frații lor de muncă, în tovarășii de clasă ai lor" [2].

În documentul referitor la situația politică și economică a României după luptele din ianuarie-februarie 1933 și sarcinile P.C.R. se cerea ca partidul comunist să desfășoare, în continuare, „o luptă hotărîtă pentru pătrunderea în armată. Folosirea tot mai des și mai larg a armatei împotriva luptei revoluționare a muncitorilor și țăranilor, introducerea soldaților în uzine și mine, pericolul crescînd al războiului — toate acestea dictează partidului cu o putere și mai mare necesitatea întăririi

---

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist Român, 1929—1933*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1956, p. 186.

[2] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 76.

considerabile a muncii în armată și lichidarea rapidă a rămînerii în urmă care se observă pe acest teren" [1].

După luptele revoluționare din perioada 1929—1933, paralel cu linia politică stabilită anterior, în documentele elaborate de partid privind munca revoluționară în armată se conturează unele noi orientări de o evidentă importanță teoretică și practică. Este vorba, printre altele, de sarcina fixată de P.C.R. privind importanța și rolul oștirii în viitorul și iminentul proces revoluționar și atragerii ei în lupta pentru făurirea unei noi societăți. Pe baza teoriei materialist-dialectice și ca rezultat al experienței acumulate, partidul comunist înțelege că proletariatul și aliații lui nu pot ieși victorioși în lupta pentru instaurarea unei societăți în care puterea să aparțină celor ce muncesc dacă nu izbutesc să atragă în această luptă și oștirea. Referitor la această teză deosebit de importantă cu privire la atragerea armatei de partea revoluției, în documentul „Sarcinile partidului pe frontul muncii antimilitariste", elaborat în anul 1934, se arată, printre altele : „Este însă clar că revoluția nu poate să aibe șanse de succes dacă armata nu va trece de partea noastră, sau, cel puțin, dacă nu ne vom asigura de neutralitatea ei. Căci, cu tot avîntul revoluționar, cu toată voința de luptă, cu tot eroismul și entuziasmul lor, muncitorii și țăranii răsculați, rău înarmați și nepregătiți, nu vor putea să reziste mult timp contra unei armate bine organizate, înzestrate, cu tunuri, mitraliere, avioane și gaze de luptă, și dacă în momentul cînd luptele proletariatului vor atinge violența extremă, timp care se apropie repede, după cum a apreciat Plenara din iulie 1933 a Comitetului Central, cînd revoluția va fi la ordinea zilei, dacă în acest moment noi nu vom putea fi siguri de armată, aceasta va însemna că noi nu am știut să îndeplinim rolul nostru de partid revoluționar. Noi trebuie să înțelegem bine că sarcinile și responsabilitățile noastre sînt foarte mari. De aceea, o muncă asiduă, o activitate antimilitaristă și sistematică este necesară ; noi trebuie să pătrundem în armată, să ne legăm cu ea prin mii de fire, să întindem peste toate unitățile militare influența noastră" [2]. Conform acestor aprecieri, în viziunea P.C.R. privind rolul și menirea armatei în perioada dată se contura, evident, un mod de gîndire propriu, revoluționar, care avea să-și găsească o aplicare concretă în noile condiții ce se vor crea în etapa pregătirii actului istoric de la 23 August 1944.

Evoluția evenimentelor pe plan internațional și în special apariția pericolului pe care-l prezenta fascismul, hitlerismul și revizionismul pentru destinele României, au ridicat cu prioritate în fața P.C.R. și a altor partide și grupări democratice și antifasciste românești un alt obiectiv de importanță vitală pentru poporul nostru : mobilizarea maselor largi populare, a tuturor forțelor democratice și patriotice, implicit a fiilor lor îmbrăcați în haine ostășești, pentru apărarea suveranității și

[1] *Ibidem*, p. 84.
[2] *Ibidem*, p. 90—91.

Scanned with OKEN Scanner

integrității teritoriale a țării. „Unul din obiectivele de cea mai mare importanță ale activității politice a Partidului Comunist Român în perioada dintre cele două războaie mondiale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român“ [1].

Pericolul pe care-l constituia fascismul și hitlerismul pentru România a pus pe primul plan al activității P.C.R. sarcina creării unui larg front popular, care să cuprindă pe muncitori, țărani, intelectuali, păturile micii burghezii de la orașe, bărbați, femei, tineri și vîrstnici, fără deosebire de naționalitate, oameni de diferite convingeri politice și ideologice, dornici să lupte cu hotărîre pentru înfăptuirea aspirațiilor democratice și antifasciste ale poporului român, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. Un rol deosebit de important atribuia P.C.R. în cadrul acestui front popular de luptă elementelor ce alcătuiau brațul înarmat al țării, oștirii, girant de primă importanță al apărării independenței naționale și al integrității statale. De pildă, referindu-se la pericolul care amenința direct însăși existența poporului român, într-un document prin care P.C.R. chema pe toți oamenii muncii, inclusiv pe fiii poporului român îmbrăcați în haine militare, la lupta împotriva pericolului fascist și revizionist, pentru apărarea integrității teritoriale și independenței naționale a României, se sublinia : „Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sunt în joc. Poporul român trebuie să se decidă dacă înțelege să-și apere existența și independența. Iar poporul român nu poate da decît un singur răspuns. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra bandiților hitlerişti care vor să ne răpească independența națională“ [2]. În conjunctura istorică dată, comuniștii au apreciat într-un mod nou atît îndatoririle lor politice, cît și pozițiile lor personale față de înaltul deziderat al apărării naționale. Punînd apărarea patriei mai presus de orice, așa cum se precizează în „Rezoluțiile și hotărîrile plenarei a V-a lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist din România“ (august 1936), comuniștii declarau răspicat : „În caz dacă Germania hitleristă, dezlănțuind războiul în Europa și în contra U.R.S.S., va ataca România cu ajutorul Ungariei hortiste, comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre. [...] Continuînd lupta pentru asigurarea pozițiunilor economice și politice ale muncitorimii, țărănimii și naționalităților asuprite, noi, comuniștii, vom intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste și vom duce războiul pînă la capăt, neîngăduind burghezimii române să facă compromisuri cu țările atacante fasciste...“ [3].

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 719—720.

[2] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 109.

[3] *Ibidem*, p. 115.

Scanned with OKEN Scanner

Afirmînd fără echivoc o astfel de poziție, P.C.R. dovedea că el este apărătorul cel mai devotat al intereselor naționale, al integrității teritoriale a României grav amenințate de hitleriști și de acoliții lor revizioniști. În fixarea acestei poziții, partidul comunist se baza, în primul rînd, pe forța de acțiune a maselor largi populare, care-și iubeau cu ardoare glia străbună și care erau gata, ca un singur om, să facă stavilă de netrecut în calea cotropitorilor de orice fel. El se baza, în al doilea rînd, pe puterea de luptă și de rezistență a oștirii române, vlăstar încercat din trupul poporului, care în decursul veacurilor se dovedise prin fapte că nu cunoaște un țel mai nobil, mai scump și mai măreț, decît acela de a servi cauza apărării patriei. Fiind moștenitoare legitimă a dîrjilor oșteni ai lui Burebista și Decebal, ai vestiților noștri voievozi și comandanți de oști cum au fost Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, ai panduriIor lui Tudor și ai revoluționarilor pașoptiști, ai dorobanților de la 1877—1878 și ai ostașilor și ofițerilor care la Mărăști, Mărășești și Oituz au apărat cu un neasemuit spirit de sacrificiu fiecare palmă de pămînt al țării, comuniștii aveau încrederea și convingerea că și de data aceasta oștirea română își va face cu prisosință datoria față de patrie. El se baza apoi pe forța de împotrivire a popoarelor, în frunte cu popoarele primului stat socialist din lume, care condamnau fascismul și hitlerismul ce amenința tot mai deschis libertatea și independența atîtor state, care punea în pericol însăși civilizația umană. Comuniștii — se sublinia într-un document elaborat de P.C.R. în anul 1935 — se declarau gata să se înroleze imediat în armată pentru a apăra cu arma în mînă granițele țării, independența României. „Noi, comuniștii, citim în acel document — știm că într-o asemenea luptă poporul român va avea un aliat puternic, ca armata roșie a Uniunii Sovietice“ [1]. În momentul în care pericolul cotropirii hitleriste a devenit iminent, P.C.R. a considerat că pentru salvarea României erau imperios necesare întărirea armatei, înarmarea maselor populare și organizarea apărării țării. Dovedindu-se singura forță politică consecventă și capabilă să polarizeze și să conducă acțiunea unită a tuturor forțelor patriotice pentru apărarea independenței și suveranității, P.C.R. a adresat poporului o vibrantă chemare la luptă sub lozinca apărării granițelor. Comuniștii au chemat poporul la rezistență armată, declarîndu-se gata să apere „cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist“ [2].

Principala forță organizată care în caz de necesitate urma să se împotrivească, să bareze calea cotropitorilor hitleriști și hortiști era oștirea. Înțelegînd din plin acest fapt și apreciind capacitatea de mobilizare și de împotrivire a armatei, P.C.R. și-a propus ca unul din obiec-

---

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist Român, 1934—1937*, p. 311.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 372.

tivele principale ale muncii sale intensificarea activității antifasciste în acest compartiment. În contextul dat, partidul și-a fixat ca sarcină prioritară intensificarea muncii nu numai în rîndurile soldaților și gradaților, ci și a subofițerilor și ofițerilor. O atare orientare nu a fost întîmplătoare, ci rezultatul cunoașterii realităților, a unui studiu atent privind compoziția și structura de clasă a armatei. P.C.R. era pe deplin conștient că în caz de nevoie, oștirea va acționa ca un singur om la chemarea patriei numai în măsura în care toți militarii, de la soldat la general, vor înțelege mobilurile acelei chemări și se vor identifica cu ele. Crearea unei unități de voință și de acțiune în rîndurile oștirii, în acele momente deosebit de grele pentru țară, era o necesitate stringentă. Documentele elaborate de P.C.R. în acea perioadă oglindesc pe larg — ca o mutație în orientarea muncii sale — preocuparea comuniștilor pentru a-și extinde activitatea revoluționară nu numai printre soldați, ci și printre subofițeri și ofițeri. „În armată, unde activitatea este insuficientă — se precizează într-un astfel de document — munca antifascistă trebuie desfășurată nu numai printre soldați, ci și printre maiștri militari, subofițeri și gradele inferioare ofițerești".

În privința desfășurării muncii antifasciste în rîndurile subofițerilor și maiștrilor militari, P.C.R. a ținut seama că această categorie de militari avea o proveniență aproape în exclusivitate muncitorească și țărănească și, ca atare, era receptivă la chemările partidului, înțelegea, ca și soldații și gradații, rolul și menirea lor în lupta pentru apărarea patriei, împotriva fasciștilor și revizioniștilor de tot felul. Mulți dintre subofițeri și maiștri activi sau de rezervă erau ei înșiși, într-un anumit fel, meseriași, absolvenți ai unor școli de arte și meserii sau de ucenici ori ai cîtorva clase de liceu industrial. După o scurtă perioadă de școlarizare, ei au completat rîndurile subofițerilor și maiștrilor de tot felul : armurieri, tîmplari, croitori, fierari, curelari etc. Sentimentele curate ale părinților și fraților lor, de dragoste pentru patrie, pentru apărarea și propășirea ei, suferințele și nemulțumirile acestora nu puteau să nu fie și suferințele și nemulțumirile lor. „Armata, fiind națiunea însăși — așa cum se exprima un general român, comandant de mare unitate — se înțelege de la sine că orice suferință, orice bucurie a poporului este și a ei. Sufletul și moralul armatei a variat și variază sigur cu acela al poporului din care provine" [1]. Într-o astfel de situație, era firesc, era normal ca poziția masei de subofițeri și maiștri militari față de evoluția evenimentelor, față de chemările partidului comunist să fie identică cu cea a părinților și fraților lor muncitori, țărani, mici meseriași, intelectuali legați de popor etc.

Propunîndu-și să intensifice munca antifascistă și în rîndurile ofițerilor, P.C.R. a ținut seama și în această privință de proveniența de clasă a acestora. În acea perioadă, o mare parte a corpului ofițeresc provenea din categoriile de jos și mijlocii ale societății. Fenomenul respectiv își are explicații judicioase. Printre altele, în timpul și în perioada

[1] General Georgescu-Pion, *Ce amintește comandantul marii unități din Poarta Someșului*, Sibiu, 1941, p. 4.

de după primul război mondial în compoziția socială a corpului de cadre au survenit mari deplasări. Un mare număr de absolvenți ai liceului, fii de mici meseriași, comercianți, intelectuali legați de popor și chiar de muncitori și țărani, neavînd posibilități materiale să urmeze învățămîntul superior, s-au dedicat carierei armelor. De asemenea, în anii primului război mondial, din nevoia de cadre atît în școlile militare de ofițeri activi, cît și în cele de rezervă au fost admiși un mare număr de tineri dornici să devină ofițeri, care aveau absolvite între patru și șase sau șapte clase de liceu sau alte școli similare. Drept urmare, la terminarea marii conflagrații mondiale, în armată erau peste 3 000 de ofițeri din aceste categorii. Totodată, după terminarea primului război mondial, au fost primiți în școli și licee militare orfani și fii de văduve de război, cei mai mulți dintre ei tineri din păturile sărace și mijlocii ale populației, adică copii ai căror părinți își dăduseră jertfa supremă în lupta împotriva cotropitorilor germani și austro-ungari. După unele date, în liceele militare erau admiși, după prima conflagrație mondială, circa 50 la sută fii de țărani, 20 la sută fii de muncitori de diferite specialități și 30 la sută fii de intelectuali ai satelor și de orășeni. Aceștia aveau să constituie, în perioada dintre cele două războaie mondiale, masa cadrelor ofițerești. Consemnînd o astfel de realitate, într-un document din acea perioadă se sublinia : „Masa ofițerilor descinde din intelectuali de la orașe și din țărani“ [1]. În perioada 1921—1940, urcînd pe treptele ierarhice firești, mulți dintre aceștia aveau să ajungă în fruntea companiilor, batalioanelor, regimentelor și diviziilor care în acele momente critice erau chemate să apere idealurile naționale. Faptul că majoritatea cadrelor ofițerești proveneau deci din rîndurile maselor de bază ale societății, a făcut ca ele să fie tot mai receptive la chemările P.C.R. și ale celorlalte partide și grupări democratice și antifasciste. Ca rezultat direct al activității P.C.R. și a celorlalte forțe patriotice, democratice, la mobilizarea parțială din 1939, au răspuns nu numai soldații, gradații, subofițerii și ofițerii chemați prin ordine, ci și un număr mult mai mare de cetățeni, animați de flacăra dragostei de patrie și de hotărîrea de a-și apăra patria în acele momente critice pentru soarta țării. „Rezerviștii care s-au prezentat la unitățile lor — aprecia președintele Consiliului de Miniștri de atunci, Armand Călinescu — au fost de trei ori mai numeroși ca oamenii chemați prin ordine de concentrare“ [2]. La rîndul său, impresionat profund de elanul cu care mii și mii de oameni — soldați, gradați, subofițeri și ofițeri — au răspuns la concentrări, pentru a fi gata să-și apere patria, Nicolae Iorga sintetiza, cu pana sa măiastră, în felul următor mobilurile acestei atitudini patriotice : „De ce au alergat într-un astfel de avînt, și din ultima colibă, aceste cîteva mii de oameni ? De ce dorința lor cea mai călduroasă este să dea piept cu dușmanul care le-ar sta înainte ? De ce la un popor așa de pașnic furia aceasta războinică de care se cutremură ? Ai noștri nu sînt chinuiți de patima îngenuncherii altora : un puternic instinct de dreptate, care e

[1] Arh. St. București, rola 286, cadrul nr. 525.
[2] *Timpul* din 28 martie 1939.

Scanned with OKEN Scanner

al tuturor îi stăpînește. Teorii ca aceea a «spațiului vital», care dă dreptul la orice, judecînd după un interes pe care și-l poate inventa, nu se predau la școala primară obligatorie. Ambiția, gloria nu sînt în vechiul lor vocabular. Rămîne atunci pămîntul, iubitul, sacrul lor pămînt, moșia lor, cu care li se confundă sufletul însuși. În timp de pace pentru dînsul lucrează poporul, iar în timp de război trage cu pușca pentru dînsul" [1].

Paralel cu desfășurarea muncii revoluționare în rîndurile militarilor, P.C.R. a militat activ pentru ca organele responsabile ale țării să ia măsurile ce se cuveneau pentru ridicarea capacității de luptă a armatei, pentru ca ea să fie în măsură să-și îndeplinească misiunea de apărare a patriei. P.C.R. preconiza că toate acestea trebuie corelate cu măsuri eficiente prin care să se urmărească democratizarea armatei, îmbunătățirea echipării și hrănirii soldaților, acordarea de drepturi politice militarilor — elemente definitorii pentru întărirea forțelor politice și morale ale celor ce erau chemați în primul rînd să dea riposta cuvenită Germaniei naziste și statelor ce preconizau revizuirea tratatelor de pace. Devotați trup și suflet cauzei naționale, comuniștii erau gata în orice moment să se înroleze în armată și să lupte împreună cu ostașii, cu întregul popor pentru apărarea patriei. Într-un apel al C.C. al P.C.R., datat 17 martie 1939, prin care poporul român era chemat la lupta pentru apărarea independenței naționale împotriva Germaniei hitleriste, se arată : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întregul popor să se pună în stare de alarmă !... P.C.R. declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților lui revizioniști" [2].

Cu toate chemările făcute de P.C.R. și de celelalte grupări politice patriotice și antifasciste, cu toate semnalele de alarmă date de comuniști, cercurile guvernante au făcut ca pînă la urmă, datorită în parte concesiilor făcute agresorilor, țara noastră să fie împinsă în zona de influență a Germaniei naziste. În acest context, la 23 martie 1939, guvernul a încheiat tratatul economic româno-german, care alături de alte acorduri acceptate anterior, a dus în final la subordonarea economiei românești față de politica agresivă a Germaniei hitleriste. După un an și ceva, adică la 30 august 1940, în împrejurări istorice complexe, cînd hitleriștii dominau întreaga Europă continentală capitalistă, României i-a fost impus dictatul imperialist de la Viena, prin care Germania nazistă, secondată de Italia fascistă, a sfîrtecat în chip brutal teritoriul țării noastre anexînd la Ungaria hortistă partea de nord-vest a țării. Acest act a fost întîmpinat cu ură și revoltă fără margini de întregul popor român, în frunte cu cei mai buni fii ai săi, comuniștii. „Atunci cînd trupul țării a fost ciuntit în urma dictatului de la Viena — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul comunist a cerut forțelor pa-

[1] *Neamul Românesc* din 6 aprilie 1939.
[2] *Documente privind activitatea P.C.R. în armată, 1921—1944*, p. 123—124.

Scanned with OKEN Scanner

triotice, întregului popor să se ridice cu arma în mînă pentru apărarea independenței și integrității patriei" [1].

În perioada respectivă, activitatea P.C.R. a fost însă împietată de unii factori negativi atît din mediul statal, cît și din propria sa dinamică. Pe de o parte, prezența unor elemente reacționare burghezo-moșierești la cîrma statului facilita pericolul ca în orice moment apărarea națională să fie deturnată în direcții potrivnice intereselor populare, ceea ce crea nesiguranță și prudență exagerată din partea forțelor progresiste dispuse să susțină efortul militar al țării pentru țelul real național.

Cu toate insuficiențele, greutățile și neîmplinirile, cauzate de un complex de factori, forțele sănătoase ale națiunii au considerat apărarea granițelor, a integrității țării, cauză și operă a întregului popor. În acele clipe grele pentru soarta țării, „partidul comunist, numeroase cercuri politice, MADOSZUL și alte organizații democratice și patriotice, inclusiv grupuri ale armatei, s-au ridicat împotriva Dictatului [de la Viena], au organizat în diferite centre ale țării puternice manifestații populare, au cerut să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei" [2]. În orașe și sate, în fabrici și uzine, în instituții și școli, în unitățile militare și în alte formațiuni ale armatei, zeci și sute de mii de cetățeni români sau de alte naționalități, întreaga populație a țării în frunte cu comuniștii au cerut într-un glas, cu promptitudine și cu fermitate, anularea dictatului fascist, declarîndu-se gata să ia armele în mîini pentru apărarea fruntariilor țării. În condițiile acelui avînt patriotic impetuos al maselor, oștirea și-a manifestat prin felurite modalități hotărîrea de a lupta pentru apărarea integrității teritoriale a patriei. Încă din perioada care a precedat verdictul hitlerist de la Viena, reprezentanții armatei au asigurat guvernul că armata este gata să-și facă datoria pentru apărarea ființei naționale. „N-avem nimic de dat nici acum, nici în viitor" [3], declara în mod deschis generalul Corneliu Dragu, prin cuvîntul său exprimîndu-se clar sentimentele tuturor militarilor pe care-i comanda. La rîndul său, într-o notă adresată Consiliului de Miniștri, la 25 august 1940, generalul Gheorghe Mihail, șeful Marelui stat major, arăta că în apărarea hotarelor țării, „politica se poate bizui pe armată fără nici o reticență, găsind totodată și un sprijin necondiționat în populația Transilvaniei. Armata — se mai stipula în notă — este bine pregătită, cu moralul nezdruncinat și dornică de acțiune, așa încît ea este gata [...] să apere teritoriul național" [4].

După aplicarea Dictatului de la Viena, oștirea a manifestat, a demonstrat și a protestat alături de masele largi populare împotriva verdictului fascist. „La Brașov — se consemnează în coloanele ziarului „Scînteia" din 17 septembrie 1940 — soldații se înfrățesc cu mișcarea revoluționară care demonstrează pe străzi". La „demonstrațiile de stradă

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 368.
[2] Arh. M.A.N., dosar nr. 217/107, f. 722—724.
[3] Ibidem, dosar nr. 1200/282, f. 35—54.
[4] Ibidem, dosar nr. 1200/282, f. 44.

Scanned with OKEN Scanner

de la Cluj au luat parte în masă militarii din garnizoană". Un ofiţer care s-a aflat în coloanele care au demonstrat pe străzile oraşului Sibiu a declarat în faţa tovarăşilor săi că „dacă nu vom şti să ne apărăm drepturile noastre, nu mai merităm să mai purtăm uniforma militară" [1]. Ostilitatea oştirii faţă de Dictatul de la Viena s-a manifestat deschis chiar şi pe timpul retragerii trupelor române din teritoriul răpit în urma odiosului dictat. Astfel, unii ofiţeri au refuzat să execute ordinele de desconcentrare a trupei ; alţii şi-au manifestat prompt împotrivirea atunci cînd au primit dispoziţii să părăsească poziţiile de luptă ce le ocupau. În unele zone, sfidînd ordinele date de eşaloanele superioare, ostaşii au deschis focul împotriva coloanelor trupelor hortiste care pătrundeau pe teritoriul ţării noastre. În documentele de arhivă se consemnează, de pildă, că la Satu Mare şi în comuna Gîrbovi, la Moisig-Bihor, la Halmei şi în alte locuri au căzut în luptă militari din regimentele 4 şi 10 dorobanţi, 21 infanterie, 2 grăniceri etc. În întreaga ţară s-a manifestat deschis şi declarat o ostilitate crescîndă a maselor populare şi a armatei faţă de Dictatul de la Viena şi faţă de ţările care l-au impus României. Acest fapt este remarcat într-o lucrare chiar şi de către istoricul vest-german Andreas Hillgruber, care spune, printre altele : „Pe dată ce arbitrajul de la Viena a devenit public, în România au început frămîntări în rîndurile populaţiei. Ele erau îndreptate în primul rînd împotriva statelor care au pronunţat arbitrajul" [2].

La scurt timp de la impunerea arbitrajului de la Viena, în ţară s-a instaurat regimul de dictatură militară fascistă. Sub oblăduirea lui, împotriva voinţei poporului, România avea să fie împinsă în blocul politic militar al statelor aflate sub hegemonia Germaniei hitleriste şi apoi în războiul nedrept împotriva Uniunii Sovietice. Şi în aceste condiţii grele, comuniştii au continuat înalta lor misiune patriotică de a duce cuvîntul partidului în masa militarilor. Evident, în activitatea partidului în armată în această nouă etapă s-au produs unele mutaţii, determinate atît de condiţiile deosebit de complexe în care P.C.R. urma să acţioneze, cît şi de sarcinile noi, deosebit de urgente pe care le ridica viaţa. Trăsătura caracteristică definitorie a activităţii desfăşurate de P.C.R. în acei ani a constituit-o politica sa de unire într-un puternic front de luptă a tuturor forţelor care îşi manifestau adversitatea faţă de dictatura militară fascistă şi faţă de alianţa nefastă cu Germania nazistă. În contextul închegării acestui front de luptă, un rol deosebit de important îl constituia atragerea armatei de partea celor mai înaintate forţe ale societăţii şi canalizarea ei pe linia slujirii cu devotament a intereselor majore ale poporului. Era o treabă deosebit de grea, care cerea o muncă perseverentă, răbdătoare şi tenace pentru ca oştirea, în întregimea ei, să înţeleagă marile deziderate ale momentului şi să acţioneze, ca atare, în direcţia realizării acestora. Dovedind patriotism fierbinte, identificîndu-se plenar cu interesele naţionale, comuniştii şi-au

[1] *Universul* din 3 septembrie 1949.
[2] Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marchall Antonescu*, Wiesbaden, 1965, p. 94.

Scanned with OKEN Scanner

asumat istorica misiune de a face totul pentru coalizarea tuturor forțelor poporului român în vederea apărării intereselor superioare ale țării. Referindu-se la aceasta tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Partidul Comunist Român — dînd dovadă de o înaltă responsabilitate revoluționară — a fost organizatorul luptei împotriva regimului burghezo-moșieresc, a dictaturii militaro-fasciste și a războiului, pentru libertate și independența patriei, pentru participarea poporului român la zdrobirea Germaniei naziste și transformarea revoluționară a societății românești“ [1].

După dezlănțuirea de către Germania hitleristă a războiului antisovietic, P.C.R. — ca purtător cel mai autorizat al sentimentelor antifasciste și antihitleriste ale maselor largi populare — „a militat de la început, cu toată consecvența, pentru o politică de pace și colaborare cu Uniunea Sovietică și alte state, unind forțele naționale împotriva politicii agresive a fascismului“ [2], a definit apoi cu claritate sarcinile imediate ale clasei muncitoare, ale țărănimii, ale armatei, ale întregii națiuni în cadrul luptei generale antifasciste a poporului român. Acestea și-au găsit o amplă oglindire în manifestul editat de partid în 25 iunie 1941, în Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 și în alte documente orientative-programatice din acea vreme.

Pornind de la interesele majore ale poporului român, avînd la baza fundamentării lor o linie politică clară și suplă, favorizată, printre altele, și de întreruperea practică a legăturilor cu Kominternul și de dizolvarea acestuia în iunie 1943, aceste documente au constituit de fapt un adevărat program de acțiune al P.C.R. pentru perioada 1940—1944. În el se îmbinau organic lupta pentru înlăturarea dictaturii militare fasciste și a dominației Germaniei hitleriste, „ale cărei baionete constituiau sprijinul principal al regimului antonescian, cu lupta pentru restabilirea independenței și suveranității naționale, ale cărei premise le vedea în scoaterea României din războiul antisovietic, alăturarea ei Națiunilor Unite și participarea, cu toate forțele, pînă la zdrobirea celui de-al treilea Reich nazist“ [3]. În linii principale, în programul de acțiune al P.C.R. privind îndeplinirea marilor sarcini ale momentului se prevedea mobilizarea întregului nostru popor în vederea realizării următoarelor obiective de interes național : răsturnarea dictaturii militare fasciste ; încetarea războiului contra Uniunii Sovietice și participarea, alături de U.R.S.S. și de toate popoarele iubitoare de pace, la lupta împotriva Germaniei naziste ; recucerirea libertății și independenței naționale cu participarea tuturor forțelor patriotice ; eliberarea părții de nord al Transilvaniei ruptă din trupul țării prin dictatul de la Viena ; arestarea și pedepsirea trădătorilor de țară. În realizarea acestor obiective, un rol

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August*, în *Scînteia* din 23 august 1979.

[2] *Ibidem.*

[3] *P.C.R. în viața social-politică a României, 1921—1944*, Editura militară, București, 1974, p. 365.

Scanned with OKEN Scanner

de primă importanță revenea armatei. În virtutea înțelegerii acestui fapt, P.C.R. a considerat necesar ca munca revoluționară în armată să vizeze, cu prioritate, clarificarea militarilor asupra sensului evenimentelor interne și internaționale și mobilizarea lor pentru a se încorpora în efortul general al întregului popor în lupta pentru împlinirea dezideratului vital, de interes național al etapei istorice date : eliberarea patriei de sub dominația fascistă. Pentru realizarea practică a acestor sarcini, comuniștii și simpatizanții lor au desfășurat o susținută muncă în unități atît prin legături directe, cît mai ales prin difuzarea clandestină a presei și publicațiilor de partid în cantonamente și cazărmi, în garnizoanele mai aglomerate, în gările des frecventate de militari. În anii 1941—1944 Partidul Comunist Român a editat circa 30 de titluri de ziare ilegale centrale și regionale, un mare număr de exemplare ale acestora ajungînd și în mîinile militarilor. În coloanele ziarelor „România liberă", „Dunărea Roșie", „Presa liberă", „Buletinul Capitalei", „Lupta patriotică", „Apărarea" și a altor publicații apărute în perioada respectivă, din inițiativa și sub conducerea comuniștilor, se subliniau, printre altele, importanța realizării frontului unic de luptă al poporului român împotriva dictaturii antonesciene și a hitleriștilor ; necesitatea imperioasă a atragerii maselor de militari în acest front ; necesitatea cuprinderii maselor largi populare în mișcarea de rezistență antihitleristă. De exemplu, într-un articol publicat în august 1941, în „Presa liberă" — organ al Comitetului regional Banat al P.C.R. — se sublinia : „Bărbați și femei din spatele frontului, români din toate colțurile țării cotropite de nemți ! Strîngeți rîndurile, formați-vă militărește în trupe de partizani, înarmați-vă, puneți mîna pe topor, pe coasă, pe orice aveți la îndemînă și porniți la luptă împotriva bestiilor fasciste. În duhul luptei drepte a lui Horia și Cloșca, a lui Avram Iancu și Tudor Vladimirescu care au luptat pentru libertatea națională, a vitejilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au știut să învețe minte hoardele ucigașe ale nemților. La arme, frați români ! Moartea fascismului german înseamnă viața poporului român".

Paralel cu editarea de ziare, P.C.R. a tipărit o serie de broșuri și de manifeste și chemări, majoritatea lor fiind difuzate și în unități și formațiuni ale armatei și se adresau direct militarilor. Astfel, în chemarea C.C. al P.C.R. din 7 noiembrie 1942, partidul comunist se adresa în modul următor fiilor îmbrăcați în uniformă ostășească : „Soldați și ofițeri, refuzați plecarea pe front. Întoarceți-vă de pe front. Formați detașamente de partizani. Uniți-vă cu poporul, întoarceți armele împotriva ocupanților nemți și a slugilor lor trădătoare de la cîrma țării" [1].

Un an mai tîrziu, tot pe data de 7 noiembrie, P.C.R. s-a adresat direct și nemijlocit comandanților de mari unități și generalilor români, chemîndu-i ca într-o strînsă unitate cu întregul popor, cu întreaga oștire să se pregătească de luptă pentru eliberarea patriei. O astfel de inițiativă marca o anumită mutație în orientarea partidului în ceea ce privește cuprinderea în sfera sa de influență a armatei în întregimea ei, inclusiv

[1] A.I.S.I.S.P., cota A.XXVI-3.

Scanned with OKEN Scanner

a cadrelor din fruntea eşaloanelor superioare. Dovedind spirit novator în fixarea liniei sale de conduită privind cadrele oştirii, P.C.R., considerînd că interesele supreme ale patriei cer ca în acţiunea de interes naţional a răsturnării dictaturii fasciste şi a eliminării controlului exercitat de Wehrmacht asupra României să fie atrase toate cadrele armatei, „a întărit continuu în această perioadă activitatea în rîndul forţelor armate şi a dezvoltat colaborarea cu reprezentanţii acesteia, inclusiv cu ofiţerii din comandamentele superioare, precum şi cu Palatul regal, în vederea scoaterii României din război şi întoarcerii armelor împotriva celui mai mare duşman al intereselor noastre naţionale — Germania hitleristă“ [1]. Pe această linie, în manifestul elaborat de P.C.R. în ziua de 7 noiembrie 1943, citim, printre altele : „Generali, ofiţeri şi soldaţi ! Nu daţi ascultare ordinelor trădătorului Antonescu ! Sînt ordinele călăului nostru Hitler ! Refuzaţi plecarea pe front ! Întoarceţi-vă cu toţii în ţară pentru a o apăra, alături de toţi patrioţii, de pustiirea hoardelor hitleriste. Constituiţi în toate unităţile comitete şi grupuri secrete de soldaţi şi ofiţeri patrioţi. Pregătiţi-vă de lupta cea mare de eliberare“ [2]. Dintre numeroasele documente prin care se atestă preocuparea partidului nostru comunist pentru atragerea armatei, în totalitatea ei, de partea cauzei eliberării patriei, menţionăm manifestul lansat de P.C.R. cu ocazia zilei de 1 mai 1944, în care se spunea : „Soldaţi, subofiţeri, ofiţeri şi generali ! Refuzaţi să mai luptaţi şi să muriţi pentru criminalii Hitler şi Antonescu. Dezarmaţi şi nimiciţi pe cotropitorii hitlerişti... Apăraţi şi salvaţi onoarea, independenţa şi avutul poporului român“ [3]. Printr-un alt manifest, cu un conţinut la fel de mobilizator, P.C.R. se adresa astfel militarilor : „Aveţi datoria să luptaţi pentru salvarea poporului şi a statului român şi pentru eliberarea fraţilor din Ardealul de Nord. Întoarceţi armele contra trădătorilor din slujba lor“ [4]. Din investigaţiile făcute pînă acum rezultă că în perioada dictaturii fasciste au fost difuzate, într-un mare număr de exemplare, peste 80 de titluri de broşuri, ziare şi manifeste. Potrivit unor statistici, ele au fost răspîndite în peste 120 de unităţi sau garnizoane militare, între acestea numărîndu-se garnizoanele Bucureşti, Ploieşti, Timişoara, Constanţa, Arad, Braşov, Galaţi, Sibiu, Iaşi, Oradea, Craiova, Focşani, Caransebeş, Piteşti, Tecuci, Botoşani, Rîmnicu Sărat, Orşova, Reşiţa etc.

Răspîndirea literaturii revoluţionare în armată, ecoul avut de aceasta în acţiunea de clarificare politică a militarilor este atestată în numeroase rapoarte de organele represive : „în unităţi au fost introduse manifeste şi soldaţii le-au primit cu mare entuziasm“ ; „propaganda comunistă în unităţi se intensifică în proporţii din ce în ce mai mari“ ; „se înmulţesc cazurile de propagandă comunistă prin cazărmi şi prin munca de la om

---

[1] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August*, în *Scînteia* din 23 august 1979.

[2] Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, mapa nr. 114/1943.

[3] *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ediţia a II-a, p. 376—377.

[4] *Ibidem*, p. 387.

la om" ; „s-a găsit în vagoane, sub o bancă, un pachet cu 17 manifeste comuniste" ; „s-au tipărit diferite manifeste... în care se îndeamnă poporul la acte de sabotaj, în industrie și transporturi, iar pe soldați la dezertare" ; „au fost răspîndite manifeste prin care românii erau sfătuiți să nu mai lupte" ; „în ultimul timp conducerea mișcării comuniste din țară a dat dispoziții tuturor organizațiilor ca toți membrii și simpatizanții mișcării să strîngă arme și muniții" [1].

În numeroase documente, ca și într-un șir de sinteze și rapoarte făcute de organele de siguranță antonesciene se semnalează, adesea, cu lux de amănunte, ecoul pe care l-a avut răspîndirea literaturii revoluționare în armată. „Din convorbirile cu ostașii — se arată într-un document — se desprinde impresia că trupa nu mai vrea să lupte și, sub impresia evenimentelor și a propagandelor, nu înțelege sau nu vrea să înțeleagă rostul războiului. Se spune că nu avem pentru ce lupta pe pămînt străin" [2]. Într-o anchetă făcută de Marele stat major la unitățile de pe front se afirmă expres că mulți comandanți de unități s-au exprimat că nu mai pot conta pe unitățile lor.

O dovadă elocventă a opoziției maselor și a ostașilor față de continuarea războiului nedrept și de împotrivire față de dictatura militară o constituie statistica referitoare la persoanele civile și la militarii judecați și condamnați pentru neexecutare de ordin, acte de sabotaj, neprezentarea la încorporare și la mobilizare, fuga de pe front, atitudini ostile față de trupele germane etc. Rezultă că între luna iunie 1941—luna iulie 1944, adică în numai trei ani de zile, au fost judecați, pentru „motive" de felul celor subliniate mai sus, peste 108 000 de oameni, cifră echivalentă cu efectivele a circa 10 divizii. Dintre aceștia, aproape 86 000 erau persoane judecate și condamnate pentru neprezentare la mobilizare, la concentrare, la încorporare sau pentru dezertare [3].

Nemulțumirile crescînde ale militarilor față de Germania nazistă, situația grea provocată de război, imensele pierderi materiale și umane de pe front, concentrările, rechizițiile de tot felul care au afectat direct în special masele muncitoare — toate acestea au facilitat ca activitatea P.C.R. în masa oștirii să găsească un teren fertil, pe care să rodească ideile comuniștilor, politica lor clarvăzătoare de salvare a patriei.

O contribuție importantă la munca de clarificare a militarilor și la atragerea lor de partea mișcării de rezistență organizată de P.C.R. au adus-o comuniștii, uteciștii, antifasciștii și alți patrioți aflați în unități și formațiuni militare sau care aveau, pe diferite planuri, legături cu armata. Documentele arhivistice cercetate au scos la iveală, printre altele, prezența permanentă sau temporară a activității comuniștilor în peste 180 de subunități, unități, mari unități și instituții ostășești, între acestea

---

[1] Arh. M.A.N. dosar nr. 219/1954, f. 674, 717 ; dosar nr. 248/54, f. 275, 284 ; dosar nr. 297/203, f. 1484 ; dosar nr. 300/56, f. 85 ; dosar nr. 333/56, f. 88.

[2] Ibidem, dosar nr. 303/142, f. 272—273.

[3] *România în războiul antihitlerist, 23 August 1944 — 9 mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 29.

Scanned with OKEN Scanner

numărîndu-se : 64 de regimente de infanterie, dorobanți și vînători, 12 unități de cavalerie, 28 regimente de artilerie terestră și antiaeriană, șase unități de grăniceri, cinci regimente de pionieri, 27 instituții militare, în unele unități de aviație, în arsenale etc. [1].

Avînd ca principiu de conduită în activitatea sa strînsa și organica legătură între teorie și practică — ca unul dintre principiile sale călăuzitoare de bază — P.C.R. a fost pe deplin conștient că munca de clarificare a maselor și a armatei și de menținere și dezvoltare a stării de spirit antifasciste și antihitleriste nu pot duce de la sine la realizarea obiectivelor de interes național pe care și le-a propus, că răsturnarea dictaturii fasciste și eliberarea patriei nu se pot înfăptui fără inițierea unor acțiuni practice. Pentru pregătirea și desfășurarea cu deplini sorți de izbîndă a acestor acțiuni, încă din noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. a dispus întocmirea unui plan privind organizarea unui aparat militar al partidului, cu ramificații în întreaga țară, care să se ocupe efectiv de rezolvarea problemelor practice de interes național aflate la ordinea zilei. În contextul dat, analizînd pe larg evoluția militară pe frontul de est, măsurile luate de Ion Antonescu de a transforma țara în teatru de război și pornind de la rolul pe care comandamentul german îl rezervase României, în documentul respectiv se sublinia că țara noastră se găsește „în fața perspectivei de a deveni un timp apreciabil zonă de operații militare și anume una din principalele zone a operațiilor de pe întregul front de est, cu toate consecințele care decurg din această situație, ca : jefuirea și devastarea teritoriului național de către trupele germane ; evacuarea forțată a sute de mii de oameni din căminele lor ; sacrificarea fără rost a unor contingente ale armatei române ; înăsprirea teroarei Gestapoului pe teritoriul țării pentru a garanta spatele armatei de operațiuni atacate etc. etc.“ [2]. Pornind de la astfel de considerente, în planul de organizare a aparatului militar al P.C.R. se apreciau următoarele : „Intrăm în faza decisivă a acestui conflict armat, faza în care partidul, prin acte de război bine concepute, bine organizate și bine executate, va trebui să facă dovada spiritului său de luptă, a capacității sale organizatorice și a legăturii sale cu interesele vitale ale majorității covîrșitoare a poporului nostru“ [3].

Între măsurile eficiente de ordin practic luate de P.C.R. un loc important l-a ocupat activitatea desfășurată de comuniști pentru organizarea luptei „formațiunilor de partizani și a detașamentelor patriotice pentru sabotarea mașinii de război hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii fasciste, militare și alăturarea României coaliției antihitleriste“ [4]. Apreciind necesitatea și urgența organizării acestora, într-un document de partid elaborat în decembrie 1943 se releva că P.C.R. „trebuie să dispună în timpul cel mai scurt de o forță militară a sa, pe care

---

[1] Arh. M.A.N., dosarele nr. 210/133, 215/95, 215/98, 220/78, 297/61, 733/61, 733/70, 1046/50.

[2] Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, dosar nr. 7987, f. 1—22.

[3] Ibidem.

[4] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August*, în *Scînteia* din 23 august 1979.

să o organizeze și să o conducă în numele și în interesul poporului și pe care s-o folosească cu pricepere pentru a lovi mașina de război hitleristă spre a deschide calea drepturilor înăbușite de teroare și a o consacra astfel în fapt" [1].

Odată stabilite principiile creării grupelor de patrioți înarmați, P.C.R. a trecut efectiv la organizarea lor. Astfel, în primăvara anului 1944 a luat ființă un comandament central al formațiunilor de luptă patriotice; totodată s-au organizat comandamente la regionalele de partid; în marile întreprinderi din Capitală, din Valea Prahovei, Brașov, Constanța și din alte orașe ale țării s-au constituit formațiuni de luptă patriotice alcătuite, în cea mai mare parte, din muncitori crescuți la școala aspră a rezistenței, comuniști, uteciști și fără de partid [2]. De asemenea, prin grija și sub conducerea comuniștilor, în numeroase unități din București și din alte mari localități s-au format grupuri de patrioți antifasciști. Acestea aveau legături directe cu P.C.R. și desfășurau activitatea politică în masa militarilor, răspîndeau manifeste și ziare ale P.C.R. și ale altor partide și grupări patriotice și antifasciste, difuzau știrile de la posturile de radio „România liberă" sau de la posturile Puterilor aliate, efectuau sabotaje etc. Prin intermediul lor s-au procurat armament și muniții pentru înarmarea formațiunilor de luptă patriotice. O parte dintre aceste grupuri au fost pregătite de partid pentru a îndeplini misiuni diferite. De exemplu, grupul de patrioți, organizat într-o unitate dislocată la Vișlea-Făgăraș, a primit misiunea din partea P.C.R. să fie în măsură ca în caz de necesitate, împreună cu întreaga unitate sau numai cu unele subunități, să acționeze potrivit dispozițiilor ce le va primi. La rîndul său, grupul de patrioți constituit în cadrul Flotilei 3 bombardament din garnizoana Craiova a fost însărcinat de P.C.R. să fie în măsură să acționeze la ordin, prin surprindere, asupra comandamentului și unității de aviație germane din localitate cu care colabora flotila română.

În pofida condițiilor grele în care activa, Partidul Comunist Român și-a intensificat activitatea în rîndul cadrelor superioare ale armatei, inclusiv a celor care activau în cadrul Palatului regal. Atrăgîndu-le în pregătirea asaltului decisiv de la 23 August 1944, partidul comunist s-a bizuit pe sentimentele patriotice ale ofițerilor, pe spiritul antifascist și pe receptivitatea lor la ideile majore de interes național pe care le propagau comuniștii. Apreciind justețea unei astfel de măsuri, corelată cu altele de o deosebită importanță, secretarul general al Partidului Comunist Român sublinia: „Din momentul izbucnirii războiului, Partidul Comunist Român a acționat cu toată forța împotriva politicii agresive a Germaniei naziste, a politicii forțelor reacționare din țara noastră, chemînd și organizînd în această luptă masele largi populare. În aceste condiții, partidul nostru a intensificat colaborarea cu Partidul Social-

[1] Ibidem, mapa nr. 132/1943.

[2] Vezi amănunte în: general-maior dr. Paul Marinescu, *Acțiunile de luptă ale gărzilor patriotice*, Editura militară, București, 1975; colonel Leonida Loghin, colonel Alexandru Petriceanu, *Gărzile patriotice din România*, Editura militară, București, 1974.

Scanned with OKEN Scanner

Democrat, cu alte forțe democratice, pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare, realizînd în 1942—1943 Frontul patriotic antihitlerist și înțelegeri de colaborare cu forțe democratice [...]. O mare însemnătate în desfășurarea luptei împotriva războiului au avut crearea, în 1914, a Frontului unic muncitoresc și a Blocului național-democratic, colaborarea cu armata, inclusiv cu generali și ofițeri din comandamentele superioare și cu palatul regal. S-a realizat o largă colaborare cu toate forțele ce se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru ieșirea României din războiul dus împreună cu Germania fascistă, pentru trecerea țării alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste" [1].

Justețea orientării partidului nostru în această direcție a fost demonstrată în acele momente cruciale din zilele lui august 1944, cînd în condiții deosebit de grele, poporul și armata, masele muncitoare și masele de ostași, „dovedind un înalt spirit de eroism, abnegație și devotament pentru cauza libertății și independenței patriei, înfruntînd regimul antonescian și mașina de război a Germaniei hitleriste, au asigurat desfășurarea victorioasă a insurecției din august 1944" [2], zădărnicind astfel planurile militare ale Germaniei hitleriste și ale dictaturii militaro-fasciste. Istoria nu cunoaște multe cazuri ca acela cînd larga coaliție națională de forțe democratice, antifasciste și patriotice, formată sub impulsul hotărîtor al partidului nostru comunist a determinat întreaga armată să întoarcă armele împotriva cotropitorilor fasciști, așa cum s-a petrecut în august 1944. De fapt, în anii celui de-al doilea război mondial „România a oferit exemplul unic al întoarcerii dintr-o dată a armelor de către întreaga armată împotriva fascismului, fapt care și-a găsit o vie și puternică reflectare în starea de spirit antihitleristă a militarilor români, ca și a întregului popor" [3].

În timpul revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 și a războiului antihitlerist, a început procesul de transformare a armatei române într-una menită să slujească în exclusivitate interesele poporului român, așa cum o preconizase P.C.R. încă de la primul său Congres din mai 1921.

Înrîurirea exercitată de partid asupra oștirii prin munca fără preget desfășurată mai bine de două decenii și finalizată la scara istoriei naționale prin participarea armatei, în totalitatea ei, la insurecție a avut darul, printre altele, să dea noi sensuri, mai bogate în conținut, conceptului de armată la români. Acest fapt se va contura și mai clar în perioada care va urma, cînd organismul militar și conceptul de putere armată vor înregistra noi mutații și valențe, corespunzător fizionomiei social-politice socialiste a orînduirii noastre.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 620—621.

[2] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 august*, în *Scînteia* 23 august 1979.

[3] *Scînteia* din 9 mai 1970.

Scanned with OKEN Scanner

PARTICULARITĂȚILE STRUCTURII PUTERII ARMATE A ȚĂRII ÎN ANII 1944—1947

Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944 „a inaugurat — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii“ [1]. De asemenea, revoluția a însemnat, în mod firesc, și o răscruce în existența forțelor armate ale României și, în legătură cu aceasta, o schimbare radicală în imaginea opiniei publice asupra lor, în modul de a înțelege integrarea oștirii în viața social-politică a țării, cu un cuvînt în conceptul de putere armată a românilor. Acest mod nou de percepere rațională și afectivă a prezenței armatei în societatea românească în perioada analizată a fost magistral caracterizată de tovarășul Nicolae Ceaușescu atunci cînd a subliniat că începînd de la 23 August 1944 armata a participat activ, în conlucrare cu celelalte forțe progresiste, la lupta maselor largi populare, sub conducerea comuniștilor, închinată cauzei eliberării și propășirii patriei, dovedind din plin că ea „este strîns legată de interesele poporului, hotărîtă să facă totul pentru a sluji patria, progresul ei economic și social“ [2].

Participînd în totalitate la înfăptuirea revoluției din august 1944, armata română dovedise de fapt că locul ei nu putea fi decît alături de cele mai înaintate și dinamice forțe ale societății noastre, alături de întreaga națiune. Poziția oștirii față de acest eveniment crucial din istoria nouă a României a făcut ca ea să se bucure de o unanimă stimă și considerație din partea maselor largi populare. O elocventă dovadă în acest sens a constituit-o manifestația organizată la 29 august 1944, din

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August*, în *Scînteia* din 23 august 1979.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, p. 333.

Scanned with OKEN Scanner

inițiativa Partidului Comunist Român, în cinstea unităților române care zdrobiseră gruparea germană din jurul Bucureștiului. Relevînd acest fapt, ziarul „România liberă", într-unul din primele sale numere legale, arăta : „Demonstrația a pornit în strigăte de urale la adresa armatei, a luptei poporului român pentru libertate, la adresa Partidului Comunist din România, care stă în fruntea clasei muncitoare și a poporului român în lupta de lichidare a bandelor hitleriste" [1]. Această manifestație „s-a transformat într-o largă și grandioasă demonstrație populară democratică și antihitleristă", în care se manifesta „legătura frățească dintre armată și popor" [2]. Organul de presă comunist indica astfel explicit esența mutației intervenite în relația societate-armată, existența unei combinări obiective între procesul revoluționar declanșat de insurecție și angajarea armatei române în operațiile militare la care ea a trecut în noaptea de 23 spre 24 august. Desigur, această împletire obiectivă a fost determinată de circumstanța că răsturnarea revoluționară inițiată de comuniști cuprindea, alături de obiectivele social-politice antifasciste și democratice interne, țelul eliberării naționale — eliminarea prezenței trupelor străine germane din spațiul autohton rămas sub controlul autorității statale românești, apoi, în continuare, recuperarea părții din teritoriul național răpită în virtutea dictatului fascist de la Viena din august 1940 și, în acel moment, aflată sub ocupația ungaro-germană. În pregătirea îndelungată a revoluției din august 1944, Partidul Comunist Român a știut să îmbine toate elementele componente ale revoluției ce se profila, bazîndu-se, în primul rînd, pe factorii interni, pe capacitățile și energiile inepuizabile ale națiunii care trebuiau canalizate spre atingerea obiectivului fundamental al momentului. În cadrul dat, P.C.R. a știut să dozeze judicios și diferențiat aceste elemente în raporturile sale cu diverse componente ale societății românești. Iar în acțiunea de atragere a armatei un rol esențial a avut tocmai poziția profund patriotică, națională a P.C.R., energia cu care a propus ralierea tuturor forțelor vii ale națiunii pentru reîntregirea hotarelor de vest, ceea ce a și lărgit considerabil influența comuniștilor în rîndul armatei, iar din 1943—1944, chiar sferele superioare ale ierarhiei militare — colonei și generali, comandanți de unități și mari unități.

Dînd urmare chemării P.C.R. de a întoarce armele contra Reichului nazist, armata dovedea, de această dată pe un plan superior, tradiționala ei înscriere în dezideratele poporului, „din sînul căruia s-a născut, identificarea cu idealurile de libertate, dreptate și neatîrnare ale maselor largi populare" [3].

Direcția în care pășise armata română permitea să se creeze o nouă bază legăturii dintre armată și popor, să se confere acestei legături o procesualitate revoluționară, să se depășească cadrul din ultimele decenii al convergențelor existente între popor și armată, caracterizat prin situarea acestor convergențe exclusiv în sfera naționalului, al salv-

---

[1] *România liberă* din 1 septembrie 1944.
[2] *Ibidem* din 31 august 1944.
[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 484.

Scanned with OKEN Scanner

gardării independenței, suveranității naționale și integrității patriei. Depășirea acestui cadru însemna a se reveni, dar pe o treaptă superioară, la situația din 1848, cînd s-a încercat o contopire a armatei nu numai cu componenta națională a revoluției, ci și cu cea socială, vizînd anularea structurilor perimate, deschiderea drumului pentru afirmarea unor relații de producție corespunzătoare cerințelor timpului, apte să asigure progresul colectivității românești, abolirea conducerii exercitate de clasele dominante, exponente ale vechiului, susținerea ascensiunii la cîrma țării a claselor și grupurilor sociale propulsoare ale înnoirilor, progresului social, economic și cultural.

Firește, în 1944, componenta socială a revoluției era mai complexă și mai radicală, întrucît de această dată era vorba, în ultimă analiză, în pofida caracterului inițial general-democratic al prefacerilor vizate, nu de înlocuirea unei forme de exploatare cu alta, fie ea și stimulatoare de progres, ci de abolirea oricărei exploatări, nu de înlocuirea la cîrmă a unei clase exploatatoare cu o altă clasă exploatatoare, ci de răsturnarea de la putere și apoi lichidarea ca clasă a tuturor grupurilor exploatatoare, de ascensiunea oamenilor muncii, pentru prima dată în istoria milenară a României, atît la cîrma statului, cît și la dirijarea și fructificarea patrimoniului economic național.

O dată cu înfăptuirea revoluției din august 1944, posibilitatea obiectivă a forțelor progresiste revoluționare de a atrage armata și la înfăptuirea țelurilor sociale ale revoluției populare era potențată și de un alt factor al situației : anume că operațiile armatei române, țintind obiective de eliberare națională, comportau nemijlocit consecințe sociale progresiste. Bătîndu-se în Transilvania, oștirea noastră elimina nu numai jugul național statornicit aici asupra românilor de cele două state agresoare, Ungaria hortistă și Germania hitleristă, ci și regimul fascist instaurat de ocupanți ; fiecare porțiune de teren eliberată de armata română în nord-vestul cotropit al țării era un spațiu care, imediat după eliberare, se conecta procesului revoluționar general din România declanșat la 23 august 1944 [1].

Potrivit vocației și naturii lor dinamice, forțele social-politice progresiste interne, în frunte cu P.C.R., nu s-au mulțumit să constate împletirea obiectivă dintre revoluție și războiul antihitlerist purtat de oștirea țării, ci și-au propus imediat să dea expresie conștientă acestei împletiri, să creeze personalului armatei conștiința integrării efortului militar în transformarea revoluționară a țării, să realizeze această percepere pentru a convinge masele de militari asupra necesității ca ele să adere la obiectivele sociale vizate de partidele și organizațiile de masă democratice progresiste [2] .

Luarea de poziție față de armată adoptată de P.C.R. în timpul marii epopei a insurecției era principial nouă în raport cu întreaga evoluție a mișcării noastre muncitorești, demonstra maturitatea și supleţea crescîndă a partidului comuniștilor dobîndită în special în procesul organi-

[1] *Apărarea patriei* din 16 octombrie 1974.
[2] *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 59.

Scanned with OKEN Scanner

zării și desfășurării rezistenței naționale din anii dictaturii militaro-fasciste. Totodată, în momentul cheie al victoriei insurecției, în clocotitoarea viață politică a țării după smulgerea din chingile dictaturii, masa militarilor vedea în constelația forțelor politice un partid comunist care elogia armata, îi prețuia efortul și sacrificiile mai profund și mai înțelept decît toate celelalte partide și grupuri. „Armata română — se remarca atunci — a găsit calea adevăratei lupte, lupta patriotică a întregului popor, împotriva hitleriștilor cotropitori“ [1].

Ea s-a situat la 23 August pe poziția pe care o plasau interesele țării și interesele ei. Cotidianul „România liberă“ redă în chip expresiv și amplu acest adevăr. „Armata a ascultat la 23 August glasul poporului. A urmat disciplina intereselor naționale. [...] Cinste și onoare armatei, care, trecînd peste poruncile criminale ale unor conducători tot atît de criminali, a ascultat glasul poporului, a înțeles și a voit să pășească pe drumul luptei împotriva unui dictat mișelesc, pentru doborîrea definitivă a fascismului, pentru cucerirea libertăților democratice și naționale“ [2].

În eforturile depuse de partidul comunist pentru cîștigarea armatei și în bătălia social-politică ce angaja soarta și structurile viitoare ale țării, el pleca avantajat, cu un plus de siguranță, datorită totalei verificări în practică a justeței soluțiilor adoptate în perioada grea a pregătirii insurecției. Atunci, alarmați și de precedente străine, unii din exponenții partidelor și cercurilor care au colaborat cu P.C.R. la răsturnarea dictaturii fasciste au nutrit îndoieli asupra posibilității unei imediate și totale întoarceri de front a României, asupra posibilității unei cotituri psihologice, morale și politice a armatei care să o ducă total și instantaneu în stare de război cu Wehrmachtul german. La examenul aspru al evenimentelor s-a dovedit că ipotezele de la care plecaseră comuniștii au fost fondate, că, bazîndu-se pe o analiză de clasă științifică, materialist-dialectică, ei au apreciat corect starea de spirit a militarilor români. Comuniștii au avut dreptate cînd consideraseră că prezența timp de trei ani alături de Wehrmacht nu era receptată de masele de ostași și ofițeri români drept o alianță, ci ca o subordonare forțată, că în pofida pierderilor masive și uzurii celor trei ani de operații, duse la ordinul regimului antonescian, oștirea română avea resursele fizice și morale necesare pentru absoluta întoarcere a armelor împotriva Germaniei hitleriste, pentru începerea unei noi și intense campanii — războiul antifascist al României [3]. Armata română nu s-a fragmentat, nu s-a scindat, ea a rămas unitară, păstrîndu-și întreaga coeziune, inclusiv cea ierarhică, în îndeplinirea misiunii istorice ce i s-a fixat la 23 August 1944.

Pînă la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, obiectivul P.C.R. vizînd armata fusese de a o cîștiga pentru întoarcerea armelor, de a o transforma în forța militară a țării care să ducă războiul antihitlerist. Ceea ce nu în-

---

[1] *România liberă* din 4 septembrie 1944 ; *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 32.
[2] *Ibidem* din 23 septembrie 1944.
[3] General-maior Eugen Bantea, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate „Ucraina de sud“*, Editura militară, București, 1974, p. 53—65.

Scanned with OKEN Scanner

seamnă însă că o dată atins acest obiectiv funcționalitatea armatei române, și deci și imaginea ei conceptuală în conștiința publică, puteau rămîne imobile. Societatea românească intrase pe făgașul unor profunde transformări care îi vizau toate resorturile. Forțele politico-sociale diverse, grupate în structuri de alianță sau aflate în confruntare, aveau să-și definească noi poziții în toate problemele cardinale ale țării.

În general, situația din România prezenta trăsături specifice, puțin prevăzute de elaborările teoretice anterioare. Acestea erau tot atît de valabile în cea ce privea armata. Pentru P.C.R. și pe acest tărîm situația, neîntîlnită în alte părți sau faze istorice, cerea rezolvări originale, care urmau să fie cristalizate pe parcursul procesului revoluționar. În fond, patrimoniul teoretic anterior aflat la îndemîna partidelor comuniste recomanda, privind puterea armată, două soluții. Întîi, cîștigarea armatei de partea revoluției (de regulă se avea în vedere doar revoluția socialistă „pură" și nu diversele combinații de etape diferite ale unui proces revoluționar complex, unitar și neîntrerupt cum era cel din țara noastră). Dar natura acestei cîștigări însemna de fapt o anumită dezarticulare a armatei, căci se presupunea o scindare a ostașilor de corpul de comandă, apreciat în ansamblul său ca reacționar, contrarevoluționar. De aici cîștigarea armatei de partea luptei revoluționare — mai bine zis a masei militarilor — presupunea combaterea, neutralizarea sau eliminarea celei mai mari părți a ofițerimii existente. În al doilea rînd, o dată cu victoria revoluției (înțelegîndu-se prin aceasta instaurarea dictaturii proletariatului) se întrevedea desființarea, „sfărîmarea" armatei existente, considerată inaptă, potrivit întregului ei sistem, de a se integra sau adapta noii orînduiri în edificare, sfărîmare concomitentă cu cea a întregului aparat de stat moștenit de la capitalism ; lichidarea organismului militar existent urma să fie îmbinată cu sau urmată de făurirea, pe loc gol, a unei armate noi, prevăzută de la început cu trăsături și caracteristici proprii socialismului (precedînd chiar realitatea ansamblului social, cîtă vreme el se găsea în etapa de trecere de la capitalism la socialism). În prima etapă a mișcării revoluționare internaționale existase, ce-i drept, și o altă teză, amintită în capitolul precedent, anume aceea care consideră că armata permanentă este o formă de organizare proprie regimurilor bazate pe exploatare și asuprire, că sfărîmarea armatei burgheze trebuie să însemne și desființarea oricărei armate permanente, că înarmarea întregului popor, obiectiv militar-organizatoric fundamental al revoluției socialiste, trebuie să aibă loc în forma exclusivă a unui complex de tip miliție, a unor formații teritoriale, ai căror membri sînt în principal ocupați în producție, astfel încît dislocarea și angajarea acestei forțe militare s-ar circumscrie în limitele locului de muncă și ale domicilierii. Dar, așa cum s-a mai arătat, încă în cursul revoluției ruse din 1917—1919 Lenin a renunțat la părerile sale exprimate cu peste un deceniu în urmă, înlocuind vechea teză cu aceea a structurii puterii militare a dictaturii proletare drept armată cu caracter precumpănitor permanent. „Armata roșie" (denumire a armatei sovietice în deceniile inițiale) a fost constituită atît în raport de noile realități ale războiului modern, de cerințele create de acestea pentru o mare putere cum era

Scanned with OKEN Scanner

Republica Sovietică (Uniunea Sovietică), cît și absorbind progresiv, în diverse forme și modalități, tradițiile și obiceiurile militare seculare proprii Rusiei, care au determinat forța și înrîurirea ei. Oricum, este de remarcat curajul cu care Lenin a trecut de litera scrisă în primul deceniu al secolului chiar de el, de teza cu circulație și reputație stabilită în teoria marxistă, subliniind încă o dată necesitatea abordării creatoare, antidogmatice a realității sociale, ca garanție a succesului și eficienței unui partid revoluționar.

Pentru Partidul Comunist Român a apărut în 1944 necesitatea de a remedita și asupra a ceea ce păruse valabil sau se cristalizase în prima revoluție socialistă de pe glob. Într-adevăr, o dezintegrare a armatei române și o sfărîmare a ei ar fi fost inadecvate, eronate din multiple rațiuni, cu consecințe greu de întrezărit.

Întîi, pentru că revoluția din România purcedea din lupta antifascistă, ceea ce îi dădea ca „moștenire" o anumită grupare a forțelor de clasă. Răsturnarea regimului fascist, înlăturarea dominației Germaniei hitleriste fuseseră realizate printr-o coalizare națională generală, care includea clasa muncitoare, țărănimea, păturile mijlocii orășenești, o parte însemnată a burgheziei, cercurile palatului regal. Această coalizare, închegată în primul rînd prin eforturile titanice ale comuniștilor, dusese la contacte și conlucrări care deschideau penetrația partidului comunist în medii unde aceasta ar fi fost greu de conceput cu unul-două decenii în urmă. În legătură cu circumstanța de mai sus, reluînd teza Congresului al V-lea al P.C.R., dar adaptînd-o creator la noua realitate și despovărînd-o de unele limitări inițiale, P.C.R. a stabilit, după insurecție, că spre a se ajunge la revoluția socialistă trebuie trecut printr-o etapă preliminară, ținînd tot de revoluționarea structurilor țării, dar avînd un caracter democratic-general, adică reprezentînd desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice. Inspirîndu-se din teza schițată încă de Lenin în „Două tactici", comuniștii români nu concepeau procesul de desăvîrșire ca unul menit să fortifice structurile burgheze ale societății, să consolideze rolul guvernant al burgheziei, ci ca un proces destinat să lichideze rămășițele feudale, rămășițele compromisului dintre burghezie și moșierime, să desființeze ca clasă pe aceasta din urmă. Mai mult, desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice era văzută ca o etapă în care, dacă burghezia nu urma să fie complet înlăturată de la cîrma statului, avea să fie însă deposedată de pîrghii hotărîtoare ale puterii. Dealtfel, încă în guvernul instaurat la 23 august 1944 erau reprezentate partidele comunist și social-democrat, asociate în Frontul Unic Muncitoresc, deci forțele a căror vocație era de a înlocui societatea capitalistă cu cea socialistă.

Atît componenta antifascistă a revoluției din România cît și, mai ales, caracterul ei general-democratic din acea fază erau principial incompatibile cu o dezarticulare a armatei, cu aprecierea în bloc, neselectivă a corpului ofițerilor, cu desființarea oștirii existente și crearea alteia noi, pe baze exclusiv socialiste.

Scanned with OKEN Scanner

În al doilea rînd, această incompatibilitate rezulta din faptul, menționat anterior, că neamul românesc se afla în fața sarcinii și posibilității de a anula mutilarea teritorială impusă prin dictatul de la Viena.

Necesitatea eliberării naționale a unei părți a colectivității românești permitea o mai largă raliere a forțelor sociale diverse, menținerea unor punți chiar între componentele aflate pe plan social și politic intern în dispută aspră și, în orice caz, menținerea coeziunii instituției militare a țării.

În al treilea rînd, și decurgînd din factorul de mai sus, comuniștii au luat în considerație, realitatea că țara noastră se afla în război. Armata română avea la activul ei victoria militară din cadrul insurecției și, în septembrie-octombrie 1944, se găsea avîntată mai departe în războiul antihitlerist. Și politicește și moralicește ar fi fost o aberație de a se preconiza desființarea unei oștiri cu merite incontestabile în fața națiunii. Războiul avea un curs rapid. Statutul și situația postbelică a României aveau să depindă mult de cuantumul contribuției aduse de ea la lupta generală a Națiunilor Unite. Orice restructurare radicală și bruscă a oștirii ar fi întrerupt acest concurs, ar fi putut duce la absența noastră din războiul mondial antihitlerist și, în plus, cînd bătălia se dădea încă pe o parte a pămîntului patriei, ar fi antrenat consecințe negative pentru ființa și simțul demnității naționale. Dimpotrivă, cu toate opreliștile inhibante exercitate atunci asupra lor, comuniștii români profesau în fapt concepția că soarta țării trebuie să se afle în propriile mîini, că în acest cadru era vital ca aportul României la războiul mondial pentru zdrobirea Germaniei hitleriste să se ridice la cote maxime, iar pe plan militar aceasta însemna o cît mai concretă și deplină angajare a forțelor armate ale țării, fără fisuri în continuitate.

În acest fel lupta pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascistă a îndreptățit pe comuniști să avizeze menținerea și potențarea armatei țării, integrarea ei în corpul social căruia i se imprimau noi valențe. „Ofițerii și soldații români luptă eroic în Ardealul de vest și de nord pentru independența și libertatea patriei. Ei au dreptul la toată dragostea, atenția și îngrijire din partea întregului popor“ [1], se arată într-un articol publicat într-unul din primele numere ale „Scînteii“ legale, organul central de presă al Partidului Comunist Român. Marcînd comunitatea cauzei pentru care lupta armata și națiunea, un apel lansat de P.C.R., la 8 septembrie 1944, glăsuia: „Ostași români! Poporul român ordonă: La asalt pentru eliberarea Ardealului“ [2].

Această întreținere și stimulare a voinței de luptă a oștirii române arătau că P.C.R. nu concepea că, odată cîștigată pentru întoarcerea armelor, starea de spirit a armatei poate fi lăsată să evolueze spontan, de la sine. Nu numai dezvoltarea sarcinilor militare (desăvîrșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascistă și profilarea trecerii armatei pe teritoriul altor țări aflate sub dominația fascistă), dar și dezvol-

[1] *Scînteia* din 25 octombrie 1944.
[2] *România liberă* din 9 septembrie 1944.

Scanned with OKEN Scanner

tarea procesului revoluționar general cereau ca acțiunii de atragere și convingere a armatei să i se imprime un caracter de continuitate, o direcție ascendentă.

Dar, orientarea oștirii spre o direcție ascendentă întîmpina împotrivirea forțelor retrograde, reacționare. Era încă înrădăcinată în concepția partidelor burgheze ideea că „armata nu face și nu trebuie să facă politică". Între reprezentanții acestor partide și cei din gruparea stîngii, în frunte cu comuniștii, se ducea o adevărată bătălie privind perspectivele evoluției sociale și politice ale țării și în funcție de aceasta poziția pe care se va plasa armata română în cadrul respectivei evoluții. Înapoi, la structurile sociale și politice anterioare perioadei dominației fasciste, cu toate racilele ei, sau spre o altă direcție, spre înainte, spre noi structuri sociale și politice compatibile cu aspirațiile îndreptățite și mult dorite ale poporului și ale fiilor săi, îmbrăcați în uniformă militară ? Răspunsul la o atare întrebare constituie substanța disputelor dintre reprezentanții „dreptei" retrograde și cei ai „stîngii", care se orientau ferm spre calea înnoirii țării. În această dispută între aceste două grupări de forțe aveau să revină brusc, și chiar violent, pe primul plan al luptelor vechile probleme care confruntau societatea românească în perioada preinsurecțională. În principal, punctele care separau încă din perioada antebelică forțele înaintate, progresiste, care aveau în P.C.R. reprezentantul și conducătorul cel mai autorizat, și cele retrograde, conservatoare, erau : pe plan social — efectuarea unei reforme agrare radicale ; îngrădirea pozițiilor marelui capital ; ridicarea nivelului de trai al celor ce muncesc ; în domeniul politic — asigurarea accesului larg al maselor producătoare la conducerea treburilor statului, potrivit rolului pe care îl dețineau în procesul de făurire a bunurilor materiale și spirituale, fapt care ar fi echivalat, în condițiile României, cu o renovare structurală a așezămintelor democrației parlamentare. Meritul istoric de a înțelege sensul dezvoltării României și de a răspunde plenar dorințelor și aspirațiilor maselor largi populare a revenit Partidului Comunist Român. El a acționat cu clarviziune și fermitate pentru a impulsiona transformarea rapidă a mișcării antifasciste din țara noastră în revoluția popular democrată — revoluție care prin obiectivele ce și le punea, prin forțele motrice participante la înfăptuirea ei, cît și prin rezultatele scontate, a avut un caracter agrar, antifeudal, antifascist și antiimperialist, înscriindu-se de fapt ca o etapă legică a procesului de trecere a României la o nouă orînduire, la orînduirea socialistă.

În cadrul acestui proces, armata nu putea să rămînă un fel de golf liniștit. Ea avea să se ralieze forțelor înaintate, progresiste, care vedeau în P.C.R. un conducător iscusit, încercat și clarvăzător. Ralierea armatei la politica P.C.R. nu s-a făcut de la sine. Armata a fost supusă unei înrîuriri politico-ideologice prin care se viza, printre altele, atragerea ei la dinamica revoluției, la rezolvarea sarcinilor principale ale acesteia. Totodată, însă, în concepția comuniștilor oștirea nu era considerată doar un corp social menit să fie antrenat în lupta politică din țară, să fie adus în tabăra revoluției, să sufere pasiv o înrîurire. Partidul

Scanned with OKEN Scanner

Comunist Român a adus o altă notă specifică a profilului pe care îl dăltuia oştirii în această epocă, desfăşurarea susţinută a acţiunii de cîştigare politico-ideologică a personalului militar, concomitent cu efectuarea treptată a unor prefaceri în interiorul armatei, ca operă comună a forţelor progresiste civile şi a ostaşilor de la diverse niveluri. Aceste două elemente, legate organic, ale conceptului de armată conturat practic în etapa dată, şi-au găsit istoriceşte expresia în campania deschisă încă în septembrie 1944 de organul central al partidului, „Scînteia", care reliefa importanţa acordată rolului, destinaţiei şi destinelor armatei române. În acest cadru, oficiosul comunist a deschis în octombrie o rubrică specială intitulată semnificativ *„Armata să fie a poporului"*. Campania a fost preluată şi de celelalte organe de presă ale partidului, cît şi de ziare ale partidelor şi organizaţiilor democratice aliate cu P.C.R. Exprimînd sensul general al acestei luări de poziţii, într-o chemare a Consiliului Frontului Naţional Democrat (constituit în octombrie 1944), se sublinia : „Ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi ! Sînteţi fii ai poporului şi nu puteţi fi decît alături de popor... Voi nu trebuie şi nici nu puteţi fi de partea moşierilor şi a uneltelor lor" [1]. Într-un alt document se arăta că prin campania deschisă de „Scînteia" se urmăreşte ca „niciodată un duşman al poporului să nu poată folosi armata împotriva neamului. Aceasta înseamnă că armata să apere poporul, să-i fie scut şi sabie împotriva inamicilor externi şi uneltelor lor interne" [2].

Definitorie pentru dinamismul, elasticitatea şi originalitatea dovedite de comuniştii români în această perioadă în domeniul abordării puterii armate a ţării a fost şi schimbarea caracterului şi sferei activităţii organizaţiei „Apărarea patriotică", creată din iniţiativa P.C.R. Moştenind „Ajutorul roşu" muncitoresc, „Apărarea patriotică", menită să reunească comunişti şi persoane din afara partidului, avusese în ilegalitate destinaţia de a ajuta material şi prin asistenţă juridică, medicală, desigur fără a se dezvălui ca organizaţie, pe militanţii comunişti prinşi sau persecutaţi de organele represive şi, de asemenea, pe toţi cei loviţi sau deţinuţi pentru acţiuni împotriva dictaturii antonesciene şi a ocupanţilor hitlerişti. Odată cu începerea războiului antifascist, P.C.R. a imprimat „Apărării patriotice" suplimentar * şi o altă direcţie de activitate şi anume sprijinirea luptătorilor de pe front contra Germaniei şi Ungariei, practic a ostaşilor armatei române (prin trimiterea de colete, daruri, organizarea de cantine gratuite în gările de trecere, grijă faţă de răniţii evacuaţi de pe front etc.) şi a familiilor lor [3]. Aceasta a şi contribuit la extinderea suprafeţei de contact a partidului comunist cu armata, a lărgit canalele de penetraţie în oştire a ideilor sale, a făcut din „Apărarea patriotică" una din pîrghiile iniţiale eficace pentru contactarea unor mase de militari aflaţi înainte în afara razei de acţiune a comuniştilor.

---

[1] *Scînteia* din 24 februarie 1945.
[2] *Ibidem* din 5 martie 1945.
* În privinţa militanţilor comunişti şi antifascişti organizaţia avea sarcina ajutorării lor pentru lichidarea urmărilor detenţiunilor şi persecuţiilor suferite.
[3] *România în războiul antihitlerist 23 august 1944 — 9 mai 1945*, p. 160—161.

Scanned with OKEN Scanner

Multitudinea și diversitatea inițiativelor vizînd armata a evidențiat rapid în fața opiniei publice românești că P.C.R. este singurul partid care are o concepție de ansamblu asupra contururilor de dat profilului viitor al oștirii, care este în măsură să coordoneze și să sintetizeze eforturile întreprinse în aceeași direcție de diversele partide și organizații alăturate P.C.R. în cadrul Frontului Național Democrat. Dealtfel, îndeosebi după terminarea războiului, prin consens, acțiunea de penetrație politico-ideologică în armată a forțelor progresiste, revoluționare s-a concentrat, spre a nu se întreprinde eforturi disparate, astfel că la un moment dat această acțiune a rămas exclusiv în sarcina P.C.R., ceea ce demonstra, pe de o parte, importanța sectorului militar în aria generală a componentelor sociale și, pe de altă parte, afirmarea tot mai pregnantă a rolului P.C.R. de conducător al societății românești.

Tot stilului propriu partidului comunist i s-a datorat faptul că foarte rapid, în pofida complexității situației existente în România, acțiunile vizînd armata au început să se desfășoare sub semnul unui concept general mult mai larg, fără precedent în gîndirea politică a țării, adecvat momentului istoric, anume cel al *democratizării armatei*. Această idee a călăuzit partidul, precum și forțele politice aliate, în întreaga perioadă scursă între august 1944 și sfîrșitul lui 1947 [1].

În legătură cu aceasta, încă din luna septembrie 1944, declarîndu-și public obiectivele luptei și confruntîndu-se direct cu împotrivirea partidelor burgheze pe tărîmul democratizării aparatului de stat, și implicit al armatei, P.C.R. a subliniat că „în oștirea noastră trebuie să domnească noul duh de viață democratică, corespunzător năzuințelor și voinței întregului popor" [2]. Pe aceeași linie, după mai puțin de o lună de zile, în oficiosul de presă al partidului comunist se preciza că în domeniul militar P.C.R. urmărește făurirea unei armate pe deplin conștiente „de menirea ei și sprijinită de încrederea și dragostea maselor populare. O armată în care să domine cel mai desăvîrșit spirit a unei discipline conștiente, disciplină care izvorăște din înțelegerea adîncă a intereselor populare. O armată în care ofițerul și subofițerul să reprezinte o reală autoritate, pătrunși de misiunea lor de onoare pe care o au de îndeplinit" [3].

După instaurarea guvernului revoluționar-democratic, exprimînd punctul de vedere al noii puteri politice privind această problemă, primul ministru, dr. Petru Groza, menționa: „Una din sarcinile mari ale poporului român și ale guvernului actual este democratizarea armatei... Armata este din popor și pentru popor, pentru a apăra interesele acestui popor și patria" [4].

---

[1] *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, Editura militară, București, 1977, p. 31—32.

[2] *Scînteia* din 21 septembrie 1944,

[3] *Ibidem* din 16 octombrie 1944.

[4] Dr Petru Groza, *Articole, cuvîntări și interviuri, texte alese*, Editura politică, București, 1973, p. 234.

Scanned with OKEN Scanner

În epocă, conceptul democratizării armatei a căpătat repede un contur şi un conţinut concret şi bogat în sensuri şi semnificaţii, cu toate controversele pe care le-a suscitat.

Ca în atîtea alte procese înnoitoare din viaţa ţării, acţiunea de democratizare a oştirii s-a lovit de împotrivirea deschisă şi ascunsă a forţelor reacţionare retrograde. La început acestea au vehiculat pretextul unei neînţelegeri legate de termenul *democratizare*. În acest fel, reacţiunea căuta cu bună ştiinţă să semene confuzie şi să tulbure procesul de înnoire a profilului oştirii române. În fond, a existat încercarea de a specula noţiunile de democraţie şi democratizare, operîndu-se o falsă identificare cu atributele avute de aceste noţiuni în mediul social-general, în viaţa de stat, parlamentară, a organizaţiilor civile etc. S-a pretins astfel că forţele progresiste ar urmări să implanteze în armată norme, reguli, practici incompatibile cu natura acestui organism, să înlăture sistemul ordinelor şi dispoziţiilor, să treacă elaborarea deciziilor la toate nivelurile pe baza votului, a constituirii unor majorităţi şi minorităţi, să introducă eligibilitatea comandanţilor *. Pe diverse căi s-au adus, pas cu pas, clarificările trebuincioase. De pildă, într-o broşură editată în 1945 de organizaţia de masă progresistă „Uniunea patrioţilor", după instaurarea puterii populare, se preciza : „[...] În locul unei politici ascunse sub masca şi din cauza unei prejudecăţi, armata trebuie să facă pe faţă şi deschis politica poporului care o formează şi pentru care există. Este deci logic şi legitim ca regimul actual să impună armatei doctrina lui politică şi odată cu democratizarea statului să democratizeze şi armata" [1]. Combătîndu-se argumentat, ştiinţific părerile unor oponenţi ai democratizării armatei care susţineau, chipurile, că prin democratizarea oştirii disciplina militară ar slăbi, într-o conferinţă ţinută în faţa unor cadre militare în anul 1945 se preciza, cu deplin temei, că democratizarea este o premisă a întăririi disciplinei de fier în rîndurile militarilor. Printre altele, în conferinţă se accentua : „Să nu se creadă că într-o armată democratică disciplina slăbeşte sau că nu rămîne în fiinţă ideea unei discipline de fier... Din punct de vedere profesional, din punct de vedere ostăşesc, o armată cu o educaţie democratică trebuie să fie mai disciplinată ; în sînul ei trebuie să troneze o disciplină mai puternică — cum este obiceiul să se spună — o disciplină de fier. De ce ? Fiindcă într-o armată cu educaţie democratică, la baza acestei discipline este convingerea ostaşului că îşi face datoria către el însăşi şi către poporul său" [2]. Într-o luare de poziţie de la începutul anului 1946, un general, provenit

---

* Această practică existase cu caracter excepţional la începutul revoluţiei din 1917 din Rusia. Ea a constituit mai mult o modalitate de dezagregare a armatei vechiului regim şi a fost curînd abolită în procesul de regenerare a organismului militar rusesc, în armata roşie, unde s-a impus principiul numirii imperative a comandanţilor şi şefilor pe toate treptele ierarhice.

[1] *Democratizarea armatei*, Tipografia „Imprimeria Bucureşti", Bucureşti, 1945, p. 3.

[2] Arh. M.A.N., fond Bibliotecă, cota 232.

Scanned with OKEN Scanner

din vechile cadre, afirma : „Fără disciplina militară și toate celelalte virtuți ostășești nu poate exista o armată. Și totuși democrația în armată trebuie să existe. Armata unui regim democrat trebuie să fie construită după principii democratice, principii care să aibă repercursiuni și asupra vieții interne a acestei armate“ [1].

La sfîrșitul lui 1946, necesitatea de clarificare a problematicii de fond privind democratizarea armatei a determinat Inspectoratul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă să emită un ordin general, inspirat din recomandările principiale date de conducerea partidului comunist, ordin în care, printre altele, se stipula : „I. Țara noastră merge în pas cu ritmul general de adînci prefaceri politico-sociale ale vremurilor de astăzi. Armata — una din instituțiile fundamentale ale țării — nu a putut rămîne în afara acestor frămîntări, ea s-a încadrat în noua concepție democratică. [...] II... Democratizarea armatei constă în următoarele patru puncte principale : 1. Încadrarea ei în concepția democratică de astăzi. 2. Solidarizarea ei cu actualul regim democratic care este călăuzit de această concepție. 3. Educația politică socială a întregului personal din armată. 4. Grija deosebită pentru cei mulți și mici“. „Nu este armată democratică aceea în care incumbă abdicarea, slăbiciunea, teama, oportunismul, baterea cu pumnii în piept la fiecare colț de stradă, delăsarea, brațele încrucișate, destrăbălarea, dezordinea, haosul și anarhia“. „Toți, începînd de la comandantul de armată și pînă la șeful de grupă, trebuie să se străduiască pentru a repune principiile de mai sus — acolo unde ele au decăzut — la locul de cinste și în noua noastră armată democratică [...]“ [2].

În lumina precizărilor repetate aduse în inerentele dispute de idei ale vremii apar nefondate opiniile exprimate mai tîrziu, după debutul etapei socialiste a revoluției, mai mult oral, potrivit cărora formula democratizării armatei ar fi fost eronată, s-ar fi contrapus celei de mai tîrziu de „făurire a armatei populare“. Retrospectiva istorică arată, dimpotrivă, că prin acest concept, justificat și eficient în epocă, Partidul Comunist Român a înțeles ansamblul de modificări și măsuri menite să racordeze armata la prefacerile general-democratice efectuate în acei ani, că democratizarea armatei a fost un proces revoluționar, a însemnat prima fază de transformare a armatei române corespunzător sarcinilor desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, acelei desăvîrșiri de tip deosebit care a pregătit calea totalei răsturnări de la putere a burgheziei și abolirii orînduirii capitaliste.

Sînt la fel de eronate și nefondate și părerile unor istorici de peste hotare care — luînd sau nu ca pretext formulări sporadice apărute cîndva în România — tratează procesul democratizării armatei române ca o acțiune de așa-zisă defascizare a ei. O astfel de interpretare este

---

[1] *Glasul armatei* din 7 ianuarie 1946.

[2] Arh. M.A.N., fond Marele stat major, Secția a II-a, dosarul nr. 221/1946, f. 17.

contrară adevărului istoric. Realitatea, faptele, dovedesc, fără putință de a aduce contra argumente, că după actul istoric de la 23 August 1944 în oștirea română nici nu putea fi vorba măcar de o acțiune de așa-zisă defascizare. Participînd fără rezerve și defecțiuni, în totalitatea ei, la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, armata română își probase prin sînge și prin dureroase jertfe de vieți omenești ostilitatea față de fascism. Ea acționase cu o admirabilă dăruire de sine, alături de formații înarmate sau neînarmate, la chemarea P.C.R., pe baricadele revoluției și tocmai această realitate stătea la baza politicii de democratizare a organismului militar promovată cu o lucidă claritate și perspectivă de către comuniști. În substanța ei și în accepțiunea reală conferită de epocă, democratizarea armatei române a însemnat de fapt scoaterea completă a instituției militare de sub influența forțelor politice burgheze conservatoare și plasarea ei, trainică și definitivă, alături de clasa muncitoare și de aliații firești și devotați ai acesteia pe drumul revoluției, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Obiect de dispută politico-socială a fost însăși încadrarea cronologică a prefacerilor de imprimat organismului militar al țării. Confruntarea pe acest tărîm a avut un numitor comun cu ansamblul ciocnirii care s-a conturat în societatea noastră după 23 August 1944. După cum se știe, forțele progresiste, revoluționare, în frunte cu partidul comunist, au conceput insurecția drept *începutul* revoluției de eliberare socială și națională, a unor largi și crescînde schimbări, menite să realizeze, în favoarea oamenilor muncii, a proletariatului, noi raporturi de clasă și statale înlăuntrul țării. Componența burgheză a forțelor care au cooperat la înfăptuirea lui 23 August 1944, reprezentată politic mai ales de Partidul Național-Țărănesc și de Partidul Național Liberal și avîndu-și ca punct de referință și sprijin monarhia, s-a străduit să facă din insurecție un *sfîrșit*, să o limiteze la restabilirea stărilor de lucruri de dinainte de dictaturile fasciste și regală, să recondiționeze democrația burgheză în cadrul ei restrîns antebelic. Potrivit cu aceasta, forțele conservatoare, imobiliste fie că susțineau inoportunitatea oricăror schimbări de structură în societatea românească, fie că, în măsura în care, sub presiunea irezistibilă a maselor ridicate la lupta revoluționară, acceptau în vorbe inevitabilitatea unor modificări (concepute doar ca ajustări menite să salveze orînduirea burgheză), pretindeau ca acestea să fie amînate pînă după terminarea războiului, întrucît altfel s-ar fi afectat efortul făcut de țară în această direcție. Argumentul, desigur era și o tentativă de a specula arzătoarea dorință a forțelor progresiste ca România să poarte cît mai deplin și eficient războiul antifascist. Dimpotrivă, componenta revoluționară a societății românești, comuniștii susțineau că o amînare a reformelor de structură necesitate imperios

Scanned with OKEN Scanner

de organismul social echivalează cu o periclitare a realizării lor, că trecerea la aceste reforme va potența sprijinul acordat de mase frontului antihitlerist, că trebuie găsite modalități care să îmbine efectuarea noilor schimbări economico-sociale cu purtarea războiului drept, eliberator. Pe plan general disputa în această privință s-a dus în special în ce privește reforma agrară, exproprierea moșierilor și împroprietărirea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, reformă revoluționară care, după concepția comuniștilor și a aliaților lor, nu mai suferea nici o amînare.

Angajat plenar în lupta pentru realizarea unor astfel de obiective de ordin social care interesau nemijlocit atît masele largi țărănești, cît și armata, alcătuită în majoritatea ei din fii de țărani, partidul comunist n-a neglijat nici un moment mobilizarea întregii națiuni pentru a menține la un înalt nivel efortul de război al României. Astfel, apreciind că războiul antihitlerist la care participa armata română în strînsă cooperare cu armata sovietică, cu celelalte armate ale Națiunilor Unite, reprezenta sarcina principală a întregului popor în condițiile istorice date, P.C.R. a lansat lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie!". Sub impulsul ei, comuniștii s-au afirmat pe scena politică a țării ca cei mai autentici dinamizatori ai energiilor întregii națiuni în asigurarea, la cei mai înalți parametri posibili, a celor trebuitoare oștirii române aflate în luptă împotriva Germaniei naziste și Ungariei hortiste. Din acest punct de vedere, se pot da numeroase exemple prin care se demonstrează, cu puterea de convingere a faptelor, că în opțiunea sau în soluționarea practică a oricăror chestiuni de ordin intern sau extern, în tranșarea disputelor cu adversarii săi politici, în abordarea problemelor însești ale democratizării armatei, P.C.R. s-a orientat, constant și responsabil, pe toată durata participării noastre la campania antihitleristă, spre căi și soluții care permiteau practic menținerea permanentă a efortului de război al României la plafonul său maxim [1]. Amintim, între multe alte aspecte, faptul că P.C.R. a folosit vasta lui rețea organizatorică și influența sa asupra maselor muncitorești și țărănești pentru a impulsiona procesul de producție, concomitent cu moderarea sau sistarea pe toată durata războiului antihitlerist a revendicărilor de ordin economic. Iată un fapt semnificativ: muncitorii din fabrici și uzine nu au recurs în mod deliberat la exercitarea dreptului lor la grevă ca mijloc de presiune asupra patronilor pentru a nu afecta producția destinată susținerii războiului drept. În același timp, revendicarea unor sporuri de salarii a apărut pentru colectivele de muncitori în cazuri cu totul și cu totul izolate.

În aceeași ordine de idei, înțelegînd dezideratele vremii, sub influența comuniștilor, forțele înaintate ale societății românești s-au pro-

[1] General-maior Vasile Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Ediția a II-a, Editura militară, București, 1974.

Scanned with OKEN Scanner

nunțat pentru o distribuire echitabilă a impunerilor necesitate de susținerea efortului de război al țării potrivit situației materiale a cetățenilor, pentru judecarea și confiscarea în interesul frontului a averilor criminalilor de război sau a celor îmbogățiți în anii războiului, măsuri care, evident, dădeau satisfacție opiniei publice, inclusiv ostașilor. În sfîrșit, P.C.R. a cultivat intens în rîndurile poporului și ale militarilor sentimentele patriotice, încrederea neclintită în victorie.

În mod clar și precis au pus comuniștii și problema prefacerilor ce trebuiau realizate în și pentru armata țării. Într-unul din primele numere legale ale sale, „Scînteia" releva corelația dintre democratizarea armatei și purtarea războiului antihitlerist : „Reorganizarea pe baze democratice a armatei este absolut necesară pentru a duce pînă la capăt războiul contra imperialismului german" [1]. Iar un ofițer superior, care din motive lesne de înțeles semna sub pseudonim, scria tot în ziarul central al partidului comunist : „Armata română trebuie să devină în cel mai scurt timp armata poporului. Susținută de masele populare, ea va trebui să se poată integra conștient în năzuința politică a acestor mase, de a stîrpi fără urmă tot putregaiul hitlerist și profascist și de a da țării un regim de reală democrație. Încadrată în această năzuință, armata nu va putea deveni niciodată o unealtă aventurieră în mîna unei clici trădătoare, îndreptată împotriva poporului" [2].

Acțiunea exercitată asupra armatei în prima perioadă a revoluției democrat-populare de partidul comunist, în fruntea și în numele forțelor progresiste revoluționare naționale pentru democratizarea oștirii a îmbrăcat două modalități fundamentale, a mers pe două căi : calea muncii de masă, vizînd pătrunderea politico-ideologică spre personalul armatei, atragerea lui de partea democrației și progresului, în lupta politico-socială generală desfășurată în țară, convingerea lui progresivă, în sensul de a-l pregăti și antrena pe fiecare treaptă superioară parcursă de mersul revoluției ; pe de altă parte, o cale a luării progresive sub control a armatei, a preluării ei treptate sub conducerea partidului comunist, la început prin mijlocirea instrumentelor statale. Desigur, în practica aspră a confruntării revoluționare, aceste două căi n-au fost separate absolut, ci s-au intercondiționat și întrepătruns.

Prima cale, cea a convingerii elementului masă, a ridicat necesitatea precizării și delimitării obiectivului. Cine trebuia convins, cîștigat politico-ideologic ? Cui din armată i se adresa acțiunea lămuritoare a partidului comunist, a Frontului Național Democrat ? Datorită originii antifasciste a revoluției populare de la noi și în virtutea caracterului etapei date nu s-au produs schimbări notabile în delimitarea socială a sferei personalului militar vizat de propaganda și agitația partidului comunist, a aliaților săi.

---

[1] *Scînteia* din 24 septembrie 1944.
[2] *Ibidem* din 2 octombrie 1944.

Scanned with OKEN Scanner

În acest cadru, firește, lozincile comuniste puteau găsi ecou maxim în rîndul elementului de masă al armatei, soldații și gradele inferioare, proveniți în imensă majoritate din clasele și păturile sociale exploatate, țărani și muncitori.

Pentru aceasta, extrapolînd creator tactica și metodologia științifică comunistă, s-au utilizat revendicări generale, cît și specifice. Dintre cele din prima categorie un loc preponderent l-a avut cerința reformei agrare, deosebit de grăitoare pentru armată ai cărei soldați, reflectînd structura demografică de atunci a țării, erau în covîrșitoare majoritate țărani. Semnificativ a fost însă faptul că partidul comunist nu s-a mulțumit să agite în armată lozinca generală a exproprierii moșierilor și împroprietăririi țăranilor. Această cerință, punct fundamental al programului social al noii coaliții revoluționare închegate sub conducerea P.C.R. — Frontul Național Democrat —, a fost completată ținîndu-se seama de momentul istoric — țara se afla în război și, ca atare, o parte însemnată a populației valide se găsea în forțele armate, pe front, deci armata cuprindea o proporție de cetățeni mult sporită față de normal. În aceste condiții, P.C.R., inițiatorul și inspiratorul platformei-program a F.N.D., a emis ideea judicioasă de a se prevedea că la realizarea reformei agrare trebuie să aibă prioritate ostașii țării luptători pe frontul antifascist, văduvele și orfanii celor căzuți în înfruntarea cu ocupanții și agresorii hortisto-hitleriști. Astfel, în articolul „Pămînt pentru ostașii de pe front" se arăta : „Punînd problema exproprierii tuturor proprietăților agricole de la 50 ha în sus și împărțirii pămîntului rezultat din această expropriere țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, Partidul Comunist din România precizează că : «Acei care luptă pe front împotriva fascismului german să fie avantajați la împroprietărire»" [1].

Combătînd pe cei care se opuneau realizării acestui deziderat major, la ordinea zilei, P.C.R. declara că „amînarea reformei agrare slăbește efortul de război" și că „țăranii ostași vor lupta cu și mai multă însuflețire și-și vor dărui viața neprecupețind nimic în lupta lor contra hoardelor fasciste, atunci cînd vor ști că familiile lor, urmașii lor nu vor mai fi robi la moșieri" [2].

În același timp, P.C.R. vedea în efectuarea reformei agrare, în acordarea priorității la împroprietărire a „țăranilor-ostași" un instrument direct, eficient și sigur pentru continua democratizare a armatei. Reflectînd acest fapt, într-o conferință ținută, în aprilie 1945, la un curs de pregătire a unor cadre ofițerești, fruntașul comunist Lucrețiu Pătrășcanu spunea : „Este datoria voastră să lămuriți ostașii de pe front că prin această reformă agrară guvernul și-a luat angajamentul, pe care-l va duce pînă la capăt, ca să împroprietărească pe fiecare. Guvernul are o grijă specială pentru ostașii de pe front și va căuta ca nici un ostaș să nu rămînă fără pămînt...

Plecînd de la aceste idei de bază democratice care stau în această lege și de la aceste tendințe democratice ale guvernului, fiecare din voi

---

[1] *Ibidem* din 28 septembrie 1944.
[2] *Ibidem* din 2 noiembrie 1944.

Scanned with OKEN Scanner

să transforme reforma agrară într-un instrument de democratizare a armatei noastre... Reforma agrară să fie deci instrumentul de democratizare a armatei și, în același timp, armata să fie cîștigată pentru democrația guvernului actual tocmai prin faptele concrete ce le face" [1].

Schimbarea radicală a raporturilor de producție în agricultură în lumea satelor, punct nodal, pe plan social, al desăvîrșirii de tip deosebit a revoluției burghezo-democratice, a devenit și o pîrghie esențială, în primele luni de transformări precipitate de după 23 August 1944, pentru pătrunderea largă a ideilor partidului comunist în armată, pentru democratizarea armatei, pentru cîștigarea masei soldaților, pentru convingerea lor asupra necesității de a susține ansamblul programului avansat de comuniști în direcția transformării radicale a țării. Din punct de vedere conceptual a fost astfel creată imaginea unei armate profund interesate — și totodată participante — în modernizarea social-economică a țării prin lichidarea anacronicelor structurii semifeudale și, într-o sferă mai largă, imaginea unei armate receptive la marile imperative ale dreptății și echității sociale.

Pe planul revendicărilor specifice, coaliția forțelor progresiste a ridicat, mai întîi, cerința unei considerabile schimbări a relațiilor dintre militari, a democratizării și umanizării acestor relații, a respectării drepturilor fixate prin reglementări ostășești, pentru a nu mai vorbi de lărgirea lor, a ridicat apoi o atitudine radical schimbată a forurilor politice și militare de decizie față de traiul de zi cu zi al cetățenilor îmbrăcați în haină militară. Sub acest aspect ni se par deosebit de semnificative orientările date de Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 1945, în cadrul căreia s-a subliniat, printre altele, faptul că partidul comunist și guvernul democrat doresc să aibă o armată bine organizată, bine hrănită și echipată, perfect instruită. Totodată, în cadrul unei noi viziuni a relațiilor dintre oștire și politică, partidul comunist a preconizat, încă în documentele programatice ale F.N.D., acordarea dreptului de vot pentru militari, lichidarea unei discriminări care ținea de limitările democrației parlamentare burgheze ce fiinţase la noi pînă aproape de cel de-al doilea război mondial.

Acest deziderat civic, expresie a unei noi democrații, va deveni realitate pentru oștire în cadrul alegerilor parlamentare din noiembrie 1946. Înalta semnificație a participării armatei la alegeri, fapt cu profunde rezonanțe în viața nouă a țării și a oștirii, ca și evenimentele istorice de primă dimensiune care au facilitat acest act aveau să fie subliniate pe larg de unul dintre reprezentanții cei mai autorizați ai armatei, anume de ministrul de război din acea vreme, generalul de corp de armată Constantin Vasiliu-Rășcanu. În discursul rostit în septembrie 1946, cu prilejul deschiderii campaniei electorale în armată, acesta spunea : „Pentru noi militarii, alegerile de acum constituie un eveniment de o covîrșitoare importanță. Este pentru prima oară cînd armata participă la alegeri. Lucrul acesta a fost posibil numai datorită luptei pe care au dus-o forțele democratice contra regimului de teroare

[1] *Democratizarea armatei*, Ministerul de Război, București, 1945, p. 97—98.

Scanned with OKEN Scanner

legionaro-antonescian și care a culminat prin cele două acte istorice, de la 23 August 1944 și 6 Martie 1945. Dacă la 23 August regimul de dictatură a fost înlăturat, la 6 Martie, prin aducerea la cîrma țării a actualului regim de largă concentrare democratică, s-a pus capăt încercărilor rămășițelor fasciste de a introduce, din nou, un regim de teroare și asuprire... Tot ceea ce a înfăptuit guvernul de la 6 Martie și toate legiuirile care au urmat au fost puse în sprijinul poporului, în trezirea lui la o viață nouă, liberă, independentă și prosperă. Desigur că armata n-a fost lăsată departe de aceste preocupări" [1]. Mai departe, în cuvîntul său, ministrul de război român a scos în evidență sensul noilor drepturi civice pe care regimul instaurat la 6 martie le acordase militarilor. Spre deosebire de trecut — aprecia el — „atenția care i s-a acordat armatei n-a fost făcută cu scopul de a avea în ea o unealtă de asuprire, o «mare mută» care să execute fără murmur ordinele ce i se dau, ci atenția acordată armatei a avut la bază ideea că armata care este trup din trupul poporului să devină o «mare conștientă», prietenă și apărătoare a fraților ei de pe ogoare și uzine, frați cu care și-a împărțit greul războiului și cu care trebuie să împartă și bucuriile în vremurile de liniște.

Prin acordarea dreptului de vot armatei, ni s-a dat calificativul de adevărați cetățeni, drepturi egale cu toți ceilalți, nu numai cu datorii. Prin actuala lege electorală, noi ostașii nu mai sîntem considerați «minori» politici, nu mai sîntem puși în situația inferioară din trecut, ci am devenit «majori», cu depline puteri de a ne spune cuvîntul în treburile statului" [2].

Apreciind cu deplin temei că în cadrul alegerilor armata va face front comun cu masele largi populare, va fi omogenă, dîndu-și votul pentru forțele democratice, pentru viața nouă care se plămădea, șeful departamentului militar conchidea: „În vederea alegerilor care se apropie, armata se va găsi în front cu forțele democratice alături de care a luptat și muncit de la 23 August 1944, asigurînd și mai departe libera dezvoltare și lărgire a regimului democratic, singurul regim care ne poate duce înainte pe calea progresului și a civilizației.

Noi am învățat mînuirea multor arme pînă cînd am doborît fascismul. Noi vom ști de data aceasta să mînuim votul, arma cu care vom distruge definitiv și ultimele rămășițe ale fascismului, pentru a face să strălucească în toată aureola lui soarele dreptății pentru întregul popor muncitor" [3].

Conștienți de menirea lor cetățenească, reprezentanți ai armatei și-au adus contribuția într-un spirit constructiv și leal, alături de ceilalți reprezentanți ai forțelor democratice aflate sub înrîurirea P.C.R., la campania electorală desfășurată de elementele de stînga, iar apoi la reușita alegerilor. La rîndul lor, militarii care s-au aflat pentru prima dată în fața urnelor, ca cetățeni liberi, cu drept de vot, și-au dat masiv, fără echivoc, votul lor, în favoarea candidaților trecuți pe listele unice

[1] *Glasul armatei* din 9 septembrie 1946.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

ale coaliției inițiate de P.C.R. — Blocul Partidelor Democrate, candidați ce reprezentau cel mai fidel progresul, democrația, interesele patriei. După aprecierile unor cercetători, la circumscripțiile unde au votat unitățile militare, candidații B.P.D. trecuți pe buletinele de vot au întrunit procente superioare față de procentul mediu realizat pe țară de forțele progresiste [1]. Concret, la confortabila victorie obținută de Blocul Partidelor Democratice — peste 70% din voturile exprimate pe țară — armata a contribuit din plin prin proporțiile rezultatelor electorale — 90% din voturile exprimate.

Consemnînd prezența masivă a militarilor la urne, ca și atașamentul dovedit de ei față de noile transformări din viața țării, prin votul dat candidaților forțelor progresiste, în ordinul de zi nr. 1 din 1 ianuarie 1947 dat de ministrul de război se aprecia cu deplin temei că armata „a participat pentru prima oară la alegerile din noiembrie 1946, prezentîndu-se ca un bloc de granit, alături de forțele democratice și progresiste, înțelegînd imperativul timpurilor de a fi alături și în slujba exclusivă a poporului" [2].

Dacă în ceea ce privește masele de ostași tactica comuniștilor și a aliaților lor privind transformările înnoitoare din viața armatei izvora din premise sociale evidente, mai dificilă și pretinzînd un plus de suplețe și îndrăzneală creatoare era orientarea acestor forțe vizînd cadrele permanente ale armatei. Și în această direcție P.C.R. a extins experiența dobîndită, principială și practică, cristalizată în 1943—1944 și confirmată strălucit ca valabilitate prin comportarea avută de corpul ofițeresc o dată cu întoarcerea armelor contra Reichului nazist. Ca atare, acțiunea partidului comunist a vizat, explicit sau implicit, sforțarea de a cîștiga pentru democratizarea armatei, prin prefaceri progresiste în țară, cadrele militare în ansamblul lor. Premisele acestei orientări rezidau în particularitățile sociale ale osaturii de comandă a oștirii, menționate în capitolul anterior, anume faptul că între cele două războaie mondiale și pe timpul celei de-a doua conflagrații mondiale au pătruns în rîndurile ofițerilor, pentru a nu mai vorbi de subofițeri, numeroase elemente de condiție socială modestă, din rîndurile păturilor nevoiașe — țărănime, meseriași, chiar fii de muncitori. Desigur, plasați în ierarhia militară acești ofițeri erau ideologic, spiritual și material întrucîtva omogenizați în sensul intereselor claselor dominante. Dar faptul că la începutul revoluției populare corpul de cadre al armatei române nu se prezenta ca o castă închisă, precum în alte țări cu regimuri burgheze sau burghezo-moșierești, dădea o bază de realism tentativei de a smulge de sub influența claselor exploatatoare pe ofițeri și subofițeri în ansamblu și a-i integra în dinamica progresistă a societății românești. De asemenea, deschiderea largă practicată de partidul comunist și aliații săi spre ofițeri ținea seama de încadrarea socială dublă a acestora : pe de o parte, în virtutea originii de clasă, a apartenenței de clasă determinate de starea materială, de raporturile patrimoniale — o parte a ofițerilor era

[1] *Viața militară*, nr. 3/1978, p. 13.
[2] Arh. M.A.N., fond Secția II-a, dosarul nr. 221/1946—1947, f. 14.

Scanned with OKEN Scanner

ținută în orbita intereselor burgheziei și moșierimii ; dar, pe de altă parte, chiar aceștia din urmă, ca ofițeri, se încadrau într-un detașament specific al intelectualității sau, cel puțin, al funcționarilor statali, erau călăuziți în existența lor și de interese statale generale, de destinele instituției militare. Iar în acel moment istoric de grea cumpănă pentru națiunea română tabăra progresistă apărea ca singura în măsură să asigure continuitatea ființei statale și, implicit, și a oștirii țării.

În virtutea acestor considerente, țintind să cîștige în ansamblu corpul ofițeresc, coaliția forțelor progresiste, în frunte cu comuniștii, nu fixa în acea etapă general-democratică a revoluției jaloane de despărțire, stabilea ca unic criteriu de delimitare — alături de purtarea războiului antihitlerist — sprijinirea sau măcar acceptarea transformărilor progresiste * din țară și a măsurilor concrete de democratizare a armatei. Delimitarea ce se făcea viza exclusiv pe acei ofițeri și generali care săvîrșiseră crime și abuzuri grave în timpul dictaturii antonesciene.

Era inevitabil însă ca pe ici-colo și din partea comuniștilor să se manifeste rămășițe ale vechii abordări sectare care existaseră înăuntrul partidului, în special în perioada 1925—1933. Dar, chiar dacă nu explicit și în absolut toate cazurile, astfel de manifestări au fost corectate din mers, ca unele ce erau de natură să îngusteze audiența partidului comunist în armată, să lase în afara influenței lui părți din personalul armatei pentru care existau toate premisele de atragere sau, cel puțin, de împiedicare de a fi incluse taberei adverse, a conservatismului social, a partidelor ce s-au autointitulat „istorice", a contrarevoluției active. Această deschidere spre corpul ofițeresc se exprima, de pildă, într-o interesantă apreciere făcută de una din organizațiile comuniste regionale — cea a Olteniei — cu deosebite rezultate încă în perioda ilegalității în atragerea unor intelectuali (învățători, ingineri, preoți etc.). „[...] ofițerii noștri au izbutit să reziste înrîuririi fasciste [...], și-au păstrat independența de gîndire [...], și-au făcut concepții cu adevărat democratice asupra vieții în general și a vieții militare în special" [1].

În mod firesc în acțiunea de clarificare politico-ideologică progresistă, revoluționară a cadrelor armatei un loc special s-a acordat tinerilor ofițeri. Reflectînd primele succese de ansamblu repurtate de P.C.R. în direcția ofițerilor și remarcînd în acest cadru evoluția politico-spirituală a celei mai tinere generații a ofițerilor, un serviciu secret al vremii nota (în perioada dinainte de instaurarea guvernului revoluționar-democrat) : „În ce privește atitudinea armatei față de Partidul Comunist și manifestările lui este de notat ca bază cercurile din București, informate și cu multe posibilități de control al știrilor și stărilor de lucruri. Cercurile militare românești au privit [...] cu mîndrie manifestațiile Partidului Comunist, care nu a pierdut un prilej să elogieze Armata Română. De la temerile ce existau în urma propagandei de pînă acum privitoare la

---

* Reforma agrară, sancționarea criminalilor de război, abolirea legislației edictate sub regim fascist, controlul muncitoresc asupra întreprinderilor, libertate politică și sindicală neîngrădită etc.

[1] *Înainte* din 28 octombrie 1944.

Partidul Comunist și la modul legal în care se desfășoară activitatea acestui partid cu lozinci [...] patriotice și românești [...], cercurile militare au constatat că este vorba [...] de oameni bine intenționați și cu dragoste de țară [...]. Există chiar în curs de formare în sînul corpului ofițeresc din București, ca exponent al cadrelor din restul țării, un curent de adeziune la politica socială, în cadrul național, preconizată de Partidul Comunist, aceasta și ca rezultat al apelurilor adresate către armată de conducerea acestui partid. În special în rîndurile elementelor tinere din corpul ofițeresc această stare de spirit este evidentă" [1].

Constatînd că ideile partidului au găsit un cîmp fertil de penetrație în rîndul unor cadre militare, siguranța din Sibiu nota : „Intelectualii comuniști urmăresc în general, printre altele să cîștige prozeliți în cercurile ofițerilor superiori... Propagandiști intelectuali se adresează... cu un arsenal inedit de argumente politico-filozofice care, în unele cazuri, cu greu pot fi combătute... Preopinenților li se vorbește despre materialismul istoric, despre darwinism, despre lupta pentru existență și selecție naturală, cu dexteritate de profesioniști. Argumentele cad uluind uneori și provocînd nopți de insomnie, astfel după cum a declarat că i s-a întîmplat unui ofițer căruia i s-a făcut sistematic o astfel de propagandă, în convorbiri prietenești, în seri lungi de meditație la un pahar cu vin... Un ofițer superior a mărturisit că n-a putut găsi, după lungi frămîntări intelectuale, nici un argument de cultură, de politică și filozofie, împotriva dialecticii unui intelectual comunist" [2]. Semnalări asemănătoare se referă și la alte garnizoane mari ca Brașov, Constanța, Iași, Craiova ș.a.

Într-o fază ulterioară, cînd partidul comunist devenise principala forță de *guvernămînt*, s-a impus treptat în atragerea ofițerilor criteriul calității, anume de a convinge cu precădere cadre care să fie dispuse să sprijine mutațiile politico-sociale radicale vizate, dar să fie totodată ofițeri de certă capacitate și talent. Astfel, la Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946 se sublinia : „Noi trebuie să ne îndreptăm munca asupra ofițerilor care și din punct de vedere al valorii profesionale, ca militari, se bucură de încredere și popularitate" [3].

În condițiile în care fiinţau convergent, paralel sau concurent mai multe partide politice, în afara terenului organizatoric și al captării ideologice de zi cu zi a personalului disputa a cuprins și o latură de principii, de contrapunere a conceptelor. Din tabăra reacțiunii, șî pe acest tărîm cel mai virulent s-a dovedit a fi Partidul Național Țărănesc prezidat de Iuliu Maniu. În esență, conservatismul social-politic susținea necesitatea păstrării neschimbate a armatei române în tiparele ce-i fuseseră statornicite de decenii, de la instaurarea regimului burghezo-moșieresc, inclusiv eludarea ultragiilor și deformărilor pe care le suferise

---

[1] Arh. C.C. al P.C.R., fond 35, dosarul nr. 6, f. 44. *Raport informativ al serviciului secret de informații, din 8 septembrie 1944.*

[2] *Ibidem*, fond 54, dosarul nr. 4917, f. 55. *Extras din nota Siguranței din Sibiu nr. 1070, din 29 decembrie 1944.*

[3] *Ibidem*, fond 1, dosarul nr. 6, f. 203.

Scanned with OKEN Scanner

în timpul și din pricina dictaturii antonesciene. Argumentarea folosită în acest sens era cînd insidioasă, încercînd să facă față prin concesii de suprafață valului irezistibil al presiunii populare, cînd mînioasă și grosolană, în măsura în care devenea evidentă neputința de a opri, și în domeniul armatei, pierderea terenului de sub picioare. Pledoarie deschisă împotriva reînnoirii corpului de cadre cu oameni proveniți din popor, etichetat jignitor, cu dispreţul propriu exploatatorilor, drept „mase rudimentare". Contrar așteptărilor forțelor reacționare lucrurile se schimbau și în armată, chiar la nivelul corpului ofițeresc. De unde începutul unor imputări și blamări lansate de reacțiune, deocamdată atenuate și meșteșugite ca formă : „Entuziasmul multor comandanți actuali și dorința lor de bine și frumos sînt minunate, dar frățește le-o spunem să nu creadă că de la ei se începe lumea și mai ales să nu creeze separatism între unitățile noastre, pe o credință inexistentă, pentru a rupe armata în două" [1].

În cadrul acestei lupte de idei, care era expresia ciocnirii politico-sociale de profunzime, forțele democrate progresiste au demontat pas cu pas susținerile tendențioase, false ale reacțiunii. Recunoscîndu-se că nu se poate face abstracție nici de compoziția socială a corpului de cadre, se arăta că aceasta trebuie permanent raportată la caracterul orînduirii pe care o deservește armata. „[...] rolul social al unei armate îi indică nu atît componența socială — arăta dr. Petru Groza într-un articol scris special pentru un periodic militar — cît scopurile pentru care este întrebuințată în angrenajul statului, adaptabilitatea ei în întrebuințarea pe care i-o dă clasa conducătoare în stat" [2]. „Consider armata română de acum încolo ca armata poporului — declara eminentul om politic într-o cuvîntare ținută într-o instituție militară. Armata democratică înseamnă armata în slujba poporului. Am stat de vorbă cu toți comandanții de mari unități ai armatei noastre [...] și ne-am lămurit : armata nu trebuie să constituie un corp izolat [...]. Un popor care știe că armata este a lui o va îngriji cu dragoste. Oștirea va avea de toate și va fi privită cu totul altfel decît în trecut. Cred că sîntem pe calea bună cînd spunem că ținem cont de necesitatea prezenței armatei în viața politică" [3]. „Problema cadrelor militare — mai arăta șeful guvernului într-o amplă cuvîntare — ne preocupă cu toată seriozitatea. La bază avem principiul unei noi concepții, unei noi discipline și unei noi ierarhii, bazate pe superioritatea priceperii în arta militară, izvorîtă din unitatea de interese dintre conducere și popor" [4]. În continuarea expunerii sale, primul ministru și-a argumentat punctul său de vedere în problema cadrelor militare făcînd apel și la fapte de istorie, arătînd, printre altele : „Istoria ne arată că marii strategi, comandanți de oști au fost recrutați în majoritate din poporul de jos. De asemenea, istoria arată că regimurile reacționare totdeauna s-au opus principiului de democratizare a

[1] *Dreptatea* din 3 martie 1946.
[2] *Armata*, nr. 1, octombrie 1947, p. 5.
[3] *Glasul armatei* din 6 februarie 1946.
[4] *Democratizarea armatei*, p. 24.

Scanned with OKEN Scanner

armatei, deci recrutării cadrelor conducătoare din sînul maselor, voind să se asigure astfel că armata nu se va înțelege cu poporul. Ținînd seama de ce ne învață istoria și de întîmplările anilor din urmă, vom înlătura concepțiile reacționare, potrivnice poporului, potrivnice mersului înainte al omenirii, promovînd în posturile de conducere elemente sănătoase și democratice care se disting atît prin iubire față de popor, cît și prin cunoașterea artei militare. Sudînd armata cu poporul, făcînd-o pavăză democrației, vom da armatei aureola onoarei pe care trebuie să o aibă... Ea nu poate constitui un corp separat, străin de corpul neamului, căci această înstrăinare ar produce îmbolnăvirea întregului organism" [1].

Soluțiile și măsurile concrete preconizate și stabilite de P.C.R. și de guvernul prezidat de dr. Petru Groza în domeniul formării și promovării cadrelor militare pentru perioada tratată, dar care se vor extinde și vor căpăta noi valențe în anii următori, au avut o concepție unitară și au vizat trei direcții mai importante :

1. Formarea și promovarea în masă de cadre noi, provenite, cu prioritate, din rîndurile clasei muncitoare, a țărănimii și a intelectualilor legați de popor. Procesul a fost constant, cunoscînd în mod firesc și unele momente de flux. În cadrul acestei orientări, cadrele noi au fost introduse inițial prin aparatul politic, iar ulterior prin rețeaua de școli militare care s-a lărgit treptat, prin activarea unor membri ai formațiunilor de luptă patriotice sau ai altor formațiuni și organizații democratice, cît și prin trimiterea să lucreze în armată, acordîndu-li-se grade militare, a unor membri ai P.C.R. și ai U.T.C.

2. Menținerea în armată și promovarea acelor cadre militare care s-au dovedit loiale, cinstite, receptive la ideile de democrație și de progres, la transformările și la mutațiile revoluționare ce surveneau în țară, grație drumului deschis de actul istoric de la 23 August 1944.

În contextul acestei orientări s-a înscris și activitatea unui mare număr de cadre de ofițeri și subofițeri care își etalaseră pe frontul antihitlerist calități organizatorice și de conducere și care ulterior, după încheierea victorioasă a campaniei antifasciste, dovediseră din plin atașament față de puterea democrat-populară.

3. Epurarea * treptată din armată a cadrelor, care, cu toată munca de clarificare desfășurată de partidul comunist și de celelalte forțe progresiste, nu s-au putut integra încă de atunci în procesul de reconstrucție democratică a țării și a armatei, cît și scoaterea din rîndurile oștirii a ofițerilor slab pregătiți sub raport profesional sau a celor cu purtări incorecte, care lezau demnitatea militarilor. Manifestîndu-se grijă față de aceste cadre, prin intermediul organelor de specialitate ele au fost plasate în locuri de muncă adecvate, imensa majoritate muncind cinstit pentru ei și pentru societate, încadrîndu-se organic în procesul înnoirilor din țară.

În această amplă și dificilă problemă a formării și promovării cadrelor militare — care reflectă direct mutații ce definesc laturi de mare

---

[1] *Ibidem.*

* Termenul a circulat în epocă.

importanță privind conceptul de armată în perioada dată — s-a evidențiat cu pregnanță justețea liniei preconizate de P.C.R. și de guvernul democrat instaurat la 6 Martie 1945. Rezolvarea cu prudență, cu tact și cu răbdare a problemei cadrelor, felul în care comuniștii și alți democrați și patrioți din aparatul de stat au știut să asigure în forme puțin dureroase asimilarea părții realmente sănătoase și valoroase ale corpului de cadre existent, primenirea lui, iar apoi, infuzia masivă cu elemente provenite din rîndul muncitorilor, țăranilor și intelectualilor și formați în școli militare după instaurarea primului guvern revoluționar democratic — toate acestea au constituit contribuții de mare valoare teoretică și practică la ampla problematică a construcției armatei de tip nou.

Concomitent cu preocuparea de a se rezolva cu răbdare și tact problema cadrelor, P.C.R. a manifestat tact și răbdare în atragerea oștirii la amplul proces revoluționar pe care se angajase țara.

În cadrul căii de atragere a armatei de partea luptei revoluționare printr-o muncă de lămurire de masă, un sector decisiv l-a constituit pătrunderea organizatorică a partidului comunist în mediul militar. Acțiunea a început energic încă imediat după 23 August și a avut ca premise legăturile și contactele stabilite de P.C.R. cu armata încă în etapa pregătirii insurecției. Au fost activizate grupele de partid înjghebate în unele unități și instituții militare în ilegalitate și mai ales s-a pornit sistematic la crearea de organizații de partid (denumite în acea perioadă celule) în noi și noi unități și comandamente. Desigur, condiții favorabile deosebite s-au creat după 6 Martie 1945, cînd pîrghiile hotărîtoare ale puterii de stat au fost cucerite de comuniști și aliații lor. Pînă la sfîrșitul perioadei tratate în capitolul de față, P.C.R. a izbutit să fie singurul care s-a implantat cu succes în mediul militar, să cuprindă oștirea într-o rețea organizatorică închegată. Aceasta a conferit o notă nouă conceptului de armată de la noi, ca una care a început a-și împleti destinele cu un partid politic, cu cel de avangardă ce și-a asumat sarcina istorică de a duce România pe o treaptă nouă de civilizație — socialismul și comunismul.

Ca rezultat al activității desfășurate de comuniști, în luna februarie 1945 P.C.R. avea numai în Capitală legături cu soldați și ofițeri din 24 unități și formațiuni militare [1]. La sfîrșitul anului 1945, numărul membrilor de partid militari din București se ridica la 1 300, iar în regionala Oltenia la 520 [2]. Pînă la sfîrșitul anului 1947 acest proces s-a extins considerabil în lărgime și adîncime.

Din punct de vedere organizatoric, efortul făcut de P.C.R. înspre armată s-a exprimat în faptul că încă din toamna lui 1944, pe lîngă comitetele locale au fost create resoarte militare cu sarcina de a se ocupa de activitatea membrilor de partid militari. Pe lîngă Comitetul Central s-a înființat o secție militară, ca aparat, și o comisie centrală, compusă din trei membri [3].

---

[1] *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 34.

[2] *Ibidem*, p. 38.

[3] *Momente din făurirea și întărirea armatei Republicii Socialiste România*, Editura militară, București, p. 84.

Scanned with OKEN Scanner

Acțiunea desfășurată în armată în această perioadă a cunoscut particularități care au pus în lumină noi trăsături originale în gîndirea și practica Partidului Comunist Român. Astfel, dată fiind prezența monarhiei, funcționarea legală a unei multitudini de partide, printre care unele reacționare, P.C.R. a dat organizațiilor sale din armată un caracter acoperit, nu le-a oficializat existența, pînă în etapa următoare a revoluției. Potrivit cu aceasta, sistemul de subordonare a organizațiilor comuniste din oștire nu a fost vertical, înăuntrul structurii ierarhice a armatei ; fiecare celulă, organizație se subordona comitetului local al partidului, iar întrunirea întregii activități se realiza la nivelul Comitetului Central prin intermediul regionalelor și județenelor de partid.

În activitatea de influențare a oștirii, un loc deosebit de important a acordat partidul nostru comunist muncii în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist. Văzînd în tinerii comuniști, în membrii utecișți o pîrghie indispensabilă în lămurirea maselor de militari asupra țelului și luptei comuniștilor, a tuturor forțelor democratice, în încadrarea lor organică în aceste lupte, P.C.R. s-a preocupat cu grijă de crearea de organizații U.T.C. în unitățile și instituțiile militare, de orientarea și conducerea activității lor. Ca rezultat, în perioada la care ne referim a crescut simțitor numărul utecișților în armată. După unele statistici, se poate afirma cu certitudine că practic nu exista mare unitate, unitate sau instituție militară în care să nu fiinteze celule mixte de partid și U.T.C., celule U.T.C. sau în care să nu se fi simțit influența activității comuniștilor și utecișților.

Influența și activitatea desfășurată de P.C.R. față de oștire pe linia căii de putere, de autoritate urmată a cunoscut cîteva faze cu un conținut diferențiat. Exercitarea unei înrîuriri imperative a P.C.R. asupra puterii armate a țării a început și ea odată cu victoria revoluției din august 1944, chiar dacă ritmul și intensitatea ei au fost mai lente pînă la instaurarea guvernului revoluționar democratic, predominînd net în dozarea celor două direcții de acțiune enunțate — cea de masă, prin acordarea de drepturi și libertăți maselor de militari și prin ridicarea nivelului lor de viață, și cea de cîștigare politico-ideologică a personalului militar, pe deasupra și în afara structurilor de autoritate, ierarhice. Totuși, prezența cu o anumită cotă de influență a relațiilor de autoritate între P.C.R. și armată decurge din faptul — insuficient abordat și subliniat în unele analize istorice — că de la 23 August 1944 partidul comunist nu numai că a ieșit din ilegalitate, și-a cucerit posibilitatea unei activități politice neîngrădite, dar concomitent a devenit forță de conducere statală, participant la guvernul țării, chiar dacă deocamdată nu deținea încă pîrghiile hotărîtoare ale puterii [1]. În acele condiții situația armatei nu mai poate fi văzută ca una depinzînd exclusiv de burghezie și moșierime, căci de la 23 August acestea nu și-au mai putut exercita puterea total ca înainte, au trebuit, chiar în perioada guvernelor cu majoritate reacționară, să împartă pîrghiile de conducere ale statului cu exponenții părții revoluționare a societății românești, iar presiunea și

[1] *Ibidem*, p. 26.

Scanned with OKEN Scanner

influența în guvern a comuniștilor și aliaților lor a crescut continuu în această etapă provizorie de precumpănire reacționară. Așa se face că și pe cale statală pînă la 6 Martie 1945 s-au întreprins unii pași pentru democratizarea armatei. Astfel, în septembrie și octombrie 1944, pe cale de decrete-legi semnate de rege, au fost abrogate legea antonesciană de recrutare, precum și dispozițiile care oficializaseră pedepsele corporale în armată *, s-a desființat obligația cadrelor armatei de a se căsători doar cu persoane dispunînd de un plafon minim de dotă [1]. De remarcat că această ultimă modificare depășea înlăturarea legiuirilor dictaturii fasciste, căci dispoziția anulată data de pe vremea regimului parlamentar burghez, era expresia tendinței de a lega pe ofițeri și subofițeri de clasele exploatatoare.

O cotitură radicală în controlarea și dirijarea armatei române s-a produs prin instaurarea guvernului revoluționar-democratic de la 6 Martie 1945, prezidat de dr. Petru Groza. Consiliul de Miniștri a devenit pîrghia principală prin intermediul căreia P.C.R. a preluat treptat, crescînd conducerea organizatorică și ideologică a oștirii țării. În condițiile pluralismului de partid existent, situația guvernului democratic ca punct de referință a avut o mare însemnătate pentru evoluția armatei. Astfel, într-un articol semnat în organul central de presă al P.C.R., generalul de corp de armată Mihail Lascăr, pe atunci comandant de armată, nota : „Armata trebuie să apere poporul și a apăra poporul înseamnă azi a apăra și susține cu toată sinceritatea și cu toată hotărîrea actualul guvern democratic“ [2].

În această etapă conducerea statală exercitată asupra armatei a avut și unele note contradictorii. Potrivit prevederilor constituționale — repuse în vigoare după doborîrea dictaturii antonesciene — regele era capul oștirii. Reactualizarea acestor prevederi a îmbrăcat un caracter contradictoriu. Întrucît aboleau reglementări impuse de regimul fascist, le confereau, firește, o semnificație pozitivă. În măsura în care regele era influențat și dirijat de cercurile reacționare din interior și din afară, ea avea un caracter negativ, reflectat și pe tărîmul puterii armate, în raporturile dintre palat și guvern, raporturi marcate de stări conflictuale, dar și de laturi de colaborare, în etapele în care monarhul și apropiații lui înțelegeau că aceasta era singura cale de a subzista.

---

* În Ordinul general nr. 61, din 21 septembrie 1944, emis de ministrul de război privind interzicerea pedepsei corporale în armată, se arăta, printre altele : „Se aduce la cunoștință că, prin Decretul nr. 1746 din 27 septembrie 1944, s-au abrogat modificările aduse «Regulamentului asupra serviciului interior pentru trupele de toate armele», prin care s-a introdus pedeapsa corporală în armată [...]. Cu acest prilej, atrag atenția că moralul unei armate se făurește prin înțelegere deplină între ofițeri și ostași, iar bătaia a fost considerată întotdeauna ca o pedeapsă degradatoare. Comandanții de toate treptele să vegheze cu strășnicie ca acest mijloc să nu mai fie întrebuințat, sancționînd drastic și conform prevederilor legale orice abatere“.

[1] *Monitorul oficial*, nr. 202, 2 septembrie 1944, p. 6235.

[2] *Ibidem*, nr. 223, 27 septembrie 1944, p. 6429 ; nr. 227, 2 octombrie 1944, p. 6480.

Scanned with OKEN Scanner

Este însă extrem de elocvent că atunci cînd a primat latura conflictuală s-a afirmat cu putere influența forțelor progresiste, revoluționare, ascendentul lor crescînd asupra armatei, în detrimentul instituției monarhice concretizate într-o eroziune progresivă a prerogativelor regelui asupra oștirii, situație deosebit de evidentă în cîteva momente ale procesului istoric. În primul rînd, în condițiile crizei de guvern din februarie-martie 1945. Atunci un grup de generali și ofițeri superiori, unii foști în cercurile palatului, au publicat un protest prin care dezavuau pe primul ministru, generalul reacționar N. Rădescu, și înfierau tendința lui de a utiliza armata contra forțelor revoluționare [1].

Însuși acest protest era ceva fără precedent în istoria generală și militară a țării, iar semnificația lui a fost confirmată de faptul că în acele zile de aspră confruntare politică, ultimii exponenți ai reacțiunii din guvern n-au izbutit în ansamblu să folosească oștirea ca forță de represiune antidemocratică. Îndepărtați din armată cu asentimentul regelui, semnatarii protestului au fost reintegrați după cîteva zile, la insistența guvernului democrat-revoluționar și și-au văzut conferite funcții de răspundere în conducerea armatei.

Apreciind și elogiind poziția ofițerilor și generalilor români, ce s-au desolidarizat de acțiunea trădătoare a lui Rădescu, ziarul „Scînteia", în articolul intitulat sugestiv „Lupta pentru onoarea armatei", arăta: „Armata să fie a poporului. Această formulă cuprinde în esență ceea ce numim democratizarea armatei. Aceasta înseamnă că între popor și armată să existe o legătură organică indestructibilă... Atitudinea luată de generalii C. Vasiliu-Rășcanu, Ilie Crețulescu, Bardan, Septimiu Pretorian, Constantin Popescu, Dumitru Dămăceanu, coloneii Radu Rusescu, Alexandru Batcu, Ion Lupașcu și maiorul Popescu Nicolae față de masacrul organizat și de declarațiile făcute de călăul Rădescu în 24 februarie, le face cinste, după cum onorează și armata română... Dar armata română știe că locul ei este alături de popor, ea știe că națiunea, forțele democratice naționale o vor încuraja cu toată dragostea și o vor sprijini cu toate forțele pe acest drum al democrației" [2].

Poziția pe care s-a situat atunci grupul de generali și ofițeri exprima, de fapt, poziția generală a oștirii. Sub înrîurirea activității desfășurate de partidul comunist și de celelalte forțe politice aflate sub conducerea sau influența sa, armata era acum cîștigată de partea guvernului democrat, de partea celor care reprezentau noul, prezentul și viitorul patriei. Referindu-se la acest fapt, în cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a instaurării guvernului democratic de la 6 Martie 1945, se apreciat: „Avînd obiectivul strategic stabilit cu claritate, partidul nostru a acordat o atenție deosebită activității în rîndul armatei, atît în rîndul trupei, cît și al ofițerilor și generalilor. Acest lucru era cu atît mai necesar cu cît reacțiunea, monarhia, în scopul realizării planurilor lor își mai puneau speranțe în unele cadre militare. După cum se știe însă, speranțele

[1] *România în războiul antihitlerist*, p. 359—360.
[2] *Scînteia* din 1 martie 1945.

Scanned with OKEN Scanner

reacțiunii s-au dovedit iluzorii ; cea mai mare parte a ofițerilor și generalilor s-au alăturat forțelor democratice, au urmat politica Partidului Comunist Român“ [1].

Un al doilea instructiv moment de confruntare vizînd armata a avut loc în vara lui 1945. Momentul era marcat inițial de revenirea în țară a trupelor luptătoare de pe frontul antihitlerist, din Cehoslovacia și Austria. Întrucît pînă atunci acțiunea lămuritoare de masă desfășurată de forțele progresiste în armată fusese, în mod firesc, mai intensă în rîndurile unităților, formațiunilor și instituțiilor militare staționate în țară, reacțiunea nutrea speranța că trupele întoarse de pe front, o serie de comandanți superiori, se vor ridica împotriva regimului democrat-revoluționar. Această speranță s-a concentrat în jurul paradei solemne pregătită la București de 23 August 1945 care, odată cu aniversarea unui an de la insurecție, trebuia să marcheze și primirea festivă făcută unităților revenite victorioase de pe front. În ultimul moment regele a refuzat să asiste la paradă, cei care l-au sfătuit să facă acest gest considerînd că astfel armata va fi determinată să nu defileze. Rezultatul a fost exact contrariu celui scontat de reacțiune. Fără excepție, toate marile unități și unitățile, în frunte cu generalii și ofițerii comandanți, au parcurs traseul și programul stabilit, dînd onorul ostășesc guvernului democrat-revoluționar. Analizînd evenimentul în Consiliul de Miniștri de a doua zi, cu toată precauția de formulări impusă de situație, guvernul nedorind atunci, din diverse motive, să se desăvîrșească ruptura de coroană, președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, remarca : „Ca șef al guvernului [...] vă mulțumesc că prin strînsa colaborare a dv., prin neclintita menținere pe poziție a unor colaborări ați făcut posibilă ziua mare de ieri — o dată de mare importanță în istoria neamului nostru. În felul cum a decurs — cu un anumit gol, care însă va trece ca un episod — socot că astfel am îndeplinit încă o sarcină, dînd posibilitatea glorioasei armate române de a trece învingătoare pe sub Arcul de Triumf, lucru care se va înscrie în istoria neamului cu litere de aur și noi nu avem dreptul să nu fim la datorie și să stăm în calea acestei înfăptuiri. Țin îndeosebi să mulțumesc domnului ministru de război Rășcanu pentru modul cum a știut să conducă — plin de cumințenie și de socotință — lucrările de pregătire a acestei mari serbări precum și însăși desfășurarea serbării [...] Îi mulțumesc din tot sufletul și pentru ceea ce s-a desprins din declarația d-sale referitor la atitudinea armatei [...], armată care, cum știm cu toții, este armata poporului, armata care a trecut printr-un botez de sînge, pe o linie de luptă care o angajează definitiv de a fi o armată a poporului și nicicînd nemaiputînd să ajungă în conflict cu însuși poporul“ [2].

Dealtfel, neparticiparea regelui la parada din 23 August 1945 a fost semnalul „grevei regale“, cum e cunoscută în istorie acțiunea lui

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 632.

[2] Dr. Petru Groza, *Op. cit.*, p. 274.

de a rupe relaţiile cu guvernul demoorat şi a nu mai semna actele legislative, socotind că prin aceasta va paraliza viaţa de stat şi va constrînge cabinetul să abandoneze puterea. Dar guvernul existent, dinamizat de comunişti, depăşea prin concepţie şi stil cadrul tradiţional burghez al monarhiei constituţionale. Într-o situaţie în care nu exista parlament, guvernul, rămînînd la post, a legiferat în mod excepţional pe calea jurnalelor Consiliului de Miniştri. În acest cadru şi activitatea armatei a urmat nestingherită în cele cîteva luni de „grevă regală". În fapt, tentativa cercurilor reacţionare interne şi externe care au determinat actul monarhului a avut efect contrariu celui scontat. Opinia publică s-a putut convinge că ţara îşi poate continua activitatea şi fără rege, că mersul treburilor publice nu are neapărată nevoie de instituţia monarhică. Această concluzie s-a impus şi în mediul militar, unde prejudecăţile monarhice fuseseră cultivate timp de decenii. În acest mod, confruntarea prilejuită de parada de la 23 August 1945 şi „greva regală" au contribuit să înlăture din conceptul de armată al românilor adaosurile monarhice, redîndu-i, pe o treaptă superioară, puritatea valenţelor republicane de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Un al treilea episod de confruntare care a reflectat mutaţiile intervenite în organismul militar a avut loc în primăvara anului 1946 şi a fost ocazionat de o caricatură defăimătoare la adresa Diviziei „Tudor Vladimirescu", apărută în ziarul „Dreptatea", oficiosul Partidului Naţional Ţărănesc. Opinia publică militară a reacţionat cu promptitudine dezvăluind ca inacceptabilă încercarea de a crea discriminări în tratarea oştirii. Alături de urmărirea prin justiţie, a avut loc o adevărată campanie care a demonstrat maturizarea politică a personalului militar — şi ceea ce, de asemenea, aducea note noi — ea s-a desfăşurat sub forma unor luări de poziţii ale unor unităţi şi comandamente întregi în frunte cu şefii lor. De pildă, au publicat declaraţii în acest sens generalii D. Dămăceanu, ministru subsecretar de stat al armatei de uscat, Constantin Sănătescu, inspector general de armată, Victor Precup, inspector general, şi colonel D. Petrescu, subinspector general de armată pentru educaţie, cultură şi propagandă, generalii V. Atanasiu, comandantul Armatei 1, Mihail Lascăr, comandantul Armatei 4, Grigore Nicolau, comandantul Corpului 2 armată, Agricola Filip, comandantul Corpului 4 armată, Romulus Dimitriu, comandantul Corpului 7 armată, Constantin Bădescu, Constantin Talpeş, Marin Ceauşu, Paul Alexiu, comandanţi de divizii, Septimiu Pretorian, Pompeius Demetrescu, Gheorghe Pîrvulescu, coloneii C. Verdeş, C. Nechita etc.[1]. Într-un comunicat al Ministerului de Război, subscris de participanţii la o conferinţă a cadrelor de comandă din armată, se arăta printre altele : „Absurdele ameninţări ale ziarului „Dreptatea" la adresa ofiţerilor care au condamnat din primul moment fapta acestui ziar sînt metode proprii unor anumite curente neromâneşti şi antinaţionale, care urmăresc intimidarea armatei şi slăbirea moralului ei"[2]. Semnificativ pentru evoluţia raportului de forţe este că printre

[1] *Glasul armatei* din 21 martie 1946 ; din 25 martie 1946 ; din 1 aprilie 1946.
[2] *Ibidem* din 1 aprilie 1946.

Scanned with OKEN Scanner

semnatarii comunicatului se afla și șeful Casei militare a regelui. În fond această campanie s-a soldat cu o adevărată declarație de război făcută de oștire în ansamblu Partidului Național-Țărănesc, condus de Iuliu Maniu, o rînduire fără precedent a armatei sub steagul luptei deschise împotriva reacțiunii și contrarevoluției.

O „Declarație program" de adeziune a armatei față de guvernul prezidat de dr. Petru Groza și față de înfăptuirile sale avea să fie făcută, la începutul lunii septembrie 1946, în numele întregii oștiri de cel aflat în fruntea conducerii Departamentului militar, generalul de corp de armată C. Vasiliu Răşcanu. Acesta arăta, printre altele : „Firește, că noi, armata, trebuie să fim alături de guvernul dr. Petru Groza, dar nu pentru că el este la putere. Cei care gîndesc așa dovedesc că n-au învățat nimic din cîte s-au schimbat la noi de la 23 August în ceea ce și cum pricep un lucru și anume : guvernul de largă concentrare democratică nu este susținut de marea masă a poporului și de armată pentru că este la putere ; guvernul Groza este susținut tocmai pentru înfăptuirile lui spre binele celor mulți, pentru libertățile democratice ce sînt acordate tuturor celor care trăiesc pe pămîntul acestei țări, pentru hotărîrea și dîrzenia cu care supraveghează ca nici una din aceste libertăți să nu-i fie încălcată poporului muncitor.

Datorită acestor înfăptuiri, poporul a cîștigat încredere în actualul guvern și-l susține cu toată tăria, fiind sigur că reformele anunțate prin platforma Blocului Partidelor Democratice vor fi înfăptuite cum au fost înfăptuite și reformele anunțate odată cu aducerea lui la cîrma țării la 6 Martie... Procesul de transformare pe linia democratică a pătruns adînc în rîndurile oștirii" [1].

Astfel de declarații de adeziune cu guvernul democrat-revoluționar erau dovezi certe că oștirea fusese cîștigată în întregime de partea forțelor revoluționare conduse de P.C.R., că oștirea era practic sub influența și sub controlul noului guvern. De la sfîrșitul anului 1946 și începutul lui 1947 acțiunea Partidului Comunist Român de luare sub control statal a armatei a cunoscut o certă facilitare prin intrarea în funcție a parlamentului, în urma alegerilor generale din noiembrie 1946. De atunci înainte măsurile fundamentale vizînd propulsarea transformării revoluționare a armatei au fost emise ca legi votate de un parlament în care exista o majoritate netă și stabilă a partidului comunist și aliaților săi de perspectivă. Trecerea țării pe făgașul parlamentar a îngustat extrem posibilitățile monarhiei de a refuza sau de a tărăgăna adoptarea unor măsuri vizînd transformarea progresistă a structurilor țării, inclusiv a celor militare.

Una din principalele măsuri luate de partidul comunist pentru remodelarea progresistă, revoluționară a oștirii României a fost introducerea, aproape imediat după instaurarea guvernului democrat de la

[1] *Ibidem* din 9 septembrie 1946.

Scanned with OKEN Scanner

6 Martie 1945, a aparatului pentru educaţie, cultură şi propagandă (E.C.P.), cunoscut sub denumirea uzuală de „aparat politic".

Sistemul organelor şi persoanelor împuternicite să se ocupe de educarea ostaşilor şi ofiţerilor a străbătut, în existenţa sa iniţială, cîteva etape sau faze legate de maturizarea procesului revoluţionar din intervalul 1945—1947.

La început, aparatul politic a fost introdus doar în unităţile şi comandamentele de pe front. Cadrele aparatului politic — lucrători politici, cum avea să li se spună mai tîrziu — au ajuns la unităţi după 12 mai 1945, la sfîrşitul operaţiilor desfăşurate de armata română în Cehoslovacia şi Austria. Obiectivul imediat al acţiunii lor educative a fost pregătirea moral-politică a întoarcerii trupelor în patrie, a integrării lor în noul regim, zădărnicirea încercărilor reacţiunii de a folosi acest prilej pentru a provoca disensiuni între armată şi noile organe de stat, sarcină care a fost dusă la bun sfîrşit, cu rezultatele relevate îndeosebi de evenimentele de la 23 august 1945 din Capitala ţării. Remarcînd aceasta, „Scînteia" scria : „[...] ostaşii veniţi de pe front exprimă, prin ţinuta lor, ceva nou, ceva ce arată că în viaţa aspră ostăşească s-au produs anumite modificări şi adăugiri, care le-au adus transformări fizice şi morale. Factorii care au contribuit la această modelare sînt în primul rînd participarea la victoria obţinută asupra fascismului, crearea pe lîngă unităţi a secţiilor de educaţie şi cultură [...] şi, ceea ce este foarte important, sprijinul direct pe care poporul îl dă armatei şi grija continuă pe care i-o poartă guvernul dr. Petru Groza" [1].

Raporturile de forţă existente pe planul puterii de stat ieşeau în evidenţă şi prin modalitatea de statuare a înfiinţării aparatului politic, care a fost dublă : pe de o parte a fost emis un decret-lege semnat de regele Mihai I — la 25 aprilie 1945 — care integra sau reintegra în armata română o parte din ofiţerii şi subofiţerii voluntari ai diviziei „Tudor Vladimirescu", dar nu specifica nimic despre destinaţia acestui personal [2]. Pe de altă parte, la 8 mai a apărut un ordin general al ministrului de război, însoţit de instrucţiuni semnate tot de el, care stipulau crearea funcţiilor şi structurilor sistemului educativ al oştirii [3].

Structura organizatorică inaugurală era următoarea : la subunităţi (începînd de la companie) şi unităţi s-au creat funcţii de ajutoare ale comandanţilor pentru educaţie, propagandă şi cultură ; la mari unităţi, servicii de cultură, educaţie şi propagandă (şefii acestora avînd şi atribuţia de ajutoare ale comandanţilor de la nivelul respectiv) ; pe lîngă Ministerul de Război, ca organ suprapus întregului sistem, o direcţie superioară a culturii, educaţiei şi propagandei. Important era faptul că atît cadrele, cît şi structurile sistemului aveau dublă subordonare — şi faţă de comandantul eşalonului respectiv, dar şi vertical, pînă la direcţia superioară de la minister, ceea ce reprezenta o garanţie împotriva în-

[1] *Scînteia* din 29 august 1945.
[2] *Monitorul oficial*, partea I, nr. 96, 26 aprilie 1945.
[3] *Democratizarea armatei*, p. 13—17.

Scanned with OKEN Scanner

cercărilor unor comandanți reacționari sau obtuzi de a stingheri activitatea aparatului de educație.

În toamna lui 1945, după trecerea la starea de pace, aparatul politic a fost extins în întreaga armată — tot prin ordin general al ministrului, deoarece relațiile statale superioare erau caracterizate prin „greva regală“ [1].

Tot atunci organul superior al muncii educative a fost transformat în „Inspectoratul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă“ (E.C.P.). Schimbarea de denumire avea semnificație principială, dat fiind că în structura de atunci a armatei inspectoratul de armată era cea mai înaltă verigă de pe lîngă Ministerul de Război. Aceasta simboliza ridicarea situației organizatorice și ierarhice a activității educative din oștire [2]. Aceeași evoluție a statuărilor succesive a dus la schimbarea titulaturii lucrătorilor de educație în aceea de „comandanți secunzi politici“, ceea ce, de asemenea, reflecta lărgirea considerabilă a sferei de împuterniciri acordate componenților aparatului de educație.

În sfîrșit, în 1947, parlamentul a votat o nouă lege de organizare a armatei, în care se confirma și existența Inspectoratului general de armată pentru educație, cultură și propagandă și a organelor subordonate lui [3]. Aceasta a fost în perioadă cea mai înaltă treaptă statală de reglementare și consolidare juridică a evoluției sistemului organelor de educare și înrîurire politică a personalului armatei române.

Dincolo de subordonarea oficială, organul superior de educație din armată s-a aflat de la început sub conducerea efectivă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Ca atare, P.C.R. a determinat exclusiv conținutul activității aparatului politic, el a inoculat de la bun început în problemele generale și în cele specific militare concepțiile proprii, a implantat treptat teoria socialismului științific în armată. Desigur acest conținut a fost adecvat inițial caracterului etapei general-democratice a revoluției, a pledat pentru rezolvarea sarcinilor la ordinea zilei, în general pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular. Situația etapei a făcut ca, de regulă, să nu se facă mențiune expresă cu privire la natura marxistă, materialist-dialectică și istorică a orientării ideologiei imprimate personalului armatei, deși, desigur aceasta se putea constata fără mare greutate [4].

Din trăsăturile specifice ale funcționării aparatului politic în acea perioadă se distinge faptul că el nu era acreditat să desfășoare muncă organizatorică și politică de organ de partid (în ideea de a fi oficial reprezentantul P.C.R. în armată), că el era însărcinat doar cu munca politică de masă, cu educarea personalului în spiritul ideilor și normelor prevăzute în programele oficiale, că a fi lucrător politic nu implica pe atunci neapărat să fii și membru al P.C.R. Dar separarea aparatului

---

[1] *Momente din făurirea și întărirea armatei Republicii Socialiste România*, p. 86.

[2] *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, p. 64—65.

[3] *Monitorul oficial*, 24 iulie 1947.

[4] *Armata*, nr. 1, octombrie 1947, p. 9

politic de organizaţiile de partid din unităţi n-a fost, desigur, una absolută. Activitatea acestor două direcţii de penetraţie politică şi organizatorică a P.C.R. în armată s-a împletit şi s-a intercondiţionat tot mai mult, îndeosebi prin atragerea treptată în P.C.R. a cadrelor aparatului politic de la diverse niveluri, prin ajutorul dat de aparatul politic celulelor de partid din unităţi, mari unităţi şi formaţiuni militare spre a cunoaşte personalul şi a-şi completa rîndurile cu noi şi noi ostaşi şi ofiţeri.

Existenţa şi dezvoltarea aparatului politic au creat noi probleme conceptuale şi instituţionale.

Educaţia, pregătirea politică a devenit o parte componentă, inseparabilă a vieţii şi activităţii armatei române. Sub înrîurirea directă a P.C.R. a luat fiinţă în armată un sistem de învăţămînt şi pregătire de specialitate a cadrelor aparatului politic, a cărei primă expresie a fost Centrul de instrucţie pentru educaţie de la Breaza (creat în septembrie 1945) din subordinea Inspectoratului general de armată pentru E.C.P. [1].

În contextul dat a apărut necesitatea unei corecte dozări şi îmbinări a instrucţiei militare şi educaţiei politice [2], al cărei conţinut a evoluat desigur în raport cu dezvoltarea armatei române şi maturizarea noilor ei trăsături revoluţionare. A apărut, de asemenea, cerinţa unei treptate armonizări a celor doi factori de conducere şi îndrumare existenţi acum la fiecare nivel : comandantul şi ajutorul pentru educaţie (secundul politic) [3].

Crearea şi consolidarea aparatului politic s-au împletit cu înfiinţarea unei reţele închegate a presei militare, avînd ca organ central ziarul „Glasul armatei“ (ulterior denumit „Apărarea patriei“), apărut începînd din iulie 1945. De o deosebită semnificaţie a fost apoi înfiinţarea revistei „Armata“ (1947), organ al Inspectoratului general pentru educaţie, cultură şi propagandă.

Modificările pe care le-a cunoscut armata română în această perioadă şi-au găsit, după aceea, o expresie şi în noua deschidere spre cultură, spre fenomenul şi producţia culturală — iniţiatorii fiind, şi în această direcţie, tot comuniştii. Din 1945 pînă în 1947 s-a cristalizat o reţea a instituţiilor culturale ale armatei, cum nu se mai cunoscuse vreodată : Ansamblul de cîntece şi dansuri, un Teatru al armatei, cu secţii de dramă, operetă şi estradă, Studioul de creaţie plastică, Clubul sportiv central de performanţă. În acea perioadă de mari greutăţi economice, diverse personalităţi de cultură şi creaţie artistică şi-au găsit cîmp de activitate în instituţiile de cultură ale oştirii. Imaginea ei în opinia publică a fost de atunci tot mai mult asociată cu aceea de armată „ca şcoală a poporului“, cu aceea de armată ca instituţie cu un mediu propice nu numai instruirii, ci şi educaţiei, formării omului în spiritul cerinţelor şi deziderateloi vremii, cu un crescînd nivel spiritual.

---

[1] *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 39.

[2] Arh. M.A.N., fond Secretariat general tehnic, dosar nr. 33/1947—1948, f. 72 ; fond 948, dosar 811, f. 189.

[3] Ibidem, fond Marele stat major, secţia II-a, dosar nr. 221/1946—1947, f. 27.

Scanned with OKEN Scanner

Luarea armatei sub controlul de fapt al P.C.R. a creat un nou cadru pentru dezvoltarea corpului ofițerilor și subofițerilor. Potrivit naturii etapei date nu era indicată o schimbare radicală a osaturii de cadre a oștirii. În fapt, accentul principal s-a pus atunci pe reeducarea democratică, revoluționară a ofițerilor și subofițerilor existenți, pe adîncirea temeiurilor adeziunii lor la orînduirea nouă ce începuse a se cristaliza prin lupta maselor. O parte însemnată a cadrelor armatei române socialiste de mai tîrziu o vor forma ofițerii, îndeosebi cei tineri, pregătiți în anii de dinaintea insurecției și care se aflau în armată în acei ani de început ai revoluției.

Totodată, tensiunea proprie confruntării aspre social-politice din țară, natura specială a organismului militar au făcut necesare și măsuri de asigurare împotriva elementelor reacționare înrăite, a celor care se pătaseră grav în perioada dictaturii fasciste, a războiului hitlerist. A fost astfel întreprinsă o epurare a aparatului militar, concomitentă cu cea operată în întreg aparatul statal. Această acțiune s-a împletit cu aceea de comprimarea efectivului corpului de cadre determinată de trecerea armatei la starea de pace. Unele exagerări și erori săvîrșite cu acel prilej vor fi rectificate în etapa socialistă a revoluției.

În același timp, s-au luat măsuri de începere a unei primeniri a bazei de clasă a corpului de cadre. Ele s-au materializat în primul rînd în orientarea imprimată selecționării pentru școlile militare de ofițeri, unde, fără a se putea statua drept criteriu exclusiv, s-a asigurat ca recrutarea să sporească sensibil proporția elevilor proveniți din rîndurile muncitorilor și țăranilor. În al doilea rînd, un alt mijloc de începere a modificării fizionomiei social-politice a corpului de cadre a fost activarea unor ofițeri și subofițeri de rezervă din cele două divizii de voluntari formate în 1943—1945 în U.R.S.S. („Tudor Vladimirescu" și „Horia, Cloșca și Crișan") și care au rămas în armata română la trecerea ei pe picior de pace spre a fi folosiți în aparatul de educație, cultură și propagandă și în alte compartimente ale armatei. Pe aceeași cale au fost integrați cu grade ofițerești în oștire activiști ai partidului care activaseră anterior în aparatul de educație al celor două mari unități menționate.

Aceste schimbări în compoziția social-politică a cadrelor de ofițeri și subofițeri au avut în etapa dată o pondere considerabilă. Cu toate acestea, problema cadrelor armatei române rămînea să fie abordată frontal în perioada următoare, socialistă, de transformare a structurilor militare.

Un nou pas înainte făcut cu luciditate, cu tact și cu siguranță pe direcția creșterii directe a influenței lui în armată și apoi a asigurării conducerii și controlului său direct în rîndurile oștirii a fost posibil la sfîrșitul anului 1947, cînd etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice era pe punctul de a se încheia în chip victorios. Acesta a fost marcat prin numirea în fruntea organismului militar românesc a unui membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.R., în persoana lui Emil Bod-

Scanned with OKEN Scanner

naraş [1], numire sancţionată de rege. Pregătit cu răbdare, evenimentul a constituit de fapt trecera la conducerea oficială directă a oştirii ţării de către Partidul Comunist Român, fiind întîmpinată de oştire cu o bucurie firească.

În perioada analizată, şi cu deosebire după întoarcerea trupelor române de pe front, sub influenţa P.C.R. şi a guvernului prezidat de dr. Petru Groza, armata a fost atrasă pas cu pas la o operă socială de importanţă capitală pentru propăşirea şi viitorul patriei, anume la acţiunea de ajutorare a populaţiei de pe urma războiului şi a secetei care a bîntuit în acei ani, ca şi la opera de refacere a economiei naţionale. Prin aceasta, în imaginea opiniei publice româneşti oştirea apărea în noi ipostaze, care reînnodau, pe anumite planuri, unele tradiţii. Astfel, ostaşii apăreau în postura de participanţi la lichidarea suferinţelor îndurate de părinţii, de fraţii şi de nevestele lor atît de pe urma războiului, cît şi a urgiei secetei. Militarii apăreau apoi în ipostaza de participanţi la larga acţiune patriotică de refacere a economiei naţionale. Toate acestea apropiau armata şi mai mult de frămîntările şi năzuinţele poporului muncitor, o încorporau organic în eforturile întregii naţiuni pentru propăşirea ţării. De asemenea, toate acestea completau cu un plus de răspunderi şi atribuţii funcţiile tradiţionale ale organismului militar românesc. Documentele de epocă consemnează că oştirea şi-a îndeplinit cu cinste astfel de atribuţii şi răspunderi, făcînd să fie tot mai mult stimată şi iubită de popor. Astfel, încă în luna septembrie 1946, ministrul de război aprecia că „în cei aproape doi ani scurşi [de la 23 August 1944 — n.n.], armata a făcut mari progrese pe acest drum, înfrăţindu-se cu poporul, participînd cu căldură alături de el la muncile agricole, la reconstrucţia ţării, devenind un stîlp de sprijin şi o forţă în consolidarea drepturilor cîştigate de cei ce muncesc“ [2]. În acelaşi sens, prin ordinul de zi nr. 1, din 1 ianuarie 1947, dat de ministrul de război se sublinia că armata, din „spirit de solidaritate cu poporul“, a contribuit „într-o măsură largă la opera de reconstrucţie a ţării şi de ajutorare a regiunilor bîntuite de secetă“ [3]. Între multe alte aspecte ale participării ostaşilor la propulsarea vieţii economice a ţării, în acele condiţii de greutăţi de ordin social şi politic şi vitregii ale naturii, se înscrie prezenţa lor adesea masivă la însămînţări din toamna anului 1946 şi primăvara lui 1947. Chemînd oştirea să se înfrăţească cu plugul pentru a face pămîntul să rodească, într-un ordin de zi dat de ministrul de război se consemna : „Căldura începutului de primăvară umple cu bucurie speranţele sufletului împovărat al plugarului, care se pregăteşte nerăbdător pentru munca cîmpului.

Sprijinindu-l cu toate eforturile, Guvernul dirijează activitatea de însămînţare pentru ca nici o brazdă să nu fie dată uitării, pentru ca nici un petec de pămînt să nu rămînă nelucrat [...]. La această sfîntă muncă, în roadele căreia întregul popor îşi pune nădejdea, armata va

---

[1] *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 41.
[2] *Scînteia* din 9 septembrie 1946.
[3] Arh. M.A.N., fond Secţia II-a, dosarul nr. 221/1946—1947, f. 14.

Scanned with OKEN Scanner

merge fără preget alături de plugari, pentru a lucra în cele mai bune condiții terenurile proprii și pentru a ajuta pe cei lipsiți de mijloace în lucrul ogoarelor lor.

Ostași, știu eforturile voastre, cunosc puterea voastră susținută de voința sănătoasă a dragostei de patrie. Nu precupețiți nici acum odihna ce meritați cu prisosință, pentru a cîștiga și această bătălie din timp de pace, bătălia agricolă".

Relevînd în ultima parte a ordinului de zi mai sus citat una din trăsăturile și din îndeletnicirile din totdeauna ale oștirii române, în document se mai spunea : „Împletiți în voioșia tinereții voastre străduința de a învăța mînuirea armelor cu dragostea de a lucra pămîntul, conștienți că veți contribui la asigurarea hranei întregii țări.

Odată mai mult, poporul întreg va avea în armata lui un sprijin permanent și o va găsi alături de el în toate momentele grele" [1].

Mutațiile imprimate oștirii de partidul comunist și de guvernul democrat s-au repercutat direct și în alte sfere de o importanță capitală pentru organismul militar al țării și anume : stabilirea unor orientări de perspectivă privind întocmirea unor reglementări clare prin care să se statueze rolul și misiunea armatei în cadrul regimului democrat popular ; precizarea unor direcții referitoare la pregătirea de specialitate a noii oștiri ; stabilirea unor orientări tactice și strategice și de ordin doctrinar.

În privința primei categorii de orientări — așa cum se arată și într-un studiu publicat recent — încă din cursul lunii august 1945, „Marele stat major a elaborat un document de orientare a activității în perspectiva întocmirii unor regulamente care să stipuleze rolul și misiunile armatei în noua societate românească ce se clădea". Printre altele, în documentul respectiv se aprecia că evoluția statului român în perioada dată „impune o armată nouă, care să se sprijine pe virtuțile de bază ale poporului român și care să reprezinte o forță armată reală, ca urmare a învățămintelor deduse din război și în concordanță cu necesitățile viitorului" [2]. „Noua armată română, ce va fi realizată în funcție de factorii politici în curs de desfășurare, va fi influențată de doctrina sa și se va baza pe o nouă organizare, precum și pe metode noi de educare și instruire" [3]. În funcție de astfel de orientări, pentru cadrele superioare de comandă și concepție se punea clar problema găsirii unor căi de instruire adecvate atît din punctul de vedere al conținutului și metodologiei noilor relații politice și schimbărilor profilului moral-politic-cultural al personalului, cît și noilor cerințe ale cîmpului de luptă reliefate de experiența celui de-al doilea război mondial abia terminat, de evoluția rapidă a materialului, a tehnicii și tehnologiei militare. Aceste cadre resimțeau dramatic precaritatea condițiilor de instruire și înzestrarea de-

[1] Ibidem, f. 2.
[2] Ibidem, fond Secția V-a, fond 948, dosarul nr. 848, f. 9.
[3] *Ibidem*, f. 10.

Scanned with OKEN Scanner

ficitară a armatei, sub imperiul marilor greutăți de tot felul pe care le străbătea țara și poporul. Ca atare, caracteristic pentru această fațetă a imaginii armatei române de atunci este marea cotă de deziderat în formularea principiilor ce trebuiau să călăuzească instruirea efectivelor, dotarea materială și tehnică a marilor unități și unităților, remedierea metodelor și procedeelor artei militare, adoptarea soluțiilor de doctrină militară.

Exista o acută îngrijorare din cauza lipsurilor în material rezultate din insuficienta dezvoltare economică și tehnică a țării, rămînerii în urmă moștenite de la orînduirea burgheză : „Desigur că *noua structură a armatei* necesită o dotare mult mai bogată în mijloace moderne de luptă (autovehicule, arme grele, transmisiuni, aparatură)“ — se constata într-un studiu doctrinar elaborat de Marele stat major în 1947 [1]. „[...] Caracterul *material* al războiului modern — se aprecia în același studiu —, întrebuințarea intensă a motorului, progresele științei și ale tehnicii într-un ritm din ce în ce mai accelerat impun poporului în general și armatei o pregătire tehnică ce nu se poate improviza în preajma războiului. Această pregătire tehnică implică prevederi și măsuri concrete urmărite continuu din timp de pace. Este un imperativ cu atît mai puternic pentru noi care nu sîntem o țară industrială“ [2].

În aceste frămîntări și dezbateri, firește, soluțiile schițate erau parțial deficitare din multe cauze, inclusiv din aceea a statutului internațional de atunci al României. Pe acest fundal se manifestau la unele cadre militare și stări de spirit pesimiste însoțite de o perspectivă cu bătaie limitată. De aici constatări de genul : „Marile puteri, formînd nucleul coaliților, vor polariza în jurul lor micile națiuni, care vor rămîne și în viitor state satelite, cu sau fără voia lor, grupîndu-se în raport mai ales de poziția lor geografică, de situația politică, economică și socială, precum și de interesele fiecăreia“ [3]. „În războaiele de mari proporții pe care le impun conflictele de coaliție — se afirma într-un alt studiu doctrinar întocmit de Marele stat major în 1946 — [...] o țară mică, pentru a putea fi utilă marilor săi aliați, *trebuie în primul rînd să-și asigure propriile posibilități de apărare și apoi să fie în măsură de a furniza un corp de forțe care să opereze în exterior*“ [4]. În această situație defavorabilă se propuneau unele paleative : „În cadrul [...] războiului de *coaliție* o țară mică poate fi chemată să contribuie la cauza comună a garantării păcii și securității, chiar dacă ea nu a fost atacată direct. Contribuția țărilor mici în astfel de război trebuie să se integreze loial în efortul comun al celorlalte națiuni mici. Această contribuție poate crea însă *sarcini suplimentare* pentru o țară mică, dacă ea este amenințată direct și de aproape, cînd cererile aliaților ar deveni exagerate și dacă în același timp i se va pretinde să dea un corp de forțe care să

---

[1] Ibidem, fond 948, dosar 811/1945—1947. *Orientări spre o nouă doctrină*, f. 166.
[2] Ibidem, f. 163.
[3] Ibidem, f. 157.
[4] Ibidem.

opereze în exterior. Asemenea servituți multiple, întrecînd prevederile inițiale, vor trebui bine chibzuite și eșalonate în decursul războiului, pentru a nu antrena țara la eforturi disproporționate sau la o epuizare totală înainte de obținerea victoriei finale“ [1].

Totodată, aceste căutări doctrinare au arătat și din partea cadrelor noastre militare o capacitate de creativitate și cristalizare de soluții care, inaplicabile imediat, aveau să releve elemente judicioase peste mulți ani.

Pe prim plan se situează în acest sens ideea că trebuia creată o nouă doctrină proprie armatei noastre, chiar dacă se recunoștea că această necesitate nu putea fi satisfăcută imediat : „În situația actuală este prematur să se pășească la concretizarea unei doctrine militare specific românească — se nota în octombrie 1945 în documentul „Directive de bază privind orientarea doctrinară și momente generale de organizare și desfășurare a instrucției și educației în armată“, întocmit de Marele stat major. Va fi necesar să se cristalizeze învățămintele rezultate din război și să se cunoască posibilitatea de adaptare a acestor învățăminte la noul statut, caracter și cadru ce vor fi hotărîte armatei noastre. Amînarea formulării unei doctrine definitive nu trebuie să aibă însă ca urmare o întrerupere a activității de instrucție în armată“ [2]. În aceeași perioadă într-un alt document al Marelui stat major se aprecia mai ferm : „[...] *armata noastră nu are astăzi o doctrină precizată și unitară* [...]. Se impune deci ca — în același timp cu reorganizarea armatei — *să se pășească la turnarea în forme precise a unei doctrine militare românești*“ [3]. „*Noua armată română*, ce va fi realizată în funcție de factorii politici în curs de desfășurare, va fi însuflețită de doctrina sa și se va baza pe o nouă organizare, precum și pe metode noi de educare și instrucție“ [4].

Încercînd să formuleze factorii care trebuiau avuți în vedere la cristalizarea concretă a componentelor doctrinei militare a armatei române democratice, în documentul „Orientări spre o nouă doctrină“, elaborat în 1947, se emitea următoarea părere judicios formulată : „Este necesar ca și armata noastră să se orienteze către o doctrină nouă, determinată, între altele, și de posibilitățile și condițiile specifice ale țării, poporului și armatei noastre“ [5]. În studiul citat din 1945 se considera în acest sens că noua doctrină trebuie să fie „bazată pe experiența războiului și pe învățămintele deduse din contactul cu două din cele mai puternice armate care s-au războit în actualul conflict ; [...] adaptată posibilităților și specificului românesc ; [...] determinată în raport de viitoarea situație politică a statului nostru ca Națiune Unită, suverană și independentă și [...] în măsură să satisfacă năzuințele viitorului“ [6].

---

[1] Ibidem, fond 948, dosar nr. 811/1945—1947, f. 159.
[2] Ibidem, fond 333, dosar nr. 961/1946—1947, f. 384.
[3] Ibidem, fond 948, nr. 858/1946, f. 12.
[4] Ibidem, f. 9.
[5] Ibidem, fond 948, dosar nr. 811/1945—1947, f. 159.
[6] Ibidem, dosar nr. 848/1945, f. 12.

Scanned with OKEN Scanner

Spre sfîrşitul perioadei, însă, aceste căutări creatoare au întîmpinat opuneri şi critici nejustificate. Astfel, la sfîrşitul lui 1947 a fost elaborat materialul „Etapă nouă, sarcini noi", publicat de-abia la începutul lui 1948, ca editorial în „Armata" şi reluat de toate revistele militare. În acest articol, făcîndu-se o totală confuzie între conceptele de ideologie militară, doctrină militară, ştiinţă şi artă militară, se aprecia eronat că străduinţele de a întemeia doctrina armatei române atît pe factori generali, cît şi pe realităţile proprii ţării reprezenta din partea unor cadre militare „vechi" o încercare de a frîna „făurirea armatei populare", de a zăgăzui adoptarea concepţiei marxiste ca unic reper ideologic al ştiinţei militare a armatei române şi se pleda în fond pentru copierea mecanică a unui model străin. „Cele mai elementare cunoştinţe ştiinţifice arată că o ideologie militară nu are ca factori determinanţi efectivele, teritoriul sau întinderea frontierelor, ci caracterul concepţiei politico-sociale, a [sic] concepţiei noastre despre război, caracterul statului a cărui politică o slujeşte ideologic şi arta militară respectivă. A determina doctrina militară după numărul efectivelor înseamnă a substitui ştiinţei militare o concepţie de prăvăliaş care măsoară doctrina cu kilogramul sau cu metrul [...]" [1]. În fapt, această luare de atitudine anunţa concepţii rigide şi dogmatice ce împingeau spre subestimarea tradiţiilor naţionale, capacităţilor creatoare ale poporului român, concepţii care aveau să fie combătute şi înlăturate printr-o acţiune energică şi fructuoasă de P.C.R., îndeosebi după 1964—1965.

Din elementele notabile care au fost exprimate în cadrul frămîntărilor doctrinare ale intervalului 1945—1947 se distinge afirmarea ţelului profund pacific al politicii militare a statului român postbelic, totala neagresivitate a pregătirilor lui militare. „Poporul român, păstrător al politicii tradiţionale de raporturi paşnice cu toţi vecinii, nu ar întreprinde niciodată vreo agresiune avînd ca scop cuceriri teritoriale sau aserviri de popoare. Preţuind pacea, nu va accepta ideea războiului decît forţat de împrejurări, numai în scopul de a-şi apăra independenţa, libertatea, drepturile, avutul şi hotarele, dacă va fi atacat direct sau atunci cînd ar fi chemat să contribuie la o cauză comună interesînd menţinerea păcii" [2]. Ca o reflectare instituţională a acestor concepte, la reorganizarea armatei, legiferată în iunie 1947, departamentul de resort şi-a schimbat titulatura în aceea de „Minister al Apărării Naţionale" [3], titulatură abandonată doi ani mai tîrziu, dar reluată, pe o bază superioară, în România socialistă de azi.

O contribuţie de valoare deosebită, chiar dacă imediat ideea nu şi-a găsit aplicare, ci avea să fie fructificată abia în zilele noastre, la nivel mai înalt, prin doctrina militară elaborată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele

---

[1] *Revista infanteriei*, anul L, nr. 2, decembrie 1947, anul LI, nr. 1, ianuarie 1948, p. 6.
[2] Arh. M.A.N., fond 948, dosar nr. 811/1945—1947, f. 158—159.
[3] *Monitorul oficial*, partea I, nr. 141, 24 iunie 1947, p. 5110—5118.

Scanned with OKEN Scanner

Republicii Socialiste România, comandantul suprem al forțelor armate, a fost formularea necesității de a da un suport de masă total pregătirii apărării armate a patriei, de a atrage întregul popor la realizarea ei. Unele stipulări făcute în acest sens atunci au o rezonanță deosebit de actuală : „Planificarea [în domeniul militar — n.n.] trebuie extinsă asupra pregătirii întregului popor pentru apărare. Apărarea teritoriului împotriva acțiunilor întreprinse în spatele armatelor de operațiuni, precum și păstrarea unui potențial de război cît mai ridicat sunt posibile numai dacă întreg poporul, adică toți oamenii valizi sunt capabili de a activa într-o anumită direcție și sunt puși în situația de : — a înțelege și a accepta cerințele excepționale ale războiului de apărare, instruindu-se și educîndu-se în vederea suportării și învingerii lor ; — a se încadra în activitatea organelor și formațiunilor care măresc potențialul și apără teritoriul ; — a colabora, ori de cîte ori se ivește cazul, cu armatele operative. [...]. Opera vastă de *pregătire generală a poporului* revine guvernului, care prin planul său tinde să formeze cetățeni pregătiți din toate punctele de vedere (moral, fizic, intelectual, tehnic etc.)“ [1]. În același cadru de preocupări au fost avansate și soluții organizatorice : „națiunea trebuie să-și organizeze anumite formațiuni de interior care să includă : — toți oamenii muncii capabili să influențeze direct, prin munca lor, menținerea potențialului de război, în măsură totodată să-și apere și instituția proprie ; — unități speciale, cu misiunea de apărare a teritoriului, în spatele armatelor de operațiuni ; — formațiuni pentru întreținerea și refacerea instalațiilor distruse ; centre de rezervă de personal instruit“ [2].

S-au propus și soluții noi de dozare a genurilor de armă și categoriilor de trupe, remarcîndu-se în acest cadru și accentul judicios pus pe necesitatea existenței trupelor de munte specializate [3].

Precumpănirea netă avută în transformarea revoluționară a armatei române de factorii politico-ideologici, de schimbarea mentalităților, de înlocuirea treptată a naturii autorității statale căreia i se subordona n-a însemnat dispariția preocupărilor vizînd instrucția ostașilor, învățămîntul și pregătirea cadrelor. Dimpotrivă, în acea perioadă de răsturnări politico-sociale și, pe baza lor, de vaste reajustări ale organismului militar, forțele progresiste, devenite guvernante, au depus eforturi ca mutațiile politico-ideologice imprimate oștirii să se îmbine cu continuitatea existenței și funcționării ei, astfel încît nici un moment țara să nu fie lipsită de capacitatea combativă a instrumentului ei militar.

În acest sens este semnificativ că noi sarcini de instrucție au fost stabilite de Marele stat major pe timpul cînd trupele ce operaseră contra Wehrmachtului în afara țării nu se întorseseră încă [4]. Totodată ace-

---

[1] Arh. M.A.N., fond 948, dosar nr. 811, f. 187—188.
[2] Ibidem, f. 165.
[3] *Anale de istorie*, nr. 5, 1972, p. 41.
[4] *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, Ediție revăzută și adăugită, Editura militară, 1977, p. 75.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

laşi principiu al continuităţii a prevalat în funcţionarea învăţămîntului militar : în toamna lui 1945 la Şcoala superioară de război s-au încheiat cursurile anului II şi au început cele ale anului I, iar şcolile militare de ofiţeri şi subofiţeri, continuînd anul II, s-au preocupat de selecţionarea unei noi serii de elevi [1].

Diferite documente normative de instrucţie din intervalul cronologic dat, precum şi dezbaterile consemnate ale factorilor de opinie din armată relevau că în materie de instruire a efectivelor au existat atunci trei puncte principale de referinţă : primul, replămădirea procedeelor de pregătire militară în consens cu noua fizionomie politico-ideologică ce era conferită oştirii. De pildă, într-o reglementare de instrucţie se stipula că procesul respectiv trebuie să ţintească formarea „unui luptător nou [...], mai experimentat, mai antrenat, conştient şi cu personalitate" ; că obiectivul instruirii este de a căpăta „adevăratul ostaş-cetăţean al ţării, pătruns de înalte virtuţi morale, civice şi ostăşeşti, potrivit cărora să-şi îndeplinească îndatoririle din convingere şi să pună în serviciul patriei toată capacitatea şi forţa sa morală, astfel ca drepturile şi libertăţile cîştigate prin noua orientare a statului de după război să fie respectate şi apărate" [2]. Al doilea punct de referinţă a fost asimilarea vastei experienţe de campanie căpătate de armata română, experienţă ea însăşi, în ce privea frontul antihitlerist, abia în curs de „inventariere" şi început de analiză şi sinteză. În al treilea rînd, se făcea simţită cerinţa unei imediate ameliorări a laturii pedagogice a instrucţiei, abordarea înlăturării unor racile existente pe acest tărîm dinainte de război, rezultate, pe de o parte, din ambianţa social-culturală proprie regimului burghezo-moşieresc şi, pe de altă parte, din permanentul decalaj între străduinţa de a ridica la nivel internaţional metodele şi procedeele de luptă, respectiv cele de instruire, şi posibilităţile restrictive ale ţării datorită rămînerii în urmă a infrastructurii ei economico-tehnice. În acest sens, noile reglementări ale pregătirii de luptă accentuau că este necesar să se depăşească excesul de teoretizare care greva asupra instruirii oştirii, să se imprime pregătirii de luptă cît mai susţinut un caracter practic-aplicativ. Paralel, a existat preocuparea de a îmbunătăţi baza regulamentară a armatei.

Firește, aşa cum s-a mai subliniat, toate aceste eforturi, datorită condiţiilor epocii, au fost marcate de pecetea dezideratului, căutărilor, provizoratului. O modernizare efectivă a instrucţiei trupelor, ca şi a comandamentelor, era atunci stăvilită de o sumă de factori care nu puteau fi înlăturaţi decît într-o etapă ulterioară, superioară a revoluţiei. Printre aceştia o pondere sensibilă a avut-o dotarea tehnico-materială a oştirii, insuficienţa ei.

Astfel, dacă pe timpul celui de-al doilea război mondial, raportînd la posibilităţile unei ţări mijlocii — mici ca România, se asigurase în cantităţi şi la calităţi acceptabile armament, îndeosebi pentru infanterie şi artilerie, şi de calitate corespunzătoare pentru aviaţie şi blindate, la

[1] Arh. M.A.N., fond Direcţia pregătirii de luptă, dosar 227/1945—1946, fila 49.
[2] Ibidem, Biblioteca, Lit. D., cota 447, p. 5—6.

sfîrșitul celui de-al doilea război mondial situația se înrăutățise la ambii indicatori. Anume, intervenise consumul, în mare parte distructiv, al anilor de război, coroborat cu insuficiența industriei militare proprii (și ea producătoare doar a unei game restrînse de material), iar din august 1944 cu încetarea oricărei achiziționări de armament și materiale tehnice din exterior. Lipseau noile genuri de armament și aparaturi tehnice militare impuse spre sfîrșitul celui de-al doilea război mondial (avioane cu reacție, radar, artilerie reactivă, mijloace mecanizate de geniu, aparatură transmisionistă evoluată etc.). În plus, situația grea a economiei naționale, necesitățile stringente de a se trece la producția de pace, îmbinate cu reglementările impuse prin convenția de armistițiu și tratatul de pace din februarie 1947 au dus la reducerea drastică, pe alocuri la desființarea bazei industriale aferente apărării. Într-o a doua fază, îndeosebi după consolidarea regimului democrat-popular în urma alegerilor generale din noiembrie 1946, guvernul a adus corective situației grele ce se crease, a luat măsuri de reamenajare a unor capacități industriale care să lucreze pentru nevoile armatei, ale căror posibilități vizau îndeosebi repararea, reajustarea, recondiționarea și întreținerea materialului existent. În vara lui 1947 s-au făcut simțite aceste măsuri prin intrarea în unități a unor loturi considerabile de armament și aparatură tehnică recondiționate (puști, puști-mitralieră, tunuri, aparatură de transmisiuni și geniu, material aviatic etc.) [1], ceea ce a dat o bază minimală necesară ameliorării și dezvoltării procesului de instruire a trupelor.

Aceleași condiții generale și-au pus pecetea și asupra cadrului organizatoric al armatei române. Deși în perioada dată și-au făcut apariția și unele elemente noi, în general acesta nu a înregistrat schimbări de esență, ci mai mult adaptări cantitative, perioada fiind în general dominată în armată de principiul păstrării formelor vechi cărora li se imprima treptat un conținut nou.

Volumul organizatoric al oștirii române a înregistrat, firesc, o comprimare importantă odată cu încetarea ostilităților, cu trecerea la starea de pace și înapoierea în circuitul social-economic a forței de muncă pe care necesitățile războiului o absorbiseră în armată. După succesive reamenajări organizatorice din toamna lui 1945 și din anul 1946, legea de organizare a armatei din 1947, amintită mai sus, statua un cadru în care armata de uscat cuprindea 100 000 de militari, grupați în 4 divizii de infanterie, 1 blindată și 1 motomecanizată, alte mari unități și unități de arme diferite. Cea mai importantă inovație a fost atunci crearea a patru regiuni militare care au preluat atribuțiile ce reveniseră în perioada antebelică corpurilor de armată și corpurilor teritoriale — odată cu această organizare de pace au fost desființate armatele, dealtfel ele ființaseră întotdeauna la noi doar ca entitate de război. Aeronautica își vedea fixate efectivele la 13 000 de militari grupați într-o divizie de aviație

[1] *Armata română în primii ani ai revoluției și construcției socialiste*, p. 88—89.

Scanned with OKEN Scanner

și 1 de artilerie antiaeriană, unități, subunități și formațiuni speciale diferite. Marina, cu efective de 5 000 de militari, a fost organizată într-un comandament al marinei (dispunînd de nave de suprafață — cele parțial retrocedate de U.R.S.S.) — și vase auxiliare, un comandament al forțelor fluviale (înzestrat asemănător ca în cazul de mai sus) și unul al apărării litoralului maritim. Grănicerii, trecuți ca serviciu în subordinea Ministerului Afacerilor Interne și avînd un efectiv de 20 000 de militari, au fost încadrați în trei brigăzi, șase regimente, subunități și formațiuni diverse. Jandarmii, cu efective neintrînd în restricțiile statuărilor internaționale, au fost și ei atribuiți operațional Ministerului Afacerilor Interne, dar, ca și grănicerii, au continuat să fie organizați ca element al puterii armate și să asigure instruirea militară a unei cote crescînde din tineretul țării [1].

Acțiunea conjugată a factorilor de putere și a celor de convingere a dus la o mutație a profilului politic, ideologic și militar al armatei române. Un test grăitor în această direcție a fost — așa cum s-a subliniat și mai înainte — atitudinea armatei la alegerile generale din noiembrie 1946, care au urmat după o bătălie politică intensă și au dat un gir indiscutabil opțiunii făcute de poporul român în favoarea puterii populare.

Schimbările produse în realitățile obiective ale armatei române, revoluționalizarea ei, ca și perceperea subiectivă a acestor schimbări, subliniată în conceptul de armată și-au găsit o nouă expresie de valoare istorică în atitudinea ei la răsturnarea monarhiei, produsă la 30 decembrie 1947. Fără rezerve, întreaga armată a țării a sprijinit schimbarea revoluționară a formei de stat, proclamarea României ca republică populară.

Prin mitinguri și adunări organizate spontan sau din inițiativa comuniștilor, prin scrisori, prin cîntece și jocuri populare, printr-o gamă largă de alte forme de etalare a bucuriei, militarii, de la simplu soldat la general, de la ostașul din postul de santinelă la cadrele din fruntea departamentului ostășesc și-au manifestat plenar adeziunea față de proclamarea Republicii în România. Consemnînd acest fapt într-un articol publicat în ziarul „Glasul armatei“ la numai cîteva zile de la răsturnarea monarhiei, se arăta : „Entuziasmul cu care armata și întreg poporul au primit acest eveniment a fost de-a dreptul impresionant, el exprimînd bucuria poporului muncitor care a luat în mîna sa conducerea țării“ [2]. În același articol, intitulat semnificativ „Armata și Republica Populară Română“ sînt subliniate rolul și menirea oștirii în cadrul noii forme de stat : „Armata democratică va sta de strajă și va ajuta la consolidarea Republicii Populare Române. O dată cu începutul acestui nou an, armata română primește forțe noi și o tărie de neînvins.

---

[1] Arh. M.A.N., fond 948, dosar 1056, filele 33—35 ; dosar 5306, 5325 ; dosar 4794, fila 156 ; fond M.St.M. S 1/1949, dosar 5276, 5324, legea nr. 206/1947, art. 10, 68—70.

[2] *Glasul armatei* din 14 ianuarie 1948.

Scanned with OKEN Scanner

Prin constituirea Republicii Populare Române se deschid armatei zări noi și perspective luminoase pentru prima dată în istoria ei ; armata a depus acum jurămîntul mare și solemn ; jurămînt de credință poporului. Armata și-a luat angajamentul că va fi credincioasă poporului, iar nu unui număr restrîns de oameni. A jurat că va apăra Republica împotriva dușmanilor dinăuntru și dinafară, dușmani pe care poporul îi cunoaște destul de bine ; înăuntru, clica reacționară a partidelor istorice a cărei speranță rămăsese monarhia [...] ; în afară, armata trebuie să apere Republica de orice intervenție străină [...]. Armata s-a legat acum pentru totdeauna să apere drepturile poporului în sînul căruia trăiește, mergînd înainte spre un viitor fericit și luminos, pentru propășirea țării, a scumpei noastre Republici" [1].

Așa cum se afla atunci, la sfîrșitul anului 1947, armata română suferise profunde și radicale schimbări înnoitoare. Prin aceasta ea era deplin receptivă pentru a căpăta o nouă calitate, astfel încît conceptul care o definește să fie în măsură să reflecte evoluția accelerată, în raport cu cerințele noi ce se ridicau în fața țării, și implicit a oștirii, o dată cu trecerea la revoluția socialistă. Mai mult, unele achiziții teoretice și principiale avansate în domeniul militar în perioada 1944—1947 aveau să se dovedească atît de judicioase încît să poată fi reluate, spre a corecta și unele neajunsuri de pe parcurs, în perioada construcției societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

[1] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

MUTAȚII ÎN CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN ANII REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE (1948—1965)

Actul istoric al proclamării Republicii, care a marcat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, cu celelalte pături ale oamenilor muncii, sub conducerea comuniștilor, a reprezentat începutul unei noi etape în evoluția societății românești — etapa revoluției socialiste. Angajîndu-se conștient și plenar, sub conducerea Partidului Comunist Român, pe linia făuririi unei societăți noi, lipsite de exploatare și asuprire, în cadrul căreia pe prim plan se situează omul și nevoile lui, dezvoltarea și înflorirea necontenită a patriei, oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, în frunte cu comuniștii, au reușit ca într-o perioadă istorică scurtă să transforme România într-un stat socialist, cu un impetuos ritm de dezvoltare, cu o economie și cu o cultură în plină înflorire.

În această perioadă, Partidul Comunist Român a rezolvat, într-o viziune proprie, o seamă de sarcini fundamentale de care depinde edificarea societății socialiste pe pămîntul românesc. În acest context, partidul a abordat într-un chip original și problemele apărării naționale, și ale organismului militar, ca instrument al puterii politice pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a statului român. Perioada istorică dată a determinat mutații esențiale și în conținutul conceptului de putere armată.

Păstrînd și dezvoltînd tradițiile înaintate ale oștirii române, stimulînd elementele pozitive ce se afirmaseră și verificaseră în cursul primei etape a revoluției populare, partidul nostru comunist și-a propus să modeleze armata în pas cu cerințele și cu transformările ce se produceau în societatea românească. De fapt, urma ca, în concordanță deplină cu evoluția generală a societății, și forța armată să fie așezată treptat pe temeliile economice, social-politice și ideologice ale socialismului.

Rolul și misiunea armatei în etapa tratată, ca și direcțiile generale de organizare și dezvoltare a ei sub toate aspectele au fost cu claritate formulate în cadrul congreselor partidului și al plenarelor Comitetului Central. De pildă, pentru perioada de început, Congresul al VI-lea al

Scanned with OKEN Scanner

Partidului Comunist Român, din februarie 1948, arăta: „Pentru țara noastră profund pacifică și pentru poporul ei, armata pusă în slujba întăririi republicii populare este apărătoarea cuceririlor democratice ale poporului nostru, apărătoarea independenței și suveranității noastre [...]. Dorim s-o vedem bine dotată, bine îmbrăcată, bine hrănită, perfect instruită [...]. Scut al intereselor poporului și al Republicii Populare Române, școală a poporului — astfel concepem noi misiunea armatei..." [1].

Procesul construcției militare urma să se realizeze în cadrul organismului militar existent, păstrîndu-se, în general, elementele pozitive acumulate în decursul timpului sub raport organizatoric, unele principii și modalități tradiționale de instruire și de ducere a acțiunilor de luptă; în esență era vorba, potrivit viziunii partidului, de făurirea unei armate de tip nou, socialiste, deosebită fundamental de vechea armată prin caracterul său revoluționar [2].

În orientarea și direcționarea transformărilor revoluționare de fond în fizionomia organismului militar, în fundamentarea concepției sale privind rolul și locul armatei române în viața social-politică a țării, Partidul Comunist Român a aplicat în mod creator concepția materialist-dialectică și istorică referitoare la apărarea revoluției victorioase în condițiile concrete ale României. Partidul a avut în vedere, de asemenea, faptul că în momentele cruciale ale istoriei patriei, oastea română s-a situat ferm de partea forțelor înaintate ale societății, a slujit interesele vitale ale poporului.

Partidul Comunist Român înțelegea că schimbarea conținutului și fizionomiei organismului militar al țării este un proces complex și nu se poate realiza dintr-o dată. Înfăptuirea transformărilor necesare impunea, în principal, stabilirea unei concepții de largă perspectivă, desfășurarea unei vaste activități politice și organizatorice, în cadrul cărora pe prim plan s-a situat întărirea conducerii de către partid a armatei, statuarea unor forme și metode de muncă și de conducere care să chezășuiască transpunerea neabătută în viață a politicii militare a Partidului Comunist Român. Concomitent, s-a impus stabilirea de măsuri în direcția sporirii potențialului de apărare a țării, respectiv și a capacității de luptă a armatei, în așa fel încît să fie în orice moment în măsură să-și îndeplinească întocmai misiunile ce i se încredințează. Rezolvarea practică a unei asemenea problematici noi și complexe nu s-a desfășurat și nu se putea desfășura fără unele sinuozități. Pe parcursul perioadei menționate s-au ivit greutăți, s-au înregistrat neîmpliniri, precum și erori atît pe planul asigurării și conducerii procesului făuririi armatei de tip nou, al structurii oștirii, cît și al concepțiilor doctrinare, determinate, firesc, de noutatea și complexitatea problemelor ce trebuiau soluționate. Este un incontestabil merit istoric al partidului nostru comunist că a reușit să depășească toate aceste greutăți și să se afirme plenar ca un conducător încercat al amplului proces de făurire a armatei României socialiste.

---

[1] *Scînteia* din 23 februarie 1948.
[2] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 3, p. 206—251.

Scanned with OKEN Scanner

Linia politică stabilită de P.C.R. în domeniul militar în perioada dată viza direct, clar racordarea organismului militar la realităţile construcţiei socialiste, în aşa fel încît el să corespundă, sub toate aspectele, stadiului de dezvoltare a societăţii, misiunilor ce le avea de îndeplinit armata. „Am avut întotdeauna grijă — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu, referindu-se tocmai la aceste transformări — ca, menţinînd ceea ce este bun, să întărim organele respective, să le reorganizăm pe o bază nouă, revoluţionară, să le dăm un conţinut de clasă pentru a le transforma în organe ale dictaturii proletariatului, în organe ale puterii muncitoreşti şi ţărăneşti“ [1].

Încă din primii ani ai etapei socialiste a revoluţiei, o preocupare nemijlocită a conducerii partidului a constituit-o conturarea principiilor, crearea condiţiilor favorabile şi a cadrului adecvat care să faciliteze îndeplinirea întocmai a liniei sale politice privitoare la armată, creşterea rolului conducător al P.C.R. în viaţa oştirii, ceea ce lărgea însăşi sfera de cuprindere şi dimensiunile conceptului de putere armată.

S-a acţionat cu precădere în direcţia modificării structurii şi atribuţiilor aparatului politic, ale organelor şi organizaţiilor de partid din armată, substanţa acestor schimbări constituind-o faptul că organele politice, care pînă atunci aveau menirea să se ocupe aproape exclusiv de organizarea şi conducerea activităţilor politice de masă din unităţi, şi-au lărgit în mod simţitor sfera de responsabilitate, au preluat de jos şi pînă sus conducerea activităţii de partid din unităţi, comandamente şi organe centrale. Organelor politice le revenea, astfel, sarcina de a îmbina conducerea şi îndrumarea organizaţiilor de partid din armată cu educarea politică a întregului personal, concomitent cu extinderea atribuţiilor aparatului politic şi în alte domenii ale activităţii departamentului militar, ca, de pildă, în cel al deciziilor cu caracter militar general, al politicii de cadre, al orientării învăţămîntului militar ş.a. [2] În instituţionalizarea unui cadru organizatoric adecvat afirmării crescînde a rolului conducător al partidului nostru comunist în toate compartimentele şi la toate nivelurile organismului militar, o importanţă deosebită a avut-o transformarea, în 1948, a Inspectoratului general al armatei pentru educaţie, cultură şi propagandă în Direcţia superioară politică a armatei (D.S.P.A.), ca organism central de conducere a activităţii politice şi de partid din armată, care întrunea atît atribuţiile unei instituţii de stat, cît şi ale unui organ superior de partid, care se afla sub nemijlocita conducere a Comitetului Central al P.C.R. În acelaşi spirit organizatoric, la regiuni militare, comandamente de armă sau mari unităţi, instituţii militare de învăţămînt şi unele organe centrale au fost constituite direcţii sau secţii politice, iar la unităţi aparatul politic. Mutaţiile intervenite în structura organelor politice de partid

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, p. 392.

[2] General-locotenent Gheorghe Gomoiu, *Evoluţia organizatorică a muncii de partid în armată în perioada 1948—1975*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 4, p. 292—314.

Scanned with OKEN Scanner

din armată nu însemnau doar simple modificări în denumirea acestora, ci, așa cum se sublinia într-un document al vremii, confirmat de practica ulterioară, „prin schimbarea denumirii de aparat de educație în aparat politic se schimbă într-o măsură însemnată și funcționalitatea, și funcțiunea, și drepturile, și obligațiile, se lărgește domeniul de activitate“ [1] al acestor organe.

Pe parcursul anilor 1948—1949, au fost luate măsuri pentru oficializarea organizațiilor Partidului Comunist Român în comandamente, mari unități și unități, pentru integrarea lor în sistemul unitar al activității de partid din armată [2], ceea ce va marca — așa cum se stipulează într-un document emanat în acea perioadă —, „o nouă cotitură în munca politică de partid“ [3]. Noile reglementări au dus la sporirea numărului de organizații de partid în armată, la afirmarea din ce în ce mai largă a rolului și influenței comuniștilor în toate compartimentele vieții ostășești, ceea ce avea să fie apreciat ca „o cotitură imensă în clădirea armatei populare“ [4]. În acest sens, într-o dare de seamă pe care Direcția superioară politică a armatei a înaintat-o Comitetului Central al partidului se reliefa : „Îndeosebi după ce organizațiile de partid din armată au fost constituite pe principiul locului de muncă, iar conducerea lor a trecut asupra D.S.P.A., munca politică și de partid a căpătat forme mai concrete și mai apropiate de nevoile și viața unităților“ [5].

Integrarea organică a organizațiilor de partid în sistemul activității politice din armată a fost însoțită și de integrarea organizațiilor Uniunii Tineretului Comunist (atunci denumită Uniunea Tineretului Muncitor), a căror activitate se înscria în ansamblul muncii politice de partid, fiind condusă și îndrumată de organele politice, de organizațiile de partid. Rolul organizațiilor de tineret, la numai un an de la înființarea lor, era pus în evidență prin concluzia cuprinsă în directiva de instrucție pe anul 1950—1951, în care se sublinia că ele au contribuit la mobilizarea militarilor pentru ridicarea nivelului pregătirii de luptă și politice [6].

Pentru asigurarea conducerii directe de către partid a armatei și pentru dezvoltarea spiritului revoluționar în toate compartimentele vieții ostășești, au fost trimiși să lucreze în forțele armate, în funcții cheie ale ierarhiei militare, numeroși activiști ai Partidului Comunist Român. Unul din cele mai deosebite, mai semnificative, cu adevărat memorabile, momente și, totodată, afirmate cu bucurie și neasemuită mîndrie de militarii de toate gradele a fost numirea în cadrele active

---

[1] Arh. M.A.N., fond D.S.P.A., dosarul nr. 14, f. 288.

[2] După unele statistici, la începutul anului 1948, în forțele armate activau aproape 9 100 de membri ai P.C.R., dintre care circa 2 000 erau ofițeri, 3 570 subofițeri și peste 3 500 soldați (Arh. M.A.N., fond D.S.P.A., dosar nr. 101, inv. 182/1954, f. 68).

[3] Arh. M.A.N., fondul D.S.P.A., dosarul nr. 116/1949, f. 1.

[4] Ibidem, fondul D.S.P.A., inv. nr. 133, dosarul nr. 210/1949, f. 108—109.

[5] Ibidem, dosarul nr. 14/B, f. 16—17.

[6] *Momente din făurirea și întărirea armatei Republicii Socialiste România* p. 129.

ale armatei cu gradul de general-maior, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, căruia i s-a încredințat funcția de ministru adjunct în cadrul departamentului militar și șef al Direcției superioare politice a armatei. Acest fapt a avut un rol deosebit în dezvoltarea și întărirea armatei României socialiste. Prin gîndirea sa îndrăzneață și cutezătoare, prin fermitatea revoluționară și spiritul novator, tovarășul Nicolae Ceaușescu a imprimat activității politico-educative un conținut dinamic, revoluționar, a orientat întreaga muncă politică de partid în direcția educării militarilor în spiritul dragostei față de patrie, popor și partid, al însușirii temeinice a cunoștințelor și deprinderilor militare, al dezvoltării calităților morale și de luptă caracteristice ostașului de tip nou, a militat activ pentru a se statua în rîndurile armatei principiile morale și de conduită revoluționară, proprii comuniștilor. Apreciind, în acei ani, rostul aparatului politic din armată, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că acesta este „organul care consolidează armata de tip nou prin dezvoltarea cunoștințelor politico-morale necesare îndeplinirii misiunilor ce-i revin, care educă armata în spiritul ideologiei clasei muncitoare, forța conducătoare în statul celor ce muncesc", că „nu e cu putință să existe o armată nouă în slujba poporului fără un asemenea organ, fără aparatul politic" [1]. Tovarășului Nicolae Ceaușescu i se datorește conturarea clară și extinderea răspunderilor organelor politice asupra tuturor compartimentelor și domeniilor vieții ostășești — educarea, conducerea și îndrumarea organizațiilor de partid din armată ; educarea politico-ideologică a personalului ; întărirea disciplinei și ordinii militare ; starea moral-politică a efectivelor ; asigurarea politică a pregătirii de luptă a trupelor ; îngrijirea și exploatarea tehnicii din dotare etc. Astfel, încă de atunci tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat noi dimensiuni însăși conceptului de putere armată în condițiile revoluției și construcției socialiste.

Activitatea organelor politice și a aparatului politic și-a căpătat reglementarea în „Regulamentul organelor politice din Forțele Armate ale R.P.R.", aprobat de C.C. al P.C.R. și intrat în vigoare în anul 1952. Acest act normativ, care generaliza experiența acumulată pînă atunci în munca de partid din armată și avea în vedere cerințele noi puse în fața ei, preciza, printre altele, că organele politice din armată, organe de conducere de partid și în același timp organe de stat, trebuie să se călăuzească în întreaga lor activitate după prevederile Statutului P.C.R., după hotărîrile congreselor partidului și ale Comitetului Central.

Cadrul activității organizațiilor de partid a fost consacrat în același an prin aprobarea de către Comitetul Central al partidului a regulamentului privind „Structura și modul de constituire a organizațiilor de partid din forțele armate ale R.P.R.", primul document normativ de acest fel din istoria armatei române de tip nou. În regulamentul la care ne-am referit se prevedea că structura organizațiilor de partid din forțele armate este stabilită pe baza hotărîrilor C.C. al P.C.R., în funcție de

[1] Arh. M.A.N., fond D.S.P.A., dosar nr. 14/1949, f. 707—708.

Scanned with OKEN Scanner

modul de organizare al unităților și subunităților de diferite arme. Precizarea cu limpezime a rolului și atribuțiilor organizațiilor de partid din armată a sporit spiritul de răspundere al acestora și al fiecărui comunist, a stimulat activitatea lor practică pentru îndeplinirea sarcinilor ce reveneau armatei.

Concomitent cu preocuparea pentru statornicirea structurilor și principiilor de activitate ale organelor și organizațiilor de partid, au fost elaborate norme privind activitatea organizațiilor de tineret din armată, cărora li s-au stabilit instanțe de conducere și îndrumare și forme organizatorice adecvate la toate eșaloanele.

Pe baza sarcinilor și atribuțiilor fixate, organele politice, organizațiile de partid și de tineret au acționat cu fermitate și hotărîre pentru traducerea în fapt a liniei politice a partidului, cultivînd la militari dragostea față de țară, spiritul de ordine și disciplină, grija față de avutul militar și obștesc, spiritul răspunderii personale pentru apărarea patriei [1]. Referindu-se la rolul și răspunderile comuniștilor pentru transpunerea în viață a politicii partidului de făurire a armatei populare, în cuvîntul rostit la încheierea unei convocări din februarie 1952, tovarășul Nicolae Ceaușescu accentua: „Nu este îngăduit unui comunist, unui activist de partid [...], să privească aceste probleme cu indiferență sau nepăsare. Fiecare dintre noi trebuie să trateze problemele ca conducători de partid, să muncească ca conducători de partid, să lupte, să nu aibă odihnă, pînă nu vor îndeplini sarcinile trasate de partid, guvern și conducerea armatei" [2].

În perioada care a urmat, prin întreaga lor activitate, organele politice, organizațiile de partid și de tineret, și-au justificat încrederea acordată. Înlăturînd pe parcurs diferite neajunsuri, dintre care multe inerente procesului complex de creștere, de maturizare, altele datorate lipsei unei experiențe concrete în domeniul noii construcții militare, ele au adus o contribuție de seamă la îndeplinirea sarcinilor.

Structura organelor și organizațiilor de partid și a celor de tineret s-a îmbunătățit permanent, sfera lor de activitate, rolul și influența lor asupra tuturor compartimentelor armatei, a întregului proces instructiv-educativ, au crescut în raport cu perfecționarea de ansamblu a activității organizatorico-politice a partidului, cu schimbările intervenite în structura armatei, cu sporirea complexității vieții ostășești. Sub acest aspect, un rol deosebit de important l-a avut Hotărîrea Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Român din octombrie 1959 privitoare la întărirea muncii politice de partid și creșterea rolului organelor politice, organizațiilor de partid și de tineret din forțele armate. Pornindu-se de la stadiul de dezvoltare atins de forțele armate, de la gradul de creștere a activității de partid în viața social-politică a țării, deci și a armatei, Hotărîrea Biroului Politic cerea Ministerului Forțelor Armate să ia măsurile ce se impuneau „pentru ridicarea la un nivel și mai înalt a activității comandanților, organelor

[1] Ibidem, fond D.S.P.A., dosar nr. 173/1951, f. 517.
[2] Ibidem, dosar nr. 25/1953, f. 142.

Scanned with OKEN Scanner

politice, organizațiilor de partid și U.T.M., pentru ca toți acești factori să manifeste mai multă inițiativă și operativitate în organizarea și desfășurarea muncii politice și să întărească continuu rolul de conducător politic al partidului în toate compartimentele de activitate din armată". În lumina sarcinilor rezultate din această Hotărîre au fost operate unele modificări și în structura organizatorică de partid din armată. Astfel, în instituțiile militare de învățămînt, în locul secțiilor politice, s-au creat comitete de partid ; comitete de partid s-au constituit și în cadrul unor comandamente și direcții centrale din Ministerul Forțelor Armate. Prin înființarea acestora s-a urmărit un dublu scop : în primul rînd, să se ancoreze mai direct, mai bine și mai puternic organizațiile de partid în miezul procesului instructiv-educativ, să se asigure sporirea influenței lor asupra vieții și activității comandamentelor, unităților și formațiunilor militare ; în al doilea rînd, să se asigure un cadru adecvat de desfășurare a activității acestor comitete, iar în raport de concluziile ce aveau să se desprindă din experiența lor, să se treacă ulterior la generalizarea noii structuri organizatorice în întreaga armată.

Prin Hotărîre s-a extins competența organelor locale de partid asupra activității de partid din unitățile militare de pe raza lor teritorială. În mod expres, prin acest important document, s-a statuat dreptul birourilor comitetelor regionale de partid de a controla activitatea organelor politice, organizațiilor de partid și de tineret din armată, de a analiza periodic felul în care se desfășoară activitățile politico-educative din unități și formațiuni, de a face recomandări pentru îmbunătățirea acestora, pentru legarea lor cît mai direct de viața și munca militarilor. La rîndul lor, membrii birourilor comitetelor regionale și primii secretari ai comitetelor raionale și orășenești de partid au fost autorizați să participe la adunările de partid și de tineret, ca și la alte activități politico-educative și cultural-sportive din unitățile militare, să sprijine concret munca politică din cadrul acestora. Prin aplicarea prevederilor Hotărîrii Biroului Politic s-a asigurat o îmbunătățire evidentă a muncii și o creștere a combativității organelor politice, organizațiilor de partid și de tineret.

Documentul respectiv prezintă o semnificație deosebită și în privința unor elemente care definesc laturi ale conceptului de putere armată. Astfel, prin prevederile sale s-au deschis perspective noi în evoluția activității organelor politice și a organizațiilor de partid din armată, în sporirea competenței și răspunderii lor față de unul din domeniile principale ale vieții ostășești — procesul educativ. În același timp, prin modificările intervenite în structura organizatorică de partid, s-a asigurat o mai directă ancorare a comitetelor de partid nou create în esența procesului instruirii și al educării trupelor. În sfîrșit, prin extinderea competențelor unor organe locale de partid asupra activității de educare politică din unități s-a extins influența și controlul de partid asupra unor domenii de o importanță majoră pentru armată, s-a materializat, de fapt, o formă concretă de întărire a răspunderii organelor locale față de calitatea activității educative din unități.

Scanned with OKEN Scanner

Asigurarea transpunerii în viață a prevederilor Hotărîrii Biroului Politic al C.C. al P.C.R., ca și acumulările în evoluția organismului militar românesc au determinat, după o perioadă relativ scurtă, o restructurare substanțială a activității politice de partid în armată, fapt ce va avea, de asemenea, o înrîurire directă și în privința evoluției conceptului de armată. Restructurarea a intervenit în anul 1964 și s-a materializat, în principal, prin constituirea Consiliului Politic Superior al Armatei în locul Direcției Superioare Politice a Armatei, a consiliilor politice la comandamente de armate, de arme și de mari unități, în locul direcțiilor și secțiilor politice, precum și prin crearea comitetelor de partid la unități.

Noua așezare organizatorică viza o schimbare de fond, de conținut și de eficiență în munca politică din forțele armate. Principalul consta în faptul că această activitate urma să fie condusă, de acum înainte, de jos și pînă sus, de foruri de partid, care acționau pe baze asemănătoare cu cele ale structurilor similare din întregul nostru partid. Noile organe urmau să-și desfășoare munca pe baza principiilor conducerii și muncii colective, principii unitare, promovate cu curaj și consecvență de către partidul nostru. Desfășurîndu-și activitatea pe baza Statutului și hotărîrilor partidului, respectînd cu strictețe și întărind în permanență unitatea de comandă, consiliile politice și comitetele de partid purtau întreaga răspundere colectivă pentru conținutul și eficacitatea muncii de partid din armată. Singura deosebire ce s-a păstrat, determinată de condițiile specifice organismului militar, a constat în modul de constituire al acelor organe, în sensul că membrii consiliilor politice erau numiți, procedura eligibilității aplicîndu-se de jos în sus pînă la nivelul comitetelor de partid inclusiv. Secretarii comitetelor de partid și ai birourilor organizațiilor de partid deveneau și locțiitori politici ai comandanților de unități sau de subunități.

Noile schimbări intervenite în domeniul organizării activității de partid din armată erau un rezultat direct al modului original și creator în care partidul nostru soluționa, în pas cu necesitățile dezvoltării organismului militar, problemele specifice muncii politice ale armatei. Inițiate și aplicate în viață, după un studiu atent și amănunțit, după efectuarea unor experimente aceste schimbări certificau spiritul novator al partidului, capacitatea de care dispuneau cadrele de activiști de partid din armată.

Noua așezare a cadrului organizatoric al activității de partid din armată, atribuțiile ce reveneau noilor organe de partid, principiile și direcțiile de activitate care stăteau la baza muncii lor și-au găsit consfințirea într-un regulament special, aprobat de Comitetul Central al partidului.

Crearea consiliilor politice și a comitetelor de partid, activitatea desfășurată de ele pentru a imprima un caracter mai științific întregii munci de partid din armată, „a contribuit — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — la ridicarea nivelului întregii munci politice din unitățile militare, la întărirea spiritului partinic, comunist, exercitînd

Scanned with OKEN Scanner

o puternică înrîurire asupra tuturor laturilor activității ostășești, în dezvoltarea conștiinței politice a militarilor, în pregătirea lor de luptă“ [1].

O înaltă expresie a dezvoltării muncii organelor și organizațiilor de partid din armată o constituie rolul esențial jucat de ele în opera de călire politică și ideologică, de educație a personalului armatei. Încă în anul 1952, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Este timpul să înțelegem, tovarăși, că ridicarea capacității de luptă a armatei noastre este direct determinată de nivelul politic și ideologic al militarilor și că aceasta se poate obține numai printr-o susținută muncă ideologică, de educare marxist-leninistă a militarilor“ [2].

Înfăptuirea politicii partidului în domeniul apărării naționale, a sarcinilor ce se puneau pe tărîm militar impuneau cu forța necesității dezvoltarea unei noi conștiințe politice a militarilor. De aceea, partidul a pus pe prim plan încorporarea teoriei revoluționare a clasei muncitoare în organizarea, structurarea și activitatea armatei populare, promovarea concepției unității indisolubile a unității dintre instrucție și educație, și anume a educației întemeiate pe principiile socialismului. Fiecare moment din evoluția organismului militar în perioada la care ne referim a fost precedat, însoțit și consolidat printr-o mereu mai intensă muncă politico-ideologică. Însușirea ideologiei revoluționare, a concepției materialismului dialectic și istoric despre lume și viață, despre progresul social, cunoașterea și înțelegerea politicii Partidului Comunist Român reprezentau o uriașă forță dinamizatoare a tuturor energiilor cadrelor și ostașilor, a participării lor conștiente la realizarea obiectivelor stabilite de conducerea de partid și de stat privind puterea armată a României socialiste.

Pe acest fundament, activitatea educațională din armată a fost constituită într-un sistem închegat, a cărui osatură consta în formele de pregătire ideologică a cadrelor, a celor de educare politică a trupelor, sistem care cuprindea întregul personal și era integrat organic în programul comandamentelor și unităților.

Rezultatele activității politico-educative s-au concretizat în progresele înregistrate an de an de armata noastră, în devotamentul și spiritul de dăruire cu care a răspuns cerințelor ce i s-au pus în față, în aprobarea, înfăptuirea și apărarea cu fermitate de către toți militarii a intereselor supreme ale națiunii române, ale patriei.

Conceptul de putere armată a înregistrat noi deschideri, noi nuanțe, datorită ansamblului de măsuri adoptate de partid privitoare la realizarea deplinei concordanțe între fizionomia socială a forțelor armate și esența noii orînduiri, prin transformările efectuate treptat, dar perseverent, în structura de clasă a oștirii, în sistemul ei de organizare și conducere.

În asigurarea compoziției sociale a armatei, în consens cu etapa în care păsise țara odată cu proclamarea republicii, o atenție specială

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 364.

[2] Arh. M.A.N., fond D.S.P.A., dosar nr. 50/1952. f. 126.

s-a acordat structurii de clasă a corpului de cadre, problemă definitorie pentru caracterul unei armate. În acest scop, încă de la Congresul al VI-lea al Partidului Comunist Român (februarie 1948), comuniștii și-au fixat ca obiectiv schimbarea radicală a compoziției sociale a corpului militar de cadre. „Vom promova la grade superioare orice element al armatei devotat cauzei poporului, cinstit, capabil și pregătit din punct de vedere profesional, după cum ne revine sarcina de a se crea cadre noi, pricepute, ieșite din masa poporului, credincioase lui" — se sublinia în documentele acestui congres. „Marea masă a soldaților noștri, alcătuită din muncitori, țărani muncitori și intelectuali progresiști, va deveni baza de recrutare a viitorilor noștri comandanți militari și lucrători politici" [1]. Este în aceasta o concretizare clară a tezei revoluționare potrivit căreia nu se poate crea o armată de tip nou fără recrutarea masivă a comandanților din rîndurile poporului. Iar aceste cadre, tot în viziunea Congresului al VI-lea, trebuiau să se caracterizeze printr-o pregătire profesională superioară, o înaltă conștiință politică și devotament desăvîrșit față de cauza poporului.

Trei au fost, în principal, direcțiile pe care s-a mers în formarea noului corp de cadre :

a. Selecționarea, prin grija organelor locale de partid, și trimiterea în armată, a numeroși activiști de partid și ai organizațiilor de masă, oameni cu o temeinică pregătire ideologică și experiență politică, buni organizatori, capabili să-și însușească meseria armelor. Primind grade ofițerești, ei au urmat inițial cursuri speciale, perfecționîndu-se ulterior în școli și academii militare. Numai în anii 1950—1951, de exemplu, au primit sarcină să muncească în armată cîteva mii de activiști. Cadrele recrutate din rîndul fiilor clasei muncitoare, țărănimii muncitoare și intelectualității legate de popor au adus în forțele armate noul și însuflețitorul spirit revoluționar al maselor, au constituit un factor hotărîtor pentru realizarea politicii militare a Partidului Comunist Român.

b. Trecerea în rîndurile corpului ofițerilor a unui apreciabil număr de subofițeri capabili, bine pregătiți, care întruneau, sub toate aspectele, cerințele politico-sociale ce se cereau pentru o atare promovare *.

c. Pregătirea în școlile militare a unor promoții masive de ofițeri de comandă, politici și de diferite specialități, selecționați după criteriile de clasă proprii etapei istorice respective [2]. La cele menționate mai înainte se adaugă acțiunea de remodelare și reeducare a acelor cadre

---

[1] *Scînteia* din 25 februarie 1948.

* Hotărîrea de a se promova în corpul ofițerilor a unor cadre meritorii și capabile, cu certe posibilități de dezvoltare și de afirmare, din corpul subofițerilor, se înscria pe linia unor vechi tradiții ale oștirii române. Amintim, în acest sens, că după campaniile glorioase de la 1877—1878 și din 1916—1917, numeroși subofițeri care-și demonstraseră înalte calități pe cîmpul de onoare, care dovediseră vitejie și curaj în încleștările cu dușmanul, au fost trecuți în rîndurile ofițerilor.

[2] *Contribuții la Istoria învățămîntului militar din România*, Editura militară, București, 1978, p. 343—352.

din vechea armată, care probaseră prin fapte atașamentul față de regimul democrat popular, de politica partidului, față de înnoirile socialiste ale țării, precum și înlăturarea celor ce nu erau demni să poarte uniforma noii armate.

Avînd o concepție științific fundamentată în ampla problematică a muncii de cadre, partidul acorda o mare atenție pregătirii multilaterale atît a ofițerilor noi, formați în anii revoluției și construcției socialiste, cît și celor care fuseseră menținuți din vechea armată, pregătire ce viza, în complex, domeniile politico-ideologic, profesional, tehnic, instrucția, disciplina, pregătirea fizică ș.a.

Măsurile stabilite de partid atît cele imediate, cît și de perspectivă au dat roadele scontate. Într-un timp relativ scurt, organismul militar al țării dispunea de un valoros corp de cadre. O statistică de la sfîrșitul anului 1955 arată că, în acel moment, cadrele provenite din rîndurile maselor muncitoare de la orașe și sate reprezentau aproape 90 la sută din totalul ofițerilor. Apreciindu-se efortul depus pentru formarea noilor cadre militare, ca și succesele obținute, în raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român prezentat la cel de-al VII-lea Congres al partidului (1955) se arăta că „una din principalele realizări ale partidului în construirea forțelor armate este formarea în masă a noilor cadre de ofițeri. Ofițerii armatei noastre de astăzi aparțin clasei muncitoare, țărănimii muncitoare și intelectualității legate de popor. Ei au aceleași interese de clasă și politice ca și soldații pe care îi comandă“ [1].

Succese notabile aveau să fie obținute în această perioadă și pe linia pregătirii subofițerilor și maiștrilor, categorii de cadre cu vechi tradiții în armata română. Pornindu-se de la nevoile și exigențele sporite ale instruirii trupelor și ale asigurării lor sub raport tehnico-administrativ, în etapa analizată s-a renunțat treptat la unele principii de selecționare a cadrelor de subofițeri și maiștri, principii care nu și-au dovedit pe deplin eficiența. Astfel, considerîndu-se că prin înființarea „corpului sergenților reangajați“ nu s-a putut asigura formarea corespunzătoare a unor cadre militare active, cu o pregătire medie, și că practica de a se promova „sergenți reangajați“ direct din rîndurile gradaților nu și-a dovedit pe deplin eficiența, s-a abrogat sistemul ce fusese statuat în acest sens. Pentru a se asigura o bună pregătire a subofițerilor și maiștrilor ca ajutoare de nădejde ale ofițerilor, elemente indispensabile în angrenajul complex al oștirii, în anii 1960—1963 a fost înființat „corpul subofițerilor și maiștrilor militari“ *. Totodată, s-au stabilit măsuri practice pentru sporirea contribuției subofițerilor și maiștrilor în procesul de instruire și educare a militarilor, de mînuire, întreținere și păstrare a tehnicii din înzestrare.

Formării și perfecționării cadrelor i-a fost destinat sistemul învățămîntului militar, care a suferit pe parcurs diferite restructurări. La

---

[1] *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, E.S.P.L.P., 1956, p. 438.

* Tranzitoriu, sergenții reangajați care reușiseră să acumuleze o pregătire cît de cît acceptabilă, au fost asimilați.

sfîrșitul perioadei analizate, adică în 1965, el cuprindea următoarele trepte : licee militare, școli de maiștri și subofițeri, școli militare de ofițeri activi și de rezervă, Academia militară, organizată pe facultăți, avînd și forme de pregătire post-academică. La acestea se adaugă diferitele cursuri de specializare, perfecționarea în centrele de instrucție ale diferitelor arme, convocările periodice cu ofițerii de rezervă, programele de pregătire a cadrelor din comandamente și unități. Pregătirea în instituțiile de învățămînt ale armatei a îmbrăcat un caracter multilateral — militară, de specialitate, de cultură generală, politică —, urmărind formarea de comandanți și șefi competenți, instructori și în același timp educatori, buni organizatori și gospodari.

Drepturile și îndatoririle, criteriile de înaintare în grad și de promovare în funcții a cadrelor au fost stabilite în Statutul corpului ofițerilor. Statutul corpului maiștrilor militari și Statutul corpului subofițerilor.

În ceea ce privește tinerii chemați sub arme, ținînd seama de existența și manifestările forțelor sociale retrograde, a fostelor clase exploatatoare care, fățiș sau camuflat, se împotriveau prefacerilor revoluționare, începînd din anul 1948 și pînă către generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, în sistemul de recrutare s-a adoptat principiul de clasă, armele fiind încredințate muncitorilor și fiilor de muncitori, de țărani și intelectuali strîns legați de popor, fără deosebire de naționalitate, vital interesați în apărarea cuceririlor revoluționare, socialiste, ale poporului.

Concomitent cu modificările în structura de clasă a oștirii, în primul rînd a corpului de cadre, organismul militar a înregistrat, în perioada tratată, mutații importante și în sfera organizării și conducerii, menite, la rîndul lor, să asigure posibilități ca armata să constituie „forța care să chezășuiască consolidarea regimului de democrație populară, să apere puterea populară [...], să oglindească caracterul statului popular“ [1], să reflecte factorii ei de tărie — conducerea directă de către partid, legătura cu poporul, conștiința politică a militarilor.

Transformările în această direcție au purtat amprenta specificului procesului revoluționar din țara noastră, au valorificat critic îndelungata experiență autohtonă în materie de organizare și conducere militară, au avut ca element de referință și experiența din alte țări. Ca principii de bază în domeniul organizării și conducerii organismului militar s-au urmărit : organizarea strict centralizată a armatei ; subordonarea necondiționată a eșaloanelor inferioare față de cele superioare ; obligativitatea respectării de către toți militarii a normelor ordinii și disciplinei militare prevăzute în regulamente, ordine și dispoziții ; unitatea de comandă la toate eșaloanele etc.

Pentru a ne da însă seama de evoluția ce o va înregistra organismul militar românesc în urma măsurilor inițiate de conducerea de partid și de stat, considerăm util să reamintim că în perioada dată structura forțelor armate avea, în general, următoarea configurație : armata de

[1] Arh. M.A.N., fond C.P.S., dosar nr. 31/1954, f. 9.

Scanned with OKEN Scanner

uscat ; aeronautica ; marina ; grănicerii ; organizarea teritorială pe regiuni militare, cercuri teritoriale și șefi de garnizoane ; trupele Ministerului de Interne.

Printre primele măsuri notabile privind cadrul organizatoric și sistemul exercitării conducerii în departamentul militar se cer relevate cele cuprinse în „Legea pentru organizarea armatei" din 1947, „Legea pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale", Regulamentul serviciului interior, Regulamentul disciplinar. Astfel, prin „Legea pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale" au fost delimitate mai precis locul și atribuțiile diferitelor organe centrale ale departamentului militar ; unele organisme și instituții din sistemul „organelor centrale de conducere", care în noile condiții deveniseră improprii, au fost desființate sau restructurate (inspectoratele generale ale armatei, secretariatele generale ale ministerului, subsecretariatul de stat al armatei ș.a.). A fost reînființat Consiliul superior al oștirii, ca organism consultativ permanent de conducere în cadrul Ministerului, chemat să se pronunțe „în toate chestiunile care privesc organizarea și pregătirea armatei, proiectele de legi militare sau proiectele de legi care interesează armata [...]", să „soluționeze toate problemele în legătură cu selecționarea și înaintarea ofițerilor [...]". Marele stat major era conceput ca „organ de studii, concepție și planificare pentru organizarea și pregătirea forțelor armate".

Concomitent cu perfecționarea cadrului organizatoric, cu afirmarea principiului unității de comandă, partidul a creat treptat un cadru adecvat pentru introducerea și în armată a principiului muncii colective. În acest sens, în februarie 1952, a luat ființă Consiliul militar, ca „organ consultativ în Ministerul Forțelor Armate", care avea menirea să „dezbată problemele cele mai importante referitoare la capacitatea și pregătirea operativă a trupelor, organizarea lor, dotarea lor cu materiale tehnice, munca politică" [1]. Consilii militare s-au creat și la comandamentele de regiuni militare, de arme și la alte organe centrale.

În perioada dată, a cunoscut unele particularități în aplicare principiul unității de comandă, principiu fundamental în organizarea și conducerea militară. Este de relevat, printre altele, faptul că în anii 1948—1950 ordinele unui comandant aveau valabilitate numai dacă purtau și semnătura locțiitorului său politic. „Comandantul — aprecia ministrul apărării din acel timp — poate lua o hotărîre și fără să-l consulte pe șeful său de stat major, dar nu poate lua nici o hotărîre bună, justă și valabilă, în spiritul regulamentului, fără să consulte neapărat și obligatoriu pe locțiitorul său politic" [2]. Iar în Ordinul general nr. 24, din 30 iulie 1949, în scopul de a spori răspunderea activiștilor de partid, alături de cea a comandantului, față de problemele pregătirii trupelor

[1] Ibidem, fond C.P.S., dosar nr. 1/1950—1953, f. 18—21. Inițial din acest organ făceau parte ministrul forțelor armate (ca președinte) și miniștri adjuncți (ca membri). Începînd din 1955, Consiliul militar s-a transformat în Colegiu al ministrului, în componența lui intrînd și alte cadre superioare din conducerea armatei.

[2] Ibidem, fond C.P.S., dosar nenumerotat, 1949, f. 3.

Scanned with OKEN Scanner

sub toate aspectele, se specifica: „Locțiitorul politic al comandantului răspunde împreună cu comandantul de situația operativă, politică și administrativă a unității“ [1]. Ulterior, în condițiile îmbunătățirii compoziției sociale a cadrelor, ale însușirii liniei politice a partidului, ale creșterii conștiinței politice a militarilor s-a ajuns ca unitatea de comandă să fie statornicită în deplină concordanță cu conținutul conceptului. Astfel, în „Regulamentul serviciului interior“, intrat în vigoare în 1950, se stabilea: „Fiecare șef poartă întreaga răspundere pentru capacitatea de luptă și pregătirea de mobilizare, pentru asigurarea materială și satisfacerea nevoilor de trai a unității (subunității) ce i s-a încredințat, pentru pregătirea de luptă și politică, educația și disciplina militară a personalului“ [2]. Potrivit prescripțiilor aceluiași regulament, comandantul trebuia „să cunoască din toate punctele de vedere starea reală a unității (subunității) ce i s-a încredințat și să ia toate măsurile pentru a-i ridica capacitatea de luptă și pregătirea de mobilizare, precum și pentru asigurarea ei cu toate cele necesare“ [3]. Aceste prevederi n-au exclus însă practica, dovedită utilă, ca în luarea diferitelor decizii, comandantul să se consulte cu primele sale ajutoare și îndeosebi cu locțiitorul politic, în virtutea principiului muncii colective.

Un alt principiu de conducere care a fost mult mai limpede statuat în perioada la care ne referim — esențial, hotărîtor în asigurarea coeziunii interne a armatei, izvor al tăriei întregului organism ostășesc — a fost cel al disciplinei militare conștiente. „Regulamentul disciplinar“ intrat în vigoare în 1950, în contrast cu altele anterioare, prevedea că disciplina în armata noastră trebuia să se întemeieze „pe conștiința ostașilor că armata populară apără interesele poporului muncitor, asigură dezvoltarea țării noastre către regimul fără exploatare și asuprire, către orînduirea socialistă“ [4]. În armata română, se arată în regulamentul citat, disciplina militară „se bazează pe recunoașterea conștientă de către fiecare militar a necesității executării îndatoririlor ce-i revin și pe simțul răspunderii personale pentru apărarea patriei sale“ [5].

Preocuparea partidului pentru efectuarea transformărilor din domeniul compoziției de clasă a armatei, al organizării și conducerii trupelor, s-a îmbinat armonios cu grija constantă pentru întărirea capacității de luptă a forțelor armate * — element definitoriu al conceptului

---

[1] Ibidem, fond Direcția Secretariat, dosar Ordine generale/1949, f. 123.

[2] *Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Populare Române*, ediția 1950, art. 5.

[3] *Ibidem.*

[4] Arh. M.A.N., fond C.P.S., dosar nr. 197/1949, f. 40.

[5] *Regulamentul disciplinar al Forțelor Armate ale Republicii Populare Române*, 1950, art. 2.

* Capacitatea de luptă a unei armate este un indicator sintetic prin care se definesc capacitățile și disponibilitățile organismului militar la un moment dat. Structurată multiplu, ea exprimă posibilitățile armatei de a acționa prompt și eficient în orice moment pentru îndeplinirea misiunilor ce-i sînt încredințate. Fără să avem pretenția că vom aduce în fața cititorului considerente inedite sau elucidări exhaustive privind conturarea sferei de cuprindere a capacității de luptă a unei armate, apreciem că principalii factori care definesc această capacitate sînt: nivelul de pregătire militară și generală a cadrelor sau, altfel spus, valoarea

Scanned with OKEN Scanner

de armată. Ridicarea continuă a capacității de luptă a trupelor de toate armele a fost și este considerată de partid drept sarcină de prim ordin pentru toți factorii care acționează în armată sau care lucrează în alte compartimente pentru necesitățile ei.

Ridicarea capacității de luptă a armatei în perioada dată impunea, printre altele, așa cum se arăta în documente ale vremii, elaborarea unor „noi metode de instruire a trupei și viitoarelor cadre, metode corespunzătoare ideologiei pe baza căreia se clădește armata populară“ [1], urmărind, în principal, formarea la militari a acelui „spirit combativ, ofensiv, dinamic, caracteristic luptei omului cu o înaltă conștiință politică“ [2]. Instrucția trebuia să fie „dominată de principiul desfășurării unei activități metodice, coordonate, planificate și continuu dirijate și controlate“ [3]. Ridicarea capacității de luptă a trupelor era direct condiționată, de asemenea, de asigurarea „unei dotări care să dea forță materială unităților și armelor“ [4].

În domeniul instruirii trupelor, s-a lăsat „comandanților de diferite trepte o cît mai largă inițiativă pentru adaptarea instrucțiunilor primite la situația și specificul unităților în subordine“ [5]. În acest context, în fața instructorilor și educatorilor s-a pus sarcina de a acorda o atenție decsebită acelor categorii de instrucție care aveau o înrîurire directă în ridicarea combativității unităților, a capacității lor de luptă — instrucția focului, pregătirea tactică a unităților și subunităților, exerciții și aplicații cu trupe de diferite arme, antrenarea comandamentelor etc., cu cerința de a se subordona armonios pregătirea teoretică și practică, cu accent pe aceasta din urmă [6].

După o serie de experimentări utile, forurile de resort au stabilit o anumită structură a pregătirii subunităților și unităților în care ponderea o deținea instrucția tactică, „forma principală a pregătirii și veri-

---

corpului de cadre; gradul de dotare a unităților cu armament și tehnică de luptă; nivelul de instruire și de închegare a unităților și subunităților; pregătirea de mobilizare; ordinea și disciplina militară; starea moral-politică a militarilor.

Rezultă că noțiunea de „capacitate de luptă“ reprezintă o rezultantă a acțiunii și interacțiunii unor factori obiectivi și subiectivi prin însumarea cărora ia naștere, la nevoie, acea forță militară capabilă să înfrunte dușmanul. Am menționat aceste aspecte deoarece, adesea, mai ales în activitatea practică, s-a dat o interpretare restrictivă, îngustă și unilaterală capacității de luptă, reducînd-o la diverse verificări parțiale care, deși sînt importante și necesare în procesul instruirii trupelor, pun în evidență numai laturi izolate, anumite părți constitutive ale noțiunii la care ne referim.

Ținem să mai subliniem că, la rîndul ei, capacitatea de luptă a unei armate reprezintă o parte componentă a unui tot superior, anume al potențialului de apărare a țării.

În cadrul elementelor prin care se exprimă, prin care se definesc factorii capacității de apărare a țării, forțele armate reprezintă elementul esențial, de maximă substanță și stabilitate al sistemului de apărare națională.

[1] Arh. M.A.N., fond D.S.P.A., inventarul nr. 197/1949, f. 42.
[2] Ibidem, fond Biblioteca, lit. D., cota 454, f. 4.
[3] Ibidem, fond D.P.L., dosar nr. 23/1948, f. 10.
[4] Ibidem, fond Biblioteca, lit. D., cota 454, f. 4.
[5] Ibidem, fond Direcția secretariat, dosar nr. 1/1948, f. 151.
[6] Ibidem, fond Biblioteca, lit. D., cota 457, f. 10.

Scanned with OKEN Scanner

ficării de luptă" constituind-o aplicația iar sarcina prioritară a procesului de instruire fiind aceea de a asigura pregătirea și antrenarea trupelor din toate genurile de armă pentru a fi în măsură să intre operativ în acțiune și să poată executa misiuni de luptă ziua sau noaptea, pe orice vreme, indiferent de anotimp. Era o orientare conceptuală bine fundamentată și realistă, care reflecta o viziune nouă și demonstra exigența față de pregătirea trupelor. Ea era formulată de forurile de conducere într-un document din anul 1964 : „Ridicarea continuă a capacității de luptă a armatei pentru a fi în măsură să treacă în cel mai scurt timp la îndeplinirea misiunilor de luptă și să acționeze într-un ritm rapid și cu impetuozitate, în situații de luptă cît mai variate și complexe, pe orice teren și stare a vremii, în condițiile întrebuințării armei racheto-nucleare și fără folosirea acesteia" [1].

Ampla acțiune desfășurată de conducerea de partid și de stat pentru făurirea noului organism militar a cuprins, într-un proces unitar, și înzestrarea unităților cu armament și tehnică de luptă în pas cu cerințele contemporane — latură intrinsecă a conceptului de putere armată. Pe baza industrializării socialiste, a dezvoltării economice generale a țării, partidul a elaborat concomitent și liniile directoare ale înzestrării forțelor armate. Ca rezultat, s-a lărgit an de an parcul de mijloace de luptă, a înregistrat o creștere evidentă energia mecanică ce revenea pe cap de militar. În înzestrarea trupelor a sporit substanțial greutatea specifică a armamentului automat cu caracteristici tehnico-tactice superioare, s-a dezvoltat baza materială a instrucției, a învățămîntului, a educației și culturii. Pentru ridicarea gradului de înzestrare tehnică a unităților și marilor unități o importanță deosebită a avut-o dezvoltarea industriei naționale de apărare.

Folosindu-se experiența muncitorilor și tehnicienilor din fabrici și uzine, din unitățile și formațiunile militare, s-a declanșat o adevărată mișcare „de raționalizări și inovații", care a fost orientată — așa cum se apreciază într-un document din acea perioadă — spre : „îmbunătățirea materialelor didactice și a aparatelor existente [...], crearea altora noi, găsirea de metode de pregătire și de material demonstrativ mai bun pentru : instruirea trupelor prin crearea și îmbunătățirea claselor de studiu, laboratoarelor, poligoanelor și a terenurilor de instrucție ; îmbunătățirea metodelor de exploatare, reparare și păstrare a armamentului și a tuturor materialelor de luptă ; găsirea de metode de luptă și instrucție care să economisească mijloacele materiale..." [2].

Paralel cu măsurile luate pentru dotarea cu armament și tehnică a armatei, partidul nostru s-a preocupat constant de îmbunătățirea condițiilor de viață a militarilor. Citățm în acest sens ordinul de zi nr. 50 dat la sfîrșitul anului 1947, prin care „s-a adoptat un nou sistem de hrănire, echipare și cazare a militarilor", sistem care avea să fie îmbunătățit continuu prin alte acte normative și măsuri adoptate pe linie de partid și de stat.

---

[1] Ibidem, fond D.P.L., dosarul nr. 497/1956, f. 115.
[2] Ibidem, fond Biblioteca, cota 334, f. 3—4.

Scanned with OKEN Scanner

Mutațiile intervenite în dotarea armatei, în îmbunătățirea bazei tehnico-materiale au determinat modificări în organica unor unități și mari unități, au dus la schimbarea unor proporții între genurile de armă, de regulă în favoarea celor cu o tehnicitate ridicată sau foarte ridicată. Astfel, pînă la începutul deceniului al șaptelea, infanteria, luată în concepția ei clasică, a suferit transformări fundamentale. Unitățile au fost supuse unui proces de mecanizare, exprimat în esență prin aceea că în compunerea marilor unități de infanterie au intrat subunități, respectiv unități de tancuri, unități și subunități de artilerie autotractată, de autotunuri și de tunuri antitanc, mijloace de apărare antiaeriană și de legătură, ducînd la creșterea puterii de foc și a mobilității. Regimentele de artilerie terestră au cunoscut modificări substanțiale în favoarea unităților de rachete de diferite tipuri și destinație. În structura generală a forțelor armate s-au constituit, ca arme cu organizare proprie, trupele radiotehnice și trupele de rachete antiaeriene. Au cunoscut o amplă dezvoltare subunitățile și unitățile de transmisiuni și de geniu. Și-au luat locul firesc în compunerea armatei de uscat trupele de vînători de munte, specializate în ducerea acțiunilor de luptă într-un cadru natural specific țării noastre. S-a îmbunătățit dotarea aviației cu aparate cu reacție, avînd caracteristici viteze, capacitate de manevră și putere de foc mari.

Toate aceste mutații, ca și experiența acumulată în privința pregătirii de luptă a trupelor reclamau elaborarea unor noi regulamente militare.

În perioada de început a construirii armatei de tip nou în România se apelase, evident, la regulamentele proprii anterioare și la studierea principiilor de organizare și de instruire a armatei primului stat socialist din lume, armata sovietică, depozitara unei bogate experiențe, care se bucura de un prestigiu binemeritat pentru strălucitele victorii repurtate în timpul celui de-al doilea război mondial. Acestea fuseseră o reflectare și a modului de organizare, a principiilor care stătuseră la baza instruirii și educării efectivelor, iar experiența războiului îmbogățise practica pregătirii armatei, inclusă, într-un fel sau altul, și în regulamentele armatei sovietice. Studierea acestor regulamente și preluarea unor prevederi în regulamentele noastre militare trebuie considerată și apreciată ca atare. Totodată, nu poate fi trecută cu vederea exagerarea făcută prin copierea aproape mecanică a unor prescripțiuni care nu corespundeau condițiilor și specificului țării și forțelor noastre armate. Activitatea din perioada de după 1948 pentru întocmirea noilor regulamente, pentru stabilirea principiilor, procedeelor, formelor și metodelor de instruire și pregătire de luptă a ostașilor și cadrelor, a subunităților, unităților și marilor unități a încorporat ample dezbateri în rîndurile factorilor de răspundere, al specialiștilor, în cadrul presei militare, o susținută activitate politică, în care au fost antrenate organele și organizațiile de partid.

O problemă de bază care se ridica era aceea de a pune de acord principiile doctrinare tradiționale cu noile realități ale țării și armatei. În cadrul istoric dat, așa cum s-a arătat în capitolul anterior, se preconizau unele elaborări doctrinare care să reflecte „posibilitățile și con-

Scanned with OKEN Scanner

diţiile specifice ale ţării, poporului şi armatei noastre", să ţină seama de „experienţa ultimului război, de transformările sociale, de perfecţionările aduse mijloacelor noi" [1], să se asigure ca „toţi oamenii valizi, capabili de a activa într-o anumită direcţie, să fie puşi printr-o prealabilă pregătire în situaţia de a [...] se încadra în activitatea organelor şi formaţiunilor care măresc potenţialul" [2] de apărare al ţării. Prin aceste orientări doctrinare, îndeosebi ale celor care se refereau la pregătirea şi la angajarea întregii populaţii valide a ţării în apărarea patriei împotriva unei eventuale agresiuni, se urmărea a se crea „adevăratul ostaş-cetăţean al ţării, pătruns de înaltele virtuţi morale, civice şi ostăşeşti, potrivit cărora să-şi îndeplinească îndatoririle din convingere şi să pună în serviciul patriei toată capacitatea şi forţa sa morală, astfel ca drepturile şi libertăţile cîştigate prin noua orientare a statului de după război să fie respectate şi apărate" [3].

Din păcate, cu toate cîştigurile rezultate prin afirmarea unor atari principii, în anumite momente şi în anumite documente au fost subapreciate tradiţiile naţionale, n-au fost luate în seamă, în măsura necesară, calităţile şi virtuţile ostaşului român, particularităţile sale psihice şi etice, realităţile specifice patriei noastre. Tot ceea ce s-a confirmat ca valabil în căutările, experienţele şi elaborările de natură militară din această perioadă va fi dus mai departe şi tot ceea ce s-a dovedit eronat, neconform condiţiilor României, va fi depăşit în etapa ulterioară, în special după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

În concluzie se poate afirma că într-o perioadă istoriceşte scurtă s-a încheiat procesul de remodelare socialistă a armatei României socialiste.

Factorul hotărîtor care a asigurat această realizare de seamă a fost Partidul Comunist Român, forţa politică conducătoare a întregii noastre societăţi. Partidul nostru comunist a condus întreaga activitate de educare politico-ideologică a militarilor, fixînd clar şi precis rolul şi locul organelor politice, ale organizaţiilor de partid şi de tineret în viaţa armatei ; partidul a elaborat, ca un adevărat stat major, politica militară care a stat şi stă la baza tuturor măsurilor întreprinse în sistemul de organizare şi de conducere, în statuarea principiilor de bază ale instruirii şi educării trupelor ; partidul a direcţionat şi s-a îngrijit de formarea cadrelor pe toate treptele, stabilind căile de perfecţionare a pregătirii lor militare, politice şi de specialitate ; partidul a asigurat dezvoltarea judicioasă, proporţională, a tuturor genurilor de arme şi s-a ocupat de înzestrarea şi modernizarea tehnică a armatei ; partidul a cristalizat importante elemente de natură doctrinară, a dat un nou conţinut conceptului de putere armată la români.

---

[1] Ibidem, f. 160.
[2] Ibidem, f. 197.
[3] Ibidem, fond Biblioteca, lit. D., cota 445, p. 5—6.

Scanned with OKEN Scanner

SCHIMBĂRI CALITATIVE ÎN CONCEPTUL DE PUTERE ARMATĂ ÎN PERIOADA DE DUPĂ CONGRESUL AL IX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, desfăşurat în iulie 1965, a inaugurat perioada cea mai fertilă şi cea mai bogată în realizări din întreaga noastră istorie, purtînd pecetea proeminentei personalităţi a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, învestit de comunişti, de oamenii muncii, de întreaga naţiune cu funcţiile supreme în cadrul partidului şi statului. Rolul său în fundamentarea ştiinţifică, teoretică şi în soluţionarea practică a edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României este hotărîtor.

Perioada care a trecut de la acest istoric Congres s-a caracterizat printr-un progres neîntrerupt, pe toate planurile. „Marile realizări în edificarea socialismului în ţara noastră — se arată în Programul Partidului Comunist Român, adoptat la Congresul al XI-lea al partidului — dovedesc forţa creatoare a clasei muncitoare, care îşi îndeplineşte cu succes rolul de clasă conducătoare a societăţii, arată vitalitatea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti, a colaborării strînse cu intelectualitatea. Ele relevă forţa unită a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, capacitatea creatoare a poporului nostru, care, stăpîn pe destinele sale, îşi făureşte viaţa în mod liber, corespunzător voinţei şi năzuinţelor lui“ [1].

Într-o deplină condiţionare cu transformările intervenite în viaţa economică şi social-politică a ţării, în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, s-au produs profunde mutaţii şi în ceea ce priveşte abordarea teoretică şi aplicarea în practică a politicii militare a partidului şi statului nostru. Pe acest fond, pe primul plan se situiază cristalizarea, în toate laturile ei, a doctrinei militare româneşti şi definirea cadrului organizatoric adecvat al sistemului naţional de apărare. Doctrina noastră militară şi materializarea ei în ansamblul sistemului naţional de apărare oglindesc viziunea ştiinţifică, realistă, bazată pe

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, p. 63—64.

Scanned with OKEN Scanner

materialismul dialectic și istoric, proprie partidului nostru, gîndirea originală, creatoare a secretarului său general, profunda sa capacitate de analiză a realităților vieții interne și internaționale, de pătrundere în esența acestora și de formulare a concluziilor și obiectivelor ce se impun în perspectivă. Principiile doctrinei militare a României socialiste pot fi, pe scurt, astfel sintetizate : unitatea dialectică a operei de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a întăririi capacității de apărare a patriei ; caracterul și particularitățile unui eventual război de apărare a patriei ; necesitatea organizării, înzestrării și pregătirii unitare, închegate, a forțelor componente ale sistemului militar național de apărare ; dreptul suveran, exclusiv al organelor constituționale ale țării, investite de către popor de a lua decizii care vizează puterea armată a țării și întrebuințarea ei ; principiile colaborării armatei noastre cu armatele țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, cu armatele altor țări socialiste ; conducerea exclusivă de către Partidul Comunist Român a forțelor armate, a întregului sistem național de apărare.

Doctrina militară a statului nostru socialist sintetizează și ridică pe o treaptă superioară elementele perene ale gîndirii militare românești anterioare, ia în considerare trăsăturile spiritului național, factura psihică a poporului, experiența sa de luptă acumulată de-a lungul unei istorii bimilenare. Ea ține seama de tot ceea ce se dovedește valoros și asimilabil organic din teoria și practica militară din lumea contemporană, de influențele fenomenului militar, de revoluția științifică și tehnică în continuă și explozivă desfășurare [1].

În concepția doctrinară militară românească sînt reflectate necesitățile orînduirii noastre, ale construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, țelul unic și indivizibil al apărării naționale constituindu-l garantarea cuceririlor și libertăților dobîndite prin muncă și jertfe de poporul român, apărarea neclintită a independenței și suveranității statului, asigurarea condițiilor externe de pace și liniște necesare ascensiunii patriei pe culmile de civilizație materială și spirituală preconizate de Programul partidului. De asemenea, doctrina militară românească se grefează organic pe politica externă a României socialiste, ține seama de locul și rolul țării noastre în ansamblul situației internaționale, de trăsăturile ce caracterizează epoca contemporană a devenirii istorice a omenirii.

Astfel, politica internă și externă a partidului și statului orientează precis doctrina noastră militară, stabilesc că efortul militar al României este și va fi îndreptat exclusiv spre apărarea patriei. „obiectivul nostru strategic — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este apărarea patriei și nu ne propunem să ieșim în afara granițelor, deci nu avem altă strategie decît să asigurăm ca pămîntul românesc să nu fie victima vreunei agresiuni imperialiste, a politicii de forță [...]. Strategia

[1] General-colonel Ion Coman, *Probleme ale apărării patriei în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în *Munca politică în Armata Republicii Socialiste România*, nr. 1, ianuarie 1978, p. 10.

Scanned with OKEN Scanner

noastră este legată de asigurarea independenței țării, de asigurarea păcii pentru poporul nostru" [1].

Principiul nonagresivității își găsește consacrarea în legea fundamentală a statului, Constituția Republicii Socialiste România, care arată că „Starea de război poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care Republica Socialistă România are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statornicită" [2]. Ținînd seama de înalta responsabilitate pe care acest act îl incumbă, declararea stării de război, respectiv mobilizarea parțială sau generală, intră exclusiv în competența forului suprem al puterii noastre de stat, Marea Adunare Națională, iar în caz de urgență, a Consiliului de Stat. Doctrina noastră militară exclude deznodămîntul capitulării, considerînd infracțională acceptarea de către o persoană sau un grup de persoane a faptului invaziei. „Este interzisă acceptarea sau recunoașterea vreunei acțiuni a unui stat străin sau a oricărei situații, indiferent de natura sa, inclusiv capitularea generală, ocuparea teritoriului național — care în timp de pace sau de război ar aduce vreo atingere suveranității, independenței naționale și integrității teritoriale a Republicii Socialiste România sau care ar slăbi în orice fel capacitatea sa de apărare" — se arată în Legea privind organizarea apărării naționale. „Orice asemenea act de acceptare sau recunoaștere este nul și neavenit, ca fiind contrar orînduirii de stat și intereselor supreme ale națiunii noastre socialiste" [3].

Obiectivele fixate puterii armate a țării noastre — apărarea libertății, independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei se află în concordanță deplină cu legalitatea internațională, conținutul politicii militare a partidului și statului nostru, formele ei de concretizare reprezentînd o materializare a dreptului de autoapărare. [4]

Decurgînd din caracterul revoluționar al politicii interne a României, din opțiunile politicii sale externe — care exclude amestecul străin în treburile altor state, orice presiuni ale unor state sau grupuri de state asupra altora, folosirea forței sau a amenințării cu forța în relațiile internaționale, concepția fundamentală a Partidului Comunist Român despre apărarea națională definește modalitatea de reacție împotriva agresiunii îndreptate împotriva țării, modalitate care presupune adoptarea ripostei ferme pe calea războiului popular. Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „un eventual război în viitor nu poate fi decît un război de apărare, un război popular, la care va participa întregul popor, într-o strînsă unitate, sub conducerea partidului nostru

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 452.

[2] *Constituția Republicii Socialiste România*, Consiliul de Stat, Serv. Buletinului Oficial și al publicațiilor legislative, 1975.

[3] *Legea nr. 14/1972, privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România*, 1973, p. 5.

[4] *Problemele păcii și ale războiului în condițiile revoluției științifice și tehnice. Necesitatea istorică a dezarmării*, Editura politică, București, 1977, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

comunist — forța politică conducătoare a națiunii, deci și a luptei de apărare a independenței și cuceririlor revoluționare“ [1]. Dealtfel, apărarea patriei ca operă a întregului popor, așa cum confirmă realitatea și cum apreciază o întreagă literatură social-politică și istorică, a căpătat un caracter de universalitate, înfățișîndu-se ca un fenomen al epocii noastre, marcate în chip hotărîtor de avîntul forțelor revoluționare, progresiste, de continua adîncire a procesului de conștientizare a maselor populare cu privire la rolul lor istoric [2].

În doctrina noastră militară, funcția de apărare îmbracă un caracter global, devenind dintr-un atribut al statului, o sarcină publică, efortul militar de contracarare a unei agresiuni reclamînd participarea conștientă a tuturor cetățenilor, mobilizarea tuturor potențelor de orice natură ale țării. Desfășurarea apărării generalizate capătă dimensiuni mult sporite față de alte genuri de apărare (în speță apărarea de tip clasic, bazată pe armata permanentă) în ceea ce privește forțele participante, spațiul de acțiune, varietatea formelor și procedeelor de luptă. Ca atare, s-a impus abordarea într-o viziune unitară a problemelor pregătirii întregii populații pentru apărare, a mobilizării, în caz de necesitate, a tuturor resurselor materiale ale țării în vederea asigurării condițiilor respingerii agresiunii, amenajarea adecvată a teritoriului în vederea apărării.

Acest efort total, de maximă intensitate, pe care societatea noastră ar fi obligată să-l presteze în cazul invaziei unor forțe agresive din afară a fost luat în considerare, sub toate laturile lui, în edificarea sistemului național de apărare, complex și armonios structurat. Principiile directoare ale acestui sistem și modalitățile concretizării lor au fost statuate în acte normative de cea mai mare autoritate, între care subliniem „Legea privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România“, lege-cadru pe temeiul căreia s-au elaborat și alte legi și reglementări în domeniul apărării ca Legea apărării civile, Legea rechizițiilor etc.

În cadrul sistemului național de apărare locul prioritar este acordat elementului uman, pregătirii lui militare, deoarece omul este factorul hotărîtor în realizarea victoriei pe cîmpul de luptă. Pornind de la prevederea constituțională că apărarea patriei este datoria de onoare a fiecărui membru al societății noastre socialiste, Legea apărării prevede : „Cetățenii români, bărbați și femei, fără deosebire de naționalitate, religie și ocupație, au dreptul și obligația să participe la una din formele de pregătire militară stabilite prin lege, să-și însușească mînuirea mijloacelor de luptă și să-și perfecționeze continuu această pregătire spre a fi oricînd în măsură să lupte cu arma în mînă pentru apărarea patriei socialiste“ [3]. Pentru a asigura exercitarea acestui drept și acestei obli-

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 451.

[2] General-colonel Ion Coman, *Apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor*, în *Armata Republicii Socialiste România, tradiție și contemporaneitate*, Editura militară, București, 1975, p. 158—159.

[3] *Legea nr. 14/1972*, p. 4.

Scanned with OKEN Scanner

gaţii cetăţenilor ţării, sistemul naţional de apărare cuprinde două categorii de forţe : a) permanente, respectiv forţele armate care includ armata şi unităţile Ministerului de Interne ; b) nepermanente, respectiv formaţiunile populare — gărzile patriotice, detaşamentele de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei, formaţiunile de apărare civilă ş.a. Forţele armate, cu activitate permanentă, cu cadre profesionalizate, constituie elementul specializat al apărării. Gărzile patriotice şi celelalte formaţiuni populare menţionate, ca şi altele care pot lua fiinţă prin lege, constituite pe baza criteriului de producţie şi teritorial, cu activitate militară temporară şi parţială, reprezintă elementul de masă al apărării. Cu toate că au forme constitutive şi finalităţi funcţionale diferite, elementele de tip militar şi cele de tip popular ale sistemului de apărare sînt complementare şi convergente ca misiune fundamentală, dau expresie plenară unuia din principalele deziderate pentru care au militat cu ardoare reprezentanţii de seamă ai socialismului ştiinţific, revoluţionarii şi patrioţii români, Partidul Comunist Român : „înarmarea de către revoluţie a întregului popor“ [1].

În cadrul sistemului românesc de apărare naţională, forţele armate reprezintă factorul de maximă substanţă şi de stabilitate. Prin organizare, înzestrare, pregătire, disciplină, gradul înalt de specializare şi profesionalizare, prin marea disponibilitate operaţională, în orice condiţii de loc, timp şi mediu, armata constituie osatura, nucleul tuturor forţelor chemate să dea riposta agresorului care ar cuteza să invadeze ţara. Unităţile Ministerului de Interne, care, în condiţii normale, au ca direcţie prioritară de activitate apărarea securităţii statului, prevenirea şi descoperirea actelor care ar putea aduce prejudicii statului şi capacităţii sale de apărare, ordinea şi liniştea publică, în caz de război, sînt chemate, îndeosebi trupele de securitate, să participe la îndeplinirea unor misiuni asemănătoare cu cele pe care le îndeplinesc unităţile de infanterie şi vînători de munte din cadrul armatei. Datorită specializării, unităţile militare au importante atribuţii privind pregătirea celorlalte componente ale sistemului naţional de apărare.

Potrivit prevederilor legale din forţele armate fac parte, cu unele excepţii stipulate în Legea apărării, toţi cetăţenii ţării, bărbaţi, în vîrstă de la 20 la 50 de ani ; femeile, cetăţene ale Republicii Socialiste România, în vîrstă de la 18 la 45 de ani, pot fi luate în evidenţa militară şi pot fi chemate să îndeplinească serviciul militar [2].

Formaţiunile de luptă populare au o mare capacitate de cuprindere a tuturor cetăţenilor valizi, deci apţi de efort militar, de a îndeplini misiuni în sfera apărării ţării. Gărzile patriotice, unităţi de luptă înarmate ale oamenilor muncii de la oraşe şi sate, organizate pe bază de voluntariat, pe principiul teritorial şi al locului de muncă, au misiunea ca, împreună cu forţele armate „să participe activ la apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului, a muncii sale paşnice, a suverani-

---

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 300.

[2] *Legea nr. 14/1972*, art. 29.

Scanned with OKEN Scanner

tății și securității patriei, la apărarea orașelor și comunelor, a întreprinderilor, instituțiilor și celorlalte organizații socialiste“ [1]. Prin subunități destinate și pregătite special, ele participă la activitatea de sprijinire a grănicerilor în paza frontierei de stat, precum și a miliției în menținerea ordinii și liniștii publice. Potrivit reglementărilor în vigoare, din gărzile patriotice pot face parte bărbați pînă la vîrsta de 60 de ani și femei pînă la 55 de ani, iar la nevoie și peste aceste vîrste. Pregătirea tineretului [2] pentru apărarea patriei are ca scop educația patriotică, instruirea militară generală și de apărare civilă, precum și pregătirea de specialitate în cadrul unor cercuri tehnico-aplicative. Ea se realizează în centre de pregătire organizate pe lîngă întreprinderi, instituții, organizații economice, unități de învățămînt, comune sau grupe de întreprinderi, instituții sau organizații economice, fiind condusă de ofițeri, subofițeri și gradați din rezervă, selecționați din rîndul personalului organizațiilor socialiste pe lîngă care funcționează centrul de pregătire [3].

La ministere, celelalte organe centrale și unități socialiste care au peste 100 oameni ai muncii, precum și în unitățile socialiste care au sub 100 oameni ai muncii, stabilite de Ministerul Apărării Naționale, se organizează formații de apărare civilă. În unitățile socialiste, aceste formații se organizează pe fabrici, uzine, sectoare, secții sau alte compartimente din cadrul acestora, iar în județe, municipii, orașe și comune, pe lîngă comitetele și birourile executive ale consiliilor populare.

Potrivit legii, apărarea civilă în Republica Socialistă România se organizează în scopul asigurării desfășurării normale a activităților economice, politice, sociale și de ducere a acțiunilor de luptă pe timp de război și pentru protecția cetățenilor și bunurilor materiale de orice natură împotriva armelor de nimicire în masă și ale armelor obișnuite, precum și în caz de calamități naturale, catastrofe și alte situații speciale [4].

Reglementările privind sistemul național de apărare prevăd că în caz de necesitate se pot constitui „și alte organe sau organizații ce se vor stabili prin lege“ [5].

Datorită grijii partidului și statului s-a asigurat, astfel, cadrul juridic corespunzător pentru adaptarea, în caz de forță majoră, a structurilor organizatorice la nevoile implicate de necesitatea apărării patriei. În acest context se cere reliefat faptul că, reflectînd noua noastră doctrină militară, prin lege se statuează rezistența, constituirea și pregătirea

---

[1] *Ibidem*, art. 104.

[2] Activitatea de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei se organizează, potrivit legii, „cu cetățeni ai Republicii Socialiste România — băieți și fete și anume: cu tineretul școlar începînd cu clasa a IX-a (anul I), pe toată durata școlarității, cu elevii școlilor de specializare postliceală din anul I și II, precum și cu tineri din unitățile economice, instituții și comune, în vîrstă de la 16 la 20 de ani“ (*Legea nr. 14/1972*, art. 118).

[3] *Ibidem*.

[4] *Apărarea națională a României socialiste. Documente, 1965—1977*, Editura militară, București, 1978, p. 551.

[5] *Ibidem*, p. 528.

Scanned with OKEN Scanner

de unități, subunități și grupe ale luptei de rezistență în condițiile ducerii acțiunilor de luptă pe teritoriul vremelnic ocupat de inamic [1].

Trecerea în revistă a componentelor sistemului național de apărare duce la concluzia că în cadrul apărării generalizate se poate folosi cu maximă eficiență potențialul demografic al țării, în comparație cu apărarea după principii așa-zise clasice. De asemenea, în acest cadru se poate asigura o repartizare mai bună și totodată mai mobilă a populației atît în sfera apărării, cît și în cea a activității economico-administrative. După cum se cunoaște, în sistemele militare „clasice" factorul demografic este utilizat pentru constituirea efectivelor mobilizabile în armată, a rezervelor umane destinate a completa pierderile de efective din timpul războiului, asigurarea forței de muncă în economie și a personalului diverselor servicii administrative. Din punct de vedere militar se poate vorbi de o împărțire distinctă a populației în două grupuri — armată și economie. Experiența celor două războaie mondiale, în care potențialul uman a fost deosebit de solicitat, relevă anumite limite ale posibilităților de încorporare a populației în armată *.

Din punct de vedere numeric, între cetățenii încorporați în armată și cei care lucrează în spatele frontului se instituie un raport dependent în variațiile sale de mai mulți factori, printre care o pondere deosebită are gradul de tehnicitate al armatei. Nivelul ridicat de înzestrare a armatelor în cel de-al doilea război mondial a dus la o micșorare relativă a numărului celor încorporabili. În prezent, cursa tehnologică, producerea de armament și tehnică de luptă moderne de mare complexitate au făcut să crească numărul de oameni care lucrează în economie pentru nevoile frontului, ajungîndu-se, după unele aprecieri, la 10 oameni pentru un luptător [2]. În asemenea condiții, încorporarea în armată a tuturor efectivelor mobilizabile capătă implicații tot mai serioase.

Concepția Partidului Comunist Român privind apărarea patriei, precum și sistemul în care aceasta se materializează permit realizarea unor forțe de apărare capabile să contracareze acțiunile oricărui agresor, chiar superior în efective și înzestrare tehnică. Pe lîngă cei mobilizați în forțele armate, încadrarea cetățenilor creează mari posibilități pentru manevra de forțe între sectorul economic și frontul de luptă. Dacă în prezent, în consens cu politica sa constructivă, de pace și colaborare internațională, România menține sub arme un număr redus de oameni

---

[1] *Ibidem*, p. 526.

* În primul război mondial, ponderea cetățenilor mobilizați în armată, în raport cu totalul populației, a fost cuprins între 10,5% în Rusia și 19,7% în Germania, iar în spatele frontului au lucrat, în medie, 3 oameni pentru un militar. Proporția celor încorporați în armată a fost întrucîtva diferită în cel de-al doilea război mondial, cînd principalii beligeranți au mobilizat: URSS — 6%; SUA — 10,6%; Anglia — 12,6%; Franța — 12%; Germania — 24,5%. În spatele frontului au lucrat pentru fiecare militar, 3,5 oameni în Germania, 4,2 oameni în USA și 4,7 oameni în URSS (*Politic și social în doctrina militară a României socialiste*, Editura politică, București, 1974, p. 76).

[2] *Politic și social în doctrina militară a României socialiste*, p. 76.

Scanned with OKEN Scanner

— sub unu la sută, în timp ce media europeană depășește un procent[1], în cazul unui război, după cum estimează unele studii, numărul cetățenilor valizi ai țării, bărbați și femei, care la nevoie ar putea fi înrolați în diferite structuri ale sistemului național de apărare, se ridică de la circa 4 700 000 la circa 6 250 000 de cetățeni, ceea ce ar însemna un procentaj de la 23 pînă la 32 la sută din populație. Pentru o țară cu o populație ca a noastră, aceste procente exprimă, evident, posibilitățile pe care le are statul român în direcția valorificării la parametri înalți a potențialului uman al țării în vederea apărării în fața unui atac imperialist.

Dar posibilitățile de ripostă împotriva unei armate de invazie, de a reduce și anula avantajele date de armamentul și materialul militar bogat și complex sub raport tehnic, ca și de alți factori, nu rezidă doar în numărul populației ce ar putea fi ridicată la luptă, ci și în parametrii de calitate dați sistemului nostru de apărare de orînduirea nouă, socialistă. Realitățile vieții sociale ale țării, structura de clasă, relațiile socialiste de producție și cele interumane, comunitatea de interese și de aspirații a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate și, pe această bază, unitatea de monolit în jurul partidului, profundul democratism al orînduirii noastre, sentimentul de stăpînă și conștiința răspunderii întregii colectivități față de soarta țării reprezintă chezășia victoriei în confruntarea cu orice agresor.

Concomitent cu instruirea militară a populației, sistemul național de apărare include și latura organizării și pregătirii acesteia pe baza potențialului economic al țării.

Pornind de la adevărul axiomatic că „problemele forțelor armate, ale apărării patriei constituie parte inseparabilă a construcției socialiste“[2], că între întărirea capacității de apărare a patriei și înfăptuirea neabătută a prevederilor Programului elaborat de partid privind construirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism există un raport dialectic, de intercondiționare, Partidul Comunist Român consideră că garanția creării condițiilor materiale și spirituale ale întăririi capacității de apărare a patriei o constituie dezvoltarea impetuoasă economico-socială a țării. Reafirmînd din nou punctul de vedere al partidului în acest sens, în cuvîntarea rostită în ziua de 27 noiembrie 1978 la întîlnirea cu reprezentanți ai armatei și ai Ministerului de Interne, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Doresc, de aceea, să reafirm și cu acest prilej, cu toată claritatea, că vom face și în continuare totul, vom acorda întreaga atenție problemelor care privesc întărirea capacității de luptă a armatei noastre, problemelor legate de apărarea patriei în orice împrejurări. Dar, așa cum am declarat și în fața delegațiilor clasei muncitoare și ale celorlalte categorii sociale, — continua secretarul general al partidului — considerăm că pe

---

[1] *Problemele păcii și ale războiului în condițiile revoluției științifice și tehnice*, p. 29.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 601—602.

Scanned with OKEN Scanner

primul plan trebuie să punem înfăptuirea programului de dezvoltare economico-socială, de construcție socialistă, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor, pentru că aceasta constituie prima garanție a întăririi continue a capacității de apărare și de luptă a patriei" [1].

Strategia dezvoltării țării noastre elaborată de partid asigură ca, în strînsă legătură cu progresul economic și social, să se sporească în mod corespunzător și capacitatea de apărare. În această privință, ponderea o are creșterea cantitativă și calitativă a potențialului economic, atît al părților sale active, cît și al celor aflate în rezervă. În accepția generală adoptată în literatura de specialitate, cu privire la potențialul economic se au în vedere resursele naturale, resursele energetice, capacitățile de producție ale industriei și agriculturii, cele ale transporturilor și telecomunicațiilor, volumul stocurilor și rezervelor acumulate, capacitățile tehnico-științifice, numărul, gradul de pregătire și de experiență a forței de muncă, resursele financiare ale țării și altele [2]. Acestea sînt privite prin prisma posibilităților maxime ale statului de a asigura cerințele materiale ale societății în condiții sociale și naturale date, capacitatea sa de a realiza o producție maximă într-un timp determinat, ceea ce reprezintă și o expresie concentrată a noțiunii de potențial economic [3].

Prevederile Programului partidului și ale Directivelor adoptate de congresele sale cu privire la dezvoltarea în perspectivă a României prefigurează o creștere substanțială a potențialului economic al României socialiste, ceea ce va propulsa țara pe noi trepte de progres și civilizație și va înrîuri implicit și întărirea capacității sale de apărare. În acest sens, la Adunarea festivă consacrată zilei de 23 August, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Acordăm cea mai mare atenție întăririi forțelor noastre armate, a capacității de apărare a țării, creării tuturor condițiilor pentru salvgardarea cuceririlor socialismului, a libertății, suveranității și integrității teritoriale a României" [4]. Sub acest aspect, prezintă o semnificație deosebită orientările stabilite de partid care urmăresc modernizarea economiei noastre naționale, sporirea eficienței, a gradului de competitivitate cu țările avansate ale lumii sub raport economic. Pentru progresul social al țării și pentru capacitatea de apărare se cere pus în evidență efortul pentru introducerea și asimilarea realizărilor de vîrf pe plan mondial ale științei și tehnologiei, pentru dezvoltarea potențialului științific propriu. După cum se știe, Partidul Comunist Român a inițiat, îndeosebi după Congresul al IX-lea, un amplu program de dezvoltare a cercetării științifice românești în strînsă concordanță cu cerințele pro-

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la întîlnirea cu reprezentanți ai armatei și ai Ministerului de Interne*, 27 noiembrie 1978, Editura politică, București, 1978, p. 38—39.

[2] *Apărarea națională a României socialiste — cauză și operă a întregului popor*, p. 205.

[3] *Dicționar militar. Termeni tactic-operativi*, Editura militară, București, 1972, p. 233.

[4] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă din Capitală consacrată zilei de 23 August*, în *Scînteia* din 23 august 1979.

Scanned with OKEN Scanner

ducției materiale și activității sociale, asigurîndu-se dezvoltarea corespunzătoare atît a cercetării aplicative, cît și a cercetării fundamentale de perspectivă [1]. Cercetării științifice i s-au stabilit sarcini concrete și directe cu privire la rezolvarea unei game largi de probleme de care depinde asimilarea în producție a noi tipuri de armament și tehnică de luptă de o complexitate crescîndă, precum și la modernizarea tipurilor produse, ceea ce-i sporește aportul la întărirea capacității de apărare.

O deosebită importanță prezintă sub raportul conceptului de putere armată pregătirea economiei naționale pentru apărare și, în acest cadru, trecerea economiei de la producția de pace la cea de război. Pregătirea economiei naționale pentru apărare cuprinde ansamblul de măsuri necesare a se lua încă din timp de pace, în cadrul pregătirii de mobilizare, în vederea valorificării întregului potențial economic al țării și subordonării acestuia, în caz de nevoie, efortului de apărare [2]. Se au în vedere, printre altele, îmbunătățirea dotării tehnice și sporirea capacității de producție a întreprinderilor industriale, diversificarea producției militare, valorificarea eficientă a materiilor prime, înlocuitorii acestora, asigurarea cu forță de muncă, crearea de rezerve suficiente de produse agroalimentare, constituirea rezervelor de stat etc. Angajarea în luptă cu agresorul reclamă trecerea parțială sau totală a producției de pace la cea de război, pentru a asigura cu armament, muniții, tehnică și celelalte materiale forțele luptătoare, precum și luarea măsurilor ce se impun pentru a împiedica pe agresor să folosească părți din potențialul nostru economic în scopurile sale [3].

Forța de izbire și capacitatea de manevră a armatei în conexiune cu larga dislocare a gărzilor patriotice și a celorlalte formațiuni populare practic în fiecare întreprindere și instituție, în fiecare localitate, cu mobilizarea tuturor resurselor materiale, extind la nivel național spațiul de desfășurare a apărării generalizate. De aceea, sistemul include și coordonatele pregătirii întregii țări pentru apărare, pornind tocmai de la postulatul că războiul popular este compatibil cu acțiuni militare numai pe aria teritoriului patriei.

Istoria poporului nostru, ca și a altor popoare, relevă că teritoriul constituie un factor strategic de prim ordin, deoarece, amenajat și pregătit cu ingeniozitate, cu dibăcie, el are un rol însemnat în obținerea victoriei pe timpul unei confruntări militare. Evident, valoarea strategică a teritoriului a evoluat în raport cu dezvoltarea tehnicii militare și se manifestă în modalități determinate de caracteristicile acțiunilor militare moderne. Tendințele care apar în această privință evidențiază necesitatea ca, pe lîngă caracteristicile naturale ale teritoriului — munți,

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 95—97.

[2] *Legea nr. 14/1972*, art. 127.

[3] În legătură cu pregătirea economiei pentru apărare a se vedea capitolul dedicat acestei probleme în *Apărarea națională a României socialiste — cauză și operă a întregului popor*, p. 201—220.

Scanned with OKEN Scanner

păduri, cursuri de ape și canale, zone mlăștinoase sau inundabile etc. — să se adauge amenajări cu funcționalități multiple, menite să sporească capacitatea defensivă a țării, să faciliteze sarcinile rezistenței naționale.

Obiectivele cuprinse în Programul P.C.R., în documentele congreselor și conferințelor naționale ale partidului, în alte documente de partid privind îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție, modernizarea agriculturii, dezvoltarea sistemelor de transporturi și telecomunicații, organizarea și sistematizarea teritorial-administrativă au consecințe pozitive importante și pentru apărarea țării. De asemenea, crearea unor centre populate, puternice din punct de vedere economic, amenajate urbanistic conform cerințelor moderne, oferă totodată o gamă largă de posibilități pentru desfășurarea acțiunilor de apărare, pentru susținerea lor materială și cu efective umane.

Consacrînd un titlu special, al IV-lea, pregătirii teritoriului pentru apărare, Legea apărării naționale stipulează că acesta conține ansamblul de măsuri necesare a se lua în timp de pace pe linia pregătirii de mobilizare, în scopul satisfacerii nevoilor operative ale forțelor armate și asigurării protejării pe timp de război a populației, a bunurilor materiale și a bunurilor culturale împotriva armelor de nimicire în masă și a armelor obișnuite.

În lumina acestor prevederi, așa cum, pe bună dreptate, se subliniază într-o lucrare de specialitate, ansamblul „activității de pregătire a teritoriului pentru apărare vizează : desfășurarea în bune condiții a acțiunilor de luptă duse de trupele proprii și de formațiunile populare înarmate pentru apărarea țării, reducerea pierderilor umane și materiale datorate loviturilor executate de agresor ; împiedicarea desfășurării acțiunilor de luptă ale agresorului ; producerea de pierderi cît mai mari în rîndurile lui ; limitarea la maximum a posibilităților acestuia de a efectua cuceriri teritoriale“ [1].

Așadar, cerințele asigurării securității armate a țării sînt abordate sub raportul pregătirii populației, economiei și teritoriului, în toată complexitatea lor. În acest fel, concepția apărării în doctrina noastră militară capătă o configurație largă, vizînd efortul general și unitar în scopul realizării, în cazul unui război, a unei împotriviri totale, prin toate mijloacele militare și nemilitare, pe întreaga durată a conflictului și în orice situație, pînă la adjudecarea victoriei asupra agresorului și alungarea lui de pe pămîntul patriei.

Pregătirea populației, economiei și teritoriului în vederea apărării impune corelarea măsurilor de natură militară cu cele care vizează dezvoltarea economică, socială, științifică, cultural-educativă, ideologică, respectiv o coordonare strictă între toate organele cu atribute în fiecare din aceste domenii atît pe verticala, cît și pe orizontala societății noastre. Prin Legea apărării s-au stabilit precis responsabilitățile și obligațiile organelor centrale și locale ale puterii și ale celor administrative, ale celor de decizie și ale celor de execuție, legăturile funcționale necesare

[1] *Apărarea națională a României socialiste — cauză și operă a întregului popor*, p. 224.

și relațiile de colaborare între ele pe întreaga scară ierarhică în scopul unei contribuții maxime la asigurarea capacității de apărare a țării.

Prin legea menționată și prin alte acte normative și-au căpătat o reglementare precisă raporturile dintre ministere și alte organe centrale cu Ministerul Apărării Naționale, care este organul învestit cu „sarcina de a asigura pregătirea militară a tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România pentru ca aceștia să fie gata oricînd să-și îndeplinească drepturile și obligațiile sacre, consfințite prin Constituție, de a apăra, cu arma în mînă, independența și suveranitatea națională, integritatea teritorială a patriei, cuceririle revoluționare și munca pașnică a poporului român împotriva oricăror acte de agresiune și război" [1].

Ministerul Apărării Naționale își desfășoară activitatea sub îndrumarea Comitetului Central al Partidului Comunist Român și este subordonat nemijlocit comandantului suprem al forțelor armate. Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce i-au fost conferite, departamentul militar colaborează cu Ministerul de Interne, cu celelalte ministere și organe centrale, cu Statul major al gărzilor patriotice de la C.C. al P.C.R., cu Uniunea Tineretului Comunist, cu Consiliul Național al Crucii Roșii, precum și cu organele centrale ale cooperației și alte organizații obștești. Prin intermediul lui se realizează, potrivit legii, controlul modului cum sînt aduse la îndeplinire sarcinile ce revin altor ministere și organe ale administrației de stat în privința apărării țării. La nivelul strategic național, Ministerul Apărării Naționale îndeplinește sarcinile ce-i revin în cadrul sistemului de apărare a României ; pe baza analizei necesităților, propune măsurile privind ridicarea continuă a capacității de apărare a patriei, printre care îmbunătățirea organizării, înzestrării și pregătirii armatei, amenajarea teritoriului pentru apărare, proiectele de întrebuințare a armatei în situație de război. Totodată, Ministerul Apărării Naționale asigură apărarea integrității teritoriului, inclusiv a spațiului aerian și a apelor teritoriale ale României, conduce paza și apărarea frontierei de stat și înfăptuiește sarcinile ce-i revin, potrivit prevederilor legale, cu privire la organizarea și funcționarea apărării civile. De asemenea, asigură pregătirea militară a tuturor cetățenilor țării, în care scop conduce procesul pregătirii de luptă și politice în armată, sprijină activitatea gărzilor patriotice, coordonează, controlează și îndrumă pregătirea populației pentru apărare în cadrul formațiunilor de apărare civilă, a detașamentelor de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei și a altor organe sau organizații ce vor fi stabilite prin lege. În același timp, el organizează și asigură pregătirea în probleme de apărare a patriei și a activiștilor de partid și de stat cu funcții de conducere în organele centrale și locale de partid, de stat și obștești.

În competența Ministerului Apărării Naționale intră elaborarea regulamentelor și instrucțiunilor cu caracter militar necesare instruirii și educării personalului armatei, conducerea, îndrumarea și controlul desfășurării învățămîntului militar, conducerea și îndrumarea activității de cercetare științifică și proiectare din unitățile subordonate etc. De ase-

[1] *Apărarea națională a României socialiste. Documente, 1965—1967*, p. 504.

Scanned with OKEN Scanner

menea, ministerul conduce, îndrumă și controlează comandamentele, marile unități operative și tactice, comandamentele teritoriale, centrele militare, instituțiile militare de învățămînt și formațiunile militare. El organizează și conduce acțiunile de luptă.

În colaborare cu alte ministere și organe centrale, Ministerul Apărării Naționale participă la organizarea și realizarea producției de armament și tehnică de luptă ; tot el stabilește normele de întrebuințare, întreținere și reparare a armamentului și a tehnicii de luptă.

Paralel cu înzestrarea și pregătirea armatei, Ministerul Apărării Naționale, potrivit legii, asigură, pe baza planurilor aprobate, înzestrarea gărzilor patriotice cu armament și muniții, tehnică militară, hărți, regulamente, literatură militară de specialitate, precum și verificarea tehnicii și repararea armamentului, în măsura în care aceasta depășește posibilitățile și competența de specialitate a organizațiilor socialiste ; acordă sprijin Uniunii Tineretului Comunist în conducerea, organizarea și îndrumarea activității de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei și asigură, pe baza planurilor aprobate, armamentul, muniția și alte materiale necesare acestei activități ; organizează și conduce instruirea metodică a comandanților centrelor de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei [1].

Organele de stat cu competențe în sfera apărării naționale studiază situația politico-militară, necesitățile rezolvării problemelor de apărare, propun variante de opțiuni. Analiza cea mai cuprinzătoare se efectuează la nivelul Consiliului Apărării al Republicii Socialiste România, organ de partid și de stat care configurează, în viziunea proprie partidului nostru, conducerea militară supremă națională, președintele său fiind secretarul general al P.C.R., președintele republicii și comandant suprem al forțelor noastre armate. Pentru întreaga sa activitate, Consiliul Apărării răspunde în fața Comitetului Central al Partidului Comunist Român, organul politic conducător, și în fața Marii Adunări Naționale, organul suprem al puterii de stat în Republica Socialistă România, iar în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale, răspunde și față de Consiliul de Stat [2].

Consiliul Apărării are împuternicirea de a lua decizii de importanță majoră în domeniul apărării naționale atît în timp de pace, cît și în timp de război. Deciziile se adoptă în cadrul unor dezbateri colective la care participă, sub conducerea secretarului general al partidului, în calitatea sa de președinte al Consiliului Apărării, cadre cu înalte responsabilități în partid și în stat care intră în componența acestui organ : primul ministru al guvernului, ministrul apărării naționale, ministrul de interne, ministrul afacerilor externe, președintele Comitetului de Stat al Planificării, alți membri desemnați de C.C. al P.C.R. și numiți prin decret de Consiliul de Stat, șeful Marelui stat major, ca secretar [3].

---

[1] *Ibidem*, p. 508.
[2] *Ibidem*, p. 501.
[3] *Ibidem*.

Scanned with OKEN Scanner

În competența Consiliului Apărării intră : stabilirea concepției fundamentale a sistemului de apărare a țării ; aprobarea măsurilor privind organizarea generală și pregătirea forțelor armate, a gărzilor patriotice și a celorlalte componente ale puterii armate ; aprobarea planurilor de mobilizare și întrebuințare în război a forțelor armate și a gărzilor patriotice ; aprobarea măsurilor referitoare la dislocarea și redislocarea trupelor pe teritoriul țării. De asemenea, Consiliul Apărării adoptă principalele măsuri privind : pregătirea teritoriului pentru apărare ; aprobă și urmărește realizarea planurilor referitoare la asigurarea mijloacelor materiale necesare pentru apărarea și securitatea țării, precum și a planurilor de mobilizare a economiei naționale ; stabilește măsurile ce se impun privind organizarea și asigurarea materială a apărării civile ; aprobă planurile de dispersare și evacuare a populației ; examinează și propune Marii Adunări Naționale, respectiv Consiliului de Stat, proclamarea stării de necesitate, mobilizarea parțială sau generală, precum și declararea stării de război [1]. În consiliu se ascultă rapoarte ale ministrului apărării naționale, ministrului de interne și șefului de stat major al gărzilor patriotice, ale președinților consiliilor județene de apărare, precum și ale conducătorilor oricăror organe ale administrației de stat, referitoare la apărarea și securitatea statului, stabilindu-se deciziile de rigoare.

În cazul unui atac armat împotriva țării efectuat prin surprindere, Consiliul Apărării ia de îndată toate măsurile ce se impun pentru respingerea atacului, pentru apărarea națională, conduce nemijlocit operațiile militare și mobilizarea întregului potențial uman și material al țării [2].

Hotărîrile luate în cadrul acestui înalt for de partid și de stat, care, „sînt obligatorii pentru toate organele la care se referă" [3], se consemnează și se materializează în directivele și ordinele comandantului suprem, în alte documente și dispoziții prin care se efectuează și se asigură, la cel mai înalt nivel, conducerea apărării naționale a țării.

Faptul că funcția de președinte al Consiliului Apărării și comandant suprem al forțelor armate este încredințată secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, reprezintă încă o expresie a exercitării rolului conducător al partidului asupra sistemului național de apărare a țării.

Caracterul unitar al conducerii societății noastre, calitatea Partidului Comunist Român de partid de guvernămînt, de unică forță politică conducătoare a întregii societăți, înalta răspundere istorică asumată de el pentru prezentul și viitorul patriei, aspectele noi pe care le îmbracă fenomenul militar în condițiile actuale, dependența tot mai crescîndă pe care o are armata, țăria și capacitatea ei față de potențialul economic, științific și moral al țării, complexitatea evoluției raportului de forțe pe plan mondial, necesitatea asigurării integrale a apărării patriei — sînt

---

[1] *Ibidem.*
[2] *Ibidem*, p. 501—502.
[3] *Ibidem*, p. 503.

Scanned with OKEN Scanner

tot atîția factori care impun ca o necesitate obiectivă afirmarea tot mai crescîndă a rolului conducător al Partidului Comunist Român în domeniul militar.

Politica militară, întreaga pregătire pentru apărare au la bază hotărîrile congreselor și conferințelor naționale ale partidului, ale Comitetului Central, orientările și indicațiile secretarului general al partidului, președintele republicii, comandantul suprem al forțelor noastre armate. Conducerea întregului efort de apărare de către Partidul Comunist Român, centrul vital al națiunii noastre socialiste, chezășuiește aplicarea doctrinei noastre militare în toate laturile ei principale și practice. Determinarea națională a strategiei militare românești, ca și a dezideratelor ei tactice este corelată cu prevederea doctrinară privitoare la onorarea integrală a obligațiilor mutuale de natură militară asumate prin tratate internaționale, obligații ce au ca unic scop salvgardarea independenței și suveranității părților contractante pe temeiurile morale, politice și juridice care consacră dreptul de apărare individuală și colectivă împotriva unor acte de violență armată, calificate ca agresiune. Conlucrarea României cu alte state socialiste în vederea apărării este un atribut fundamental al formelor de conducere de partid și instituționale ale națiunii noastre. Această conducere este concepută și se realizează ca un act întemeiat pe principiile respectării egalității depline în drepturi, a independenței și suveranității naționale, ale încrederii și stimei reciproce, ale neamestecului în treburile interne, ale excluderii amenințării cu forța sau folosirea forței. Pornind de la adevărul că numai statele independente și suverane, care-și exercită nestingherit și plenar pe plan intern atributele conducerii pot să asigure îndeplinirea angajamentelor asumate pe planul relațiilor cu alte state, în concepția partidului nostru numai forurile naționale au dreptul de a stabili măsurile necesare pentru îndeplinirea obligațiilor rezultate din tratatele bi și multilaterale.

Potrivit concepției Partidului Comunist Român, „Pentru capacitatea și nivelul pregătirii sale de luptă, fiecare armată răspunde în fața poporului țării sale, în fața conducerii de partid și de stat ; aceasta reprezintă un atribut esențial și inalienabil al suveranității naționale, o expresie necesară a funcțiilor statului socialist de apărare și consolidare a cuceririlor revoluționare ale poporului. Responsabilitatea integrală a organelor de partid și de stat din fiecare țară pentru organizarea forțelor armate, pentru înzestrarea, instruirea și educarea lor reprezintă chezășia întăririi capacității de apărare a fiecărei țări socialiste și prin aceasta a puterii întregii comunități a țărilor socialiste, creează premisele pentru dezvoltarea rodnică a colaborării lor militare. Din aceasta rezultă cu toată claritatea că comanda forțelor armate nu poate fi exercitată de nici un organ din afară ; aceasta constituie un atribut suveran al conducerii partidului și statului nostru“ [1]. În acest spirit, în conformitate cu Constituția țării, cu Legea apărării și cu alte legi ale Republicii Socialiste România, partidul și statul nostru participă la activitatea Tratatului

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, 365—366.

de la Varşovia, extinde şi pe plan militar relaţiile prieteneşti cu toate ţările socialiste, dezvoltă legături cu organisme militare din multe alte ţări prietene. În lumina principiilor politicii externe stabilite de Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea şi de Conferinţele naţionale ale partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii Socialiste România, comandantul suprem al forţelor noastre armate, în cadrul întîlnirilor ce le-a avut în zilele de 25 şi 27 noiembrie 1978 cu reprezentanţi ai clasei muncitoare, ai ţărănimii, ai intelectualităţii, ai tineretului şi cu reprezentanţi ai armatei şi ai Ministerului de Interne, referindu-se la problemele colaborării între armata noastră şi armatele ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia, a subliniat : „pornim de la cele ce am declarat, de la angajamentele pe care ni le-am asumat. Ne vom face în orice împrejurare datoria în conformitate cu angajamentele asumate. Este, fără îndoială, necesar şi trebuie să întărim colaborarea şi conlucrarea cu armatele ţărilor Pactului de la Varşovia, să ne pregătim împreună pentru a putea face faţă unui război, dacă va fi nevoie — deşi avem convingerea că putem împiedica izbucnirea lui — să luptăm împreună cu rezultate cît mai bune [...]. Dorim însă ca această colaborare să se bazeze pe principiile socialiste ale relaţiilor dintre state, deci şi dintre armate, pe principiile egalităţii, respectului independenţei fiecăruia — deci şi a fiecărei armate — pornind de la faptul că fiecare armată naţională nu poate fi decît sub comanda organelor de partid şi de stat respective, nu poate acţiona decît la ordinul şi din hotărîrea acestor organe, singurele în drept să angajeze armata în orice fel de acţiune“ [1].

Conducerea partidului şi statului nostru pornesc de la convingerea fermă că dezvoltarea capacităţii de apărare a României socialiste reprezintă principala sa contribuţie la întărirea potenţialului militar al comunităţii ţărilor socialiste, la întărirea tuturor forţelor antiimperialiste. Potrivit principiului doctrinei noastre militare, îngrijindu-se de creşterea puterii de apărare a României socialiste, pe coordonate bine definite şi în limite rezonabile, partidul şi guvernul îşi îndeplinesc, deopotrivă, atît o îndatorire supremă faţă de propriul popor, cît şi o obligaţie de primă importanţă faţă de cauza nobilă a socialismului şi păcii în lume.

Pornind de la funcţia socială de bază a armatei — apărarea patriei socialiste —, de la rolul pe care aceasta îl are ca pivot principal al sistemului naţional de apărare, Partidul Comunist Român, secretarul său general manifestă o preocupare constantă pentru crearea tuturor condiţiilor întăririi permanente a capacităţii ei combative *, iau toate măsurile pentru ca ea să fie gata în orice moment să-şi îndeplinească misiunea.

---

[1] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la întîlnirea cu reprezentanţi ai armatei şi ai Ministerului de Interne*, p. 43—44.

* Principalii factori care alcătuiesc capacitatea de luptă a forţelor noastre armate sînt, printre alţii : nivelul de pregătire militară, generală şi de specialitate a cadrelor ; nivelul de instruire şi de echipare a subunităţilor, unităţilor şi marilor unităţi ; gradul de dotare a trupelor cu armament, tehnică de luptă şi alte mate-

Scanned with OKEN Scanner

O expresie grăitoare a acestei preocupări o reprezintă eforturile pe care partidul, statul, naţiunea le fac pentru înzestrarea armatei la nivelul sarcinilor ce-i sînt fixate, al exigenţelor revoluţiei tehnico-ştiinţifice, al cerinţelor războiului contemporan.

Baza ridicării neîntrerupte a nivelului de dotare a armatei cu armament şi tehnică de luptă complexă, cu performanţe superioare, cu celelalte materiale necesare procesului instructiv-educativ a constituit-o accelerarea dezvoltării economice şi ştiinţifice a ţării după cel de-al IX-lea Congres al partidului.

În cadrul preocupărilor pentru întărirea capacităţii de luptă a armatei un moment deosebit a fost marcat de plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din aprilie 1968, care a analizat pe larg stadiul pregătirii militare şi politice a trupelor, gradul lor de dotare, stabilind un ansamblu de măsuri pentru producerea unei mai mari părţi a mijloacelor de apărare în ţară, pentru realizarea unor noi tipuri de armament şi tehnică de luptă. Pe baza sarcinilor imediate şi de perspectivă stabilite de plenară, a orientărilor date de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu cu privire la dezvoltarea industriei naţionale de apărare, în perioada care a urmat s-au însuşit şi s-au produs în România tipuri de armament şi tehnică de luptă cu parametri de calitate comparabili produselor similare bine cotate pe plan mondial. Justeţea acestei orientări este confirmată de faptul că pe parcursul a trei cincinale (1966—1970, 1971—1975, 1976—1980) s-a reuşit ca majoritatea mijloacelor de luptă necesare armatei să se producă în ţară. Acest succes se datoreşte investiţiei de inteligenţă şi de muncă a cadrelor de specialitate din domeniul cercetării ştiinţifice din armată ca şi din institutele de cercetare ale celorlalte ministere, din întreprinderile de profil, muncii pline de dăruire depuse de tehnicieni şi muncitori în procesul execuţiei.

Ca urmare, an de an a crescut gradul de dotare a armatei. Unităţile au fost înzestrate cu transportoare blindate şi tancuri, cu tehnică artileristică perfecţionată, cu mijloace genistice cu mare randament, cu aparatură de radio şi radiolocaţie modernă ; s-au introdus noi tipuri de avioane, elicoptere, nave maritime şi fluviale. În întreaga armată a crescut ponderea armelor cu tehnicitate ridicată, a sporit energia mecanică ce revine unui militar. O îmbunătăţire substanţială a cunoscut baza materială a instrucţiei pentru toate categoriile de arme, s-au realizat poligoane automatizate, tancodromuri, laboratoare, săli de specialitate, aparate de verificare şi testare ş.a. Aşa cum a apreciat comandantul suprem la adunarea activului de partid al armatei din decembrie 1975, precum şi cu alte prilejuri, armata română este tot mai bine înzestrată cu armament şi alte mijloace de luptă cu caracteristici tehnico-tactice corespunzătoare.

---

riale ; pregătirea de mobilizare a trupelor ; ordinea şi disciplina militară ; starea moral-politică a militarilor etc. Aceşti factori, cît şi alţii se află în raporturi de intercondiţionare dialectică, influenţa lor asupra calităţii pregătirii de luptă a armatei manifestîndu-se global, ca o rezultantă a multiplelor legături şi condiţionări ale fenomenului privit în ansamblul său.

Scanned with OKEN Scanner

Domeniul înzestrării armatei reprezintă o materializare a doctrinei militare naționale. De aceea dezvoltarea de perspectivă a industriei proprii de apărare este orientată pe direcția satisfacerii cerințelor principiale și practice ale concepției partidului nostru cu privire la războiul întregului popor. Pe drept cuvînt, secretarul general al partidului subliniază că trebuie „să ne gîndim în ce condiții vom desfășura războiul, ce trebuie să facem, de ce mijloace trebuie să dispunem pentru a putea să apărăm cît mai bine independența patriei, pentru a aduce o contribuție cît mai mare la cauza comună a socialismului, la apărarea independenței tuturor popoarelor lumii“ [1]. În spiritul acestei indicații producția proprie de apărare are în vedere mijloacele moderne necesare forțelor armate permanente, precum și producția celor necesare înarmării în masă a poporului, potrivit formelor de luptă ce urmează a fi folosite de formațiunile nepermanente, populare. „Trebuie să ținem seama de faptul că dotarea cu mijloace moderne capătă un rol tot mai mare în condițiile actuale — sublinia comandantul nostru suprem. În același timp, nu trebuie să scăpăm din vedere că mijloacele de luptă așa-zis clasice nu și-au pierdut importanța ; dimpotrivă, în anumite împrejurări, ele au un rol însemnat ; pînă la urmă rezultatul luptei se hotărăște nu numai prin loviturile realizate cu mijloace moderne — chiar foarte avansate —, ci și prin capacitatea trupelor de a apăra un teritoriu“ [2].

Dar tehnica nu asigură înalta capacitate de luptă a armatei decît dacă ea este potențată prin folosirea perfectă de către purtătorii ei. Pentru că, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Este un adevăr incontestabil că, oricît de perfecționată ar fi tehnica, cel care hotărăște în ultimă instanță victoria este omul, luptătorul conștient, pătruns de justețea cauzei pe care o slujește, bine pregătit, stăpîn pe tehnica modernă, hotărît să facă totul pentru a obține victoria în luptă“ [3]. Înțelegîndu-se esența acestei corelații dintre om și tehnică, în forțele armate s-a acordat și se acordă atenție sporită însușirii, mînuirii, îngrijirii, păstrării, în condiții optime, a tehnicii de luptă, armamentului, a aparaturii din dotare.

Creșterea nivelului de înzestrare a forțelor armate cu armament și tehnică tot mai complexă, precum și înarmarea formațiunilor populare, modificările produse pe teritoriul național prin executarea de lucrări hidrotehnice, de irigații și altele influențează direct formele și procedeele de ducere a acțiunilor militare, reclamînd perfecționări mai cu seamă în domeniul tacticii. De aceea, în fața Marelui stat major, a comandamentelor, organelor de concepție și sinteză, ca și celor de execuție, s-a pus sarcina de a acorda o mai mare atenție „elaborării tacticilor

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 520.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 598.

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 364.

Scanned with OKEN Scanner

diferitelor variante de luptă, ridicînd, pe această cale, capacitatea de luptă a trupelor, a fiecărei unități și subunități" [1].

Într-o deplină concordanță cu dotarea trupelor și a celorlalte componente ale sistemului național de apărare, procesul de instruire, sub toate aspectele și pentru toate categoriile de trupe și formațiuni, inclusiv a gărzilor patriotice și a detașamentelor de pregătire a tineretului, a fost redimensionat în spiritul cerințelor și exigențelor doctrinei militare românești, a documentelor de partid. Această redimensionare este concretizată în programe care jalonează planurile pregătirii de luptă la toate eșaloanele, programele de activitate din instituțiile militare de învățămînt, pregătirea politică și tactic-operativă a cadrelor forțelor noastre armate. Pentru sporirea puterii combative a unităților și marilor unități s-a pus un mai mare accent pe instruirea acestora în condiții cît mai apropiate de realitatea cîmpului de luptă, pe antrenarea lor permanentă prin aplicații și exerciții complexe, prin scoaterea lor la alarmă și încredințarea îndeplinirii unor misiuni etc. În contextul dat, s-a acordat o atenție deosebită activităților de pregătire în comun a unităților forțelor armate cu gărzile patriotice și cu formațiile de pregătire militară a tineretului pentru apărarea patriei, organizate și executate în spiritul principiilor doctrinei noastre militare.

Întregului proces instructiv-educativ i se imprimă o nouă dinamică determinată de imperativul pus de partid în fața întregii noastre societăți de a se trece de la faza acumulărilor cantitative la o fază nouă, *a luptei pentru o nouă calitate, superioară*. Definind acest concept la condițiile forțelor armate, în ședința activului de bază de comandă și de partid din armată din septembrie 1978, tovarășul Nicolae Ceaușescu accentua : „Cînd vorbim de o nouă calitate în armată, această nouă calitate trebuie să se materializeze într-o înaltă pregătire de luptă, în creșterea capacității unităților de a face față, în orice împrejurări, sarcinilor încredințate, în întărirea disciplinei și ordinii, într-o bună pregătire politico-educativă" [2].

Pentru trecerea la o nouă calitate în toate domeniile vieții ostășești, o direcție principală de efort o reprezintă continua perfecționare a cadrelor, ridicarea competenței lor profesionale, călirea lor politico-ideologică, îmbogățirea culturii lor generale, spre a se afirma, așa cum cere partidul, atît ca specialiști militari, cît și ca activiști politici. Pentru aceasta există o serioasă bază de plecare. În anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului au absolvit cursurile școlilor și Academiei militare, diferite tipuri de cursuri de perfecționare un mare număr de ofițeri, a crescut considerabil numărul ofițerilor ingineri și cu alte studii superioare. Cadrele trebuie astfel pregătite încît să aducă o contribuție mereu sporită la aplicarea doctrinei noastre militare, căutînd și găsind soluții și modalități cît mai bogate și mai variate în acest

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 451—452.

[2] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată*, 16 septembrie 1978, Editura politică, 1978, p. 11.

scop. De aceea, grija față de formarea, educarea și promovarea cadrelor militare se împletește strîns cu exigența față de calitatea muncii lor, cu intransigența față de lipsuri, față de rutină și șablonism, formalism și superficialitate, față de manifestările de conservatorism, manifestîndu-se inițiativă, îndrăzneală, promovarea noului.

Asigurarea unei noi calități în domeniul militar impune cu acuitate introducerea cu o și mai mare perseverență în activitatea comandamentelor, a unităților, a statelor lor majore, a organelor și organizațiilor de partid a principiilor și metodelor de conducere științifică, perfecționarea neîntreruptă a procesului instructiv-educativ. În contextul luptei pentru o nouă calitate apare și mai stringentă cerința ca pregătirea trupelor să se facă în așa fel încît acestea să fie în măsură să acționeze cu succes în toate formele de luptă, pe orice teren, ziua și noaptea, în orice anotimp, pe orice stare a vremii, în condiții de efort prelungit, cu sau fără întrebuințarea armelor de nimicire în masă, ale atacului prin sau fără surprindere al aviației și elicopterelor, trupelor de desant aerian și maritim, tancurilor și altor mijloace blindate, bruiajului activ, precum și împotriva elementelor de cercetare-diversiune ale inamicului. De asemenea, o atenție sporită se acordă elaborării și aplicării unor forme, metode și procedee de luptă cît mai variate și adecvate pentru ducerea acțiunilor militare independent sau în cooperare cu trupele Ministerului de Interne, gărzile patriotice și formațiunile de pregătire militară a tineretului pentru apărarea patriei, potrivit cerințelor doctrinei noastre militare, asigurînd coeziunea tuturor elementelor componente ale sistemului național de apărare.

Tot mai mult se impune ca întregul corp de comandă să știe să organizeze și să conducă astfel acțiunile de luptă încît subunitățile, unitățile și marile unități să fie în măsură să-și poată îndeplini misiunile încredințate, întocmai și la timp, bizuindu-se pe forțele și mijloacele proprii și prin eforturi proprii. Conservarea forțelor și mijloacelor proprii, prin găsirea celor mai ingenioase forme și metode de combatere a adversarului, constituie, de asemenea, un alt deziderat al instruirii trupelor noastre, o permanentă preocupare a comandanților și statelor majore. Este cazul să amintim că într-un război al întregului popor, în ducerea cu succes a acțiunilor de rezistență se impune instruirea tuturor militarilor pentru folosirea de forme și procedee ingenioase, stimularea inițiativei, dezvoltarea curajului, a spiritului de vitejie etc.

Se impune dozarea cît mai judicioasă și folosirea cu maximum de randament a timpului afectat pentru instruirea luptătorilor. În această privință se are în vedere că deși armamentul și tehnica de luptă sînt tot mai perfecționate, mai complexe, timpul pentru instruire, respectiv stagiul militar s-a redus, grație, printre altele, faptului că a crescut simțitor nivelul de cultură generală a celor încorporați, că majoritatea celor care vin să-și satisfacă stagiul sub drapel acumulează deja unele cunoștințe de ordin militar în cadrul formațiilor de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei. În astfel de situații, evident, cei ce sînt încorporați au posibilitatea să-și însușească meseria armelor în unitățile militare cu mai multă ușurință și într-un timp mai scurt decît înainte.

Scanned with OKEN Scanner

Pe lîngă toate acestea, venind în armată, tînărul întîlneşte o bună bază materială a procesului de instruire (săli de specialitate, machete de armament şi tehnică de luptă, simulatoare perfecţionate etc.), fapt ce facilitează şi pe această cale asimilarea de cunoştinţe şi deprinderi, într-un timp mai redus. În contextul unor astfel de mutaţii calitative cunoscute de materialul uman se cere să se acorde o atenţie sporită sistemului de instruire în fiecare armă în scopul perfecţionării lui permanente, eliminării improvizaţiei, simplificărilor şi uşurărilor.

Totodată, apare ca necesitate pregătirea şi călirea fizică şi morală a trupelor în aşa fel încît ele să fie în măsură ca în condiţii critice să-şi rezolve în mod corespunzător, folosind resursele, mijloacele şi condiţiile locale, problemele complexe privind aprovizionarea cu alimente, cazarea, asistenţa sanitară, posibilitatea creării unor mijloace improvizate de luptă.

Firește, toate aceste probleme au valoare de principiu, ştiut fiind că un luptător nu poate să-şi pună în valoare calităţile morale şi capacitatea intelectuală dacă nu este temeinic instruit, dacă nu cunoaşte foarte bine tehnica şi armamentul din dotare. În acelaşi timp, trebuie să se aibă în vedere că ele nu epuizează gama complexă pe care o ridică instruirea trupelor pentru a se asigura în forţele armate imperativul trecerii la noua calitate. În procesul instructiv-educativ pot şi trebuie să fie găsite numeroase alte căi, forme, metode adecvate şi eficiente care să permită ridicarea neîncetată a valorii combative a efectivelor la înălţimea sarcinilor nobile ce revin armatei. În stabilirea acestor căi, forme şi metode, în experimentarea lor, nu pot încăpea idei preconcepute, scheme teoretice rigide, şabloane în gîndire şi în acţiune. Dimpotrivă, desfăşurarea unui proces instructiv-educativ cît mai eficient, în lumina asigurării deziderateloг obţinerii unei noi calităţi în toate compartimentele vieţii ostăşeşti, reclamă o mare deschidere spre gîndire, spre inovaţie, spre experimentare, spirit novator, creator, revoluţionar, cu respectarea întocmai a tuturor rigorilor specifice luptei armate.

Asigurarea unei noi calităţi în domeniul militar impune, aşa cum cere comandantul suprem, ca militarii, de orice grad, să dea dovadă în toate ocaziile, în orice împrejurare, de un înalt spirit de disciplină, de ordine, de un înalt spirit de răspundere faţă de îndatoririle ce le revin. „În armată — preciza comandantul suprem —, fiecare trebuie să-şi îndeplinească în mod necondiţionat îndatoririle, misiunile încredinţate; nu se poate admite nici un fel de încălcare a regulamentelor, a disciplinei, a ordinii [...]. Este evident că ordinea şi disciplina militară trebuie să aibă la bază conştiinţa politică a cadrelor şi ostaşilor în termen, faptul că ei reprezintă o parte a poporului care, în cadrul diviziunii generale a muncii şi al organizării societăţii, au misiunea de a veghea permanent la apărarea cuceririlor revoluţionare, de a asigura munca paşnică a poporului, de a garanta integritatea statului, suveranitatea şi independenţa sa. Pornind de la această înţelegere conştientă a răspunderii faţă de popor, faţă de partid, faţă de patrie, militarii forţelor noastre armate trebuie să dea dovadă în orice împrejurări de maximă

Scanned with OKEN Scanner

disciplină și spirit de ordine, de o înaltă pregătire de luptă, să-și îndeplinească fără șovăire misiunile încredințate, ordinele ce le primesc!" [1].

O componentă definitorie a conceptului de putere armată care a căpătat noi sensuri și dimensiuni în perioada de după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român se referă la îmbinarea pregătirii militare a armatei cu munca practică pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Fundamentul social-politic al acestei activități a forțelor armate rezidă, printre altele, în unitatea de interese și de aspirații a întregului popor, în coeziunea sa în jurul partidului nostru comunist, a secretarului său general. Misiunea nobilă a forțelor armate de a participa la rezolvarea unor sarcini ale construcției economice decurge din contopirea lor cu poporul, cu interesele și cu aspirațiile lui, din însăși poziția pe care o au acestea în societate ca parte integrantă, organică a națiunii socialiste.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Armata noastră de astăzi trebuie să știe să îmbine pregătirea militară cu munca practică pentru construcția socialismului, pentru că ea este parte integrantă a poporului, este trup din trupul națiunii noastre socialiste. Numai în măsura în care îmbină în mod armonios pregătirea de luptă cu participarea la opera de edificare a socialismului, armata își îndeplinește cu adevărat îndatorirea față de popor, față de patrie" [2].

Aplicînd în viață acest concept doctrinar, armata a participat activ la înălțarea unor mari obiective industriale și edificii social-culturale, la construirea de drumuri de fier și șosele, la realizarea sistemului energetic și de irigații al țării, la campaniile agricole și la alte asemenea activități economice, aducîndu-și o contribuție meritorie la înălțarea mărețului edificiu al socialismului pe pămîntul României. Toate acestea au o mare însemnătate educativă. Participînd la construirea unor obiective economice, militarii înțeleg mai bine și mai profund necesitatea apărării țării, inclusiv a acestor obiective. Pe șantierele economiei, tinerii, chemați sub arme și-au însușit, totodată, meserii utile societății, și-au ridicat pregătirea tehnică profesională, rîndurile constructorilor socialismului formați în timpul stagiului militar sporind an de an cu noi contingente de muncitori și specialiști care, după trecerea în rezervă, au întărit „armata muncii". Evidențiind aportul armatei în domeniul economiei naționale, în cuvîntarea la ședința activului de comandă și de partid din armată, din 16 septembrie 1978, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că prin aceasta ea și-a adus o contribuție activă la înfăptuirea Programului elaborat de Congresul al XI-lea al partidului, subliniind că „Această activitate a militarilor constituie un factor important nu numai din punct de vedere economic, ci și politic, pentru că ea determină o întărire mai puternică a unității între armată și popor, o înțelegere

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată*, 16 septembrie 1978, p. 9.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 595.

Scanned with OKEN Scanner

mai profundă de către toți militarii a faptului că tot ceea ce realizăm în dezvoltarea patriei noastre — la care ei și-au adus și își aduc contribuția activă, atît în perioada cînd lucrează ca civili, cît și în perioada cînd lucrează ca militari — trebuie apărat" [1].

Educate și conduse de partid, strîns legate de interesele și idealurile poporului, forțele armate au dovedit că și-au înțeles pe deplin înalta lor menire socială și în timpul aprigelor bătălii pentru combaterea calamităților naturale din anii 1970, 1975 și 1977. Dînd un greu examen al capacității și maturității sale, acționînd cu elan, promptitudine și pricepere, umăr la umăr cu poporul, ele au salvat și ferit de la distrugere uriașe valori materiale și culturale, au salvat mii de vieți, au aprovizionat cu cele de trebuință pe sinistrați. Ele au adus apoi o însemnată contribuție la restabilirea vieții economice și social-culturale în zonele lovite de calamități. Apreciind modul în care s-au comportat militarii în primăvara anului 1970, pe timpul unei astfel de bătălii cu stihiile dezlănțuite ale naturii, în ordinul de zi nr. 1, din 18 mai 1970, comandantul suprem al forțelor armate ale Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a scos în evidență înaltele calități ostășești ale militarilor, promptitudinea lor în îndeplinirea misiunilor, înaltul lor spirit patriotic și atașamentul nețărmurit față de partid. În ordinul de zi se spunea : „Împreună cu sute de mii de cetățeni, cu formațiuni ale gărzilor patriotice și detașamente de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei, unități ale forțelor noastre armate s-au avîntat cu bărbăție în prima linie a dramaticei înfruntări cu stihiile naturii, pentru salvarea vieților primejduite și a bunurilor materiale, pentru prevenirea și diminuarea pagubelor.

Militarii Republicii Socialiste România, animați de un fierbinte patriotism, de o profundă conștiință socialistă, de un minunat spirit de solidaritate umană, și-au făcut cu prisosință datoria, au dat pilde de curaj și eroism, punîndu-și adesea în primejdie viața.

Au ieșit în evidență încă o dată legătura de nezdruncinat dintre armată și popor, disciplina și înalta pregătire militară și moral-politică a armatei noastre populare, remarcabilele calități organizatorice ale comandanților și statelor majore, forța mobilizatoare a organelor și organizațiilor de partid, exemplul însuflețitor al comuniștilor, capacitatea întregului personal de a acționa prompt și eficient în îndeplinirea misiunilor încredințate" [2].

De aprecieri elogioase s-au bucurat forțele armate din partea comandantului suprem și ca urmare a modului în care ele au acționat pentru salvarea oamenilor și a bunurilor populației în zilele de după cutremurul din 4 martie 1977, pentru înlăturarea urmărilor acestei catastrofe naturale. Puși din nou în fața unui greu examen al curajului și al dîrzeniei, militarii au acționat cu calm și disciplină, cu prompti-

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată*, 16 septembrie 1978, p. 7.

[2] *Apărarea națională a Republicii Socialiste România, Documente. 1965—1977*, p. 151—152.

tudine, cu hotărîre și dăruire fără margini, ca într-o adevărată situație de luptă. În acele momente grele, forțele armate și-au dovedit încă o dată atașamentul lor nețărmurit față de popor, față de partid și față de comandantul suprem. Evidențiind acest adevăr, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „doresc să exprim prețuirea cea mai profundă pentru dîrzenia, perseverența și spiritul de sacrificiu cu care au acționat militarii forțelor noastre armate și unitățile Ministerului de Interne în zilele grele de după cutremur, pentru contribuția valoroasă, neprecupețită pe care au dat-o în uriașul efort de salvare a supraviețuitorilor catastrofei, de demolare a imobilelor prăbușite, de reconstrucție și normalizare a vieții sociale. Încă o dată, armata noastră a demonstrat că este și va fi, în toate împrejurările, alături de popor, îi va asigura cuceririle revoluționare, independența și suveranitatea“ [1].

Temelia trainică și sigură a îndeplinirii la un nivel calitativ superior a tuturor sarcinilor privind pregătirea de luptă și politică, mînuirea și exploatarea la perfecție a armamentului și tehnicii aflate în dotarea unităților, întărirea ordinii și disciplinei, rezolvarea întocmai a sarcinilor ce revin armatei în cadrul economiei naționale o constituie înalta conștiință socialistă a militarilor de toate gradele.

În perioada la care ne referim, în organizarea și desfășurarea muncii politico-educative în armată au survenit unele elemente noi. În noul statut al partidului adoptat de cel de-al IX-lea Congres al P.C.R. s-a precizat expres că „Munca politică în armată se desfășoară pe baza statutului și hotărîrilor partidului, a instrucțiunilor și regulamentelor aprobate de Comitetul Central al P.C.R. [...]. Întreaga activitate a consiliilor politice, comitetelor de partid și a birourilor organizațiilor de bază din armată se desfășoară pe baza principiului muncii colective“ [2]. Revăzîndu-se și adîncindu-se unele prevederi anterioare, prin noul statut s-au extins competențele organelor locale de partid privind îndrumarea și controlul muncii politice din unitățile militare dislocate pe raza lor teritorială. Astfel, la articolul 58 se stabilește : „Comitetele regionale, raionale și orășenești de partid au drept de control asupra activității organelor politice, organizațiilor de partid și U.T.C. din unitățile militare. Consiliile politice, comitetele de partid și birourile organizațiilor de bază sînt obligate să prezinte periodic birourilor comitetelor regionale, raionale și orășenești ale partidului rapoarte cu privire la munca politică în armată“ [3].

Noul cadru organizatoric al muncii politice statuat de Congresul al IX-lea și perfecționarea formelor activității de partid din forțele armate, contactul nemijlocit al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu cu cadrele de bază ale oștirii și cu cele ale Ministerului de Interne, îndrumările sale prețioase date permanent con-

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 148.

[2] *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1966, p. 816.

[3] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

ducerilor celor două ministere, toate acestea au avut o influență hotărîtoare asupra sporirii eficienței muncii politico-educative în forțele armate. Prezența comandantului suprem la activitățile principale din forțele armate — active de partid, aplicații ș.a. —, expresie a stilului de muncă ce caracterizează activitatea secretarului general al partidului, reprezintă în fapt o formă deosebit de importantă a conducerii de către partid a forțelor armate în etapa istorică deschisă de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

În noul climat creat de Congres, a stilului de muncă dinamic, revoluționar, promovat de tovarășul Nicolae Ceaușescu în întregul partid, a crescut rolul consiliilor politice și comitetelor de partid în ridicarea nivelului întregii munci politice din unitățile militare, în întărirea spiritului partinic, comunist, acestea exercitînd o puternică înrîurire asupra tuturor laturilor activității militare.

După Congresul al IX-lea al partidului și în lumina hotărîrilor adoptate de acesta, în forțele armate s-au luat măsuri judicioase care au vizat îmbunătățirea structurii tematice a pregătirii politico-ideologice a personalului, mărirea numărului de ore pentru învățămîntul politic. De asemenea, s-a îmbunătățit conținutul și metodica de predare a științelor sociale în instituțiile militare de învățămînt. A crescut eficiența propagandei prin conferințe, a muncii politice de masă, s-a intensificat activitatea caselor armatei și cluburilor ostășești, instituțiilor cu caracter ideologic și cultural pe direcția înarmării militarilor cu cunoașterea problemelor de bază ale materialismului dialectic și istoric, a politicii interne și externe a Partidului Comunist Român, a educării lor revoluționare, patriotice și civice.

Activitatea politico-ideologică și cultural-educativă din unități a crescut în intensitate, aceasta fiind, cu prioritate, orientată în direcția cunoașterii de către militari a unor probleme importante ale perioadei edificării societății socialiste în România, printre care : creșterea continuă a rolului conducător al partidului în toate domeniile vieții economice și social-politice ale țării ; sporirea rolului și atribuțiilor statului în etapa istorică dată ; evoluția națiunii în socialism ; necesitatea obiectivă a adîncirii democrației socialiste în toate sectoarele și domeniile vieții ; întărirea legalității, ordinii și disciplinei socialiste ; întărirea unității moral-politice a poporului român ; cimentarea unității frățești dintre toți oamenii muncii din România, fără deosebire de naționalitate ; politica externă a partidului și statului nostru, creșterea rolului României în soluționarea problemelor cu care se confruntă lumea contemporană. Pe aceeași linie, în unitățile militare s-a intensificat activitatea de ridicare a nivelului cultural, științific și tehnic al cadrelor, al tuturor militarilor. În același timp, s-a acordat o atenție mai mare educării militarilor în spiritul formării și dezvoltării unei atitudini înaintate, socialiste, față de muncă, față de obligațiile obștești, în spiritul însușirii și respectării normelor eticii și echității socialiste. Subliniind necesitatea educării socialiste a maselor, implicit a efectivelor de militari, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta la Congresul al X-lea al partidului : „În concepția noastră educația socialistă, conștiința socialistă implică atît cu-

Scanned with OKEN Scanner

noașterea temeinică a ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, stăpînirea deplină a profesiunii, cît și însușirea concepției filozofice despre lume și societate a partidului nostru — materialismul dialectic și istoric —, formarea unei atitudini cetățenești înaintate. Acestor cerințe fundamentale, care se condiționează și se influențează reciproc, trebuie să le răspundă astăzi — în condițiile societății moderne — întreaga muncă de educație desfășurată de partidul și statul nostru" [1].

Linia politică stabilită de forumul comuniștilor, documentele adoptate cu acel prilej au constituit cadrul în care s-a organizat și desfășurat întreaga activitate politico-ideologică și cultural-educativă și în forțele armate.

În contextul îmbunătățirii continue a activității politico-educative în armată s-au înscris, ca un moment de referință, indicațiile prețioase date de secretarul general al partidului nostru la activul de partid al armatei din luna mai 1973. Referindu-se la ampla problemă a formării tinerei generații „în spiritul concepției înaintate despre lume și viață, al eticii și echității socialiste", tovarășul Nicolae Ceaușescu cerea comandanților, activiștilor de partid, tuturor cadrelor militare ca „activitatea politico-educativă să fie mai strîns legată de preocupările actuale ale partidului și poporului nostru, de explicarea politicii interne și externe, de înțelegerea locului pe care îl ocupă armata noastră în întreaga viață politică și socială a țării" [2]. În lumina acestor indicații a sporit participarea armatei la viața social-politică a țării, la opera de educare a tinerei generații, la bogata viață culturală, exprimată și prin rezultatele obținute de formațiile ostășești participante la edițiile festivalului național „Cîntarea României".

Mutațiile și îmbunătățirile care au fost aduse cadrului organizatoric și activității practice a organelor și organizațiilor de partid din armată au fost sintetizate și concretizate în prevederile noului „Regulament al organelor, organizațiilor de partid și ale U.T.C. din Armata Republicii Socialiste România", intrat în vigoare în anul 1973. Prin regulament s-a asigurat generalizarea în armată a noilor principii organizatorice și normelor vieții interne de partid, prevăzute în Statutul P.C.R., s-au direcționat mai clar eforturile tuturor organelor politice și organizațiilor de partid din armată spre problemele majore ale vieții și activității ostășești. Noul document normativ a optimizat cadrul necesar pentru creșterea rolului consiliilor politice — începînd de la Consiliul Politic Superior —, al comitetelor de partid și organizațiilor de bază de partid în viața armatei, pentru sporirea contribuției lor la dezvoltarea conștiinței socialiste a militarilor, la ridicarea continuă a capacității de luptă, pregătirea multilaterală a cadrelor și trupelor, întărirea unității de comandă, a ordinii și disciplinei militare etc.

---

[1] *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1969, p. 71.

[2] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 521, 523—524.

Scanned with OKEN Scanner

Pornind de la evidențierea mutațiilor înnoitoare și de la experiența acumulată în munca de partid din armată, în regulament s-au adus îmbunătățiri cadrului și formelor organizatorice ale muncii organelor și organizațiilor de partid. În acest sens, s-a statuat ca la consiliile politice de armate și de comandamente de armă să se constituie secretariate, iar la consiliile politice de mari unități să ia ființă birouri [1]. Prin aceasta au crescut posibilitățile acestor organe de partid de a analiza și a soluționa operativ o seamă de probleme curente ale muncii politice, precum și de a organiza și controla mai eficient atît îndeplinirea hotărîrilor proprii, cît și ale celor stabilite de organele superioare de partid.

În noul cadru organizatoric și în lumina prevederilor „Regulamentului organelor, organizațiilor de partid și ale U.T.C. din Armata Republicii Socialiste România", organele și organizațiile de partid și ale U.T.C. din armată și-au lărgit considerabil sfera de acțiune, afirmîndu-se tot mai deplin ca dinamizatoare a tuturor domeniilor vieții și activității militare, asigurînd o mai bună cuprindere a sarcinilor, evitarea paralelismelor și suprapunerilor, o mai mare operativitate în muncă, o mai chibzuită folosire a forțelor, o mai sporită răspundere a fiecărui membru al organului de partid pentru înfăptuirea hotărîrilor adoptate. Desfășurîndu-și cu prioritate munca politică în mijlocul maselor de militari, în unități și mari unități, acolo unde se decide de fapt soarta programelor pregătirii de luptă și politice a trupelor, organele de partid au reușit să lege mai mult activitatea de partid de procesul practic al instruirii și educării.

Regulament al muncii politice, cu conținut principial asemănător, a fost elaborat și pentru organele și organizațiile de partid din Ministerul de Interne. De asemenea, s-au adoptat o serie de hotărîri cu privire la activitatea organelor de securitate și miliție, la creșterea controlului organizațiilor locale de partid asupra miliției și securității.

Un rol determinant în orientarea muncii politico-educative, în direcționarea activității organelor politice, a organizațiilor de partid și ale U.T.C. din forțele noastre armate, în îmbunătățirea stilului și metodelor lor de muncă l-au avut documentele Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român, cele ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1977, ale Congresului educației și culturii socialiste, cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunările activelor de partid din armată din decembrie 1975, octombrie 1976 și septembrie 1978, din decembrie 1976 la activul pe Ministerul de Interne.

Sarcinile rezultate din aceste documente pentru forțele armate și celelalte compartimente ale sistemului național de apărare au făcut și fac obiectul unei intense activități politico-organizatorice în vederea traducerii lor în viață, pentru a se găsi tot timpul la înălțimea misiunii încredințate. Secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, comandantul suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se tocmai la rezultatele

[1] *Regulamentul organelor, organizațiilor de partid și ale U.T.C. din Armata Republicii Socialiste România*, 1973, p. 24—25.

obținute de cei chemați să se pregătească pentru apărarea patriei, sublinia : „Putem spune, deci, că armata noastră, gărzile patriotice și unitățile de tineret au desfășurat o activitate temeinică, și-au ridicat, în perioada precedentă, nivelul pregătirii de luptă și politice, paralel cu îmbunătățirea dotării cu armament și tehnică de luptă. Aceasta ne dă temeiul să afirmăm că armata noastră, celelalte formațiuni de luptă sînt bine pregătite, gata să-și îndeplinească în orice moment îndatoririle de apărare a cuceririlor revoluționare, a cauzei socialismului, gata de apărare a patriei, a independenței, suveranității și libertății sale“ [1].

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată*, 16 septembrie 1978, p. 6.

Scanned with OKEN Scanner

ÎNCHEIERE

În lucrarea de față am încercat să prezentăm unele din laturile definitorii ale concepției privind puterea armată la români, în strînsă legătură cu dezvoltarea social-economică, politică și de organizare statală a fiecărei perioade istorice.

În elucidarea subiectului propus, am avut drept călăuză tezele materialismului dialectic și istoric, ne-am bizuit pe aprecierile cuprinse în documentele Partidului Comunist Român și în operele secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, căutînd să aducem în prim plan lupta de idei ca esență a conceptului de putere armată, să subliniem că progresele realizate în domeniul întocmirii ostășești în fiecare epocă istorică au însemnat momente de acumulare și au constituit baza pentru viitoarele transformări.

Experiența istorică a poporului nostru reliefează constatarea deosebit de valoroasă că oastea țării a fost prezentă în toate momentele istorice decisive. Fiind o componentă importantă a organizării statale, fără a pierde din vedere caracterul ei de clasă pe planul exercitării funcției interne, oștirea la români a avut și are ca misiune de bază apărarea independenței și suveranității patriei.

Se impune a fi subliniată ideea că chiar atunci cînd armata pămînteană a fost desființată de forțe din afară, care ne dominau, poporul român nu s-a împăcat niciodată cu o atare situație, sperînd mereu și acționînd pentru ivirea unui moment favorabil al renașterii ei. Aceste discontinuități au existat însă numai în organizarea efectivă pe plan militar, în timp ce elementul de gîndire a dăinuit fără întrerupere și, ca urmare, niciodată nu s-a stins acea dorință fierbinte de a reînființa oștirea pămînteană, privită ca unul din factorii importanți ai luptei pentru apărarea gliei strămoșești, a hotarelor țării, pentru independență și unitate națională.

În epoca veche și în cea a evului mediu, partea de gîndire, efortul de generalizare a rezultatelor practicii în domeniul organizării militare au fost reduse, evident, datorită limitelor obiective ale acestor orînduiri,

Scanned with OKEN Scanner

lipsei mijloacelor de informare și de transmitere către viitor în mod organizat și sistematic a experienței trecute. Cu toate dificultățile întîmpinate, fragmentele de informații păstrate pînă în zilele noastre permit recompunerea modului de organizare ostășească și în aceste epoci. Oricum, baza documentară din evul mediu se lărgește datorită existenței documentelor scrise, îndeosebi de cancelariile domnești, de biserică și în parte de cele emise de administrația marilor boieri. Izvoare deosebit de prețioase constituie în acest sens cronicile, precum și lucrările unor mari cărturari ca Miron Costin, Ion Neculce, Șerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir e.t.c.

În perioada modernă, dar mai cu seamă în cea contemporană, cînd gîndirea umană cunoaște uriașe progrese, cînd posibilitățile de informare și de schimb de informații sporesc considerabil, conceptul de putere armată capătă noi valențe și dimensiuni. Apar numeroase scrieri dedicate analizei fenomenului militar, unele din acestea valoroase, care sintetizează experiența drumului parcurs de armată și de celelalte elemente ale puterii militare. Chiar dacă scrierile respective au purtat amprenta limitelor ideologiei claselor exploatatoare, dominante, fapt ce și-a pus pecetea în modul de abordare a fenomenului, ele au avut și un rol pozitiv, îndeosebi sub raport informațional. Mai mult, așa cum se subliniază și în lucrare, în epoca modernă și cu deosebire în cea contemporană, problematica conceptului de putere armată a făcut obiectul unor aprinse dispute și confruntări, prezente în presa și scrierile vremii, în dezbaterile din guvern și parlament. În secolul al XIX-lea, de pildă, un rol deosebit de important l-au avut studiile teortice, ideile emise de revoluționarii pașoptiști, mai cu seamă de Nicolae Bălcescu, multe dintre ele materializîndu-se în timpul desfășurării actului revoluționar de la jumătatea secolului trecut, altele prinzînd viață după Unirea din 1859, prin eforturile domnitorului Alexandru Ioan Cuza și ale colaboratorilor săi. Constatăm astăzi cu îndreptățită mîndrie că aceste valoroase idei fac parte din patrimoniul gîndirii noastre militare.

Apariția proletariatului pe scena istoriei, a mișcării muncitorești organizate, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar apoi crearea Partidului Comunist Român au constituit momente de cotitură, mutații calitative și în conceptul de putere armată în țara noastră, creîndu-se condiții pentru a se da acestui fenomen un înțeles cu adevărat științific. În confruntarea teoretică cu clasele exploatatoare, izbînda a fost de partea clasei muncitoare, a partidului ei revoluționar, care își fundamenta poziția pe tezele înaintate ale materialismului dialectic și istoric. Concepția de cuprinzătoare viziune științifică a partidului comunist față de puterea armată a făcut parte organică din problematica social-politică, din strategia și tactica luptei revoluționare din ultimele șase decenii.

Odată cu victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a schimbat cursul istoriei patriei noastre, îndreptîndu-l spre orînduirea socialistă, au avut loc importante prefaceri și în ceea ce privește conceptul de putere armată. Avem ferma convingere că cititorul va reține cu siguranță acele sublinieri din ultimele capitole ale lucrării, care se referă la transformările

Scanned with OKEN Scanner

calitative pe care le-au cunoscut armata și, implicit, conceptul de putere armată sub înrîurirea activității politico-ideologice a P.C.R. în cei peste 35 de ani de luptă revoluționară, care au trecut de la măreața epopee a insurecției, ca și rolul hotărîtor pe care l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu în elaborarea noii doctrine militare a țării noastre, permanenta preocupare a secretarului general al partidului, președinte al Republicii și comandant suprem al forțelor armate, pentru perfecționarea organizării și pregătirii forțelor armate, a gărzilor patriotice, a detașamentelor de pregătire a tineretului, precum și a celorlalte componente ale sistemului național de apărare a patriei. Pe baza generalizării și sintetizării experienței noastre istorice, în mod obiectiv s-a ajuns la doctrina militară care astăzi este exprimată cît se poate de sintetic, de limpede și semnificativ : APĂRAREA PATRIEI — CAUZĂ ȘI OPERĂ A ÎNTREGULUI POPOR.

Mulțumim acelor cititori care, prin sugestiile ce le vor face, ne vor fi de folos la îmbunătățirea prezentei elaborări într-o eventuală reeditare.

Scanned with OKEN Scanner

SUMMARY

This work, the first in Romanian historiography ever to have dealt with the subject at large, setting for itself to approach the essential aspects of the concept of armed power with the Romanians along centuries in the light of dialectical and historical materialism, of the scientific outlook of the Romanian Communist Party and of its General Secretary, President of the Socialist Republic of Romania, Comrade Nicolae Ceaușescu, is part of the constant concern of Romanian historians for bringing to bold relief ideas and theses testifving to the Romanians' permanent existence in the Carpatho-Danubian-Pontic area.

As a reflection in thought of the complex problems pertaining to the genesis and development of the military establishment, and likewise of the organizational, quantitative and qualitative changes underwent by its component parts in the course of time, and also as part of the development of the economic and social-political life during a given social system, the concept of armed power has a mobile, dynamic character, undergoing theoretical and practical shifts from one social system to another, and even over the same epoch. The rich published and unpublished material investigated and interpreted so far as well as the author's previous research activity on the subject provided the possibility of grasping such changes in terms of both their major coordinates and their impact upon the development of the concept of armed power with the Romanians.

Taking as a starting point the fact that the army is the most important and stable element within any military system, this work dwells upon the birth and development of the Romanian army, on the part played by the peoples's masses in the firm uninterrupted struggle carried on by the Romanian people for preserving their being, freedom and independence. In this context the contribution made by various voivodes and army commanders to military organization, to waging wars and the development of military art is likewise pointed out. The fundamental defining idea lying at the bedrock of this book is true to a historical rea-

Scanned with OKEN Scanner

lity lending the Romanian army quite a particular characteristic, namely that it has always waged just wars in defence of the people's national being, of the forefathers' land, of the freedom, independence and sovereignty of the country. "The history of our people, the history of our army" — the General Secretary of the Romanian Communist Party, Nicolae Ceauşescu, underscored — "forcibly shows that the Romanian people, their army, have never pursued aggressive goals. Centuries on end, our army has fought for defending the country's independence, for securing national unity, for the independent assertion of our nation" [1].

The concept of armed power can be interpreted and understood scientifically only by resorting to historical materialism, which requires multilateral studying of the military phenomenon, of the concrete conditions in which this emerged and developed, of its overlapping with other social phenomena, and also in terms of the class interests it stands for. The scientific theory on the world and society — dialectical and historical materialism — demonstrated that the emergence of the army had been connected to the establishing and development of the society based on antagonistic classes and of the state. As Friederich Engels put it when referring to the Athenian state, it was during that stage of development of human society that the place of the "armed people", who used to organize their defence by themselves in tribes and kindred communities, was taken by an armed "public force", subordinated to the already constituted state power, which could be employed against the people as well [2]. Likewise, the setting up of a public force which was no longer tantamount to the population itself organized as an armed force was considered by Lenin as one of the fundamental characteristics of the state [3].

In contradistinction to the idealistic outlook regarding the army as something isolated, having no connection with the social-economic and political background, historical materialism proved that the army is a social phenomenon, subject to the effects of the laws acting in society, while at the same time having its own laws of existence and development. Therefore, all matters pertaining to the origins, nature, social function, organization, equipment, doctrine, etc. of the army, as of the other components of the military establishment should be analysed starting from the nature of the social system, from the stage of the economic, social and political development of the respective society, at a given moment.

The theses and ideas contained by the documents of the Romanian Communist Party, by the works of Comrade Nicolae Ceauşescu, are fundamental guidelines for Romanian historians when approaching the Romanian military establishment along centuries. During the socialist years, problems such as the emergence of the army, of the other components of the military system in Romania, their development and inter-

[1] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare în şedinţa activului de bază de comandă şi de partid din armată*. 16 septembrie 1978, Editura politică, Bucureşti, 1978, p. 11.
[2] K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 21, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 107.
[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 33, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 9.

Scanned with OKEN Scanner

action, the function they performed are analysed against the background of economic and social-political development, with particular stress on the decisive contribution of the people's masses to the armed struggle. Concomitantly with underscoring the positive traits of the army, Romanian historians have pointed out its class character, the way it was used in the past, at certain moments, by the exploiting classes in support of their own interests, for smothering the great peasants uprisings, and also for supressing the revolutionary struggle of the working class.

In order to provide the most comprehensive possible image of the concept of armed power with the Romanians, of the multiple aspects of its evolution, we set for ourselves the task to deal with the subject starting with the earliest data regarding military organization on Romanian territory, the resistance struggle carried on by the Geto-Dacian tribes, until present times.

A first major aspect to dwell on when studying the Romanian military phenomenon would be the very genesis of the army, which was brought about, on the one hand, by the interest of the enriched class, which had organized its power into a state system, in having a repressive instrument against any opposition whatsoever from inside, while, on the other hand, by the objective necessity to secure a force of defence against dangers from outside. Likewise, one can most positively maintain that the beginnings of military system — consisting mainly of masses of fighters — are to be found in the time of great Burebista (70—44 BC), engaged in fighting both for unifying the state and against populations attempting to invade the Geto-Dacian territory.

However, the elements defining an armed power became visibile particularly after the Romanian independent feudal states had been established. The military organization of that time was hall-marked by both the existing, concrete conditions and possibilities and the traditional elements inherited from the Geto-Dacian forefathers, whose army, consisting of foot soldiers, horsemen and war "machines", had made itself conspicuous through skill in waging wars for the defence of the country's borders, bravery and sacrifice in battle. Romanian chronicler Gheorghe Şincai wrote with justified pride that Roman Emperor Domitian had been compelled to conclude peace with Decebalus, who "in military matters was very skilled, quick-minded and valiant" [4], to recognize him as a king and also to give him money, craftsmen and weapons. Decebalus' merit lay in that he knew how to turn to good account the respite following the defeat of Domitian, by taking energetic steps for strengthening his military system, the resistance forces, as he realized too well that Rome was not likely to tolerate a powerful Dacian state at its Danubain frontier and that, sooner or later, the Roman power would try to

[4] Gheorghe Şincai, *Hronica românilor*, tom I, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 5.

Scanned with OKEN Scanner

turn the country into another province of its own [5], which actually did happen in 106.

After the conquest of Dacia by the Romans, military issues acquired new substance determined, in an earlier stage (until in 271), by the Roman rule and the inclusion of the Dacian military element into the military structure of the former, while after the Romans had left Dacia by the military clashes with the migratory populations and the changes occured in the social political and economic life of the autochthonous population. A few centuries later, the merging of the two peoples, of the Dacian and Roman military conceptions, was to lead to the Romanian military thought and art. "The conquest of Dacia and its transformation into a province of the Roman Empire, for all their drawbacks" — the Programme of the Romanian Communist Party underscores — "led to the blending of the two civilizations, brought about a new economic and social prosperity on this territory, left their mark on the whole subsequent historical evolution of society in this geographical area" [6].

During the making of the independent Romanian feudal states, military activity acquired new dimensions and traits, brought about by the standard of social-economic and political development, by the specific conditions on the Romanian territory.

It has to be emphasized that the military element, too, was part of the continuity and evolution of the Daco-Roman population on Romania's present territory until the birth of the Romanian people and, subsequently, until the establishment of the Romanian feudal states ; the former was incorporated, in one way or another, depending on the economic, social-political development, and taking various organizational forms, into the general evolution of Romanian society as a military structure actually taking part in the fight for the defence of the Romanian people's being, national freedom and independence. "The interval of one thousand years between the leaving of Dacia and the foundation of the Principalities" — as put down by great historian A. D. Xenopol — "is neither a long hiatus in the development of our people, nor an epoch which we do not have any information on ; on the contrary, it is one of the most interesting and richest parts, in point of the fruits it bore, of its history" [7].

Likewise, mention should be made of the fact that until the conquest of Transylvania by the Magyar feudal kingdom, Romanian society knew a similar, almost identical, development on the entire territory within the established political structures (principalities run by voivodes) whose strengthening "was due to a better organization of the army, and

---

[5] Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, București, 1965, p. 201—202.

[6] *Programme of the Romanian Communist Party for the Building of the Multilaterally Developed Socialist Society and Romania's Advance Toward Communism*, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1975, pp. 29—30.

[7] A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a, Editura Cartea Românească, București, p. 9—10.

Scanned with OKEN Scanner

this organization was made possible by the increasing force of the respective structures" [8].

Problems such as the organization of the army in the Romanian states, its social role and function became more visible and comprehensive starting with the 14th century, that is to say with the setting up of independent feudal states. Over the ensuing centuries Romanian military organization and thought were raised to higher levels ; it was then that some great political and military personalities emerged in the struggle for defence of national independence and sovereignty, who acquired continental fame thanks to the scope of their value.

The establishing of the feudal state of Wallachia, during the early decades of the 14th century, and then of Moldavia towards the end of the fifties of the same century, stand for an extremely important moment of the social-political and military history of Romania. "The organization of the Romanian feudal states created conditions for raising the economic and social life onto higher stages, ushered in historical epochs of strong blossoming of material and spiritual civilization on the territory of our country, also marked by the personality of several great patriotic ruling princes" [9].

The productive forces and relations of production were given a powerful impetus after the setting up of the feudal states, while society, the social organization and structure specific to the feudal system. It was on that groundwork of economic and social development that the respective superstructure was built — the state apparatus — within which the army held a major place, for, as anywhere else, armies had an important say both in the internal life of the feudal states and in their struggle for the preservation of independence. Sources attest to the fact that Bessarab — an army commander and ruling prince — took part in the fight carried on by some noblemen against the King of Hungary for possession of the stronghold of Mehadia in 1317. Moreover, the army of the "Wallachians" (that is of the Romanians in Wallachia) is remembered, in 1323, for having participated in a fight between Bulgarians and Byzantians [10]. Likewise, the victory scored by the army of Voivode Bessarab I over the strong army of Carol Robert of Anjou, King of Hungary, at Posada (1330) was particularly important for Wallachia's asserting herself as an independent state. This battle stands out "as one of the most glorious fights carried on by our people along its millenary history" [11], bringing about a substantial strengthening of Wallachia, of her independence.

---

[8] *Oastea cea mare*, Editura militară, București, 1972, p. 30.

[9] *Programme of the Romanian Communist Party for the Building of the Multilaterally Developed Socialist Society and Romania's Advance Toward Communism*, pp. 30—31.

[10] *Istoria medie a României*, partea I-a, Editura didactică și pedagogică, București, 1966, p. 86.

[11] *File din istoria militară a poporului român*, vol. 2, Editura militară, București, 1974, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

Another element of the concept of armed power, closely connected with the genesis of the army, is its function. In this respect, some outstanding historians, while correctly establishing the moment of the emergence of the army, considered that this was brought about exclusively by the need for defending the country, thereby overlooking the nature of the internal function of the army. These historians, though admitting that many a time the vicissitudes of history compelled the Romanian people to defend, arm in hand, their country, existence and freedom against all kind of foreign invaders, the brilliance of the military actions undertaken by some famous army commanders, when dealing with subjects of military history, failed to grasp a number of factors that led to the setting up and development of the army, on account of their limited outlook on the social phenomena and research methods. However, it is a known fact that the Romanian army was employed by ruling princes or great boyars for multiple purposes : as an instrument of class domination, for taking over the power, for strengthening central authority, as a force for the country's defence, etc. Social-historical practice has demonstrated that at times one of the army functions — the internal or the external one — may prevail, come to the fore, but they are dialectically connected as permanent features of the military establishment. Therefore, we consider that the relation between the internal function of the army and the external one can be better understood if one tries to find which of the two acquired, under certain circumstances, preponderance. In societies based on exploitation, the positive part had by the army, at a given moment and during a given frame of time, is expressed by the extent to which its activity agreed with the people's vital aspirations, thereby objectively going beyond the framework imposed by the ruling minority.

Along their millenary history, the Romanian people were often compelled to carry on a firm and ceaseless struggle against a great many enemies aiming at kneeling them down. "The whole history of the Romanian people is the history of continuous class struggles, of battles fought by the people's masses for liberty and social justice, for safeguarding its national being and independence, for progress and civilization" [12]. That state of things left its mark likewise on the outlook on the country's defence, which reflected, among other things, also in the fact that the organization and equipping of the army, of the other components of the military system, the conception regarding their committment to battle, the forms and methods, of action contemplated, etc., all took into account mainly the defence of the country's independence and sovereignty, Nicolae Bălcescu, the great thinker and militant of the 1848 Revolution, provided a brilliant synthesis of this major principle, when writing that "The Romanians never showed any inclination for invading

[12] *Programme of the Romanian Communist Party for the Building of the Multilaterally Developed Socialist Society and Romania's Advance Toward Communism*, p. 31.

Scanned with OKEN Scanner

wars /.../ It was more at home that they waged wars /../ Best illustrated with the Romanians has been the defensive war, considered as part of the war strategy or policy" [13]. The value of Bălcescu's assessment lies in that he pointed to the backbone of the part played by the armed power with the Romanians to be found in present-day military thought as well.

After the feudal states had been set up and concurrently with the Romanian countries advancing on the road of economic and social-political development, the army was almays present, in one way or another, in all great events. While preserving its function of an instrument of the ruling classes, the Romanian army, led by some remarkable ruling princes, achieved everlasting feats in the struggle for defending the people's being, freedom and independence. Supplying a comprehensive assessment from the historical viewpoint of the role played by the army in the country's defence, Comrade Nicolae Ceaușescu said : "The valiant army of the fearless Decebalus, the legendary leader of the Dacians, the staunch soldiers of our famous voivodes and great army commanders — Mircea the Old, Ioan of Hunedoara, Vlad the Impaler, Stephen the Great, Michael the Brave —, expressing the undying love of liberty of the people, heroically and valiantly defended the ancestral land, generously shed their blood for it, chose if needed heroic death rather than bow down to the enemies, never betrayed the cause of the people" [14].

The military system in Romania presents some prevailing original characteristics brought about by the concrete particular circumstances in which the Romanian states developed, which of course does not mean that the experience of other countries was not used, however organically assimilated, at different times. As far as military development is concerned, specific autochthonous elements may be distinguished, among other things, also by the difference that existend between the structure and organization of the armies of the Romanian countries and those of other countries, by the fighting forms and methods they employed. During the Middle Ages, for instance, the armies of various Western countries, generally fighting offensive expansionist wars, had smaller effectives when compared to the number of the inhabitants ; they were heavier, on account of their equipment and weapons, and preferred fighting in open places ; on the other hand, the Romanian states boasted of light mobile armies, suitable for waging wars on the move, and able to carry on defence actions and then pass quickly to swift counterattacks ; the fighting methods and devices employed by the armies of the Romanian countries, consisting in most cases of the broad people's masses — *the greater army* — were chosen depending on their own capabilities, as well as on the enemy's weapons, tactics

---

[13] Nicolae Bălcescu, *Opere*, I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pp. 26—27.

[14] Nicolae Ceaușescu, *Romania on the Way of Completing Socialist Construction*, Vol. 3, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1969, p. 330.

Scanned with OKEN Scanner

and psychology ; in this respect, Romanian voivodes and ruling-princes evinced remarkable ingeniousness in preparing and leading the battles, which prove that great Romanian army commanders almost always rejected schematism and clichés in the field of military art. It was precisely due to the qualities they evinced and the victories they scored that they acquired European fame, being respected and appreciated by friends, while feared by enemies.

The Romanian army, the fundamental element of the military power, kept developing by gradually changing its structure, organization and equipment until it was dissolved in the 18th century concurrently with the setting up of the Turkish-Phanariot régime. While during the earlier stages of feudalism the boyars' bands prevailed, in time an ever greater role was acquired by the ruling-prince's army, within which the standing element developed uninterruptedly. Though at the time the boyars' bands played a decisive part, particularly as far as effectives were concerned, and the boyars enjoyed great autonomy, they nevertheless had some committments to the ruling-prince. Any call of the prince was to be answered by the boyars' subjects who were supposed to bring "their horses, cloth mantles and arms". Moreover, on a certain day of the year, the boyars, armed and on horseback, with their bands and all, were due to go up for a "checking" — as put by outstanding historian Nicolae Iorga — which was nothing else but a testing of their combat readiness. Romanian historians held different views with respect to feudal division, state centralization and military organization during the Middle Ages. Irrespective of one opinion or another, one thing is obvious : on Romania's territory the Middle Ages had specific peculiarities brought about by the economic conditions, the social-political organization, against the general background of the time, which means that the armed power, the military organization and fighting methods in their turn took specific forms. "The army led by Mircea the Old" — historian Barbu Cîmpina said — "was the natural result of the time, of the conditions of the social-economic development, of the forms of political organization and of the fighting traditions, inherited from his forefathers. It could be and actually was nothing else but the mirror of feudal division in Wallachia" [15].

As regrads the role played by the army within the general framework of military structure, it is worth mentioning that during the establishing and development of the Romanian states the standing army emerged and developed and within it an important part was played by the ruling-prince's army. In case of emergency, besides the smaller army, formed of the two basic categories — *curteni* (men raised to the nobility by the voivode, bound to answer the latter's call to arms in case of war) and *slujitori* (free people who, though not noblemen, were exampt from certain taxes in exchange for some administrative, and, in

[15] Barbu Cîmpina, *Scrieri istorice*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1973, p. 249.

Scanned with OKEN Scanner

wartime, military duties they were supposed to pay) — peasants, craftsmen, etc. were likewise called to arms, which gave the country's army strength and a mass character — *the greater army*. The term *greater army* expresses, first and foremost, the substance of these troops which included "all the country's inhabitants who were able to bear arms" [16], and which was summoned by, the voievode "when a particular military effort was required" [17] for defeating the invading enemy. The term *greater army* was first recorded by Wallachian documents in early 15th century, in Mircea the Old's time, whose reign was characterized, among other things, by a better organization of the state ; in Transylvania it appeared in Iancu of Hunedoara's time, while in Moldavia the *greater army* is referred to during the battle fought by the Moldavians against the Poles at Crasna in 1450, but particularly during the reign of the valiant ruling-prince Stephen the Great, who, in the battle of Baia (1467), had approximately 12,000 men, most of whom owners of small plots of land [18], whereas in the battle of Vaslui (1475), when he "skilfully" [19] defeated the Turks, the prince boasted of an army almost 40,000 strong. Calling the peasants to arms, a result of the fact that the Ottoman Empire, at that time the main antagonist of the Romanian countries, ranged over greater numbers, which the *smaller army* could not face with full chances of success, was in itself an innovation in the field of military organization. The autochthonous element prevailed as long as the masses of peasants and townsfolk were called to arms, therefore until the 16th century. "This army, consisting exclusively of natives, having a strongly homogeneous character, that had not blended with any foreign element whatsoever and indestructibly linked to the country's body and soul" — A. D. Xenopol wrote when referring to the 15th century army — "showed very good discipline and was capable of brilliant performances" [20]. Therefore, characteristic of the armies of the Romanian countries was the fact that the bulk of the soldiers came from among the people, from those social classes and categories that were interested to the greatest extent in defending the country against enemies from abroad, a distinctive feature that was to be preserved likewise throughout the capitalist system.

As a result of feudal exploitation getting stronger in the period that followed, through an intensified subjection of the peasantry, the development of productive forces and likewise through increased complexity of weaponry, as early as the 6th century the participation of the peasants in the army decreased — therefore, also the role of the *greater army* — and at the same time mercenaries started being used,

---

[16] *Istoria României*. Compendium, Editura didactică și pedagogică, București, 1969, p. 118.

[17] *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 337.

[18] *Istoria medie a României*, partea I-a, p. 227.

[19] Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 92.

[20] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, p. 28.

Scanned with OKEN Scanner

who, nevertheless, could not solve the problems pertaining to the defence of the Romanian boundaries, not as it had been done before, as they mainly performed the role of the prince's guards and were an instrument of the ruling class for oppressing the masses. Employment of mercenaries, though resorted to in this country as well, never reached the scope and importance it acquired in Western European countries and, historically speaking, did not last much either.

Economic and social development resulted in the equipping of the army with increasingly improved arms, which brought about ceaseless changes in its structure, and also in the methods of preparing and waging war. A principle put forth by Karl Marx proved true in the case of Romania, too, for, as he said : "The discovery of a new war instrument, the fire arms, necessarily altered the whole inner structure of the army, the relationships which enabled individuals form an army and act like an army change, and so did the relationship between different arms" [21].

The concept of armed power acquired wider scope when the earliest elements of a *national standing army* were set up, then after the Revolution of 1848, but particularly after the Union of the Romanian Principalities in 1859. "The present Romanian uniform and organization of the army have produced great joy to the entire capital", «Curierul românesc» reported early in the fourth decade of the last century. "To each and every Romanian this is a revival of the nation" [22].

Army matters held a major part in the political-social endeavours ot the progressive forces both during the ideological and organizational preparations made for the 1848 Revolution and during the latter's development in the Romanian countries. On the one hand, this meant bringing the army of the time along the path of the revolution, while on the other, setting up a distinct category of armed forces that would ensure, alongside the army, the defence of the revolutionary régime.

The progressive militants of that time, first and foremost of whom Nicolae Bălcescu, approached the question of the new native army by permanently referring to the important part played by the military establishment throughout the Romanians' history, and that was the reason why they acted for putting it at the service of the national struggle, in other words for changing it from a mere instrument securing law and order into an efficient military organism of national defence. It was not accidental either that in 1838, the National Party in Wallachia included in its programme the need for a military system capable to ensure the training of all inhabitants with a view to defending the country ; the idea was put forth that "besides the standing

[21] Karl Marx, Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, ediția a II-a, Editura de Stat pentru Literatură politică, București, 1955, p. 75.

[22] V. Nădejde, *Centenarul renașterii Armatei Române (1830—1930)*, Tipografia Cultura românească, Iași, 1930, p. 29.

Scanned with OKEN Scanner

army", a "national guard" [23] should be set up, while the need was stressed for "each and every Romanian who is able to bear arms" to become "a soldier" [24].

A scientific, critical analysis, on comparative grounds, of the Romanian army for a period covering nearly one decade and a half (1830—1844) was provided by Nicolae Bălcescu in the valuable writings he produced at that time, as he actually was a theorist of real ability, with sound deep knowledge of the Romanian people's historical past, and of the military history of other nations. Taking into account the manifold influence of the army upon the social-political life of a state, the former's social role and function. Nicolae Bălcescu confessed and, likewise, explained why he attached the utmost importance to the army; in his work *Armed Power and Military Art Since the Foundation of the Principality of Wallachia Until Present Days*, published in 1844, he says: "I preferred writing on the military establishment before anything else, as this is the most wonderful thing our parents had, as it has brought grandour and power to this country for four centuries and, finally, beacause I am convinced that if the Romanians' country ever takes the place she deserves among the peoples of Europe, this will be mainly due to the revival of her old military institutions". It was he again, with his well-known enthusiasm and pathos, who said: "Having inherited a series of rights, for the preservation of which our forefathers made so many sacrifices over past centuries, be it that the memory of those heroical times awakens our sense of duty for enlarging and preserving this fatherly heritage for the future" [25].

Militating for the changing of the old economic, social and political relations, for setting the Romanian society on modern progressive foundations, the leaders of the 1848 Revolution likewise attached great importance to the then military organism, to the part the latter was to play in the preparation, development and consolidation of the revolutionary achievements. Moreover, they concerned themselves with the image the army was to get after the sucess of the revolution, with the place the former was to hold within the country's defence system. The revolutionary forces acted beforehand for winning over quite a great number of officers, so that as far back as at the outset of the movement a number of officers joined the popular actions together with the units or subunits they were in command of.

The programme documents of the 1848 Revolution also included, as a measure of the utmost importance, the need for refreshing the army and for setting up new types of defence structures, closely connected to the revolution. Thus, one claim of the 1848 revolutionaries

---

[23] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834—1849*, Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 222.

[24] *Ibidem*, p. 219.

[25] Nicolae Bălcescu, *Scrieri militare alese*, Editura militară, București, 1957, p. 70.

Scanned with OKEN Scanner

in Wallachia referred to the setting up of a national guard, which would defend the public liberties proclaimed by the revolution [26], a step decreed by the government on June 14/26, 1848 ; the programme of the revolutionaries in Moldavia stipulated to the same effect "the setting up of city and rural guards /.../ for defending the country and public welfare" [27] ; in Transylvania, the National Assembly convened at Blaj on May 3—5/15—17, 1848, emphasized that "The Romanian nation demands the arming of its people, the national guard, for defending the country at home and abroad. The Romanian militia should have their Romanian officers" [28]. The assembly of the Romanians in the Banat, held at Jugoj on June 15/27, 1848, decided the arming of the people in six days' time" [29].

The main task of the national guards was to defend domestic order ; in the event of an attack from outside they were called to prevent the enemy from penetrating into the localities they belonged to. Members of national guards were recruited from among the people's masses, citizens aged 20 to 50. An intense propaganda activity was carried on for their enlisting in the national guards that ended in a success. In Bucharest, for instance, the national guards boasted five legions, ten battalions and 40 companies [30] by the end of August 1848. Special contribution to providing the revolution in Wallachia with the necessary military means was made by General Gheorghe Magheru. As a minister in the provisional government of the revolution, but particularly in his capacity as "commanding general" of the "irregular" armed forces and inspector of the national guards he acted especially for securing a military basis for the revolution, being the organizer and commander of the camp at Rîureni, Vîlcea county.

Over 1848—1849 the Romanians in Transylvania, too, set up their own revolutionary army led by Avram Iancu, which proved its capacity during the hard times the Transylvanian revolution went through.

Anticipating a foreign intervention aimed at suppressing the revolution in Wallachia, Eftimie Murgu, the revolutionary democratic thinker and outstanding leader of the revolutionary movement in Banat in 1848, wrote to Nicolae Bălcescu in June 1848 : "Brethren ! Your foremost concern should be for arms ! You should have an army at the soonest, at least to be able to cope successfully with the first onrush" [31].

The qualitatively new element of the concept of armed power with the 1848 revolutionaries when compared to earlier epochs lay in

---

[26] *Istoria României*, vol. IV, 1964, p. 65.

[27] Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura Politică, București, p. 146—147.

[28] Victor Cheresteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, Editura politică, București, 1966, p. 462.

[29] Vasile Maciu, *Caracterul unitar al revoluției din 1848 din țările române*, în *Studii*, nr. 5/1968, p. 837.

[30] *Studii — revistă de istorie*, nr. 4, 1965, p. 886.

[31] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916*, Editura militară, București, 1969, p. 45.

Scanned with OKEN Scanner

the fact that the military establishment was conceived as a defender of both the country against her enemies from abroad and of the gains of the bourgeois-democratic revolution, thereby combining the internal and external functions. As is known, that programme failed to be fully implemented at the time, on account of unfavourable conditions at home, and also of the actions carried on by foreign forces to crush the revolution.

With the accomplishment of the union of Moldavia with Wallachia in 1859, the army started being developed in keeping with the new changes, as the army of the national state. The progressive elements that marked that moment as compared with the previous period were rendered obvious through a number of steps taken with a view to accomplishing the unification of the army : the General Staff was set up, training, the quartermaster service and administration merged, and only one minister of war was appointed. These measures proved their relevancy particularly through the role the rulers of the new unified state, headed by Prince Alexandru Ioan Cuza, bestowed upon the army as one of the key factors meant to ensure the strengthening of autonomy and pave the way for winning full independence in acoordance with the feelings and aspirations of the people's masses *. The programme laid out in May 1860 also stipulated, among the reforms envisaged by the government led by Mihail Kogălniceanu, the "Sound and thorough organization of the armed power in keeping with the needs and resources of this country" [32]. Nine years later, Mihail Kogălniceanu, then Minister of the Interior, when speaking about turning the recruiting law operational, told the prefects that they should "do so that each man, no matter what class he belongs to, should perform this lawful duty, a binding one for each and every one. It would be monstruous if only the working class was actually compelled to military service, to answer the country's call and give its share of blood" [33]. In the laws passed over the period 1860—1877, the armed power was given a definition combining traditional elements with modern ones, an organization which had the following general structure : standing army, militias and — *gloatele* (a special military category). However, the standing army continued to be the main element of the military system.

---

* For instance, in 1863, after secularization of monastery properties, when there were rumours in connection with a possible interference from outside, Prince Cuza and the government took a series of measures for strengthening the army. However, as the state did not have sufficient money, the support of the population was resorted to. That action resulted in the collection of 1,921,368 lei for purchasing cannon. Each county offered an amount of money which was equal to the cost of one cannon (32,000 lei) ; schoolboys also took part in this action (Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza*, Ed. științifică, București, 1966, p. 220). The efforts made over those years for strengthening the army bore fruit only two decades later during the Independence War of 1877—1878.

[32] Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 230.

[33] *Ibidem*, pp. 273—274.

Scanned with OKEN Scanner

During the second half of the last century a number of political and military personalities expressed interesting, at times even progressive, points of view on the role and structure of the military organism, though, however, they maintained within the limits of the classes they belonged to. In 1871, for instance, Ion Ghica suggested that the country's relief and defence means should be carefully studied, and by taking into account the traditional ways, that corps of military from Mehedinți, Gorj and Vrancea (therefore, from different parts of the country) should be set up, which would know the methods and devices of defence warfare. By knowing every valley and dale, the paths, hilloks, hills and mountains — he wrote — the former would be able to put up a particularly efficient resistance [34]. "By organizing local corps" — Ghica pointed out — "in counties or on vast territories actually to form a network all over the country, led by officers able to be familiar with and carry out strategic actions in keeping with their location, and likewise by decreasing the standing army, or active as it is called, only to some special corps, we could have a general arming" [35]. The solution suggested by Ion Ghica — "reducing the standing army" — was actually aiming at diminishing the budget earmarked for the maintenance of the army, given the difficult financial condition of the state at that time. What Ion Ghica could not understand was the fact that such "corps" had to go together with the standing army. As a matter of fact, the 1877—1878 war waged for winning Romania's independence proved that Ghica's solution did not answer the imperative pursued by Romania. The 1877—1878 war and likewise the ordeal the Romanian army was put to during the two world conflagrations in the first half of this century were as many undeniable proofs of the necessity to maintain and strengthen the standing army, and of the part the latter plays within the country's military power. The conclusion resulting therefrom is that, in actual fact, the share of the standing army has to be neither exaggerated nor overlooked, that there has to be an adequate, scientifically assessed, balance between the latter and the other elements making up the military system.

After the successful outcome of the campaign of 1877—1878 the country was faced with further important aspects related to the development and strengthening of the military organism. A document of the time said that war "confronts the country with the need of reappraising many of the fundamental laws. Among them, the most important one, requiring top priority starting this very moment, is that on the organization of the army, the shield of the independence we won by means of arms. It /the army/ cannot be a one-man job, whether a man of genius or not, for significant armed power requires many years of endeavour, common viewpoints, and likewise an uninterrupted and unswerving flow of ideas" [36].

---

[34] Ion Ghica, *Scrieri economice*, vol. II, București, 1937, p. 146.
[35] Ion Ghica, *op. cit.*, vol. II, București, 1937, p. 146.
[36] Bucharest State Archives, private stock "C", file 3, p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

Once the war of independence was over, the concept of armed power acquired new substance in the outlook of the working class — which increasingly asserted itself in the social-political life — and particularly of its political party, being superior to the one circulated by various representatives of the exploiting classes. In this respect, it should be pointed out that the working class movement in Romania realized as early as its beginnings the class character of the army, declaring themselves in favour of an arming of the people. In 1879 a newspaper in Jassy wrote in support of those ideas that, were the people faced with a powerful aggressive army, "it would resort to partisan warfare" [37]. Late in the 19th century, in a historic study entitled "What Do Romanian Socialists Want ?", Constantin Dobrogeanu-Gherea put forth the thesis of "Dissolving the standing army and arming the people" [38], in keeping with the ideas prevailing in the international working class wovement of the time. In the ensuing years, the working class press insisted on that idea, advocating the need for modifying the military organization of the Romanian state.

The attitude of the working class movement towards the military organism was devoted large space likewise in the documents of the Congress for reestablishing the Social Democratic Party (1910). Item 21 in the party programme stipulated : "Considering the army solely as a means for the country's defence, and not for repressing the struggle of the working class movement for emancipation, we demand that the standing army should be turned into national militia, while until then we should have one year term military service followed by reserve service. Abolishment of military law and introduction of compulsory education in barracks /.../ The standing army is the most powerful support of monarchy and capitalism" [39].

After the setting up of the political party of the working class and at the same time with the political-ideological maturing of the working class movement in Romania, a new tactical outlook made itself evident, a change in the attitude of the socialist movement towards the army. As early as in January 1911, "România muncitoare" clearly expressed the stand of the socialists to this respect : "We do not demand a mere abolishment of standing armies, but their changing into truly national armies. Those claiming that we, the Romanian social-democrats, want the army disbanded, do not know our programme, or are deliberately misleading their readers" [40].

Moreover, the socialist movement realized the need and importance of winning the army over on the side of the masses, of revolutionary struggle. The Romanian socialists frequently paid attention to organizing actions aiming at exerting political influence upon the mi-

---

[37] *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. I, 1865— 1900, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 54.

[38] *Ibidem*, article "Ce vor socialiştii români" ?, p. 357.

[39] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România 1910—1915*, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 34—35.

[40] "România muncitoare" of January, 30, 1911.

Scanned with OKEN Scanner

litary, at educating them in the spirit of love for one's people, at determining the military to enter the country's political life, at the whole people being granted democratic rights and freedom, the army included, as an organical part of the people. "The masses called to the colours" — «România muncitoare» said — "have to be raised and educated among the people, so as to live and fight for the latter's joys and claims, respectively, and be familiar with the life and problems this society is wrestling with" [41]. Likewise, Romanian socialists consistently urged the military to join the cause of the oppressed masses wherefrom they themselves came. Relevant to this respect is the manifesto addressing "Those discharged and in reserve", carried by "România muncitoare" during the peasants' uprisings of 1907, in which socialist militant M. G. Bujor urged the workers and peasants wearing military uniform not to shoot at their insurgent brethren, and even to pass on the latter's side.

Of what has been said so far, we reach to the conclusion that ever since the emergence of the proletariate in the arena of history the concept of armed power has been the scene of a conflict at the conceptual level between its interests and those of the exploiting classes. Realizing the class character of the army, the proletariate, its organized revolutionary movement took active steps with a view to preventing the bourgeoisie and landed gentry from using the army for their mean selfish purpose, while at the same time militating for its changing into a revolutionary army, whose main goal should be defence of the interests of the proletariate and of the entire nation, and for the arming of the people. Indeed, the idea of renouncing the standing army and of arming the masses was a major concern of Marx, Engels and Lenin, who connected that matter to the very fulfilment of the working class' historic mission, namely that of a grave digger of capitalism and builder of the socialist system. "The social-democrats" — Lenin wrote in 1903 in his «To the Poor in Villages» — "demand that the standing army should be dissolved, that it should be replaced by people's militias, so that the whole people be armed" [42]. In the ensuing period, when Lenin realized that, given the military power imperialism dosposed of, the defence of the socialist country would have been impossible in the absence of a strong standing army, he gave up the thesis regarding the dissolving of the standing army, and replaced it with that on the dissolving of the bourgeois army and the establishing of a new, socialist one, a reliable defender of the people's revolutionary gains. Consequently, with the victory of the Great October Revolution and in order to protect its achievements, Lenin raised the matter of organizing a standing army of the proletariate, as its own military establishment that was radically different from the bourgeois army.

---

[41] Ibidem of October 31, 1913.

[42] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. I, Editura politică, București, 1962, p. 168.

Scanned with OKEN Scanner

The concept of armed power, the view on its character and on the rôle played by its component elements acquired new, truly scientific, substance in Romania after the setting up of the Romanian Communist Party. The First Congress of the Romanian Communist Party stated the Romanian communists' stand towards the then army, pointing to the need for changing it into a people's army. As this particular goal depended on the accomplishment of socialist revolution, in the ensuing period the RCP laid stress on the need for revolutionary activity to be carried on within the army with a view to winning the military over on the side of the masses' struggle. The Romanian Communist Party worked out and permanently developed a military outlook of its own, which it kept on enriching with new theses and conclusions, brought about by concrete conditions and realities, by a continuous confrontation with life.

The Romanian Communist Party expressed its attitude with regard to the army, the tasks devolving upon it for carrying on revolutionary activity within the ranks of the military, as well as the ways and methods to do it, in the programme-documents issued over 1921—1944 by the congresses and plenums of the CC of the RCP and also on some other occasions. One of the resolutions of the Central Committee said: "The Romanian army has to be democratized so that it changes from an instrument of oppressing the people into the latter's defender" [43].

When the danger of Hitlerite invasion had become impending, the RCP considered that Romania's salvation necessarily lay in the strengthening of the army, the arming of the people's masses and in establishing some efficient measures regarding the organization of the country's defence. By proving to be the only consistent political force able to rally all the sound elements of the nation and lead the joint action of all patriotic forces with a view to defending independence and sovereignty, the RCP called the people to armed resistance, declaring itself ready to defend "the independence of Romania with arms in hand, should our country be compelled to wage a war of national defence against fascist imperialism" [44]. As a result of the activity carried out by the RCP and the other patriotic democratic forces, the 1939 partial mobilization was answered not only by those who received call-up orders but also by a much greater number of citizens, stirred with the flame of love for their homeland and the determination to defend it at those crucial moments. Moreover, the RCP considered that raising the combat capacity of the army, so that it should be able to fulfil its mission of defending the country, was closely connected with taking all necessary measures for democratizing the army and strengthening that political and moral force called to give Nazi Germany and the states aiming at revising the peace treaties the response they deserved.

---

[43] *Documente din istoria Partidului Comunist Român, 1934—1937*, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 443.

[44] Nicolae Ceaușescu, *Romania on the Way of Completing Socialist Construction*, Vol. I, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1969, p. 350.

Scanned with OKEN Scanner

In the years of military-fascist dictatorship the Romanian Communist Party, facing terror and repression, intensified ist activity among the rank and file and the command staff. Of the numerous documents attesting to the concern evinced by the Communist Party for winning the army over on the side of the liberation cause, here is an excerpt of the manifesto issued on May 1, 1944, which read : "Soldiers, NCOs, officers and generals ! Refuse to fight and die for criminal Hitler and Antonescu ! /.../ Disarm and crush the Hitlerite invaders /.../ Defend and save the honour, independence and wealth of the Romanian people" [45]. In another manifesto, of August 1944, the RCP again addressed the military : "You are bound to fight for the saving of the Romanian people and state and for the liberation of our brethren in Northern Transylvania. Turn weapons against traitors /.../" [46]. The justness of the party outlook in that respect was demonstrated at those decisive moments when, under extremely difficult conditions, officers, generals and the rank and file alike — imbued with patriotism and evincing much sense of responsibility for the country's destiny — answered the call to take part, as a whole, in the achievement of the antifascist and anti-imperialist revolution of social and national liberation of August 1944. History has not known many such instances like the one when the broad national coalition of democratic, antifascist and patriotic forces, formed under the decisive impulse of the Communist Party, succeeded in determining the entire Romanian army to turn weapons against the fascist invaders the way it happened in Romania in August 1944.

The victorious antifascist and anti-imperialist revolution of social and national liberation fully proved the justness of the political line pursued by the RCP, its organizational capacity and force of mobilization. On August 23, 1944, Antonescu's dictatorship was overthrown, Romania went out of the war waged against the USSR, turning weapons against Nazi Germany, and she joined the anti-Hitlerite coalition. The helm of the country was taken by a government which included in its programme the goals stipulated in the platform of the National Democratic Bloc. The historic event of August 23, 1944, thus marked the beginning of a people's revolution in Romania, of a new era in the history of the Romanian people, of some deep revolutionary changes that were to unfetter all the creative potentialities of the people's masses and direct them towards making a society free of exploitation, the socialist society.

The victory won by the antifascist and anti-imperialist revolution of social and national liberation, the participation of the entire army in the accomplishment of that historic act showed how just and necessary had been the revolutionary activity carried on among the military for decades on end.

---

[45] *Documente din istoria Partidului Comunist Român*, ediția a II-a, Editura pentru literatura politică, București, 1953, pp. 376—378.

[46] *Ibidem*, p. 387.

Scanned with OKEN Scanner

The Romanian army, animated by the lofty goals of the insurrection and the victories it had won, while also enjoying active support on the part of the whole people, went on fighting with unmatched heroism, shoulder to shoulder with the Soviet army, for liberating Romania's north-western part, afterwards participating in the battles fought for the liberation of Hungary, Czechoslovakia and Austria until the ultimate defeat of Nazi Germany.

During the insurrection of August 1944 and the anti-Hitlerite war, the process was started of changing the Romanian army into an army meant to serve exclusively the interests of the Romanian people. This process continued uninterruptedly in the ensuing years, lending the present Romanian army a new social-political physiognomy, in keeping with the nature of the socialist system.

Highly appreciating the stand of the Romanian army against the background of the revolutionary events in the autumn of 1944, and also in the winter and sping of 1945, Comrade Nicolae Ceaușescu showed : "Having clearly established the strategic aim, our Party paid special attention to work in the army, both in the ranks of the soldiers and those of the officers and generals. This was the more necessary as the reactionaries and the monarchy were still placing their hopes in certain military cadres with a view of carrying out their plans. However, as you know, the hopes of reaction proved to be an illusion — most of the officers and generals joined the democratic forces and followed the policy of the Romanian Communist Party" [47].

The party brought about deep changes in the consciousness of the rank and file and likewise of most of the officers and NCOs, by intensifying its political-educational activity among the military ; as a result, the army actively and fully joined the great revolutionary changes then being effected in the country. During the period under discussion, the RCP evinced consistent concern for a reorganization of the army on democratic bases. There is a great number of documents attesting to this fact. For instance, the resolution of the National Conference of the RCP of October 1945 said, among other things : "This conference has in view that the officers, NCOs and soldiers should enjoy equal political rights with all the citizens of this country" [48]. The programme-platform of the Democratic Parties Bloc of 1946 stipulated that the army, "a defensive shield of the interests of the democratic Romanian state", would be strengthened through "equipping it with modern material, training it in keeping with the new technical devices, through reinforcing discipline and ensuring better living conditions for officers, NCOs and the troop" [49].

During the struggle for setting up a democratic government, for the implementation of the land reform, and likewise in the vortex of the

---

[47] Nicolae Ceaușescu, *Romania on the Way of Building up the Multilaterally Developed Socialist Society*, vol. 4, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1970, p. 594.

[48] "Scînteia" of November 1, 1945.

[49] Ibidem, May 20, 1946.

Scanned with OKEN Scanner

events that occurred at the time such as the parliamentary elections of 1946 and the abolishment of monarchy, the army stood by the side of the people, though the process of revolutionary change it was undergoing was only in an earlier stage. On stressing the role played by the army in the progressive advance towards establishing new revolutionary social and state structures in Romania, the General Secretary of the Communist Party underscored that "in the carrying through of the national antifascist armed insurrection, in the establishment of the first democratic government and in the creation of conditions for proceeding to building socialism, the armed forces — command cadres, officers, generals included — followed the line traced by the Communist Party, sided with the people. This has been of great importance for the victory of all the fights waged in Romania" [50].

One may say that over 1944—1947, when deep democratic changes where effected, the army made a major contribution to the former's carrying into effect. It could be found on the barricades of the insurrection and in the battlefields of the anti-Hitlerite war, or among the demonstrators claiming the setting up of a democratic government, etc. The merit of the RCP lay in the fact that it succeeded in finding adequate forms and methods for influencing the army, for winning it over on the side of the masses, of the revolution. The changes undergone by the army during the years of the people's democratic revolution were but moments of accumulation in the ample and through-going process of structural changes effected in the entire military establishment — a process that became deeper and acquired qualitatively new substance during the socialist stage of the revolution.

In those years different views were expressed with respect to the military doctrine and structure of the Romanian armed power, which generally advocated a return to the traditional doctrine.

Concomitantly with embarking on the socialist stage of the revolution a comprehensive military conception has been adopted on the management, structure, training and equipping of the army, conceived as a new type military force — a popular socialist one — entrusted with the mission of being a reliable shield to the people's revolutionary gains, to the independence and sovereignty of the homeland.

Led by the RCP, the army has undergone deep qualitative changes, in the socialist years being turned into a modern military force in keeping with the characteristics of the new system — the socialist society — that met with full success in Romania.

One of the defining features of the Romanian army is precisely the close link achieved between the former as a whole and the people with all their aspirations. "Only by continuously strengthening this organic fusion with the working people, with the peasantry and intelligentsia, regardless of nationality, will the Army be able to successfully fulfil its primordial duty of defending the peaceful work of the Roma-

[50] Nicolae Ceaușescu, *Romania on the Way of Building up the Multilaterally Developed Socialist Society*, Vol. 8, Meridiane Publishing House, 1973, p. 266.

Scanned with OKEN Scanner

nian people, builder of the socialist society, against all attempts by imperialism, by reaction against the liberty and independence of our Homeland, against building the free and happy life of the working people"[51], Comrade Nicolae Ceaușescu, General Secretary of the RCP, pointed out.

Flesh of this nation's flesh, the army harmoniously combines combat training with participation in the work of building socialism, thereby really fulfilling its duty towards its people and homeland.

By faithfully observing the principle according to which defence of the socialist homeland is the cause of the entire people, the party has put into practice a set of measures meant to ensure the general training and arming of the people so that, should there be an aggression, all the citizens of this country may be ready to fight together with the army for defeating the invading enemy, in defence of socialist Romania.

The system of defence — an expression of the indivisibility of building and safeguarding by arms socialist Romania — provides an improved organizational framework to the army asserting itself as the armed arm of the people. Within the system the army represents the main force to face the agressor, as a result of its organization, equipment and training, of its great operational capability. The army represents the backbone and the stable strong component of the military system carrying out important tasks as regards the training of the other components of the entire population, so that the people as a whole be engaged, under the leadership of the Communist Party, in the armed struggle against any agressor that would jeopardize the revolutionary gains of this people, the country's independence and sovereignty, Romania's territorial integrity.

The tasks devolving upon the army within the military system are clearly stipulated in Law No. 14 of 1972 on the organization of national defence. The Tenth Congress of the RCP, putting forth a comprehensive definition of what defence of the homeland means, pointed out that under present-day conditions in the event of a war not only the army but all the citizens should be ready to fight for defending freedom and state independence. The setting up of patriotic guards and of youth military training units, of the other people's formations for defence, the close cooperation between them all and the military units are the guarantee of the permanent growth of the defence capabilities of socialist Romania.

When speaking of the constant concern shown by the RCP in preparing all components of the national system of defence for defending the homeland, the General Secretary of the Romanian Communist Party pointed out that: "an important place within our concern for strengthening the defence capacity and for training the mass of the

---

[51] Nicolae Ceaușescu. *Romania on the Way of Building up the Multilaterally Developed Socialist Society*, Vol. 4, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1970, p. 459.

Scanned with OKEN Scanner

people so as to be able at any moment to cope with the tasks of defending the revolutionary gains and the independence of the homeland is held by the patriotic guards and the youth military training units which, too, by close cooperation with the Army units, are recording many good results in improving their military skills. The army and the military units should keep paying attention to ensuring a rising level of military training of the patriotic guards, to helping military training of the youth proceed under even better conditions, bearing in mind that a possible armed confrontation would necessitate a general participation of the people in this fight. That is why we must do our utmost to make sure that each and every citizen be able at any moment to defend the socialist gains, the independence and sovereignty of our homeland — the same as he today is carrying through the Party policy of building socialism" [52].

Being ready at any moment to fulfil its sacred mission of defending national independence, the socialist gains of the Romanian people, the Romanian army is simultaneously engaged in the economic development of the country.

In this respect, viewing the army as part and parcel of the people and flesh of the flesh of our socialist nation, the party entrusted the former also with the task to take part effectively in the development of the national economy. "It goes without saying that the Army — an inseparable part of the state, an expression of our people's determination —", the General Secretary of the Romanian Communist Party underscored, "cannot be but an active participant in carrying into effect all steps in support of the development of economy, of our socialist society in general. The improvement of fighting readiness itself, the possibilities of technical endowment, the way in which our Army will have to fight — if this would be needed — actually require a close link with the people, an active participation in all social life, thereby this inseparable unity getting close-knit, and simultaneously ensuring the active support of the whole nation, under any condition, to our Army" [53].

Having as its main rôle, a task of honour, to defend the national being of our people, our forefathers' land, the freedom, independence and sovereignty of the homeland, the Romanian army is implicitly ready likewise to fulfil, at any time, the international duties assumed by Romania. The Romanian army being led by the Romanian Communist Party, the leading political force in socialist Romania, is a guarantee of the adamant strength of the army, of its carrying through all the tasks devolving upon it in keeping with the fundamental interests of the Romanian people.

---

[52] *Ibidem*, pp. 487—488.

[53] Nicolae Ceauşescu, *Romania on the Way of Building up the Multilaterally Developed Socialist Society*, Vol. 8, Meridiane Publishing House, Bucharest, 1973, p. 493.

Scanned with OKEN Scanner

RESUME

A la lumière du matérialisme dialectique et historique, des vues scientifiques du Parti Communiste Roumain et de son secrétaire général, le président de la République Socialiste de Roumanie Nicolae Ceauşescu, l'auteur se propose d'aborder les aspects essentiels du concept de force armée chez les Roumains au long des siècles. Son ouvrage, le premier de cette ampleur sur ce thème dans l'historiographie roumaine, s'inscrit dans les préoccupations constantes des historiens roumains orientés vers des élaborations scientifiques renfermant des idées et thèses sur la permanence de l'existence des Roumains dans l'espace carpato-danubiano-pontique.

Le concept de force armée, comme réverbération dans la pensée des problèmes complexes de la genèse et de l'évolution du système militaire, ainsi que des changements survenus dans son organisation, des changements d'ordre quantitatif et qualitatif enregistrés par ses composantes au fil des siècles, s'encadrant dans la vie économique et sociopolitique de chaque régime, a un caractère mobile, dynamique, connaissant des mutations théoriques et pratiques d'un régime à l'autre, et même dans le cadre du même régime. Le vaste matériel publié ainsi qu'inédit, étudié et interprété, les préoccupations antérieures de recherche sur ce thème ont offert à l'auteur la possibilité de surprendre, entre leurs coordonnées principales, ces mutations ainsi que leur importance pour une étude sur l'évolution du concept de force armée chez les Roumains.

Vu que dans le cadre d'un système militaire l'armée représente l'élément le plus important et le plus stable, on a souligné dans l'ouvrage le moment de la genèse, et puis l'évolution de l'armée roumaine, le rôle des masses populaires dans la lutte acharnée et sans répit qu'a menée le peuple roumain pour le maintien de son entité, pour la liberté et son indépendance. Dans ce contexte on se réfère à la contribution apportée par divers voïvodes et chefs d'armées à l'organisation militaire, à la conduite des guerres, au développement de l'art militaire.

Scanned with OKEN Scanner

L'idée fondamentale, définissante, qui renferme tout ce qu'on vient de mentionner, s'inscrit dans une réalité historique qui confère à l'armée roumaine un trait caractéristique tout à fait particulier : c'est que l'armée roumaine n'a jamais mené que des guerres justes, de défense de l'entité nationale du peuple, de la terre des aïeux, de la liberté, de l'indépendance et de la souveraineté du pays. „L'histoire de notre peuple, l'histoire de notre armée — soulignait le secrétaire général du Parti Communiste Roumain Nicolae Ceaușescu — démontrent d'une manière incontestable que le peuple roumain, son armée n'ont jamais poursuivi des buts agressifs. Des siècles d'affilée notre armée a combattu pour l'indépendance du pays, pour l'affirmation indépendante de notre nation" [1].

On ne saurait comprendre et interpréter d'une manière scientifique le concept de force armée que depuis les positions du matérialisme dialectique qui exige une étude multilatérale du phénomène militaire, des circonstances concrètes dans lesquelles il est né et s'est développé, de son interférence avec d'autres phénomènes sociaux, ainsi que des intérêts de classe dont il était l'expression. La théorie scientifique sur le monde et la société, le matérialisme dialectique et historique, a démontré que l'apparition de l'armée a été une conséquence de la formation et du développement de la société fondée sur des clases antagonistes et de l'apparition de l'Etat. Fr. Engels, se rapportant à l'Etat athénien, écrivait que dans la période concernée de développement de la société humaine est apparue, pour remplacer l'authentique „peuple en armes" qui organisait lui-même la défense par gents, fraternités et tribus, une „force publique" armée, subordonnée au pouvoir d'Etat institué et qui pouvait, par conséquent, être utilisée également contre le peuple [2]. De même, l'institution d'une force publique, qui ne coïncidait plus avec la population organisée, elle-même en tant que force armée, a été considérée par Lenine comme l'un des traits caractéristiques essentiels de l'Etat [3].

En opposition au concept idéaliste, selon lequel l'armée est considérée comme quelque chose d'isolé, séparé de la réalité socio-économique et politique, le matérialisme historique a démontré que l'armée est un phénomène social qui n'est pas exempt de l'effet des lois agissant sur la société, ayant, en même temps, ses propres lois d'existence et de développement. Donc, il faut analyser tous les problèmes posés par la genèse de l'armée, son caractère, sa fonction sociale, son organisation, sa dotation, sa doctrine, etc., ainsi que ceux des autres composantes du système militaire, en considérant comme point de pépart le caractère du

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința activului de bază de comandă și de partid din armată, 16 septembrie 1978* (Discours prononcé à la séance de l'appareil de commandement et de parti de l'armée, 16 septembre 1978), Editura politică, Bucarest, 1978, p. 11.

[2] Marx, Engels, *Opere* (Oeuvres), v. 21, Editura politică, Bucarest, 1965, p. 107.

[3] V. I. Lenin, *Opere complete* (Oeuvres complètes), v. 33, Editura politică, Bucarest, 1964, p. 9.

Scanned with OKEN Scanner

régime, le stade du développement économique et politique de la société respective à un moment donné.

Les thèses et les conclusions renfermées dans les documents du Parti Communist Roumain, dans les oeuvres de son secrétaire général Nicolae Ceaușescu, représentant le principal guide des historiens roumains pour leurs recherches sur l'organisation militaire roumaine au long des siècles. Aux années du socialisme, des problèmes comme c'est l'apparition de l'armée, des autres composantes du système militaire roumain, leur évolution, les relations établies entre elles, les fonctions qu'elles ont exercées sont analysés dans le contexte du développement économique et socio-politique, une interprétation scientifique étant donnée à l'apport déterminant des masses populaires dans la lutte armée. Les historiens roumains ne se limitent pas à souligner les côtés positifs de l'armée ; ils mettent également en évidence son caractère de classe, le fait qu'elle a été utilisée à certains moments, par le passé, par les classes exploiteuses dans leurs intérêts, pour étouffer les grandes révoltes paysannes, pour réprimer les luttes révolutionnaires de la classe ouvrière.

Afin d'exposer le plus complètement possible ses considérations sur l'ensemble des problèmes posés par le concept de force armée chez les Roumains, par les multiples aspects de son évolution, l'auteur s'est proposé de traîter le sujet en se rapportant, pour commencer, aux premières informations sur l'organisation de l'armée fournies par l'histoire de la Roumanie, à savoir sur la lutte de résistance des tribus géto-daces, pour aboutir vers la fin de l'étude à nos jours.

Un premier problème important abordé dans l'étude du phénomène militaire roumain c'est précisément la genèse de l'armée, qui a été déterminée, d'une part, par les intérêts de la classe aisée, qui avait organisé son pouvoir dans un système étatique lui assurant un instrument de répression contre toute opposition à l'intérieur, et d'autre part, par la nécessité objective d'une force de défense contre les dangers de l'extérieur. Aussi peut-on affirmer avec certitude que sur le territoire de l'actuelle Roumanie les premiers pas d'un système militaire — dont la composition de base était constituée par les masses des combattants — remontent à la période dugrand Burébista (70—44 av.n.è), engagé tant dans la lutte pour l'unification de l'Etat, que dans des combats contre les tribus qui cherchaient à envahir le territoire géto-dace.

Mais les éléments caractérisant une force armée se sont dessinés surtout après la création des Etats féodaux roumains indépendants. A cette époque-là, l'organisation militaire avait été marquée par l'empreinte des conditions et des possibilités concrètes existantes, ainsi que par celle des éléments de tradition hérités des devanciers géto-daces, dont l'armée, composée principalement de fantassins, cavaliers et „machines" de guerre, s'était remarquée par son ingéniosité dans des guerres de défense des frontières du pays, par le courage et l'esprit de sacrifice dans le combat. Le chroniquer roumain Gheorghe Șincai écrivait, avec un légitime orgueil, que l'empereur romain Domitien avait été acculé à conclure la paix avec Décébale, celui qui était „rompu aux faits d'armes, un esprit perspicace,

Scanned with OKEN Scanner

résolu dans le combat" [4], à le reconnaître roi, à lui donner de l'argent, des ouvriers qualifiés et des armes. Le mérite de Décébale est qu'il a su utiliser le temps après la défaite de Domitien pour renforcer, par une série de mesures énergiques, son système militaire, les forces de la résistance, car il savait que Rome ne pouvait se résigner d'avoir à sa frontière danubienne un puissant Etat dace et que, tôt ou tard, elle cherchera à transformer la Dacie en une province de l'empire romain [5], ce qui est, d'ailleurs, arrivé en 106.

Les problèmes de nature militaire concernant la période qui a suivi la conquête de la Dacie par les Romains reçoivent un contenu nouveau, déterminé par la domination domaine et par l'incorporation de l'élément militaire dace dans la structure militaire romaine, dans une première étape (avant l'anée 271), et par les affrontements militaires avec les peuplades migratrices ainsi que par les changements intervenus dans la vie socio-politique et économique de la population autochtone dans l'étape ultérieure, après que les Romains eussent abandonné la Dacie. Plus tard, de cette fusion des peuples dace et romain, de leurs concepts militaires, allaient se cristalliser, quelques siècles après, la pensée et l'art militaire roumains.

„La conquête de la Dacie et sa transformation en province de l'Empire romain ont, malgré leurs aspects négatifs, mené à la fusion des deux civilisations et déterminé un nouvel épanouissement économique et social de cette région, ont marqué de leur empreinte toute l'évolution historique ultérieure de la société dans cet espace géographique" [6].

Dans le processus de la création des Etats féodaux indépendants l'activité militaire acquiert des dimensions nouvelles et des traits caractéristiques déterminés par le niveau du développement socio-économique et politique, par les conditions concrètes de l'espace roumain.

La remarque s'impose que dans la continuité et dans l'évolution de l'existence de la population daco-romaine sur la terre d'aujourd'hui de la Roumanie, jusqu'à ce que le peuple roumain prenne naissance et jusqu'à la création des Etats féodaux roumains, s'inscrit aussi l'élément militaire qui s'est incorporé dans une forme ou dans l'autre, en fonction du développement économique, socio-politique, en revêtant diverses formes d'organisation, au cours de l'évolution générale de la société roumaine ; il s'est constitué comme une structure militaire réellement présente dans la lutte menée pour la défense de l'entité nationale, de la liberté et de l'indépendance de la nation roumaine.

„L'époque de mille ans, entre l'abandon de la Dacie et la création des principautés — écrit le grand historien A. D. Xenopol —, n'est point une longue pause dans le développement de notre peuple, ni une époque

---

[4] Gh. Şincai, *Hronica românilor* (La chronique des Roumains), t.I., Editura pentru literatură, Bucarest, 1967, p. 5.

[5] Hadrian Daicoviciu, *Dacii* (Les Daces), Editura ştiinţifică, Bucarest, 1965, pp. 201—202.

[6] *Programme du Parti Communiste Roumain d'édification de la société socialiste multilatéralement développée et d'avance de la Roumanie vers le communisme*, Editions Meridiane, Bucarest, 1975, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

sur laquelle on ne connaîtrait rien, mais au contraire c'est une des parties les plus intéressantes, les plus riches en résultats de son histoire" [7].

Il faut encore souligner le fait que jusqu'à la conquête de la Transylvanie par le royaume féodal magyar, la société roumaine s'est développée d'une manière similaire, on dirait même identique, sur tout son territoire dans le cadre des formations politiques créées (principautés), dont la consolidation „était due à une bonne organisation de l'armée, tandis que cette organisation était possible à cause de l'accroissement de la puissance de ces formations" [8].

L'organisation de l'armée dans les pays roumains, son rôle et sa fonction sociale deviennent plus clairs, plus complets à partir du XIVe siècle ; ils correspondent en temps à la formation des Etats féodaux indépendants. Aux cours des siècles suivants l'organisation et la pensée militaires roumaines touchent des cotes remarquables ; c'est l'époque quand, dans la lutte pour la défense de l'indépendance et de la souveraineté nationales, apparaît une série de grandes personnalités politiques et militaires lesquelles, par la dimension de leur valeur, se sont affirmées sur le plan continental.

La création de l'Etat féodal de la Valachie, aux premières décennies du XIVe siècle, et celle de la Moldavie, vers la fin de la sixième décennie du même siècle, ont été des moments d'une importance spéciale dans l'histoire socio-politique et militaire de la Roumanie. „L'organisation des Etats féodaux roumains a créé les conditions requises par le passage de la vie économique et sociale à un niveau supérieur, a inscrit dans l'histoire des époques d'essor de la civilisation matérielle et spirituelle sur le territoire de notre pays, qui portèrent aussi l'empreinte de la personnalité de grands princes patriotes" [9].

Après la formation des Etats féodaux, les forces de production et les relations de production ont connu un grand essor, la société a reçu l'organisation et la structure sociale caractéristiques pour le régime féodal. Sur ce fond de développement économique et social s'est élevée la superstructure respective — les rouages administratifs, parmi lesquels l'institution de l'armée jouait un rôle important. Chez les Roumains, comme partout d'ailleurs, les armées ont joué un rôle spécial dans la vie interne des Etats féodaux ; de même, dans leur lutte pour le maintien de l'indépendance. Les sources indiquent le fait que Bassarab — chef d'armée et voïvode — a participé en 1317 aux luttes menées entre un nombre de nobles et le roi de la Hongrie pour la possession de la forteresse Mehadia. L'armée des „valaques" (Roumains de Valachie) est également mentionnée en 1323 comme participante à un combat entre

---

[7] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană* (Histoire des Roumains de la Dacie Trajane), IIIe édition, Editura Cartea Românească, Bucarest, pp. 9—10.

[8] *Oastea cea mare* (La levée en masse), Editura militară, Bucarest, 1972, p. 30.

[9] *Programme du Parti Communiste Roumain d'édification de la société socialiste multilatéralement développée et d'avance de la Roumanie vers le communisme*, p. 24.

Scanned with OKEN Scanner

les Bulgares et les Byzantins [10]. On connaît aussi la grande importance qu'a eu pour l'affirmation de la Valachie comme Etat indépendant le succès obtenu par l'armée du voïvode Bassarab Ier à Posada (1330) devant la puissante armée du roi de la Hongrie, Charles Robert d'Anjou, une bataille qui s'est incluse „dans la série des plus glorieux combats de l'histoire millénaire de notre peuple" [11] et qui a contribué substantiellement à la consolidation de la Valachie, de son indépendance.

En un étroit rapport avec la genèse de l'armée se trouve aussi un autre élément du concept de force armée — c'est sa fonction. A ce sujet, maints historiens d'une réelle valeur, parmi lesquels il y avait aussi des Roumains, bien qu'ils aient apprécié justement le moment de l'apparition de l'armée, ont considéré qu'elle a été déterminée exclusivement par la nécessité de défendre le pays, faisant abstraction du caractère de sa fonction interne. Se laissant dominés par la constatation que les vicissitudes de l'histoire ont déterminé d'innombrables fois les Roumains de prendre les armes pour défendre leur pays, leur existence et leur liberté devant divers envahisseurs de l'extérieur, par les brillantes actions de combat d'une série d'illustres chefs de guerre, de même à cause des limites de leur concept sur les phénomènes sociaux et de leurs méthodes de recherche, ces historiens ont péché par avoir omis, en traîtant de l'histoire militaire, certains facteurs qui ont déterminé la création et l'évolution de l'armée. Mais l'on sait bien que l'armée roumaine, elle aussi, a été utilisée par maints voïvodes ou grands boyards aux fins multiples : comme instrument de domination de classe, pour s'emparer du pouvoir, pour raffermir le pouvoir central, comme force destinée à défendre le pays, etc. La réalité socio-historique a démontré qu'à certains moments une des fonction de l'armée — interne ou extérieure — peut devenir dominante, qu'elle peut passer sur le premier plan, mais que toutes les deux se présentent en une unité dialectique, caractérisant en toute occasion l'organisme militaire. C'est pourquoi nous considérons qu'on pourrait mieux se rendre compte du rapport qui existait entre la fonction interne et celle extérieure de l'armée si on avait en vue laquelle des deux a eu, dans certaines circonstances, un caractère prépondérant. Le rôle positif de l'armée à un moment donné, dans une période donnée, dans le cas des sociétés basées sur l'exploitation, est exprimé par le degré de coordination avec les aspirations vitales du peuple auquel est parvenue son activité, en dépassant d'une manière objective le cadre fixé par la minorité dominante.

Au long de son passé millénaire, la nation roumaine a été souvent contrainte de se battre avec résolution contre les innombrables ennemis qui cherchaient à l'assujetir. „Toute l'histoire du peuple roumain se présente comme l'histoire de luttes de classe incessantes, de batailles menées par les masses populaires pour la liberté et la justice sociales, pour

---

[10] *Istoria medie a României* (Histoire médiévale de la Roumanie), Ière partie, Editura didactică şi pedagogică, Bucarest, 1966, p. 86.

[11] *File din istoria militară a poporului român* (Pages de l'histoire militaire du peuple roumain), v. 2, Editura militară, Bucarest, 1974, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

la défense de l'entité nationale et de l'indépendance, pour le progrès et la civilisation" [12].

Cette situation a mis également son empreinte sur le concept de défense du pays, qui s'est réflété, en outre, dans le fait que par l'organisation et la dotation de l'armée, des autres composantes du système militaire, par la conception concernant leur utilisation au cours de la guerre, par les formes et les procédés d'action préconisés etc. on a eu en vue avec prépondérance la défense de l'indépendance et de la souveraineté du pays. Sythétisant d'une manière magistrale ce principe, N. Bălcescu, grand penseur et militant de la révolution de 1848, écrivait que „les Roumains n'ont pas aimé la guerre de conquêtes /.../. Ils ont combattu plutôt dans leur pays /.../. La guerre défensive, considérée comme composante de la stratégie, ou bien de la politique militaire, a été portée à la plus grande perfection par les Roumains" [13]. Cette appréciation de Bălcescu vaut la découverte de l'idée fondamentale concernant le rôle de la force armée chez les Roumains, idée qui persiste également dans leur pensée militaire de nos jours.

Après la formation des Etats féodaux, concomitamment avec l'avance des pays roumains dans la voie du développement économique et socio-politique, l'armée a été toujours présente, d'une manière ou d'autre, aux grands événements, jouant soit un rôle positif, soit l'un négatif. Se trouvant sous les ordres d'illustres voïvodes, l'armée roumaine, sans toutefois perdre sa fonction d'instrument des classes dominantes, avait inscrit d'inoubliables faits d'armes dans la lutte pour la défense de l'existence de la nation, pour la liberté et l'indépendance. Se rapportant au rôle joué par l'armée dans la défense du pays, le président Nicolae Ceaușescu en faisait une ample estimation au point de vue historique : „L'héroïque armée du courageux Décébale — dirigeant légendaire des Daces, les vaillants soldats de nos fameux voïvodes et grands chefs d'armées — Mircea le Vieux, Ioan de Hunedoara, Vlad l'Empaleur, Etienne le Grand, Michel le Brave — exprimant l'ardent amour de liberté du peuple, ont défendu avec héroïsme et résolution le sol ancestral, ont versé généreusement leur sang pour lui et ont choisi au besoin la mort héroïque, mais ils ne se sont pas laissés assujetir par les ennemis, n'ont jamais trahi la cause du peuple" [14].

L'institution de l'armée de Roumanie met en évidence la prédominance des traits caractéristiques originaux découlant des conditions concrètes et des particularités du développement étatique roumain, ce qui, naturellement, n'empêche pas de constater qu'à différentes époques, on a utilisé également dans ce domaine l'expérience d'autres pays, mais

---

[12] *Programme du Parti Communiste Roumain d'édification de la société socialiste multilatéralement développée et d'avance de la Roumanie vers le communisme*, p. 25.

[13] N. Bălcescu, *Opere* (Oeuvres), v. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucarest, 1953, pp. 26—27.

[14] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie du parachèvement de l'édification socialiste*, v. 3, Editions Meridiane, Bucarest, 1969, p. 394.

Scanned with OKEN Scanner

qu'on n'a pas tardé de l'assimiler organiquement. On peut, d'ailleurs, déceler les éléments spécifiques autochtones en matière de développement militaire grâce aux particularités qui ont distingué la composition et l'organisation de l'armée des pays roumains de celles d'autres Etats par les formes et les méthodes de combat utilisées. Par exemple, au Moyen Age, quand les effectifs des armées de divers pays occidentaux, menant des guerres offensives, d'expansion n'étaient pas trop nombreux par rapport au montant des habitants et étaient plutôt lourds à cause de leur équipement et de leur dotation, préférant le combat en terrain ouvert, les Etats roumains possédaient des armées légères, mobiles, appropriées aux guerres de mouvement, capables d'exécuter des actions de défense, pour passer rapidement aux contre-attaques surprenantes ; dans les armées roumaines, formées dans la majorité des cas de vastes masses populaires — la levée en masse —, on choisissait les méthodes et les procédés de combat en fonction des possibilités concrètes, ainsi que de l'armement, de la tactique et de la psychologie de l'adversaire, les voïvodes roumains faisant preuve d'une ingéniosité remarquable dans l'organisation et la conduite des batailles, ce qui prouve que les grands chefs de guerre roumains ont repoussé presque toujours le schématisme et la routine dans l'art militaire. C'est justement ce qui constitue la valeur de leurs qualités et de leurs victoires par lesquelles ils se sont faits remarquer au niveau européen, jouissant de l'estime et de la considération des amis, étant en même temps fort redoutés par leurs ennemis.

Jusqu'à sa dissolution au XVIIIe siècle, avec l'instauration du régime turco-phanariote, l'armée roumaine, l'élément de substance de l'organisme militaire, a évolué sans cesse, transformant progressivement sa composition, sa structure d'organisation et sa dotation. Aussi, pendant que dans la période de début du féodalisme prédominaient-ils les détachements appartenant aux boyards, ultérieurement l'armée du voïvode commença à jouer un rôle toujours plus important, permettant le développement continuel de l'élément de permanence. Bien que dans cette période les détachements fournis par les boyards aient eu un rôle déterminant, surtout sous le rapport des effectifs, et que les boyards, eux-mêmes, aient joui d'une grande autonomie, ils étaient tenus à remplir des obligations vis-à-vis du voïvode. A tout appel du voïvode les hommes des boyards devaient accourir „avec le cheval, la houppelande et leurs armes". En outre, les boyards étaient tenus à se présenter à un moment précis de l'année, à cheval et portant leurs armes, à la tête de leurs détachements, afin qu'on les soumette à „l'examen" — comme s'exprime l'historien de renommée mondiale N. Iorga —, c'est-à-dire une sorte de vérification de la capacité de combat de ces formations.

Dans l'historiographie roumaine il y a des opinions diverses sur l'état d'émiettement féodal, sur la centralisation étatique, sur l'organisation militaire au Moyen Age. De toutes façons, un fait est certain : le Moyen Age, dans le cadre des traits caractéristiques généraux de l'époque, a eu dans les pays roumains ses particularités distinctes, déterminées par les conditions économiques, par l'organisation socio-politique ;

Scanned with OKEN Scanner

la force armée, le système d'organisation militaire et les méthodes de combat ont revêtu des formes spécifiques.

„L'armée de Mircea le Vieux — écrit l'historien Barbu Cîmpina — était naturellement le produit de son époque, des conditions de développement socio-économique, des formes d'organisation politique et des traditions de lutte héritées de ses prédecesseurs. Elle ne pouvait être et elle n'a, en effet, été que le miroir de la situation d'émiettement féodal de la Valachie" [15].

Continuant à analyser le rôle de l'armée dans le contexte général de la structure militaire, il faut retenir le fait que pendant le processus de la formation et du développement des Etats roumains est apparue et s'est développée l'armée permanente, une place de premier rang en y revenant à l'armée du voïvode. Dans les cas de grand danger, outre „la petite armée", formée des deux catégories principales — les „curteni" (gens élevés par les voïvodes au rang des nobles et tenus à accourir sous les drapeaux à leur appel en cas de guerre) et les „slujitori" (gens libres, n'appartenant pas à la noblesse mais exempts de certains impôts en compensation de certains services administratifs et, en cas de guerre, militaires) — on appelait également sous les drapeaux les paysans, les artisans, etc., ce qui imprimait de la force à l'armée du pays, ainsi qu'un caractère de masse ; on l'appelait „la grande armée" (la levée en masse). Le terme de „la grande armée" exprime avant tout la composition de cette catégorie d'armée dont faisaient partie „tous les habitants du pays qui étaient en état de porter des armes" [16], une armée qui était levée par le voïvode „lorsqu'il était indispensable un effort militaire spécial" [17] pour pouvoir infliger la défaite à l'ennemi envahisseur. Le terme de „la grande armée" apparaît dans les documents de la Valachie du début du XVe siècle, à lépoque du règne de Mircea le Vieux, régne qui s'est caractérisé, entre autres, par une solide organisation de l'Etat, dans les documents de la Transylvanie de l'époque de Ioan de Hunedoara ; en Moldavie „la grande armée" est signalée à l'occasion des combats livrés par les Moldaves contre les Polonais à Crasna, en 1450, et surtout pendant le règne du brave voïvode Etienne le Grand, lequel dans la bataille de Baia (1467) ne disposait que de quelque 12 000 soldats, pour la plupart de menus propriétaires de terre d'hoirie [18], et dont l'armée dans la bataille de Vaslui (1475), où il a battu les Turcs par son „savoir du métier des armes" [19], parvint à se chiffrer à quelque 40 000 combattants. L'appel des paysans sous les drapeaux, déterminé surtout par le fait que l'Empire ottoman, le principal adversaire des pays roumains à cette époque-là,

---

[15] Barbu Cîmpina, *Scrieri istorice* (Ecrits historiques), v. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucarest, 1973, p. 249.

[16] *Istoria României* (Histoire de la Roumanie), Compendium, Editura didactică şi pedagogică, Bucarest, 1969, p. 118.

[17] *Istoria României* (Histoire de la Roumanie), v. 2, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucarest, 1962, p. 337.

[18] *Istoria medie a României*, Ière partie, p. 227.

[19] Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* (Les annales de la Moldavie), ESPLA, Bucarest, 1955, p. 92.

Scanned with OKEN Scanner

disposait des forces supérieures numériquement, auxquelles „la petite armée“ ne pouvait pas opposer ses forces avec quelque chance de succès, équivaut à une innovation en matière d'organisation militaire à l'époque concernée. Tant que les masses de paysans et de citadins ont fait partie de l'armée, donc jusqu'au XVIe siècle, l'élément autochtone y a été prédominant. „Cette armée formée exclusivement d'autochtones, à un profond caractère de homogénéité, qui n'était nullement mêlée avec des éléments étrangers, attachée d'une manière indestructible au sol et à l'âme du pays — écrivait A. D. Xenopol, se rapportant à l'armée du XVe siècle —, était très disciplinée, capable de grands exploits“ [20]. Donc, pour l'armée des pays roumains est caractéristique le fait que la masse des soldats provenait du peuple, de ces classes et catégories sociales qui étaient le plus intéressées à la défense du pays contre les ennemis de l'extérieur, trait distinctinf qui a persisté aussi pendant le régime capitaliste.

A la suite de l'intensification de l'exploitation féodale dans la période suivante, à cause de l'asservissement plus accablant des paysans, du développement des forces de production et, de même, de l'accroissement de la complexité de l'armement, à partir du XVIe siècle on constate une baisse de la participation des paysans à l'armée — par conséquent, du rôle de la levée en masse — et qu'en même temps, on a commencé à se servir des mercenaires, comme c'était le cas avant eux, vu qu'ils jouaient plutôt le rôle de gardes du voïvode et d'instrument d'oppression des masses à la disposition de la classe dominante. L'emploi des mercenaires, bien qu'on en eût recouru dans les pays roumains, n'a pas connu ici les proportions et l'importance atteintes dans les pays de l'Europe occidentale et, au point de vue historique, il n'a pas duré trop longtemps.

Le développement économique et social a eu comme conséquence une meilleure dotation de l'armée d'armes toujours plus perfectionnées, fait qui a déterminé des modifications permanentes dans sa composition, dans les méthodes d'organisation et dans la manière de mener la lutte armée. Aussi, s'est-il avéré juste, dans les conditions de la Roumanie, le principe énoncé par K. Marx d'après lequel „Avec l'invention d'un nouveau instrument de guerre, l'arme à feu, s'est transformée nécessairement toute l'organisation interne de l'armée, ont changé les rapports dans lesquels les individus pouvaient former une armée et agir comme une armée, a changé également le rapport entre les différentes armes“ [21].

Le concept de force armée enrichit son contenu avec la création des premiers éléments de l'armée nationale permanente, mais surtout après la révolution de 1848 et spécialement après l'Union des Principautés Roumaines en 1859. „Un grand mouvement de joie ont provoqué, partout dans notre capitale, l'uniforme roumain et l'organisation actuelle de l'armée — écrivait le journal „Curierul românesc“ au début de la

[20] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, v. 3, p. 28.
[21] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese* (Oeuvres choisies), v. I, IIe édition, Editura de stat pentru literatură politică, Bucarest, 1955, p. 73.

Scanned with OKEN Scanner

quatrième décennie du dernier siècle. Il paraît que chaque Roumain voit renaître la nation" [22].

Dans le contexte des préoccupations politico-sociales des forces progressistes, dans la période des préparatifs idéologiques et d'organisation, ainsi que pendant le déroulement de la révolution de 1848 dans les pays roumains, une place de premier rang a été accordée aux problèmes concernant l'armée. Il s'agissait, d'une part, d'entraîner l'armée existante dans la voie révolutionnaire et, d'autre part, de créer des forces armées propres, lesquelles, aux côtés de l'armée, contribuent à consolider le régime révolutionnaire.

Les militants progressistes de l'époque, premièrement Nicolae Bălcescu, abordaient le problème d'une nouvelle armée nationale en tenant compte de l'importance qu'a eu l'institution de l'armée dans le passé historique des Roumains et c'est pour cela qu'ils s'apprêtaient à la subordonner aux buts de la lutte nationale, c'est-à-dire à la transformer d'un simple instrument de surveillance et d'ordre en un organisme militaire efficace de défense nationale. Ce n'est pas par hasard qu'en 1838, le Parti national de Valachie inscrivait dans son programme la nécessité d'un système militaire capable d'assurer la formation militaire de tous les habitants en vue de la lutte pour la défense du pays, d'où l'idée avancée qu'on devait créer, „outre l'armée permanente", une „garde nationale" [23], d'où l'énoncé de la nécessité que „chaque Roumain en état de porter des armes" devienne „soldat" [24].

Un analyse scientifique, critique — en y étant utilisée aussi la méthode de la comparaison —, de l'armée roumaine dans une période d'une décennie et demie (de 1830 à 1844) appartient à Nicolae Bălcescu qui, par ses remarquables écrits élaborés à l'époque, c'est affirmé comme un théoricien d'une certe valeur, un documenté et fin connaisseur du passé historique du peuple roumain et de l'histoire militaire d'autres nations. Se rapportant aux multiples influences de l'armée sur là vie socio-politique d'un Etat, à son rôle et à sa fonction sociale, Nicolae Bălcescu avouait et, en même temps, expliquait pourquoi il a accordé une importance majeure à l'armée. Dans son ouvrage „Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valahiei şi pînă acum". (La force armée et l'art militaire à partir de la création de la principauté de Valachie jusqu'à présent), publié en 1844, il écrivait : „J'ai préféré dévouer mon travail aux institutions militaires avant toutes autres, parce que ces institutions sont les plus admirables qu'aient jamais eues nos parents, parce que, pendant quatre siècles, elles ont créé la grandeur et la force du pays, enfin, parce que je suis persuadé que le pays des Roumains, s'il parvient un jour à se situer au rang qu'il mérite parmi les

---

[22] V. Nădejde, *Centenarul renaşterii Armatei Române* (1830—1930) (Le centenaire de la renaissance de l'Armée Roumaine (1830—1930), L'imprimerie Cultura românească, Jassy 1930, p. 29.

[23] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate naţională 1834—1849* (La lutte des Roumains pour l'unité nationale 1834—1849), Editura Academiei R. S. România, Bucarest, 1967, p. 222.

[24] *Ibidem*, p. 219.

Scanned with OKEN Scanner

peuples de l'Europe, cela se produira plutôt à cause de la régénération de ses anciennes institutions militaires". Avec l'ardeur et le pathos qui le caractérisaient, c'est encore lui qui disait : „Héritiers des droits pour le maintien desquels nos parents ont consenti à tant de sacrifices aux siècles passés, que le souvenir de ces temps héroïques réveille en nous le sentiment de notre devoir de faire croître et de garder pour la postérité cet héritage patrimonial" [25].

Les chefs de file révolutionnaires de 1848, militant pour le changement des anciens rapports économiques, sociaux et politiques, pour l'organisation de la société roumaine sur des bases modernes, progressistes, ont accordé, eux aussi, une grande attention à l'organisme militaire existant, au rôle que cet organisme devait jouer dans la préparation, l'obtention et la consolidation des conquêtes de la révolution. Ils se sont préoccupés, en même temps, de la structure que devait avoir l'armée après la victoire de la révolution, de la place future de l'armée dans le système de défense du pays. Par suite de leurs efforts d'entraîner un grand nombre d'officiers au service de la cause révolutionnaire, dès le début du mouvement beaucoup de ces derniers se sont joints aux actions populaires avec les unités ou les petites unités qu'ils commandaient.

Les documents-programmes de la révolution de 1848 inscrivaient, également, comme une mesure de plus importantes, le renouvellement de l'armée, ainsi que la création de nouveaux types de formations de défense, attachés à la révolution. Aussi, une des révendications des révolutionnaires de 1848 de Valachie concernait-elle la formation de la garde nationale, avec comme tâche d'assurer les libertés publiques proclamées par la révolution [26], mesure qui a été décrétée par le gouvernement le 14/26 juin 1848 ; dans le même sens, le programme des révolutionnaires de Moldavie préconisait „la création d'une garde urbaine et rurale /.../ pour protéger le pays et le bien-être public" [27] ; en Transylvanie, l'Assemblée nationale de Blaj, réunie du 3/15 au 5/17 mai 1848, mentionnait : „La nation roumaine exige l'armement de son peuple, une garde nationale pour la défense du pays à l'intérieur ainsi qu'à l'extérieur. La milice roumaine doit avoir ses officiers roumains" [28]. L'assemblée des Roumains de Banat, réunie à Lugoj le 15/27 juin 1848, s'est prononcée pour „l'armement du peuple en un délai de six jours" [29].

La principale mission des gardes nationales était d'asurer l'ordre à l'intérieur du pays ; dans le cas d'une attaque de l'extérieur du pays elles étaient appelées à empêcher la pénétration de l'ennemi dans leurs loca-

---

[25] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese* (Ecrits militaires choisis), Editura militară, Bucarest, 1957, p. 70.

[26] *Istoria României*, v. IV, 1964, p. 65.

[27] M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese* (Textes socio-politiques choisis), Editura politică, Bucarest, 1967, pp. 146—147.

[28] Victor Cheresteşiu, *Adunarea naţională de la Blaj* (L'Assemblee nationale de Blaj), Editura politică, Bucarest, 1966, p. 462.

[29] Vasile Maciu, *Caracterul unitar al revoluţiei din 1848 din ţările române* (Le caractère unitaire de la révolution de 1848 dans les pays roumains), dans „Studii", no 5, 1968, p. 877.

lités. On recrutait les membres des gardes nationales, des citoyens d'âges variant entre 20 et 50 ans, parmi les masses populaires. On a déployé une énergique propagande, couronnée de succès, pour leurs encadrement dans les gardes nationales. Par exemple, à Bucarest, vers la fin août 1848 il y avait cinq légions, 10 bataillons et 40 compagnies [30] des gardes nationales. Dans la création des moyens de combat de la révolution valaque, le général Gheorghe Magheru a eu des mérites remarquables. En tant que ministre dans le gouvernement provisoire élu par les révolutionnaires, mais surtout en sa qualité de „capitaine-général" des forces armées „irrégulières" et d'inspecteur des gardes nationales du pays, il a déployé son énergie afin d'assurer une base militaire à la révolution, étant l'organisateur du camp de Rîureni-Vîlcea dont il a exercé le commandement.

Aux années 1848—1849, les Roumains de Transylvanie ont organisé, eux aussi, leur armée révolutionnaire, sous le commandement d'Avram Ianco. Aux moments difficiles de la révolution de Transylvanie, cette armée a justifié pleinement sa mission.

Prévoyant une intervention de l'extérieur contre la révolution valaque, Eftimie Murgu, penseur démocrate-révolutionnaire, remarquable chef de file dans le mouvement révolutionnaire de 1848 du Banat, écrivait en juin 1848 à N. Bălcescu : „Frères, le soin le plus important c'est l'arme ! Vous devez disposer aussitôt que possible d'une armée, afin de pouvoir repousser au moins la première ruée par une action réussie" [31].

Le fait qu'on se représentait l'organisme militaire comme le défenseur du pays contre les ennemis de l'extérieur ainsi que des conquêtes de la révolution bourgeoise démocratique, exerçant donc à la fois les deux fonctions : extérieure et interne, a constitué l'élément nouveau, qualitativement supérieur, du concept de force armée des révolutionnaires de 1848, par comparaison à celui des époques antérieures. Comme on le sait, on n'a pas réussi à mettre intégralement en pratique ce programme à cette époque-là parce que les conditions internes n'avaient pas encore atteint un stade propice et à cause de l'action des forces hostiles à la révolution qui étaient intervenues de l'extérieur.

Avec l'Union de la Moldavie et de la Valachie, réalisée en 1859, on passe également, conformément aux nouvelles transformations, au développement de l'armée, devenue l'armée de l'Etat national unitaire. Les éléments de progrès de ce moment-là, par comparaison à la période précédente, ont résulté des mesures prises afin de parachever l'unification de l'armée : la création de l'état-major général, l'unification de l'instruction, de l'intendance et de l'administration, un seul ministre de la Guerre. Ces mesures avaient leur importance particulière surtout pour l'avenir que les dirigeants de l'Etat unifié, conduit par le prince régnant Alexandru Ioan Cuza, réservaient à l'armée en tant qu'un des leviers destinés

---

[30] *„Studii — revistă de istorie"* (Etudes — revue d'histoire), no 4, 1965, p. 885.

[31] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916* (Pages de la pensée militaire roumaine, 1821—1916), Editura militară, Bucarest, 1969, p. 45.

Scanned with OKEN Scanner

à assurer la consolidation de l'autonomie et à contribuer à l'obtention d'une pleine indépendance, en consensus avec la volonté et les aspirations des masses populaires *. Parmi les réformes préconisées, le gouvernement présidé par M. Kogălniceanu inscrivait, entre autres, dans le programme du mois de mai 1860 une „Sérieuse et solide organisation de la force armée, conforme aux nécessités et aux possibilités du pays" [32]. Neuf ans après, s'adressant aux préfets à propos de l'application de la loi des recrutements, M. Kogălniceanu, ministre de l'Intérieur à l'époque, leur demandait „de procéder de la sorte que chacun, quelle qu'elle soit la classe de la société dont il provient, satisfasse à un devoir légal qui est obligatoire pour tous. Ce serait une monstruosite, si seules les classes ouvrières étaient en fait tenues à faire le service militaire, si elles seules répondaient à l'appel du pays, à l'impôt de sang" [33]. Dans les lois adoptées dans la période 1860—1877 la force armée reçoit une définition où les éléments de tradition s'allient aux éléments modernes, sa nouvelle organisation présentant la suivante structure générale : l'armée permanente, les milices et les masses. Le principal élément du système militaire était toutefois l'armée permanente.

Ne dépassant, en général, les limites de la position des classes auxquelles elles appartenaient, certaines personnalités politiques et militaires de la seconde moitié du dernier siècle ont exprimé des opinions intéressantes, parfois avancées, concernant le rôle et la structure de l'organisme militaire. Par exemple, Ion Ghica suggérait en 1871 qu'il aurait fallu accorder toute l'attention à l'étude des formes du relief du pays et des moyens de défense et, en tenant compte des traditions, former des unités militaires par districts, chaque unité ayant comme effectif des militaires provenant d'un seul district, par exemple de Mehedinți, de Gorj, de Vrancea, et connaissant bien les méthodes et les procédés du combat de défense. Les vallées et les vallons, les sentiers et les clairières, les collines et les montagnes leur étant familiers — écrivait-il — ils pourraient opposer à l'étranger une résistance particulièrement efficace [34]. „Par l'organisation des corps locaux — affirmait Ghica — par districts ou par circonscriptions administratives de montagne, embrassant comme un réseau tout le pays, par leur mise sous les ordres d'officiers capables

* Par exemple, en 1863, après que les biens des monastères aient été sécularisés, lorsque le bruit courait d'une possible intervention de l'extérieur, le prince régnant Cuza et le gouvernement ont pris une série de mesures destinées à augmenter la force de l'armée. Mais, vu que l'Etat ne disposait pas encore des fonds suffisants, on s'est adressé à la population. Par cette action on a collecté la somme de 1 921 396 lei pour l'acquisition de canons. Chaque district a offert l'argent équivalant le prix d'un canon (32 000 lei) ; à cette action ont participé aussi les élèves (Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza* / La vie et l'oeuvre de Cuza / Editura științifică, Bucarest, 1966, p. 220). Les efforts de ces années-là de rendre l'armée plus forte se sont avérés fructueux environ deux décennies plus tard, dans la guerre d'indépendance de 1877—1878.

[32] M. Kogălniceanu, *Op. cit.*, p. 230.

[33] Ibidem, pp. 273—274.

[34] I. Ghica, *Scrieri economice* (Ecrits économiques), v. II, Bucarest, 1937, p. 146.

Scanned with OKEN Scanner

de connaître et d'exécuter des combinaisons stratégiques selon les lieux qu'ils occuperaient, en réduisant l'armée permanente ou active, comme on le dit, seulement aux corps spéciaux, nous pourrions arriver à l'armement général" [35]. La solution préconsisée par Ion Ghica concernant „la réduction de l'armée permanente" constituait, en essence, un moyen de diminuer les frais d'entretien de l'armée tant recherché à cause des difficultés financières qu'éprouvait l'Etat à cette époque-là. Mais Ion Ghica était dans la fausse route parce qu'il n'a pas compris qu'on devait créer ces „corps" aux côtés de l'armée régulière. D'ailleurs, la guerre pour la conquête de l'indépendance d'Etat de la Roumanie a démontré que la solution de Ghica ne répondait pas aux impératifs poursuivis par la Roumanie. La guerre de 1877—1878 ainsi que les épreuves qu'a subies l'armée roumaine pendant les deux conflagrations mondiales dans la première moitié du siècle présent sont d'autant des preuves incontestées de la nécessité de maintenir et de raffermir l'armée permanente, de l'importance du rôle qui lui revient dans le cadre de la force militaire du pays. La conclusion qui découle d'une telle situation est qu'il ne faut, en effet, ni exagérer, ni négliger l'importance de l'armée permanente, qu'entre elle et les autres éléments composant le système militaire est indispensable un équilibre scientifiquement déterminé.

Après la fin victorieuse de la campagne de 1877—1878 le pays s'est vu devant de nouveaux et importants problèmes soulevés par la nécessité de développer et de renforcer l'organisme militaire. Dans un document de cette période-là figure la mention que la guerre „impose au pays la nécessité de la révision de beaucoup de ses lois organiques. Parmi ces lois la plus importante et qui s'impose dès à présent c'est celle de l'organisation de la force armée, le bouclier de l'indépendance que nous avons obtenue par des combats. Elle (l'armée — C.O.) ne pourrait être l'oeuvre d'un seul homme, même si cet homme était un génie, parce que pour avoir une force armée considérable il en faut de longues années l'assiduité, une unité d'opinions et une succession ininterrompue et constante dans les idées" [36].

Après la fin de la guerre d'indépendance, dans la vision de la classe ouvrière, qui s'affirmait toujours dans la vie socio-politique, et spécialement de son parti politique, le concept de force armée a reçu un contenu nouveau, supérieur à celui véhiculé par divers représentants des classes exploiteuses. Dans ce contexte il faut souligner que, dès les années de ses débuts, dans le mouvement ouvrier de Roumanie on s'est rendu compte du caractère de classe de l'armée, on s'est prononcé pour l'armement du peuple. A l'appui de ces idées, un journal de Jassy écrivait en 1879 que devant une puissante armée d'invasion „le peuple opposera la guerre de partisans" [37]. Vers le milieu de la neuvième dé-

---

[35] *Ibidem.*

[36] Archives de l'Etat Bucarest, fonds de provenance personnelle „C", dossier no 3, p. 13.

[37] *Presa muncitorească şi socialistă din România* (La presse ouvrière et socialiste de Roumanie), v. I, 1865—1900, Editura politică, Bucarest, 1964, p. 54.

Scanned with OKEN Scanner

cennie du dernier siècle, dans l'étude d'importance particulière „Ce vor socialiştii români ?“ (Que veulent-ils les socialistes roumains ?), reflétant les idées dominantes du mouvement ouvrier international de l'époque, C. Dobrogeanu-Gherea formulait la thèse concernant „La supression de l'armée permanente et l'armement du peuple“ [38]. Aux cours des années suivantes, la presse ouvrière a insisté sur cette idée, en affirmant la nécessité de modifier l'organisation militaire de l'Etat roumain.

La position prise par le mouvement ouvrier à l'égard de l'organisme militaire existant trouva également une expression exacte dans les documents du congrès de reconstitution du Parti Social-Démocrate (1910). Le programme du parti, au 21e point, précise cette position : „Considérant l'armée uniquement comme un moyen de défense du pays, et pas comme un moyen de répression de la classe ouvrière dans ses luttes d'émancipation, nous demandons : la transformation de l'armée permanente en milice nationale, et jusqu'alors la réduction du service militaire à un an et la mise en réserve après ce terme. La suppression de la justice militaire et l'introduction de l'enseignement obligatoire dans les casernes /.../. L'armée permanente est l'appui le plus fort de la monarchie et du capitalisme“ [39].

Après la création du parti politique du prolétariat et avec la maturation politico-idéologique du mouvement ouvrier de Roumanie, une nouvelle orientation au point de vue tactique s'est dessinée ; c'était un changement dans la position du mouvement ouvrier vis-à-vis de l'armée existante. Aussi, dès janvier 1911, le journal „România muncitoare“ exprimait-il avec clarté la position des socialistes à ce sujet : „Nous ne demandons pas simplement la suppression des armées permanentes, mais leur transformation en des armées véritablement nationales. Ceux qui disent que nous, les socialistes démocrates roumains, voudrions la suppression de l'armée ne connaissent pas notre programme ou bien induisent sciemment en erreur leurs lecteurs“ [40].

En même temps, les socialistes ont compris qu'il était nécessaire et très important d'attirer l'armée aux côtés des masses, dans la lutte révolutionnaire. La sphère des préoccupations des socialistes roumains embrassait également l'organisation d'actions destinées à exercer une influence politique sur les militaires, à les former dans l'esprit de l'amour et du dévouement envers le peuple, à entraîner dans la vie politique du pays ceux qui étaient appelés à lui défendre les frontières, à déterminer l'obtention des droits et des libertés démocratiques pour le peuple tout entier, y inclus pour l'armée, en tant que composante organique du peuple. „La masse appelée sous les drapeaux — écrivait le journal „România muncitoare“ — doit être formée et éduquée au sein du peuple, afin qu'elle tressaille de ses propres joies et tende vers ses propres re-

[38] *Ibidem*, l'article *Ce vor socialiştii români ?* (Que veulent-ils les socialistes roumains ?), p. 357.

[39] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România 1910—1915* (Documents de l'histoire du mouvement ouvrier de Roumanie, 1910—1915), Editura politică, Bucarest, 1968, pp. 34—35.

[40] „România muncitoare“ du 30 janvier 1911.

vendications, qu'elle palpite de toute la vie et de tous les courants qui agitent la société" [41]. En même temps, les socialistes roumains ont exhorté conséquemment les militaires à se rallier à la cause des masses opprimées, car ils provenaient des rangs de ces masses. Eloquent en ce sens est l'appel „Către concediați și rezerviști" (Aux renvoyés et réservistes), publié dans le journal „România muncitoare" lors de la révolte des paysans de 1907, par lequel le militant socialiste M. G. Bujor exhortait les ouvriers et les paysans qui portaient à ce moment-là l'uniforme militaire de ne faire pas feu sur leurs frères insurgés, et même de passer du côté de ces derniers.

De ce qui a été dit ci-dessus la suivante conclusion résulte avec clarté : dès l'apparition du prolétariat sur la scène de l'histoire, le concept de force armée a constitué, dans le domaine de la lutte d'idées, un sujet d'affrontement de ses intérêts de classe et des intérêts des classes exploiteuses. Après avoir compris que l'armée avait un caractère de classe, le prolétariat, par son mouvement révolutionnaire organisé, a agi énergiquement afin d'empêcher la bourgeoisie et la classe des grands propriétaires fonciers de se servir de l'armée dans leurs intérêts étroits, égoïstes, en militant, en même temps, pour qu'elle soit remplacée par une armée révolutionnaire, dévouée aux intérêts du prolétariat et de toute la nation, pour que tout le peuple soit muni d'armes.

Certes, l'idée de la suppression de l'armée permanente et de l'armement des masses a constitué une préoccupation de premier rang de Marx, d'Engels et de Lenine, qui rattachaient ce problème à l'accomplissemnet même de la mission historique du prolétariat de fossoyeur du capitalisme et de créateur du régime socialiste. „Les socialistes démocrates — écrivait Lenine en 1903 dans son ouvrage 'Aux miséreux des villages' — demandent la supression de l'armée permanente, son remplacement par une milice populaire, afin que tout le peuple soit muni d'armes" [42]. Un peu plus tard, lorsqu'il s'est rendu compte de la force militaire dont disposaient les impérialistes, il a compris que la défense du pays socialiste n'était pas possible sans qu'on y organise une puissante armée régulière ; Lenine renonça donc à la thèse de la suppression de l'armée permanente, en la remplaçant par la thèse de la suppression de l'armée bourgeoise et de la création d'une armée de nouveau type, socialiste, qui soit prête à défendre les conquêtes révolutionnaires du peuple. Par conséquent, après la victoire de la Grande Révolution Socialiste d'Octobre, pour pouvoir défendre des conquêtes révolutionnaires, Lenine posa le problème de l'organisation d'une armée régulière du prolétariat, en tant qu'organisation militaire de la nouvelle classe et radicalement différente de l'armée bourgeoise.

Le concept de force armée, la pensée concernant le caractère et le rôle de ses composantes trouva en Roumanie un nouveau contenu après la création du Parti Communiste Roumain. Le Ier congrès du Parti

---

[41] *Ibidem*, du 31 octobre 1913.

[42] V. I. Lenin, *Opere complete* (Oeuvres complètes), v. 7, Editura politică, Bucarest, 1962, p. 168.

Scanned with OKEN Scanner

Communiste Roumain a précisé la position des communistes roumains à l'égard de l'armée existante et a affirmé la nécessité de la transformer en une armée du peuple. Mais parce que ce but était subordonné à l'accomplissement de la révolution socialiste, le PCR a indiqué pour la période immédiate la nécessité de déployer une activité révolutionnaire dans les rangs de l'armée afin d'attirer les militaires du côté de la lutte des masses. Le Parti Communiste Roumain a créé et développé sans répit sa propre pensée militaire, qu'il a enrichie constamment avec de nouvelles thèses et conclusions, résultées des conditions et des réalités concrètes, de la confrontation permanente avec la vie.

Le Parti Communiste Roumain a précisé sa position vis-à-vis de l'armée, les missions qu'il se proposait à accomplir dans le cadre de l'activité révolutionnaire parmi les militaires, ainsi que les voies et les méthodes à utiliser, par les documents-programmes qu'il a élaborés dans la période des années 1921—1944 à l'occasion des congrès et des réunions plénières du CC du PCR, à d'autres occasions. L'une des résolutions du Comité Central indiquait que : „L'armée roumaine devrait être démocratisée, afin que d'un instrument d'oppression elle devienne le défenseur du peuple“ [43].

Au moment où le danger de l'invasion hitlérienne est devenu imminent, le PCR a considéré que pour sauvegarder la Roumanie il était impérieusement nécessaire de renforcer l'armée, de munir d'armes les masses populaires et de prendre une série de mesures efficaces pour organiser la défense du pays. Le PCR s'est avéré l'unique force politique conséquente et capable de polariser les éléments sains de la nation et de diriger l'action commune de toutes les forces patriotiques pour la défense de l'indépendance et de la souveraineté ; il a adressé au peuple l'appel à une résistance armée, se déclarant prêt à défendre „les armes à la main l'indépendance de la Roumanie si notre pays est contraint de mener une guerre nationale de défense contre l'impérialisme fasciste“ [44].

Par suite de l'activité déployée par le PCR et les autres forces patriotiques, démocratiques, lors de la mobilisation partielle de 1939 non seulement ceux annoncés par les ordres de convocation se sont présentés à leurs unités, mais un nombre beaucoup plus grand de citoyens, animés par leur grand amour pour la patrie et par leur volonté de défendre le pays à ce moment crucial. De plus, le PCR considérait que pour accroître la valeur combative de l'armée, afin qu'elle soit capable d'accomplir sa mission de défense de la patrie, il fallait prendre les mesures nécessaires pour la démocratiser et raffermir la force politique et morale appelée à donner la riposte adéquate à l'Allemagne nazie et aux Etats qui préconisaient la révision des traités de paix.

---

[43] *Documente din istoria Partidului Comunist Român 1934—1937* (Documents de l'histoire du Parti Communiste Roumain, 1934—1937), ESPLP, Bucarest, 1957, p. 443.

[44] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie du parachèvement de l'édification socialiste*, v. 1, Editions Meridiane, Bucarest, 1969, p. 412.

Scanned with OKEN Scanner

Pendant les années de la dictature militaire-fasciste, le Parti Communiste Roumain, en dépit de la terreur et des répressions, a intensifié son activité dans les rangs de la troupe, ainsi que parmi les cadres de commandament. De la multitude de documents attestant la préoccupation du Parti Communiste Roumain d'attirer l'armée au service de la libération nous citons l'appel qu'il a adressé à l'occasion du 1 mai 1944 : „Soldats, sous-officiers, officiers et généraux ! Refusez à continuer de combattre et mourir pour les criminels Hitler et Antonescu ! /.../ Désarmez et détruisez les envahisseurs hitlériens /.../. Défendez et sauvegardez l'honneur, l'indépendance et les biens du peuple roumain" [45]. Par un autre appel, en août 1944, le PCR s'adressait de la manière suivante aux militaires : „/.../ vous avez l'obligation de combattre pour le salut du peuple et de l'Etat roumain, pour l'affranchissement des frères de la Transylvanie du nord. Tournez les armes contre les traîtres /.../" [46].

L'orientation du Parti Communiste Roumain s'est avérée juste à ce moment crucial où, dans des conditions particulièrement difficiles, les officiers et les généraux, les masses de soldats — animés de patriotisme et conscients de leur responsabilité envers les destinées du pays — ont répondu à l'appel de participer, tous, tant qu'ils étaient, à la révolution de libération sociale et nationale antifasciste et antiimpérialiste d'août 1944. L'histoire n'a pas connu des cas trop nombreux comme c'était celui où la vaste coalition nationale de forces démocratiques, antifascistes et patriotiques, formée sous l'impulsion ferme du PCR, a déterminé toute l'armée de tourner les armes pour les diriger contre les envahisseurs fascistes, comme il s'est passé en Roumanie en août 1944.

La victoire de la révolution de libération sociale et nationale antifasciste et antiimpérialiste a démontré pleinement la justesse de la ligne politique du PCR, sa capacité d'organiser et sa force de mobiliser. Le 23 août, la dictature d'Antonescu a été renversée ; la Roumanie est sortie de la guerre menée contre l'URSS ; elle a tourné les armes contre l'Allemagne nazie, s'est ralliée à la coalition antihitlérienne. Au gouvernail du pays a été mis un gouvernement dont le programme contenait les objectifs prévus déjà par la plate-forme de constitution du Bloc National Démocrate. C'est ainsi que l'acte d'importance historique du 23 août 1944 a marqué les débuts de la révolution populaire de Roumanie, d'une nouvelle ère de l'histoire du peuple roumain, de profondes transformations révolutionnaires dans le pays qui allaient libérer toutes les énergies créatrices des masses populaires et les canaliser dans la direction de l'édification d'une société affranchie d'exploitation, du régime socialiste.

La victoire de la révolution de libération sociale et nationale antifasciste et antiimpérialiste, la participation de toute l'armée à l'accomplissement de cet acte historique ont démontré combien était juste et nécessaire l'activité révolutionnaire déployée au long des décennies parmi les militaires.

---

[45] *Documente din istoria Partidului Comunist din România* (Documents de l'histoire du Parti Communiste de Roumanie), IIe édition, Editura pentru literatură politică, Bucarest, 1953, pp. 376—378.

[46] *Ibidem*, p. 387.

Scanned with OKEN Scanner

Animée par les nobles buts de l'insurrection ainsi que par les succès obtenus, l'armée roumaine, soutenue activement par tout le peuple, a continué à lutter avec un héroïsme sans pareil, côte à côte avec l'armée soviétique, pour la libération de la partie nord-ouest de la Roumanie, a participé ensuite aux combats livrés pour la libération de la Hongrie, de la Tchécoslovaquie et de l'Autriche, jusqu'à la défaite définitive de l'Allemagne nazie.

Au cours de l'insurrection d'août 1944 et de la guerre antihitlérienne commença le processus de transformation de l'armée roumaine en une armée destinée à servir exclusivement les intérêts du peuple roumain. Ce processus continua toujours aux années suivantes, conférant à l'armée de nos jours une nouvelle physionomie socio-politique, adéquate à l'essence socialiste du régime de Roumanie.

Le président de la République Socialiste de Roumanie, Nicolae Ceaușescu exprimait de la manière suivante son opinion favorable de l'attitude prise par l'armée dans le contexte des événements révolutionnaires de l'automne 1944, ainsi que de l'hiver et du printemps 1945 : „Ayant un objectif stratégique nettement établi, notre parti a accordé une attention spéciale à l'activité dans les rangs de l'armée, aussi bien parmi les soldats que parmi les officiers et les généraux. Ceci était d'autant plus nécessaire que la réaction, la monarchie, espéraient beaucoup de la part de certains cadres militaires pour réaliser leurs plans. Mais comme on le sait, les espoirs de la réaction se sont avérés illusoires ; les officiers et les généraux, en majeure partie, se sont joints aux forces démocratiques, ont suivi la politique du Parti Communiste Roumain“ [47].

Par sont travail politico-éducatif parmi les militaires, le PCR a déterminé l'apparition de profondes modifications dans la conscience des masses de soldats et de la plupart des officiers et des sous-officiers, l'armée s'inscrivant d'une manière active et totale dans la voie des grandes transformations révolutionnaires qui avaient lieu dans le pays. Dans la période concernée, le PCR a manifest- une constante préoccupation pour la réorganisation de l'armée sur des bases démocratiques. Maints documents reflètent cette préoccupation. Aussi, peut-on lire, entre autres, dans la résolution de la Conférence nationale du PCR d'octobre 1945 : „La Conférence préconise pour les officiers, les sous-officiers et les soldats les mêmes droits politiques dont jouissent tous les citoyens du pays“ [48]. Le programme politique du Bloc des Partis Démocrates de 1946 renfermait aussi le projet concernant l'armée qu'on préconisait raffermir, vu qu'elle était „le bouclier des intérêts de l'Etat démocratique roumain“, „par une dotation de matériel moderne, par une instruction appropriée à la nouvelle technique, par une discipline

[47] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée*, v. 4, Editions Meridiane, Bucarest, 1970, pp. 709—710.

[48] „Scînteia“ du 1er novembre 1945.

Scanned with OKEN Scanner

plus ferme, par la création de meilleures conditions de vie pour les officiers, les sous-officiers et la troupe" [49].

Pendant la lutte pour l'instauration du gouvernement démocratique, pour la mise en pratique de la réforme agraire, ainsi que dans le tumulte d'autres événements qui se sont déroulés dans cette période, par exemple, les élections parlementaires de 1946 et l'expulsion de la monarchie, l'armée, bien que le processus de sa transformation révolutionnaire n'ait été que dans la phase de début, s'est trouvée toujours auprès du peuple. Se rapportant au rôle de l'armée dans le déroulement du processus progressant vers les nouveaux établissements sociaux et étatiques à caractère révolutionnaire de la Roumanie, le secrétaire général du Parti Communiste Roumain Nicolae Ceaușescu soulignait le fait que „dans la réalisation de l'insurrection nationale antifasciste armée, dans l'instauration du premier gouvernement démocratique et dans la création des conditions pour le passage à l'édification du socialisme, les forces armées — ses cadres de direction, les officiers, les généraux inclusivement — ont suivi la ligne indiquée par le parti communiste, se sont ralliés au peuple. Cela a revêtu une grande importance pour la victoire de toutes les luttes qui se sont déroulées en Roumanie" [50].

On pourrait dire que dans la période 1944—1947, lorsque se sont produites de profondes transformations démocratiques, l'armée s'est faite remarquer par une considérable contribution à leur accomplissement. Elle s'est trouvée sur les barricades de l'insurrection, aux champs de bataille de la guerre antihitlérienne, parmi les manifestants qui réclamaient un gouvernement démocratique, etc. Le mérite du PCR est d'avoir su trouver les formes et les méthodes adéquates pour influencer l'armée et l'attirer du côté des masses, de la révolution. Les transformations qu'a connues l'armée aux années de la révolution démocrate-populaire ont représenté des moments d'accumulation dans le processus ample et complexe des modifications structurales qui se sont produites dans l'organisme militaire — modifications qui sont devenues toujours plus profondes, se succédant d'une manière toujours plus accélérée dans l'étape socialiste de la révolution, tandis que leur contenu est devenu lui aussi, au point de vue qualitatif, tout à fait nouveau.

A cette époque-là ont été exprimés maints avis sur la doctrine militaire et la structure de la force armée roumaine ; en général, on opinait pour le retour à la doctrine traditionnelle.

La révolution parvenue à son étape socialiste, on a adopté une conception parachevée de ce que devait être la conduite, la structure, l'instruction et la dotation de l'armée, en tant que force militaire de nouveau type, populaire, socialiste, ayant la mission d'être un solide bouclier des conquêtes révolutionnaires du peuple, de l'indépendance et de la souveraineté de la patrie.

---

[49] *Ibidem*, du 20 mai 1946.

[50] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée*, v. 8, Editions Meridiane, Bucarest, 1974, p. 311.

Scanned with OKEN Scanner

Sous la direction du PCR, aux années du socialisme, l'armée a connu de profondes transformations qualitatives ; elle est à présent une force militaire moderne qui correspond au caractère du nouveau régime, le régime socialiste, victorieux pleinement sur le territoire de la Roumanie.

Les liens étroits qui l'attachent au peuple, à ses aspirations, représentent l'un des traits caractéristiques définissant l'armée roumaine. „C'est seulement en renforçant continuellement cette fusion organique avec la classe ouvrière, avec la paysannerie et les intellectuels, avec tous les travailleurs, sans distinction de nationalité — soulignait le secrétaire général du PCR Nicolae Ceaușescu — que l'armée pourra remplir avec succès son devoir primordial de défendre le travail pacifique du peuple roumain, bâtisseur de la société socialiste, contre toute tentative de l'impérialisme, de la réaction d'attenter à la liberté et à l'indépendance de notre patrie, d'empêcher l'édification de la vie libre et heureuse de ceux qui travaillent“ [51].

La chair de la chair de la nation roumaine, l'armée allie harmonieusement l'instruction militaire à sa participation à l'oeuvre d'édification du socialisme, en remplissant effectivement de cette manière son obligation morale envers le peuple et la patrie.

Fidèle au principe que la défense de la patrie socialiste est la cause du peuple tout entier, le Parti Communiste Roumain a mis en pratique un ensemble de mesures destinées à assurer l'instruction militaire et l'armement général du peuple, afin qu'en cas d'agression tous les citoyens du pays soient en mesure de contribuer, aux côtés de l'armée, à la défaite de l'ennemi envahisseur, à la défense de la Roumanie socialiste.

Le système de défense — expression de l'indivisibilité de l'oeuvre d'édification et de sauvegarde, les armes à la main, de la Roumanie socialiste — assure un cadre perfectionné au point de vue de l'organisation pour l'affirmation plénière de l'armée, en tant que le défenseur du peuple. Dans ce système l'armée représente — par son organisation, sa dotation et son instruction, par sa grande disponibilité opérationnelle — la principale force de confrontation avec l'agresseur. Elle est l'ossature, l'élément de stabilité et de force du système militaire, ayant en même temps la mission de contribuer à l'instruction militaire des autres composantes de la défense, de toute la population en vue de l'engagement unitaire du peuple tout entier, sous la direction du parti communiste, dans la lutte armée contre n'importe quel agresseur qui chercherait à attenter à ses conquêtes révolutionnaires, à l'indépendance et à la souveraineté du pays, à l'intégrité territoriale de la Roumanie.

Les attributions qui reviennent à l'armée dans le cadre du système militaire sont clairement exprimées dans la loi n° 14 de 1972 sur l'organisation de la défense nationale. Le Xe congrès du PCR, précisant la définition de la défense de la patrie, a souligné qu'en cas de guerre,

---

[51] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée*, v. 4, Editions Meridiane, Bucarest, 1970, pp. 544—545.

Scanned with OKEN Scanner

dans les conditions actuelles, ce n'est pas seulement l'armée, mais tous les citoyens sont ceux qui doivent être prêts à combattre pour la défense de la liberté et de l'indépendance de l'Etat. L'organisation des gardes patriotiques et des détachements de formation militaire de la jeunesse, des autres formations populaires de défense, leur étroite coopération avec les unités militaires constituent la garantie de l'accroissement permanent du potentiel de défense de la Roumanie socialiste.

Le secrétaire général du Parti Communiste Roumain soulignait, comme ci-dessous, la préoccupation constante du PCR d'oeuvrer à ce que tous les éléments composant le système national de défense soient prêts pour la défense de la patrie : „Les gardes patriotiques, les unités de formation militaire de la jeunesse qui, en étroite collaboration avec les unités militaires, obtinnent aussi toute une série de résultats dans l'élévation du niveau des connaissances militaires, se situent à une place de choix dans nos préoccupations se rattachant au renforcement de la capacité défensive et d'instruction des masses populaires, pour que celles-ci soient prêtes à tout moment à faire face aux tâches de défense des conquêtes révolutionnaires et de l'indépendance de la patrie. L'armée, les unités militaires doivent continuer de se soucier en permanence de l'élévation du niveau d'instruction militaire des gardes patriotiques, de contribuer au déroulement en de meilleures conditions de la formation militaire de la jeunesse, vu qu'une éventuelle confrontation armée nécessiterait la participation générale du peuple à cette lutte. C'est pourquoi il nous faut tout mettre en oeuvre pour que chaque citoyen soit capable à tout moment de défendre les conquêtes socialistes, l'indépendance et la souveraineté de notre patrie — tout comme il réalise aujourd'hui la politique du parti d'édification du socialisme“ [52].

Toujours prête à accomplir sa mission sacrée, la défense de l'indépendance nationale, des conquêtes socialistes du peuple roumain, l'armée est en même temps une participante active aux efforts communs faits pour le développement économique du pays.

Concevant l'armée comme une partie intégrante du peuple, la chair de la nation roumaine socialiste, le Parti Communiste Roumain lui a confié aussi la mission de participer effectivement au développement de l'économie nationale. „Il va de soi que l'armée, en tant que partie inséparable de l'Etat et comme expression de la volonté de notre peuple, n'est pas sans participer activement à la réalisation de toutes les mesures de développement de l'économie, de notre société socialiste en général. L'augmentation même de la capacité de lutte, les possibilités de dotation technique, la manière dont notre armée sera contrainte de lutter — si cela doit arriver — reclament une étroite liaison avec le peuple, une participation active à toute la vie sociale, ce qui contribuera à cimenter

---

[52] Nicolae Ceaușescu, *La Roumanie sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée*, v. 8, Editions Meridiane, Bucarest, 1974, pp 582—583.

Scanned with OKEN Scanner

cette unité inséparable et assurer en même temps à notre armée l'appui actif de toute la nation en n'importe quelle circonstance" [53].

En plus de sa mission principale, d'honneur, la défense de l'entité nationale du peuple, de la terre des aïeux, de la liberté, de l'indépendance et de la souveraineté de la patrie, l'armée roumaine est implicitement prête à remplir toujours les obligations internationales assumées par l'Etat roumain.

La garantie de la force de granite de l'armée, la certitude qu'elle faira à tout moment son devoir en conformité avec les intérêts fondamentaux du peuple roumain, résident dans le fait qu'elle est conduite par le Parti Communiste Roumain, la force politique dirigeante de la société dans la Roumanie socialiste.

[53] *Ibidem*, p. 575.

Scanned with OKEN Scanner

РЕЗЮМЕ

Рассматривая концепт военной мощи у румын на протяжении веков, в свете диалектического и исторического материализма, научных воззрений Румынской коммунистической партии и ее Генерального секретаря, Президента Социалистической Республики Румынии Николае Чаушеску, автор постарался охватить основные его аспекты. Настоящий труд, первый в румынской историографии по своей обширности среди других исследований на эту тему, отражает постоянное внимание историков Румынии к выявлению идей и положений, подтверждающих непрерывность существования румын в карпато-дунайско-понтийском регионе.

Являясь отражением в мышлении комплексных вопросов, связанных с происхождением и эволюцией военной системы, а также и организационных, количественных и качественных изменений, происходивших на протяжении времени в ее составных частях в зависимости от темпов развития экономической и социально-политической жизни при определенном общественном строе, концепт военной мощи носит мобильный, динамичный характер, претерпевая сдвиги теоретического и практического порядка от одного общественного строя к другому и даже при одном и том же строе. Богатый опубликованный и неопубликованный материал, изученный и интерпретированный автором, как и прежние его занятия в исследовании этой темы, дали ему возможность уловить в их главных координатах подобные сдвиги и их значение в прослеживании эволюции концепта военной мощи у румын.

Исходя из того, что в рамках военной системы самым важным и самым устойчивым элементом является армия, в книге подчеркивается момент появления и дальнейшая эволюция румынского войска, а также роль народных масс в упорной и нескончаемой борьбе румынского народа за сохранение своей сущности, за свободу и независимость. В связи с этим отмечается вклад различных господарей и полководцев в военное строительство, в развитие венного искусства. Основная, определяющая идея, в свете которой рассматривается все

Scanned with OKEN Scanner

это, опирается на историческую действительность и выявляет совершенно своеобразную черту румынского войска, состоящую в том, что оно всегда вело только справедливые войны в защиту национальной сущности румынского народа, родной земли, свободы, независимости и суверенитета страны. «История нашего народа, история нашей армии, — подчеркивает Генеральный секретарь Румынской коммунистической партии Николае Чаушеску, — ярко демонстрирует тот факт, что румынский народ, его армия никогда не ставили перед собой агрессивных целей. На протяжении веков наша армия сражалась за то, чтобы защитить независимость страны, обеспечить осуществление национального единства, за свободное утверждение нашей нации» [1].

Концепт военной мощи можно понять и объяснить научно только с позиций исторического материализма, который требует всестороннего изучения военного дела, конкретных условий, в которых оно возникло и развивалось, его взаимозависимости с другими общественными явлениями, а также и с точки зрения классовых интересов, которые оно выражает. Научное мировоззрение — диалектический и исторический материализм доказал, что появление армии связано с образованием и развитием общества, основанного на антагонистических классах, и государства. Касаясь этой стадии развития человеческого общества, в частности афинского государства, Энгельс писал, что место подлинного «вооруженного народа», защищавшего себя собственными силами в своих родах, фратриях и племенах, заняла вооруженная «публичная власть», которая была подчинена государственным органам, а следовательно, могла быть применена и против народа [2]. Учреждение публичной власти, которая больше не совпадала непосредственно с населением, организованным как вооруженная сила, Ленин считал одной из основных характерных черт государства [3].

В противоположность идеалистической концепции, которая рассматривает армию как нечто изолированное, оторванное от социально-экономических и политических условий, исторический материализм доказал, что армия — это социальный институт, подверженный действию законов, управляющих обществом, и в то же время имеющий собственные законы существования и развития. Следовательно, все вопросы, связанные с происхождением армии, ее характером, социальной функцией, организацией, оснащением, доктриной и т.д., а также и других составных частей военной системы, следует анализировать исходя из характера общественного строя, стадии экономического, социального и политического развития соответствующего общества в определенный момент.

---

[1] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la şedinţa activului de bază de comandă şi de partid din armată, 16 septembrie 1978* (Речь, произнесенная на собрании основного командного и партийного актива армии, 16 сентября 1978 г.), Editura politică, Бухарест, 1978, стр. 11.

[2] К. Маркс и Ф. Энгельс, *Соч.*, т. 21, стр. 109.

[3] В. И. Ленин, *Полн. собр. соч.*, т. 33, стр. 9.

Scanned with OKEN Scanner

Положения и оценки, содержащиеся в документах Румынской коммунистической партии, в трудах ее Генерального секретаря Николае Чаушеску, являются основным руководством для наших историков в изучении румынской военной организации на протяжении веков. В годы социализма такие вопросы, как возникновение армии и всех других компонентов военной системы в Румынии, их эволюция, взаимоотношения между ними, их функции, изучаются в контексте экономического и социально-политического развития, при этом научно определяются решающая роль народных масс в вооруженной борьбе. Одновременно с подчеркиванием положительных сторон, румынские историки вскрывают классовый характер армии, то, как она использовалась в прошлом эксплуататорскими классами в защиту их интересов, для подавления крупных крестьянских восстаний, революционной борьбы рабочего класса.

Для наиболее полного освещения соображений в связи с проблематикой концепта военной мощи у румын, множественных аспектов его эволюции автор счел целесообразным трактовать этот предмет начиная с первых сведений истории Румынии об организации войска, оборонительной борьбе гето-дакийских племен и до наших дней.

Первый важный аспект изучения военного дела у румын составляет само происхождение армии, которое было вызвано, с одной стороны, заинтересованностью обогатившегося класса, организовавшего свою власть в государственную систему, в том, чтобы располагать инструментом подавления любого внутреннего сопротивления, а с другой стороны — объективной необходимостью иметь силу для защиты от внешних опасностей. Можно с уверенностью утверждать, что зачатки военной системы, главным компонентом которой были массы населения, относятся к периоду великого Буребисты (70—44 гг. до н.э.), ведшего борьбу как за объединение государства, так и против племен, пытавшихся захватить гето-дакийскую территорию.

Но определяющие элементы военной мощи ярко выявляются особенно после образования самостоятельных румынских феодальных государств. На военную организацию в данный период наложили свой отпечаток как существовавшие тогда конкретные условия и возможности, так и традиция, унаследованная от предшественников — гето-даков, войско которых, имевшее своими главными компонентами пехоту, конницу и военные «машины», отличалось умением вести оборонительную войну, неустрашимостью и духом самопожертвования в борьбе. Летописец Георге Шинкай с законной гордостью писал, что римский император Домициан был вынужден заключить мир с Децебалом, который «в военных делах был весьма умелым, мудрым и неутомимым в бою»[4], признать его царем, дать ему деньги, мастеров и оружие. Заслуга Децебала состояла в том, что он сумел воспользоваться передышкой после поражения Домициана и принял энергичные

[4] Gh. Şincai, *Hronica românilor* (Летопись румын), том I, Editura pentru literatură, Бухарест, 1967, стр. 5.

меры по укреплению военной системы, оборонительных сил, так как понимал, что Рим не потерпит существования на своей дунайской границе мощного дакийского государства и что рано или поздно римская держава попытается превратить Дакию в свою провинцию [5], что и произошло в 106 году н.э.

После завоевания Дакии римлянами военная проблематика приобретает новое содержание, обусловленное на первом этапе (до 271 г.) римским владычеством и включением дакийского военного элемента в римскую военную структуру, а на этапе, последовавшем за уходом римлян из Дакии, военными столкновениями с миграционными народами, сдвигами в социально-политической и экономической жизни коренного населения. Несколько веков спустя, в результате слияния этих двух народов и дакийской и римской военных концепций зародились румынская военная мысль и искусство.

«Завоевание Дакии и ее превращение в провинцию Римской империи — со всеми их отрицательными аспектами — привели к переплетению этих двух цивилизаций, обусловили новый социально-экономический расцвет этих краев, наложили отпечаток на все последующее историческое развитие общества в этом географическом районе» [6].

В процессе образования самостоятельных феодальных государств военная деятельность принимает новые масштабы и черты в соответствии с уровнем социально-экономического и политического развития, с конкретными условиями румынского региона.

Следует подчеркнуть, что в контекст непрерывности и эволюции жизни дако-римского населения на сегодняшней территории Румынии до зарождения румынского народа и далее, до образования румынских феодальных государств, вписывается и военный элемент, который так или иначе, принимая различные организационные формы в зависимости от экономического и социально-политического развития, включался в общую эволюцию румынского общества ; сложившись в военную структуру, он активно проявлял себя в борьбе румынского народа за защиту своей сущности, национальной свободы и независимости.

«Тысячелетняя эпоха, пролегающая между оставлением Дакии (римлянами. — **Прим. авт.**) и основанием княжеств, — указывает выдающийся историк А. Д. Ксенопол, — не является ни длительным перерывом в развитии нашего народа, ни такой эпохой, о которой ничего не известно, а напротив, это один из самых интересных, самых богатых результатами периодов его истории» [7].

Следует подчеркнуть также и тот факт, что до завоевания Трансильвании венгерским феодальным королевством румынское общество

---

[5] Hadrian Daicoviciu, *Dacii* (Даки), Editura ştiinţifică, Бухарест, 1965 стр. 201—202.

[6] *Программа Румынской коммунистической партии по построению всесторонне развитого социалистического общества и движению Румынии к коммунизму*, Издательство «Meridiane», Бухарест, 1975, стр. 23—24.

[7] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană* (История румын траянской Дакии), изд. 3, Editura Cartea Românească, Бухарест, стр. 9—10.

развивалось одинаково или почти одинаково на всей территории в рамках политических образований (воеводств), которые консолидировались «благодаря хорошей организации армии, а такая организация была возможной в результате укрепления мощи этих образований» [8].

Вопрос организации армии, ее социальной роли и функции значительно проясняется и обогащается начиная с XIV века, что совпадает во времени с образованием самостоятельных феодальных государств. В последующие века румынская военная организация и военная мысль достигают высокого уровня, это эпоха, когда в борьбе за защиту национальной независимости и суверенитета появляются крупные политические и военные деятели, которые благодаря своим выдающимся способностям получили признание на всем континенте.

Образование феодального государства Валахии в первые десятилетия XIV века и основание Молдавии в конце шестого десятилетия того же века явились моментом особого значения в социально-политической и военной истории Румынии. «Организация румынских феодальных государств обеспечила условия для поднятия социально-экономической жизни на более высокую ступень, вписала в историю периоды бурного расцвета материальной и духовной цивилизации на территории нашей страны, на которые наложила свой отпечаток личность ряда выдающихся господарей-патриотов» [9].

После образования феодальных государств производительные силы и производственные отношения познали мощный подъем, общество приобрело социальную организацию и структуру, свойственные феодальному строю. На этой основе экономического и социального развития возникла соответствующая надстройка, государственный аппарат, в котором армии принадлежала важная роль. Как и повсюду, и у румын войско играло особую роль во внутренней жизни феодальных государств, а также в их борьбе за сохранение независимости. Источники показывают, что Басараб, военачальник и князь, участвовал в боях между дворянами и королем Венгрии за владение крепостью Мехадия в 1317 году. Войско «валахов» (румын из Валахии) упоминается также в 1323 году участвующим в сражении между болгарами и византийцами [10]. Известно также особое значение, которое имела для утверждения Валахии как независимого государства победа войска воеводы Басараба I при Посаде (1330 г.) над сильной армией короля Венгрии Карла-Роберта Анжуйского. Эта битва, относящаяся «к числу самых славных сражений в тысячелетней истории нашего народа» [11], существенно способствовала укреплению Валахии, ее независимости.

---

[8] *Oastea cea mare* (Большое войско), Editura militară, Бухарест, 1972, стр. 30.

[9] *Программа Румынской коммунистической партии по построению всесторонне развитого социалистического общества и движению Румынии к коммунизму*, стр. 25.

[10] *Istoria medie a României* (История средних веков Румынии), часть I, Editura didactică şi pedagogică, Бухарест, 1966, стр. 86.

[11] *File din istoria militară a poporului român* (Страницы военной истории румынского народа), т. 2, Editura militară, Бухарест, 1974, стр. 7.

Scanned with OKEN Scanner

В тесной связи с возникновением армии находится ее функция — другой элемент концепта военной мощи. Некоторые видные историки, даже румынские, правильно определяя момент появления армии, считали, что оно было вызвано исключительно необходимостью защиты страны, игнорируя характер ее внутренней функции. Констатирование того факта, что превратности истории бесчисленное количество раз вынуждали румынский народ защищать с оружием в руках свою страну, существование, свободу от всевозможных иноземных захватчиков, блестящие боевые действия прославленных полководцев, а также и ограниченность воззрений на общественные явления и методов исследования привели этих историков к тому, что в трактовке вопросов военной истории они опустили некоторые факторы, определившие образование и эволюцию войска. А ведь известно, что армия использовалась князьями или крупными боярами в многочисленных целях: как инструмент классового господства, для взятия власти, для укрепления центральной власти, как сила для защиты страны и т.д. Общественно-историческая практика показала, что в определенные моменты одна из функций армии — внутренняя или внешаяя — может быть преобладающей, может выступить на первый план, однако обе они находятся в диалектическом единстве, постоянно характеризуя военный организм. Поэтому мы считаем, что соотношение между внутренней и внешней функциями армии можно лучше понять, если принимать во внимание, какая из них преобладала при определенных обстоятельствах. Положительная роль войска в определенный момент, в определенный период в обществе, основанном на эксплуатации, выражается той степенью, в какой его деятельность соответствовала жизненным чаяниям народа, объективно выходя за рамки, установленные для него господствующим меньшинством.

На протяжении своей тысячелетней истории румынский народ часто был вынужден вести упорную и непрерывную борьбу против бесчисленных врагов, стремившихся покорить его. «Вся история румынского народа представляет собой историю непрерывной классовой борьбы, битв, которые вели народные массы за социальную свободу и справедливость, в защиту национальной сущности и независимости, за прогресс и цивилизацию»[12]. Это наложило свой отпечаток и на концепт обороны страны, который отразился между прочим и в том, что при организации и оснащении войска, всех других компонентов военной системы, в концепции об их использовании в бою, в устанавливаемых формах и способах действия и т.д. имелась в виду преимущественно защита независимости и суверенитета страны. Мастерски обобщая этот важный принцип, видный мыслитель и деятель революции 1848 года Николае Бэлческу писал, что «румыны не любили захватническую войну [...]. Они воевали больше в их стране [...]. Оборонительная война, если считать ее частью стратегии или поли-

[12] *Программа Румынской коммунистической партии по построению всесторонне развитого социалистического общества и движению Румынии к коммунизму*, стр. 25.

Scanned with OKEN Scanner

тики войны, была доведена румынами до большого совершенства»[13]. Эта оценка Бэлческу равнозначна открытию основы роли военной мощи у румын, которая сохранилась и в современной военной мысли.

После образования феодальных государств, одновременно с продвижением румынских княжеств по пути экономического и социально-политического развития, армия всегда участвовала в крупнейших событиях, играла в них положительную или отрицательную роль. Под предводительством выдающихся господарей румынское войско вписало немеркнущие боевые подвиги в борьбу в защиту сущности народа, за свободу и независимость, не утрачивая, однако, своей функции инструмента господствующих классов. Давая широкую с исторической точки зрения оценку роли, которую играло войско в защите страны, Николае Чаушеску говорил: «Доблестное войско бесстрашного Децебала — легендарного полководца даков, отважные воины наших славных господарей и великих полководцев — Мирчи Старого, Иоана Хунедоарского, Влада Цепеша, Штефана Великого, Михая Храброго, выражая неугасимую любовь народа к свободе, героически и стойко защищали родную землю, проливали за нее свою кровь, предпочитали умереть смертью храбрых, но не давали врагам поставить себя на колени, никогда не изменяли делу народному»[14].

Для военного дела в Румынии характерно преобладание самобытных черт, проистекающих из конкретных условий и особенностей развития румынских княжеств. Однако это, разумеется, не исключает, что в различные периоды использовался и опыт других стран в данной области путем его органического освоения. Местные специфические элементы в сфере военного развития можно заметить, в числе прочего, и в различиях, существовавших в составе и в организации войска румынских княжеств и армий других государств, в использовавшихся формах и методах борьбы. В средние века, к примеру, в то время как армии различных западных стран, ведшие в основном агрессивные, экспансионистские войны, имели небольшой численный состав сравнительно с численностью населения, были менее подвижны из-за тяжеловесного снаряжения и оснащения и предпочитали бой на открытой местности, войско румынских государств было легким, подвижным, пригодным для маневренных войн, способным вести оборонительные действия и быстро переходить в молниеносные контратаки. Методы и способы ведения боя армиями румынских княжеств, состоявших в большинстве случаев из широких народных масс — «большое войско», — выбирались в зависимости от конкретных возможностей, а также и от вооружения, тактики и психологии противника. Румынские князья и господари проявляли выдающуюся изобретательность в организации и управлении сражениями. Это говорит о том, что выдающиеся румынские полководцы почти всегда отвергали схематизм и шаблонность

---

[13] N. Bălcescu, *Opere* (Сочинения), т. I. Editura Academiei Republicii Populare Române, Бухарест, 1953, стр. 26—27.

[14] Николае Чаушеску, *Румыния по пути завершения социалистического строительства*, т. 3, Издательство «Меридиане», Бухарест, 1969, стр. 386—387.

Scanned with OKEN Scanner

в военном искусстве. Именно благодаря этим качествам и одержанным победам они получили европейскую известность, их уважали и ценили друзья, страшились враги.

До упразднения его в XVIII веке, после установления турецко-фанариотского режима, румынское войско, будучи основным элементом военного организма, непрерывно развивалось, постепенно меняя свой состав, организационную структуру и оснащение. Так, если в начальный период феодализма преобладали боярские дружины, со временем все большую роль стало приобретать войско господаря, в котором непрестанно развивался характер постоянства. Хотя в этот период боярские дружины играли решающую роль, особенно с точки зрения личного состава, а сами бояре пользовались большой автономией, все же они имели и обязанности по отношению к господарю. По любому зову господаря боярские слуги должны были являться «со своей лошадью, кафтаном и оружием». Кроме того, бояре были обязаны являться в определенный день в году верхом и при оружии во главе своих дружин на «осмотр», как говорит известный историк Н. Иорга, — на своего рода проверку боеспособности их боевых отрядов. В связи с феодальной раздробленностью и с централизацией государственной власти, с военной организацией в средние века в румынской историографии высказывались различные точки зрения. Но независимо от той или иной позиций ясно одно: средневековая эпоха на румынской территории имела свои особенности, определяемые экономическими условиями, социально-политическим устройством, в рамках общих черт этой эпохи, а военная мощь, система военной организации и методы борьбы принимали специфические формы.

«Войско, которое возглавлял Мирча Старый, — пишет румынский историк Барбу Кымпина, — было естественным продуктом его эпохи, условий социально-экономического развития, форм политической организации и боевых традиций, унаследованных от его предшественников. Оно не могло быть и не было в действительности ничем иным, как отражением состояния феодальной раздробленности в Валахии»[15].

Говоря о роли армии в общем контексте военной структуры, следует заметить, что в процессе образования и развития румынских феодальных государств возникла и развилась постоянная армия, в рамках которой важное место принадлежало войску господаря. В случае большой опасности, кроме «малого войска», состоявшего из двух основных категорий — «куртены» (люди, получившие от господаря дворянское звание, будучи этим обязаны служить ему в войске в случае войны) и «служиторы» (свободные люди, не входившие в дворянское сословие, которые будучи освобождены от части налогов должны были исполнять некоторые административные должности, а в случае войны служить в войске господаря), — к оружию призывались и крестьяне, ремесленники и т.д., что придавало войску страны мощь и

[15] Barbu Cîmpina, *Scrieri istorice* (Исторические труды), т. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Бухарест, 1973, стр. 249.

Scanned with OKEN Scanner

массовый характер, и таким образом создавалось так называемое большое войско. Термин «большое войско» отражает в первую очередь состав этой категории войска, в которое входили «все жители страны, способные носить оружие» [16], — войско, которое призывал господарь, «когда требовалось особое военное усилие»[17] для разгрома захватчика. Появление термина «большое войско» относится, судя по документам, в Валахии к началу XV века, ко времени Мирчи Старого, правление которого характеризуется, в числе прочего, и лучшей организацией государства; в Трансильвании — ко времени Янку Хунедоарского, а в Молдавии такое войско упоминается в связи с боями молдован с поляками у Красны в 1450 году и особенно во время храброго господаря Штефана Великого, который в сражении у Байи (1467 г.) располагал 12 тыс. воинов, в большинстве своем мелких землевладельцев [18]. В битве под Васлуем (1475 г.), когда этот доблестный господарь «искусно»[19] победил турок, его войско насчитывало уже 40 тыс. воинов. Призыв крестьян к оружию, диктовавшийся прежде всего тем, что Оттоманская империя, в то время главный враг румынских княжеств, использовала превосходящие силы, в противоборстве с которыми у «малого войска» не было шансов на полный успех, означал новшество для того времени в военной организации. До тех пор, пока массы крестьян и горожан участвовали в войске, то есть до XVI века, в нем преобладал местный элемент. «Это войско, состоявшее только из коренных жителей, носившее глубоко однородный характер, без каких-либо примесей иностранного клемента, нерушимо связанное с землей и душой родной страны, — писал А. Д. Ксенопол о войске XV века, — было весьма дисциплинированным, способным на большие дела»[20]. Следовательно, характерным для войска румынских княжеств остается то, что основная масса воинов происходила из народа, из тех классов и социальных категорий, которые были в наивысшей степени заинтересованы в защите страны от внешних врагов. Эта отличительная черта сохранялась и при капиталистическом строе.

Вследствие интенсификации феодальной эксплуатации крестьянства путем усиления его закабаления в последующем периоде, развития производительных сил и появления все более сложных видов вооружения, с XVI века наблюдается сужение участия крестьян в войске, а значит снижение роли большого войска. Румынские господари все чаще прибегают к услугам наемников. Однако, с помощью последних невозможно было решать так, как в прежних условиях, вопрос защиты румынских княжеств, потому что главной их ролью было охранять господаря и служить господствующему классу инструментом для при-

---

[16] *Istoria României* (История Румынии), компендиум, Editura didactică şi pedagogică, Бухарест, 1969, стр. 118.

[17] *Istoria României* (История Румынии), т. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, Бухарест, 1962, стр. 337.

[18] *Istoria medie a României*, часть I, стр. 227.

[19] Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* (Летопись Молдавии), ESPLA, Бухарест, 1955, стр. 92.

[20] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, т. 3, стр. 28.

Scanned with OKEN Scanner

теснения масс. Институт наемничества в румынских княжествах не получил размеров и значения, которые он имел в странах Западной Европы, и просуществовал недолго с исторической точки зрения. Экономическое и социальное развитие имело своим результатом улучшение оснащения войска все более усовершенствованным оружием, что вызывало постоянные изменения в его составе, в методах организации и ведения вооруженной борьбы. Таким образом и в условиях Румынии подтвердился выдвинутый К. Марксом принцип, согласно которому «с изобретением нового орудия войны, огнестрельного оружия, неизбежно изменилась вся внутренняя организация армии, преобразовались те отношения, при которых индивиды образуют армию и могут действовать как армия, изменилось также отношение различных родов войск друг к другу»[21].

Концепт военной мощи обогащает свое содержание с созданием первых элементов постоянной национальной армии, в частности после революции 1848 года и особенно после объединения княжеств Валахии и Молдавии в 1859 году. «Большую радость вызвали во всей нашей столице румынская военная форма и организованность войска, — писала газета «Курьерул ромынеск» в начале четвертого десятилетия прошлого века. — Все румыны как будто видят свою нацию возрождающейся» [22].

Среди социально-политических задач прогрессивных сил, как в период идейной и организационной подготовки, так и во время революции 1848 года, в румынских княжествах видное место занимали вопросы, касающиеся армии. С одной стороны, речь шла о привлечении существовавшего тогда войска на путь революции, а с другой — о создании собственных вооруженных сил, которые вместе с армией обеспечили бы защиту революционного режима.

Прогрессивные деятели той эпохи, и в первую очередь Николае Бэлческу, подходили к вопросу возрождения отечественной армии в прямой связи с тем значением, которое имел воинский институт в истории румын, и поэтому выступали за подчинение ее целям национальной борьбы, в частности за превращение ее из простого инструмента охраны и порядка в действенный военный организм национальной обороны. Не случайно в 1838 году Национальная партия Валахии вписала в свою программу задачу создания военной системы, которая обеспечивала бы подготовку всех жителей к борьбе за защиту страны; отсюда и идея о том, чтобы «отдельно от постоянной армии» основать «национальную гвардию»[23], требование, чтобы «каждый румын, способный носить оружие» стал «бойцом»[24].

---

[21] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese* (Избранные произведения), т. 1, изд. 2, Editura de stat pentru literatură politică, Бухарест, 1955, стр. 73.

[22] V. Nădejde, *Centenarul renașterii Armatei Române (1830—1930)* (Столетняя годовщина возрождения Румынской Армии, 1830—1930 гг.), Яссы, 1930, стр. 29.

[23] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională — 1834—1849* (Борьба румын за национальное единство, 1834—1849 гг.), Бухарест, 1967, стр. 222.

[24] Там же, стр. 219.

Scanned with OKEN Scanner

Научный, критический анализ — с использованием и сравнительного метода — румынского войска на протяжении периода 1830—1844 годов проделан Николае Бэлческу в своих ценных трудах, написанных в это время. Он был бесспорно выдающимся теоретиком, глубоким и тонким знатоком исторического прошлого румынского народа и военной истории других наций. Имея в виду многообразные влияния армии на общественно-политическую жизнь любого государства, ее роль и социальную функцию, Николае Бэлческу, объясняя, почему он придавал ей столь важное значение, указывал в работе „Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valahiei şi pînă acum" (Военная мощь и военное искусство от основания княжества Валахии и до настоящего времени), опубликованной в 1844 году. «Я предпочел исследовать воинские учреждения прежде любых других потому, что эти учреждения самые замечательные из имевшихся у наших предков, потому, что на них основывались величие и мощь страны в течение четырех веков и, наконец, потому, что я уверен, что если страна румын когда-либо займет положенное ей место среди народов Европы, то этим она будет обязана больше всего возрождению ее древних воинских учреждений». С присущими ему страстностью и пафосом он говорил также: «Наследники прав, ради сохранения которых отцы наши принесли столько жертв в прошедшие века, пусть память о тех героических временах пробудит в нас чувство долга, который лежит на нас, умножить и сохранить для потомков это дедовское наследие»[25].

Ведущие деятели революции 1848 года, выступая за смену старых экономических, социальных и политических отношений, за то, чтобы придать румынскому обществу современные, прогрессивные основы, также уделяли большое внимание существовавшему в то время военному организму, роли, которую он должен был играть в подготовке и развертывании революции, в консолидации ее завоеваний. В то же время их занимал вопрос, какой облик примет армия после победы революции, какое место будет занимать войско в системе обороны страны. В результате заблаговременной деятельности по привлечению офицеров на сторону революционных сил уже в самом начале движения значительное число их присоединилось к народным действиям вместе с частями и подразделениями, которыми они командовали.

Программные документы революции 1848 года включали в качестве одной из важнейших мер требование обновления войска, а также создание новых типов вооруженных формирований на службе революции. Так, одно из требований революционеров 1848 года в Валахии касалось образования национальной гвардии, которая должна была защищать провозглашенные революцией общественные свободы[26]; эта мера была декретирована правительством 14/26 июня 1848 года. Революционная программа в Молдавии предусматривала «основание

[25] N. Bălcescu, *Scrieri militare alese* (Избранные военные произведения), Editura militară, Бухарест, 1957, стр. 70.

[26] *Istoria României*, т. IV, 1964, стр. 65.

Scanned with OKEN Scanner

городской и сельской гвардии [...] для защиты страны и общественного благосостояния»[27]. В Трансильвании Национальное собрание в Блаже от 3/15—5/17 мая 1848 года указывало: «Румынская нация требует вооружения своего народа, создания национальной гвардии для защиты страны от внутренних и внешних врагов. Румынская милиция должна иметь своих румынских офицеров»[28]. На собрании банатских румын в Лугоже 15/27 июня 1848 года было принято решение о «вооружении народа за шесть дней»[29].

Главная задача отрядов национальной гвардии состояла в охране внутреннего порядка; в случае внешнего нападения они должны были защищать от врага населенные пункты, в которых они находились. Члены национальной гвардии набирались из среды народных масс, граждан в возрасте от 20 до 50 лет. Для привлечения их в национальную гвардию развернулась усиленная пропаганда, увенчавшаяся успехом. Например, в Бухаресте в конце августа 1848 года существовало пять легионов, десять батальонов и сорок рот[30] национальной гвардии. Особые заслуги в деле создания вооруженных средств революции в Валахии принадлежали генералу Георге Магеру. В качестве министра избранного революцией временного правительства, но особенно в качестве «капитана-генерала» «нерегулярных» вооруженных сил и инспектора национальной гвардии всей страны он стремился обеспечить революции военную базу, организовав и возглавив лагерь в Рыурень (уезд Вылча).

В 1948—1849 годах и румыны Трансильвании создали свою революционную армию под руководством Аврама Янку. В тяжелые моменты, через которые прошла революция в Трансильвании, она сполна оправдала свое назначение.

Предвидя вмешательство извне для подавления революции в Валахии, революционно-демократический мыслитель, известный деятель революционного движения 1848 года в Банате Ефтимие Мургу писал Н. Бэлческу в июне 1848 года: «Первой заботой, братья, должно быть оружие! Как можно скорее создавайте армию, чтобы хотя бы первое нападение вы смогли встретить достойно»[31].

Новый, качественно высший элемент концепта военной мощи у революционеров 1848 года по сравнению с предшествующими эпохами заключался в том, что военный организм мыслился ими одновременно как защитник страны от внешних врагов и как защитник завоеваний буржуазно-демократической революции, чем достигалось сочетание его

---

[27] M. Kogălniceanu, *Texte social-politice alese.* (Избранные социально-политические тексты), Editura politică, Бухарест, 1967, стр. 146—147.

[28] Victor Cheresteşiu, *Adunarea naţională de la Blaj* (Национальное собрание в Блаже), Editura politică, Бухарест, 1966, стр. 462.

[29] Vasile Maciu, *Caracterul unitar al Revoluţiei din 1848 din ţările române* (Единый характер Революции 1848 г. в Румынских княжествах), в „Studii", 5/1968, стр. 837.

[30] „Studii", 4/1965, стр. 885.

[31] *Pagini din gîndirea militară românească, 1821—1916* (Страницы румынской военной мысли, 1821—1916 гг), Editura militară, Бухарест, 1969, стр. 45.

внутренней функции с внешней. Как известно, в то время эта программа не была полностью проведена в жизнь из-за недостаточной зрелости внутренних условий, а также из-за действий внешних сил, враждебных революции.

Сразу же после объединения Молдавии с Валахией в 1859 году начинается и развитие армии в соответствии с новыми преобразованиями, как армии единого национального государства. Элементы прогресса по сравнению с предыдущим периодом конкретизировались в принятии мер по завершению объединения войска: был создан общий генеральный штаб, унифицирована военная подготовка, объединились интендантство и администрация, был назначен один военный министр. Эти меры были важны в особенности для той будущей роли, которую руководители нового объединенного государства, во главе с князем Александру Иоаном Кузой, придавали армии как одному из рычагов, призванных обеспечить укрепление автономии и подготовить достижение полной независимости в согласии с чувствами и стремлениями народных масс*. В контексте реформ, намеченных правительством, возглавляемым Михаилом Когэлничану, в майскую программу 1880 года была вписана также «Серьезная и основательная организация военной мощи в соответствии с нуждами и средствами страны»[32]. Девять лет спустя М. Когэлничану, в качестве министра внутренних дел, обращаясь к префектам по поводу применения закона о призыве в армию, указывал им «действовать таким образом, чтобы каждый, к какому бы классу общества он ни принадлежал, выполнил законный долг, обязательный для всех. Было бы чудовищно, если бы только трудовые классы подлежали отбыванию воинской повинности, чтобы только они отвечали на нужды страны, платили дань кровью»[33]. В законах, принятых в период 1860—1877 годов, вооруженные силы получают определение, в котором элементы традиции сочетались с новыми элементами, и следующее общее устройство: постоянная армия, милиция и ополчение. Главный элемент военной системы составляла постоянная армия.

Во второй половине прошлого века некоторые политические и военные деятели, в общем не выходя за пределы позиции классов, к которым они принадлежали, высказывали интересные, иногда передовые точки зрения относительно роли и структуры военного организма. Например, Ион Гика советовал в 1871 году внимательно изучить

---

* Например в 1863 году, после секуляризации церковных имуществ, когда ходили слухи о возможном вмешательстве извне, князь Куза и правительство приняли ряд мер по укреплению армии. Не располагая достаточными средствами, государство прибегло к помощи населения. В рамках этого мероприятия было собрано 1 921 386 лей для закупки пушек. Каждый уезд внес сумму, равную стоимости одной пушки (32 тыс. лей); в этом мероприятии приняли участие и школьники (Constantin C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza* — Жизнь и деятельность Кузы —, Editura ştiinţifică, Бухарест, 1966, стр. 220). Усилия тех времен по укреплению армии принесли плоды почти через два десятилетия, во время войны за независимость 1877—1878 гг.

[32] M. Kogălniceanu, цит. произвед., стр. 230.

[33] Там же, стр. 273—274.

рельеф страны и средства защиты и, учитывая традиции, создать отряды из жителей каждого уезда — Мехединць, Горж, Вранча и т.д., которые владели бы методами и способами оборонительной борьбы. Зная долины и ложбины, тропы и тропинки, горы и холмы, писал он, они могли бы оказать чужеземцам исключительно действенный отпор [34]. «Путем создания местных отрядов, — писал он, — по уездам или округам, охватывающим как сеть всю страну, под началом офицеров, способных мыслить и действовать в стратегическом масштабе, в соответствии с условиями занимаемых местностей, путем замены постоянной или, как говорят, кадровой армии, специальными отрядами мы могли бы достичь всеобщего вооружения»[35]. Предложения Иона Гики о «замене постоянной армии» представляло собой, по существу, средство сокращения расходов на содержание вооруженных сил, столь необходимое из-за тяжелого финансового положения страны в тот период. Однако Ион Гика не понимал, что эти специальные отряды нужно было создавать не отказываясь от регулярной армии. Впрочем, война за завоевание государственной независимости доказала, что решение, предлагавшееся Гикой, не отвечало жизненным целям Румынии. Война 1877—1878 годов, а также и испытания, через которые пришлось пройти румынскому войску во время двух мировых пожаров первой половины текущего века, сполна доказали необходимость сохранения и укрепления постоянной армии как главного элемента военной мощи страны. Напрашивающийся из этого вывод заключается в том, что не следует ни преувеличивать, ни пренебрегать значением постоянной армии, что между ней и другими составными частями военной системы должно существовать определенное, научно установленное равновесие.

После победоносного завершения кампании 1877—1878 годов перед страной встали новые важные задачи, связанные с развитием и укреплением военного организма. В одном документе эпохи подчеркивалось, что война «требует от страны пересмотра многих из ее органических законов. Главнейшим из них и требующим уже сейчас внимания к себе является закон об организации военной мощи — щита независимости, завоеванной в борьбе. Она (армия — *Прим. авт.*) не может быть творением одного человека, будь этот человек и гением, ибо для того, чтобы иметь значительную военную мощь, необходимы многолетний труд, единство взглядов и неиссякаемый источник идей»[36].

С окончанием войны за независимость концепт военной мощи получил в понимании рабочего класса и особенно его политической партии новое содержание, более высокое по сравнению с тем, который выдвигали различные представители эксплуататорских классов. Следует подчеркнуть, что рабочее движение Румынии еще с первых своих шагов понимало классовый характер армии, высказывалось за воору-

---

[34] I. Ghica, *Scrieri economice* (Экономические труды), т. II, Бухарест, 1937, стр. 146.

[35] Там же.

[36] Государственный архив, Бухарест, личный фонд «К», д. 3, л. 13.

жение народа. Поддерживая эти идеи, одна ясская газета писала в 1879 году, что на нападение мощной захватнической армии «народ ответил бы партизанской войной»[37]. В середине девятого десятилетия прошлого века К. Доброджану-Геря в своей исторической работе «Чего хотят румынские социалисты?» сформулировал, в соответствии с идеями, преобладавшими в международном рабочем движении эпохи, тезис об «упразднении постоянной армии и вооружении народа»[38]. В последующие годы рабочая печать уделяла особое внимание этой идее, настаивая на необходимости изменения военной организации румынского государства.

Вопрос об отношении рабочего движения к существовавшему тогда военному организму занял важное место и в документах восстановительного съезда Социал-демократической партии (1910 г.). В программе этой партии в 21 пункте указывалось: «Рассматривая армию только как средство защиты страны, а не как средство подавления освободительной борьбы рабочего класса, требуем: преобразования постоянной армии в национальную милицию, а до тех пор — сокращения срока военной службы до одного года и увольнения после этого срока в запас. Отмены военного суда и введения обязательного образования в казарме [...]. Постоянная армия является самой мощной опорой монархии и капитализма»[39].

После создания политической партии пролетариата и одновременно с идейно-политическим созреванием рабочего движения в Румынии появляется новая с тактической точки зрения ориентация, происходит перемена в отношении социалистического движения к армии. Так, еще в январе 1911 года газета «Ромыния мунчитоаре» («Рабочая Румыния») ясно выразила позицию социалистов в этом вопросе: «Мы требуем не просто упразднения постоянных армий, а преобразования их в подлинные национальные армии. Те, кто говорит, что мы, румынские социал-демократы, хотим роспуска войска, не знают нашей программы или сознательно вводят в заблуждение своих читателей»[40].

В то же время социалистическое движение поняло необходимость привлечения армии на сторону масс, революционной борьбы. Румынские социалисты уделяли большое внимание организации мероприятий с целью политического воздействия на военнослужащих, воспитанию их в духе любви к народу, привлечению к политической жизни страны тех, кто призван защищать ее границы, предоставлению демократических прав и свобод всему народу, в том числе войску, являющемуся органической составной частью народа. «Массы, призванные в армию, — писала «Ромыния мунчитоаре», — нужно растить и

---

[37] *Presa muncitorească și socialistă din România* (Рабочая и социалистическая печать в Румынии), т. I, 1865—1900 гг., Editura politică, Бухарест, 1964 стр. 54.

[38] Там же, стр. 357.

[39] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915* (Документы истории рабочего движения в Румынии, 1910—1915 гг.), Editura politică, Бухарест, 1968, стр. 34—35.

[40] „România muncitoare", 30 января 1911 г.

воспитывать в гуще народа, чтобы они живо откликались на его радости и выступали за его требования, трепетно отзывались на всю жизнь и все течения, волнующие общество»[41]. Румынские социалисты последовательно призывали военнослужащих присоединиться к делу угнетенных масс, из среды которых происходили и они сами. Показателен в этом отношении манифест «К уволенным в запас и резервистам», опубликованный в газете «Ромыния мунчитоаре» во время крестьянских восстаний 1907 года, в котором социалистический деятель М. Г. Бужор призывал рабочих и крестьян, одетых в военную форму, не стрелять в своих восставших братьев и даже перейти на их сторону.

Из вышесказанного вытекает со всей ясностью следующий вывод: концепт военной мощи еще с самого появления пролетариата на арене истории представлял собой одну из областей столкновения его классовых интересов с интересами эксплуататорских классов на поприще идейной борьбы. Поднявшись до понимания классового характера армии, пролетариат, его организованное революционное движение активно действовали за то, чтобы помешать буржуазии и помещикам использовать войско в своих узких, эгоистических целях и боролись за замену его революционной армией, которая защищала бы интересы пролетариата и всей нации, за вооружение народа.

Идее упразднения постоянной армии и вооружения масс уделяли особое внимание Маркс, Энгельс и Ленин, которые связывали этот вопрос с выполнением пролетариатом своей исторической миссии могильщика капитализма и создателя социалистического строя. «Социал-демократы, — писал Ленин в 1903 году в работе «К деревенской бедноте», — требуют, чтобы постоянное войско было уничтожено, а вместо него чтобы введено было народное ополчение, чтобы весь народ был вооружен»[42]. Позднее, поняв, что при наличии военной мощи империализма защита социалистической страны невозможна без сильной регулярной армии, Ленин отказался от тезиса упразднения постоянной армии и заменил его тезисом упразднения буржуазной армии и создания новой, социалистической армии — надежного защитника революционных завоеваний народа. После победы Великой Октябрьской социалистической революции для защиты ее завоеваний Ленин поставил задачу создания регулярной армии пролетариата как военной организации нового класса, в корне отличающейся от буржуазной армии.

Концепт военной мощи, теория о характере и роли ее компонентов получили в Румынии новое, подлинно научное, содержание после создания Румынской коммунистической партии. Первый съезд Румынской коммунистической партии уточнил позицию коммунистов по отношению к существовавшей армии, указав на необходимость преобразования ее в армию народа. Но поскольку эта цель была подчинена осуществлению социалистической революции, для ближайшего периода

[41] Там же.
[42] В. И. Ленин, *Полн. собр. соч.*, т. 7, стр. 170.

Scanned with OKEN Scanner

РКП поставила задачу проведения революционной деятельности в армии с целью привлечения военнослужащих на сторону борьбы масс. Румынская коммунистическая партия создала и непрерывно развивала собственную военную теорию, которую она непрестанно обогащала новыми тезисами и выводами, вытекавшими из конкретных условий и реальностей, из непрерывного сопоставления ее с жизнью.

Румынская коммунистическая партия изложила свою позицию по отношению к армии, задачи, стоявшие перед ней в области революционной деятельности среди военнослужащих, а также пути и методы, которые предстояло использовать в программных документах, выработанных в период 1921—1944 годов съездами и пленумами ЦК РКП, а также и при других обстоятельствах. В одной из резолюций Центрального Комитета указывалось : «Армию следует демократизировать, чтобы она из инструмента притеснения народа превратилась в защитника народа»[43].

В момент, когда опасность гитлеровского вторжения стала неизбежной, РКП сочла, что для спасения Румынии были настоятельно необходимы укрепление армии, вооружение народных масс и принятие эффективных мер по организации обороны страны. Проявив себя единственной последовательной политической силой, способной сплотить здоровые элементы нации и возглавить объединенные действия всех патриотических сил во имя защиты независимости и суверенитета, РКП призвала народ к вооруженному сопротивлению, заявив о готовности отстоять «с оружием в руках независимость Румынии в случае, если наша страна окажется вынужденной вести национальную оборонительную войну против фашистского империализма»[44]. В результате деятельности РКП и всех остальных патриотических, демократических сил, на частичную мобилизацию в 1939 году ответили не только те, кто получил повестки, но и большое число граждан, движимых любовью к родине и решимостью защитить свою страну в те трудные моменты. В то же время РКП расценила, что повышение боеспособности армии для того, чтобы она могла выполнить свою миссию защиты родины, было тесно связано с принятием необходимых мер по ее демократизации и укреплению политической и моральной силы, призванной дать должный отпор нацистской Германии и государствам, выдвигавшим требование пересмотра мирных договоров.

В годы военно-фашистской диктатуры Румынская коммунистическая партия, не страшась террора и репрессий, усилила свою деятельность среди солдатских масс и командных кадров. Из многочисленных документов, свидетельствующих о действиях коммунистической партии по привлечению армии на сторону дела освобождения, приведем манифест, выпущенный по случаю 1 Мая 1944 года, в котором

---

[43] *Documente din istoria Partidului Comunist Român, 1934—1937* (Документы истории Румынской коммунистической партии, 1934—1937 гг.), ESPLP, Бухарест, 1957, стр. 443.

[44] Николае Чаушеску, *Румыния по пути завершения социалистического строительства*, т. 1, Издательство «Меридиане», Бухарест, 1969, стр. 416.

Scanned with OKEN Scanner

говорилось: «Солдаты, унтер-офицеры, офицеры и генералы! Отказывайтесь бороться и умирать за преступников Гитлера и Антонеску! [...]. Разоружайте и уничтожайте гитлеровских захватчиков [...]. Защищайте и спасайте честь, независимость и имущество румынского народа»[45]. В другом манифесте, от августа 1944 года, РКП так обращалась к военнослужащим: «Ваш долг — бороться за спасение народа и румынского государства и за освобождение братьев из северной Трансильвании. Поверните оружие против предателей [...]»[46]. Правильность ориентации нашей партии была продемонстрирована в те поворотные моменты, когда в исключительно трудных условиях офицеры и генералы, массы воинов, воодушевленные патриотизмом и чувством долга перед судьбами страны, ответили на призыв к участию, все как один, в осуществлении освободительной социальной и национальной антифашистской и антиимпериалистической революции в августе 1944 года. История знает мало таких случаев, как тот, когда широкая национальная коалиция демократических, антифашистских и патриотических сил, образовавшаяся под решающим воздействием коммунистической партии, побудила всю румынскую армию повернуть оружие в августе 1944 года против фашистских захватчиков.

Победа освободительной социальной и национальной антифашистской и антиимпериалистической революции полностью подтвердила правильность политической линии РКП, ее организаторскую способность и мобилизующую силу. 23 августа 1944 года была свергнута диктатура Антонеску, Румыния вышла из войны против Советского Союза, повернула оружие против нацистской Германии, присоединилась к антигитлеровской коалиции. У кормила страны встало правительство, в программу которого были включены цели, предусмотренные учредительной платформой Национально-демократического блока. Исторический акт от 23 августа 1944 года ознаменовал начало народной революции в Румынии, начало новой эры в истории румынского народа — эры глубоких революционных преобразований, которым предстояло раскрепостить творческую энергию народных масс и направить ее на созидание общества без эксплуатации, социалистического строя.

Победа освободительной социальной и национальной антифашистской и антиимпериалистической революции, участие всей армии в осуществлении этого исторического акта показали, насколько правильным и необходимым было проведение революционной деятельности среди воинов на протяжении десятилетий.

Воодушевленная благородными целями вооруженного восстания и одержанными победами, румынская армия, при активной поддержке всего народа, продолжала бороться с беспримерным героизмом, плечом к плечу с Советской армией, за освобождение северо-западной части Румынии, а затем участвовала в боях за освобождение Венгрии,

---

[45] *Documente din istoria Partidului Comunist din România* (Документы истории Румынской коммунистической партии), изд. 2, Editura pentru literatură politică, Бухарест, 1953, стр. 376—378.

[46] Там же, стр. 387.

Scanned with OKEN Scanner

свободу и независимость нашей родины, воспрепятствовать созданию свободной и счастливой жизни трудящихся»[51].

Плоть от плоти нашей нации, армия гармонично сочетает боевую подготовку с участием в социалистическом строительстве, на деле выполняя свой долг перед народом, перед родиной.

Верная принципу, согласно которому защита социалистической родины является делом всего народа, партия осуществила целый ряд мер по обеспечению всеобщего обучения и вооружения народа с тем, чтобы в случае какой-либо агрессии все граждане страны были готовы к борьбе совместно с армией за разгром захватчиков, за защиту социалистической Румынии.

Система обороны, являющаяся выражением неделимости дела построения и вооруженной защиты социалистической Румынии обеспечивает усовершенствованные организационные рамки для проявления армии в ее качестве вооруженной десницы народа. В этой системе армия по своей организации, оснащению и подготовке, по своим большим операционным возможностям составляет главную силу отпора агрессору. Она представляет собой костяк, элемент устойчивости и крепости военной системы, решая важные задачи по подготовке остальных компонентов и всего населения в целях единого включения всего народа под руководством коммунистической партии в вооруженную борьбу с любым агрессором, который посягнул бы на революционные завоевания народа, на независимость и суверенитет родины, на территориальную целостность страны.

Функции армии в рамках военной системы ясно изложены в законе об организации национальной обороны (№ 14 за 1972 г.). Давая всеобъемлющее определение обороны родины, X съезд РКП подчеркнул, что в сегодняшних условиях в случае войны не только армия, но и все граждане должны быть готовы к борьбе за защиту свободы и государственной независимости. Создание патриотических отрядов и отрядов по военной подготовке молодежи, а также и других народных формирований обороны, тесное сотрудничество между ними и воинскими частями являются гарантией непрерывного роста обороноспособности социалистической Румынии.

Подчеркивая постоянную заботу РКП о подготовке всех компонентов национальной системы обороны к защите родины, Генеральный секретарь Румынской коммунистической партии указывал: «Уделяя должное внимание укреплению обороноспособности и подготовке народных масс к тому, чтобы они в любой момент могли выполнить возлагаемые на них задачи в деле защиты революционных завоеваний и независимости родины, важное место мы отводим патриотическим отрядам, отрядам по военной подготовке молодежи, которые в тесном сотрудничестве с воинскими частями также добиваются определенных результатов в повышении военных знаний. Наша армия, наши воин-

[51] Николае Чаушеску, *Румыния по пути построения всесторонне развитого социалистического общества*, т. 4, стр. 522.

ские части должны и в дальнейшем заботиться о повышении уровня военной подготовки патриотических отрядов, способствовать более успешному проведению военной подготовки молодежи, учитывая, что возможное вооруженное столкновение потребует участия всего народа в этой борьбе. Именно поэтому нужно сделать все для того, чтобы каждый гражданин, подобно тому, как он осуществляет ныне проводимую партией политику созидания социализма, мог в любой момент защитить завоевания социализма, независимость и суверенитет нашей родины»[52].

Будучи готовой в любой момент выполнить свой священный долг по защите национальной независимости, социалистических завоеваний румынского народа, армия в то же время активно участвует в деятельности по экономическому развитию страны.

Считая армию составной частью народа, плоть от плоти нашей социалистической нации, партия вверила ей и миссию действенно участвовать в развитии народного хозяйства. «Разумеется, армия, как неотделимая часть государства, как выражение воли нашего народа, — подчеркивает Генеральный секретарь Румынской коммунистической партии, — не может не быть активным участником осуществления всех мер по развитию экономики, нашего социалистического общества в целом. Повышение боеспособности нашей армии, возможности ее технического оснащения, то, как она будет воевать, — если дело дойдет до этого, — требует тесной связи с народом, активного участия во всей общественной жизни, ибо тем самым укрепляется это нерушимое единство и в то же время обеспечивается нашей армии активная поддержка со стороны всей нации в любых условиях»[53].

Имея своей главной, почетной миссией защиту национальной сущности народа, родной земли, свободы, независимости и суверенитета родины, наша армия всегда готова выполнить и свои международные обязательства, взятые на себя румынским государством. Залог гранитной крепости армии, выполнения ею всех своих обязанностей в соответствии с фундаментальными интересами румынского народа коренится в том, что ею руководит Румынская коммунистическая партия — ведущая политическая сила румынского социалистического общества.

---

[52] Николае Чаушеску, *Румыния по пути построения всесторонне развитого социалистического общества*, т. 8, стр. 520.

[53] Там же, стр. 514.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

— *Prefață* VII

— Considerații generale în legătură cu originea, organizarea, locul și rolul armatei în societatea împărțită în clase antagoniste 1

— Cu privire la organizarea militară pe teritoriul Daciei în epoca străveche și veche 18

— Elemente ale puterii armate la români pînă la formarea statelor feudale 55

— Structura și evoluția puterii armate în țările române în evul mediu . . . 65

— Probleme privind conceptul de putere armată în perioada 1821—1848 . . 123

— Puterea armată în gîndirea pașoptiștilor români 133

— Principalele trăsături caracteristice ale puterii armate în perioada 1859—1866 157

— Tabloul evoluției componentelor puterii armate în perioada 1866—1877 . . 189

— Structura și evoluția armatei române în războiul pentru independență din 1877—1878 205

— Dinamica elementelor constitutive ale puterii armate în perioada 1878—1914 223

— Componentele puterii armate a României în primul război mondial. Orientări privind conceptul de putere armată în primii ani postbelici . . . 258

— Viziunea și poziția mișcării socialiste și muncitorești din România în legătură cu conceptul de putere armată în perioada premergătoare creării Partidului Comunist Român 276

— Principalele schimbări intervenite în conceptul de putere armată în perioada 1921—1944 290

— Particularitățile structurii puterii armate a țării în anii 1944—1947 . . . 343

Scanned with OKEN Scanner

— Mutații în conceptul de putere armată în anii revoluției și construcției socialiste (1948—1965) 387

— Schimbări calitative în conceptul de putere armată în perioada de după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român 405

— *Încheiere* 433

— *Summary* 436

— *Resumé* 458

— *Резюме* 482

— *Indice general* 504

Scanned with OKEN Scanner

Redactor : colonel GH. STOEAN
Tehnoredactor : GH. CUCOȘ

Bun de tipar 12.11.1979. Apărut 1979. Tiraj 4 100 ex. broșate + 500 legate. Coli tipar 34 B 104.

Tiparul executat sub comanda nr. 131 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918“,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner